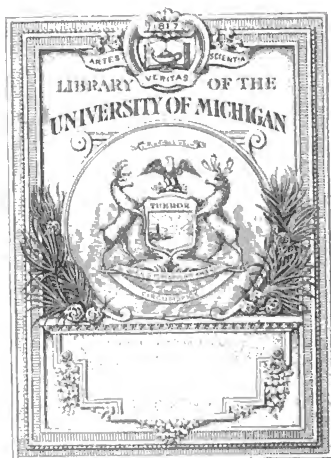

Berliner Studien für classische Philologie u. Archaeologie

805
B515

Berliner Studien

=

für

classische

Philologie u. Archaeologie

herausgegeben von

Prof. Dr. Oscar Seyffert.

Neue Folge.

Erster Band.

Berlin 1897.

Verlag von S. Calvary & Co.

44

Inhalt.

C. Valeri Flacci Setini Balbi Argonauticon
libri octo enarravit P. Langen.

Berliner Studien
für
classische Philologie u. Archaeologie

herausgegeben von
Prof. Dr. Oscar Seyffert.

Neue Folge.

Erster Band.
Erstes und zweites Heft.

C. Valeri Flacci Setini Balbi
Argonauticon

Libri Octo
enarravit

P. Langen.

Pars Prior Continens Libros I—III.

Berolini 1896.
Apud S. Calvary & Co.

C. VALERI FLACCI SETINI BALBI
ARGONAVTICON

LIBRI OCTO

ENARRAVIT

P. LANGEN.

PARS PRIOR CONTINENS LIBROS I—III.

BEROLINI
APVD S. CALVARY & CO.
MDCCCXCVI.

Arch.
Bresch
Latin
Steckert
2-16-33
27924

PRAEFATIO.

Valerii Flacci Argonautica enarraturo id mihi ante omnia proposui, ut poetae et verba et sententias collatis imprimis aliorum poetarum Romanorum locis illustrarem omissis eis, quorum similitudines casui potius quam studio et consilio scriptorum tribuenda viderentur. Quoniam autem certum modum tenere inter exempla nimis multa et nimis pauca afferenda difficillimum est atque tota haec res saepe ab opinione pendet, cum alter eodem loco plura, alter pauciora exempla afferri debuisse facile iudicet, in universum malui plura quam pauciora proferre, cum quae fortasse deesse videantur, eis aegre careas, quae contra abundare, nullo negotio in legendo transiri possint. Etenim non inutile est inspicere quam arte ab altera parte et rebus et verbis Valerius cum aliis poetis coniunctus sit et cohaereat, ab altera quantopere idem studio abripiatur novandi et in locutionibus et in rerum narratione interdum vel summa audacia.

Pauca profecerunt in his studiis ei qui post Burmannum interpretes totius operis exstiterunt; nam Harles in universum satis habuit, interpretationes ab aliis iam prolatas repetere; Wagner non tam commentarium scripsit quam paraphrasim prosaicam operis poetici et quae dicit, quamquam saepe non inutilia ad verba Valerii intellegenda, magis auctoritate affirmantur quam confirmantur exemplis. Francogalli autem qui hoc saeculo poetae interpretando operam dederunt: Lemaire, Dureau de Lamalle, Huguet etsi singulis locis lucem attulerunt, tamen multa disceptanda posteris reliquerunt: atque Huguet quidem nihil ipse praestitit, Dureau artis criticae non satis peritus inter pauca utilia multa attulit, quae non ad rem faciunt,

Lemaire nonnullos interpretandi errores a Wagnero commissos correxit, sed plus contulit ad Valerii verba interpretanda Caussin, cuius annotationes apud Lemairium leguntur. Multo autem magis haec studia promota sunt virorum doctorum commentationibus recentissimo tempore conscriptis, quibus aut quae exempla Valerius secutus sit tractatur aut de sermone Valeriano quaestiones instituuntur aut de singulis locis agitur. Quibus diligenter inspectis quae digna putabam, in meum usum converti quaeque ipse observasse mihi videor, addidi. Sed etiam coniuncta virorum doctorum opera versus nonnulli remanent obscuritate pleni, in quibus quid Valerius dicere voluerit, nondum satis liquet. Nam constat poetam ceteroqui multis rebus eximium et laudandum insolentiora magis amare quam simplicia et cum a consuetudine dicendi ratione decederet aut nimiae brevitati studeret, sententias suas non raro obscurasse magis quam aperuisse. Quare quoniam etiam in arte emendandi exercenda summam scripturis traditis adhibere cautionem consentaneum est, ego in verbis constituendis spreto plerumque Baehrentis nimis festinata opera coniectandique libidine consideratam et circumspectam Thilonis atque Schenkeli rationem secutus sum. Quamquam nonnullis locis difficillimum est ad diiudicandum, utrum Valerius praeter consuetudinem ausus sit loqui an verba corrupta sint. Velut traditur II, 448 *castra levat et tracto saxo*, quod utrumque servaverunt Thilo et Schenkl. Sed num unquam homo Romanus dixit vel dicere potuit *castra levare* pro eo quod est *c. locare*? neque facile intellegitur quid sit hoc loco *tractum* saxum. Num scripsit IV, 88 *quod* (carmen) *simul* — *pulsum* aut V, 515 *da iungere dona*? Talia, opinor, semper incertissima manebunt. Ceterum in eo a recentioribus editoribus dissentio, quod Vaticanum codicem numero 3277 signatum, quem litteris Vat. significo, non prorsus unicum traditi carminis fontem habendum puto, sed magis accedo ad sententiam Kelleri*) et Hartelii**) ita quidem ut putem, codicem Carrionis, qui periit atque ex solis Carrionis annotationibus nobis notus est, descriptum esse

---

*) Goetting. gel. Anzeig. 1873 p. 1927.

**) Zeitschrift für die oesterr. Gymn. XXIV, 140.

ex codice, qui ipse quidem ortus est ex Vaticano, sed correctus ex altero fonte, indeque in codicem Carrionis multis sane locis interpolatum nonnulla recepta esse ex antiquitate tradita, quae non nitantur Vaticani auctoritate, inter quae imprimis referenda sunt I, 330; 331; 420; 812; IV, 287; VII, 229; 373; 513; 533. Tum huc pertinet etiam discrepantia scripturae, quae II, 599 ex cod. Carr. affertur *celeris hic prima piacula Phrixo* e. q. s., quam aequae bonam reddere sententiam atque Vaticani scripturam neque ab interpolatore profectam videri recte dixit Meynke quaest. Valerian. p. 11; nec mira scriptura *gracia* IV, 173 aut interpolatione aut negligentia ex Vaticani *oro* orta esse potest. Denique non praetermittendum videtur dicere, me cum Thilone et Schenkelio in eo consentire, quod affirmant, carmen a Valerio imperfectum esse relictum, quod non solum apparere videtur ex locis nondum a poeta satis perpolitus, sed etiam ex prooemio ipso. Certum enim est, Valerium opus si perfecisset, non ante Domitiani imperatoris tempora edere potuisse. Quod si re vera ita se haberet, quin prooemium quod nunc legimus, scriptum vivi Vespasiani temporibus, poeta mutaturus fuerit, non dubito; nam quae nunc ibi scripta sunt satis modesta de Domitiano, non satisfacisse ei imperanti extra omnem dubitationem positum est: conferas velim, quomodo Quintilianus vir alioquin sobrius ac severus de Domitiano iudicet instit. orat. X, 1, 91. Quae Koestlin Philol. 48, 650 seq. de prooemio dicit, argutius quam verius disputata sunt, quo autem iure contendat 'ich bin überzeugt, dass die Widmung an den Vespasian in der überlieferten Form erst nach Titus Tode vielleicht im vierten oder fünften Jahre unter Domitians Herrschaft so umgebildet ist, wie sie jetzt in grossartigem Schwunge das Werk einleitet', equidem non assequor, de imperatore enim Domitiano in prooemio ne levissimum quidem vestigium apparet, contra non pauca, quae ad vivum Vespasianum pertinent; multo rectius iudicat Bernays ges. Abh. II, 164.

Etiam aliud argumentum operis non absoluti satis grave attulit Summers, 'a study of the Argonautica of Valerius Flaccus' p. 4 dicens Statium, diligentem Valerii lectorem, qui non paucis locis Achilleidis et Thebaidis mentionem faciat rerum argo-

nautis gestarum, nullam omnino rem tangere, quae tempore excedat ea, quae apud Valerium inveniuntur, ut appareat, ne Statium quidem plura legisse quam nos nunc legimus.

Ceterum cum periculum esset, ne moles annotationum nonnullis locis nimis cresceret, statim infra tribus capitibus agere constitui de eis quae a poeta insigni cum brevitate et de eis quae contra consuetudinem dicta videntur, denique de usu transiivo passivi tamquam medii Graeci.

Caput I.

Breviloquentiae Valerianae exempla notabiliora.

Valerius saepius quam ullus alius poetarum Romanorum epicorum ei brevitati studuit, ut notionem ad sententiam complendam necessariam omitteret, quae sane ex toto contextu orationis plerumque facile et certo audiri posset. Aut substantivorum hae sunt aut verborum notiones; et substantiva quidem his locis sententiae mente addenda sunt:

I, 127 *longo moles non pervia ponto*: in longa navigatione per pontum ei non pervia; 201 *repperit — Colchos in me*: reperit in me (ad me perdendum) expeditionem in Colchos faciendam; 298 *tenentque pleni oculos*: sc. lacrimis; 332 *nostris serenis*: cum nostrae regiones serенаe sunt; 346 *victorem — umeros ardentem vellere raptο accipiam*: ardentem splendore velleris rapti; 429 *Taygeton silvasque comantes struxerat*: imaginem Taygeti silvarumque struxerat; exemplum prorsus simile legitur etiam V, 433 seq. *aurea quin etiam praesaga Mulciber arte vellera venturosque olim caelarat Achivos*: imaginem velleris etc. caelarat; I, 546 *nec vellera tantum indignanda manent*: raptus velleris indignandus; 723 *sunt hic etiam tua vulnera, praedo, sunt lacrimae*: facultas vulnerum infligendorum, locus etsi videtur expressus quodammodo ex Verg. Aen. I, 461, dicendi tamen brevitās propria est Valerii; 823 seqq. *primoque rudem sub limine rerum te puer — diripiunt*: primo sub limine vitae; II, 500 seq. *ordine curva trisulco fulmineus quatit ora fragor*: ordine dentium trisulco; 521 *totaque pharetrae nube premit*: nube sagittarum, quae in pharetra inerant; 561 *noster ades iunctisque venis*: cognatione iunctis; III, 143 *exuvias et optima cadavera linquite*: cadavera opimam praedam datura; 243

diverso turbine fundunt tela viri: diversis locis turbine f. etc. 472 *aequora pectore tollunt*: remis ad pectus admotis tollunt; 604 *densa silentia montis videt*: silentia montis densis arboribus consiti; IV, 62 seq. *in quem alium Alciden — differs Caucasum senem*: liberationem Caucasei senis (Promethei); 89 *dulces cedunt e pectore nati*: memoria dulcium natorum; 450 *Harpyiae semper mea pabula servant*: tempus servant pabulorum appositorum; 532 *ad oblitae Cereris suspirat honores*: cfr. commentarium; V, 132 *aegro corde silens audit currus*: audit narrationem de curribus prolatam; VI, 200 *mixta perit virtus*: viri fortes mixti viris fortibus pereunt.

Verborum notiones ad sententiam supplendam addendae sunt his locis: I, 87 *da Scythiam Phasinque mihi*: da contingere; 167 *Tyndareusque puer mihi vellere dignior*: dignior qui vellus mecum petat; 270 *nostram festinet ad hastam*: festinet ad id robur adipiscendum, ut valeat hastam meam contorquere; 344 *nunc ille dies — super*: superest ut illum diem videam; 408 *ut socius caro pariter medietur Achilli fila lyrae*: medietur fila lyrae pulsanda; 417 *e clausis quem destinet Aeolus antris*: quem destinet emittere; 418 *cui tradere caelum* (non metuat): caelum observandum tradere; 419 *adsidua — vultum lassatus ab Arcto*: lassatus ab Arcto assiduo observata; 433 *solvit iam fibula vestes ostenditque umeros*: remota fibula vestes solvit e. q. s.; 459 *multum famulis pia iusta moratis, si venias*: famulis exspectantibus si venias; 608 *aequora venti poscere*: turbanda poscere; 689 *sedent ad iussa ministri*: ad iussa exsequenda parati; II, 216 *unde ego tot scelerum facies — exsequar*: exsequi incipiam; 280 *consciis ausi — pavor*: pavor exortus ex conscientia ausi; 375 *invidisse deos tantum maris aequor adortis*: aequor navibus pervehi adortis; III, 185 *celeri per pectora telo*: telo per pectora adacto; 229 *tardum a moenibus agmen*: appropinquans; 312 *socios lustrate rogos*: rogos lustrandi causa exstruite; 391 *invito maduerunt sanguine dextra*: caede non voluntate facta; 398 *ad Stygiæ devexa silentia noctis Cimmerium domus*: devexa via ad silentia ducens domus; 620 *hunc Iovis imperio fatoque teneri ante procellosum scopulis errantibus aequor*: antequam ad aequor per-

venissemus; IV, 266 *huc alternus et huc*: huc se movens; 281 *fixaque silet Gradivus in hasta*: hastae innixus; 297 *avidusque viri irruît*: avidus viri ferendi; 673 *rediere viris animique manusque*: animi manuum movendarum sive remorum manibus impellendorum; 682 *praecepsque ex aethere Pallas*: ex aethere delapsa; 750 *aequoreo similem per littora monstro*: monstro per littora prostrato; V, 37 *talìa voce gemit*: talia cum gemitu dicit; 175 *mirantur* — *ingentem moribundae desuper umbram alitis*: moribundae desuper cadentis — alitis; 225 *fata laborati Phrixus compleverat aevi*: aevi cum laboribus transacti; 429 *flebant populae iuvenem Phaethonta sorores*: sorores in populos conversae; 675 *quolibet ista modo, quacunque impellite pugna*: pugnando et vi agendo efficite; VI, 455 *recentia sertis tecta*: tecta recens sertis ornata; 487 *tales quando tibi cernere reges?*: sc. continget (sive erit); VII, 72 *praedicti venies in rura laboris*: in rura ubi laborem exsecuturus es; 267 *quem non meritis videas occurrere monstis*: occurrere monstis quibus occurrere non meritis est; 539 *regem spes vana sub ortu extulerat, quantis nox una diremerit undis Aesoniden*: considerantem quantis nox e. q. s.; VIII, 215 seq. *totiensque gementem fallit ad Haemonios hortatus surgere montes*: surgere ad montes conspiciendos.

Ex eodem breviloquentiae studio id repetendum, quod per multa exempla figurae, quae zeugma nominatur, apud Valerium reperiuntur et ex parte quidem satis audacia; non inutile erit ad cognoscendam poetae scribendi rationem haec uno loco collecta afferre.

I, 385 *palla imos ferit alba pedes vittataque frontem cassis*: sc. tegit; 566 *sic orbe peracto Liber et expertus terras remeavit Apollo*: remeavit in Olympum solus Apollo; Liber receptus est; 681 *oritur clamor dextraeque sequentum verba ducis*: sc. tolluntur; II, 398 *thalamos excussaue vincla quod ausae induere*: thalamos inire; III, 262 *neque adhuc gemitus neque conscia facti ora levant*: gemitus tollunt; 278 *pars tenuis flatus et adhuc stridentia prensant volnera*: flatus excipiunt; 400 *quo flammea nunquam Sol iuga sidereos nec mittit Iuppiter annos*: iuga flectit; IV, 66 *sal tibi furtum ignis et*

aetheriae defensa silentia mensae: furtum punitum; 167 fulminea frontem dextra disiectaque fudit lumina: frontem icit; 172 (Mariandynum — urbes) unde genus fraterque viro: ubi frater viro est; 762 votis pariter praedaeque fruuntur: vota laeti nuncupant; V, 431 Tethys — recolligit axem et formidantem patrios Pyroenta dolores: Pyroenta mulcet; 616 quisque suis tum vota deis et pocula fundit: vota nuncupat; 475 hi tibi tot casus horrenda tot avia mensi cernimur: tot casus passi; VI, 699 viridem gemmis et coae stamine silvae subligat — tiaran: stamine ornatam; VII, 29 quem passus Iason vota prius captasque deis accendere praedas: vota nuncupare; 62 Martius ante urbem — iacet — campus et — tauri: stant in stabulis; 373 dat dextram vocemque Venus: vocem emittit; VIII, 117 corripit optatum decus extremumque laborem: laborem exhaustit; 254 pars veribus (carnein) pars undanti despumat aeno: veribus assat.

His exemplis ea addenda sunt, quae attuli ad I, 489, ubi praedicatum deest ea figura, quae ellipsis vocatur; cfr. etiam ad III, 264; II, 495; III, 313.

Non alienum videtur ab hac disputatione, nonnullos locos afferre, in quibus non singulae voces, sed tota sententia desideratur ex contextu sermonis addenda, ita ut narrationi ipsi aliquid deesse iure dicere liceat, quod deesse aliis locis statim intellegitur, aliis concludendum est ex eis, quae Valerio in narrando progrediente demum cognoscimus.

I, 341 seqq. *sed patriae valere preces auditaque magnis vota deis, video nostro tot in aequore reges teque ducem:* ex his verbis apparet, id quod antea poeta tacuit, Aesonem a deis petivisse, ut heroes frequentes expeditioni interessent; II, 198 seqq. docemur Venerem de caelo desiluisse in Lemnum, supra autem v. 174 seqq. legimus Venerem Lemni morantem 'in imagine Dryopes' mulieres in viros stimulavisse, statuendum igitur est, post ea quae v. 185 dicta sunt, deam ex insula decessisse; I, 700 seq. *saevit atrox Pelias inimicaque vertice ab alto vela videt:* ad persequendum igitur Iasonem Pelias domo profectus erat; II, 235 seqq. poeta narrat mulieres Lemnias domos incendisse, ut viri conflagrarent: partem virorum fugam

frustra temptasse, quid altera parte factum sit, tacetur, sed sane sua sponte apparet; II, 253 *tunc excipit artus* (patris Hypsipyle): animus enim patrem reliquerat auditis horridis filiae verbis; IV, 338 *perfusique sacro placati gurgitis amne*: placaverant Argonautae Neptunum sine dubio propter occisum Amycum, verum id antea non narratum est; 390 *et celerem mediis in cantibus exigit* (Mercurius) *harpen* eaque, quod tacetur, Argum interficit; 716 *geminis et desint Syrtibus undae*: sc. si aequentur vel comparentur cum undis Ponti Euxini; 755 seqq. *excipit Aesonides 'tuus ergo in montibus ignis ille? tuas acies medio de gurgite vidi'*: haec verba sunt Iasonis cum Lyco rege Mariandynorum colloquentis: tacuit autem de hac re poeta cum navigationem ipsam describeret; VI, 566 seqq. *natumque vocavit* (genetrix) *iam non per ripas iam non per curva volantem stagna nec in medio truncantem marmore cervos*: sc. hiemis tempore, quando mare congelatum est nimio frigore; VII, 158 (Iuno) *fulvo Venerem vestigat Olympo*: ex eis, quae sequuntur, apparet etiam inventam esse Venerem a Iunone; 189 *protinus hinc Iris Minyas, Cytherea petivit Colchida*: ut ex initio libri septimi, quamquam non aperte dicitur, concludere licet Iasonem post pugnam confectam in domum Aeetae rediisse, sic ex hoc loco, noctu eum ex domo regis ad navem se contulisse; 398 *atque hic se profugam volucris Thaumantias ala sustulit*: his verbis docemur Iasonem ab Iride, ut iussum erat, in nemus deductum esse; 467 *nunc age et has, inquit* (Medea), *cristas galeamque resume*: antea igitur Iason galeam Medeae ad incantandum tradiderat; VIII, 127 *ut vero sociis, qui tunc praedicta tenebant ostia, per longas apparuit aureus umbras* e. q. s.: Iason igitur socios iusserat navem in ostio Phasidis paratam habere; 211 *ipsi quoque murmura ponunt iam Minyae, iam ferre volunt* (Medeam): supra v. 132, ubi Iasonem cum virgine insiluisse in navem poeta narrat, nihil addidit, qua mente Argonautae Medeam acceperint; ex hoc demum loco discimus, eos non admodum laetatos esse.

Consulto omisi tales locos, ubi aliquid deesse videatur ideo, quod opus a poeta non perfectum neque perpolitum est.

Cap. II.

De notionibus vocabulorum et locutionibus
minus usitatis.

I, 94 *demittere ferro robora*: caedere; 99 *in saccula tollere*: posteritati tradere; 108 *tela flammata veneno* dicuntur tela veneno ignem continente infecta; I, 258 *passus* substantivum adhibetur ad brachia passa indicanda; 278 *noctem* — *extrahit* sc. delectando; 307 *nubula ducit aether*: nubibus obducitur; 340 *concusso* — *remo*: remo vehementer impulso; 359 *quos nobile contulit Argos*: misit ad expeditionem communem; 409 *incitare hastas*: torquere; 437 *cogere sagittas*: impellere, mittere; 455 *contorquens frena*: concutiens; 519 *quid Minyae meruere queri*: quam iustam habent causam querendi; 529 *vellera dono bellipotens sibi fixa videt*: ante oculos habet (mente); 535 *reges struere*: constituere; 581 *infernae undae*: quae sunt sub superficie aquarum; 606 *tantum hominum compesce minas*: modo compesce; 619 *resoni ictus*: ictus longe sonantes (non resonantes); 710 *gressus ore premunt*: vestigia pedum; 752 et VIII, 172 *clamor supremus*: in extrema desperatione editus; 753 *fragor*: id quod rumor; 755 *aras vestemque nemusque sacerdos praecipitat*: celerrime aras nemusque relinquit vestemque exuit; 782 et IV, 87 *carmen agere*: recitare; II, 7 *templa obliqua mergunt*: merguntur nautis ad latus posita; 58 *Titan* — *in uno decidit Euro*: dum unus Eurus flat; 100 *tacitae catenae*: occultae; 142 *icere genas de planctu dictum*, *nuntius de femina*; 171 *nudis sub astris*: sub divo; 221 *dapibus vinoque soporus*: ad somnum vino adactus; 259 *trieterica aera*: aera quae ad sacra trieterica celebranda adhibentur; 311 *Lemnon tendentia remis arma notant*: i. e. viros armatos, cfr. quae in commentario ad hunc locum dicta sunt; 319 *huc rexisse vias*: direxisse cursum; 371 *nimbosque educere luxu*: luxu praetermittere occasionem ventorum secundorum; 375 et IV, 541 *aequor adoriri*: ingredi; 411 *pressit acu*: expressit; 424 *refer vela*: navi redi; 431 *tenuis Lemnos*: ex conspectu navigantium evanescens; 468 *ductor*: id quod heros; 542 *crudum saxum*: asperum; 571 *vertere fata*: avertere; 630 *terra* — *Pontum iacet*

inter et Hellen: inter Pontum Euxinum et Hellespontum; III, 30 *ut socias — manus — conserat:* ut socios ad bellum inter se gerendum incitet; 39 *illum — sopor luctamine tanto lenit:* leniendo tanta contentione liberat; 41 *solata puppis:* orbata (rectore); 47 *Pan iussa ferens — matris:* qui iussa exsequitur; 51 *conus:* galea; 79 *monuitque ratem rapere — arma:* monuit nautas; 82 *adfore:* adesse; 95 *impellere saxa:* conicere; 310 *miscere amplexibus artus:* arte amplecti artus; 355 *prima refellere monstra:* prima omina non accipere; 389 *quisque suos sotes — poenis implicat:* suum quisque interfectorem poenis vexat; 407 *Celaeneus insontes errore luit:* insontes purgat crimine per errorem commisso; 412 *armenta bina:* oves binae, cfr. commentarium; 426 *aras ignotaque nomina divum instituit:* aras instituit deorum, quorum nomina ignota sunt; 473 *vicissim mittitur in puppem remo mare:* certatim mittitur; 476 *intortis undis:* undis remo agitatis; sic *intorquent undam* VIII, 287 legitur; 499 *Gradivus — fundit equos:* incitat; 553 *spiracula fontis:* vapores ex fonte surgentes; 578 *pectora nautis congelat hiberni vultus Iovis:* minax tempestatis hiemalis facies pectora nautarum horrore implet; 596 *Hylan — reclamant:* iterum clamat, vocat; 600 *Herculeo sub nomine pendent:* dependent a nomine fama factis Herculis; 648 (Meleager) *inversa tueri durus:* pertinax in defendendis eis, quae perversa sunt; IV, 40 *movet frustra conamina dextrae:* frustra dextram movere conatur; 200 *gigantis vox* legitur pro homine ingenti corporis magnitudine; 258 *Tartarus* pro deo inferorum; 275 *summos* (summis?) *manibus deducere caestus:* sublati manibus caestus (in Amycum) demittere; 306 *premit ancipitem:* in periculo versantem; 349 *vates admonita genetrice refert casus — Inachidos:* i. e. invocata genetrice; 369 *telas maculare:* variis coloribus pingere; 396 *in bovis ora recurrit* (Io) *nec qua valle memor nec quo se vertice sistat:* inops consilii atque incerta, quo se conferat; 418 (Io) *persona sistro:* sonum excitans sistro; 420 *Bosporon — veteres — vulgare:* vulgo nominaverunt; 440 *proxima quaeque legere:* animo considerare; 455 *saevit odor:* saevus odor exoritur; 509 *montem torsit hiems:* vexavit, concussit; 655 *trahere remum:* remigare; 679 *fundere vela:* pandere; 726 *tumido riget ardua fluctu* (unda):

horret unda; 733 *Mariandynis advertit puppis harenis*: appellitur; 748 *vos — contenta ferebant vela*: passa vela; V, 6 *caelata — multa arte — velamina*: acu picta; 22 *gravidus sorte parens*: gravatus; 182 *aethere plena corusco Pallas*: circumdata; 237 *rapta soporato fuerint cum velleru luco*: soporatum lucum audaci metonymia dicit poeta pro soporato dracone; 298 *noctem egerere* et VIII, 454 *diem egerere*: transigere; V, 366 *astro — comantes Tyndaridae*: astro ut comis ornati; 381 *renodata pharetris*: soluta, liberata pharetris; 430 *Eridani trepidum globus ibat in amnem*: cadebat; 512 *accipe Taenarii chlamydem de sanguine aeni*: chlamydem purpura Taenaria tinctam; 576 *ipse — arma expetit Aesonides*: interrogat de armis; 586 *hunc quoque nomine reddit*: nominat; 631 *insidiis quid nunc fallacibus ambit*: me circumdat, irretit; 656 *matrem — secutus*: insectatus; VI, 75 *praetentans vulnera*: iterum iterumque praetendens; 97 *quos* (sc. Batarnas) *crudi mora corticis armat*: scutum ex cortice factum; 174 *quam* (aegida) *nec dea lassat habendo, nec pater*: neque dea fatigatur aegide tractanda neque pater; cfr. annotationem huius loci; 187 *barbarici glomerantur ovatus*: augentur, crescunt; 188 *mixtae virum cum pulvere vitae*: cadunt viri vitamque in pulverem labentes amittunt; 196 *incipit hasta ante Melas*: prior hastam contorquet; 244 (Campesius) *mediam moriens descendit in hastam*: corporis pondere usque ad mediam hastam qua perfossus est delabitur; 362 *membra viri miseranda meant*: huc illuc trahuntur (?); 375 *qua pelta vacat*: qua corpus pelta non tegitur; 389 (Ariasmenus) *omnes rapturus ab agmine Colchos*: celeri motu curruum falcatorum rapturus (?); 435 *videt inter regia tauros pascua*: inter regia armenta; 509 *duplices* (viri): vulneribus duplicati, incurvati; 533 *inque dei latuit terrore Lycae* (Armes): in terribili, terroris efficiente figura dei; 548 *necopinus*: et non opinus; 550 *in fata Ceramni emicuit*: in Ceramnum impetum fecit; 552 *illum aperit lato per pectus hiatu*: hiantem vulnere vulneravit; 554 *peditem pedes haurit*: vulnerando interficit; 558 *dat Calais — neci semper — propinquas Rhipea venali comitantem sanguine pugnans*: mercennarium bella sequentem; 561 *iam cassus*: moribundus; 591 *contra aspera Iuno reddit*: respondet; 611 *magnoque incanuit imbre Cau-*

casus: nivibus; 617 *rarescunt pugnae*: pugnatōres (?); cfr. adnotationem; 710 *liquidum aurum*: purum, splendidum; 712 *ventis oleam felicibus implet*: auget, crescentem facit; VII, 6 *vertere questus*:olvere; 85 *serena arce*: arce caeli; 114 *foribusque impendit apertis*: in foribus versatur; 180 *fundere taedas*: lumen taedarum; 285 *ora* — *vulgata procorum*: in publico proposita; 567 *coruscus* — *Iuppiter*: Iuppiter fulmina corusca iaculans; 591 *iners*: frustra, nihil efficiens; 626 *vincula dissipat*: celeriter solvit; VIII, 8 *genasque ante per antiqui carpsit vestigia somni*: memor antiqui somni carpsit; 35 *mediam se misit*: pectore se proiecit; 83 *Colchis spumare venenis* — *perstat*: spumantia venena spargere; 102 *inque aliis senium nunc digere lucis*: senium dege; 225 *incipit Idaliae numen nec spernere divae*: et incipit non spernere; 322 *ipsa* (Iuno) *subit terras*: ad terram descendit; 407 *decretaque tristia servant*: silentio tegunt.

Cap. III.

**De usu transitivo passivi tamquam medii
Graecae linguae.**

Notus est usus imprimis poetarum, quo saepe participiis perfecti passivi, rarius formis praesentis temporis vis transitiva medii Graeci tribuitur, velut Verg. georg. IV, 337 *caesariem effusae* (nymphae) *nitidam per candida colla*: quae suos crines effuderant vel 482 *caeruleos implexae crinibus anguis Eumenides*: quae suis crinibus angues implexerant, vel Aen. III, 65 et XI, 35 *Iliades crinem de more solutae* vel IV, 590 (regina) *flaventes abscissa comas* aliaque multa, de quibus cfr. Kuehner gramm. lat. II, § 71, 3; vel in prosa talia reperiuntur ut apud Tac. ann. II, 17 *oblitus faciem* (Arminius) *suo cruore*. Exemplum Valeriana his locis simillima haec sunt: I, 412 *Phlias immissus patrios de vertice crines*: qui suos crines immiserat; 762 *effusa manus* — *coniux*: quae suas manus panderat; II, 104 *sidereos diffusa* (Venus) *sinus*; 150 *picta manus* (barbara); 470 *illa*

(Hesione) *tremens tristique oculos deiecta pudore* (cf. Verg. Aen. VI, 156; XI, 480; Ov. amor. II, 4, 11; III, 6, 67; Stat. silv. I, 2, 12; Ach. I, 95; Theb. III, 367); III, 315 *Clite laceras super ora mariti fusa comas*: quae suas comas fuderat; VII, 211 *Venus — mutata deam*: quae suam divinam faciem mutaverat (Stat. silv. I, 2, 14 (genetrix Aeneia) *dissimulata deam*; Verg. eclog. VIII, 4 *mutata — flumina cursus*: quae suos cursus mutaverunt); II, 206 *leti — imago truces exserta manus*; 212 *taboque — sinus perfusa* (Venus) *recenti*; VI, 563 *labitur intortos — crines — materna velatus harundine Peucen*; III, 562 *illa* (nympha) *avidas iniecta manus*; I, 762 *effusa manus — coniux*: quae suas manus panderat; II, 141 *dea icta genas*. Rarius sic scriptus indicativus reperitur: I, 659 *umeros ductor sacro velatur amictu* (Verg. Aen. III, 545); II, 103 (Venus) *crinem subnectitur auro*; IV, 94 (Sol) *loricam induitur*; VII, 355 (Medea) *cingitur inde sinus* (Verg. Aen. II, 510); cfr. Stat. Ach. I, 179 *crinem novatur fontibus*; Verg. Aen. III, 545 *caput — Phrygiō velamur amictu* al. His omnibus Valerii locis obiectum participii vel verbi de quo agitur est corpus vel pars corporis atque desunt exempla, quale est supra allatum Verg. ecl. VIII, 4 vel Aen. VII, 796 *picti scuta Labici*: qui sua scuta pinxerant vel Sil. I, 407 *flumineaeque urna caelatus Bagrađa parmam*: qui suam parmam caelaverat; X, 174 *caelatus Gorgone parmam*; Stat. Theb. IV, 267 *parmā pictus proelia* (Parthenopaeus); Sen. Agam. 217 *picta pharetras — Amazon*; Claud. de laud. Stil. II, 229 seq. *nexa comam foliis fulvaeque intexta micantem Veste Tagum* (Hispania): quae sua veste Tagum intexerat. At alia ratione contra longius progressus Valerius ausus est interdum talibus participiis uti significatione non medii Graeci, sed simplicis activi, prorsus ut deponentibus uti solent Romani, his locis: I, 491 (venator) *teneras compressus pectore tigres*; 398 *casusque tuos expressa, Phalere, arma geris*; 402 *caelata metus alios gerit arma Eribotes* 'Waffen die in erhabener Arbeit andere Schrecknisse darstellen'; II, 654 *pocula bellorum casus expressa recentum*; VI, 53 *cuncta phalanx insigne Iovis caelataque gestat tegmina dispersos trifidis ardoribus ignes*. Sed ne mirere poetam Romanum talia scripsisse, cum apud Tacitum legamus haec verba

hist. III, 74 *aramque posuit casus suos in marmore expressam*. Non huc pertinet Vergilii locus ecl. III, 106 *dic quibus in terris inscripti nomina regum nascantur flores* et ipse ex more Graeco dictus, qui prorsus aliam habet explicationem: ut enim secundum legem notam Graecae linguae enuntiatur quale est ἀνδρώπῳ ἀποκόπτειν τὴν κεφαλὴν, τὴν χεῖρα in passivum conversum hoc modo exprimitur ἄνθρωπος ἀποκόπτεται τὴν κεφαλὴν, τὴν χεῖρα, cfr. Kuehn. gramm. graec. II § 378, 8 qui hunc usum tamen nimis angustis finibus circumscribit et Krueg. gramm. gr. 52, 4, 2, sic Romani quoque poetae saepissime locuti sunt: ut re defungar uno exemplo allato, apud Verg. Aen. II, 273 *perque pedes traiectus* (Hector) *lora tumentes* explicandum ex activa constructione 'Hectori per pedes lora traicere' Graeco more in passivum conversa atque sic etiam ecl. III, 106 pro activo 'floribus nomina inscribere' in passivo dicitur 'flores nomina (inscribuntur) inscripti sunt'.

C. VALERI FLACCI ARGONAVTICON LIBER PRIMVS.

P
Prima deum magnis canimus freta pervia natis
fatidicamque ratem, Scythici quae Phasidis oras

1. *prima* pro eo quod est primum ad *pervia* refertur; cfr. VI, 686; Sil. Ital. Pun. IV, 167: *spicula prima — moriens — sanguine tinguis*, *freta* de mari omnino dicitur, non de Ponto Euxino solo, de quo sane dixit Claud. de bello Pollentino 1sq. *Intacti cum claustra freti coeuntibus aequor Armatum scopulis audax irrumperet Argo* e. q. s.; cfr. Phaedr. IV, 7, 10; Ov. ex Pont. III, 1,1; fortasse etiam Mart. VII, 19, 2. Sed Argo primam omnino navem fuisse longe plurimi tradunt poetae Romani: Catull. 64, 11; Ov. met. VI, 721; VIII, 302; am. I, 15, 21; II, 11, 1; trist. III, 9, 8; Prop. IV, 22, 14; Manil. I, 412; Lucan. III, 193 sqq.; VI, 400; Sen. Med. 3; 301; 363; 665; Stat. Ach. I, 64 sq.; Dracont. X, 34 ed. Baehr.; cfr. Diod. IV, 41; Eratosth. catast. p. 174 ed. Robert; Apollon. schol. I, 4. *natis* recte emendatum in Vatic. 1653, *nautis* Vat., quod si servamus, *deum* non habet quo referatur. Minor quidem pars Argonautarum filii deorum erant, sed cfr. III, 504; 667 seqq.; IV, 438; V, 504; Apollon. III, 365 qui simili modo rem auget; Catull. 64, 23; Theocr. idyll. XXII, 29; ἡμίθεοι nominantur apud Pind. Pyth. IV, 12 et 184; *semidei reges* apud Stat. Theb. III, 518 et Ach. II, 363; *semidei heroes* Theb. V, 373.

2. de fatidica rate cfr. ad v. 301. *ora* de ripa fluminis legitur apud Ov. metam. VII, 438, quamquam ibi etiam aliter explicatur, sed exstat praeterea apud Valer. ipsum II, 11; Auson. Mos. 82; 202: ut contra *ripa* dicitur maris Hor. c. II, 18, 22; III, 27, 24; Avien. orb. 1318.

ausa sequi mediosque inter iuga concita cursus
rumpere, flammifero tandem consedit Olympo.

Phoebe, mone, si Cymaeae mihi conscia vatis 5
stat casta cortina domo, si laurea digna
fronte viret. tuque o, pelagi cui maior aperti

3. *sequi* i. e. petere, ut V, 481; Verg. Aen. IV, 361; 381; XII, 893; Ovid. her. 7, 10; Sil. I. 141. *cursus rumpere* cursum rumpendo efficere, Sil. VII, 568: *rupitque in proelia cursum*; *r. aditus* Verg. Aen. II, 494; saepius *iter* (Val. III, 241), *viam r.*

4. De Argone inter sidera a Minerva recepta cfr. Hygin. fab. 14 extr.; astron. II, 37; Man. I. 402 seqq.; V, 13; Cic. Arat. 126 seqq.; Germ. phaen. 344 seqq. cum schol.; Avien. phaen. 456 seqq.; tangit rem Val. I. 305 et V, 295; vide praeterea Eratosth. catast. p. 174 et schol. ad Aratum v. 342. Olympus est caelum, quod nos dicimus Firmament, ut II, 38; 66; V, 413; Verg. ecl. VI, 86; Ov. Met. VI, 487; Lucan. II, 398; Sil. XI, 267; XII, 665; XVI, 38; Sen. Herc. Oet. 1907 (stelliger); paneg. in Pis. 209; Avien. phaen. 78; 111 (flammiger); progn. 538. *flammifer* i. e. stellas ferens: Lucan. V, 402 *nox flammifera*; Stat. silv. I, 2, 119 *sedes flammiferae*; *flammae* dicuntur pro stellis Ovid. fast. V, 165; trist. IV, 3, 15; Lucan. IX, 494.

5. Phoebus hoc loco ideo advocatur, quia Valerius unus erat ex quindecimviris, quibus cura erat sacrorum ritu Graeco faciendorum secundum praecepta librorum Sibyllinorum; inter deos autem, qui hoc ritu colebantur, eminebat Apollo, cuius vates est Sibylla Cumana, cfr. Prelleri myth. Rom.³ p. 146 seqq. *mone* sic absolute positum apud Verg. Aen. VII, 41: *Tu vatem, tu diva, mone*; Ov. fast. III, 261; V, 447; cfr. Valer. VI, 34. *cortina* est insigne quindecimviro- rum, quod commemoratur a Servio ad Aen. III, 332 et in nummis conspicitur apud Cohen I² Aug. 347 seq., Nero 311 seq.; cfr. Marq. ant. Rom. VI, 359. ex hoc Valerii loco apparet, hanc cortinam quindecimviri doni habuisse; nominatur *conscia Cymaeae vatis* i. e. consors vaticinationum Sibyllae, ut II, 255 *conscia Bacchi templa*, quae partes habent venerationis Bacchi; II, 410 *servati genitoris conscia sacra*, quae partes egerunt in genitore servando; cfr. Tib. I, 8, 3 *conscia fibra deorum*.

6. *digna* ad *fronte* referendum; etiam laurea est insigne quindecimviro- rum, de quo cfr. Eckhel. de doctrin. numm. VI, 316.

7. *tuque o* paullo insolentius dictum vocativo non addito, nam

fama, Caledonius postquam tua carbasa vexit
 oceanus Phrygios prius indignatus Iulos,
 eripe me populis et habenti nubila terrae,
 sancte pater, veterumque fave veneranda canenti

10

aliter se habent loci, qualis est Ov. met. II, 424; similia exempla, sed vocativo post intercedentem sententiam addito sunt v. 215; II, 274; Verg. georg. I, 12. *maior fama* sc. quam Argonautarum, cfr. Bernays. ges. Abhandl. II, 163. *aperti pelagi*: cfr. Pomp. Mel. III, 6 *quippe tamdiu clausam* (Britanniam) *aperit ecce principum maximus*; Tac. Agric. 25 *aperto maris sui secreto*.

8. de rebus a Vespasiano in Britannia sub imperatore Claudio gestis cfr. Suet. Vesp. c. 4; Cass. Dion. LX, 20; 30; Sil. III, 598; Tac. Agric. 13. *Caledonius* oceanus nominatur ut apud Sil. luci Caledonii pro Britannicis more poetico; in Caledoniam enim Vespasianus non progressus est.

9. *Iulos* dicere ausus est poeta ut Sil. III, 595 propter metrum pro Iuliis nimirum memor eius rei, quod Iulia gens ab Iulo originem ducebat. Iulos autem Romanos duce Iulio militantes dixit, ut saepius Vergilius et Ovidius Aeneadas Troianos vel Romanos, atque tangit Caesaris in Britanniam expeditiones et clades, quas tempestatibus accepit, cfr. Caes. de bell. Gall. IV, 29; V, 10; Cass. Dionis XXXIX, 52; XL, 2. Expeditionis autem Caesareae, quae eventu caruit, commemoratione augetur gloria gentis Flaviae. *Indignatus* Oceanus poetice dicitur ut *undae* v. 202; *pontem indignatus Araxes* Verg. Aen. VIII, 728; *indignatum aequor* Georg. II, 162; *freta indignantia* Ov. Met. XI, 491; *miserantes undae* Val. I, 281; *aequoris irae* II, 232.

10. *eripe me populis*; cfr. Hor. carm. I, 1, 32. *habenti nubila terrae*; cfr. Verg. Georg. III, 8; *temptanda via est, qua me quoque possim Tollere humo*; Prop. III, 1, 9: *quo* (versu) *me Fama levat terra sublimis*. Ceterum etiam ab aliis poetis tanquam dei imperatores advocantur, ut operi faveant, cfr. Ov. fast. I, 6; II, 17; Manil. I, 7 seqq.; Germ. phaen. 2; Lucan. I, 63 seqq.; Stat. silv. V, 1, 15; Coripp. Ioh. II, 24.

11. *sancte pater*; Ov. fast. II, 127 alloquitur Augustum his verbis: *sancte pater patriae*; cfr. culicis v. 26 et Stat. silv. V, 1, 167; apud Silium VII, 737 *sancte o genitor* sunt verba, quibus Minucius salutatur Fabium dictatorem. Inde ab hoc versu complures conspicui sunt figurae, quae nunc allitteratio dicitur, de qua v. Hirschwaelderi curas criticas p. 16 et Koestlin Philol. 39, 241.

facta virum. versam proles tua pandet Idumen
(namque potest), Solymo nigrantem pulvere fratrem
spargentemque faces et in omni turre furentem.
ille tibi cultusque deum delubraque centum

15

12. *proles tua*, Domitianus, cuius poeticam facultatem nimis laudibus extulerunt Quintil. inst. or. X, 1, 91; Sil. III, 618 seqq.; Stat. Ach. I, 14; verius iudicaverunt, quia libere poterant, Suet. Domit. 2 et Tac. hist. IV, 86.

pandit in Vat. traditur, quod si recte scribitur, statuendum est, tum cum Valerius hoc prooemium conficeret, Domitianum iam incohasse carmen de bello Iudaico, sed totius loci ratione emendatio Gronovii *pandet* videtur commendari; cfr. similem sententiam apud Hor. c. I, 6.

pandere i. e. explicare inde a Lucretio poetis usitatum; *Idume* a poetis ponitur pro Idumaea i. e. Palaestina, sed hoc loco Hierosolyma urbs indicatur ut apud Lucanum III, 216, ubi Idume nominatur inter Ninum Damascum Gazam Tyrum Sidonem. Quae sequuntur, continent explicationem verborum *versam-Idumen*, legitimum igitur est asyndeton neque coniectura particula *que* aut *et* aut *ac* addenda.

13. *namque potest*; de hac parenthesi cfr. II, 490; Verg. Aen. VI, 366.

nigrantem pulvere ut Hor. c. I, 6, 14 *pulvere Troico niger* Meriones dicitur, II, 1, 21 *duces non indecoro pulvere sordidi*, Claud. de III cons. Hon. 37 Honorius *grato respersus pulvere belli*. *Solymum cinerem* legitimus apud Stat. silv. V, 2, 138.

14. *in omni turre furentem*; cfr. Iuv. sat. VIII, 239: (Cicero) *in omni monte laborat*.

15. Cum prooemium vivo Vespasiano scriptum esse appareat ex v. 16 et 20, *ille* necessario is est, qui proxime patri successurus erat, *Titus*, neque ullo modo sententia Schenkeli probari potest affirmantis stud. p. 276 Domitianum dictum esse. Titus cum Valerius haec scriberet, ex Palaestina Romam nondum reverterat: *ille* autem pronomen interdum ad notionem, quae collocationis ratione habita propior est, refertur, si cogitatione remotior videtur, velut apud Cic. Tusc. II, 49: *Pacuvius hoc melius quam Sophocles, apud illum enim perquam flebiliter Ulixes lamentatur in volnere: ille est poeta graecus et aetate et patria remotior*; apud Liv. XXX, 30, 19: *melior tutiorque est certa pax, quam sperata victoria: haec (pax) in tua, illa in deorum manu est*; cfr.

instituet, cum iam, genitor, lucebis ab alti.
 parte poli. neque enim Tyriis Cynosura carinis
 certior aut Graiis Helice servanda magistris,
 si tu signa dabis, sed te duce Graecia mittet

etiam Val. I, 110; IV, 75; V, 444; VI, 372. Itaque ne id quidem fieri potest, ut hoc loco Valerium templum gentis Flaviae a Domitiano aedificatum commemoravisse statuamus neque id futurum esse omnino aut scire aut divinare poterat poeta vivo etiam tum Vespasiano. quare scripsi *centum* pro *genti* cum Hauptio Schenkeliio Baehrente; hoc simili superlatione dictum est, ut Verg. Aen. I, 416 de centum aris loquitur, quae Veneri Paphi positae sint, vel Aen. IV, 200 de centum Iovis templis vel VIII, 716 adeo de tercentum delubris, quae Octavianus Romae sacraverit.

16. De imperatoribus inter sidera receptis insignis propter adulationem est locus Lucani I, 45 seqq., cfr. praeterea Verg. Georg. I, 32; Hor. c. III, 25, 5; Ov. Met. XV, 839; Stat. Theb. I, 24 seqq.; Germ. Arat. 560; Mart. IX, 101, 22; XIV, 124, 2; Stat. silv. V, 1, 241.

omni Vat. quod sana sententia caret, neque defendi potest loco Sen. Herc. fur. 1202 *nunc parte ab omni, genitor, iratus tona*; alti Haupt Herm. III, 214.

18. *certior* mente addendum etiam ad alterum membrum, ut contra *servanda* ad prius; sic 153 *eadem* ad *casus* addendum: 230 *quieto* ad *fatis*, VI, 98: *nec ferro brevior nec rumpia ligno*; 147 *abeunt* — *tigridis aut saevae profugi cum prole laenae*; VII, 36 *quis furor has* — *egit in oras quisve mei vos tantus amor?* II, 231 *quos sternere Bessi nec Geticae potuere manus* i. e. nec Bessi nec Geticae e. q. s.; III, 10 *primas coniunx Percosia vestes quas dabat et picto Clite variaverat auro*; V, 58 *nec tumulto nec separe contegat urna* (ossa); 68 *hunc omnis honos, hunc omnis in unum transit amor*. *servare* i. q. observare, ut IV, 488; 640; Verg. eclog. III, 75; Georg. I, 205; Aen. VI, 338 al.

Κυνὸς ὀψά est ursa minor, quam Phoenices in navigando observabant. Helice ursa maior a Graecis observata; de hac re cfr. Ov. fast. III, 107; trist. IV, 3, 1; her. XVII, 149; Manil. I, 298; Hyg. astr. II, 2 extr.; Germ. Arat. 40 seq., Sil. III, 665; Lucan. III, 219; Sen. Med. 697; Avien. phaen. 124; 136; Arat. 35 seqq. cum schol.

19. *seu* Vat. si Gronov.; *seu* Vat. sed Baehr.

et Sidon Nilusque rates. nunc nostra serenus
orsa iuves, haec ut Latias vox impleat urbes.

20

Haemoniam primis Pelias frenabat ab annis,
iam gravis et longus populis metus: illius amnes

20. *serenus* de fronte vel vultu transfertur ad animum, hoc loco i. q. propitius, ut Sil. XIV, 80: *tractare sereno imperio vulgum*; Venant. Fort. VI, 1,90: *nubila nulla gravant populum sub rege sereno*; cfr. Ov. ex P. II, 2,65; Mart. epigr. II, 24,7; V, 6,9: IX. 24,3.

21. Wagner explicat 'per omne Latium carmen legatur meum', sed tam angustis finibus poeta gloriam suam circumscribere certe noluit; non raro Latius pro Romano ponitur, ut apud Ov. trist. IV, 4,6 *forum Latium* dicitur. Lucan. III, 309 *annales Latii* et Val. II, 245 *Latii fasti*; Luc. I, 22 et Sil. XV, 383 *leges Latiae*; sunt igitur urbes Latiae Romanae, in quibus homines latine loquuntur. Ceterum recte Caussin apud Lemairium 'poetam principi parcius ac moderatius adulatum fuisse' dicit, atque profecto quam longe absunt verba Valerii a foedis adulationibus Lucani Sili Statii Martialis!

22. *primis ab annis*: inde ab adolescentia. *frenabat* scripsit poeta ad indicandum durum Peliae imperium, vid. v. 23: 71. Apollonius prorsus omisit dicere, qua in terra regnaret Pelias, commemoratur ea versu demum 572 et 906. Omnino de toto hoc exordio disputantem cfr. Volkmann in progr. Jauer. 1875.

23. *gravis* sc. annis, qualis notio plerumque additur, ut *senecta* Ov. Met. VII, 299; *aevo* Verg. Aen. II, 436; *aetate* Liv. II, 19,6; VII, 29,1; X, 34,12; at simpliciter *gravis* dicitur Aeson Val. I, 296; Acrisius Stat. Theb. VI, 286.

Pelias iam grandaevus erat ideoque cum adolescens regnum adeptus esset, populis erat *longus metus*. Heinsius Burmann Wagner iam particula neglecta minus recte *gravis* de gravitate imperii interpretantur. *metus* pro eo qui metum incit vel de rebus et locis horrendis saepius legitur: II, 16; 277; IV, 181; V, 360; Lucan. IX, 447; Ov. met. IV, 111; Il. lat. 794; Sen. Troad. 243; Agam. 765; Phaedr. 29; sic *pavor* Val. IV, 320; *formido* Hor. sat. I, 8,4; *horror* Val. I, 744; II, 24. Ut antea diurnitatem imperii, sic eis, quae sequuntur, ambitum praedicat Valerius. cfr. V, 483 seqq.; in magna autem auctoritate regnum Peliae fuisse docent etiam ludi funebres, quos ei habitos esse Stesichorus carmine quodam narravit, vid. Bergk. poet. lyr. 3^a p. 205; Pausan. V, 17,9; in vase Caeretano picti sunt certaminis iudices et viri equorum curriculo certantes, mon. d. inst. X, 4,5.

Ionium quicumque petunt, ille Othryn et Haemum
 atque imum felix versabat vomere Olympum. 25
 sed non ulla quies animo fratrisque paventi
 progeniem divumque minas; hunc nam fore regi
 exitio vatesque canunt pecudumque per aras
 terrifici monitus iterant: super ipsius ingens
 instat fama viri virtusque haut laeta tyranno. 30
 ergo anteire metus iuvenemque extinguere pergit

24. de Haemo monte, qui est inter Moesiam et Thraciam, Valerius hoc loco cogitare non potuit: minime enim est verisimile, eum regnum Peliae tantopere describendo extendere voluisse, sed interdum a poetis Haemus usque in Thessaliam pertinere statuitur, vid. Luc. X, 449 *audax Thessalici nuper qui rupe sub Haemi Hesperiae cunctos proceres — non timuit*; tum VII, 174 et 480, ubi Haemus enumeratur inter montes Thessaliae; cfr. Serv. Verg. Georg. I, 492 *Haemus mons est Thessaliae*; idem dicit ad II, 488.

25. *imum Olympum* iam Pius recte explicavit de fertili planitie monti subiecta: cfr. Luc. VI, 341; cum poetica superlatione quas regiones incolae regi subditi arant, regis ipsius esse dicuntur.

26. *fratris* Aesonis, quocum Pelias eandem matrem Tyronem habebat, ipse Neptuno natus.

27. Valerius non cogitasse videtur de oraculo Peliae ab Apolline dato, quod tangunt Apollon. I, 5 seqq.; Hyg. fab. 12; Pind. Pyth. IV, 71, sed de aliis vaticinationibus, quae extispiciis confirmabantur.

29. *super* ut IV, 680; VIII, 19 pro *insuper*, quo Valerius non utitur.

30. *laeta*: quae laetitiam afferat, grata: Lucan. VIII, 89; Hor. sat. I, 1,8; Stat. silv. IV, 8,26; Sil. XI, 201.

31. *anteire*: praevenire, ut Sil. XIII, 617 *Venus, insidias anteire laborans Iunonis*; Stat. Theb. X, 394; Tac. ann. V, 6 *antibo periculum*; VI, 29 *Scaurus — damnationem anteit*.

extinguere pergit non potest esse, quod Burmann et Wagner voluerunt, 'extinguere perstat', nondum enim inceperat, sed ea ratione poetae interdum hoc verbo utuntur, ut significet actionem vel consilium inde ab initio cum pertinacia et constantia exsequi conari; 'sich eifrig, hartnäckig bemühen', sine infinitivo ita dictum legitur I, 600; IV, 121; cfr. Verg. eclog. VI, 13; Aen. XII, 153, Cic. Arat. 326; Sil. VIII, 32; XV, 571; Sen. Troad. 664; Phaedr. 142;

Aesonium letique vias ac tempora versat.
 sed neque bella videt Graias neque monstra per urbes
 ulla. Cleonaeo iam tempora clusus hiatu
 Alcides, olim Lernaee defensus ab angue
 Arcas, et ambobus iam cornua fracta iuvenis. 35

Drac. VIII, 235 B.; X, 163 B.; Avian. fab. 37,11: *Perge igitur nostris tua subdere colla catenis*; Arator. act. apost. II, 706; Paulin. vita Mart. IV, 319. Omnibus his locis notio pergendi pertinet ad initium agendi.

33. *neque monstra per urbes ulla*; cfr. Sen. Herc. fur. 40 *monstra iam desunt mihi*; sunt verba Iunonis querentis.

34. Ad rem apte confert Burmann Verg. Aen. XI, 680 seq.: *caput ingens oris hiatus Et malae texere lupi cum dentibus albis*; Stat. Theb. IV, 304: *ille Lycaoniae rictu caput asperat ursae*.

clusus i. q. tectus: Sil. IX, 588: *thorax — claudit latus*; X, 648: *casside vultus clauditur*; XIV, 158: *cassis — clauserat ora*; Stat. Theb. IV, 350: *umeros chlypeo clausisse paterno Dulce*. Ceterum Burm. iniuria offendit in eo, quod Valerius leonem Cleonaeum ab Hercule occisum esse dicit ante Argonautarum expeditionem, cum temporum computationem in his rebus poeta tam anxie curare non debuerit. Varie enim ab aliis traditur; certe Valerius sibi constitit, cfr. II, 382 et 495. Partem laborum nondum peractam esse indicare videtur Apollon. I, 1318; aprum Erymanthium iam ab eo victum esse commemorat I, 126 seqq.; secundum Diodor. IV, 15 expeditio Argonautarum facta est inter octavum et nonum laborem Herculis, contra ante eius labores IV, 48.

35. *olim*: iamdudum, ut v. 53, quem locum interpretes non recte intellexerunt; cfr. praetera Val. IV, 121; VI, 61; Ov. Met. II, 466; Lucan. V, 769; Sil. I, 483; Stat. Theb. I, 312; VII, 779; XI, 634; Ach. II, 136; Sen. Troad. 910; Iuv. VI, 346; Optat. Porf. 5,9; Dracont. 10,146 B.; Prud. perist. 10,663.

36. ambo iuveni a plerisque intelleguntur Achelous fluvius et taurus Cretensis: illius cornu vere fregit Hercules, cfr. Ov. Met. IX, 85; alterius vis in cornu sita fracta. Dureau autem cum Achelous non esset monstrum hominibus formidolosum, sed fluvius benignus, poetam non de hoc sed de Minotauro a Theseo domito mentionem fecisse putat, mea quidem sententia recte, cum verbis poetae non cogamur de solis Herculis laboribus cogitare.

Minus accurate hydra Lernaea in Arcadia fuisse dicitur hoc

ira maris vastique placent discrimina ponti.
 tum iuvenem tranquilla tuens nec fronte timendus
 occupat et fictis dat vultum et pondera dictis.
 'hanc mihi militiam, veterum quae pulchrior actis,
 adnue daque animum. nostri de sanguine Phrixus

40

loco, ut etiam in versu 108; cfr. Verg. Aen. XII. 518, ubi Menoetes Arcas nominatur, qui circum flumina Lernaë habitaret, et mythogr. Vat. II, 163, qui hydram interpretatus est fontem esse Arcadiae.

37. *ira maris*, ut aequoris irae II, 232; cfr. ad v. 9.

38. *tranquilla tuens*; neutrum pluralis adiectivi saepissime pro adverbio poni notum est, inter alia cfr. Lucr. V, 35 et Verg. Aen. IX, 794 *acerba tuens*; Val. II, 555 et Verg. VI, 467 *torva tuens*; Auson. Mos. 170 *glauca tuentes*; Val. III, 229; Aen. XII, 398; Aratoris act. ap. I, 708 *acerba fremens*; Georg. III, 149 *acerba sonans*; Coripp. Ioh. III, 439; IV, 989; 1085; VI, 638; VIII, 116 *acerba furens. fronte cum vi quadam dicitur, ita ut tacite mens opponatur.*

39. *occupat*, prior alloquitur, ut II, 136; VIII, 413; Hor. sat. I, 9,6; ep. I, 7,66; Stat. Theb. VII, 538.

Ceterum iniuria verba quae sequuntur a plerisque editoribus corrupta habita sunt: *vultum et pondera* pro eo, quod est pondera vultus, non magis suspectum quam vel apud Ciceronem de sen. 15: *quae iuventute geruntur ac viribus*; pondera vultus dicuntur, ut Cic. de orat. II, 73 *verborum pondera* vel partit. or. 60 *pondera rerum* (cfr. ad II, 418); pondera autem vultus dictis dare defenditur verbis Manil. IV 439 *dabit ipse sibi met Pondera*; prorsus apte comparatur etiam Ov. fast. V, 503 *addidit et vultum verbis*. Versus denique, qui nunc dicitur Leoninus, legitur etiam V, 303; cfr. I, 78; III, 552; tum Lucan. I, 329 *altus caesorum parit cruor armentorum*; Prop. I, 8,11 *nec tibi Tyrrhena solvatur funus harena*; Lucr. I, 318 *saepe salutantum tactu praeterque meantum*; II, 696 *multarum rerum cum sint primordia verum*; Verg. Georg. II, 422 *cum semel haeserunt arvis ourasque tulerunt*; Ov. her. VIII, 27 *vir, precor, uxori, frater succurre sorori*; Stat. Theb. II, 239 *illa suas Cyntho comites agat, haec Aracyntho*. Ceterum *dictis* correpta priore syllaba dicebatur, cfr. Gell. IX, 6,3; *fictis* autem productam paenultimam vocalem habuisse longe probabilissimum; nulla igitur est causa, cur in forma versus offendamus.

41. *daque animum* sc. huic militiae i. e. da te huic m., ut Ov. met. II, 384 *daque animum in luctus* idem est atque da te luctui.
nostri de sanguine Phrixus Cretheos; haec verba quamquam

Cretheos ut patrias audisti effugerit aras.
 hunc ferus Aeetes, Scythiam Phasimque rigentem
 qui colit, (heu magni Solis pudor!) hospita vina
inter et attonitae mactat solemnina mensae
 nil nostri divumque memor. non nuntia tantum
 fama refert: ipsum iuvenem tam saeva gementem,
 ipsum ego, cum serus fessos sopor alligat artus,
 aspicio, lacera adsiduis meque illius umbra

45

possunt ita explicari, ut dicamus consanguinitate coniunctum indicari Phrixum cum Iasone et Pelia, tamen ex V, 477 apparet, aliter ea esse interpretanda; ibi enim aperte poeta dicit eundem Cretheum auctorem esse et Iasoni et Phrixo, cfr. praeterea II, 611 ubi Helle Cretheia virgo nominatur. Aberravit igitur Valerius a tradita fabula, qua Cretheus frater Athamantis patris Phrixi fuisse narratur ita quidem, ut Aeolom putaverit patrem Crethei, at Cretheum patrem et Athamantis et Aesonis, ut et Iason et Phrixus nepotes essent eiusdem Crethei. Notam fabulam de Phrixi ex paterna domo fuga narrat Apollodor. I, 9,1.

Quae deinde profert Pelias de caede Phrixi et impietate singulari Aetae, haec omnia fingit ad animum Iasonis ira inflammandum; de caede enim Phrixi nihil apud Valerium traditur, contra amice receptus in Colchide et usque ad mortem habitus est, cfr. I, 520 seqq.; V, 224 seqq.; Apollon. II, 1150 seqq. Sane aliter tradiderunt alii: amice quidem exceptum Phrixum et filiam Aetae in matrimonium accepisse, sed postea a rege verito, ne regno ab genere privaretur, occisum esse, cfr. Hygin. fab. 3; 245; schol. Stat. Th. II, 281; mythogr. Vat. I, 23; II, 136. Scite Valerius hoc mendacium Peliae finxit; apud Pind. Pyth. IV, 289 rex Iolci Phrixum sibi in somniis apparuisse dicit monentem, ut vellus aureum repeteretur, de caede tacet.

45. legitur in interpolatis codicibus, quare eum recte omisit Thilo, quamquam versus similis sententiae sine dubio excidit.

47. *saeva* est accusativus obiecti, ut Ov. fast. II, 835: *communia damna gementes*; Cic. ad Attic. II, 18,1: *hic status — gemitur*.

48. Verg. Aen. III, 511: *fessos sopor irrigat artus*; Claud. Mar. Vict. Aleth. III, 438 *fessos dulcis sopor alligat artus*; cfr. Val. VI, 443.

49. *lacera adsiduis* traditur in Vat., *namque* probari non potest, cum altera sententia non explicationi prioris inserviat, sed novum aliquid addatur, excitari se e somno; collocationem autem verborum, quae est in Vat., servandam puto, cum traiectio talis *que*

questibus et magni numen maris excitat Helle. 50
 si mihi quae quondam vires, expendere poenas
 Colchida iam et regis caput hic atque arma videres.
 olim annis ille ardor hebet, necdum mea proles,
 imperio et belli rebus matura marique.
 tu, cui iam curaeque vigent animique viriles, 55
 i, decus, et pecoris Nephelaei vellera Graio
 redde tholo ac tantis temet dignare periclis.'

particulae saepe reperiatur, imprimis apud Ovidium, velut trist. IV, 1,40; 5,6; V, 10,40; ex P. III, 6,48 al., apud Val. ipsum VII, 310; I, 420; 848; II, 168.

50. non proprie Hellespontus magnum mare dicitur, sed est omnino epitheton maris, ut *vastae aquae* de Hellesponto Ov. her. XVIII, 164; *ianua vasta gemini maris* de Bosporo trist. I, 10,32; *vasta Syrtis* Sil. I, 408.

51. *vel pendere*, quod est in Vat., sana sententia caret, cum in eis, quae sequuntur, nihil insit, quod gradationem admittat; scripsi *expendere*, quod interdum a poetis ponitur pro pendendo, ut Acc. 536 R. *poenas*; Verg. Aen. VI, 740 *supplicia*; X, 669 et XI, 258 *poenas*; Sil. VI, 588 *supplicia*; VII, 713 *pretium*; XIII, 698 *poenas*; et ex hoc poetico usu invenitur etiam apud Tac. ann. XII, 19. De sententia cfr. Verg. Aen. V, 397.

53. *olim*, cfr. ad 35; interpretes falso aut ad *annis* aut ad *ardor* rettulerunt, *annis* 'in Folge der Jahre' ut I, 329 *curis*; III, 39 *luctamine*; 66 *nube*; IV, 380 *verbere*; II, 446 *fatis*; VI, 87 *paterno crimine*. *ardor hebet* ut VII, 156; *mea proles* i. e. Acastus, cfr. 153; 162 seqq.

55. *viriles* etiam cum *curis* coniungendum: quales viri habere solent, Verg. Aen. IX. 311 *animumque gerens curamque virilem*. *animi* de virtute, alacritate unius viri, ut Ov. Met. V, 47 *datque animos*; her. XVII, 93 *addis . . . animos*; Lucan. VII, 679 *ingentisque animos extrema in fata ferentem* (aufert sonipes).

56. Videtur esse imitatio Vergilii, qui dixit Aen. VI, 546 *i, decus, i nostrum*, quamquam id concedendum Burmanno, aliis locis, ubi decus hanc significationem habeat, genetivum vel pronomen addi.

57. tholus est pars templi rotunda et concamerata, in qua dona deis oblata suspendebantur, vid. Verg. Aen. IX, 407; Stat. silv. I, 4,33; 99; Theb. II, 733.

tantis temet dignare periclis, cfr. VIII, 430 *nullis ego digna periclis?*

talibus hortatur iuvenem, propiorque iubenti
 conticuit, cautis Scythico concurrere ponto
 Cyaneas tantoque silet possessa dracone
 vellera, multifidas regis quem filia linguas
 vibrantem ex adytis cantu dapibusque vocabat
 et dabat ex taetro liventia mella veneno.

60

Mox taciti patuere doli nec vellera curae

58. *propiorque iubenti* sc. quam hortanti.

59. *certis* Vat., *certus*, quod in duobus codicibus deterioribus reperitur, receperunt Thilo et Schenkl, sed offendit sententia inaequaliter expressa, cum de utroque periculo certus sit Pelias, de utroque sileat; *cautis* Loebach progr. 1876 p. 4. *silet* pertinet ad utrumque membrum, cfr. ad v. 18 et l. 761 *an patres regnique acuat mutabile vulgus*; V, 183: *Pallas et alipedum Iuno iuga sistit equorum*; asyndeto inter *hortatur* (*conticuit*) et *silet* contrarium optime effertur; cautes autem Cyaneae nominantur etiam l. 630; VII, 41; Lucan. II, 716. *Scythicus* pontus Euxinus nominatur etiam ab Ovidio trist. III, 4,46; IV, 1,45; V, 2,62; 10,14.

60. de industria auget periculum poeta, cum dicit possessa a dracone vellera, non servata.

62. de re cfr. VIII, 96 seq.

63. *externo* Vat., *ex taetro* Hartel; versus vexatissimus propter hoc externum venenum, quod Loebach et Koestlin interpretati sunt dictum esse Romanorum patriae ratione habita, quibus Medae venena essent externa, quod mihi non probatur; ex multitudine coniecturarum optima propter sententiam neque violenta videtur Hartelii proposita ephem. gymn. Austr. 24,144, in quam nimis impudenter invectus est Baehrens oblitus, se ipsum edidisse IV, 183 *ossaque taetra situ*; ex praepositio autem hac notione vel apud Ciceronem invenitur, poetarum locos praeter alios cfr. Ov. her. XI, 104 *ut meus ex isto luceat igne rogos*; trist. II, 455 *et quibus e sucis abeat de corpore livor* Docet, Lucr. V, 1144 (genus humanum) *ex inimiciis languebat*; VI, 171 *qui mittitur simili causa*; vid. praeterea Prop. II, 1,50; cul. 112; Avien. orae 411; saepe apud Plautum Terentium aliosque antiquiores scriptores legitur.

64. cui pateant doli, ex tota sententia facile apparet, cfr. Lucan. IV, 746; V, 141.

esse viro, sed sese odiis immania cogi
 in freta. qua iussos sectatur quaerere Colchos
 arte queat. nunc aerii plantaria vellet
 Perseos aut currus et quos frenasse dracones

65. *immania* sunt freta non tam propter magnitudinem, quam plerumque hoc adiectivum indicat, cum de locis dicitur, sed propter inaudita pericula ibi imminencia, ut Verg. Aen. I, 616 *orae immanes* nominantur propter feras gentes, quae eas incolebant.

Primo propter imperium Peliae paratus est Iason iussa exsequi, sed mox cum videat vix perveniri posse ad Colchos, dubius haeret, an occiso tyranno se onere imposito liberare possit; at ab altera parte gloria, quam sibi paraturus est, eum instigat tandemque sic dubitantem confirmat religio deorum.

66. *sectantem* Vat., *sectatur* Haupt, i. e. quaerit, ut Hor. c. I, 38,3 *mitte sectari rosa quo locorum sera moretur*; similiter Lucr. I, 156 *quod sequimur*, i. e. de quo quaerimus; II, 166 *persectati* i. e. perscrutati; VI, 808 *argenti venas aurique secuntur*.

67. Perseus *plantaribus* alis Mercurii usus est in Andromeda servanda, Hyg. fab. 64; saepius et rectius *talaria* dicuntur, ut etiam in artium monumentis conspiciuntur alligatae circum talos, vid. Verg. Aen. IV, 239; Ov. Met. II, 736; IV, 666; 729; X, 591; Sil. XVI, 501; *plantares* alae dicuntur a Stat. Theb. I, 304. *aerius* nominatur Perseus ut Iris Verg. Aen. IX, 803 et saepius aves.

velle cum accusativo substantivi pro eo quod est optare: '(sich) Flügel wünschen'; cfr. II, 372; similiter Verg. Aen. VII, 340; IX, 539; XII, 242; Sil. II, 518; IX, 7; XII, 473; XIII, 318; Stat. Theb. III, 664; VIII, 279; 657; XI, 510; XII, 639; Lucan. IX, 81; Tibull. I, 4.58.

68. Triptolemus, de quo cfr. Preller Mythol. gr. I⁴, 770 seqq., alumnum Cereris cum Perseo iungit Valerius exemplum secutus Ovidii amor. III, 6,12 et trist. III, 8,1. *curru saevos* Vat., *currus et quos* Haupt Herm. III, 212; de plurali *currus* cf. II, 411; III, 415; V, 245; VI, 6; Verg. Aen. I, 486; VI, 485; X, 574; 592; XII, 350; 485; 918. Triptolemus in curru Cereris draconibus iuncto stans et semina spargens saepe conspicitur in monumentis: Muell.-Wies. Denkm. I, 69,380; I, 11,112; 113; 114; 117; Gerhard auserles. Vasenb. I, tab. 45; ges. Abhandl. II, tab. 78. Overbeck griech. Kunstmyth. Atl. tab. XVI, 12; 3,13; in gemmis vol. III tab. IV, 13 et 14; in nummis tab. IX, 4,5,6; cfr. p. 587.

69. *vomere terras imbuat* i. e. primus terras aravit, cfr. Catull.

creditus, ignaras Cereris qui vomere terras
 imbuit et flava quercum damnavit arista. 70
 heu quid agat? populumne levem veterique tyranno
 infensum atque olim miserantes Aesona patres
 advocet? an socia Iunone et Pallade fretus
 armisona speret magis et freta iussa capessat,
 siqua operis tanti domito consurgere ponto 75

64. 11: *illa* (Argo) *rudem cursu prima imbuit Amphitriten*; Verg. Aen. VII, 541 *sanguine bellum imbuit* i. e. bellum gerere incepit; Ov. art. I, 654 *infelix imbuit auctor opus* (de Perillo dictum); item trist. III, 11,52; Prop. III, 15, 6: *illa rudes animos per noctes conscia primas imbuit*; Mart. VIII, 51,17: *imbuat egregium — munus — tua — manus* i. e. tu primus vinum infundas.

70. de glande primo hominum cibo saepe poetae mentionem faciunt: Lucr. V, 936; 1414; Hor. sat. I, 3,100. Ov. am. III, 10,10; art. II, 622; met. I, 106; fast. I, 676; IV, 399 seq.; Tib. II, 1,38; II, 3,69; cul. 135; Iuv. sat. VI, 10; XIV, 183 seq.; Sulpic. sat. 17; Claud. rapt. Pros. I, 30; Auson. technop. de cibis 3; Boeth. de cons. II. 5,5; Prudent. c. Symm. II, 284; Ap. Sid. IX, 182; XXII, 177. *damnavit* poetice pro eo quod Vergilius simplicius dixerat Georg. I, 8: *Chaoniam pingui glandem mutavit arista*; sed cfr. Sil. VIII, 494 *Lycios damnant hastilibus arcus*; Stat. silv. III, 2,126: *eoas iaculo dammare sagittas*; vide etiam Sil. XVII, 584: *damnasce aciem*, i. e. omisisse.

71. *heu quid agat?* Verg. Aen. IV, 283.

72. *patres* recte intelleguntur nobiles, quasi senatores; notum est Vergilium instituta sui temporis transtulisse ad tempora heroica. cfr. de senatu Aen. III, 58; V, 341; 758; VII, 176; VIII, 105; IX, 190 et Valerii ipsius I, 761; V, 269; 464; VIII, 281. Exemplum Vergilii etiam alii poetae secuti sunt: Ov. met. VII, 431; XIII, 197 seqq.; Stat. Theb. II, 443; Prud. cathem. VII, 144; 151.

74. *superet* Vat., *speret* Gronov., vid. stud. Vind. V, 140. Non potest Iason deliberare, num freta superet, sed num omnino freta adeat; *sperare* sine obiecto ponitur ut Ov. trist. II, 145; am. II, 19,5; Luc. II, 15; X, 451; Stat. silv. I, 2,78.

speret magis Baehr. scriptum esse putat pro eo quod est *speret* potius, sed significat maiorem spem habere. *freta capessere*, ut IV, 316; 344; V, 407; VIII, 370; Verg. Aen. IV, 346; Sil. IV, 478; XIII, 302.

75. *consurgere* poetica translatione dictum, cfr. IV, 254; 455;

fama queat? tu sola animos mentesque peruris,
 Gloria! te viridem videt immunemque senectae
 Phasidis in ripa stantem iuvenesque vocantem.
 tandem animi incertum confusaque pectora firmat
 relligio, tendensque pias ad sidera palmas,
 'omnipotens regina', inquit 'quam, turbidus atro
 aethere caeruleum quateret cum Iuppiter imbrem,
 ipse ego praecipiti tumidum per Enipea nimbo
 in campos et tuta tuli nec credere quivi

80

Verg. Aen. VIII. 637; XII. 313; Ov. her. XVI. 351; fast. V, 228; Sil. I, 686; XIV. 293.

76. *peruris* i. e. inflammas. ut I. 476; Sil. XVII, 294; Sen. Herc. Oet. 620; vel apud Ciceronem ep. XIII, 15.

77. Pulchre depingit poeta imaginem Glorïae Iasonem ad expeditionem vocantis. *viridis* aetas vel vires vel forma iuvenilis saepius a poetis dicitur. ut Verg. Aen. V, 295; Ovid. trist. IV, 10, 17; ex P. IV, 12, 29; Sil. I, 187; Boeth. de cons. I, 1, 7.

79. *animi incertum*: nota est constructio. qua locativus *animi* cum adiectivis vel verbis, quae notionem incerti dubii anxii habent, coniungitur; *incertus animi* legitur etiam Stat. Theb. III. 444; Liv. I, 7, 6.

80. *religio* hoc loco explicatur spes auxilii divini. sed praeterea subesse ea sententia videtur. ut propter pietatem regi insidias struere nolit. *tendens* — *ad sidera palmas*, Verg. Aen. V, 256.

81. *aether ater* est nubibus obductus. cfr. Sil. VI. 607. *turbidus* Iuppiter nominatur, quia turbas movet. ita *dea* II, 115; *auster* Hor. c. III, 3, 5; Luc. I. 234.

82. *caeruleus imber* Verg. Aen. III, 194; V, 10; Ov. her. VII, 94; imber autem est quasi telum Iovis, quod ab eo torquetur. ut II, 22 Valerius dicit Iovem hiemes *quaterere*; cfr. Mart. ep. IX, 72, 2 *qui quatit*—*verbera*.

83. Nomen fluvii. per quem Iason Iunonem tulit, varie traditur: Anaurus est apud Apollon. III, 67; schol. Pind. Pyth. IV, 133. (myth. Vat. II, 135; Apollod. I. 9. 16.3); Euenus apud Hyg. fab. 13; schol. Stat. Th. V, 345; at is erat fluvius, per quem Nessus Deianiram tulit. quod praeter alios etiam ipse Hyginus narrat fab. 34: nugas profert Dracont. X, 56 B.

84. *nec credere quivi*. Verg. Aen. VI, 463.

ante deam, quam te tonitru nutuque reposci
 coniugis et subita raptam formidine vidi,
 da Scythiam Phasimque mihi; tuque, innuba Pallas,
 eripe me. vestris egomet tum vellera templis
 illa dabo; dabit auratis et cornibus igni
 colla pater niveique greges altaria cingent.' 85 90

86. *subita formidine* i. e. specie terribili, quae subito exorta est tonitru indicata; sic Lucr. IV, 171 *atrae formidinis ora* sunt species formidosae, eademque ratione explicandum est apud Sil. III, 167 *inmissa rumpit formidine somnos*: rumpit visu nocturno formidoloso somnos; cfr. etiam Verg. Georg. IV, 468 *caligantem nigra formidine lucum*.

87. *da Scythiam Phasimque mihi* memorabili brevilocatione dictum, de qua vide praefationem. Iuno non solum favebat Iasoni, quod is ei opem laboranti tulit, sed etiam, quod ipsa Peliae inimica erat, cfr. Apollod. I, 9, 8, 3; I, 9, 16, 4.

88. *eripe me* sc. periculis, absolute positum, quasi serva me; sic etiam v. 225; IV, 272; Sil. IX, 432 seq.: *crepti Ticina ad flumina patris Exigere — poenas*; Sen. Thyest. 428: *reflecte gressum dum licet teque eripe*; Venant. Fort. vit. Mart. IV, 417: *Martini deus, eripe nos*; cfr. Ov. met. XIV, 540.

Mirum, quod Iason paucissimis tantum verbis Minervae supplicat, neque causam addit, cur praeter Iunonem hanc potissimum deam invocet, sed ne poeta quidem indicat, qua re commota Minerva ei auxilium ferat. Carere autem eius ope ideo non poterat Iason, quia nondum navis ab hominibus aedificata erat; apud Orpheum Argon. 66 seq. ipsa Iuno iubet Minervam navem fabricari. Iam cum auxilio Minervae navis aedificata esset, etiam consentaneum erat, hanc deam navi et nautis patrocinari.

89. Mos cornua hostiarum auro ornandi iam ex Homero notus: cfr. Od. III, 384; 432 seqq.; Il. X, 294; Val. III, 431; Verg. Aen. IX, 627; Ov. met. VII, 161; X, 271; Sen. Oed. 137; Herc. Oet. 785; Tib. IV, 1, 15.

Et coniunctio secundo vocabulo sententiae postposita raro reperitur apud Valerium: II, 53; V, 12; VII, 185; VIII, 29; primo postponitur saepissime, velut I, 95; 119; 370; 378; 449; 461; II, 74; 423; III, 44; 316; 435; 589; 723; IV, 52; 207; 306; 543; 646; 740; V, 151; 427; 430; V, 534; VI, 433; 739; VII, 107; 501; 554; VIII, 51; 168; 278; 308; 314. Post quartum adeo legitur apud Ov. ex P. I, 4, 20.

90. patrem Burmannus intellegit patrem gregis, arietem, Wagner

Accepere deae celerique per aethera lapsu
 diversas petiere vias. in moenia pernix
 Thespiaca ad carum Tritonia devolat Argum.
 moliri hunc puppem iubet et demittere ferro
 robora Peliacas et iam comes exit in umbras.
 at Iuno Argolicas pariter Macetumque per urbes

95

rectius Aesonem; *colla* ea figura, quam rhetores synecdochen nominant, dicuntur pro hostiis, quarum colla ictu in immolando percutiuntur. Similiter haec colli notio in hostia effertur Stat. Theb. I, 507 *litabunt electa cervice greges*; IV, 446 *quaecunque gregum pulcherrima cervice Ducitur*; Iuv. sat. XII, 14 *iret* (sc. ad aram) *et a grandi cervix ferienda magistro*; Claud. in Entrop. I, 20: *quo diras iugulo placabimus aras? cingent* Vat.; non mutandum, quo ingens hostiarum numerus poetice significetur.

91. *accepere* sc. preces et promissa dona; cfr. 182, itaque se auxilio fore adnuunt; *preces accipere* dixit Ov. fast. IV, 320; lb. 70. *celerique per aethera lapsu*; Ov. met. VI, 216 *celerique per aera apsu*; Hor. c. I, 12, 10 fluminum lapsus *rapidi* dicuntur, Cic. Arat. 315 *praeceps lapsus Hydrae sideris*.

93. de Thespiis urbe quadam in Thessalia sita poeta cogitasse videtur, cfr. I, 477 et Steph. Byz. s. v. Θέσπαις p. 310 v. 17 M., non de noto Boeotiae oppido, quod putat Jessen proleg. in catalog. Argonautarum p. 33. Thespiades Argus nominatur I, 124. Consulto aut neglegentem Valerium mutavisse ea, quae scripsit Apollon. I, 105 seqq. putat Schwartz de Dionysio Scythobrachione p. 41. Hunc Argum confuderunt cum Phrixi filio Pherecydes apud schol. Apollon. I, 4 et Apollod. I, 9, 16, 6 et 9. Nominatur Arestorides apud Apollon. I, 112; at apud Ov. Met. I, 624. ubi vid. doctam Burmanni adnotationem, Argus custos Ionis Arestorides vocatur; cfr. Apollod. II, 1, 3, 3.

94. *demittere* sc. ad terram i. e. caedere; alterum exemplum huius notationis non videtur reperiri.

95. His verbis apte poeta indicat opus quam maxime accelerari; de auxilio Minervae cfr. Claud. bell. Poll. 16.

96. Argolicae urbes sunt Graecae; Macedonia commemoratur, quod regnum Peliae, ut poeta 25 seq. indicavit, in hanc ipsam regionem patebat. Aptissime utitur Valerius auxilio divino ad Argonautas ex tota Graecia convocandos, contra apud Apollonium prorsus non intellegitur. qua ratione factum sit, ut Argonautae Iolcum convenirent. Neque Iasoni hanc Iunonis opem incognitam mansisse

spargit inexpertos temptare parentibus austros
 Aesoniden, iam stare ratem remisque superbam
 poscere quosque vehat rebusque in saecula tollat.

Omnis avet quae iam bellis spectataque fama 100
 turba ducum, primae seu quos in flore iuventae
 temptamenta tenent necdum data copia rerum.
 at quibus arborum studiumque insontis aratri,

finxit Valerius, vide IV, 543. Pind. Pyth. IV, 301 seqq. Iasonem praecones per Graeciam dimisisse narrat, Iunonem autem ardorem Argonautarum inflammasse 327 seqq.

99. *revehat*, quod est in Vat., explicatur de felici reditu, mire, ne dicam inepte; recepi Baehrentis coniecturam. *rebus* i. e. rebus gestis ut 102; II, 381; III, 680 al.; *in saecula tollere* insolentius dictum, sed tamen nihil mutandum: *tollere* interdum idem valet atque promovere, ut I, 340; VIII, 328; Lucan. III, 526: ut autem hi loci explicantur de navi super undas sublata et promota, ita Argonautae super homines tolluntur eorumque facta ad posteros promoventur et servantur; cfr. etiam Sil. XVII, 286: *ne tollat acerba hoc Carthago decus* i. e. ne servet hoc decus. *In saecula tollere* igitur prorsus eadem ratione dicitur atque Sil. II, 511: *decus — in saecula mittam*; XII, 312: *factoque in saecula ituro Laetantur tribuisse locum*; Lucan. VIII, 608: *qua posteritas in saecula mittet Septimium fama*; X, 533: *in famam et saecula mitti*; cfr. etiam I, 448; VII, 208.

100. *habet* Vat., *avet* cod. C., quod verum est. *Avendi* verbum admodum raro absolute ponitur, sed extat exemplum ex Ennio a Varrone servatum de ling. lat. VI, 83 (34 trag. R.): *iam dudum ab ludis animus atque aures avet* i. e. studio incensae sunt: sic Valerius dicit omnem ducum turbam studio incensam. Ipse poeta similiter *avens* participio absolute utitur II, 124 pro eo quod est ardoris, studii plenus.

101. *Pro seu* expectatur *et si*; sed vide ea quae infra ad versum 117 dicuntur; de *flore iuventae* cfr. Verg. Aen. VII, 162; VIII, 160.

103. *studium* ad utrumque membrum pertinet, cfr. ad v. 59.

insons, quod nemini nocet, ut VI, 131; Hor. c. II, 19, 29 *i. Cerberus*; Ov. trist. III, 10. 66 *casae*; Stat. silv. III, 1, 44 *irae*; Theb. VI, 75 *sagittae*; Coripp. Ioh. II, 348: *ignosces gentibus insons*; III, 326: *miles et in propriis laetatus sedibus insons*; Venant. Fort. vita Mart. I, 350: *sic cultro ablato manibus latro extitit insons*; Paul. vit. Mart. III, 62 *post aciem — insones gladios cessasse a crimine caedis*; cfr. quae de *sonte* ad V, 42 dicuntur.

hos stimulant magnaue ratem per lustra viasque
visi laude canunt manifesto in lumine Fauni
silvarumque deae atque elatis cornibus Amnes.

105

Protinus Inachiis ultro Tirynthius Argis
advolat, Arcadio cuius flammata veneno
tela puer facilesque umeris gaudentibus arcus

104. Cum non multitudo militum totusque exercitus etiam ex agrestibus contractus expeditioni intersit, sed in una navi lecti heroes, reges filiique regum, hic versus non ita est intellegendus, quasi rustici ad ipsam expeditionem faciendam permoti sint, sed animis tantum instigantur laudemque fortium virorum avidis auribus excipiunt.

105. *iussi* Vat., *visi* Heinsius coniectura admodum probabili coll. Verg. Aen. III, 148 seqq. et IV, 358.

106. Deis amnium cornua signum roboris tribui notissimum, velut Ov. Met. XI, 763; XIII, 894; XIV, 602; fast. III, 647; trist. III, 2,41; Verg. Georg. IV, 371; Stat. Theb. VII, 66; Claud. de bello Poll. 603; Auson. Mos. 471 al.

107. Apte poeta indicat Herculis promptissimum ad expeditionem animum vocabulis *protinus*, *advolat*, *ultro*, non a Iunone excitatus; Apollon. I, 130 iniussu Eurysthei eum expeditioni interfuisse dicit; causam satis miram, cur Hercules expeditionis particeps fuerit, affert Ptolem. II, p. 185 ed. Westerm., qui etiam navem ab Hercule aedificatam esse tradit.

Tirynthia a poetis omnia dicuntur, quae ad Herculem pertinent; ipse utpote Tirynthe habitans et educatus solo hoc nomine designatur saepius ab Ovidio, Vergilio, aliis, a Valerio I, 253; II, 575 multisque aliis locis.

108. *Arcadio veneno*; cfr. ad 36. *flammata veneno tela* i. e. veneno ignem continenti infecta; item Silium dixisse puto Heinsium secutus III, 273: *ferrum inflammare veneno*.

109. *faciles* ad gestandum arcus dicuntur ut *facilis virga* (ad flectendum) Verg. Georg. I, 266; *faciles animi iuvenum* (ad formandum) III, 165; *galea* (Martis) *haud deorum ulli facilis* (ad gestandum) Sil. IV, 433; facilis autem est arcus prae mole clavae, cui portandae Hylae vires nondum pares sunt; hac comparatione non instituta Hylam sub ingenti pharetra Herculis sudasse dicit Stat. Theb. V, 444; pluralis *arcus* ponitur ut *currus* v. 68, cfr. III, 161 et saepe apud Ovidium.

Gaudium, quo perfunditur ipse puer, poetice transfertur ad umeros, quibus arcum portat; cfr. 122 *docta bipenni*; 294 *quietis toris*; 488

gestat Hylas: velit ille quidem, sed dextera nondum 110
 par oneri clavaeque capax. quos talibus amens
 insequitur solitosque novat Saturnia questus:
 'o utinam Graiae rueret non omne iuventae
 in nova fata decus, nostrique Eurystheos haec nunc
 iussa forent! imbrem et tenebras saevumque tridentem 115

ardenti ferro; 605 *insanam ratem*; 622 *pavidam ratem*; 759 *ferrum imbelles*; II, 262 *turbo insomnis*; 417 *pocula blanda*; 545 *ovante gradu*; III, 40 *inscia dextra*; 52 *trepididis rotis*; 84 *tubae sanguineae*; 424 *supplice oliva*; 441 *tacitos gradus*; 562 *aridas manus*; 660 *deside terra*; IV, 257 *dubiis rotis*; 302 *inconsulta brachia*; 328 *magnanimis palaestris*; 418 *ovanti sistro*; 527 *dubiis alis*; 534 *pavidae mensae*; 571 *pavidas habenas*; 685 *invito cornu*; V, 85 *avidos vultus*; 115 *vagus error*; 141 *pervigil labor*; 148 *deside mitra*; VI, 154 *trepididis plaustris*; 401 *trepidus currus*; VII, 348 *grandaeva consilia*; VIII, 21 *attonito pede*. Omnibus his locis notio adiectivi ab homine (IV, 685 ab animali) transfertur ad rem, quam tractat vel possidet vel qua aliqua ratione utitur. Sic ut paucissima aliorum poetarum exempla afferam, etiam Horatius dicit c. I, 3, 40: *iracunda Iovem ponere fulmina*; Lucan. I, 603: *Salvus laeto portans ancilia collo*; IX, 214: *gaudentemque iubam — solves*; Prop. III, 14, 9: *ligat — gaudentia brachia loris*.

110. *velit ille quidem*: Stat. Theb. VI, 477.

111. *clavaeque capax*; altera sententia negans priori additur *que* particula ut I, 699: *nec vana pavet trepidatque futuris*; 764: *nec fata traham natumque videbo Te sine*; II, 80 seq.: *nec te — Terra fugat meritique piget meminisse prioris*; 327 seq.: *nec turba nocens scelerisque recentis signa movent*; cfr. 507.

112. Valerius cum omnino multo maiorem rationem habeat praesentis deorum operae quam Apollonius, tum omnia de suo addidit, quae ad Iunonis in Herculem odium indicandum in hoc carmine leguntur.

114. *in fata ruere* Burmanno idem est atque in mortem ruere, quod quia hoc loco admitti non potest, praefert *facta* eumque sequitur Wagner; sed fata non necessario mala intellegenda sunt; cfr. Ov. her. XV, 175 (281): *parce datum fatis, Helene, contemnere amorem*. Fata sunt labores fato imperati non ratione habita, utrum felicem an infelicem exitum habituri sint. *Nostrum* dicit Eurystheum Iuno, quia eo soció utitur in Hercule laboribus et periculis vexando.

115. Provinciam et Neptuni et Iovis Iuno irata se administraturam

iam iam ego et inviti torsissem coniugis ignem.
nunc quoque nec socium nostrae columenve carinae
esse velim, Herculeis nec me unquam fidere fas sit
auxiliis comiti et tantum debere superbo.'

Dixit et Haemonias oculos detorquet ad undas. 120
fervere cuncta virum coetu, simul undique cernit
delatum nemus et docta resonare bipenni

indicat; invito Iove scilicet ita hoc facere poterat, ut dolis virum
falleret, non aperte obsistendo; cfr. ante omnia, quae Homerus narrat
in Il. XIV, 153 seqq.

torsissem nota zeugmatis figura etiam cum *tenebras* coniungendum;
cfr. III, 262: *illi autem neque adhuc gemitus neque conscia facti Ora
levant*; IV, 379: *quos ore lacus, quae pabula carpsit*; VII, 29: *vota prius
captasque deis accendere praedus*; IV, 67: *sat tibi furtum Ignis* (sc.
punitum) *et aetheriae defensa silentia mensae*; 167: *fulminea frontem
dextra* (sc. icit) *disiectaque fudit Lumina*.

117. *nunc quoque* suspectum; expectamus *at nunc* vel tale quid.
columenve. Quamquam expectatur *columenque*, tamen falso hoc
in scriptoris verba intulerunt Schenkl et Baehrens. Etenim *ve* particula,
antiquiore tempore solito more pro *que* vel *et* posita, de qua re
vide symb. mea Plaut. p. 96 seqq.; hanc significationem etiam postero
tempore multis locis servavit, ut Lucr. I, 57; V, 71; 773 *quove*;
Catull. IV, 9; XIII, 10; XLVI, 1 *gratum acceptumve*. De contrario
usu, quo *que* scribitur pro particula *ve*, cfr. ad VII, 25.

118. *fas sit* i. e. fato destinatum sit, ut Verg. Aen. I, 206: *illic
fas regna resurgere Troiae*; IV, 350: *nos fas extera quaerere regna*;
VI, 438: *fas* (i. e. fatum) *obstat*; Ov. her. XIII, 71: *si cadere Argo-
lico fas est sul milite Troiam*; met. II, 644 seq.: *animas tibi reddere
ademptas Fus erit*.

121. *fervere*; hac ipsa tertiae, quae dicitur, coniugationis forma
infinitivi saepius poetae utuntur de locis multitudine hominum agiliū
refertis, ut Lucr. II, 41; Verg. Aen. IV, 409; VIII, 677; Petron. c.
123 v. 214; Sil. VIII, 620; IX, 243.

122 *nemus* i. e. multae arbores, ut Luc. I, 306; Sen. Herc. fur.
1216; Stat. Theb. IX, 587; una arbor hoc substantivo significatur
Ov. Met. VIII, 743; Stat. Theb. IV, 455; Sen. Troad. 543; Herc.
Oet. 1636; cfr. de silvae substantivo Verg. Aen. III, 24; eleg. Nuci
30; Sid. Apoll. I 62 al.

De *docta bipenni* cfr. ad v. 109.

litora; iam pinus gracili dissolvere lamna
 Thespiaden, iungique latus, lentoque sequaces
 molliri videt igne trabes, remisque paratis 125
 Pallada velifero quaerentem brachchia malo.
 constitit ut, longo moles non pervia ponto,
 puppis, et ut tenues subiere latentia cerae
 lumina, picturae varios superaddit honores.

123. *lamna* i. e. serra; cfr. Verg. Georg. I, 143.

124. *sequaces* i. e. flexibiles (Plin. hist. n. XVI, 174, nota prolepsis dictum.

126. *velifero* — *malo*: Luc. I, 500.

127. *longo* — *ponto* cum breviloquentia dictum, i. e. longo in pontum itineri, ita habet *longa aequora* Stat Th. VI, 799 et fortasse Sil. V, 9.

128. *cera* vel pice rimae linuntur, cfr. 480; Ov. her. V, 42; rem. 447; met. XI, 514. *Lumina* vel in prosa oratione omnia foramina dicuntur, per quae lumen penetrat.

129. *superaddit*, quis? Pallas an Argus? nam de Iunone cogitare, ut fecit Wagner, paene ineptum videtur, quamquam grammatica ratione aliquomodo commendatur. Culpa nimiae obscuritatis Valerius liberari non potest; sed cum consentaneum sit, ubi non aperte dea nominetur, Argum fabricatorem navis haberi, is hoc loco artem pingendi exercere videtur; fortasse poeta si ei licuisset carmen retractare, hanc obscuritatem sustulisset.

Picturae navium saepius commemorantur a poetis, nusquam, quantum scio, tot verbis describuntur; cfr. Verg. Georg. IV, 289; Aen. V, 663; VIII, 93; Hor. c. I, 14, 14; Ov. met. III, 639; VI, 511; fast. IV, 275; trist. I, 10, 2; Prop. IV, 6, 50; Lucan. III, 510; Mart. X, 30, 13. Ceterum poeta neque curavit neque curare debuit, num haec consuetudo iam antiquissimis temporibus fuerit, sed occasione data utitur, ut navem ita etiam suum carmen pulchris imaginibus ornandi eisque, quae ad partem ipsorum Argonautarum pertineant. Apollonius contra paucissimis tantum verbis navis aedificationem tangit I, 111.

picturae honores i. e. picturae quae ornamento inserviunt, sic *populeus honor* VI, 296; *roseus h.* VIII, 31; Ov. Met. I, 565 *frondis h.*; Sil. XVII, 526 *fulgentis saguli h.*

Eis autem, qui sequuntur, versibus tres diversas picturas commemoratas intellego: in altero latere navis nuptiae Thetidis pictae erant

hic insperatos Tyrrheni tergo piscis
 Peleos in thalamos vehitur Thetis, aequora delphin
 corripit, illa sedet deiecta in lumina palla

130

et bipartito quidem, et iter ad Peleum et celebratio nuptiarum, in altero latere pugna Lapitharum et Centaurorum. Itaque quamquam sunt tres imagines, tamen cum duae quasi in unam coalescant, aequabilitas satis bene servatur. Koestlin in Philol. tom. XLVIII p. 652 seq. quattuor dicit esse imagines; sed versus 134 tam arte cum eis, qui antecedunt, coniunctus est, ut inde novae imaginis descriptio omnino incipere non possit, id quod vult Koestlin. Quod autem putat, his imaginibus quasi praeformatas esse nuptias Iasonis et Medae, equidem vereor. ne quid poetae obtrudat, quod ab eius sententia sit alienissimum. Cfr. quae exposui in indice scholarum Monaster. aestiv. 1894.

130. *insperatos* coniectura Gronovii bonam saltem sententiam habet; Vat. misere corruptus est.

De Thetide in delphino sedente cfr. Tib. I, 5, 45 seq. *talis ad Haemonium Nereis Pelea quondam Vectast frenato caerula pisce Thetis*; Ov. Met. XI, 236: quo (sc. in hunc specum) *saepe venire Frenato delphine sedens, Theti, nuda solebas*; vide praeterea Stat. Ach. I, 221 seqq.: *elicit inde fretis et murice frenat acuto Delphinas biuges, quos illi maxima Thetys Gurgite Atlanteo pelagi sub valle sonora Nutriat*.

132. *aequora* — *corripit* i. e. celerrime pernatat; Verg. Georg. III, 104, Aen. V, 145 *campum*; Aen. I, 418 *viam*; V, 316 *spatia*; Ov. Met. II, 158 *viam*.

corripit sedet Vat. c. *illa s.* codex Carrionis; *ipsa* Baehrens, quod ad sententiam sane optime quadrat.

deiecta in lumina palla i. e. capite velato; eadem verba leguntur de Medea VIII, 204; cfr. Stat. Theb. XI, 495. Est signum tristitiae, vide etiam Eurip. Suppl. 286, qui locus inter alios affertur a Villosione apud Dureau: *μητερ, τί κλαίεις λέπτ' ἐπ' ὀμμάτων φάρη βαλοῦσα τῶν σῶν*; Tristitia autem afficitur Thetis, quod non Iovi nuptura est. Erat enim in fatiis, Thetide natum maiorem futurum patre itaque Iuppiter quamquam Thetidis amore incensus a nuptiis cavit mortalemque deae virum dedit. De re cfr. Pind. Isthm. VII, 70 seqq.; Appollod. III, 13, 5,2; Philod. περὶ εἰσεβ. apud Gomperftz, Hercul. stud. II, 41; schol. Il. I, 519; Apollon. IV, 798 seqq.; Ov. Met. XI, 221 seqq.; Stat. Ach. I, 1; Hygin. fab. 54; astr. II, 15; vide etiam Stat. Ach. I, 90 seq.

nec Iove maiorem nasci suspirat Achillen.
 hanc Panope Dotoque soror laetataque fluctu
 prosequitur nudis pariter Galatea lacertis,
 antra petens; Siculo revocat de litore Cyclops.
 contra ignis viridique torus de fronde dapesque
 vinaque et aequoreos inter cum coniuge divos

135

Pulchre et eleganter poeta imaginem persequitur, quamquam quod dicit v. 133 pictura exprimi non poterat; cfr. quae dicuntur ad v. 416 et II, 414.

135. *pariter* i. e. pari passu, cursu; Ov. Met. II, 445: *pariter Nymphas incedere vidit*.

136. *antra petens*, cfr. ad v. 137; *thalami* v. 131 igitur non propria sententia quasi cubiculum explicandi, sed secundum poetarum usum notissimum ponuntur pro nuptiis. Prosequitur autem non sola Galatea, sed singularis scriptus est pro plurali *prosequuntur*, ut v. 73: *socia Iunone et Pallade*; 370: *Clymenus — et Iphiclus puppem trahit*; 530: *Pallas — et gemit Saturnia* (i. e. P. et S. gemuerunt); 750 seq.: *iam te in lucos pia turba silentum Secretisque ciet volitans pater Aeolus arvis*; 793: *da — iter verba sunt Aesonis*, qui plures iam mortuos alloquitur; II, 460: *coit — agrestum manus — et coloni*; III, 228: *Eumenidum canis et sparsae iuba reppulit hydrae*; IV, 60: *maesto Latona simul Dianaque vultu Ante Iovem stetit*; V, 183; VII, 149. Nonnullis horum locorum collocatione verborum singularis excusatur, non omnibus; cfr. ad III, 228.

Lepide tangit poeta notam illam de Polyphemi erga Galateam amore narrationem, quae saepius etiam in Pompeianis picturis parietariis conspicitur; cfr. Theocr. idyll. VI et XI; Ov. Met. XIII, 750 seqq.

137. *contra* 'als Gegenstück dazu'; deest praedicatum notabili nec inusitata apud Valerium breviloquentia, de qua cfr. ad I, 489.

ignis non, ut Wagner putat, ad cibos parandos accenditur, sed est ignis in aris ad sacra facienda, vid. 142. *Torus* erat *viridi de fronde*, cum in monte Pelio in antro Chironis nuptiae celebrarentur.

138. *aequoreos* tantum deos nominat Valerius participes nuptiarum, aliter apud alios traditur. Myth. Vat. I, 208 '*Pelex — omnes deos ad nuptias invitavit praeter Discordiam*'; cfr. II, 205; Hom. II. XXIV, 62; Pind. pyth. III, 162 seqq.; Eurip. Iphig. Aul. 707. In vase illo notissimo, quod Francisci nominatur, Florentiae servato

Aeacides, pulsatque chelyn post pocula Chiron.
parte alia Pholoe multoque insanus Iaccho

140

pompa omnium deorum ad nuptias euntium descripta est. Itemque discedit poeta a tradita narratione eo, quod non Apollinem cum Musis, sed Chironem lyra canentem facit, sed cfr. Sid. Ap. XIV, 27: *et Chiron cecinit minore plectro* (sc. praeter Phoebum). Sane musica excellebat Chiron atque inter eas disciplinas, quibus puerum Achillem erudiebat, musica vel primum apud poetas locum tenet: I, 409; Ov. ars I, 11; Stat. Ach. I, 118; 186; II, 443; Sen. Troad. 832 seq.; Sil. XI, 451; Inv. sat. VII, 210 seqq.; Dracont. IX, 107 seqq.; schol. Germ. p. 178 Br.; vide praeterea Helbig, Wandgem. Campaniens Nro 1291—95; Zahn. Wandgem. III, 32.

139. *chelyn* i. e. testudinem, lyram; hoc vocabulum primum hac significatione positum invenitur apud auctorem epistolae Sapphonis ad Phaonem v. 181 et in fragmento apud Baehrentem p. 328, v. 8; persaepe apud Statium, tum apud ceteros fere omnes posteriores poetas, sed rariore usu: apud Silium, Senecam, Calpurnium Siculum, Dracontium, Aviennum, Claudianum, Ausonium, Prudentium, Martianum Capellam, Paulinum Nolanum, Optatianum, Sidonium, Alcinum Avitum, Venantium Fortunatum, Claudium Marium Victorem.

post pocula: postquam biberunt, ut saepe apud poetas et interdum apud scriptores prosaicos posteriores inde a Tacito *post* praepositio invenitur ad tempus significandum apposita ad substantiva, quae proprie temporis notionem vel actionem non continent, vide Taciti hist. III, 49: *Primus Antonius nequaquam pari innocentia post Cremonam* (sc. vastatam) *agebat*; poetarum haec habere exempla: Val. V, 77 *p. claustra* (superata); Hor. c. I, 18, 5 *p. vina*; Ov. trist. I, 3, 35; Stat. Theb. I, 474; Luc. III, 468 *p. vulnera* (accepta, inflicta); Stat. Theb. XI, 469 *p. Pyrrham* (servatam); Sil. VII, 378 et X, 590 *p. Trebiam et Tusci stagna profundi* (post proelia apud Trebiam et Trasumennum commissa); XV, 79 *p. Seras et Indos* (domitos); Claud. de VI cons. Hon. 429 *p. Libyam* (devictam); Sid. Ap. V, 321 *p. Capreas Tiberi* (postquam Tiberius ibi commemoratus est); Dracont. IX, 64 B. et poet. min. IV, 25, 43 B. *p. Hectora* (interfectum); Paul. vit. Mart. III, 62 *post arma tubasque*; IV, 597 *post lituos et classica*; Pseudo-Claud. laud. Herc. 88 *sidereos p. membra* (humana amissa) *intrare recessus*; cfr. etiam illud satis audacter dictum a Val. VII, 10 *non haec mihi certe nox erat ante tuos* — *vultus* 'bevor ich dein Antlitz gesehen'.

140. *parte alia* i. e. in altero latere navis; *alia* scribitur pro

Rhoetus et Atracia subitae de virgine pugnae.
 crateres mensaeque volant araeque deorum
 poculaque, insignis veterum labor. optimus hasta
 hic Peleus, hic ense furens agnoscitur Aeson.
 fert gravis invito victorem Nestora tergo
 Monychus, ardenti peragit Clanis Actora quercu,

145

altera, ut 354; VII, 596; Lucr. IV, 686; V, 832; Iuv. sat. VI, 437; VII, 114; Avien. progn. 540; or. mar. 214; Iuven. I, 552; IV, 173; C. I. L. I, 1007 v. 6.

Pholoen hoc loco montem Thessaliae esse apparet ex eis, quae sequuntur; cfr. schol. Stat. Theb. III, 604 et Ach. II, 41; myth. Vat. I, 61; Val. III, 66; Lucan. III, 198, VI, 388; VII, 449; 827; Stat. Ach. I, 238.

141. Centaurus ille apud Romanos *Rhoetus* dicitur, non *Rhoecus*, ut vult Schenkl, cfr. Benteium ad Hor. c. II, 19, 23; Ov. Met. XII, 271; 285; 293; 301; Verg. Georg. II, 456; Mart. VIII, 6, 7; Luc. VI, 390; Val. III, 65; Claud. de nupt. Hon. praef. 13.

insanus dicitur multo vino, cfr. tritum illud ἡ μέθη μᾶλλον μανία ἐστίν. Pugnam inter Lapithas et Centauros exortam narrat etiam Ov. Met. XII, 210 seqq.

Atracia virgo est Hippodamia, uxor Pirithoi; Atracis vocatur ab Ovid. her. XVI, 248; am. I, 4, 8.

142. cfr. Verg. Aen. I, 150; Ov. met. XII, 242.

143. *insignem* veterum laborem dicit poeta sui temporis ratione habita, cfr. ad I, 72; 261; 351; II, 448; IV, 541; V, 422; VI, 162. Talia opera pretiosa habebantur, cfr. Ov. Met. XII, 236. *Labor* pro opere labore confecto ut II, 409; Verg. Aen. VII, 248; Stat. Theb. XII, 313; Iuv. sat. VIII, 104.

144. *ense furens*: Stat. Theb. V, 661; IX, 303. Aesonem honoris causa poeta addidit filii eius fortia facta enarraturus; sed tamen cfr. v. 337.

145. Ovidius l. l. v. 345 seq. Theseum narrat in tergum Bianoris centauri insiluisse. *gravis* ponitur, ut saepius, pro gravato.

146. Ad hunc versum alludere videtur Iuv. sat. I, 11; nam de Ovidio, cuius verba l. l. 510 sane accuratius eis respondent, quae Iuvenalis dicit, eo loco is certe non cogitavit.

Clanis est centaurus, qui apud Ovidium a Peleo interficitur v. 379; *Actor* autem ab Ovidio non commemoratur, ardenti torre armatus

nigro Nessus equo fugit, acclinisque tapetis
in mediis vacuo condit caput Hippasus auro.

Haec quamquam mirata viris, stupet Aesone natus
et secum: 'heu miseros nostrum natosque patresque! 150

est Rhoetus v. 271. *peragit* recte Burmann explicat cum aliis 'interficit', mire Wagner 'prae se agit, persequitur'.

147. *nigro equo* intellegit Burmann de formidolosa specie, ego de pulchritudine explicandum puto, cum Ovidius, Cyllari centauri pulchritudinem postquam multis, ut solet, verbis descripsit, addat 402: *totus pice nigrior atra*; cfr. Hor. c. I, 32, 11; ep. I, 7, 26; II, 3, 27; Ov. am. II, 4, 42; his omnibus locis pulchritudo nigri capilli laudatur.

In mediis pugnantibus Hippasus acclinis ad parietem admodum ebrius neque pugnando par est, quare caput, ut ebrius, defendere conatur aureo cratere. Quod Baehrens cum non satis aptum putaret epicae gravitati, excogitavit coniecturam sane prorsus ineptam. Centaurorum autem immanitatem etiam irrisioni occasionem dedisse non mirum est atque prorsus idem videmus in Cyclope v. 136; fortasse Valerius etiam memor fuit Verg. Aen. IX, 346. Apud Ovidium v. 317 Aphidas ebrietate sopitus describitur. *Auro* dicitur pro poculo vel vase aureo, velut Verg. Aen. I, 739.

149. *miranda* Vat.; verum non id agitur, quid viri mirari debeant, sed quid re vera mirentur, cum Iason longe alio sensu commoveatur: ausus sum passivam participii perfecti statuere notionem, qualem in multis aliis verbis deponentibus esse constat, atque inveniuntur in antiquiore lingua nonnullae huius verbi formae activae, vid. Non. p. 474 et 480, et participium perfecti passiva notione apud Iuvenc. III, 58: *ipse sed in primis mirata virginis arte Attonitus stupuit*. Haec pronomen subiectum est solius verbi *mirata* (sunt) neque pertinet ad *stupet*, quod absolute ponitur pro 'conturbatus, obstupefactus est'.

Desunt apud Apollonium querelae Iasonis et eius cum Acasto colloquium, et hoc quidem melius fecit poeta Graecus, apud quem in initio quidem carminis multo fortior Iason apparet quam apud Valerium; atque id quoque melius fecit Apollonius, quod Acastus se ultro Argonautis adiungit, non pellectus ab Iasone odii et invidiae pleno.

150. Burmann et Wagner desideraverunt matrum commemorationem; sed patres interdum ponuntur pro parentibus. Ita videtur explicandum Verg. Aen. II, 579: *coniugium domumque patres natosque*

hacine nos animae faciles rate nubila contra
mittimur? in solum nunc saeviet Aesona pontus?
non iuvenem in casus eademque pericula Acastum
abripiam? invisae Pelias freta tuta carinae
optet et exoret nostris cum matribus undas.'

155

Talia conanti laevum Iovis armiger aethra

videbit; Stat. Theb. II, 464: *incestique patrum thalami* de Oedipode et Iocasta; Ov. Met. IV, 61: *sed vetuere patres*; Luc. III, 761: *de corpore trunco certavere patres*; Claudian. de bello Gild. 389: *Est illi patribus, sed non et moribus isdem Maszcel* (?); cfr. etiam Val. II, 563 et ad VI, 274. *nostrum* dictum est ut Cic. Phil. IV, 1 *frequentia vestrum*; V, 2 *consensus vestrum*; ep. VII, 13a, 3 *splendor vestrum*.

151. *animae faciles* sunt ei, quibus facile aliquid persuadetur, qui facili negotio ad agendum parati inveniuntur; paullum differt ab usu solito scriptorum, qui eum hominem facilem dicunt, qui facile aliquid concedit; sed cfr. I, 734: *ducit facilem* — *Aesona coniux*; IV, 6: *Minyae faciles* — *alta tenent*; Ov. art. I, 592: *nimum faciles ad fera bella manus*; Stat. silv. I, 1, 26 *f. saevire*; Sil. I, 225 *f. properare mortem*; XI, 6 *f. diffidere*; Drac. VIII, 530: *Tyndaridis faciles quatiunt suspiria sensus*; Prud. psych. 567: *capit impia Erinny's consensu faciles*; ceterum cfr. etiam Verg. Aen. XI, 372.

nubila contra; praepositio postponitur ut III, 706; IV, 94; 165; VI, 216; 373; VII, 362; aliarum bisyllabarum praepositionum exempla sunt haec: *propter* IV, 560; VII, 315; 351; VIII, 46; *iuxta* II, 193; V, 457; *super* II, 627; III, 109; VI, 88; 525; *supra* III, 137; IV, 110; VIII, 152; *penes* IV, 16; V, 14; *circum* VI, 66; VII, 526; *circa* IV, 759; *inter* II, 481; 629; IV, 299; V, 614; VI, 155; 243; 595; VII, 358; longe autem audacissime *iuxta* V, 187 quinque vocabulis ab accusativo suo seiunctum similiterque *inter* VIII, 227 collocatum post quartum vocabulum; vide etiam ad v. 765.

153. *eadem* etiam ad *casus* referendum; vid. ad v. 18.

155. Solas matres hoc loco aptissime Valerius nominat.

156. *conanti* plerisque suspectum, quod non significet aliquem animo consilium volutare, sed ipsum consilium perficere adoriri; sed quid impedit, quominus statuamus, poetam etiam cogitavisse de eo, quod Iason iam proficiscitur consilium exsecuturus et tum confirmatur augurio?

laevum Iovis armiger — *advenit*: hoc loco ex eis, quae se-

advenit et validis fixam egerit unguibus agnam.
 at procul e stabulis trepidi clamore sequuntur
 pastores fremitusque canum; citus occupat auras
 raptor et Aegaei super effugit alta profundi.
 accipit augurium Aesonides laetusque superbi
 tecta petit Peliae. prior huic tum regia proles
 advolat amplexus fraternaue pectora iungens.

180

quantur, apparet secundum disciplinam auguralem faustum omen indicari; *laevum* pro adverbio ut Verg. Aen. II, 693; *horrendum* IX, 629; *luctificum* Val. III, 349; *grave* V, 169; *fleBILE* VII, 215; talia omnino saepius apud poetas inveniri notum est.

Iovis armiger legitur iam apud Verg. Aen. V, 255; IX, 564; tum apud Stat. Theb. III, 532; Coripp. Ioh. IV, 388; *Tonantis armiger* apud Claud. de bell. Gild. I, 467; cfr. Prelleri mythol. gr. I^a, 127 annot. 4. Fert arma Iovis i. e. fulmen.

157. *vegīt* Vat.; quid Valerius scripserit, incertum; certe desideratur verbum notione rapiendi praeditum: *egerit* scripsi sc. e stabulis, cfr. 158; Burg Hermathen. VIII, 395 *evēhit* proposuit.

158. *clamore* i. e. cum clamore; cfr. Verg. Aen. I, 519; Val. I, 525 *vulnere nostro*; 819 *sonitu*; II, 273 *acri stridore*; 539 *magnis clamoribus*; III, 95 *clamore magno*; 576 *maiore metu*; 588 *vasto murmure*; VI, 112 *latratu*; 249 *magno doloris turbine*.

159. *fremitus* de canibus dictum Colum. VII, 12, 3; lupos *fremētes* dicit Ov. Met. V, 627; proprie non esse latratum, sed significare eum sonum, quem saepe canes edunt, antequam latrant, ostendunt Lucretii verba V, 1061 seqq. *fremitus* autem *canum* dictus est pro canibus frementibus ut VI, 232 *fremitus virorum*; I, 452 *decus adiacet orbis*; II, 84 *silentia pacis*; III, 350 *rerum labor* (res cum labore confectae); VII, 555 *portant grave robur aratri. occupat* aquila auras: antequam pastores eum assequi possunt, in auras avolat.

160. *alta* pro eo quod est altum mare amat dicere Valerius: II, 2; III, 2; IV, 7; 405; VII, 129; Ov. art. III, 390; fast. VI, 498; am. II, 9, 32.

De tota comparatione cfr. Hom. Od. XV, 160 seqq. et, qui locus Valerio ante oculos versatus videtur, Verg. Aen. V, 255 seqq.

163. *amplexus fraternaue pectora iungens*: *amplexus ligare* dicit Stat. Ach. I, 576; saepius *oscula iungere* invenitur apud Ov.: her. II, 94; XVII, 101; XIX, 541; am. II, 5, 23; 60; met. II, 357; 430; IX, 458; 560; X, 362; rarius apud alios: Val. IV, 701; Stat. Theb. XII,

ductor ait: 'non degeneres, ut reris, Acaste,
 venimus ad questus: socium te iungere coeptis 165
 est animus; neque enim Telamon aut Canthus et Idas
 Tyndariusque puer mihi vellere dignior Helles.
 o quantum terrae, quantum cognoscere caeli
 permissum est! pelagus quantos aperimus in usus!
 nunc forsán grave reris opus; sed laeta recurret 170
 cum ratis et caram cum iam mihi reddet Iolcon,
 quis pudor heu nostros tibi tunc audire labores!
 quas referam visas tua per suspiria gentes!'

Nec passus rex plura virum est. 'sat multa parato

708; consol. ad Liv. 35; trag. Oct. 110; *pectora iungere* legitur Val. III, 309 et Sil. IX, 149.

fraterna pectora de consanguineis ut 178; II, 565; Ov. Met. XIII. 31; in prosa oratione saepius *fratres* simpliciter dicuntur patru-
 eles fratres.

164. *ut reris*: ipso amplexu Acastus indicaverat, se Iasonis miserere.

165. *socium te iungere coeptis*; cfr. Ciris 381.

166. Nominatim nonnullos ex illustrioribus Argonautis Iason memorat. Tyndarius puer est Castor, cfr. VI, 204 coll. 207. Cur poeta non potius fratres Tyndareos commemoraverit, non liquet.

169. cfr. Sil. III. 597.

173. *quam* Vat., *quas* cod. Vat. 1613, quod necessarium puto, quamquam editores recentiores hanc coniecturam non receperunt.

tua per suspiria; notus temporalis praepositionis *per* usus, cum dicitur *per quietem*, *per somnum*: i. e. dum quis quiescit, dormit vel quiescitur, dormitur, ut I, 767: *talía per lacrimas* vel VI, 755: *ut fera Nyctelii paulum per sacra resistunt* vel Ov. am. II, 19, 55: *per nulla traham suspiria noctes* i. e. dum omnino non suspiro; at id contra usum sibi indulsit poeta, ut actionem suspirandi non referat ad subiectum ipsum sententiae vel generale subiectum, sed ad alteram personam: 'dum tu suspiras'; cfr. Lucan. III, 35 *refugit Umbra per amplexus trepidi dilapsa mariti* i. e. dum maritus umbram amplecti conatur; non recte enim videtur Corte explicare umbram visam esse maritum amplecti.

174. *plura* sc. dicere, ut statim *sat multa* sc. dicis; cfr. I, 626;

in quaecumque vocas; nec nos', ait, 'optume, segnes 175
 credideris patriisve magis confidere regnis
 quam tibi, si primos duce te virtutis honores
 carpere, fraternae si des ad crescere famae.
 quin ego, nequa metu nimio me cura parentis
 impediatur, fallam ignarum subitusque paratis 180
 tunc adero, primas linquet cum puppis harenas.'
 dixerat. ille animos promissaque talia laetus
 accipit et gressus avidos ad litora vertit.

At ducis imperiis Minyae monituque frequentes

767; 278; 723; II, 176; 213; 378; V, 253; 552; VI, 488; 675; VII, 170; 388; VIII 264.

stat Vat; *st* (est) *sat* Burg Hermathen. VIII, 395. *parato* cum Baehrens non intellegeret participium esse, in turpem errorem lapsus est.

175. *nec-credideris* pro eo quod est neve credideris ut I, 525; IV, 124; 477; 603; V, 539; 648; 678; VII, 182; 229; 482; VII, 103; 395.

180. *subitus* adiectivum pro adverbio cum verbis coniunctum etiam apud scriptores prosaicos reperitur. Exempla Valeriana sunt praeter hoc II, 51; VI, 154; VIII, 261; 306.

Multo melius Valerius hoc loco egit quam Apollonius, qui obscurius locutus est I, 224 seq. Qui enim fieri poterat, ut Pelias filium cum Iasone navem conscendere pateretur, cum expeditionem ad hunc ipsum perdendum excogitasset! Vel scholiasta hoc loco offendit. Sed tamen, ne Apollonio iniuriam faciamus, conferenda sunt etiam eius verba I, 323.

183. *gressus avidi* non sunt simpliciter gressus celeres, sed avet Iason ad litus redire, atque haec notio ad gressus translata est, cfr. ad 109. *avidus* autem saepe absolute ponitur, ut res, cuius quis sit avidus, ex tota sententia intellegatur; eandem festinandi notionem atque hoc loco habet Verg. Aen. III, 132; Sen. Herc. fur. 839; Med. 326.

184. *ducis imperiis*: Valerio merito tam extra omnem dubitationem positum videtur, Iasonem debere esse ducem, ut rem ne verbo quidem tangat; at apud Apollonium Hercules a sociis dux eligitur quidem, sed recusat, simul addens, se neminem nisi Iasonem ducem passurum I, 336 seqq. Dionysius autem teste Apollodoro I, 9, 19, 4

puppem umeris subeunt et tento poplite proni
 decurrunt intransque fretum. non clamor anhelis
 nauticus aut blandus testudine defuit Orpheus.
 tum laeti statuunt aras. tibi, rector aquarum,
 summus honor, tibi caeruleis in litore vittis
 et Zephyris Glaucoque bovem Thetidique iuencam 190
 deicit Ancaeus. non illo certior alter
 pinguis letifera perfringere colla bipenni.
 ipse ter aequoreo libans carchesia patri
 sic ait Aesonides: 'o qui spumantia nutu
 regna quatis terrasque salo complecteris omnes, 195

Herculem re vera ducem fuisse tradidit et Nicander teste Anton.
 Lib. c. 26 ed. Westermann; cfr. Diod. IV, 41, 3.

Minyae nominantur Argonautae permultis locis a Valerio;
 sic, ut alios omittam, apud Pind. Pyth. IV, 122 et apud Apollonium,
 qui causam nominis affert I, 229 seqq.; cfr. Hyg. fab. 14; Serv. ad
 Verg. ecl. IV, 34; et verius disputantem Preller in graec. Mythol.
 II^a, 310.

185. Navis deductionem fusius describit Apollon. I, 363 seqq.; apud
 Silium XI, 472 et Stat. Theb. V, 340 seqq. cantu Orphei mare addu-
 citur, ut navem subeat vehatque; cfr. Orph. Argon. 242; apud Va-
 lerium labor virorum cantu tantum adiuvatur idque multo melius.
 Clamorem nauticum, quamquam Burmann negavit, sine dubio recte
 Vossius intellexit graecum κλέυσμα.

190. *Zephyri* fortasse poetica ratione nominantur omnino pro
 ventis, sed potuit Valerius etiam memor esse loci Vergiliani Aen. III,
 120, ubi de industria *Zephyri* soli nominantur tanquam lenes et se-
 cundi venti. *Glaucus* et *Thetis* ut praecipui dei marini praeter Nep-
 tunum commemorantur, cfr. II, 286.

191. *deicit* i. e. caedit, immolat, ut II, 330; accuratius sacrificium
 describit Apollon. I, 402 seqq., ut multa, quibus doctrinam suam
 ostendat. Tum apud hunc Jason precatur Apollinem, ut navem sos-
 pitet, cum ipse oraculo auxilium promiserit, sine dubio autem rectius
 apud Valerium Neptunus, dominus maris, imploratur.

193. *ter* — *libans carchesia*: ternarius numerus ut sacer saepe
 reperitur in deorum invocationibus, velut Ciris 371: *terque no-
 vena ligat triplici diversa colore Fila: ter in gremium mecum*, inquit,
despue virgo; Iuv. sat. VI, 523: *ter matutino Tiberi mergetur*; Liv. XXII,

da veniam. scio me cunctis e gentibus unum
 inlicitas temptare vias hiememque mereri:
 sed non sponte feror, nec nunc mihi iungere montes
 mens avet aut summo deponere fulmen Olympo.
 ne Peliae te vota trahant: ille aspera iussa
 repperit et Colchos in me luctumque meorum.
 illum ego — sed tantum non indignantibus undis
 hoc caput accipias et pressam regibus alnum.
 sic fatus pingui cumulat libamine flammam.

200

10, 7: *eiusdem rei causa ludi magni voti aeris trecentis triginta tribus millibus trecentis triginta tribus triente*; vide praeterea Val. III, 347; 441; Ov. met. VII, 189 seqq.; Verg. eclog. VIII, 73 seqq.; georg. I, 345; Aen. VI, 229; Tibull. I, 2 56; 3, 11; 5, 14; Hor. epist. I, 1, 37; Prop. IV, 8, 86. De *aequoreo patre* cfr. ad II, 256.

196, *me cunctis e gentibus unum*: cfr. Verg. Aen. III, 602: *me Danaïde e classibus unum*.

197. *inlicitas temptare vias*, cfr. 672 seqq., Hor. c. I, 3, 21 seqq.

199. *mens tamen* in Vat. traditum sana sententia caret, cum nihil opponatur verbis *sed non sponte feror*, immo vero pergit Iason se excusare, quare nec particula non potest non significare 'auch nicht', qua notione *tamen* excluditur. Recte Baehrens scripsit *avet*. Non se commissurum Iason dicit quod gigantes fecerint aut aliud audacissimum facinus, quo Iovis ira et fulmen provocetur.

iungere montes insolite dictum pro eo quod est montem monti superponere. sed vide Stat. silv. III, 2.65 (virtus) *summae gelidum quae Pelion Ossae Iunxit* et Theb. VIII, 79 *frondenti — iungere Pelion Ossae*.

200. *ne Peliae te vota trahant*: ne patiaris te duci, cfr. II, 381; V, 540; VI, 663; Ov. ars I, 631: *trahant promissa puellas* et notissimum illud Ciceronis *trahimur omnes laudis studio* pro Arch. 26.

202. Figura aposiopesis cum probabilissimum sit Valerium imitatum esse verba Verg. Aen. I, 135. scripsi *illum ego — sed*, Vat. habet *illi mi*. Ex imitatione Vergiliana etiam Statius habet Theb. IV, 518: *iamque ego vos* — et Ov. her. XII, 207: *quos equidem acutum* — .

tantum non indignantibus undis: cfr. Ov. am. III, 14, 35; Sil. VIII, 339; de indignandi verbo vide ad I, 9.

203 *hoc caput*, cfr. VIII, 349 et Virg. Aen. VIII, 570.

204. *cumulat — flammam*: largiter in flammam inicit, ut Verg.

Protulit ut crinem densis luctatus in extis
 ignis et escendit salientia viscera tauri,
 ecce sacer totusque dei per litora Mopsus,
 immanis visu, vittamque comamque per auras
 surgentem laurusque rotat. vox reddita tandem,

205

Aen. VIII, 284 et XII, 215 *cumulantque oneratis lancibus aras*; XI, 50 *cumulantque altaria donis*; Tib. II, 5, 6 *dum cumulant aras*; Stat. silv. IV, 8, 37 *cumulare — ignes*. Pingue libamen propter v. 205 seq. non intellego Wagnerum secutus oleum. sed pingues partes tauri Neptuno immolati; libamen enim plane eodem modo atque ipsum verbum libandi non solum de libationibus sed etiam de aliis, quae delibantur a re quadam tota sacrisque adhibentur, dicitur: vid. Verg. Aen. VI, 246. ubi crines victimarum in ignes inieci libamina prima dicuntur et Stat. Theb. VI, 224 *raptumque suis libamen ab armis Quisque iacit*.

205. Primo ignis pingui illo libamine prorsus contactus paulatim emicuit, quod Valerius poetice verbis luctandi et ascendendi expressit.

crinis de igne ut *crines igniti* apud Dracont. de deo III, 171; *liquidos crines coruscant* Paul. Nol. 11, 421 de lampadibus dictum; Claud. Mar. Vict. Aleth. III, 11 *ignis — crine exedit honores* i. e. flammis sacra consumit; Stat. Theb. V, 387 *multa crinitum missile flamma*; similiter *coma* dicitur Catull. LXI, 78; 94; Sen. Oed. 311; Sil. X, 549 *pinum flamma comantem dixit*; Paul. Nol. 11, 418 *multicomae flammae*.

Quod ignis emergit, faustum est augurium; contrarium fit VIII, 247. Cfr. Sen. Oed. 309 seqq.; Soph. Antig. 1005 seqq.

206. *salientia viscera* i. e. crepitantia, cum crepitu ardentia, translatum sine dubio de saliente mica; nam si re vera viscera salissent, prodigium fuisset.

207. *totus dei* i. e. in potestate dei, ut Ter. Eun. 1040 *fratris igitur Thais totast?* Cic. ep. II, 13, 2 *me Pompeii totum esse scis*.

208. *comam — per auras surgentem*; tumidum est, sed dicit etiam Ovid. met. XI, 6 *leves iactato crine per auras*.

209. *rotat* i. e. quassat; Stat. silv. IV, 3, 121 *colla rotat*; Theb. X, 173 *rotat crines*; Luc. V, 170 *vittasque dei Phoebeaque sarta — rotat*; I, 566 *crinemque rotantes*; Quintil. XI, 3, 71 *comas excutientem rotare fanaticum est*. — *laurus* pluralis ad coronam lauream indicandam legitur etiam Tib. I, 7, 7; Ov. am. II, 12, 1.

vox horrenda viris; tum facta silentia vati. 210
 'heu quatenam aspicio! nostris modo concitus ausis
 aequoreos vocat ecce deos Neptunus et ingens
 concilium. pelagi legem defendere cuncti
 hortantur. sic amplexu, sic pectora fratris,
 Iuno, tene; tuque o puppem ne desere, Pallas: 215
 nunc, patrum nunc flecte minas. cessere ratemque
 accipere mari. per quot discrimina rerum
 expedior! subita cur pulcher harundine crines
 velat Hylas? unde urna umeris niveosque per artus
 caeruleae vestes? unde haec tibi vulnera, Pollux? 220
 quantus io tumidis taurorum e naribus ignis!
 tollunt se galeae sulcisque ex omnibus hastae
 et iam iamque umeri. quem circum vellera Martem

210. *tum facta silentia vati*: Verg. Aen. I. 730.

213. *fremere et legem defendere cuncti hortantur*. Sic legitur in Vaticano et in editionibus; at *fremere* hoc loco non satis bene potest esse infinitivus qui dicitur historicus et paullo ineptius referretur ad *hortantur*; denique offensioni est legem defendere sic absolute positum. *pelagi legem* scripsi; non quod haec a Valerio profecta putarem, sed ut bona saltem sententia efficeretur: *pelagi lex* dicitur ut *lex poli* II, 357; *iura freti* Stat. Ach. I, 64. Hortandi verbum cum infinitivo coniunctum legitur etiam II, 335; VI, 18; VII, 377; VIII, 216; ut monendi III, 580; 614; IV, 142; admonendi III, 146.

215. cfr. supra ad. v. 7.

217. Iam divino furore abreptus Mopsus animo quasi expeditionem facit et videt quae secutura sunt.

219. Hylas rapitur a nymphis III, 558 seqq., arundine crines velatos habet et caeruleas vestes (cfr. Verg. Aen. VIII, 34) et urnam tenet ut deus aquarum; de hac urna cfr. ad V, 485, nam de urna, quam Hylas ad aquandum habuisse dicitur, Valerium cogitare non potuisse docemur l. s. scr.

220. Pollux vulneratur cum Amyco pugnans IV, 330.

221. De tauris, qui ignem evomunt, vid. VII, 564 seqq.

222. Viros e dentibus ortos narrat poeta VII, 610 seqq.

223. *circum vellera* in luco Martis cum non pugnatum sit, varie hic versus coniecturis mutatus est; mihi Baehrens recte de pugna inter Colchos et Argonautas ad ostium Danubii orta cogitasse vide-

aspicio? quatenus aligeris secatur anguibus auras
 caede madens? quos ense ferit? miser eripe parvos, 225
 Aesonide. cerno enim thalamos ardere iugales.

Iamdudum longa Minyas ambage ducemque
 terrificat: sed enim contra Phoebeius Idmon,
 non pallore viris, non ullo horrore comarum
 terribilis, plenus fatibus Phoeboque quieto, 230

tur, quam quo iure Valerius factam esse dixerit circum vellera, nescimus, cum poeta ad eam partem carminis, qua hoc narrandum erat, non pervenerit. Quare tutius visum est, traditam scripturam servare.

Quae inde a versu 224 sequuntur, ad ipsam Argonautarum expeditionem non pertinent, sed videtur ex hoc loco apparere, Valerio in animo fuisse, haec ultima Iasonis et Medae fata breviter in extremo carmine exponere, non accuratius describere. Quod si statuimus, dubitationes, quas Peters protulit de Valerii Flacci vita et carmine p. 34 seq., diluuntur. Caedes puerorum commemoratur etiam V, 339; 454; cfr. VIII, 251.

225. *eripe*; vid. ad I, 88.

227. *longa* om. in Vat., additur in codice Carrionis.

228. *sed enim* coniunctiones ad duas diversas notiones spectant sed non deterrentur, contra enim e. q. s.

Idmon, Apollinis ex Asteria filius Apoll. I, 142 seqq.; schol. I 139. Hygin. fab. 14 Cyrenen matrem nominat; schol. Pind. Pyth. IV, 337 patrem Abantem. Is solus apud Apollonium Argonautis futura canit I, 436 seqq.

229. *pallore*; Stat. Ach. I, 515 *intransemque deum primo pallore fatetur; horrore comarum*: alluditur ad 208 seq.; horrorem comarum dixerunt etiam Luc. V, 154 et Stat. Theb. VIII, 389.

230. *quieto* etiam ad *fatibus* referendum. *plenus Phoebo* eandem habet sententiam atque *totus dei* v. 207, cfr. Hor. c. II, 19, 6; III, 25, 2; Ov. fast. VI, 538; frg. 2 Med.; Luc. I, 675; V, 185; IX, 564; Stat. Theb. X, 624; Sil. V, 80; Sedul. pasch. c. I, 176; cfr. etiam Stat. Theb. XI, 676 *multo possessus numine pectus* et verba non elegantia Sili II, 323 *Phoebo iam intrata sacerdos*; III, 697 *ecce intrat subitus vatem deus*. Ceterum Vergilius dicitur primus scripsisse *plena deo*, vid. Senec. suas. III, 5, sed nunc haec verba in eius operibus non iam apparent.

(cui genitor tribuit monitu praenoscere divum
 omina, seu flammās seu lubrica comminus exta
 seu plenum certis interroget aera pinnis)
 sic socii Mopsoque canit: 'quantum augur Apollo
 flammaque prima docet, praeduri plena laboris 235
 cerno equidem, patiens sed quae ratis omnia vincet.
 ingentes durate animae dulcesque parentum
 tendite ad amplexus.' lacrimae cecidere canenti,
 quod sibi iam clusos invenit in ignibus Argos.
 Vix ea fatus erat, iungit cum talia ductor 240
 Aesonius: 'superum quando consulta videtis,

231. *monitu* i. e. institutione, praeceptis; cfr. v. 5; Ov. fast. I, 227; III, 167; ex Pont. III, 4, 113; *tribuit* cum infinitivo coniunctum ut Ov. trist. III, 5, 21. de re cfr. Apoll. I, 144 αὐτὸς δὲ θεοπροπίας ἐδίδασκεν (Ἀητῶνίδης) εἰωνόως τ' ἀλέγειν ἧδ' ἔμπορα σῆματ' ἰδέσθαι; extispicia addidit poeta Romanus; cfr. Sil. III, 344 seq. *praenoscere divum omina*: Sil. XVI, 124.

232 *lubrica-exta*: Tibull. II, 5, 14.

233. *certae pinnae* sunt alites, quae volatu certum auspicium dant; sic nominantur etiam Luc. I, 588; Sil. III, 344; IV, 121; Ov. fast. I, 448.

235. *flamma prima* ea erat, quae extis plane contacta esset v. 205; haec ut tandem victrix emergit, sic navis omnia pericula superabit.

237. *durate*; Verg. Aen. I, 207.

238. Fingit animo vates heroes ex expeditione laboribus superatis domum redeunt, sibi autem reditum non dari videt: ex alitibus eum praevidisse interitum narrat poeta v. 360; eius mors narratur V. 1 seqq. Ceterum etiam Idmon fortior describitur apud Apoll. I. 432 seqq. (cfr. Val. I. 360), quod multo aptius videtur.

240 seqq. Superba contra verba loquitur Iason confusus deorum voluntate summam gloriam mundi commercio hominum aperti se sociosque sibi paraturos; nil tale apud Apollonium invenitur. *iungit* i. e. addit ad ea quae Idmon dixerat. cfr. Sil. XIV, 164 *cassidis — vincula rumpit Iungebatque preces*.

241. *superum consulta*, consilia, ut Verg. Aen. VI, 151; XI, 410; Stat. Theb. VII, 81; XI. 156; Sil. XII, 42.

o socii, tantisque datur spes maxima coeptis,
 vos quoque nunc vires animosque adferte paternos.
 non mihi Thessalici pietas culpanda tyranni
 suspective doli: deus haec, deus omine dextro 245
 imperat; ipse suo voluit commercia mundo
 Iuppiter et tantos hominum miscere labores.
 ite, viri, mecum dubiisque evincite rebus,
 quae meminisse iuvet nostrisque nepotibus instant.
 hanc vero, socii, venientem litore laeti 250
 dulcibus adloquiis ludoque educite noctem.
 paretur. molli iuvenes funduntur in alga

---

242. *quantisque* Vat.; *tantisque* Heinsius.

244. *pietas* — *tyranni* i. e. pietas quam se habere fingit tyrannus v. 43 seqq.

248. *evincite* transitive dictum pro eo quod est vincendo consequi, efficere; cfr. Ov. ex Pont. III, 1, 31 *te magis est mirum non hoc evincere*; similiter am. III, 11, 43 *facies exorat amorem*; Tac. hist. III, 37 *nec defuit, qui unum consulatus diem — eblandiretur*; atque adeo simpliciter vincendi verbo eadem notione uti ausus est Valerius VII, 162: *i, precor, atque istum — amorem vince* i. e. pervince ut amet ista.

249. *nepotibus instant* i. e. nepotes instigent; nonnunquam hac notione dicitur, ut Sil. VII, 178 *instabatque senectae* i. e. instigabat senectutem; Auson. id. IV, 44 *cui — Proconsul genitor, praefectus arunculus instant*.

250. *venientem litore* Vat.; cur recentiores post Heinsium *in litore* ediderint, non intellego.

251. *educite noctem*; *noctem ludo ducere* dixerat Verg. georg. III, 379; Aen. IX, 164; Sil. XI, 409; Claud. epith. Pall. 97; *querelis* Sen. Phaedr. 370; *producere noctem* Lucan. X, 173; at *educere annos* Prop. II, 9, 47; *somnos* Sil. XI, 403; *ludo educere noctem* Stat. Theb. II, 74; *trahere noctes* legitur Sil. XII, 20.

252 *funduntur*; usitatius est hac significatione participium *fusus*: Verg. Aen. I, 214. II, 252; Ov. met. III, 438; VIII, 259; X, 210; XII, 319; artis III, 782; Val. I, 295; 710; Sil. III, 57.

conspiciusque toris Tiryntius. exta ministri
rapta simul veribus Cereremque dedere canistris.

Iamque aderat summo decurrens vertice Chiron 255
clamantemque patri procul ostendebat Achillen.
ut puer ad notas erectum Pelea voces
vidit et ingenti tendentem brachia passu,
adsiluit caraque diu cervice pependit.
illum nec valido spumantia pocula Baccho 260

253. *conspiciusque toris*; sunt qui dicant ad Herculem praeter ceteros honorandum ei pulvinar substratum esse, quod omnino credi non potest, verum describitur hoc uno adiectivo moles corporis et robur Herculis similiter atque, ut hoc exemplo utar, pulchritudo Iunonis apud Homerum eo, quod λευκώλενος dicitur; tori sunt qui nunc dicuntur brachiorum musculi, qui proprie et praecipue Herculi tribuuntur: Ov. her. IX, 60; met. XV, 230; Sen. Herc. fur. 624; Oet. 751; Phaedr. 807; Val. II, 510; Cic. Tusc. II, 9, 22; admodum raro de aliis hominibus, ut Val. IV, 245 de Amyco. pugile terribili, vel Prud. perist. V, 124 de carnifice crudelissimo, paulo saepius de musculis colli vel equorum Verg. georg. III, 81; Nemes. cyneg. 295; vel leonis Verg. Aen. XII, 7; (Catull. 63, 83); imprimis taurorum Val. VII, 596; Ov. met. IX, 82; Sil. V, 313; Calpurn. VII, 61; Sen. Phaedr. 1042; Drac. V, 315.

254. *rapta*, celeriter dempta, similiter V, 244; VI, 318; primum apud Vergilium *arma rapere* i. e. celeriter corripere invenitur, inde similia apud omnes poetas epicos, Horatium, Ovidium, Manilium; cfr. Val. *rapta consistit in hasta* VIII, 133 et I, 264 *oscula rapere*, prorsus alia sententia dictum atque apud Horatium c. II, 12, 28.

Iam sequitur venustissima et ad veritatem expressa imago, qua et puerilis erga patrem affectus et animus futuri herois optime depingitur; ab ipso Valerio longe pleraque inventa sunt, brevis modo commemoratio Chironis et Achillis invenitur apud Apoll. I, 553 seqq. Ceterum Catull. LXIV, 19 seqq. narrat, Peleum post factam demum expeditionem Thetidem in matrimonium duxisse.

258. *ingenti* — *passu* Heinsium recte puto interpretatum esse de brachiis, quamquam exempla alia desunt; at videtur haec prima et propria notio fuisse, cfr. Woelflinii arch. lat. lexicogr. VI, 567.

260. *valido* — *Baccho*, prorsus ut nos Germani dicimus 'kräftiger Wein'; idem invenitur Ov. met. XV, 324; fast. VI. 677; similiter

sollicitant, veteri nec conspicienda metallo
 signa tenent; stupet in ducibus magnumque sonantes
 haurit et Herculeo fert comminus ora leoni.
 lactus at impliciti Peleus rapit oscula nati,
 suspiciensque polum 'placidum si currere fluctu
 Pelea vultis' ait 'ventosque optare ferentes,
 hoc, superi, servate caput. tu cetera, Chiron,

265

certe dictum est *v. succi* de veneno Ov. met. VII, 316; *medicamen* 262; XV, 533.

261. *veteri* — *metallo*; propter hanc ipsam antiquitatem pocula sunt conspicienda, cfr. ad v. 143.

nec primo sententiae vocabulo postpositum saepe invenitur: I, 119; II, 84; 355; III, 335; 345; 401; 734; V, 603; 642; 730; IV, 400; VI, 92; 156; 500; VII, 430; 433; VIII, 249 al.; secundo I, 521; III, 599; VII, 482.

262. *stupet in ducibus*; cfr. V, 375; Verg. Aen. X, 446 *stupet in Turno*; Hor. sat. I, 6, 17 *qui stupet in titulis et imaginibus*.

magnumque sonantes; sonandi verbum hac loquendi notione vel in prosa oratione non raro cum neutro adiectivi coniungitur. In bonam partem dictum legitur *magna sonare* etiam apud Hor. sat. I, 4, 44; *grande* Ov. rem. 375; *grandius* her. XV, 30; *plenius* Hor. c. II, 13, 26.

263. *haurit*, ut Sen. Agam. 31 *non pavidus hausi dicta*; *auribus* additur Plant. Mil. 34; Ov. met. XIII, 787; XIV, 309; cfr. *praeterea oculis haurire* Verg. Aen. XII, 496; *auribus bibere* Ov. tr. III, 5, 14; Hor. c. II, 13, 32; *edere sermonem* Plant. Aul. 537; *gustare sermonem* Most. 1063; *devorare dicta* Asin. 649.

264. *impliciti* — *nati*, quem arte amplectitur, ut Ov. artis I, 561 *implicitamque sinu* — *abstulit*; Stat. silv. II, 1, 46 de morte pueri delicati: (ubi sunt) *oscula* — *impliciti vernos redolentia flores*?

265 seq. sententia haec inesse debet: si vultis Pelea tranquillo animo expeditioni interesse et optare, ut navis secundo vento celeriter proficiscatur, servate mihi puerum; scripsi igitur *placidum*, in Vat. traditur *placido*; cfr. ind. lect. Monast. hib. 1894.

266. Venti *ferentes* saepius dicuntur pro secundis, qui ferunt eo quo velis, ut VI, 327; Verg. Aen. III, 473; IV, 430; Ov. am. III, 11, 51; trist. I, 2, 73; cfr. *ferentem fortunam* apud Stat. Theb. II, 177. Invenitur etiam in prosa oratione haec locutio.

da mihi. te parvus lituos et bella loquentem
miretur; sub te puerilia tela magistro
venator ferat et nostram festinet ad hastam.
omnibus inde animis calor additus: ire per altum
magna mente volunt. Phrxi promittitur absens
vellus et auratis Argo reditura corymbis.

70

Sol ruit et totum Minyis laetantibus undae
deduxere diem. sparguntur litore curvo
lumina nondum ullis terras monstrantia nautis.
Thracius hic noctem dulci testudine vates
extrahit, ut steterit redimitus tempora vittis

275

268. *litos et bella loquentem* i. e. cum laudibus narrantem, praedicantem: Ov. tr. III, 3, 17; Prop. V, 11, 30 *Afra Numantinos regna loquuntur avos*; Lucan. IV, 573 seq. *nullam maiore locuta est Ore ratem totum discurrens Fama per orbem*; Claud. laud. Ser. 162 *antiquos loquitur Musarum pagina reges*.

269. *sub te — magistro*: Verg. Aen. VIII, 515.

270. *nostram festinet ad hastam* concisa brevitate dictum; vid cap. I praefationis.

271. Cum Verg. Aen. II, 355 dicat *sic animis iuvenum furor additus*, probavi Peerlkampi coniecturam *inde animis calor*; Vat. habet *indeme calor*. Monac. ex correctura *inde mero*, quod fortasse verum est. Scribitur nunc *viae calor*, sed de via mentio sequitur; Sandström, emend. in Prop. Luc. Val. p. 24 proposuit *inde idem calor*; cfr. Hermathen. VIII, 395 annot.

ire per altum: Verg. Aen. IV, 310.

272. *promittitur — Argo reditura* paullo insolentior constructio, sed similia singulis exemplis non admodum raro reperiuntur imprimis in prosa oratione, vide Kuehneri gramm. lat. II § 127, 5.

274. *sol ruit*: Verg. Aen. III, 508.

Undas diem deduxisse dixit poeta, quia in mare sol occidens redit; contrarium dicitur IV, 97 *traxitque diem* (sol) *candentibus undis*.

276. *lumina* intellegenda sunt ignes excubantium Argonautarum, talia autem lumina in littoribus accensa nondum adhibebantur ad signa propinquae terrae nautis danda.

278. *noctem — extrahit*; extrahendi verbum si cum temporis notione coniungitur, indicare solet tempus duci impedimento vel

Phrixus et iniustas coniectus nubibus aras
fugerit Inoo linquens Athamanta Learcho;
aureus ut iuvenem miserantibus intulit undis

230

difficultate aliqua vel mora vel actione molesta, ut iusto longius videatur; sane etiam Orpheus heroibus noctem quasi prolatavit, sed incundo cantu et ita longiorem fecit, quam fuisse visa esset, si eam totam somno exegissent. Eadem ratione extrahendi verbo iam usus erat Luc. IV, 200 *extrahit insomnis bellorum fabula noctes*.

281. *miserantibus intulit undis*: miseratae esse undae dicuntur, quod arietem vellere aureo et Phrixo et Helle gravatum tulerunt neque mererunt; etenim natando apud Valerium aries Phrixum in Colchos abstulit: id vel ex verbis *intulit undis* apparet, cfr. ad v. 288. Notabilis in hac fabula discrepantia apparet inter Graecos Romanosque scriptores: illi fere omnes dicunt volando per aera super mare arietem ad Colchos pervenisse: argum. Apoll. ed. Well.; Apollod. I, 9, 1, 4; Luc. de salt. 42; dial. mar. 9; de astr. 14; Tzet. schol. in Lycophr. 22 p. 313 ed. M.; Nonn. Dionys. X, 99. Philostr. imag. II, 15; his accedit Augustin. de civ. dei XVIII, 13 Contra Romani, inter quos Valerius, natando per mare arietem Phrixum servasse ad Colchos tradunt: Ov. her. XVII, 143 seqq.; fast. III, 868; trist. I, 10, 27; Manil. IV, 515; 746; Tac. ann. VI, 34; Apul. met. VI, 29; myth. Vat. I, 23; II, 134; Sen. Thyest. 851; schol. Stat. Theb. II, 281; V, 475; Ach. I, 28; 65; schol. Germ. 142; Hyg. fab. 3; astr. II, 20; consentiunt ex Graecis Palaeph. c. 31 ed. W. et argum. Apoll. ed. Merkel. Nimis mirum videbatur Romanis arietem volasse per aera itaque Graeci fontis (fortasse Eratosthenis, de quo cfr. infra) ambigue scripta verba probabiliore ut opinabantur ratione explicaverunt. Etiam artifices arietem volantem effingere veriti sunt, cfr. Gerh. ges. Abh. II, 81; Helbig Wandgem. Camp. Nro. 1251—58; ann. instit. 1867, p. 88 seqq.. Schoen. griech. Rel. Nro. 124; Stephani compte rend. 1869 p. 109. Maxime notabilis est locus Ciceronis Tusc. disp. III, 67, ubi Euripidis versus interpretatus est Phrxi tragoediae frg. 821 seqq.: εἰ μὲν τὸδ' ἤμαρ πρῶτον ἦν κακουμένῳ καὶ μὴ μακρὰν δὴ διὰ πόνων ἐναυστόλουν, εὐχὸς σφαδάζειν ἦν ἂν e. q. s., quae Cicero falso de navigatione Phrxi per mare in ariete facta intellegens ita vertit: *si mihi nunc tristis primum inluxisset dies Nec tam aerumnoso navigavissem salo, Esset dolendi causa* e. q. s.; minime enim credibile est, Ciceronem haec per translationem dixisse. Ambigue loquuntur Pind. Pyth.

vector et adstrictis ut sedit cornibus Helle.
septem Aurora vias totidemque peregerat umbras
Luna polo, dirimique procul non aequore visa

IV, 268; Diod. IV, 47; Eratosth. catast. p. 124 ed. R.; Sen. Troad. 1037; schol. Germ. p. 79. Ex ratione Euemeri nonnulli navi, cuius prora arietis imagine ornata esset, Phrixum vectum excogitarant: schol. Apoll. I, 256; Tac. l. l. et rursus aliter Diodorus IV, 47 extr. Sed iam ad Valerium redeamus.

Variatur modus verborum interrogationis indirectae: cum scripserit poeta *steterit* 278, *fugerit* 280, sequitur *intulit* 281 *sedit* 282; cfr. VII, 119 seqq. *quaerit, ut Aeaëis hospes conederit oris Phrixus, ut aligeris Ciren rapuere dracones*; Prop. II, 16, 29 seq. *adspice quid donis Eriphyla invenit amaris Arserit et quantis nupta Creusa malis*; vide imprimis varietatem modorum, quae est apud Prop. III, 5. 25 seqq.

282. *adstrictis — cornibus*; Helle arte cornua arietis amplectitur, ne in mare labatur; cfr. praeter alia Lucan. VIII, 67 *adstrictos refovet complexibus artus*.

283. Quamquam saepius *umbra* vel *umbrae* a poetis de tenebris nocturnis dicuntur, id hoc loco singulare est, quod Valerius umbram pro temporali noctis notione posuit; sed cfr. Man. astron. III, 236 *variisque dierum umbrarumque modis*; 251 *quae (regula) segnemque diem, segnes perpendat et umbras*; 301 *sed neque per terras omnis mensura dierum Umbrarumque eadem est*; vide etiam 450.

284. Eleganter poeta indicat, arietem iam propinquare Sesto et Abydo; res ipsa de urbibus montibus sim., quae procul coniuncta videntur, appropinquant autem discedere, nota neque eget explanatione; *geminæ urbes* dicuntur, quia angusto inter se spatio diremptae sunt, ut *geminī scopulī* Verg. Aen. I, 162; *portae* VI, 893.

dirimique procul non aequore visa; audacius verba collocantur pro eo quod est *dirimique aequore procul non visa*, cfr. I, 763 *me quoque — casus comitem quicumque propinquat accipies*; 848 *tum porta quanta sinistra poena docet maneat*; II, 222 *conferre manus etiam magnisque paratae cum facibus*; 522 *non illa magis quam sede movetur magnus Eryx*; III, 270 *vellem hac equidem me strage meosque procubuisse magis*; 444 *quin etiam truncas nemorum effigiesque virorum Rite locat quercus*; IV, 148 *iam veniet diros Amycus qui tollere caestus Imperet*; 152 *segnes ad iniqua altaria tau-*

coeperat a gemina discedere Sestos Abydo. 285
 hic soror Aeoliden, aevum mansura per omne,
 deserit, heu saevae nequiquam erepta novercae!
 illa quidem fessis longe petit umida palmis
 vellera, sed bibulas urgenti pondere vestes
 unda trahit levique manus labuntur ab auro. 290
 quis tibi, Phrixe, dolor, rapido cum concitus aestu
 respiceres miserae clamantia virginis ora
 extremasque manus sparsosque per aequora crines!

ros Constituit; VII, 7 nec pereat quo scire malo (i. e. nec scire quo malo pereat); 375 seq. *qualis adhuc teneros supremum callida fetus Mater ab excelso producit in aera nido*. Similia sane etiam apud alios poetas, sed rarius inveniuntur, velut Ov. artis III, 206 *parvus sed cura grande libellus opus*.

286. *aevum mansura per omne*: Ov. met. V, 227.

287. Verg. Aen. III, 711.

288. *umida sunt vellera arietis per mare natantis, quem longe petit Helle i. e. ex longinquo spatio, non iam sedens in ariete et cornua eius amplexa, sed in latere haerens atque iam iamque labens; cum autem pars vestis iam mari mergatur, haec gravata undis Hellen in profundum trahit.*

longe, ex longinquo spatio, ut VII, 542; Ter. Eun. 335; Ov. artis I, 766; met. IV, 622; trist. I, 10,7; IV, 2,18; Verg. Aen. IX, 572; X, 754; vaticin. Marci apud Liv. XXV, 12 (vomica) quae gentium venit longe.

291. *concitus, celeri motu vectus, ut iuga concita I, 3; Ov. am. II, 4,8 rapida concita puppis aqua; met. IV, 705 navis concita; cfr. VII, 491; VIII, 357; fast. IV, 461 al. Praeter arietem etiam undae Phrixum magna cum celeritate abripuisse dicuntur, ideoque frater sorori auxilium ferre non poterat.*

293. *extremasque manus; qui scripturam editionis Aldinae exten-tasque probaverunt, non assecuti sunt, quanta arte Valerius puellam paullatim aquis mersam depinxerit: primum vestis trahitur, tum ipsa in aquam labitur, eminet etiamtum caput (clamantia ora), denique solae extremae manus et crines sparsi.*

Etiam apud Apoll. I, 494 seqq. canit Orpheus, sed minus apte de chao et Titanum temporibus, cum Iuppiter nondum imperium mundi teneret.

Iamque mero ludoque modus, positique quietis
 conticuere toris: solus quibus ordine fusis 295
 impatiens somni ductor manet. hunc gravis Aeson
 et pariter vigil Alcimede spectantque tenentque
 pleni oculos. illis placidi sermonis Iason
 suggerit affatus turbataque pectora mulcet.
 mox, ubi victa gravi ceciderunt lumina somno, 300
 visa coronatae fulgens tutela carinae

294. *quietis toris*: cfr. ad v. 109.

296. *gravis*; vid. v. 23; apud Apollon. I, 294 seqq. Iason matrem valere iubet domi eamque ut domi maneat hortatur 303 seq. ne infaustum omen lamentationibus maternis exsistat ancoram solventi: cfr. Verg. Aen. XII, 72 seqq.

297. Alcimede mater est Iasonis. cfr. Apoll. I, 47; 233; Ov. her. VI, 105; Hyg. fab. 13; 14; sed alii aliud ei nomen tribuerunt, vid. schol. Apoll. l. I.; schol. Od. XII, 69; Kennerknecht zur Argonautensage p. 3 annot. et Stender de Argonautarum — expeditione hist. critic. p. 6.

298. *pleni oculos* sc. lacrimis, vid. praef. cap. I.

300. *ceciderunt lumina*; Sil. VII, 470 seq. *fessique nitoris Luce cadunt oculi*.

301. *tutela* solet nominari imago dei tutelaris in puppi constituta; cfr. Verg. Aen. X, 171; Ov. trist. I, 4, 8; I, 10, 1; Luc. III, 511; Stat. Theb. VIII, 270; Sil. XIII, 78; XIV, 410; 439; 543; Pers. sat. VI, 30; atque ita Burmann locum intellexit. Sed tamen his verbis Valerius prorsus aliud significat. Ex libri VIII versu 203 enim apparet, Minervam navis deam tutelarem fuisse, hoc autem loco imago quercus Dodonaeae Iasoni apparet; erat haec trabs ex quercu fatidica Iovis Dodonaei facta: Apoll. I, 526; IV, 580; Apollod. I, 9, 16, 6 Hyg. astron. II, 37; Claudian. de bello Pollent. 18 seq.; cfr. Val. V, 65. Hanc trabem effigie quadam divina praeditam Iasoni visam esse Valerius finxisse videtur. Sane neglexit. cum navis aedificationem describeret, de quercu illa quidquam addere, quare non pro certo dici potest, quomodo rem animo informaverit atque in qua parte navis fatidicam quercum fuisse putaverit et utrum Minerva, navis fabricatrix, an Iuno quercum addiderit. Quare quod dicit de Saturnia v. 305. servare quam hanc vocem Nodellium secutum in Tritoniam mutare tutius credo.

vocibus his instare duci: 'Dodonida quercum
 Chaonique vides famulam Iovis. aequora tecum
 ingredior, nec fatidicis avellere silvis
 me nisi promisso potuit Saturnia caelo. 305
 tempus adest. age rumpe moras, nunc aequore tuto
 currimus; incertus si nubila duxerit aether
 . . . . .
 iam nunc mitte metus, fidens superisque mihi que'.
 dixerat. ille pavens, laeto quamquam omine divum,
 prosiluit stratis. Minyas simul optulit omnis 310
 alma novo crispans pelagus Tithonia Phoebo.

coronatae — *carinae*; cfr. Verg. Aen. IV, 418 *puppibus et laeti nau-
 tae imposuere coronas*; georg. I, 304; Prop. III, 24, 15; Ov. met. XV,
 696; Sil. XI, 444.

302. *vocibus* — *instare* i. e. hortari; Ov. her. VIII, 30 *instant
 officio nomina bina tuo* i. e. hortantur ut officium tuum facias; cfr.
 Verg. Aen. XII, 47; Sil. VII, 458; Cic. frgm. progn. de div. I, 8, 14;
precibus instare dixit Alcim. Av. V, 219; *plumctibus* Val. II, 175; *am-
 plexibus* IV, 39.

303. *famula Chaonii Iovis* quercus dicitur, quia ex ipsa arbore et
 foliorum susurro oracula Iuppiter edere credebatur: Hom. Od. XIV,
 327; XIX, 296; Aesch. Prom. 832; Soph. Trach. 1168; Prelleri my-
 thol. graec. I^a, 123.

304. *fatidicis* — *silvis*: plures quercus fatidicas fuisse Aesch.
 l. l. indicat, saepius una tantum nominatur.

306. *dumque* Vat., *nunc* Loehbach; *toto* Vat., *tuto* Gronovius.

307. *incertus* aether dicitur, quia nubibus obductus non clare ap-
 paret, ut *incerta luna* apud Verg. Aen. VI, 270; similiter *incerti so-
 les* III, 203 i. e. dies, qui propter caliginem discerni non possunt;
 contrarium describitur Val. II, 55 seqq. Locutio, quae est *nubila du-
 cere* exemplo carere videtur, sed dicitur ut *colorem d.* Ov. met. III,
 485; *caelo lucis ducente colorem* Lucan. VI, 828; *pallorem d.* Ov. met.
 VIII, 760.

Post 307 nonnulla videntur excidisse, quibus quercus fatidica
 animum Iasonis contra tempestates orituras confirmare studebat;
 versu autem 308 brevi adhortatio comprehenditur. *Rumpe moras*; cfr.
 Verg. Aen. IV, 569; IX, 13.

311. *Tithonia* sc. coniux, ut III, 1; Ov. fast. IV, 943; Stat.
 Theb. VI, 25; XII, 3; silv. I, 2, 45; IV, 6, 16; V, 4, 9.

discurrunt transtris: hi celso cornua malo
expediunt, alii tonsas in marmore summo
praetemptant, prora funem legit Argus ab alta.

Increscunt matrum gemitus et fortia languent
corda patrum; longis flentes amplexibus haerent,
vox tamen Alcimedes planctus supereminet omnis:

315

---

crispans pelagus i. e. maris horrorem splendore tremulo implens, cfr. Namat. de red. II, 13 *arridet placidum radiis crispantibus aequor*. Aliis verbis eandem sententiam expressit Sil. XII, 732 *tremula infuso resplendent caerulea Phoebus* et II, 664 *in tremulo vibrant incendia ponto*; vide etiam Paul. vit. Mart. IV, 575 *lapilli crispabant vitreas — lymfas*.

313. *marmore* significatur splendens placidi maris superficies iam apud Enn. ann. 377 V. *verrunt extemplo placidum mare marmore flavo*, tum apud Lucr. II, 767. Verg. Aen. VII, 28; et omnino pro mari dicitur Georg. I, 254; Aen. VII, 718; X, 208 et apud multos posteriores poetas: Silium, Petronium (c. 89 v. 34), Sedulium, Iuvenium, Corippum, Dracontium, Paulinum Petric., sed apud neminem saepius quam apud Avienum. Ansam videntur dedisse verba Hom. II. XIV, 273 τῆ δ' ἐτέρῃ (χερὶ ἔλε) ἄλα μαρμαρέην.

314. *praetemptant*, experiendo probant ante ipsam navigationem, ut Ov. met. V, 339 *chordas p.*; VIII, 7 *vires*; Sen. Phaedr. 1060 *se*.

De insolita ab praepositionis collocatione cfr. 404; 597; III, 224; VIII, 288.

315. *languent* corda, sc. prae metu, ut *languor* dicitur pro metu VII, 194 et *languida monstros corda* Sil. III, 504.

Ceterum aptius apud Valerium lamentationes renovantur et in littore quidem eo ipso momento, quo ancoram soluturus est Iason, quam fecit Apollonius, qui pridie in urbe Iasonem parentibus valedixisse narrat.

316. *longis amplexibus haerent*, incertum utrum dativus an ablativus; cfr. Ov. met. VII, 143 *avidisque amplexibus haerent*; Sil. XIII, 297 *amplexibus haeret*. Contra legitur *haesit in amplexu* apud Ov. ex Pont. I, 9, 19; certe dativus est Val. VII, 122 *parentibus haeret*; cfr. praeterea III, 4 *caris socium digressibus haerent*.

317. *supereminet* uno vocabulo scribendum ut V. 367; Verg. Aen. I, 501; VI, 856; X, 765; Ov. trist. I, 2, 49; met. III, 182.

femineis tantum illa furens ululatibus opstat,
 obruit Idaeam quantum tuba Martia buxum.
 fatur et haec: 'nate indignos aditure labores, 320
 dividimur; nec ad hos animum componere casus
 ante datum, sed bella tibi terrasque timebam.
 vota aliis facienda deis. si fata reducunt
 te mihi, si trepidis placabile matribus aequor,
 possum equidem lucemque pati longumque timorem. 325
 sin aliud Fortuna parat, miserere parentum,
 Mors bona, dum metus est nec adhuc dolor. ei mihi, Colchos
 unde ego et avecti timuissem vellera Phrixi?
 quos iam mente dies, quam saeva insomnia curis
 prospicio! quotiens raucos ad litoris ictus 330

318. *ululatibus obstat* sc. ne audiantur; similiter dixit Stat. Ach. I, 296 Deidamiam pulchris sororibus obstare sc. ne oculos in se convertant.

319. *obruad* Vat., *obruit* Baehrens, qui coniunctivum defendi posse recte negat. Tibia ex buxo facta adhibebatur sacris Idaee matris: Verg. Aen. IX, 619; Ov. ex Pont. I, 1, 45; Bacchi: Ov. met. IV, 30; Stat. Theb. II, 77. Dureau apte confert Antipatri versum, qui legitur apud Duebnerum XVI, 305 νεβρείων ὁπόσον σάλπιγξ ὑπερίαχεν ἀλλῶν e. q. s.

buxus vel buxum pro tibia ex buxo facta invenitur etiam Ov. met. XIV, 537; Prop. IV, 8, 42; Stat. Theb. VII, 170 al.

321. *dividimur* 'wir müssen uns trennen', cfr. Ov. trist. I, 3, 73; Prop. II, 7, 3; *animum componere* 'sich gefasst machen', ut Lucan. IX, 380 *componite mentes Ad magnum virtutis opus*; Tac. ann. III, 1 de Agrippina cum cineribus Germanici in Italiam redeunte: *Illic paucos dies componendo animo insumit*.

327. *Mors bona* i. e. propitia, ut I, 674 *numina meliora*; II, 369 *divae melioris*; VI, 676 *dei meliores*; Hor. c. I, 7, 25 *melior fortuna*; IV, 2, 38; IV, 5, 1; *b. divi*; *manes* Verg. Aen. XII, 646; *Palladis oculi* *b.* Prop. II, 28, 12; *b. Apollo* Nemes. ecl. I, 5; *melior deus* Sen. Troad. 872; *Domini bonitas* Sedul. pasch. c. V, 407; saepius *di boni* apud poetas comicos.

De sententia cfr. Luc. II, 27 *necdum est ille dolor, sed iam metus*.

deficiam Scythicum metuens pontunque polumque
nec de te credam nostris ingrata serenis!

da, precor, amplexus haesuraque verba relinque
auribus et dulci iam nunc preme lumina dextra.'

Talibus Alcimedea maeret; sed fortior Aeson

335

attollens dictis animos: 'o si mihi sanguis,
quantus erat, cum signiferum cratera minantem
non levio Pholus manus haec compescuit auro;

331. *deficiam* sc. animo, ut IV, 35; 246; V, 446; Ov. her. XVIII, 8; met. XIV, 484; ex Pont. II, 7, 80; Verg. Aen. XI, 231; 424; XII, 2; Claud. de bello Poll. 161; Iliad. lat. 493.

cretanque Vat., *polumque* cod. Carr.; cfr. Stat. Theb. XI, 67 *horruit audito tellus pontusque polusque*; Paulin. de vita S. Mart. I, 111 *ille hominum terraeque deus pontique polique*.

332. *nostris serenis* i. e. caelo, etiam si serenum est apud nos; cfr. Lucan. IX, 423 *nostris reficit sua rura serenis*. Saepius singularis ponitur, sed pluralis legitur etiam Lucr. II, 1100; Verg. georg. I, 393; Anthol. 155, 1 B.; Avien. progn. 281; 286; 354; 406.

333. *haesura* verba sibi optat mater, quia ea ultima esse putat, cum eum rediturum non speret, eandemque ob causam adhortatur, ut oculos premat Iason quasi mortuae.

334. *preme lumina*: comprime, sic legitur *premere gradum* II, 454; *lumina premere* i. e. claudere dixit etiam Sil. XV II, 629; paullo aliter se habet locus Val. II, 227.

335. seqq. Romanus poeta fortem describit patrem fortis filii; at apud Graecum poetam I. 263 pater lamentatur.

336. *attollens* — *animos*, sine dubio filii, cfr. Sil. I, 105; XIII, 301; Coripp. Ioh. IV, 18; Alcim. Av. II, 249; de proprio animo dicitur Verg. Aen. XII, 4; Il. lat. 494. de ellipsi vocis *esset* cfr ad II, 51.

De verbis Aesonis cfr. Aen. VIII, 560 seqq. similis aliquomodo est etiam sententia apud Hom. II, VII, 132 seqq.

337. *cratera minantem* dictum ut IV, 289 *dextram*; III, 552 *tela*; Ov. met. X, 417 *indicium laquei*; Prud. perist. X, 285 *clavam*; Coripp. in laud. Iust. III, 346 *lituos*; etiam apud Stat. Theb. II, 563 Pholus cratere pugnat.

338. ense pugnans cum centauris describitur Aeson v. 144.

primus in aeratis posnissem puppibus arma
 concussoque ratem gauderem tollere remo. 340
 sed patriae valere preces auditaque magnis
 vota deis. video nostro tot in aequore reges
 teque ducem. tales, tales ego ducere suetus
 atque sequi. nunc ille dies (det Iuppiter oro),
 ille super, quo te Scythici regisque marisque 345
 victorem atque umeros ardentem vellere raptō
 accipiam cedamque tuae mea facta iuventae.⁷
 sic ait. ille suo conlapsam pectore matrem
 sustinuit magnaue senem cervice recepit.

compescuit, interfecit? Apud Ov. met. XII, 306 Pholus fuga salutem petit neque eius adversarius nominatur; apud Verg. georg. II, 456 et Aen. VIII, 294 interficitur; cfr. Apollod. II, 5, 4.

339. *aeratae* puppes nominantur etiam Ov. met. VIII, 103; pluralis autem puppis dicitur ut *currus* v. 68; *cristae* VII, 467; *globi* V, 46; *carinae* VII, 220; *pharetrae* II, 511; *terrae* IV, 734.

340. *ratem* — *tollere* sc. super undas, ut VIII, 328; Lucan. III, 526. *concusso remo* similiter dicitur, ut arma tela hastam concutere.

341. Significare hic videtur Valerius Aesonem, cum filius se paratum dixisset ad expeditionem faciendam, a deis petivisse, ut heroes frequentes ei interessent; vid. praef. c. I.

344. *super* i. e. superest, ut VIII, 435; Verg. Aen. III. 489; Sil. VI, 68; ceterum cum brevitate quadam dictum pro eo quod est: nunc superest ut illum diem advenisse videam.

346. *ardentem vellere* i. e. ornatum ardenti vellere; *ardere* de splendore metalli dicitur, cfr. I, 488; V, 139; 230; VI, 150 (*ardor velleris*); Acc. 319 R. *fulgentium armum armatus ardorem obtui*; similiter *flammeus orbis* de clipeo dicitur Stat. Theb. IV, 132; *igneus auro micat* 265; *chlamys ardet* V, 438; *purpura* — *mixto incenditur auro* X, 60; *igneae gemmis cingula* XII, 527; *clipeumque accendere auro* Sil. XV, 678.

347. *accipiam*; Verg. Aen. VI. 693.

348. 'Poeta muliebrem molliem masculamque gravitatem servat.' Wagner.

Et iam finis erat: Zephyrumque ratemque morantis 350
solverat amplexus tristi tuba tertia signo.

351. *tubae* usum sui temporis transfert more poetico Valerius ad tempora heroica; *ter* tuba signum profectionis datur prorsus eadem ratione, qua hodie quoque talia signa dari solent, cfr. Frontin. strateg. IV, 1, 33: *M. Cato ab hostili littore, in quo per aliquot dies maserat, cum ter dato profectionis signo classem solvisset* e. q. s. Alia res est, cum narrat Val. III, 348 *ter* inhoruisse aethera *luctificum clangente tuba*. Tuba autem dicitur pro signum tuba datum, ut *ante tubas* legitur Verg. Aen. XI, 424; Stat. Theb. VI, 147; Iuv. I, 169; Sil. IX, 52; Claud. in Ruf. I, 333; Coripp. Ioh. IV, 490; VII, (VI) 508; *intermissa tuba* Prop. IV, 4, 80; *non clamor utrimque, Non utrimque tubae* Stat. Theb. XII, 722.

Iam sequitur enumeratio Argonautarum, multo magis pulchre et poetice exornata a Valerio quam ab Apollonio, qui saepius molesta cum diligentia originem et cognationem vel domicilium heroum nos docet, id quod ad eorum naturam atque mores et virtutes describendas non multum valet. Largam de eis materiam in catalogo Argonautarum explicando congessit Burmann in praefatione editionis per plus L paginas; praeter eum imprimis laudandus Iessen, qui scripsit prolegomena in catalogum Argonautarum Berolini 1889; conferatur etiam Stenderi de Argonautarum ad Colchos usque expeditione fabulae historia critica, Kiliae 1874. Nobis ne nimia mole obruamur, pauca praefari sufficiat. Valerius quinquaginta fuisse heroes expeditionis participes praeter Iasonem dicit VII, 43; quinquaginta omnino numerantur VIII, 274; cfr. Stat. Theb. V, 422. Enumerantur autem hoc loco praeter Iasonem undequinquaginta, quibus ante ipsam profectionem Acastus accessit, Hylae autem pueri ut par erat, ratio non habetur. Apollonius habet praeter Iasonem quinquaginta tres addito Acasto, Apollodorus enumerat I, 9, 16 quadraginta quattuor praeter Iasonem; Theocr. Id. XIII, 74 vocat navem *τριάκοντάζυγον*. Ex eis, qui apud Apollonium nominantur, desunt apud Valerium novem: Coronus Clytius Areius Augeas Asterius Laocoon Palaemonius Eurydamas Iphitus alter; contra nominantur a Valerio praeter ceteros Apollonii heroes hi sex: Clymenus Deucalion Iphis Nestor Philoctetes Tydeus. In transtris sedent quadraginta duo, itaque in utraque parte viginti cum singulis ducibus, validissimis quidem viris, Telamone et Hercule. Sed permirum est, quod nemo editorum animadvertit, Valerium ei parti, ubi sedet Telamon,

dant remo sua quisque viri, dant nomina transtris.
 hinc laevom Telamon pelagus tenet, altior inde
 occupat Alcides aliud mare, cetera pubes
 dividitur: celer Asterion, quem matre cadentem
 Piresius gemino fovit pater amne Cometes,

355

undeviginti, alteri autem parti viginti tres remiges tribuisse, quod ridiculum est omninoque incredibile. Primus vitium subesse vidit Kennerknecht zur Argonautensage. Bamberg 1888 p. 13, qui versibus 403—10 post 382 transponendis parem utriusque partis numerum effecit. Hanc emendationem probandam puto imprimis motus eo, quod post 410 etiam constructio verborum turbata est, cum desideretur praedicatum, quod referatur ad subiectum *Phlias*; sin autem statui-mus, versum 411 statim secutum esse v. 402. *gerit* commune duorum enuntiatorum praedicatum haberi potest. Sine dubio aberravit libra-rius ab *magistros* 382 ad *magistri* 410 (390) itaque factum est, ut 403—10 (383—90) primo omissi, tum ad marginem adscripti post-remo alieno loco insererentur.

Ceterum Valerius ordinem remigum hoc loco expositum non anxie servavit, quoniam ex III. 477 seqq. apparet, tum quidem cum Hercules remum frangeret, post eum Talaum Eriboten Amphionem Iphitum sedisse, cum in hac enumeratione Eribotes sextus sit post Herculem tresque ceteri in altera parte cum Telamone sedeant.

354. *aliud* mare pro altero, cfr. ad 140.

355. Deest praedicatum ad subiectum *Asterion* quod recentiores editores nimis patienter tulerunt, neque vero id solum deest, sed omnino non narratur, qua parte sederit Asterion ceterique omnes, qui eum sequuntur. Sine dubio autem poeta, ut ordinem Herculeum v. 387 significavit, hoc loco Telamonis indicavit, quare post 357 non-ulla excidisse puto. Alia res est 383, 394, 436, quibus locis propter *hic* vel *hinc* pronomen facile *sedet* vel tale quid audiri potest.

matre cadentem (sic Barth; *caentem* Vat.), i. e. matre natum, ut Stat. Theb. I, 60; Claud. in Ruf. I, 92; cfr. Hom. Il. XIX, 110; aliquo modo similis est locus apud Lucan. I, 213 *fonte cadit modico* — *Rubicon*. Cfr. Hor. a. p. 93.

356. *Crestus* Vat., *Piresius* Heinsius, quod recentiores editores recte receperunt; ita nominatur eius pater, quod Piresiis in oppido Thessaliae habitabat: Apoll. I, 37 Πειρεσιᾶς ἕρεος Φυλλητῆος ἀγχόθι ναίων.

segnior Apidani vires ubi sentit Enipeus,

ninitur hinc Talaus fratrisque Leodocus urguet

remo terga sui, quos nobile contulit Argos.

hinc quoque missus adest quamvis arcentibus Idmon 360

alitibus; sed turpe viro timuisse futura.

hic et Naubolides tortas consurgit in undas

fovit, ut Stat. Theb. I, 61; cfr. silv. V, 5, 69; verba *gemino amne* versu qui sequitur, explicantur. Enipeus a Valerio nominatur lenior amnis, Apidanus rapidior; contrarium facit Ov. met. I, 579, sed cum Valerio consentit Lucan. VI, 373.

357. *sentit* poetica translatione dictum ut VI, 666, contra prosaica ratione amnes confluentes describit Apoll. I, 38; Apidanum cum Peneo ibi aquas miscere Orph. Arg. dixit 164 seq.

358. *Talao* et *Leodoco* tertium fratrem Areiam addit Apoll. I, 118.

359. *contulit* praeter consuetudinem dictum, sed simplici translatione a pecunia, quae confertur.

360. *quoque* insolito loco collocatur pro eo quod debebat: hinc Idmon quoque missus, cfr. VI, 234 *id quoque tegmen equis* i. e. id tegmen equis quoque; Orest. trag. 289 *quae ratis advexit regem, haec quoque pignora regis — reportat*. De re cfr. ad 239.

361. *timuisse* notione aoristi graeci positum, quasi diceret timore captum esse. Hunc usum infinitivi perfecti non infrequentem esse constat cum in sermone antiquiore tum apud poetas, imprimis apud Silium; de Val. cfr. III, 627; VI, 502; VII, 209; et de indicativo ad III, 738; IV, 61.

362. *Iphitus* filius Nauboli Apoll. I, 207 seq.; Hyg. fab. 14, Stat. Theb. VII, 354; diversus ab eo Iphitus, filius Euryti et Antiope, omissus a Valerio, commemoratus ab Apoll. I, 86 et Hyg. fab. 14.

torqueri undae remis dicuntur ut II, 28 *torquentem anguibus undas* de Typhoeo; IV, 508 seq. *igne montem torsit hiems* de Vesuvio; Ov. fast. V, 644 *ille meas remis advena torsit aquas*; Sil. XIV, 360 *verberibus torsere fretum*; Verg. Aen. III, 208 *torquent spumas*; insolentius dixit poeta *intorquere undas* III, 476 et VIII, 287. Ceterum audacia non insolita Valerius scripsit *tortas consurgit in undas* pro eo quod est: consurgit ut (remo) undas torqueat.

Iphitus, hic patrium frangit Neptunius aequor
 qui tenet undisonam Psamathem semperque patentem
 Taenaron Euphemus, mollique a litore Pellae
 Deucalion certus iaculis et comminus ense
 nobilis Amphion, pariter quos edidit Hypso

365

363. *frangit* — *aequor*, cfr. VIII, 355; Sil. XI, 490; Claud. de III. cons. Hon. 56; Optat. Porph. XIX, 23.

364. *Psamathem* dixit Valerius pro Psamathunte quod est oppidum Laconiae: Plin. n. hist. IV, 16; Paus. III, 25, 4; contra *Psamathe* a Plinio fons Argolidis nominatur IV, 17, de quo Valerium cogitare non potuisse apparet.

patentem Taenaron dicit poeta, quia ibi aditus ad inferos esse credebatur: Hor. c. I, 34, 10; Sen. Troad. 402; Pind. Pyth. IV, 79; Prelleri mythol. graec. I⁴, 811 annot. 2.

365. *Euphemus* filius Neptuni erat: Apoll. I, 180; Hyg. fab. 14; hunc pernecitate pedum insignem tam celeriter super undas currere potuisse dicit Apollonius, ut non mergerentur pedes; similiter Hyg. Cfr. quae de velocitate Iphicli similia narrantur apud schol. Apoll. I, 45 (Hes. frg. 143 Rz.); schol. Hom. Od. XI, 326; de equis Erichthoniis apud Hom. Il. XX, 226 seqq.; de Camilla viragine apud Verg. Aen. VII, 808.

365. Pro fratribus Deucalione et Amphione Apoll. I, 177 fratres Asterium et Amphionem nominat, quocum consentit Hyg. fab. 14, ubi pro eo quod traditur *Asterion* legendum puto *Asterius*; Hyg. alium Deucalionem commemorat filium Minois.

Pellam rursus mutata forma dicit Valerius pro *Pellene* Achaica, ut est apud Apoll. et Hyg.

molle littus nominatur leniter acclive etiam in prosa oratione: cfr. Ov. fast. III, 13; ex Pont. I, 2, 62; Sil. IV, 489 al.

366. *certus iaculis*; cfr. 191; 436; Stat. Theb. VIII, 440; Prop. II, 34, 60; Sen. Herc. Oet. 161; Phaedr. 193. Similiter *manus c.* Stat. Theb. IV, 334; Senec. apocol. 12, v. 16; Sid. II, 267; *dextera* Mart. de spect. 13, 3; sed saepius a poetis de rebus dicitur: hasta sagitta telo securi arcu arundine fulmine.

367. *Hypsonem* matrem ipse Valerius videtur finxisse; *pariter* i. e. eodem tempore, etiam in prosa oratione, non raro apud poetas, velut Mart. VIII, 28, 21; Ov. her. XII, 198; Stat. Theb. IX, 131; Luc. V, 676; Sil. XVI, 184 al.

nec potuit similes voluitve ediscere vultus.
 tum valida Clymenus percusso pectore tonsa
 frater et Iphiclus puppem trahit, et face saeva 370
 in tua mox Danaos acturus saxa, Caphereu,
 Nauplius, et tortum non a Iove fulmen Oileus
 qui gemet, Euboicas nato stridente per undas,
 378 tectus et Eurytion servato colla capillo,

De geminis tantopere inter se similibus, ut vultus eorum discerni non possint cfr. Plaut Men. prol. 19 seqq.; Verg. Aen. X, 392; Sil. II, 636 seqq.; Stat. Theb. IX, 295; Lucan. III, 605 seqq.; Claud. de IV. cons. Hon. 209 seq.

368. *ediscere vultus*: Verg. Aen. VI, 755.

369 seq. pro *Clymeno* Apollonius Clytium nominat I, 86; unde Clymenum Iphicli fratrem sumpserit Valerius, nescitur; apud Apollonium Clytius est frater Iphiti alterius, quem et ipsum Valerius omisit. Clymenus nominatur apud Apollodorum II, 4, 11, 2 rex Minyarum. cfr. Pausan. IX, 37, 1; pater Ergini Argonautae dicitur a schol. Apoll. I, 185: cfr. Pind. Olymp. IV, 31.

Iphiclus is, qui hoc loco a Valerio commemoratur. est Thestiadis Apoll. I, 201; Hyg. 14 'Iphiclus alter Thestii filius', diversus ab Iphiclo avunculo Iasonis, qui a Val. 473 nominatur, v. 45 ab Apollonio. *pectus percutitur* cum ad id remus attrahitur; *trahit* pro *trahunt*, cfr. ad v. 135.

371. De Nauplio auctore naufragii classis Danaorum Troia redeuntium narratio nota. At Apollonius non hunc Nauplium Argonautam esse dixerat 134 seqq., sed Argivum. filium Clytonei. progeniem Neptuni et Amymones; Hyg. fab. 14 ipsum filium Neptuni nominat.

372. *gemet Oileus*, quod Minerva, Iove minor, fulmine filium percutit. *nato stridente per undas* de vulnere explicant Burmann et Wagner coll. III, 278, ego ratione loci Vergiliani Aen. I, 44 habita malum interpretari de Aiace flammam ex transfixo pectore expirante.

378. *Eurytion*, Iri filius (Apoll. I, 72; Hyg. fab. 14), ut Burmann recte explicat, servavit capillum ex voto, ut aleret, donec salvus rediisset: de re cfr. Hom. Il. XXIII, 144. Ceterum cum etiam hoc loco praedicatum desit, quod deesse non licet, 378 et 379 interposui post 373, ita ut *trahit* praedicatum pariter sit referendum ad Clyme-

- 379 quem pater Aonias reducem tondebit ad aras, 375
 374 quique Erymanthei sudantem pondere monstri
 375 Amphitryoniaden Tegeaeo limine Cepheus
 iuvit, et Amphidamas. at frater plenior annis
 377 maluit Ancaeo vellus contingere Phrixi.
 380 te quoque Thessalicae, Nestor, rapit in freta puppis 380
 fama, Mycenaeis olim qui candida velis
 382 aequora et instantes mirabere mille magistros.
 403 nec Peleus fretus soceris et coniuge diva
 defuit, ac prora splendet tua cuspis ab alta,
 405 Aeacide: tantum haec aliis excelsior hastis, 385
 quantum Peliacas in vertice vicerat ornos.
 linquit et Actorides natum Chironis in antro,

num Iphicium Nauplium Oileum Eurytionem Cepheum Amphidamantem; aberraverat oculus librarii ab *undas* ad *aras*.

375. *Cepheus* rex Tegeae ex fabulis notus: adiuvat Herculem in pugna contra Hippocoontem, sed de ea re, quam hic narrat Valerius, nihil alibi traditur.

Cepheus et *Amphidamas* apud Apoll. I, 163 filii Alei dicuntur, apud Hyg. 14 Alei et Cleobules.

376. *actis* Vat., *annis* Monacensis manu alt. in margine; cfr. V, 258; Verg. Aen. VII, 53 *iam plenis nubilis annis*; Plin. ep. II, 1, 7 *et ille quidem plenus annis abiit*. Frater erat Lycurgus secundum Apoll. I, 164, qui ideo dicit relictum eum domi, quod patrem Aleum senescentem curare debebat, quare pro se filium Ancaenum misit; obscurius ut nonnunquam hoc loco Valerius locutus est.

382. *et instantes* Eyssenhardt; *nec stantes* Vat.; instant nautis i. e. instigant ut Auson. id. IV, 44 *cui Proconsul genitor. praefectus avunculus instant*; vide etiam ad 302. *magistri* sunt praefecti navium ut Sil. I, 687; X, 612; Hor. c. III, 6, 31; Stat. sil. III, 2, 56; Claud. de bello Poll. 277; Auson. Mos. 204; saepius poetis sunt gubernatores, qui a magistris discernuntur a Livio XXIX, 25. Multitudo navium, quam postea mirabitur Nestor, uni navi, quam nunc videt, apte opponitur.

403. *Peleus* affinibus deis marinis confidit; de soceris cfr. ad VI, 274.

407. *Actorides*: Patroclum filium Menoetii Actoridis et Achillem una educatos esse in antro Chironis nota est fabula.

ut socius caro pariter meditetur Achilli
 fila lyrae pariterque leves puer incitet hastas
 410 discat eques placidique escendere terga magistri. 390
 483 hic vates Phoebique fides non vana parentis,
 Mopsus, puniceo cui circumfusa cothurno
 385 palla imos ferit alba pedes vittataque frontem

409. *fila* dixit pro chordis primus Ovidius neque raro, tum Statius compluribus locis, raro alii poetae: Sil. XI, 434; Sen. Agam. 360; Claud. rapt. Proserp. II praef. 14; Mart. XII, 94, 5; Paul. Nol. XXVII, 73; inc. XIX, 1, 23 B.

incitet hastas sine exemplo dictum videtur pro eo quod est contorquere.

410. Versus iniuria nonnullis suspectus, sed deest coniunctio, quare recte Hartel gymn. austr. XXIV, 137 scripsit *placidique escendere* pro eo quod est in Vat. *placidi conscendere*; de *que* particulae collocatione cfr. ad v. 49.

383. *hic*, sc. sedet, ut 436 et 394 *hinc*, sc. sequitur.

Phoebique fides non vana parentis i. e. qui fidem faciat, Phoebum suum esse parentem, ut Ov. met. XII, 364 seq. *quem Dolopum rector bello superatus Amyntor Aeacidæ dederat pacis pignusque fidemque* i. e. ut fidem faceret fore ut pacem servaret.

Ceterum confundit eum Valerius hoc loco cum altero Mopso, Apollinis et Mantonis filiae Tiresiae filio, de quo cfr. Strab. IX, 5, 22; XIV, 1, 27; 5, 16; Conon. c. 6 ed. Westerm.; myth. Vat. II, 86; 224; schol. Stat. Theb. III, 521, ubi falso *Himantis* scribitur. Contra Mopsus Argonauta erat filius Ampyci: Apoll. I, 1083; 1106; II, 925; III, 915; IV, 1500; Hyg. fab. 14; Hes. scut. 181; schol. Apoll. I, 65; Pausan. V, 17, 10, atque alibi ab ipso Valerio Mopsus Ampycides nominatur: III, 420; 460; V, 366. Serpentis morsu in Africa periit secundum Apoll. IV, 1518 seqq.; Hyg. fab. 14.

384. Dativus *cui* pendet a *ferit*, dativus *puniceo cothurno* a *circumfusa*.

385. Vates Apollinis palla indutus est, ut deus ipse apud Ov. am. I, 8, 59; Prop. III, 31, 16; cfr. notam illam statuam Apollinis Musagetæ Vaticanam; longa vestis Orpheo tribuitur apud Verg. Aen. VI, 645; *vittata cassis* est ut sacerdotis; praedicatum *tegīt* Zeugmate audiendum ex *ferit*; *laurus* rursus insigne sacerdotis Apollinaris.

cassis et in summo laurus Peneia cono.
 quis contra Herculeo consurgit ab ordine Tydeus 395
 Nelidesque Periclymenus, quem parva Methone
 felixque Elis equis et fluctibus obuius Aulon
 390 caestibus adversos viderunt frangere vultus.
 tu quoque Phrixeos remo, Poeantie, Colchos
 bis Lemnon visure petis, nunc cuspidē patris
 inclitus, Herculeas olim moture sagittas. 400
 proximus hinc Butes Actaeis dives ab oris;

387. *quin etiam* particulae Vat. traditae quid sibi velint hoc loco, nemo opinor dicere poterit; scripsi *quis contra*.

consurgit i. e. in remigando paulum se a sede tollit, ut 362; Verg. Aen. X, 299; saepius dicitur *insurgere remis* ut Val. II, 13.

389. *felevis* Vat., et *levis* Monacensis, quod plerique editores receperunt; sed cum nimis difficilem explicatum habeat, recepi Baehrentis coniecturam *felixque*.

Aulon oppidum Elidis Plin. IV, 14; Steph. Byz. s. v.; apud Strabonem VIII, 3, 25 videtur vallis nomen esse; *Methone* oppidum Messeniae Strab. VIII, 4, 3; Plin. IV, 15. Cur Valerius Aulonem dixerit fluctibus obuium, non liquet. *obuius* i. e. expositus, ut Sen. Troad. 1146 *leto*; Verg. Aen. X, 694 *ventorum furiis*; Sil. III, 481 *surgenti Phoebo*.

391. Philoctetam omittit Apoll., habet Hyg.

392. *visure* incertum utrum ad vocativum *Poeantie* referendum sit an ad *petis*, nam hoc quoque per grammaticam licet; cfr. Verg. Aen. II, 283 *quibus Hector ab oris expectate venis*; X, 811 *quo moriture ruis?* al.; mox variatur inter nominativum *inclitus* et vocativum *moture*, cfr. IV, 467 seq. (*inclitus — dilecte*), tum Livii qui non metro coactus erat I, 24, 7 *audi pater patrante populū Albani, audi tu, populus Albanus*; vide etiam II, 547 *tum colla tumens tum celsior armis*.

393. *moture sagittas*; sic dicitur *m. hastam* IV, 609; *arma* (in pugna ipsa) Hor. sat. II, 7, 99; *arcus* Ov. her. XIX, 115; *bracchia* am. I, 7, 3; *arma* 9, 26; *pharetras* Stat. Theb. I, 658; *arcus* Sil. II, 139; *tela* Prisc. I, 93 B. Consulto omisi eos locos, ubi arma movere fere idem est ac bellum movere.

394. De singulari *Butae* fato vid. Apoll. IV, 910 seqq.

- 395 innumeras nam claudit apes longaque superbus
 fuscatur nube diem, dum plenas nectare cellas
 pandit et in dulcem reges dimittit Hymetton. 405
 insequeris casusque tuos expressa, Phalere,
 arma geris; patula nam lapsus ab arbore parvum
 400 ter quater ardenti tergo circumvenit anguis:
 stat procul intendens dubium pater anxius arcum.

396. *fuscare* idem quod *obscurare* saepius apud poetas legitur, ut *Corus caeli Eoi fuscator* nominatur apud Lucan. IV, 66.

nubes de multitudine apium ut Verg. georg. IV, 557; Stat. Theb. X, 575; Sil. VIII, 635; similiter avium Verg. Aen. XII, 254; Stat. silv. I, 6, 76; Prud. hamart. 805.

397. *reges* sc. apium, ut saepius in quarto georgicorum Vergilii libro.

398. In scuto imago eorum, quae statim narrantur, expressa erat. De re cfr. Man. astr. V, 298 seqq.: *quin etiam ille pater tali de sidere cretus Esse potest, qui serpentem super ora cubantem Infelix nati somnumque animamque bibentem Sustinuit misso petere et prosternere telo*. Cfr. Apoll. Sid. V, 154 seqq.; Anthol. graec. VI, 331 ed. Dübn. Idem narrat Serv. ad Verg. eclog. V, 11, ubi Cretensis dicitur pater Phaleri.

De grammatica constructione verborum *casusque tuos expressa — arma* vide praef. c. III.

399. *vacua* Vat., quod sana sententia caret, *patula* Heinsius; fortasse poeta de platano cogitavit, sed ideo non opus est, ut scribamus *ridua*, quod probavit Koestlin Phil. 48, 654, coniecit Hirschwälder cur. critic. p. 8, sed hoc loco minus placet.

400. *ardenti tergo*, ἀρδάνων ἐπὶ ὤστρα δαρδανός Il. II, 307; cfr. nostrum 'brandroth'; omnino de colore rubro vel fulvo splendido 'brennende Farben'; III, 340 *ardentis murice vestes*; VI, 526 *chlamys ardet acu*; Verg. georg. IV, 98 seq.; Aen. IV, 262; Ovid. hal. 113; Sil. IV, 268; XVII, 395; Stat. Theb. VI, 301; et al. saepius de purpura ostro; cfr. ad 427.

401. *pater* est Alcon Atheniensis Apoll. I, 97; Hyg. fab. 14; *dubius* sc. eventu, idem quod *incertus*: Ov. her. XV, 21 *viae*; XVII, 52 *aqua*; art. I, 558 et II, 514 *ratis*; fast. V, 601 *auctores*; ex Pont. II, 5, 62 *puppis*; IV, 10, 10 *mare*; Prop. IV, 4, 83 *mons ascensu d.*; Sil. IV, 188 *cuspis*; XIII, 887 *rehum*; Stat. Theb. X, 920 *fulmen*.

- 402 tum caelata metus alios gerit arma Eribotes 410
 411 et quem fama genus non est decepta Lyaei
 Phlias immissus patrios de vertice crines.
 nec timet Ancaeum genetrix committere ponto,
 plena tulit quem rege maris. securus in aequor
 haut minus Erginus, proles Neptunia, fertur, 415
 qui maris insidias, clarae qui sidera noctis
 norit et e clausis quem destinet Aeolus antris,

402. Mirum quod Valerius non accuratius narravit, qui hi metus fuerint; an praeterquam quod ordo versuum hic turbatus est, etiam aliquid excidit? *Eribotes* in Libya interfectus est secundum Hyginum fab. XIV.

411. *fama* — *non est decepta*, eum genus i. e. filium Lyaei esse; fama autem non in errorem inducta vel decepta est ita, ut falsum traderet; filius est Bacchi et Ariadnes secundum Hyg.

412. Capillum habet promissum et longos cincinnos ut pater, vid. Pind. Isthm. VII, (VI) 4, ubi Bacchus ἐφρυγάζας nominatur; Roscheri lex. I, p. 1098.

413. Genetrix huius *Ancae*i est Astypaleia Apoll. II, 868, cfr. schol. ad hunc locum; Hyg. fab. 157; Pausan. VII, 4, 1; idem nomen videtur restituendum loco corrupto Hygin. fab. 14.

414. *plena* i. e. gravida; interdum absolute ponitur ab Ovidio: met. X, 469; fast. IV, 634; *plenam partu* dixit Lucan. I, 377; praeter consuetudinem is, ex quo gravida est, solo ablativo additur. ut Plaut. Amph. 878 dicit *quod gravidast viro et me quod gravidast*.

415. *Erginus* filius Neptuni Apoll. I, 185 seqq; Hyg. fab. 14; schol. Pind. Pyth. IV, 61. De hoc et Ancae'o Neptuni filius breviter praedicat Apoll. Ἰστορεῖ δ' ἄμφο' ἡμὲν νευτιλῆς ἡδ' ἄρεος ἐβχετόωντο. Sine dubio Valerius tantis laudibus peritiam Ergini regendae ratis tollit, quia Tiphye mortuo gubernator factus est V. 65.

417. Brevitate Valerio non insolita dictum pro eo quod est quem destinet, ut erumpat, erupturum e clausis antris, ut statim *tradere caelum* sc. observandum et 419 *lussatus ab Arcto* sc. contemplanda; ventum autem esse, non hominem, qui erupturus sit, non opus erat hoc loco addere. Nihil igitur mutandum. Providere potest Erginus, qui ventus mox exoriturus sit; de *qui* pronomine

non metuat cui regna ratis, cui tradere caelum
 adsidua Tiphys vultum lassatus ab Arcto.
 taurea vulnifico portat caelataque plumbo
 terga Lacon, saltem in vacuos ut bracchia ventos
 spargat et Oebalium Pagaseia puppis alumnum
 spectet securo celebrantem litora ludo,
 oraque Thessalico melior contundere freno

420

interrogativo postposito cfr. 768; II, 66; 68; 242; VII, 426; 427; 433; III, 376 (*quisnam*).

418. *regna ratis* ut imperium carinae V. 14. Anaphoram pronominis relativi amat Valerius, cfr. I, 768; 812; III, 94; 252; 505; 592; IV, 179; VI, 355; 414; 581. (Schmitz, de Val. dicendi genere p. 25.)

419. *adsidua* — *ab Arcto*; omisso verbo necessario sequebatur, ut assidui notio ad Arctum transiret et adiectivum pro adverbio poneretur.

420. *tergum* saepe apud poetas dicitur de rebus ex corio factis, de caestibus Verg. Aen. V, 403; 419; sic *tegmina* Stat. Theb. VI, 733.

celera Vat., *caelataque* cod. Carr. *caelata plumbo* dicuntur facili translatione ut V, 6 *caelata velamina*; ut enim levis superficies metalli signis caelatur, ut ea emineant, eodem fere modo plumbum ex corii superficie eminet. Ceterum non sine probabilitate Chauvin revue de philol. XIX p. 34 coniecit *celer aspera plumbo* coll. locis Verg. et de *celer* adiectivo Val. I, 355.

421. *Lacon*, Pollux, qui caestus gerebat non ad pugnam iustam, scire enim tum non poterat, sibi rem seriam futuram cum Amyco. *in vacuos* — *ventos*, cfr. IV, 302; VIII, 173.

422. *bracchia* — *spargat*, ut Stat. Ach. II, 441 *sp. caestus*; Lucan. IV, 752 *iubas*; Claud. de cons. Stil. III, 140 *dispersit* — *manus*; cfr. ad III, 603; de sententia vid. Verg. Aen. V, 377 *verberat ictibus auras*; XII, 105 *ventosque laccessit ictibus*.

422. *Oebalius alumnum* Pollux dicitur ab Oebalo, patre Tyndarei.

423. *celebrantem littora* i. e. magna multitudine spectantium complementem; imitatus est Valerius verba Verg. Aen. III, 280 *Actiaque Iliacis celebramus littora ludis*.

424. *melior* sc. quam frater; res ipsa notissima inde ab Homero

vectorem pavidae Castor dum quaereret Helles, 425
 passus Amyclaea pinguescere Cyllaron herba.
 illis Taenariorum pariter tremit ignea fuco
 purpura, quod gemina mater spectabile tela
 duxit opus; bis Taygeton silvasque comantes
 struxerat, Eurotan molli bis fuderat auro; 430
 quemque suos sonipes niveo de stamine portat

cfr. Il. III, 237; uterque sane erat et pugil et eques, vid. Theocr. XXII, 24; Val. I, 431, sed alterutra re imprimis insignis.

Thessalico — *freno*, quia Lapithae Thessaliae gens usum frenorum invenisse ferebantur, vid. Verg. georg. III, 115 *frena Pelethronii Lapithae gyrosque dedere* et Lucan. VI, 397 seqq. *Thessalicus sonipes* — *Exiluit, primus chalybem frenosque momordit Spumavitque novis Lapithae domitoris habenis*; cfr. Val. VII, 605; Hyg. fab. 274; Plin. nat. hist. VII, 202; schol. Pind. Pyth. IV, 246; schol. Stat. Theb. XII, 632.

ora — *contundere*: Ov. am. I, 2, 15 *asper equus duris contunditur ora lupatis*.

425. *dum* tertio vocabulo sententiae postponitur, alteri V, 300; VII, 75; 76.

426. *Cyllarus* equus Castoris saepius a poetis commemoratur, ut Verg. georg. III, 90; Mart. IV, 25, 6; Stat. Theb. VI, 328 al.

427. Ab igne tremulo facile hoc loco propter *ignea* adiectivum appositum notio tremendi ad colorem splendidum transfertur; non intellegenda cum Wagnero palla circum umeros fluens; is color splendens saepius igneus nominatur: VI, 708; II, 342 *Tyrio vibrat torus igneus ostro*; Stat. Theb. IV, 265; Plin. VIII, 137 de gemmis scribit *igneo colore fulgentibus*; cfr. praeterea Val. V, 360 *flammea murice cerno tegmina*; et quae ad v. 400 dicta sunt.

428. *gemina* — *tela* i. e. duabus telis, ideo hoc loco a Valerio scriptum, ut alluderet ad dona, quae geminis darentur.

430. *Eurotan* — *fuderat*; audaci translatione dicit poeta Ledam Eurotam fudisse i. e. Eurotam fluentem acu esse imitatum, sed eleganter accommodavit ad ea verba quae praecedunt *Taygeton struxerat* i. e. molem montis silvarumque acu expresserat, sic Eurotam fuderat i. e. leniter labentem expresserat.

431. *quemque* scripsit pro utroque ut Ov. her. XVIII, 169; met. IV, 80; ex Pont. I, 10, 44; Iuv. I, 41; Or. trag. 665; Claud.

et volat amborum patrius de pectore cygnus.
 at tibi collectas solvit iam fibula vestes
 ostenditqueumeros fortes spatiumque superbi
 pectoris Herculeis aequum, Meleagre, lacertis.
 hic numerosa phalanx, proles Cyllenias: certus
 Aethalides subitas nervo redeunte sagittas

435

in Ruf. II, 225; Prud. hamart. 776; etiam apud Livium legitur, vid. Kuehner. gramm. lat. II § 119 ann. 10.

sonipes pro equo apud poetas inde a Catullo usitatum, imprimis apud Silium et Corippum.

niveo de stamine portat si coniunguntur, stamen statuendum est dictum esse pro opere textu, et tam apte ad naturam pictos acu esse equos, ut quasi ex opere exsilire videantur; sed cum haec interpretatio paullo artificiosior videatur et Dioscuris albi equi tribuantur (λευκόπωλοι Pind. Pyth. I, 126; Ov. met. VIII, 373), praestare videtur, *niveo de stamine* cum voce *sonipes* coniungere et interpretari equum de niveis filis acu expressum.

432. *patrius* — *cygnus*; sequitur hoc loco Valerius eam fabulam, qua uterque Iovis filius esse tradebatur, cfr. hymn. homer. XVII, 2; Eurip. Or. 1689; schol. Pind. Nem. X, 150; Prelleri myth. graec. II¹, 92.

433. *solvendi* notionem fibulae tribuit Valerius etiamque audacius dicit hanc fibulamumeros ostendisse; sed rursus hoc breviloquentiae studio factum est: remota fibula vestes solvuntur etumeri ostenduntur; itaque sane etiam fibula quasi quasdam partes habet inumeris ostendendis, cfr. Reisig. schol. § 183.

434. Verg. Aen. V, 376 *ostenditqueumeros latos*.

435. Et Meleagri et Herculis robor pariter hoc loco praedicatur: vel hoc magnum est, quod pectus Meleagri aequat spatium tororum Herculis.

436. De his tribus Mercurii filiis cfr. Apoll. I, 51 seqq. *Eurytus* ab Apoll. et Pind. Pyth. IV, 319 *Erytus* nominatur, *Eurytus* apud Hyg. fab. 14 et Apollod. I, 9, 16, 8; diversus est ab *Euryto* patre Clytiae et Iphiti Argonautarum Apoll. I, 88. Mater *Aethalidis* est *Eupolemia* Hyg. fab. 14; Apoll. I, 55; *Echionis* et *Euryti* mater Antianeira Apoll. I, 56; Hyg. l. l.

437. *subitae* sunt sagittae, quas mittit non diu collineans; nervus autem reedit in eum statum, unde manu sagittarii adductus erat; de *certus* adiectivo cfr. ad 366; *sagittas cogere* praeter consuetudinem

cogere; tu medios gladio bonus ire per hostes,
 Euryte; nec patrio Minyis ignobilis usu,
 nuntia verba ducis populis qui reddit, Echion. 440
 sed non, Iphi, tuis Argo reditura lacertis
 heu cinerem Scythica te maesta relinquet harena
 cessantemque tuum lugebit in ordine remum.
 te quoque dant campi tanto pastore Pheraei
 felices, Admete; tuis nam pendit in arvis 445
 Delius, ingrato Steropen quod fuderat arcu.

dictum: cogere ut certo cursu avolent; quodam modo similis est locus Sili VIII, 381 *per squalida turbidus arva cogit aquas Ufens*. Mira de hoc Aethalide narrat Apoll. I, 640 seqq., ubi cfr. etiam schol. et 'somnia Pythagorea' narrata a Diogene Laertio VIII. 1, 4.

441. *Iphim* non commemoravit Apollonius, sed teste schol. Apoll. IV, 223 et 228 Dionysius Milesius, qui in pugna contra Acetam commissa eum cecidisse narraverat; ex Dionysio sua hausit Diod. IV, 48, ubi quod falso traditur in codicibus Ἰφίτων Εὐρυπιδέως; Wesseling recte mutavit in Ἰφίτων τὸν Εὐρυπιδέως. Mortem Iphis Valerius non narravit, sed tanquam praeteriens commemoravit VII, 423, ibi autem indicat, Iphim cecidisse pugnantem pro Aeeta contra eius fratrem Persen.

442. *celerem* Vat.; *cinerem* Thilo.

443. *tuo* — *in ordine* Vat.; sed ordo non idem significat atque locus aliudque est quod dicit Val. 387 *Herculeo consurgit ab ordine Tydeus* i. e. ab eo ordine, quem Hercules ducit; recte Baehrens *tuom*.

445. *pendere* absolute positum pro eo quod est *poenas pendere* exemplo caret, quare recte mihi Thilo proleg. p. 86 verba quae sequuntur *ingrato Steropen quod fuderat arcu* obiectum esse interpretatus videtur coll. IV, 477 seq. *nec credite culpam saevitiae scelerumve mihi nunc crimina pendi*; cfr. praeterea Verg. Aen. II, 229 *scelus expendisse merentem Laocoonta ferunt*; Prud. c. Symm. II, 209 *rependat crimina*.

446. Sequitur Valerius eam fabulam, qua narrabatur, Steropen unum ex Cyclopibus, qui Iovi fulmina fabricarentur, ab Apolline arcu occisum, sive quod Phaeton sive Aesculapius fulminis ictu periisset; cfr. Prelleri myth. graec. I⁴, 287 annot. *ingratus* dicitur arcus Iovis ratione habita.

a quotiens famulo notis soror obvia silvis
 flevit, ubi Ossaeae captaret frigora quercus
 perderet et pingui miseros Boebeide crines.
 insurgit transtris et remo Nerea versat
 Canthus, in Aeaeo volvet quem barbara cuspis
 pulvere; at interea clari decus adiacet orbis,
 quem genitor gestabat Abas; secat aurea fluctu

450

448. Coniunctivi *captaret* et *perderet* positi sunt ad repetitam actionem indicandam, cfr. Liv. I, 32, 13 *ubi id dixisset* (fetialis), *hastam in fines eorum emittebat* ibique Weissenbornii adn.

captaret frigora ut Verg. eclog. I, 52; II, 8; Stat. silv. IV, 4, 16.

449. *Boebeis* est lacus iuxta oppidum Boeben in Thessalia sitam: Βοιβηίς λίμνη, iam ab Homero commemoratur II. II, 711 seq., cuius aqua limosa lavando crines divinos Apollo foedavit; inde crines *miseri* dicuntur. *pinguis* aqua est limo turbata, simili non prorsus eadem notione Nilum *pinguem* dicit Verg. Aen. IX, 30. cfr. Val. VIII, 247, ubi aura *pinguis* dicitur i. e. turbata fumo. Recte igitur in editionibus antiquis *perderet* scriptum est pro *penderet*, quod habet Vat.

Ante oculos obversati sunt Valerio versus Tibulli II, 3, 17 seq. *O quotiens illo vitulam gestante per agros Dicitur occurrens erubuisse soror* et 23 seqq. *Saepe horrere sacros doluit Latona capillos Quos admiratast ipsa noverca prius; Quisquis inornatumque caput crinesque solutos Aspiceret, Phoebi quaereret ille comam.*

450. *Nereus* nota figura pro mari, ut Ov. met. I, 187; Lucan. II, 713 al.

451. *Canthi* mors narratur VI, 317 seqq.; sed discessit Valerius ab Apollonio, qui eum in Libya periisse tradidit IV, 1483 et I, 81, quocum consentit Hyg. fab. 14.

451. *volvet* i. e. prosternet, Verg. Aen. XII, 329; *in pulvere* autem quod dicit poeta pro eo quod exspectamus *in pulverem*, notio campi pulverulenti huic substantivo hoc loco subesse videtur ut VII, 645; Verg. Aen. VII, 163; Ov. fast. II, 360.

453. *Canthi* pater Valerio est *Abas*, apud Apollonium I, 77 *Abas* est pater Canethi et eius filius Canthus.

secat aurea — *tegmina* — *Euripus*; ut navis secat superficiem undarum, ita hoc loco Euripus effectus dicitur secare auratam clipei superficiem.

tegmina Chalcidicas fugiens Euripus harenas,
 celsaque semiferum contorquens frena luporum 455
 surgis ab ostrifero medius, Neptune, Geraesto.
 et tibi Palladia pinu, Polypheme, revector
 ante urbem ardentis restat deprendere patris
 reliquias, multum famulis pia iusta moratis,
 si venias. brevior petis iam caerula remo 460
 occupat et longe sua transtra novissimus Idas.
 at frater magnos Lynceus servatur in usus,

---

454. *Chalcidicas fugiens Euripus harenas*; fluctus maris ferebantur in Euripo a Chalcide et littore Euboico Aulidem versus, vid. Luc. V, 235 *Euripusque trahit cursum mutantibus undis Chalcidicas puppes ad iniquam classibus Aulin*; saepius rapidi Euripi fluctus commemorantur, ut apud Silium XIV, 143 *Euboici non — Euripi magis unda furit*; cfr. Pomp. Mel. II, 7, 9.

455. *contorquere frena sine exemplo est, concutere lora* dicit Verg. Aen. V, 146; *celsa* dicuntur, quia Neptunus in curru celsus stans ea tenet et etiam colla luporum, quibus apta sunt, super aquam eminent; lupos hoc loco Valerius equis marinis substituit.

456. *surgis — medius*; vix dubitandum, quin in medio clipeo Neptunum effictum esse Valerius indicare voluerit, at non intelligitur, quomodo satis commode hoc fieri potuerit, cum surgeret ab Geraesto promontorio i. e. ab ultimis terminis Euboeae Neptunus. In Geraesto promontorio sacrum huius dei erat, Strab. X, 1, 7.

457. Etiam hoc loco poeta Romanus discedit ab Apollonio, qui I, 1240 seqq. narravit, Polyphemum cum Hercule in Mysia relictum esse (cfr. Hyg. fab. 14). cum Valerius, ubi idem exposuit de Hercule III, 565, Polyphemi mentionem non faciat; itaque sibi constitit, quod eum dixit Argone navi domum revectorum esse.

458. *patris*, Elati Apoll. I, 41 (Ελατίδης) et Hyg. fab. 14; ab aliis teste scholiasta Apoll. Neptunus Polyphemi pater dictus est.

460. Insolita ellipsi dictum *si venias* sc. expectant si venias; *brevior rema*: paullo depressiore loco Idam in prora navis sedere apparet.

461. *longe* sc. sedens ab Hercule?

quem tulit Arene, possit qui rumpere terras
et Styga transmisso tacitam deprendere visu.
fluctibus e mediis terras dabit ille magistro
et dabit astra rati, cumque aethera Iuppiter umbra
perdiderit, solus transibit nubila Lynceus.
quin et Cecropiae proles vacat Orithyiae,
temperet ut tremulos Zetes fraterque ceruchos.
nec vero Odrysus transtris impenditur Orpheus

465

470

463. *quem tulit Arene*; Arene oppido oriundos fratres dicit Apollonius I, 152, Pherecydes teste scholiasta etiam matrem eorum Arenen fuisse tradiderat, alii autem aliud nomen ei indiderant; Hyg. fab. 14 habet Arenen. Ceterum poeta Alexandrinus ratione minime poetica de acie oculorum Lyncei haec dicit l. l.: *Λυγρεὺς δὲ καὶ ὀφθαλμοῖς ἐκέκαστο Ὀμυκασιν εἰ ἐτερόν γε πέλει κλέος, ἀνέρα κείνον Ῥηιδίως καὶ νέρθε κατὰ χθονὸς ἀγάζεσθαι*. De re cfr. Prelleri myth. gr. II³, 95.

rumpere terras i. e. visu terras quasi frangere, ut transpectum praebeant.

464. *deprendere visu*, similiter Stat. Ach. I, 518 de vate Calchante furoris divini pleno *nunc superum magnos deprendit in aethere coetus*; Claud. de bello Poll. 100 seqq. *procul arceat altus Iuppiter, ut delubra Numae sedemque Quirini Barbaries oculis saltem temerare profanis Possit et arcanam tanti deprendere regni*.

465. *terras dabit*; monstrat Lynceus terras, antequam quisquam alius eas conspicere possit et astra videt, quamquam caelum nubibus obtectum est. Non prorsus eadem notione scriptum est III, 484: *quosque dabat densa trabe Mysia montes*, vel verbum dandi Ov. met. XIII, 221 (cur non) *dat, quod vaga tarba sequatur*.

466. *aethera* — *perdiderit* sc. splendorem aetheris, sic 449 *crines*; Burmann confert Stat. Theb. XII, 692 *pulvere crasso* — *Tyrios iuga perdere montes Aspicit*.

468. Hic versus solus est, qui spondeum habet in quinto pede, at propter nomen proprium Graecum facile excusatur.

Zetes Calaisque filii Boreae et Orithyiae notissimi.

469. *ceruchi* sunt rudentes alligati ad cornua antennarum, quibus vela tenentur.

aut pontum remo subigit, sed carmine tonsas
 ire docet, summo passim ne gurgite pugnent.
 donat et Iphiclo pelagus iuvenumque labores
 Aesonides, fessum Phylace quem miserat aevo,
 non iam operum in partem, monitus sed tradat ut acres 475
 magnorumque viros qui laudibus urat avorum.
 Arge, tuae tibi cura ratis, te moenia doctum
 Thespia Palladio dant munere; sors tibi, nequa
 parte trahat tacitum puppis mare fissaque fluctu

471. *pontum remo subigit* similiter dictum ut *vomere terram subigere* Ov. met. XI. 31.

472. *pugnent* i. e. inter se collidant; *ne* postpositum, ut II, 3; V, 401; VI, 436; VII, 81; 183.

473. *Iphichus* alter, avunculus Iasonis, frater Alcimedes Apoll. I, 45 seqq; Hom. Il. XIII, 698; eum celeritate pedum clarum fuisse docet schol. Apoll. *Phylace* oppidum Thessaliae a Phylaco patre Iphicli conditum, Hom. Il. II, 695; 705. *donat labores* i. e. remittit, cfr. Sedul. pasch. c. IV, 246 *clemens donat sententia culpam*; Suet. Calig. 40 *donasse negotium*.

474. *fessum aevo*, ut VI, 444 et Verg. Aen. II, 496 *actate*; Ov. met. VII, 163 et XIII, 66 *senilibus annis*; IX, 439 *annis*; Lucan. III. 729 *senecta*.

475. Nestoris Homerici exemplum hoc loco poetae animo obversatum est; sane officio a Valerio commemorato Iphiclum postea functum esse nusquam invenimus.

476. *viros qui laudibus urat avorum*; plerumque ita urendi verbo utuntur scriptores in malam partem pro eo quod est vexare, cura dolore ira vel aliqua alia cupiditate nimia afficere, sic Val. ipse III, 736; V, 528; aliquo modo similis huic versui est I, 76; cfr. etiam Sil. XVI, 513; XVII, 294 *decorisque urebat pectora flammis*.

478. *moenia Thespia*; cfr. ad I. 93.

479. *tacitum* — *mare*; quod tacet vel tacetur, non auditur ideoque non cognoscitur, manet occultum, itaque nihil insoliti habet velut *tacitum vulnus*, quod tacetur, celatur Verg. Aen. IV, 79 vel *tacita ira* Ov. met. VI. 623 vel *tacita formido* Val. II, 267 vel *taciti doli* I, 64; sed Valerius hoc loco hanc occulti notionem tribuit rei, ad quam propria tacendi notio non pertineat, sed potius videndi.

vel pice vel molli conducere vulnera cera.
 pervigil Arcadio Tiphys pendebat ab astro
 Hagniaades, felix stellis qui segnibus usum
 et dedit aequoreos caelo duce tendere cursus.

480

Quamquam forsitan quispiam cogitet de murmure aquae non audito, at etiam multo audacius catenae, quibus Mars et Venus a Vulcano illigati sunt, *tacitae* nominantur II, 100 i. e. quae (ne a deis quidem) conspici non poterant, vide Hom. Od. VIII, 280.

mare positum est pro aqua marina ut III, 474; Sen. Agam. 408a; Man. V, 610; Sil. XIV, 541; 550; Hor. sat. II, 8, 15.

fessa Vat., sed *fessa vulnera* insanum est; *fissa* ed. Ald., quod quamquam sine exemplo est, tamen verum videtur: sunt vulnera findendo facta, sic *fixum vulnus* Avian. XX, 4 figendo factum et *configere* v. Coripp. Ioh. IV, 574.

480. *vulnera* de rebus laesis saepe poetae dicunt, velut Verg. Aen. II, 631 de arbore quae caeditur, vel Ov. ex Pont. IV, 7, 38 de scuto quod percutitur; sic *cicatrix* de veste sarta, ut Iuv. sat. III, 151.

conducere vulnera; similiter Ov. met. IV, 375 *si quis conducat cortice ramos* e. q. s.; saepius *coire vulnera* dicuntur, velut Prop. III, 24, 18; Ov. tr. IV, 4, 41; V, 2, 9; ex Pont. I, 3, 88.

481. *pendebat ab astro*: imago ducta ab eo, qui ad loquentem conversus attente audiat, ut Verg. Aen. IV, 79 *pendetque iterum narrantis ab ore* vel Ov. her. I, 30 *narrantis coniux pendet ab ore viri*; Paul. vit. Mart. II, 647; IV, 365; huic loco similia sunt quae dicit Sil. VIII, 93 *ad vultus conversa tuos ab imagine pendet* et VII, 362 *quam multa adfixus caelo sub nocte serena fluctibus e mediis sulcator navita ponti Astra videt* e. q. s.

Arcadium astrum est ursa maior, in quam Callisto puella Arcadia mutata fertur; de re cfr. ad v. 17.

482. *Hagniaades*: Apoll. I, 105; Apollod. I, 9, 16, 7; apud Hyg. fab. 14 est filius Phorbantis.

felix activa significatione scriptum est de eo, qui beneficio laetitia hominem afficit, ut Verg. eclog. V, 65 *sis f. tuis*; Aen. III, 120 *Zephyri f.*; Ov. her. XIX, 237 *malum*; met. XIII, 319 *sententia*; Mart. I, 49, 8 *Pomona*. *segnes* ursae stellae dicuntur, quia brevissimum spatium in caelo conficiunt vixque moveri videntur.

Ecce per obliqui rapidum compendia montis
 ductor ovans laetusque dolis agnoscit Acastum
 horrentem iaculis et parmae luce coruscum.
 ille ubi se mediae per scuta virosque carinae
 intulit, ardenti Aesonides retinacula ferro
 absceidit, haut aliter saltus vastataque pernix

485

484. *rapidum* i. e. celeriter se moventem, currentem saepissime legitur; id hoc loco notabile est, quod adiectivum quasi verbum cum *per* praepositione coniungitur.

compendia montis Ov. met. III, 234.

485. *avens* Vat., *ovans* Heins., quod hic necessarium videtur propter adiectivum *laetus*; accedit imitatio Corippi Ioh. IV, 1047 *ductor ovans*. Apud Apollonium I, 323 praeter Acastum etiam Argus invito Pelia expeditionis particeps est. Nihil ad rem faciunt, quae schol. Apoll. I, 224 de Acasto narrat.

486. *horrentem iaculis*; *horridus in iaculis* dixit Verg. Aen. V, 37, sed *hastilibus horrent* Ov. met. VIII, 285; *horrentia pilis agmina* Hor. sat. II, 1, 13; *pubes horrebat telis* Sil. VIII, 570.

parmae luce coruscum, cfr. VI, 517; Verg. Aen. II, 470; IX, 161; Stat. Theb. IV, 9; Orest. trag. 713; Coripp. Ioh. IV, 475; apud posterioris aevi poetas interdum etiam tum hoc adiectivum legitur, si de armis nulla fit mentio: Mart. X, 6, 1 *dux*; Claud. in Ruf. I, 373 *frater*, ubi sane armati homines cogitantur; sed maxime amavit hoc verbum Venantius Fortunatus, qui etiam virgines et mulieres coruscas nominat sc. formae pulchritudine, vit. Mart. III, 506; carm. VI, 3, 1; VII, I, 31; VIII, 3, 25; 4, 22.

488. De re cfr. Verg. Aen. IV, 580.

489. Rara ellipsi verbum omissum est vel *agit* (sc. venator) vel *agitur*; similia certe sunt exempla rarioris ellipsis haec apud Valerium: I, 137 *contra ignis* (conspicitur); 394 *hinc* (sequitur); II, 353 *unde Haemoniae molem ratis* (habeant, sibi paraverint, acceperint); 431 *tunc tenuis Lemnos* (facta est); 475 *morbi* 477 *fragor* 525 *fremitus insania pudor* III, 576 *pallor* 577 *rigor* 665 *monstra* VI, 184 *obitus* VII, 629 *clamorque tubaeque* (oriuntur, oritur vel simile quid); III, 525 *summo palla genu* (desinit); IV, 217 *fuga nulla* (datur); VI, 320 *nec longa dies* (tibi data); IV, 637 *rupes Cyaneae* (animis obversantur); VII, 30 *aurea si iam pellis* (adsit); 507 *si quid tu saevius* (habeas).

venator cum lustra fugit dominoque timentem
 arguet equum, teneras compressus pectore tigres,
 quas astu rapuit pavido, dum saeva relictis
 mater in adverso catulis venatur Amano.

490

it pariter propulsa ratis, stant litore matres
 claraque vela oculis percussaque sole secuntur
 scuta virum, donec iam celsior arbore pontus
 immensusque ratem spectantibus abstulit aer.

495

Siderea tunc arce pater pulcherrima Graium
 coepta tuens tantamque operis consurgere molem

490. *domino timere* equum eleganter et poetice dicit Val. neque quidquam mutandum.

491. De participio *compressus* cfr. cap. III praefationis.

494. *ut* Vat.; *it* Eyssenhardt.

De discessu heroum, qui his versibus narratur, cfr. Ov. her. XIII, 15 seqq.; Stat. silv. III, 2, 78 seqq.; Ach. II, 309 seqq.

495. *percussaque sole* — *scuta* ut Ov. met. VI, 63 *percussus solibus arcus*; Apoll. I, 544 *σπάπτει δ' ὑπ' ἡελίῳ φλογοῖ εὐκλεα νηὶς ἰούσης τεύχεα*.

496. *arbor* intellegenda malus navis, ut Iuv. sat. XII, 32; Lucan. IX, 332; Sil. III, 129; Ov. met. XI, 476; 551.

498. Tota narratio quae iam sequitur inde ab hoc versu ad exitum libri de ira deorum navem in mari conspicientium, de gravi tempestate coorta, denique de morte Aesonis et Alcimedes ipse Valerius inseruit, non habet Apollonius. Apud Avienum mare miratur Argonautas intrantes orb. 253 seq.

siderea arx sedes deorum vocatur etiam Ov. am. III, 10, 21; *siderea sedes* Verg. Aen. X, 3; Ov. artis II, 39.

499 *tantamque operis* — *molem* commutatione casuum dictum est pro opere tantae molis ut II, 245 *durent Latiis modo saecula fastis* i. e. *durent fasti saeculis*; III, 623 *variant* — *pectora curis* i. e. *variant curae in pectoribus*; VII, 509 *meritis periuria poenis despondet* i. e. *periuriis poenas despondet*; Sil. VII, 340 *somno noctes aequare* i. e. *noctibus somnum*.

consurgere id quod initium capere, incipi. ut Verg. Aen. VIII, 637; Ov. her. XV, 247; saepius legitur sic usurpatum simplex verbum surgendi: IV, 455; V, 221; VI, 419; Verg. Aen. XII, 313; Ov. am. I, 1, 27; fast. IV, 830; V, 111.

laetatur; patrii neque enim probat otia regni. 500
 una omnes gaudent superi venturaque mundo
 tempora quaeque vias cernunt sibi crescere Parcae.
 sed non et Scythici genitor discrimine nati
 intrepidus tales fundit Sol pectore voces:
 'summe sator, cui nostra dies volventibus annis 505

A *tuens* participio pendet accusativus *coepta* et accusativus c. inf. *consurgere molem*, cfr. V, 580; VI, 501.

500. *otia regni* Saturni saepe a poetis illustrari et laudari notum est, velut Verg. georg. I, 125 seqq.; II, 536; Tib. I, 3, 35 seqq.; Ov. met. I, 100 seqq.; am. III, 8, 35 seqq.; Hes. ἔργα 109 seqq. al.

501 et 502 gravi vulnere laborant neque probabilis est Burmanni explicatio, qui ita verba coniungenda esse putat: omnes superi gaudent et Parcae, quae cernunt ventura mundo tempora et vias sibi crescere, neque ulla coniecturarum adhuc prolatarum satisfacit. Etenim non solum ad constructionem, sed etiam ad sententiam explendam nonnulla desunt. Superi enim non gaudent, quod mortis genera hominibus iam crescent, id vero solae Parcae faciunt, immo gaudent cum Iove tam fortia iam facta hominum futura esse post hanc pulcherrimam expeditionem; accedit quod substantivum *tempora* sic simpliciter positum sana sententia caret, nisi forte ante Argonautas mundum tempora non habuisse Valerius putavit; post *tempora* igitur tale quid excidisse puto (tempora) *laetantur praestantum laude virorum, Iam letique vias cernunt* e. q. s.; de hac ultima sententia cfr. Lucan. III, 195.

503. *Scythicus natus* i. e. Aeetes iam apud Hom. Od. X, 136; *genitor* appositum ad *Sol* a suo substantivo compluribus verbis interpositis divellitur ut III, 604 *ipse* — *ductor*; V, 35 *Aesonius* — *ductor*; VI, 429 *Iuno* — *regina*.

505. *nostra dies* cum audacia quadam dictum; quamquam enim saepe apud poetas dies lucem diei splendore solis effectam significat, tamen hoc loco diem ita explicare non licet, quia lux diei vices non peragit aut reficit, sed ipsa est una ex his vicibus: immo hoc loco dies pro ipso solis orbe positus est, et simili ratione videntur intellegenda esse VII, 229 *patriam inde vocato, qua redit itque dies*; Ov. fast. V, 547 seq. *quid solito citius liquido iubar aequore tollit candida Lucifero praeveniente dies*; Stat. Ach. II, 288 *exiit implicitum*

tot peragit reficitque vices, tuane ista voluntas?
 Graiaque nunc undis duce te nutuque secundo
 it ratis? an meritos fas est mihi rumpere questus?
 hoc metuens et nequa foret manus invida nato,
 non mediae telluris opes, non improba legi
 divitis arva plagae (teneant uberrima Teucer
 et Libys et vestri Pelopis domus): horrida saevo

510

tenebris humentibus orbem Oceano prolata dies; Manil. II, 829 *dies—tempus describit in horas*; Calp. eclog. IV, 4 *levatque diem vicini spiritus amnis*; Claud. de rapt. Pros. I, 276 *merserat unda diem*.

volventibus annis: Verg. Aen. I, 234 (περιπλομένων ἐνιαυτῶν).

508. *rumpere questus* sc. e pectore, ut dicit Petron. 124. 282 *erumpit pectore voces*. Sic *vocem* rumpere legitur apud Verg. Aen. II, 129; III, 246; XI, 377; Sil. VIII, 299; Stat. Theb. VI, 136; XI, 676; Claud. de bell. Gild. 235; Iuvenc. IV, 366; *questus* Val. IV, 42; Verg. Aen. IV, 553; Claud. de raptu Pros. II, 249; *sibila* Sil. I, 95; *querelas* Sil. III, 558; Mar. Vict. Aleth. III, 215; Luc. VIII, 87; *gemitum* Sil. IV, 456; *convicia* Gratt. cyn. 188; *suspiria* Orest. trag. 523; *gemitus* Coripp. Ioh. VII (VI) 198; VIII (VII) 331; *loquellam* 547.

508. *et mihi* Vat.; quod corruptum puto, cum nemo alius apud Iovem questus sit; *est mihi* recte scripsit cum editionibus antiquis Schenkl.

509. *nequa foret manus invida nato* cum eleganti brevitate dictum pro eo quod est, nequis propter invidiam manum et vim inferret nato.

improba — *arva*; improbae omnes res a poetis dicuntur, quae modum excedunt, etiam sine ulla vituperationis notione; igitur hoc loco fere idem atque immensa; idem legitur II, 630; *tegmina* i. VI, 702; *Fama* V, 82; *labor* Verg. georg. I, 146; *divitiae* Hor. c. III, 24, 62; *spes veri* Luc. V, 130; *somnus* Mart. XII, 18, 13; *frigora* Stat. silv. I, 3, 7; *flos* II, 1, 107; *sol* I, 5, 46; Ach. II, 268 *i. felix, nosterque redi* — *nimis improba posco* i. e. nimia sunt quae posco; Theb. VI, 839 *hominem super improbus* (sc. magnitudine immensa) *exit*; Sil. XIV, 508 *spatia improba campi*, similiaque aliis locis non pauca; quin etiam magnam virtutem *improbam* dixerunt Stat. Theb. IV, 319 et Coripp. Ioh. IV, 711 (nam I, 39 sententia alia est).

512. *vestri Pelopis*, quia aliquamdiu puer in Olympo inter deos versatus erat; Prelleri myth. graec. II^a. 384.

quae premis arva gelu strictosque insedimus amnes.
cederet his etiam et sese sine honore referret
ulterius, sed nube rigens ac nescia rerum 515
stat super et nostros iam zona reverberat ignes.
quid regio immanis, quid barbarus amnibus ullis
Phasis et adversis proles mea gentibus obstat?
quid Minyae meruere queri? num vellere Graio
vi potitur? profugo quin agmina iungere Phrixo 520

513. *quae premis arva*, cfr. Hor. c. I, 22, 19: *quod latus mundi nebulae malusque Iuppiter urget*.

514. *cederet his etiam*; *etiam* coniunctio sequitur vocem, ad quam pertinet, ut II, 222; IV, 295; 397; 559; V, 645; VI, 373.

515. *regum* Vat.: *rerum* probabilis coniectura in codd. interpolatis; eadem corruptela invenitur v. 725; ideo zona rerum nescia nominatur, quia ibi neque herba aut arbor neque animalia neque homines reperiuntur; cfr. Lucan. IV, 106 seqq. *quam* (partem imam) *zona nivalis Perpetuaeque premunt hiemes: non sidera caelo Ulla videt, sterili non quidquam frigore gignit*. Ceterum *nescia veris* cum Schraderi Schenkl et Baehrens, sed *rerum* horrorem magis auget; non improbabilis est coniectura Landstroemi emend. p. 25 *nescia frugum*.

516. *standi* verbum indicat horrorem et rigorem glaciale zonae frigidae.

518. *adversis gentibus* i. e. quasi ad pugnam paratis.

519. Non insolita est coniunctio merendi verbi cum infinitivo, cfr. V, 223; Ov. her. XIX. 95; trist. V, 10, 49; 50; V, 11, 16; Arator. act. apost. I, 72 et saepius apud Corippum; sed id praeter consuetudinem est, quod dicit Valerius *quid meruere queri* i. e. quod ius adepti sunt querendi vel quid merito queruntur? Omnibus ceteris locis, ubi merendi verbum cum infinitivo coniungitur, est passivus vel certe passiva notio, *carere* i. e. privatum esse, *perdere* i. e. privari, etiam in prosa oratione (Tac. ann. XV, 67; Vell. I, 5, 1; Flor. I, 33, 10); hoc autem loco infinitivus activam habet significationem et indicat ipsam actionem subiecti; aliquo modo similis est locus Plaut. Men. 1100 *promeruisti ut ne quid ores, quod velis quin impetres*, quamquam ibi quoque scriptoris animo non tam obversatur actio promerentis, qui oret, quam alterius, qui dat: 'promeruisti ut omnia, quae velis, tibi concedam'.

abnuat Inoas ultor nec venit ad aras,
 imperii sed parte virum nataeque moratus
 coniugio videt e Graia nunc stirpe nepotes
 et generi vocat adiunctas sibi sanguine terras.
 flecte ratem motusque, pater, nec vulnere nostro 525
 aequora pande viris: veteris sat conscia luctus
 silva Padi et viso flentes genitore sorores.
 adfremat his quassatque caput qui vellera dono
 bellipotens sibi fixa videt, temptataque contra
 Pallas et amborum gemuit Saturnia questus. 530

521. De *nec* particulae collocatione cfr. ad v. 261.

524. *et generos vocat et iunctas* corrupta Vat. scriptura, quam defendere non licet loco Verg. Aen. XII, 657 seqq.; *en teneros* Baehrens, sed nec *en* illud placet nec nepotes Aeetae iam adulti recte teneri dicuntur; *genero vocat has* Schenkl, quod non probandum videtur, quia aut *genero* aut *sanguine* supervacaneum est; recepi Thilonis coniecturam in adnotationibus prolatam.

terras, audiendum *Graias* ex eis, quae antecedunt.

525. *ratem motusque* i. e. ratis motum, cursum.

vulnere nostro, cfr. ad 158.

526. *sat conscia* — *silva* i. e. satis mihi est consciam esse silvam; poetice silvae conscientia tribuitur; cfr. III, 584 *pavet omnis conscia late silva* et IV, 356 *antraque deprensae tremuerunt conscia culpa*; indicare poetam exitum Phaetontis non opus est dicere.

528. *adfremat his*, fremendo assentitur, ut *adnuere* nuendo ass.

530. *gemuit* ponitur pro plurali gemuerunt, cfr. ad 136, de collocatione verborum cfr. I, 483 *et dedit*; VII, 426 *per quae discrimina rursus et reddat qua lege*.

Iamdudum dubitatum est, utrum *temptataque* ad ea quae antecedunt an ad ea quae sequuntur referendum sit; qui illud probaverunt, nuntuntur eo, quod non nunc demum videt Mars vellera sibi dono fixa, sed nunc temptata, petita a Graiis; quod si probamus, valde incommoda est particula *que*; accedit quod Valerius in universum vitavit novam sententiam ab ultimo pede incipere, eiusmodi quattuor tantum loci reperiuntur: IV, 35 et 469; tum VIII, 73 et 268; nam I, 436 inde ab adiectivo *certus* nihil novi incipit, sed eis quae sequuntur explicatur. quae sit illa proles Cyllenia. Itaque melius videtur *temp-*

Tum genitor 'vetera haec nobis et condita pergunt
ordine cuncta suo rerumque a principe cursu
fixa manent; neque enim terris tum sanguis in ullis
noster erat, cum fata darem, iustique facultas
hinc mihi, cum varios struerem per saecula reges. 535
atque ego curarum repetam decreta mearum.
iam pridem regio, quae virginis aequor ad Helles
et Tanai tenus immenso descendit ab Euro,

---

tataque coniungere cum eis quae sequuntur, ut sit 'provocata offensa', videndi autem verbum fere idem significat atque respicere, ante oculos habere.

531. *vetera* — *et condita* i. e. diu constituta; cfr. Verg. Aen. X, 35 *nova condere fata*; Manil. I, 119 *fatorum conditus ordo*; III, 168 *qui conditus ordo est*; Lucan. VII, 132 *qui fatum rebus in aevum Conderet humanis*.

534. Notabilis hic locus, quia poeta Iovem tamquam summum fatorum arbitrum describit; *fata dare* ut Verg. Aen. I, 382.

535. Quia nullus mihi. inquit Iuppiter, tum filius mortalis erat, cum omnia constituerem, facultas erat omnia iuste constituendi, recte igitur emendatum *hinc* a Balbo. *cum* a Pio; *hic* et *cur* Vat. Singulari ratione dictum *cum* — *struerem* — *reges*, neque prorsus similes sunt loci, quos confert Burmann III, 586 *quid struat Alcides*; 617 *struerem cum funera*; V, 451 *haec tum miracula Colchis struxerat*: res enim obiectum est, non persona; neque tamen scribendum *varias* — *leges*, qua coniectura Valerii sententia pervertitur, qua dicit Iuppiter se tum nondum filios habuisse, cum regna mundi constitueret, ideoque fieri non potuisse, ut cognatorum immerito ratione habita contra iustitiam reges constitueret.

536. Expressus ex Lucan. VIII, 279 *Ast ego curarum vobis arcana mearum Expromam*.

537. *virginis aequor ad Helles*; de collocatione praepositionis cfr. IV, 465; V, 590; VI, 24.

538. *Tanaim* Vat., quod non ausus sum servare, cum paucissima huius constructionis exempla reperiantur eaque ita comparata, ut lenissima emendatione sanari possint.

descendit sc. a continenti Asiae ad mare; *Eurus* id quod oriens, ut Claud. de laud. Stil. II, 417.

undat equis floretque viris, nec tollere contra
 ulla pares animos nomenque capessere bellis
 ausa manus; sic fata, locos sic ipse fovebam.
 accelerat sed summa dies Asiamque labantem
 linquimus et poscunt iam me sua tempora Grai.
 inde meae quercus tripodesque animaeque parentum

540

539. *undat equis idem quod abundat*, ut III, 117 *undantes mensae*; Claudian. de raptu Pros. III, 25 *undaret neu silva favis*; de VI cons. Hon. 545 *undare videres ima viris*; Prud. c. Symm. II, 675 *undantesque meum in gremium defundere mortes*; facillime apud Claud. explicatur de undante multitudine, audacius scripserunt Valerius et Prudentius.

floret viris, Verg. Aen. VII, 644.

540. *nomen capessere* i. e. gloriam adipisci, ut *nomen gerere* Verg. Aen. II, 89.

541. *sic fata, locos sic ipse fovebam*; non recte explicatur 'fata locorum fovebam', cui sententiae obstat repetita particula *sic*; prorsus aliter comparatus est locus IV, 557 *fata locosque tibi — expediam*; Dureau ita verba interpretatur: 'sic fata fovebant locos, sic ipse fovebam', sed hoc non convenit cum eis quae antecedunt, ubi fati non tribuitur singularis potestas, sed ab ipso Iove ea data esse dicitur. Cur non simpliciter explicemus 'et fata locorum et locos fovebam'?

542. *summa dies*; Verg. Aen. II, 324; Luc. VII, 195.

543. *poscunt — sua tempora Grai*; Liv. IV, 7, 6 *si Ardeates sua tempora expectare velint* e. q. s.

544. Valerius hoc loco sibi non constitit, cum antea solius Peliae iussu Iasonem ad expeditionem missum esse narravisset neque quidquam de oraculo Iovis aut Apollinis aut adeo de parentibus Argonautarum dixisset; at iterum oracula Iovis et Apollinis commemorantur III, 299 et Apollinis ibid. 618. Atque sane etiam talia tradebantur; cfr. myth. Vat. I, 25 *Iason cum responso Apollinis Colchos peteret ad rapiendum vellus aureum* e. q. s.; tum apud Apoll. I, 411 seqq. Iason his verbis Apollinem invocat: κλέδν, ἄναξ, Παγασάς τε πόλιν τ' Αἰτωνίδα ναίων Ἡμετέροισι τοῖσδε ἐπώνυμον, ὃς μοι ὑπέσταις Πυθὸς χρειομένην ἄνυσιν καὶ πείραδ' ὁδοῖο Σημυνέειν, αὐτὸς γὰρ ἐπαίτιος ἔπλευ δέδλων, cfr. I, 208 seq.

hanc pelago misere manum. via facta per undas
 perque hiemes, Bellona, tibi. nec vellera tantum 545
 indignanda manent propiorque ex virgine rapta
 ille dolor, sed (nulla magis sententia menti
 fixa meae) veniet Phrygia iam pastor ab Ida,
 qui gemitus irasque pares et mutua Graeis 550
 dona ferat. qua classe dehinc effusa procorum
 bella, quot ad Troiam flentes hiberna Mycenae,
 quot proceres natosque deum, quae robora cernes

545. *pelago* dativus est, cfr. illud Vergilianum *it clamor caelo similiaque multa*.

546. *vellera* — *indignanda manent*; quod de velleribus in fatiis est, manet, non mutatur, cum brevitate dictum pro eo quod est raptus velleris indignandus manet.

547. *ex virgine rapta*, sc. Medea, ut recte explicat Burmann, neque debebat Wagner Carrionis errorem de Helena interpretantis repetere. *Propior dolor*, quia ad neptem Solis pertinet.

548. Ante *sed* solet poni signum interruptae orationis, at etsi ita verba explicamus, nullo modo illud *nam* in v. 549 ferri potest, quo contra indicari debet, pergere Iovem in sententia incohata exponenda; recepi iam cum Aldina et Baehrente simul mutata interpunctione.

549. *fixa* participium cum dativo coniunctum ut Stat. silv. I, 2, 58 *nec cordi fixa voluntas*; saepius sic *haerendi* verbum construi notum, ut II, 408; III, 486; Ov. met. IV, 35; VIII, 144; Sil. XVII, 168 al.

550. *mutua dona* cum ironia dictum de caedibus mutuis, apte confert Heinsius Verg. Aen. X, 881 seq. *desine, nam venio moriturus et haec tibi porto Dona prius*.

551. Effunduntur classe cum militibus duces Graecorum, proci quondam Helenae, qui bellum ineunt; pro hac sententia audacter neque invenuste dicit *bella procorum classe effusa*.

552. *Mycenae* sueta metonymia scriptum pro militibus Mycenensibus, ut I, 19 et VII, 496 *Graecia* pro Graecis; I, 589 *flens Oenotria*; IV, 742 et V, 501 *furens Bebrycia*; III, 69 *declinant lumina Thebae*, VII, 237 *soporato* — *luco* i. e. dracone qui erat in luco; Verg. Aen. VIII, 705 seq. *omnis eo terrore Aegyptus et Indi Omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabaei*; Ov. met. XIII, 246 *perfida Troia*; similiaque multa.

oppetere et magnis Asiam concedere fati!
 hinc Danaum de fine sedet gentesque fovebo 555
 mox alias. pateant montes silvaeque lacusque
 cunctaque claustra maris; spes et metus omnibus esto
 arbiter. ipse locos terrenaque summa movendo
 experiar, quatenus populis longissima cunctis
 regna velim linquamque datas ubi certus habenas.' 560
 tunc oculos Aegaea refert ad caerula robur
 Herculeum Ledaque tuens genus atque ita fatur:
 'tendite in astra, viri: mea victo regia mundo

555. *hinc* i. e. inde ab eo tempore, quo Asia succubuit Graeciae; *sedet* id quod decretum est, ut II, 383; VII, 428; imprimis apud Verg., Aen. II, 660; IV, 15; V, 418; VII, 611; XI, 551; cfr. praeterea Sen. Phoen. 141. Stat. Theb. I, 324; II, 368; III, 459; Sil. II, 385; IV, 797; V, 121; XV, 352; Ap. Sid. IV, 336.

556. *mox* idem quod *deinde*, ut saepius apud scriptores argenteae quae dicitur aetatis.

In eis quae sequuntur, populi Romani imperium poetae ante oculos versari apparet, sed admodum scite dicit Iovem etiamtum incertum esse, cui potissimum populo imperium orbis terrarum stabile tradat, simulque indicat, hoc regnum sola virtute paratum iri, non favore et gratia Iovis.

In v. 556 enumerantur eae res, quae bellicis expeditionibus impedimento esse solent.

557. Iuppiter medius inter omnes erit gentes atque omnes et spe et metu in agendo ducentur, nulla confisa erit peculiari Iovis favore.

558. *locos terrenaque summa* est figura quae hendiadys dicitur: locos summae potestatis terrenae mutando experietur, qui populus dignum se praestet, cui stabile regnum tradat. Ad *summa* adiectivum, quod est pro substantivo, aliud adiectivum apponitur, ut infra 585 *latumque profundum*; II, 516 *Rhipaea per ardua*; III, 596 *longa avia*; 648 *haud ullis — superabilis aequis*.

559. *populis — cunctis* dativus significat eos, in quos regnum longissimum exerceri debeat; sententiam poetae non assecutus est Burmann.

561. *robur Herculeum* Homeri βίη, Ἡρακλεΐη, Od. XI, 601.

563. *tendite in astra* i. e. contendite ut inter deos recipiamini.

Iapeti post bella trucis Phlegraeque labores
 imposita est: durum vobis iter et grave caeli 565
 institui. sic ecce meus, sic orbe peracto
 Liber et expertus terras remeavit Apollo.
 dixit et ingenti flammantem nubila sulco
 direxit per inane facem, quae puppe propinqua
 in bifidum discessit iter fratresque petivit 570
 Tyndareos, placida et mediis in frontibus haesit
 protinus amborum lumenque innoxia fundit
 purpureum, miseris olim implorabile nautis.

Locus corruptus, qui certa emendatione adhuc eget; Vat. habet *me primum regia mundo — imposuit; mea et imposita est* Schenkl; *victo* ego.

564. *Iapetus* in bello deorum Olympiorum duce Iove contra Titanes gesto post Cronum primas inter Titanes partes egit. Hom. II. VIII, 478 seq.

Phlegra campus in Pallene, Chersoneso Macedoniae, propter bellum Gigantum notus, cfr. Aesch. Eum. 295; Pind. Nem. I, 100; Prop. II, 1, 39; III, 9, 48; Stat. Ach. I, 484 seqq.

560. *grave iter* i. e. plenum gravibus laboribus et periculis, ut Ov. her. XVII, 34.

566. *orbe peracto* i. e. peragrato, cfr. v. 283.

567. *remeavit* ad solum spectat Apollinem et ad subiectum, quod est Liber, subaudiendum ex zeugmatis figura *venit*. Cogitavit sine dubio poeta de Apolline Admeto et Laomedonti serviente, minus probabiliter Wagner explicat etiam de Apolline sedem oraculo quaerente aut de eo, quod deus ad leniendum post Phaethontem interfectum dolorem Hyperboreos adiit.

569. *per inane* i. e. per vacuum aera, quod habet Verg. georg. III, 109; cfr. Ov. met. IV, 717; cum Valerio consentit Luc. I, 528.

571. De re cfr. quae Verg. Aen. II, 682 seqq. et 692 seqq. narravit, et de ope, quam Castor et Pollux nautis ferunt, notissimum locum Hor. c. I, 3, 2; 12, 27; Prelleri gr. myth. II^a, 105.

573. *implorabilis* ἀπαῖς; adiectiva praeterea affert Gebbing in progr. Confluent. 1888 *aegisonus* III, 88; *lustrificus* III, 448; *arcipotens* V, 17; *saxifer* V, 608; *intemerandus* V, 641.

miseri nautae significanter dicuntur, quia, cum deorum opem implorant, gravi premuntur tempestate.

Interea medio saevus permissa profundo
 carbasa Pangaea Boreas speculatus ab arce
 continuo Aeoliam Tyrrhenaque tendit ad antra
 concitus. omne dei rapidis nemus ingemit alis,
 strata Ceres, motuque niger sub praepete pontus.
 aequore Trinacrio refugique a parte Pelori

575

575. *Boreae* sedes et domicilium est in Thracia, cuius mons est Pangaeus, unde immani et vehementi impetu erumpere et terras atque maria perflare Boream saepius poetae narrant; cfr. Val. II, 515 seqq.; Luc. I, 389 seqq.; Sil. IV, 244 seq. Optime hoc loco causam furoris affert poeta, sed id mirum, quod Boream in Thracia versari dicit, cum v. 284 secundum Vergilium insulam Aeoliam sedem omnino ventorum Aeolumque eorum regem nominet, sed magis etiam mirum, quod Boreas ipse infra v. 602 se carcere et vinclis clausum esse queritur; vide etiam v. 610.

576. *ad* praepositio alteri demum substantivo additur noto apud poetas usu, velut I, 716, ubi cfr. exempla ex aliis poetis allata; VIII, 375. Apud Valerium solas praepositiones, quae loci vim habeant, ita inveniri vidit Schmitz, de Val. dicendi genere p. 9.

578. *praepes* ut volucer et volandi verbum omnino de celerrimo motu dicitur, cfr. Sen. Phaedr. 1061 de monstro a Neptuno misso *praepeti cursu evolat*; Claud. in Ruf. I, 262 *volucris non praepete cursu Vectus equi*; hoc autem loco vel ideo aptum, quia Boreas volat.

niger pontus est ventis agitatus, ut Hor. c. III, 27, 23 *aequor n.*; Ov. met. XI, 500 (pontus) *Stygia modo nigrior unda*; trist. I, 4, 5 *nigrescunt aequora ventis*; eadem de causa Hor. sat. II, 2, 16 *mare atrum* dicit.

579. *refugum Pelorum* explicat Burmann his verbis: 'cum longe appareat, [et] navigantibus propior videtur quam re vera est ideoque cum credunt se paene tangere Pelorum, longo adhuc spatio distare et quasi refugere videtur'. Sed nihil causae video, cur hoc in Peloro potissimum promontorio fiat, atque prorsus aliter comparatus est locus, quem confert Burmann Verg. Aen. III, 536. Item improbanda Wagneri explicatio cogitantis de antiquissimo illo tempore, quo Pelorum a continenti Italia abscissum dicitur; de hac re vide ad v. 589. Verum ideo refugum Pelorum nominatur, quia navigantibus in Siciliam a Neapoli vel alio eius regionis portu, quando primum Pelorum aspiciunt, cum Italia cohaerere videtur, appropinquantibus autem ab Italia quasi refugit; vide Iust. IV, 1, 18 *ea est enim procul in-*

stat rupes horrenda fretis: quot in aethera surgit 580
 molibus, infernas totidem demissa sub undas.
 nec scopulos aut antra minor iuxta altera tellus
 cernitur: illam Acamas habitat nudusque Pyragmon.
 has nimbi ventique domos et naufraga servat
 tempestas; hinc in terras latumque profundum 585
 est iter, hinc olim soliti miscere polumque
 infelixque fretum (neque enim tunc Aeolus illis
 rector erat, Libya cum rumperet advena Calpen

---

spicientibus natura loci (freti Siculi), *ut sinum maris, non transitum putes, quo cum accesseris, discedere ac seiungi promontoria, quae antea iuncta fuerant, arbitrare*; cfr. etiam Lucret. IV, 395 seqq. et Verg. Aen. III, 411.

580. *rupes* haec est una ex insulis Vulcaniis vel Liparaeis. Vulcania a Vergilio Aen. VIII, 422 nominata, ubi Cyclopes Vulcani ministri in officina ferraria desudabant, cfr. Verg. Aen. VIII, 416 seqq.; Iuv. I, 8, qui Valerii locum videtur significare; XIII, 45; Theocr. II, 134; Strab. VI, 2, 10. Iuxta est insula Aeoli, de qua locuturus poeta insulam propinquam non minus formidosam noluit silentio praeterire.

581. *totiens* Vat.; *totidem* edit. Iunt. et Ald. *infernae* undae contra consuetudinem dicuntur undae, quae sunt sub superficie maris; de sententia cfr. Verg. georg. II, 291; Aen. IV, 445; VI, 578.

582. *scopulos aut antra minor*, cfr. Iuv. VIII, 4 *umerosque minorem Corvinum*; Sil. III, 42 *frontemque minor nunc amnis Acarnan*.

583. *nudus Pyragmon* expressus ex Verg. Aen. VIII, 425; unde Acamantem ministrum Vulcani Valerius sumpserit nescitur. Verg. l. l. nominat praeter Pyracmonem Brontem et Steropem, ut etiam Claud. de cons. III Hon. 193 seqq.; Steropem et Pyracmona de raptu Pros. I, 240; Brontem Steropem Acmonidem Ov. fast. IV, 288; Brontem et Steropem et Argem Hes. Theog. 140; Apollod. I, 1, 2; Callim. hymn. in Dian. 68 et 75; Brontem et Steropem Stat. silv. I, 1, 4; III, 1, 131; solum Brontem silv. IV, 6, 48; Pyracmonem Theb. II, 599.

585. *latum profundum*; Stat. Theb. V, 283.

586. Verg. Aen. I, 133; 124.

588. De *Calpe* ab Africa avolsa cfr. II, 620; Lucan. IX, 415; Avien. orb. 103 seqq.; Senec. nat. quaest. VI, 29; Plin. nat. hist. VI, 1;

Oceanus, cum flens Siculos Oenotria fines
 perderet et mediis intrarent montibus undae, 590
 intonuit donec pavidis ex aethere ventis
 omnipotens regemque dedit, quem iussa vereri
 saeva cohors: in monte chalybs iterataque muris
 saxa domant Euros. cum iam prohibere frementum
 ora nequit, rex tunc aditus et claustra refringit 595
 ipse volens placatque data fera murmura porta.
 nuntius hunc solio Boreas proturbat ab alto.

de *Sicilia* avolsa Verg. Aen. III, 414 seqq.; Ov. met. XV, 290; Luc. II, 435 seqq.; III, 60; Stat. Theb. III, 597; Claud. de r. Pros. I. 142 seqq. Sil. XIV, 11 seqq.; Iust. IV, 1, 1.

590. *mediis intrarent montibus undae*; intrandi verbum cum dativo coniungitur saepe apud Silium: VI, 498; VII, 464; IX, 289; XI, 470 (ubi recte codices *ponto* tradunt); XII, 435; XIII, 814; XIV, 550; apud Statium Theb. I, 255; at cum apud Valerium ceteris quidem locis omnibus ut apud superiores accusativus inveniatur: I, 186; II, 11; V, 191; 482; VII, 646, *mediis montibus* videtur pro ablativo absoluto interpretandum esse.

591. *pavidis* per prolepsin dictum.

593. *chalybs* intellegenda claustra ferrea; *saxa muris iterata* i. e. saxa cohibent ventos, sed iteratur vel duplicatur vis saxorum cohibens muris exstructis; iterandi verbi notio et usus latissime patet atque de omni actione dicitur, quae aliqua ratione repetitur: *aequor iterare* denuo navigare, *agros iterare* denuo arare, *verba iterare* denuo loqui, *lanam iterare* bis inficere, quin etiam *facta iterare* facta narando iterum quasi ante oculos ponere. Ceterum in hac descriptione carceris ventorum et potentiae Aeoli multo inferior Valerius est Vergilio neque feliciter ei vehementiam ventorum nimis augenti res cessit, cum dixit regem ventorum tunc aditum refringere, cum eos cohibere iam nequeat: quanto melius Vergilius, apud quem venti impotentes frustra obnituntur claustris atque, nisi sua sponte vult vel iubetur eos emittere Aeolus, erumpere non possunt; cfr. etiam Hom. Od. X, 21 seq.; Ov. met. XI, 747 seq.

594. *prohibere*—*ora* pro eo quod est cohibere, ut Ov. met. III, 450 *exigua prohibemur aqua*; am. III, 8, 63 *me prohibet custos*; trist. II, 192 *Getaeque Danubii mediis vix prohibentur aquis*.

'Pangaea quod ab arce nefas' ait, 'Aeole, vidi!
 Graia novam ferro molem commenta iuventus
 pergit et ingenti gaudens domat aequora velo, 600
 nec mihi libertas imis freta tollere harenis.
 qualis eram nondum vinclis et carcere clausus!
 hinc animi structaeque viris fiducia puppis,
 quod Borean sub rege vident. da mergere Graios
 insanamque ratem: nil me mea pignora tangunt, 605
 tantum hominum compesce minas, dum litora iuxta
 Thessala necdum aliae viderunt carbasa terrae.'

599. *novam ferro molem commenta*; comminiscendi verbum hoc loco duplicem continet notionem: cogitando novum aliquid invenire atque inventum efficere, similiter Suet. Ner. c. 34 *solutilem navem, cuius vel naufragio vel camerae ruina periret, commentus est*; id hoc loco singulare, quod *ferro* ablativus ad solam alteram notionem quadrat, non ad utramque.

600. *pergit*, vid. ad. v. 31.

Pro *velo* temere Baehrens scripsit *bello*: domare aequora in sermone poetico nil est nisi navigare mare, velum autem aptissime Boreas commemorat, cum eo ventos secundos esse indicet, qua re Borean vel maxime irritatum esse consentaneum est.

602. Verg. Aen. I, 54.

604. *da mergere*; cfr. 675; IV, 431; 634; V, 515; 617; VII, 246; Verg. Aen. I, 79; 66; 319.

605. *In insana rate* interpretanda longe a vero aberravit Burmann; insanos dicit Boreas homines, qui primi navi mare intrare ausi sint; de hac enallage adiectivi cfr. ad v. 109; de sententia autem vide Sen. Med. 607 seqq., ubi chorus inter alia haec canit 614 seqq.: *exitu diro (Iason) temerata ponti iura piavit; Exigit poenas mare provocatum: Tiphys inprimis domitor profundum — litore externo procul a paternis occidens regnis tumuloque vili tectus ignotas iacet inter umbras.*

pectora Vat.; *pignora* ed. Bonon. et Ald. et recentiores; sunt Boreae filii Zetes et Calais, v. 468.

606. *tantum* c. imperativo coniunctum pro eo quod est *modo* praeter consuetudinem dictum.

iuxta adverbium pro adiectivo: dum propinqua sunt.

Dixerat. at cuncti fremere intus et aequora venti
 poscere. tum validam contorto turbine portam
 impulit Hippotades. fundunt se carcere laeti 610
 Thraces equi Zephyrusque et nocti concolor alas
 nimborum cum prole Notus crinemque procellis
 hispidus et multa flavus caput Eurus harena;
 induxere hiemem raucoque ad litora tractu
 unanimi freta curva ferunt nec sola tridentis 615
 regna movent; vasto pariter ruit igneus aether

609. *contortam* Vat.; *contorto* Lennep (vid. stud. Vindob. V, 140) et Thilo. *turbo* hoc loco est cardo, quo ianua vertitur, vel ut artis vocabulo utar, cardo masculus, qui cardini feminae immissus torquetur: nihil aliud igitur dicit Valerius quam Aeolum portam aperuisse, ut Verg. Aen. IX, 724 habet haec: *portam vi magna converso cardine torquet*. Adiectivum autem *validam* multo magis aptum ad portam quam ad cardinem, quare non probo, quod receperunt Schenkl et Baehrens *valido contortam turbine portam*.

610. *Hippotades* Aeolus Hippotae filius Hom. Od. X, 2; Apoll. Rhod. IV, 776; Serv. Verg. Aen. I, 56.

611. *equi* ventis tribuuntur propter celeritatem item atque alae; Wagner confert Hor. c. IV, 4, 43 *Eurus per Siculas equitavit undas* et Euripid. Phoeniss. 211 seq. Ζεφύρου — ἱππεύσαντος.

Enumerat Valerius quattuor ventos primarios a quattuor diversis mundi partibus flantes; multo simplicior est descriptio ventorum apud Verg. Aen. I. 85 seq.; cfr. descriptionem Noti Ov. met. I, 264 seqq.; Boreae VI, 703 seqq.

613. Verg. Aen. VII, 31 (Tiberinus) *multa flavus harena*.

615. *freta curva* sunt undae ventis sublatae ideoque curvatae, convexae; Verg. georg. IV, 361; Aen. III, 564; Ov. met. XI, 505; XV, 508 *cumulusque immanis aquarum In montis speciem curvari et crescere visus*; Luc. V, 459; Sil. I, 472; XV, 154; Stat. Theb. V, 374; XI, 437; Avien. orb. 296; κύμα κυρτόν apud Homerum Il. IV, 426; XIII, 796 vel κυρτωδέν Od. XI, 244.

616. *ruit igneus aether*; hoc sine dubio de fulmine dictum, quasi totus aether inflammatus in terram ruere videatur; moderatius Verg. Aen. I, 90; aliter comparati sunt loci georg. I, 324; Luc. II, 290.

cum tonitru piceoque premit nox omnia caelo.
 excussi manibus remi conversaque frontem
 puppis in oblicum resonos latus accipit ictus,
 vela super tremulum subitus volitantia malum 620
 turbo rapit. qui tum Minyis trepidantibus horror,
 cum picei fulsere poli pavidamque coruscae
 ante ratem cecidere faces, antemnaque laevo
 prona dehiscentem cornu cum sustulit undam!
 non hiemem missosque putant consurgere ventos 625
 ignari, sed tale fretum. tum murmure maesto
 'hoc erat, illicitas temerare rudentibus undas
 quod nostri timuere patres. vix litore puppem
 solvimus, et quanto fremitu se sustulit Aegon!

617. *piceo*—*caelo* explico ablativum loci et *piceo* per prolepsin dictum.

618. Verg. Aen. IX, 474 *excussi manibus radii*.

619. Verg. Aen. I, 104 seq.; Luc. III, 628 *per obliquum crebros latus accipit ictus*.

resonus aut dicitur locus, qui aliquo strepitu resonat, ut *valles* Lucan. VII, 480; *ripae* Sil. VI, 285, aut de sonitu ipso qui repercutitur, ut *voces* Ov. met. III, 496; sed hoc loco sonus ictuum non repercutitur, verum percutiendo latere efficitur demum.

620. Lucan. V, 595 . . . (turbo rapax) *fragilemque super volitantia malum Vela tulit*.

622. *picei*—*poli* i. e. caelum atrum, cfr. Verg. Aen. I, 90.

623. In laevam partem cum navi inclinatur antemna tantopere, ut vel dehiscentes undas tangat et tum rursus assurgens aquam adhaerentem in aera tollat.

De collocatione *cum* coniunctionis cfr. I, 82; 181; 240; 291; II, 467; III, 163; IV, 45; 164; 281; 583; 607; VI, 140; VII, 648 al.; (*quia* III, 623).

625. Non tam imperitus hiemis apparuit Iason v. 197.

627. *hoc erat*—*quod* ut VIII, 160 expressum ex Verg. Aen. II, 664; de collocatione *quod* particulae cfr. praeterea I, 446; II, 398; IV, 754; V, 642; VII, 422.

illicitas temerare—*undas*, cfr. ad 605.

629. Aegonem pro mari Aegaeo ex Graeco sermone videtur

hocine Cyanaeae concurrunt aequore cautes? 630
 tristius an miseris superest mare? linquite, terrae,
 spem pelagi sacrosque iterum seponite fluctus.
 haec iterant segni flentes occumbere leto.
 magnanimus spectat pharetras et inutile robur
 Amphitryoniades; miscent suprema paventes 635
 verba alii iunguntque manus atque ora fatigant

Valerius sumpsisse, cfr. anthol. Pal. XI, 247, 3; idem habet IV, 715 et imitatus est Statius Theb. V, 56.

630. *Cyanaeae*—*cautes* vel per se periculosissimae videbantur Argonautis, sed multo magis horrendae, si in tam concitato mari concurrerent.

631. *terrae* i. e. incolae terrae (continentis), ut Verg. Aen. VI. 869; Sen. Herc. fur. 250; Sil. III, 75; Claudian. in Entrop. I. 157.

632. *seponite fluctus*; cfr. Sen. Med. 337 seqq. *iussitque* (Thessala pinus) *pati verbera pontum partemque metus fieri nostri mare sepositum*; Stat. Ach. I, 64 seq. *maiestatemque repostam* (freti) *rupit* — *puppis Pagasaea*.

633. *flendi* verbum cum accusativo cum infinitivo iunctum invenitur VII, 574 — *virginis servari cantibus Idas Flebat*; Prop. I, 7, 18 *agmina septem Flebis in aeterno surda iacere situ*; Crescon. Coripp. Ioh. III, 444 *flevit tunc tristis arator Disiunctos fugiens hostes rapuisse iuvenco*; cfr. praeterea Dracont. de deo II, 536 *legem violari deflet Avern*; Paul. Nol. 35, 12 *tum dulci e pignore fructum Defleo in exiguo* (exiguus?) *temporis esse datum*; subiectum infinitivi omisit Valerius Graeco more, cfr. ad II, 10.

segne letum est imbelles hoc loco ut *segnia fata* Lucan. IX, 849; cfr. Liv. XL, 4: *capite ferrum aut haurite poculum, si segnior mors iuvat*; Sil. III, 351 *tellurem vertere aratro segne viris*; 508 *segnes submittere rupibus arma*; sic dicitur etiam Ov. met. VII, 544 *letum* (scriptura incerta, optimi cdd. habent *longo moriturus inerti*, deteriores *leto*, editur etiam *morbo*) *iners*; VIII, 518 et Sil. XIV. 607 *ignavum letum*.

634. *robur* est clava Herculeae ut II, 534; Verg. Aen. VIII. 221; (georg. III, 420); Sen. Herc. fur. 1119; Stat. Theb. IV, 163; silv. III, 1, 35; IV, 6, 42; Pseudo-Claud. laud. Herc. 112. Non recte Wagner robur lacertorum intellegit.

635. *miscent suprema* — *verba*: inter se vale dicunt.

636. *ora fatigant* interpretes de osculis recte intellexisse docet totius loci sententia; nil opus coniecturis.

aspectu in misero toti, cum protinus alnus
 solvitur et vasto puppis mare sorbet hiatu.
 illam huc atque illuc nunc torquens verberat Eurus,
 nunc stridens Zephyris aufert Notus; undique fervent 644
 aequora, cum subitus trifida Neptunus in hasta
 caeruleum fundo caput extulit. 'hanc mihi Pallas
 et soror hanc' inquit 'mulcens mea pectora fletu
 abstulerint; veniant Phariae Tyriaeque carinae
 permissumque putent. quotiens mox rapta videbo 645
 vela Notis plenasque malis clamoribus undas!

637. *tota* Vat., *toti* Beck. 'ganz versunken, die Unglücklichen, in den Anblick, wie sie von einander Abschied nehmen'. Hor. sat. I, 9, 2 *nescio quid meditans nugarum, totus in illis*; Terent. Ad. 589 *Ctesipho autem in amore est totus*; Ov. met. VI, 586 et XIII, 546 *poenaeque in imagine tota est*; fast. VI, 251 *in prece totus eram*.

638. Iam in eo periculo navis versatur, ut naufragio pereat, cum Neptunus apparet, qui quassatam et iam fractam navem opera Thetidis et Nerei servat rimasque resarcit, quod brevissime indicatur 657.

641. *trifida Neptunus in hasta*; haec notio praepositionis proprie pertinet ad vestimenta indicanda, quibus quis indutus est, ut *esse in veste domestica, casta in veste, in toga laxa, in crepidis, cothurnis, caliga, armis* (armis indutum), similiter *in vitta* i. e. vitta redimitum I, 840 et V, 348; tum dicitur de hasta, qua quis nititur 'gestützt auf' IV, 281; V, 462; VIII, 133; Stat. Theb. IV, 221 *procul ipse gravi metuendus in hasta Eminent*; Ach. I, 41 *patria iam se metitur in hasta*; Claud. de IV cons. Hon. 525; Ap. Sid. IX, 15 *Mavors tum lusit in hasta*; sed etiam longius progressus est Vergilius, cum dixit Aen. V, 37 *horridus in iaculis* et eum secutus hoc loco Valerius: non enim describitur Neptunus nixus hasta, qualis saepe in gemmis nummis aliisque artis operibus apparet; similiter Stat. Theb. VII, 669 *aeria Capaneus occurrit in hasta*; cfr. etiam Ap. met. III, 5 *cum me viderent in ferro* i. e. gladio armatum.

642. Verg. Aen. I, 127.

643. De re cfr. Mopsi vaticinium v. 214 seq.

644. *hanc — abstulerint*, ut Sil. II, 633 seq. *Poenoque parentis Dum properas auferre necem*.

non meus Orion aut saevus Pliade Taurus
 mortis causa novae. miseris tu gentibus, Argo,
 fata paras, nec iam merito tibi, Tiphys, quietum
 ulla parens volet Elysium manesque piorum.
 haec ait et pontum pater ac turbata reponit
 litora depellitque notos, quos caerulus horror
 et madido gravis unda sinu longeque secutus
 imber ad Aeoliae tendunt simul aequore portam.
 emicuit reserata dies caelumque resolvit

650

655

647. *Orion* filius Neptuni II, 507; IV, 123; Apollod. I, 4, 3; huius Pleiadumque autumnos occasus matutinus causa vel initium tempestatum habebatur: Hesiod. ἔργα 618 seqq.; Polyb. I, 37, 4; Arat. Phaen. 264; Stat. silv. I, 3, 95; I, 6, 22; Val. II, 405; IV, 268; Plin. nat. hist. XVIII, 278. Neptunus dicit, non futurum fuisse ut homines in mari tempestate interirent, nisi Argo viam monstrasset; cfr. Luc. III, 193 seqq.

647. *saevus Pliade taurus*; Pleiades sive Vergiliae in cauda tauri sunt: Plin. nat. hist. II, 110; singularis autem *Plias* saepius apud poetas pro Pleiadum sidere invenitur: Val. II, 357; 406; IV, 269; Verg. georg. IV, 233; Ov. her. XVII, 188; ex Pont. I, 8, 28; Luc. II, 722; VIII, 852; Stat. silv. I, 6, 22; III, 2, 76; Grattius cyneg. 59; Germ. phaen. 266; progn. IV, 9; Namat. I, 187; Claudian. in IV cons. Hon. 438; de bello Poll. 209.

649. *tam* Vat.; *iam* edit. Bonon. et Ald. Nolent matres eorum, qui posthac mare navigabunt, manes te in Elysio placide ac libenter excipere.

653. Poetica imagine ventorum comites describuntur, sed in unda eis adiungenda res poetae non feliciter cessit, quippe quae a mari disiungi vel disinncta cogitari nequeat, nec eam Wagner recte explicavit nubes undis gravidas, cum Valerius imbrem postea commemoret; imber autem longe sequitur, bene: nam etiamsi venti abscedunt, non statim imber desinit.

754. *aequora portae* Vat.; sed cum non liqueat, quae sint aequora Aeoliae portae, locum ut potui sanare conatus sum.

655. *reserata dies*; ita reserandi verbum aut ad initium diei. veris al. indicandum adhibetur, ut Stat. Theb. V, 479; Lucr. I, 11; Verg. georg. IV, 52, Coripp. VI (V) 22; aut ad serenitatem restitutam, ut Boeth. de cons. phil. I, 3, 7 seq. *Hanc si Threicio boreas*

arcus et in summos redierunt nubila montes.
 iam placidis ratis extat aquis, quam gurgite ab imo
 et Thetis et magnis Nereus socer erigit ulnis.
 ergo umeros ductor sacro velatur amictu
 Aesoniamque capit pateram, quam munere gaudens
 liquerat hospitio pharetrasque rependerat auro
 Salmoneus, nondum ille furens, qui fingeret alti

660

emissus ab antro Verberet et clausum reseret diem e. q. s.; cfr. Ov. fast. I. 681 *caelum ventis aperite serenis*; Sil. XII, 665 *laeta serenati facies aperitur Olympi*; contrarium est Sil. XII, 613 *caelumque tenebris clauditur*; vide etiam quae statim apud Valerium sequuntur: *caelum resolvit arcus*.

657. Verba *gurgite ab imo* vix divelli possunt interpretando ab eo quod est *erigit*; sed dum Vergilii tempestatis descriptionem superare studet Valerius, eam corrumpit; nam neque in eis quae antecedunt navem profundo mersam esse dixit, neque si esset, Argonautae non perissent.

658. Verg. Aen. 144 seq. Satis breviter Valerius indicat, cur Thetis potissimum et Nereus navi auxilium ferant, cum hunc socerum nominet sc. Pelei, qui navigationis particeps erat.

659. De amictu sacerdotis poeta videtur cogitasse; cfr. Verg. Aen. III, 405; 545.

661. *pharetrasque rependerat auro* i. e. pro pharetra dederat hanc pateram auream Salmoneus patruus idemque avus Aesonis.

662. *cum fingeret* Vat.; recte Baehrens: 'Non possunt haec per latinitatem aliter intellegi quam Salmonea tum cum Iovem aemularetur nondum furentem fuisse'. Neque licet cogitando addere verba *qualis erat*, quod fecit Thilo praef. XXIII coll. II, 103; 453. At horum locorum alter incertissimus est, alter aliam admittit explicationem. Scripsi *qui*, quod primus quantum scio proposuit de Clerq apud Dureau I, p. 198. Cfr. quae Verg. dicit de Salmoneo Aen. VI, 590 seq. *demens, qui nimbos et non imitabile fulmen Aere et cornipedum pulsu simularet equorum*. Offendit porro Baehrens in *quadrida trabe*. Sane poetae Iovi trifidam fulminis facem tribuunt: Val. VI, 54 *dispersos trifidis ardoribus ignes*; Ov. am. II, 5. 52 *tela trisulca*; met. II, 325 *trifida flamma*; 848 *trisulci ignes*; Stat. silv. I, 1, 92 *ignis tergeminus*; Theb. III, 321 *trisulca coma*; VII, 324 *ignis trisulcus*; Sen. Phaedr. 189 *trisulcum fulmen*; 681 *trisulca fax*; Thyest. 1089 *trisulcum tehū*; Herc. Oet. 1994 *fulmina trisulca*; Avien. phaen.

quadrifida trabe tela Iovis contraque ruenti
aut Athon aut Rhodopen maestae nemora ardua Pisae
aemulus et miseros ipse ureret Elidis agros.
hac pelago libat latices et talibus infit:
'di, quibus undarum tempestatisque sonorae

665

220 *trisuca fulmina*; Claud. praef. in III cons. Hon. 14 *tela trisulca*; Auson. idyll. XI, 9 *trisulca fulmina*; Anthol. lat. 211, 87 B. *tergeminum telum*; Drac. ed. B. IV, 5 *fulmen trisulcum*; Paulin. c. X, 121 *ignis trifidus*; Dracont. satisf. 278 *flamma trisulca*. At minime ita res constitit apud artifices, in quorum operibus diversissimae formae conspiciuntur, et saepe quidem ab utraque parte habet fulmen quosdam quasi ramos, fere semper impari numero, plerumque sane tres ab utraque parte, sed etiam quinque et septem vel tres et quinque vel quinque utrimque vel septem utrimque vel septem vel tres ab altera tantum, uno loco apud Gerhard auserles. Vasenb. I Tab. 7 fulmen ab utraque parte duos ramos habet, quod possit haberi quadrifidum. Quae cum ita sint, sane etiam praeter artificum consuetudinem quadrifidum fulmen a Valerio dictum videtur; sed eum consulto puto a tradita narratione discessisse, ut dementia Salmonei indicaret, qui non satis habuerit trisulcum Jovis fulmen imitari, sed gravius telum iacere sibi visus sit. Ceterum etiam Vergilius in descriptione operae Cyclopi fabricando fulmine occupatorum Aen. VIII, 428 eam sibi sumpsit licentiam, ut non tres radios, sed quater ternos telo Iovis tribueret. Ad irridendam Salmonei insaniam pertinet etiam trabis vocabulum vero Iovis fulmini sane non aptum.

663. *ruente* Vat., *ruenti* Heinsius; dativus pendet ab adiectivo *aemulus*; notio verbi eadem est atque Hor. c. I, 16, 12 *nec tremendo Iuppiter ipse ruens tumultu*, cfr. supra v. 616. *contra* praepositio a suo casu divellitur ut *iuxta* V, 187; *inter* V, 375; VIII, 227, cfr. Kuehn. gramm. lat. II, § 313 g. *Athos* et *Rhodope* coniunctim nominantur secundum Verg. georg. I, 132. Ne haec quidem sententia irrisione Salmonei caret, cum Valerius dicat aemulum Iovis, qui altissimos montes fulmine tangat, nemora et agros campi incendere.

665. *ipse* i. e. ipse dominus suos incendit agros. De superbia hac Salmonei Iovem imitantis cfr. Apollod. I, 9, 7; Verg. Aen. VI, 585 seq. eum Servio; Hyg. fab. 61; Man. astron. V, 91 seqq.

667. *tempestatisque sonorae*, Verg. Aen. I, 53; cfr. praeterea Aen. III, 528; V, 235.

imperium et magno penitus par regia caelo,
 tuque, fretum divosque pater sortite biformes,
 seu casus nox ista fuit, seu, volvitur axis 670
 ut superum, sic stare loco tollique vicissim
 pontus habet, seu te subitae nova puppis imago
 armorumque hominumque truces consurgere in iras
 impulit, haec luerim satis et tua numina, rector,
 iam fuerint meliora mihi. da reddere terris 675

669. *divi biformes* sunt ei, quorum corpus humanum desinit in piscem, ut Tritonum.

670. *nox*; vid. 617.

axis superum est caelum, quod certa et aeterna lege volvitur; hoc expertus scit Iason neque de ea re dubitare potest; falso igitur plerumque coniunguntur verba *seu volvitur axis*.

671. *staret opus* Vat.; *stare loco* Madvig advers. II, 136; *stare* dicitur mare ventis non motum, ut Verg. eclog. II, 26 *cum placidum ventis staret mare*; Ov. met. IV, 731 seq. *qui* (scopulus) *vertice summo Stantibus exstat aquis, operitur ab aequore moto*; VII, 201 *stantia concutio cantu freta*. loco non plane certa est coniectura, sed melior adhuc non reperta; lenissima sine dubio est Spitzeri in stud. Vindob. XVI, 336 *stare et opus*, in qua tamen illud *et* prorsus displicet.

672. *habet* c. infinitivo coniunctum interdum idem significat atque *necesse est*, vide Senec. contr. I, 1, 19 *venit ad me pater: quid habui facere? perducere illum ad patrem? non feci*; Frontin. strateg. I, 5, 1 (Sertorius) *cum a tergo instante hoste flumen traicere haberet*; sic codices, Gunderm. Hartel *haveret*, Oudend. *necesse haberet*. Saepius haec necessitatis notio participio futuri exprimitur: habeo dicendum, faciendum, ut scripsit Cic. in Verr. II, I, 130 *aedem Castoris, iudices, P. Iunius habuit tuendam*.

673. *consurgere in iras*; expressum videtur ex Verg. Aen. IX, 749 (XII, 729) *sublatum alte consurgit in ense*; Valerium contra ad verbum imitati sunt Iuven. I, 499; II, 27; IV, 563; Coripp. Ioh. VII (VI), 408.

674. *impulit* c. infinitivo coniunctum ut Verg. Aen. I, 11; II, 55; 520; Ov. am. II, 12, 21; Stat. Theb. X, 737; Hor. c. III, 7, 16.

numina—meliora, cfr. ad 327.

675. *fuerint meliora* 'möge günstiger geworden sein'; sic VII, 205 *si quando fuerit tamen ulla potestas* i. e. facta erit; Ov. trist. I, 9, 6 *tempora si fuerint nubila, solus eris*; Mart. IV, 13, 9 seq. *sed et*

has animas patriaeque amplecti limina portae.
 tum quocumque loco meritas tibi plurimus aras
 pascet honos, ubicumque rotis horrendus equisque
 stas, pater, atque ingens utrimque fluentia Triton
 frena tenet, tantus nostras condere per urbes.⁶⁸⁰
 dixerat haec. oritur clamor dextraeque sequentum

ipsa marito Tum quoque cum fuerit, non videatur anus; similiter legitur apud Valerium *defuerint* V, 207 et VII, 94.

676. Verg. Aen. III, 351.

677 seqq. Locus multo magis corruptus, quam vulgo putatur: *quocumque* et *ubicumque* sanam sententiam non habent, sed intacta reliqui, quae sanare non potui.

678. *pascit* Vat., *pascet* Pius; futurum necessarium est, quia Iason se aliquid facturum promittit.

plurimus—honos i. e. permulta sacrificia; notissimus est locus Verg. Aen. I, 49 *supplex aris imponet honorem*; cfr. Val. I, 736; Aen. I, 636; III, 118; 547; georg. III, 486; Ov. met. VIII, 740; al.

plurimus dicitur ut Iuv. III, 232 *plurimus aeger*; Verg. georg. II, 183 *oleaster pl.*; III, 147 *asilus*; IV, 419 *unda*; Aen. II, 369 *imago*; IX, 533 *flamma*; Hor. c. I, 7, 8; Claud. in Ruf. II, 253 *cuspi*; in 4. cons. Hon. 572 *sacerdos*; Avien. orbis 1138 *gens*.

aras pascet honos, cfr. Ov. trist. IV, 4, 64 *ubi Taurica dira Caede pharetratae pascitur* (sic recte Florent.) *ara deae*.

horren et equis Vat., *horrendus equisque* edit. Bonon. et Ald.

679. *fluentia*—*frena*; cfr. Sil. VIII, 283 *frena*—*fluitant*; Ov. art. II, 433 *fluitantia lora*; Verg. Aen. V, 146; XII, 471 *undantia lora*; similiter dicuntur *sinus fluentes* Verg. Aen. I, 320 et Sen. Agam. 895; *tunicae fl.* Ov. artis III, 301; *vestis* Prop. III, 17, 32; *crinis* Prud. cathem. VII. 150; *vela*—*flutant* (em. Turnebus) Lucr. IV, 75.

680. *concede* Vat.; *condere* Heins. coniectura incerta, sed optime quadrat ad Valerii breviloquentiam, ut dicatur *tu condere* pro eo quod est *simulacrum tuum condetur*.

681. *dextraque* Vat., *dextraeque* Ald. Plausum hoc loco designari putat Heinsius; at plausus notio ita exprimi non potest, neque mos erat applaudere precanti deos, sed dextris sublatis suas preces cum Iasonis coniungunt Argonautae et facili zeugmate ex *oritur* mente additur *tolluntur* ad subiectum *dextrae*; *sequi verba* autem facilem explicatum habet ex nota illa formula *verba praecire*, quod fecerat Iason.

verba ducis. sic cum stabulis et messibus ingens
 ira deum et Calabri populator Sirius arvi
 incubuit, coit agrestum manus anxia priscum
 in nemus et miseris dictat pia vota sacerdos. 685
 ecce autem molli zephyros descendere lapsu
 aspiciunt; volat immissis cava pinus habenis
 infinditque salum et spumas vomit aere tridenti:
 Tiphys agit tacitique sedent ad iussa ministri;
 qualiter ad summi solium Iovis omnia circum 690
 prona parata deo, ventique imbresque nivesque
 fulguraque et tonitrus et adhuc in fontibus amnes.
 At subitus curaque ducem metus acrior omni
 mensque mali praesaga quatit, quod regis adortus
 progeniem raptoque dolis crudelis Acasto 695

683. *Calabri populator Sirius arvi*; Calabria multum laborabat calore aestivo, inde apud Hor. c. I, 31, 5 *aestuosa* nominatur; cfr. epod. I, 27.

687. Rudentes velorum interdum a poetis *habenae* vocantur, cum eis, ut equi habenis, vela dirigantur: IV, 679; V, 436; VIII, 139; Ov. fast. III, 593; Verg. Aen. VI, 1; Sen. Med. 347; cfr. etiam ad V, 604.

688. Verg. Aen. I, 35; *infindunt* — *sulcos* legitur Aen. V, 142. *aere tridenti*, rostrum navis trifidum invenimus etiam Verg. Aen. V, 143 *convolsum remis rostrisque tridentibus aequor*; idem versus legitur VIII, 690; Sil. VI, 358 *trifidi splendentis in aequore rostri*.

689. *Tiphys agit* sc. navem gubernando; similiter Hor. ep. II, 1, 114 *navim agere ignarus navis timet*; Ov. fast. I, 499 *iamque ratem doctae monitu Carmentis in amnem egerat*; met. II, 60 *vasti quoque rector Olympi* — *non agat hos currus*; contra Stat. Theb. V, 412 *dixit clavum lassat agens Tiphys*.

690. Item parati sunt Argonautae ad iussa Tiphys exsequenda, ut ministri qui circum Iovem sunt. Audaci imagine fontes amnium apud solium Iovis esse dicit Valerius: imbribus scilicet Iovis fontes aluntur; cfr. nummum apud Mueller-Wieseler II, 2, 14, ubi Iuppiter in solio sedens pluviam in deum fluvii demittit.

694. Verg. Aen. X, 843.

cetera nuda neci medioque in crimine patrem
liquerit ac nullis inopem vallaverit armis
ipse procul nunc tuta tenens, ruat omnis in illos
quippe furor: nec vana pavet trepidatque futuris.

Saevit atrox Pelias inimicaque vertice ab alto
vela videt nec qua se ardens effundere possit.
nil animi, nil regna iuvant; fremit obice ponti
clausa cohors telisque salum facibusque coruscat.
hant secus, aerisona volucer cum Daedalus ora

700

696. *cetera* i. e. ceteri qui ei cognati sunt: pater mater fraterque.
medioque in crimine ita explicatur, quasi sit Aeson in suspicione
criminis et credatur filio suasisse, ut Acastum secum duceret; mihi
quidem multo probabilius videtur, de scelere cogitare, quod Pelias
in senem inermem commissurus est; haec sententia vel *medio* adiec-
tivo indicari videtur.

699. *quippe* in fine fere sententiae positum invenitur etiam VI,
452; *trepidatque futuris*: non angitur eis rebus, quae futuro demum
tempore fiant, sed iam in eo est, ut patri exitium paretur; *que* pro
particula *aut* scriptum est, vid. ad v. 111.

701. *se — effundere*; clarius dicit Valerius quamquam paullo
alia sententia IV, 273 *urgentes effudit nubibus iras ardoremque viri*;
cfr. VII, 34 *talique effunditur ira* et Cic. parad. III, 21 *qui se in ali-*
qua libidine continuerit, in aliqua effuderit.

702. Apparet ex hoc loco, armatis littus occupasse Peliam, sed
frustra, cum ipse montem ascenderit atque iam procul avectos Argo-
navtas conspiciat.

obice ponti; Verg. Aen. X, 377 *ecce maris magna claudit nos obice*
pontus; solet ea res, quae impedimento est, ad *obicem* in genetivo
addi, velut Verg. georg. IV, 422 *intus se vasti Proteus tegit obice*
saxi; Luc. X, 246 *ille mora cursus adversique obice ponti Aestuat in*
campos; Ov. fast. I, 563 *ille aditum fracti praestruerat obice montis*;
Claud. de bello Gild. I, 10 *nullis victoria nodis Haesit, non spatio ter-*
rae, non obice ponti.

703. Mare splendet telis et facibus, quae ex superficie aquae
tamquam ex speculo percutiuntur.

704. *ira* Vat.; *ora* cod. Carr.; *aerisonam* Cretae oram alii putant
dici propter Telchines metallorum opifices, de quibus vide Diod. V,

prosiluit iuxtaque comes brevioribus alis, 705
 nube nova linquente domos, Minoa frustra
 infremuit manus et visu lassatur inani
 omnis eques plenisque redit Gortyna pharetris.
 quin etiam in thalamis primoque in limine Acasti
 fusus humo iuvenis gressus et inania signa 710
 ore premit, sparsisque legens vestigia canis
 'te quoque iam maesti forsan genitoris imago,
 nate', ait 'et luctus subeunt suspiria nostri,
 iamque dolos circumque trucid discrimina leti
 mille vides. qua te, infelix, quibus insequar oris? 715
 non Scythicas ferus ille domos nec ad ostia Ponti

55; Strab. XIV, 2, 7; Prelleri gr. myth. I,⁴ 605; alii rectius propter Curetes, de quibus cfr. Hyg. fab. 139; Sil. II, 93; Prelleri gr. myth. I,⁴ 134, vel Corybantes, vid. Ov. fast. IV, 210; Prelleri gr. myth. I,⁴ 655.

706. *nubes nova* cum translatione non eleganti Daedalus et Icarus dicuntur, qui volantes per aera umbram faciebant, ut *nubes* solent; domus sunt habitacula hominum, quae volaturi relinquunt.

707. *visu lassatur inani*, cfr. III, 661 *vacuos cur lassant aequora visus?*

708. *in limine Acasti*; cfr. Liv. II, 48, 10 *iussi armati postero die ad limen consulis adesse*.

710. *fusus humo* pro eo quod est *f. humi* raro invenitur, sed dixit Ov. met IV, 121 *et iacuit resupinus humo* (sic optimus Marciannus) et Verg. Aen. I, 193 *corpora fundat humo* (sic omnes optimi codd.), ubi falso Ribbeck georg. II, 460 affert: *ipsa procul discordibus armis Fundit humo facilem victum iustissima tellus*, cum hoc loco ablativo exprimatur, unde oriatur victus.

gressus hoc loco idem quod *vestigia*.

711. *cani* sc. capilli saepius apud Ovidium, etiam apud Silium Senecam trag. Persium, sed apud Ciceronem quoque de senect. 62.

712. Verg. Aen. II, 560.

716. *ad praepositio* etiam cum accusativo *Scythicas* — *domos* coniungenda est; cfr. Hor. c. III, 25, 2 *quae nemora aut quos agor in specus?* Verg. Aen. V, 512 *illa notos atque atra volans in nubila*

tendit iter, falsae sed captum laudis amore
 te, puer, in nostrae durus tormenta senectae
 nunc lacerat. celsis an si freta puppibus essent
 pervia, non ultro iuvenes classemque dedissem?
 o domus, o freti nequiquam prole penates!
 dixit, et extemplo furiis iraque minaci
 terribilis, 'sunt hic etiam tua vulnera, praedo,
 sunt lacrimae carusque parens.' simul aedibus altis
 itque reditque fremens rerumque asperrima versat.

720

725

fugit; VI, 692 *quas ego te terras et quanta per aequora vectum accipio*; Ov. art. I, 333; her. VI, 107; Stat. Theb. VIII, 384; Ach. II, 390; Lucr. IV, 145.

717. *tendit iter*; Ov. met. II, 547 *ad dominum tendebat iter*.

718. *in nostrae — tormenta senectae* i. e. ut senectutem nostram torqueat; 'notus hic usus praepositionis ad consilium exprimendum, velut Verg. Aen. VI, 395 *Tartareum ille manu custodem in vincla petivit* vel VII, 306 seq. *concessit in iras* (ut iram expleret) *Ipse deum antiquam genitor Calydonia Dianae*.

719. Conturbatus aliqua ratione est hoc loco tenor orationis, quod Valerius fortasse de industria fecit, ut animi Peliae conturbationem indicaret; duplex enim est periculum Acasti ex sententia patris: proprium ab crudeli ira Iasonis, de quo solo adhuc Pelias dixit, et commune Argonautarum, de quo cogitat inde ab hoc demum versu, sed ita pergit, quasi etiam antea de hoc communi discrimine questus sit.

celsis ad *puppibus* additur nulla alia nisi ornandi causa; cfr. Verg. Aen. I, 183; II, 375; hoc non intellexit Burmann.

721. *nepotes* Vat.; *penates* Laurent. Balbus.

722. Verg. Aen. XII, 946.

723. Verg. Aen. I, 461.

725. *itque reditque* i. e. in aedibus ambulat; amant poetae hac locutione uti: VIII, 331 *itque reditque ratis*; Verg. Aen. VI, 122: *itque reditque viam*; Tib. II, 6, 46 *tabellas Occulto portans itque reditque sinu*; Ov. trist. V, 7, 14; Sil. XIII, 561; Stat. Theb. I, 102 *itque reditque vias*; Mart. I, 48, 2 *fugax itque reditque lepus*; VI, 10, 8 *capitokinas itque reditque vias*; cfr. Claud. carm. min. 36, 4; Coripp. Ioh. II, 311; IV, 524; VII, 12; Dracont. de deo I, 592; satisf. 86;

Bistonas ad meritos cum cornua saeva Thyoneus
torsit et infelix iam mille furoribus Haemus,
iam Rhodopes nemora alta gemunt, talem incita longis
porticibus coniunxque fugit natique Lycurgum.

Tartareo tum sacra Iovi Stygiisque ferebat

730

244; atque etiam Val. II, 166; 121; IV, 47; VI, 414; VII, 112;
Verg. Aen. IV, 438; V, 709; XII, 753; 866.

regumque Vat., *rerumque* ed. Ald.

726. Saepe *cornua* Baccho tribuuntur: II, 271; V, 79; Hor.
c. II, 19, 30; Tib. II, 1, 3; Ov. art. I, 232; III, 348; met. IV, 19;
fast. III, 500; 789; her. XIII, 33; am. III, 15, 17; Prop. III, 17, 19;
Stat. silv. III, 3, 62; Theb. VII, 150; IX, 435; Sen. Phaedr. 756;
Nemes. III, 36; cfr. graeca epitheta βουκέως ταυροκέως χρυσοκέως
et Prelleri gr. mythol. I⁴, 714 cum annot. 2; ita etiam fingitur ab
artificibus, ut Mueller-Wies. mon. II, tab. 33; tab. 36, 425.

Furor Peliae comparatur cum insania Lycurgi, regis Edonorum,
sed haec comparatio paullum obscuratur eo, quod enuntiata collo-
catione inter se mutata sunt; etenim post v. 725 statim sequi
debuerunt verba *talem incita longis* e. q. s. Lycurgus, quod Bacchum
cum Nymphis ludentem pepulerat, a Iove gravi poena affectus
dicebatur vel a Baccho ipso in furem actus; hanc narrationem
sequuntur Apollod. III, 5, 1; Hyg. fab. 132 et 242; cfr. Ovid. fast.
III, 722; ipse Bacchus adest furenti in sarcophagi imagine apud
Baum. mon. ant. I, 836 et in vase musei Neapol. Mueller-Wies. mon.
II, 38, 442. *Meriti* dicuntur Bistones (i. e. Thraces, ut III, 83), quia
culpaē regis participes sunt; *meritus* idem est atque noxius, ut
I, 797; II, 213; IV, 754; Ov. am. I, 4, 28; Stat. Theb. I, 46; *merens*
est noxius Ov. met. VIII, 116; *meritum* scribitur pro culpa Ov. her.
XI, 96; trist. II, 546; III, 9, 15; ex Pont. III, 6, 10.

727. *infelix iam mille furoribus Haemus* dicitur propter furores
Baccharum infesta Lycurgo insania vagantium.

729. Verg. Aen. II, 528.

730. *Tartareo—Iovi*; cfr. III, 385 *tremendus Iuppiter*; Verg. Aen.
IV, 638 *I. Stygius*; sic etiam Sil. I, 386 et Ov. fast. V, 448; *Tartareus*
I. Sil. II, 674; *niger I. Sil. VIII, 116*; *profundus I. Stat. Theb. I, 615*;
Ζεύς καταχθόνιος Hom. II. IX, 457; Ζεύς χθόνιος Soph. Oed. Col. 1606;
Hes. ἐργ. 465. Etiam Neptunus a Graecis Ζεύς nominatur, cfr.
Prelleri gr. myth. I⁴, 566 annot. 4 et Apoll. Sid. XXII, 158 seq. *sacra*
tridentiferi Iovis hic armenta profundo Pharnacis immergit genitor.

manibus Alcimede tanto super anxia nato,
 siquid ab excitis melius praenosceret umbris.
 ipsum etiam curisque parem talesque prementem
 corde metus ducit, facilem tamen, Aesona coniunx.
 in scrobibus cruor et largus Phlegethontis operi 735
 stagnat honos, saevoque vocat grandaeva tumultu
 Thessalis exanimes atavos magnaepotem nepotem
 Pleiones. et iam tenues ad carmina vultus
 extulerat maestosque tuens natumque nurumque
 talia libato pandebat sanguine Cretheus: 740
 'mitte metus, volat ille mari quantumque propinquat,

733. Verg. Aen. I, 209. Ceterum apte ad naturam viri poeta dicit Aesona dissimulasse metum, quam uxor aperte prae se ferebat, sed facile tamen adduci potuisse, ut sacris interesset; de *facili* adiectivo cfr. ad v. 151.

735. Cfr. Hom. Od. XI, 25 seqq.; hunc imitati sunt etiam Verg. Aen. VI, 243 seqq.; Ov. met. VII, 243 seqq.; Sil. XIII, 427 seqq. *aperti* Vat., *operi* cod. Carr.‘

736. Non victimae ipsae, sed sanguis earum tantum manibus offertur; ideo licebat poetae dicere *stagnat honos*.

saeco — *tumultu* nihil aliud videtur significare nisi magno clamore; voluit poeta in sacrificio terribili etiam terribili verbo uti, sed non feliciter res ei hoc loco cessit.

737. De industria Alcimedem hoc loco vocat Valerius *Thessalidem* utpote artis magicae peritam.

738. Pleiones nepos est Mercurius, filius Maia natae ex Atlante et Pleione; cfr. Ov. met. II, 742; her. XVI, 62; fast. V, 83 seqq.; Apollod. III, 10, 1.

tenues vultus sunt ut unius ex umbris, sic *tenuis collum* Sen. Herc. Oet. 1555 et *tenuis animae* Ov. met. XIV, 411; fast. II, 565; imago Val. V, 52.

740. *libato* — *sanguine*: Hom. Od. XI, 98.

741. *quantumque propinquat* pro eo quod est *quanto magis prop.*, cfr. IV, 544. Sic etiam in prosa oratione, ut Liv. V, 10, 5: *quantum autem augebatur militum numerus, tanto maiore pecunia in stipendium opus erat*: vel XXXII, 5, 2: *Philippum quantum ab assiduis laboribus itinerum pugnarumque laxaverat annus, tanto magis intentum in universum eventum belli curae angunt*; solent ablativi *tanto hoc eo* sequi,

iam magis atque magis variis stupet Aea deorum
 prodigiis quatiuntque truces oracula Colchos.
 heu quibus ingreditur fatis! qui gentibus horror
 pergit! mox Scythiae spoliis nuribusque superbus 745
 adveniet; cuperem ipse graves tum rumpere terras.
 sed tibi triste nefas fraternaue turbidus arma
 rex parat et saevos irarum concipit ignes.
 quin rapis hanc animam et tremulos citus effugis artus?
 i, meus es, iam te in lucos pia turba silentum 750
 secretisque ciet volitans pater Aeolus arvis'.
 'Horruit interea famulum clamore supremo

a qua consuetudine hoc loco Valerius discessit; cfr. Kuehn. gramm. lat. II, § 81, annot. 21.

742. *stupe acta* Vat.; *stupet Aea* Gronovius.

745. *qui gentibus horror pergit*: cfr. ad v. 31; hoc loco *pergere* significat 'unabänderlich herannahen'.

spoliis nuribusque plurali numero cum superlacione veritatis dicuntur de solo vellere aureo et de Medea sola; neque cogitandum de captis feminis, quod a tradita narratione prorsus abhorret.

749. *famulos* Vat.; Lemaire intellegit artus, qui animae serviant, sed hic non erat occasio philosophandi; Burmann corpus imperio Peliae subiectum, at Aeson nullo modo famulabatur Peliae; recepi *tremulos*, quod Thilo in annotatione proposuit.

Ut quis interficiendo alterius animam rapit, sic hoc loco Aeson perducitur, ut ipse se interficiendo animam suam quasi rapiat.

750. *i, meus es* i. e. age, cum filius meus sis, iure a te postulo, ut te fortem et me dignum praestes.

751. Verba *ciet* et *secretis volitans arvis* pariter etiam ad subiectum *pia turba* referenda, cfr. ad v. 136.

volitans, ut umbra, cfr. Stat. Theb. III, 75 seq. *te diro horrore volantes quinquaginta animae — adsilient*; Lucr. IV, 38 *ne — reamur umbras inter vivos volitare*; Verg. Aen. VI, 329 (animae inhumatorum) *volitant haec littora circum*.

752. *famulum clamore supremo* paullo obscurius dictum: Wagner intellegit clamorem famulorum Peliae propter Acastum sublatum Koestlin Philol. 50, 732 planctum, quasi iam interiisset Acastus; sed ex totius loci sententia apparere videtur esse famulos Aesonis, qui clamorem tollunt, postquam domino necem imminere compererunt.

maesta domus, regemque fragor per moenia differt
 mille ciere manus et iam dare iussa vocatis.
 flagrantes aras vestemque nemusque sacerdos
 praecipitat, subitisque pavens circumspicit Aeson,
 quid moveat. quam multa leo cunctatur in arta
 mole virum rictuque genas et lumina pressit,

755

clamor supremus plerumque in funere dici solet ut III, 349; sed hoc loco est clamor, qui fit in extrema desperatione, ut VIII, 172.

horruit — clamore — domus poetice dictum pro eo quod est horrendo clamore domus completur.

753. *fragor* inusitate pro rumore scriptum est; similiter certe ad sermonem hominum indicandum hoc vocabulo usus est Prudentius perist. II, 181 *fragor rogantum tollitur*; cathem. VII, 28 seq. *fragore ab omni quem remotum et segregem Sprevisse tradunt criminum frequentiam*.

755. Verba obscurissima et diversis modis explicata aut mutata. Equidem Wagnerum secutus Valerium dicere voluisse puto, Aesonem quam celerrime, postquam certior factus esset de consilio Peliae, aram reliquisse vestem exuisse ex nemore exiisse, sed non intellego sacrificium 'finitum', verum interruptum; ad hoc absolvendum postea rediit; vid. v. 774. Quomodocumque explicabimus, *praecipitare aras vestem nemus* magna cum audacia dictum inveniemus. Ne id quidem laudaverim, quod poeta versu 755 sacerdotem commemorat, quasi alius sit sacerdos, alius Aeson, sed ex tota narratione, imprimis ea, quae sequitur inde a v. 774, apparet illum sacerdotem ipsum Aesonem esse. Sacro igitur interrupto deliberat, utrum ipse pugnam capessat an populum auxilio vocet contra Peliam, sed precibus uxoris motus fortitur morte, quam sibi ipse consciscat, perire constituit.

757. *quid moveat* i. e. moliatur, cfr. II, 102; V, 291; VI, 14; Ov. her. VII, 4; XVII, 10; Sapph. ep. 4; am. III, 1, 6; art. I, 341.

De comparatione. quae sequitur, cfr. Hom. Il. XII, 41 seqq.: Verg. Aen. IX, 551 seqq. Sil. X, 1 seqq.

cunctatus Vat., *cunctatur* Thilo in annotatione.

in arta mole; *densam molem* dicit Verg. Aen. XII, 575.

758. *rictum* tanto hiatu aperit leo vehementi ira commotus, ut genae contrahantur et oculi non iam appareant.

sic curae subiere ducem, ferrumne capessat
 imbelles atque aevi senior gestamina primi, 760
 an patres regnique acuat mutabile vulgus.
 contra effusa manus haerensque in pectore coniunx
 'me quoque' ait 'casus comitem quicumque propinquat
 accipies, nec fata traham natumque videbo
 te sine, sat caeli patiens, cum prima per altum 765
 vela dedit, potui quae tantum ferre dolorem'.
 talia per lacrimas. et iam circumspicit Aeson,
 praeveniat quo fine minas, quo fata capessat

759. *sic curae subiere*; sententia eadem est, atque si dixisset poeta accuratiores responsiones *tot c. s.*

760. *ferrum* — *imbelles*; vide ad 109; *gestamina* i. e. clipeum, ut Ov. met. XIII, 116; Sil. V, 349; de plurali cfr. praeterea Ov. met. XV, 163 *cognovi clipeum, laeae gestamina nostrae*.

761. *patres*; cfr. ad v. 72.

acuat, sollicitet instiget, ut Verg. Aen. VII, 330; 406; Ciris 133, Stat. silv. V, 2, 25; Sil. I, 113; 559; V, 228; X, 605; Ov. ex Pont. I, 5, 57.

762. Ad sententiam cfr. Verg. Aen. II, 673 seqq. et 506 seqq. *effundere manus* dicitur ut *lacertos* IV, 375, *palmas* Lucan. IV, 176.

763. Verg. Aen. IX, 275.

764. *que* pro particula *aut*, vide v. 111. *fata traham* i. e. morabor, idem legitur III, 221; cfr. IV, 459 *trahitur egestas*; V, 548 *illos — mora saeva trahebat*; Ov. met. IX, 766 *moram trahit*; VIII, 498 et fast. III, 686 *spem*, aliaque non pauca; usitatum in prosa oratione *bellum tr.*

765. *te sine*; idem invenitur V, 44 et VIII, 433 (Verg. Aen. XII, 883); *dextra sine* V, 210; *se sine* VII, 475. *caeli patiens*, cfr. Verg. Aen. IV, 451 *taedet caeli convexa tueri*.

cum prima — *vela dedit* i. e. cum primum vela dedit, cfr. II, 207 *ut prima — intonuit — Mavortia coniunc.*

767. *talia per lacrimas*; de ellipsi verbi dicendi cfr. ad I, 174.

768. Tecte indicat poeta, Aesonem voluntaria morte perire constituisse.

fata capessere dicitur Aeson, quia sua voluntate fata subit

digna satis: magnos obitus natumque domumque
 et genus Aeolium pugnataque poscere bella.
 est etiam ante oculos aevum rudis altera proles,
 ingentes animos et fortia discere facta
 quem velit atque olim leti meminisse paterni.
 ergo sacra novat. veteris sub nocte cupressi
 sordidus et multa pallens ferrugine taurus

770

775

similiter, ut dicunt Romani bellum laborem munia militiam officia
 pericula al. capessere.

769. *magnos obitus* i. e. magnanimos, ut Stat. Theb. IX, 491
magnae copia mortis; X, 835 *magnae data fama neci*.

770. *pugnata* -- *bella*. ut Hor. ep. I, 16, 25; Verg. Aen. VIII,
 629; saepius, etiam in prosa, *pugnam* pugnare.

771. Filius minor Aesonis apud Diod. IV, 50 et Apollod. I, 9,
 27, 2 *Promachus* nominatur.

aevum rudis nota constructione graeca dicitur puer; apud
 Martialem vel solo adiectivo pueritia indicatur VII. 95, 8 *filia rudis*.

772. *ingentes animos*; Ov. met. I, 160; Verg. georg. IV, 83; Luc.
 VIII, 266 al.

773. De *quem* pronomine relativo postposito cfr. I, 373; 414;
 476; II, 139; 487; III, 619; IV, 368; 557; 589; 611; 614; 650; 684;
 742; 744; V, 86; 660; VI, 204; 358; 593; VII, 20; 51; 316; VIII, 59;
 256; aliaque exempla non pauca; post nonum adeo sententiae voca-
 bulum legitur VI, 641.

774. 'Omnia hic infernalía fere verba' Burmann.
nocte i. e. spissa umbra; cfr. VIII, 25.

775. *sordidum* hoc loco praeter usum Valerius nominat taurum,
 quem dis inferis Aeson immolaturus est; fortasse ei ante oculos
 obversabatur notio *sordium* et *sordidati*, quae voces pertinent ad
 luctum propter mortuum indicandum; cfr. etiam Verg. Aen. VI, 301,
 ubi Charonti sordidus amictus tribuitur.

ferrugo indicat colorem fere atrum 'dunkelbraun', cfr. Serv. ad
 Verg. georg. I, 467; non multum differt color ferrugineus a caeruleo.
 cfr. Plaut. Mil. 1179 *palliolum habeas ferrugineum: nam is colos*
thalassicus; ut autem caeruleus color proprie dicitur maris, sic
 inferorum, unde *caeruleae* vittae v. 776, et fere idem indicat ferrugi-
 neus tauri color; sic Vergilius quoque cymbam Charontis ferrugineam
 nominat Aen. VI, 303; cfr. etiam Dureau ad hunc locum de
 ferruginis colore accuratius disputantem. Sane huic colori *pallendi*

stabat adhuc, cui caeruleae per cornua vittae
 et taxi frons hirta comis; ipse aeger anhelans
 impatiensque loci visaque exterritus umbra.
 hunc sibi praecipuum gentis de more nefandae
 Thessalis in seros Ditis servaverat usus.
 tergemina tum placat eram Stygiasque supremo

780

notio contraria videtur esse; sed omnia, quae sunt apud inferos, pallida dici notum est eademque rursus atra vel nigra; cfr. Sil. IX. 250 *pallenti laetus in unda Lazabat sedem venturis portitor umbris*; contra XIII. 569 *Styx nominatur palus picis horrida rivo et atra Styx* legitur Verg. georg. I. 243; *pallidam* mortem vocat Hor. c. I. 4. 13; eandem *atram* c. I. 28. 13; id autem non recte fecit Valerius, quod has duas notiones tam arte coniunxit. Plerumque a poetis hostiae deis inferis immolandae *atrae nigrae pullae furvae* dicuntur, ut Verg. Aen. VI. 243; 249; Sil. I. 119; VIII. 119; XIII. 429; Sen. Oedip. 556 al.

776. *caeruleae* — *vittae*; cfr. Verg. Aen. III. 64; *caerulea puppis* est Charontis VI. 410 et *equi caerulei* Ditis Ov. fast. IV. 446.

stabat adhuc taurus ad sacrificandum iam ornatus, non enim ad finem sacra Aeson perduxerat.

777. *tacus* arbor inferis sacra; Ov. met. IV. 432; Luc. VI. 645; Sil. XIII. 595.

Sequitur locus inde a 779 usque ad 786 dubitationibus gravibus et difficultatibus refertus, ex quibus te nullo modo expedias. Iam primum v. 779 et 780 de interpolatione suspecti, quamquam quomodo quis adduci potuerit, ut eos interpolaret, vix dici potest. Non enim poterat Valerius narrare, Alcimedem *nefandae gentis* morem secutam esse, nec est hic mos taurorum nigrorum Diti immolatorum gentis Thessalae proprius, sed communis totius antiquitatis, neque intellegitur, quid sibi velint verba *in seros Ditis servaverat usus*. Versus autem 781—784 interrumpunt cohaerentiam sententiarum, quare Thiloni in annotatione post 816 collocandi videbantur, in praefationis autem p. XXIX hac sententia improbata locum non perpolitum esse a poeta putat. Schenkl censet 779—84 esse ex priorie recensione, eosque deleturum fuisse poetam, si ei carmen retractare licuisset.

781 et qui sequuntur versus Koestlino Philol. 48. 654 videntur pertinere ad Cretheum, qui antea ex inferis excitatus erat, rursus in

obsecrat igne domos iam iam exorabile rite
 carmen agens; neque enim ante leves niger avelit umbras
 portitor et vinctae primis stant faucibus Orci.
 illum ubi terrifici superesse in tempore sacri
 conspexit, statuit leto supremaque fatur
 ipse manu tangens damnati cornua tauri:
 'vos, quibus imperium Iovis et non segne peractum

785

sedem suam reducendum; de hoc more autem apud nullum alium poetam quidquam invenitur; cfr. quae ad v. 818 dicuntur.

tergemina era est Hecate, de qua cfr. ad VII, 395; *supremo igne*, quia post hoc sacrum iam aliud non oblatura est.

782. *retro carmen agens* Vat., quod sana sententia caret, *rite* Braun; *exorabile* carmen potest id esse, quo quid exoratur, ut *placabile iubar* V, 331; *genetabilis aura favoni* Lucr. I, 11; *mactabilis plaga* VI, 105; *dissociabilis Oceanus* Hor. c. I, 3, 22; *penetrabile tehum* Verg. Aen. X, 481 et Ov. met. V, 67; *penetrabile fulmen* XIII, 857.

agere carmen i. e. recitare legitur etiam IV, 87; similiter certe dixit Claud. de VI cons. Hon. 122 *sed mihi iam pridem captum Par-nassia Maurum Pieriis egit fidibus chelys*; et Avian. fab. 37, 14 *ferox animi nobile murmur agit*.

784. *cunctae* Vat., quod quomodocumque locum interpretabimur, probari non poterit; *vinctae* Jacobs.

primis — *faucibus Orci*: Verg. Aen. VI, 273.

785. Ne haec quidem verba sic reliquisset Valerius, si carmen perpolivisset; qui enim talia dicere potuit, cum antea 775 narravisset, taurum ad sacrificium ornatum iam astitisse: nempe Aeson eum ornauerat; quid igitur illud est *superesse illum conspexit*? sane supererat, cum nondum immolatus esset; quid denique *statuit leto*? quasi non iam antea eum immolare constituisset; neque vero omnino aptum videtur victimam dici leto statutam esse, ut omittam exemplo hanc locutionem carere, quod sane apud Valerium offensioni non esse debet.

786. *suprema* — *cornua* dicuntur ut *extrema aestas pueritia* sim.; cfr. VII, 375 *qualis adhuc teneros supremum callida fetus mater ab excelso produxit in aera jūdo* e. q. s.; an *suprema* (sc. verba) *fatur*?

787. *damnati* i. e. morti destinati; II, 153; 483; Verg. Aen. XII, 727; anthol. lat. ed. B. 181, 6; Claudian. de bell. Poll. 43; cfr. etiam Stat. silv. II, 1, 21 *saevos damnati turis acervos* — *vidi*.

lucis iter, mihi consiliis, mihi cognita bellis
 nomina magnorum fama sacrata nepotum; 790
 tuque, excite parens umbris, ut nostra videres
 funera et oblitos superum paterere dolores,
 da placidae mihi sedis iter inque hostia vestris
 conciliet praemissa locis. tu, nuntia sontum
 virgo Iovi, terras oculis quae prospicis aequis, 795
 ultricesque deae Fasque et grandaeva Furorum
 Poena parens, meritis regis succedite tectis
 et saevas inferte faces. sacer effera raptet
 corda pavor; nec sola mei gravia adfore nati
 arma ratemque putet: classes et Pontica signa 800

789. *conciliis* Vat., *consiliis* cod. Vat. 1613.

792. *oblitos superum paterere dolores* i. e. dolores, quos homines in terra viventes patiuntur, inferi autem iam obliti sunt; *oblitus* participium cum passiva notione legitur etiam II, 389; IV, 532; Verg. ecl. IX, 53; Prop. I, 19, 6.

superi si de eis, qui sunt aput inferos, sermo est, significant eos, qui in terra vivunt: Verg. Aen. VI, 481; 568; 780; Prop. II, 1, 37; Sil. XIII, 607; 665; frg. pall. inc. inc. 51 R. *si nunc redire posset ad superos pater*.

793. De singulari *da* vide ad 135.

795. *virgo* Astraea intellegitur ab interpretibus coll. II, 362; commemoratur etiam apud Ovidium met. I, 150; Iuven. VI, 19; Oct. trag. 424; easdem partes agit apud poetas Latinos, quas apud Graecos Δίκη, filia Astraei; cfr. Arat. phaen. 98.

797. *Poena* dea singulari numero hoc loco cogitatur ut Stat. Theb. VIII, 25; saepius plurali quasi pro Furiis nominantur: Val. VII, 147; Cul. 376; Sil. II, 551; Stat. Theb. V, 60; 360; Orph. Arg. 982; aperte distinguuntur a Furiis Stat. Theb. XII, 646; Lucan. VI, 695; cfr. Dieterich Necyae p. 58.

meritis — *tectis*, noxiis, cfr. ad 726; tecta ipsa culpa implicantur, in quibus rex habitat, neque opus est hypallagen statuere.

798. *sacer* (dis inferis devotus itaque) horrendus, ut IV, 185 *arma sacra metu*; VII, 165 *sacro* — *veneno*; Catull. XIV, 12 *horribilem et sacrum libellum*; Verg. Aen. VI, 573 portae Tartari sacrae nominantur.

800. Luc. VIII, 26.

atque indignatos temerato litore reges
 mente agitet semperque metu decurrat ad undas
 arma ciens; mors sera viam temptataque claudat
 effugia et nostras nequeat praecurrere diras,
 sed reduces iam iamque viros auroque coruscum 805
 cernat iter. stabo insultans et ovariantia contra
 ora manusque feram. tum, vobis siquod inausum
 arcanumque nefas et adhuc incognita leti
 sors superest, date fallaci pudibunda senectae
 exitia indecoresque obitus. non Marte nec annis 810
 aut nati precor ille mei dignatus ut umquam
 ense cadat; quin fida manus, quin cara suorum
 diripiat laceretque senem nec membra sepulchro

801. *reges* dicuntur omnino Ponticae regionis neque certos neque solum Aetem Aeson cogitat.

temerato littore dictum ex sententia eorum, ad quorum littora Argonautae appulerint; cfr. I, 627; Lucan. III, 193 *cum rudis Argo Miscuit ignotas temerato littore gentes*.

802. *metu* sc. agitatus; est ablativus causam exprimens, quales etiam in prosa oratione inveniuntur, cfr. VIII, 390 et Kuehneri gramm. lat. II, § 81, 12; sed audacius dixit Valerius III, 64 *fatis extrema in proelia tendit*, ubi ablativo non affectus animi exprimitur, sed causa, quae est extra hominem agentem.

803. *viam temptataque* — *effugia* i. e. viam temptati effugii, mortis voluntariae.

805. *auro* i. e. vellere aureo.

808. *incondita* Vat.; quod non satis defendit Schenkl coll. Tertull. adv. Hermog. 18; *incognita* ed. Junt. et Ald. Obscure indicat poeta Medae facinus in Peliam commissum; inde etiam explicandum *inausum nefas*; paullo apertius dicit v. 812 seq.

809. *senecta* pro sene, ut Sil. VIII, 6; XV, 651 ex imitatione Verg. georg. III, 96, ubi sane substantivum aliter explicandum est.

810. *non Marte nec armis* Vat.; bis idem vix tolerabili modo repetitur neque placet Loehbachii explicatio censentis verba dicta esse pro armis Martis; Baehrens scripsit *annis*, quod recepi.

811. *nati* om. Vat.; add. Monac.

812. *quae* — *quae* Vat.; *quin* — *quin* cod. Carr.

contegat. haec noster de rege piacula sanguis
sumat et heu cunctae quas misit in aequora gentes

815

. . . . .
. . . . .
. . . . .
adstitit et nigro fumantia pocula tabo
contigit ipsa gravi Furiarum maxima dextra;

814. *noster sanguis* i. e. filius, ut saepius apud poetas.

Post hunc versum editores ponunt eum, qui in Vat. sequitur post 822: *sumat et heu cunctae quas misit in aequora gentes*. Sed maiores sunt turbae et plures versus exciderunt, ex quibus ille solus alieno loco forte servatus est. Neque enim gentes, sive sunt Argonautae, sive, quod ego verum puto, omnes orbis terrarum gentes, quae Argonautarum exemplum secutae mari intrando se periculis obicient, ullo modo possunt poenam illam a Pelia repetere, neque *adstitit*, quod sequitur in v. 816, bene cohaeret cum eis, quae antecedunt, neque debebat deesse narratio de tauro immolato eiusque sanguine poculo excepto; haec dubitatio aliquomodo tolleretur coniectura *porrigit* pro *contigit*, quam proposuit Caussin apud Lemairium. Tauri sanguinem apud antiquos venenum mortiferum habitum esse vel ex fabula illa de Themistoclis morte tradita notum est, vid. Plut. Themist. 31; eodem modo Psammenitum Aegyptiorum regem periisse narravit Herodotus III, 15. Cfr. Plin. nat. hist. XI, 222 *taurorum* (sanguis) *celerrime coit atque decrescit, ideo pestifer potu maxime*; Sophocl. frg. 663; Aristoph. Equ. 83. Ceterum Apollodoros eadem ratione, qua Valerius, Aesonem interiisse tradit, nisi quod rogaverit Pelian, ut sibi voluntaria morte interire liceret, uxorem eius laqueo vitam finivisse dicit I, 9, 27, 1; apud Diod. IV, 50 Aeson a Pelia cogitur sanguinem bibere et uxor gladio se interficit. At nisi omnia fallunt, Valerius sibi non constans VI, 444 alteram fabulam tangit, qua Aeson reditum filii vidisse et a Medea magicis artibus in iuvenem conversus esse tradebatur in carmine, quod Νέστοι inscribitur; cfr. arg. Medae Eurip., ubi tres versus ex hoc carmine servati leguntur: αὐτίκα δ' Αἴσωνα ὄψεαι φίλον κέρον ἡβώνοντα Γῆρας ἀποζύσασα ἰδυήσιν παρτίδεσσι Φάρμακα πόλλ' ἔψουσ' ἐπὶ χρυσείοισι λέβησιν; cfr. Ov. met. VII, 129 seqq.; 250 seqq.; myth. Vat. I, 188; II, 137.

817. *Furiarum maximam* sumpsit poeta ex Verg. Aen. III, 252

illi avide exceptum pateris hausere cruorem.

Fit fragor; inrumpunt sonitu qui saeva ferebant
imperia et strictos iussis regalibus enses.

820

in media iam morte senes suffectaque leto
lumina et undanti revomentes peste cruorem
conspiciunt; primoque rudem sub limine rerum
te, puer, et visa pallentem morte parentum
diripiunt adduntque tuis. procul horruit Aeson

825

et VI, 605; cfr. Stat. Theb. VII, 477 *Eumenidum antiquissima*; Eurip. Iphig. Taur. 963 πρέσβειρ' ἤπειρ ἦν Ἑρινύων.

818. Post hunc versum versus supra tractati 781—784, siquidem locum certum eis Valerius iam tribuit, aptius inseri posse puto quam ullo alio loco: etenim cum se ipsi interficiant Aeson et Alcimedea, non statim ad sedes inferorum eis adire licuisse fingere poterat poeta, nisi antea Hecaten et domus Stygias placavissent, cfr. Verg. Aen. VI, 434 seqq., ubi non eandem quidem poenam, sed tamen poenam irrogari eis *qui sibi letum insontes peperere manu* narratur.

819. *sonitus* Vat.; *sonitu* Vatic. 1653; de hoc ablativo cfr. ad 158.

821. *media* — *morte* III, 326; Verg. Aen. II, 533. *suffectaque leto lumina*: mortem appropinquantem oculi indicant 'Die Augen sind gebrochen', dictum ex similitudine locutionum quae sunt: *oculi sanguine suffecti* Verg. Aen. II, 210; *maculis suffecta genas* Val. II, 105; de oculis morientium Verg. Aen. X, 418 *leto* — *lumina solvit*; XI, 818 *labuntur frigida leto lumina*.

822. *veste* Vat.; *peste* Madvig adv. II, 136; de *undandi* notione cfr. ad 539.

823. *primoque* — *sub limine*; duas proposuit explicationes Burmann, alteram, qua verba haec significant introitum et vestibulum aedium; at sacra facit Aeson non in aedibus, sed in luco, quare falsa est etiam Heinsii coniectura Thiloni probata scribentis v. 819 *foribus pro sonitu*. Limen primum igitur dictum est de pueritia et initio vitae ut III, 679; quem praeterea locum Burmann attulit Verg. Aen. VI, 427, aliter explicandus est. Atque additur fere semper genetivus *vitae*: Luc. II, 106; Sen. Herc. fur. 1133; Stat. Theb. V, 260; 535; VII, 166; Claud. de III. cons. Hon. 10; de laud. Stil. II, 63 et Sil. XIII, 548 (*lucis*).

825. *diripiunt*, laniant ut II, 240 *Thressas*; Coripp. Ioh. IV, 146

excedens memoremque tulit sub nubibus umbram.

Cardine sub nostro rebusque abscisa supernis
Tartarei sedet aula patris, non illa ruenti
accessura polo, victam si volvere molem

ingenti iacet ore Chaos, quod pondere fessam

831

materiem lapsumque queat consumere mundum.

hic geminae infernum portae, quarum altera dura
semper lege patens populos regesque recepat;

ast aliam temptare nefas et tendere contra:

835

armenta; V. 644 *caput. adduntque suis*: Sen. Thyest. 727 *adicitque fratri* (Plisthenem) sc. caedendo. De caede ipsa cfr. Apollod. I, 9, 27, 2.

826. *tulit sub nubibus umbram*: confundit hoc loco Valerius poetarum de umbris mortuorum narrationem cum doctrina quorundam philosophorum, qua anima ex corpore excedens ad aethera originem suam redire putabatur, quod idem accidit Euripidi Electr. 59.

827. *cardo noster* est polus arcticus.

828. *sedet aula*; sedendi verbum adhibetur ad indicandos locos depressos et res in vallibus profundis sitas: Sil. VI, 647 *sedet — Mecania*; VIII, 507; XII, 162; Luc. III, 380; Stat. Theb. VI, 256 *vallis in amplexu nemorum sedet*.

830. *deest* in Vat., in margine cod. C scriptus erat hic: *Iuppiter et primae velit omnia reddere massae*, quo apte lacuna expletur; sed fortasse plus unus versus excidit atque pendet ab eis, quae exciderunt, ex parte etiam explicatio v. 831 et 832. Caussin lacuna non statuta in v. 829 scribit *victus si volverit orbis*.

831. *Chaos* videtur sedem inferorum significare ut II, 86; IV, 123; V, 95; VII, 402; Ov. met. X, 30; fast. IV, 600; Verg. Aen. IV, 510; VI, 265; Luc. VI, 696 al.

iacet dicitur ut antea *sedet*, cfr. Sil. XII, 132; Tibull. I, 3, 67.

832. *Chaos omnia interitura in se recipit*, cfr. Luc. l. l.; Sen. Troad. 400; Gratt. cyneg. 347.

833. *aeternum* Vat., *infernum* Jeep ind. phil. V, 150; inferni dicuntur pro inferis ut Prop. II, 1, 37 *Theseus infernis, superis testatur Achilles*; II, 28, 49 *sunt apud infernos tot milia formosarum*.

geminas portas Valerius videtur finxisse ex loco Vergiliano Aen. VI, 893 seqq. et 540 seqq., ubi viam in duas partes findi narratur.

rara et sponte patet, siquando pectore ductor
vulnera nota gerens, galeis praefixa rotisque
cui domus aut studium mortales pellere curas,
culti fides, longe metus atque ignota cupido;
seu venit in vittis castaque in veste sacerdos.
quos omnes lenis plantis et lampada quassans
progenies Atlantis agit. lucet via late
igne dei, donec silvas et amoena piorum
deveniant camposque, ubi sol totumque per annum

840

ab altera parte ad Elysium, ab altera ad Tartarum perveniri, illa est porta dextra Valerio, haec porta sinistra, vid. v. 848.

836. Tria genera hominum commemorat poeta, quibus contingat in Elysium pervenire: *duces*, apud Verg. Aen. VI. 660 *ob patriam pugnando vulnera passi*; tum ei *quibus studium est mortales pellere curas*: ante *studium* enim audiendum: *si quando venit cui*, apud Vergilium l. l. *inventas — qui vitam excollere per artes Quique sui memores alios fecere merendo*; denique *casti sacerdotes*, apud Verg *sacerdotes casti — Quique pii vates et Phoebæ digna locuti*.

837. Ornamenta describuntur domus ducis victoris vel triumphatoris Romani, cfr. Verg. Aen. VII, 183 seqq.; Tib. I, 1, 54; Prop. III, 9, 26; Sil. I, 617 seqq.; VI, 434 seqq.; cons. ad Liv. 180.

galeis praefixa domus eadem constructione dicitur ut *tabula litteris inscripta*, homo nota censoria inustus sim.; vid. Verg. georg. III, 399 *ferratis praefigunt ora capistris*; Aen. V, 557 et XII, 489 *praefixa hastilia ferro*; Val. IV. 739 *tecta — Bebryciis praefixa tropaeis*; Ov. met. VII, 112 *praefixaque cornua ferro*.

840. *in vittis*; cfr. ad 641.

841. *lenis plantis* i. e. leniter incedens; cfr. Hor. c. III, 18, 3 *Faune — per meos fines et aprica rura Lenis incedas*.

843. *amoena* i. e. amoenas regiones; Tac. ann. III, 7: *amoena Asiae atque Achaiae*.

844. *sol totumque per annum durat aprica dies*: Verg. Aen. VI. 640 *largior hic campos aether et lumine vestit Purpureo solemque suum, sua sidera norunt*; Claud. de raptu Pros. II, 284: *Elysiumque magis mirabere solem*; Pind. Ol. II, 109 seq. ἴσον δὲ νόκτεσσιν αἰεὶ, ἴσα δ' ἐν ἡμέραις ἄλιον ἔχοντες ἀπονέστερον ἔσται δεδόρακται βίον; Coripp. de laud. Iust. min. III, 34 *et frueris meliore die sub lumine solis Nox cui nulla subest*.

durat aprica dies thiasique chorique virorum 845
 carminaque et quorum populis iam nulla cupido.
 has pater in sedes aeternaque moenia natum
 inducitque nurum. tum porta quanta sinistra
 poena docet maneat Pelian, quae limine monstra.
 mirantur tantos strepitus turbamque ruentem 850
 et loca et infernos almae virtutis honores.

Traiectio *que* particulae (*totumque per annum*) ut adiungatur notioni duabus sententiis communi, satis usitata est apud poetas; Valerii haec habere exempla: I, 103 *studiumque*; 848 *inducitque*; II, 224 *prohibetque*; II 268 *heredisque*; II, 431 *transitque*; III, 225 *fractoque*; 233 *placeatque*; 561 *turbavitque*; VI, 384 *confectaque*; VII, 157 *mensque*.

845. De sententia cfr. Verg. Aen. VI, 642 seqq.; Tib. I, 3, 59 *hic choreae cantusque vigent*; Aristoph. ran. 156 seq.; 448 seqq.

846. *quorum populis iam nulla cupido*; verba obscura, quae hoc modo explicat Wagner: 'tam multa alia laeta atque iucunda, ut hominum in terra viventium spem omnem atque opinionem adeo excedant'. Sed haec explicatio refutatur iam particula, qua indicatur, antea talium rerum cupidinem populis fuisse. Suspicio igitur populos eosdem esse, qui v. 834 nominati sunt, quibus ut umbris inanibus nullarum rerum amoenarum neque sensum neque cupidinem esse significare voluerit Valerius.

849. De collocatione *docet* verbi cfr. ad 284.

quo limine monstrat Vat.; sententia molesta et intolerabili ratione repetita, magis placet Baehrentis coniectura *quod limine monstrum* quam Schenkeli *ac limine monstrat*, sed praefero pluralem *quae limine monstra*; nam etiam apud Verg. Aen. VI, 574 seqq. duo monstra Tartari introitum servant, alterum extra alterum intra limen.

850. Cfr. Verg. Aen. VI, 305.

851. *et loca et infernos — honores*; ut priore versu agitur de multitudine ad Tartarum poenamque ruente, quod non intellexit Wagner, sic hoc versu de sede beatorum; verba *et loca* offensioni fuerunt Schenkeli et Baehrenti, sed videntur explicanda ea figura, quae dicitur ἐν δὴ διοσύν: *loca infernorum honorum*, ut IV, 557 *fata locosque — expediam*; 641 *auditi sonitus insanaque saxa*; VII, 207 *ossaque, quis tauri saevusque pepercerit ignis*.

C. VALERI FLACCI ARGONAVTICON

LIBER SECVNDVS.

Interea scelerum luctusque ignarus Iason
alta secat; neque enim patrios cognoscere casus
Iuno sinit, mediis ardens ne flectat ab undis
ac temere in Pelian et adhuc obstantia regis
5 fata ruat placitosque deis ne deserat actus.
Iamque fretis summas aequatum Pelion ornos

---

1. Quod Iason medio in mari nisi deorum auxilio omnino cognoscere non poterat, tamen Valerius nimio hoc quidem loco deorum adhibendorum studio ductus ipsa Iunone intercedente eum non cognovisse dicit. At omnino non constitit sibi poeta, cfr. ad III, 302.

3. *ardens* sc. ira, ut I, 701; Verg. Aen. VI, 467; VII, 345; X, 514; Hor. sat. I, 4,48; Ov. trist. IV, 2,31; Stat. Theb. I, 662; Sil. IX, 262.

5. *neu* Vat.; *ne* Heins.; *que* — *ne* ponitur pro particula *neu* ut VII, 81; sic etiam *et* — *ne*, cfr. IV, 37; 125 (ubi falso Vat. *nec*); Ov. ex Pont. I, 2, 113; cfr. *et nullo* VII, 47.

6. *freti* Vat., *fretis* cod. Carr.; Valerius, dum studet rem non simpliciter narrare, confugit ad nimis artificiosum et inusitatum genus dicendi; nautis provehentibus terrae montes templa sim. mari mergi videri notum est; sic dicit poeta v. 8 *Sciathos subsedit aquis*; minus liquet, quomodo *mergunt* v. 7 intellegi voluerit poeta; de hoc verbo dicit Burmann: 'potest sumi de Argonautis qui mergunt loca — vel mergunt pro merguntur'; priorem explicationem Wagner ratione non addita secutus est; sed sive hanc sive alteram probabimus, poetam ab usu recessisse inveniemus, nam *mergere* pro eo quod est *mergi*

templaque Tisaeae mergunt obliqua Dianae.
iam Sciathos subsedit aquis, iam longa recessit
Sepias; attollit tondentes pabula Magnes
campus equos; vidisse putant Dolopeia busta

10

altero exemplo carere videtur et nautae littora, a quibus recedunt navigando, aliis locis non *mergere* sed *abscondere* dicuntur, ut Verg. Aen. III, 291; Claud. de rapt. Proserp. III, 140; cfr. Sen. epist. 70,1 et Graecum ἀποκρύπτειν γῆν Plat. Protag. c. 24 (p. 338); Orph. Argon. 462. Qui *mergunt* volunt esse pro *merguntur*, possunt afferre usum verborum mutandi vertendi movendi et ipsum emergendi verbum atque commendatur haec explicatio etiam v. 8. Pelion quoque mergitur aquis vel, ut poeta dicit accusativo *ornos* Graeco more posito, aequatur undis Pelion cum summis ornīs in cacumine positus.

7. *Pisaeae* Vat., *Tisaeae* ed. Ald.; Tisaeum promontorium est Magnesiae; de *Diana Tisaea* cfr. Apoll. I, 568 sqq. *Obliqua* nominantur templa, quia a latere posita conspiciuntur; cfr. Cic. somn. Scip. XIX, 20 *vides — eos qui incolunt terram — partim obliquos partim transversos partim etiam adversos stare vobis*.

8. Inter Sciathum insulam et Sepiadem promontorium provehuntur, Apoll. I, 582; de nomine promontorii cfr. schol.; *recessit Sepias*: Verg. Aen. III, 72 *terraeque urbesque recedunt*.

9. *Magnes* adiectivum masculinum est, ut *Magnetis* femininum apud Ov. her. XII, 9; *attollit equos campus*, ut eos conspiciere possint, appropinquantibus Argonautis, ut verbis *mergunt* et *subsedit* contrarium indicatur; cfr. Verg. Aen. III, 552 *attollit se diva Lacinia contra*.

10. *Dolopeia busta* i. e. Dolopis, filii Mercurii, Apoll. I, 585; cfr. schol. Ἑρμοῦ υἱὸς ὃς ἐν Μαγνήσῃ τῇ πόλει ἀπώλετο καὶ αὐτόδι τάφον παρὰ τῷ αἰγαλῷ ἔσχευ. Subiectum *se* infinitivi omissum est ut I, 633 *flentes occumbere leto*; II, 372 *zephyrosque audire—dissimulant*; IV, 57 *pudet potuisse relinqui*; V, 29 *avellique negant*; VI, 246 (Oebasus) *evasisse ratus*; VII, 306 *tectisque negat procedere virgo*; 319 *neque cessuram—proclamat*; 574 *servari—Idas flebat*.

Hoc loco ventum adversum sub nocte incidisse Apollonius narrat I, 586 seqq. ibique duos dies remansisse nautas, tertio die, cum ventus rursus secundus esset, ancoras solvisse, tum nocte demum ad Pallenem pervenisse, quam noctu praeternavigarent. Haec praeter veritatem nimis contraxit poeta Romanus in talibus rebus minus diligens; sed quod viros non tam morae patientes descripsit quam Apollonius, laudandus est.

intransemque Amyron curvas quaesita per oras
 aequora, flumineo cuius redeuntia vento
 vela legunt. remis insurgitur; inde salutant
 Eurymenas; recipit velumque fretumque reversus
 auster et in nubem Minyis repetentibus altum
 Ossa redit. metus ecce deum damnataque bello

15

11. *Amyron*, nomen fluminis in Vat. corruptum restitutum est ex Apoll. I, 596; *ora* pro *ripa*. cfr. ad I, 2.

12. Ventus a fluminis ore et septentrione flans navem iam in eam partem repulsurus est, a qua provecta erat.

13. *vela legunt*: Verg. georg. I, 373; Aen. III, 532; Ov. ep. Sapph. 216; Claud. de bell. Gild. I, 481.

remis insurgitur i. e. a transtris assurgendo in remos incumbunt. cfr. I, 450 et Verg. Aen. III, 207; 560; V, 189; Dracont. X, 580 B. non felici imitatione dixit *insurgunt clipeis*; Arator act. apost. II, 709 *insurgite telis*.

14. *Eurymenas*; Apoll. I, 597.

recipit auster velum sc. in suam potestatem; proprie sic dicitur de urbibus provinciis castris, sed cfr. Plaut. Capt. 103; Curc. 464.

15. Orientem versus per altum littore relicto Argonautae ad Pallenen navigant conspiciuntque campum Phlegraeum ibi situm, ubi gigantes cum deis pugnasse dicebantur, cfr. Prelleri gr. Mythol. I⁴, 75.

16. *metus* nominatur Pallene i. e. res (vel regio) quae metum inicere possit, cfr. ad I, 23.

deum ad bello referendum, de traiectione *que* particulae cfr. ad I, 49. *bello* interpretandum videtur ita, ut sit dativus: destinata bello, ut Lucr. VI, 1229 *morti damnatus*; Lucan. II, 733 *Phariae busto damnantur harenae*; VI, 641 *quem* (montem) *tristis Erichtho damnarat sacris*; VIII, 483 *Pompeium leto damnare*; cfr. 570; IX, 87; Verg. Aen. IV, 699 *Stygioque caput damnaverat Orco*; Stat. Theb. VI, 55 *damnatus flammae torus*; VII, 239 *qui* (campus) *proximus urbi Dam-natus bellis patet*; Sil. V, 242 *nisi quem deus ima colentum damnasset Stygiae nocti*; XV, 557 *damnavi tumulis Poenorum atque ossibus agros*; 76 *degeneres tenebris animas damnavit Avernis*; Claud. in Ruf. II, 395 (fera) *damnatur arenae muneribus*; de cons. III. Hon. 114 *iuga deseris Octes Herculeo damnata rogo*; Dracont. VIII, 150 B. *qui dam-net Pergama flammis*; Prud. c. Symmach. I, 93 *alias damnasse neci*; Coripp. Ioh. IV, 235 *leto damnare tyrannum*.

Pallene, circumque vident immania monstra
 terrigenum caelo quondam adversata gigantum,
 quos scopulis trabibusque parens miserata iugisque
 induit et versos extruxit in aethera montes.

20

quisque suas in rupe minas pugnamque metusque
 servat adhuc; quatit ipse hiemes et torquet ab alto
 fulmina crebra pater; scopulis sed maximus illis
 horror abest, Sicala pressus tellure Typhoeus.

17 seq.; de re cfr. Lucan. IX, 655 seqq., sed cum Lucanus dicat Gorgonis aspectu gigantas in montes versos esse (cfr. Claud. gigantom. 91 seqq.), Valerius id fecisse Terram matrem affirmat, ut eos neci a deis instanti eximeret.

19. *trabibus* matrem Terram gigantes induisse valde improbabile. sententiae optime respondet id quod coniecit Meyncke p. 35 *saxisque*; de constructione verbi induendi cfr. Verg. Aen. VII, 20 *quos hominum ex facie — induerat Circe in vultus ac terga ferarum*; *scopulis* dativus igitur positus est pro eo quod est *in scopulos*.

21. De sententia cfr. Sil. V, 673.

22. *quatit—hiemes*, cfr. ad I, 82.

24. Nomen eius gigantis, qui sub Aetna iacet, varie traditur. Typhoeum eum esse dicunt praeter Valerium Ov. met. V, 348; fast. I, 573; IV, 491; ep. Sapph. 11; Sil. XIV, 196 (qui ipse sibi non constitit, vid. VIII, 540); Hyg. 152 (Typhon); myth. Vat. I, 86; Aesch. Prom. 364 (Typhon); Pind. Ol. IV, 11; Pyth. I, 35 (Typhon); (Apollod. I, 6, 3, 12 et Anton. Liber. c. 28 ed. Westerm. Typhonem discernunt a gigantibus); Enceladus sub Aetna iacere narratur a Verg. Aen. III, 578; Lucil. Aetnae 70; Lucan. VI, 294; Sen. Herc. Oet. 1159; Stat. Theb. III, 595; XI, 8; Sil. XIV, 579; Claud. in III. cons. Hon. 161; de raptu Pros. I, 155; III, 123; de VI. cons. Hon. praef. 18; carm. min. XVII ed. Birt (XXXIX ed. Jeep) v. 32; myth. Vat. II, 53; Apollod. I, 6, 2, 3; Orph. Arg. 1251; at Typhoeus sub Inarime Verg. Aen. IX, 713; Sen. Herc. Oet. 1156; Luc. V, 101; Sil. VIII, 540; Claud. de VI. cons. Hon. praef. 18; de raptu Pros. III, 183; hoc ortum est ex falsa interpretatione loci Homericī Il. II, 782 seq. ἔτε δ' ἀμφὶ Τυφῳεὶ γαῖαν ἱμάσσῃ (Ζεὺς) εἰν Ἀρίμοις, ὅθι φασὶν Τυφῳεὺς ἔμμεναι εὐνάς; cfr. Plin. nat. hist. III, 82 *Aenaria ipsa a statione navium Aeneae, Homero Inarime dicta*. Apollon. II, 1214 eum in campo Nysaeo sub undis lacus Serbonidis latere

hunc profugum et sacras revomentem pectore flammās, 25
 ut memorant, prenum ipse comis Neptunus in altum
 abstulit implicuitque vadis totiensque cruenta
 mole resurgentem torquentemque anguibas undas
 Sicanium vehit usque fretum cumque urbibus Aetnam
 intulit ora premens; trux ille eiectat adesi 30
 fundamenta iugi; pariter tunc omnis anhelat
 Trinacria, iniectam fesso dum pectore molem
 commovet experiens gemituque reponit inani.
 Iamque Hyperionius metas maris urguet Hiberi
 currus et evectae prono laxantur habenae 35
 aethere, cum palmas Tethys grandaeva sinusque

commemoratur, consentiens cum Herodot. III, 5. Cfr. etiam ad III, 130 et Plut. vitae Anton. c. 3.

25. Mutatis verbis narrat Valerius, quod Verg. Aen. I, 44 de Aiace Oilei dixerat.

28. *torquentem*—*undās*, cfr. ad I, 362.

29. *dedit* Vat., *vehit* Phil. Wagner Philol. XX, 631; Ellis journal of phil. IX, 53 proposuit v. 29 *tulit* et v. 30 *indidit*.

30. *eiectat*—*fundamenta*: Ov. met. V, 352 *arenas eiectat*—*Typhoeus*.

33. *experiens* sc. num deicere possit.

reponit verbo indicare voluit poeta robur immensum Gigantis, qui sane paullum montem commovet, sed tamen evellere a fundamentis non valet; cum igitur rursus quiescit Typhoeus, mons pristina suam sedem occupat.

35. *prono*—*aethere* equi celerius decurrunt; magna audacia transfertur notio evehendi a curru ad habenas; sed non desunt apud Valerium similia exempla: II, 44 *noctivagum qui carpit iter*; III, 613 *iamque morae impatiens cunctantes increpat ausus Tiphys*; II, 487 *iam cui candentes votivo in gramine pascit cornipedes genitor*, votivi sunt equi; III, 660 *quid deside terra haeremus?* IV, 625 *dedit tacitis iterum responsa tenebris* (Phineus, qui ipse tacet); V, 609 *quae (gens) picta pharetris venerit*; VI, 229 *per agmina—vadit eques densa spargens hastilia dextra*.

36. Tethys sinu excipit solem, cfr. Ov. met. II, 68 seq. *tunc etiam quae me subiectis excipit undis, Ne ferar in praeceps, Tethys solet ipsa vereri*.

sustulit et rupto sonuit sacer aequore Titan.
 auxerat hora metus, iam se vertentis Olympi
 ut faciem raptosque simul montesque locosque
 ex oculis circumque graves videre tenebras. 40
 ipsa quies rerum mundique silentia terrent
 astraque et effusis stellatus crinibus aether.
 ac velut ignota captus regione viarum
 noctivagum qui carpit iter non aure quiescit,
 non oculis, noctisque metus niger auget utrimque 45
 campus et occurrens umbris maioribus arbor,
 haud aliter trepidare viri. sed pectora firmans
 Hagniadēs 'non hanc' inquit 'sine numine pinum
 dirigimus, nec me tantum Tritonia cursus
 erudiit; saepe ipsa manu dignata carinam est. 50

---

37. Sol in mare ruens sonitum edit, cfr. II, 63; Iuven. sat. XIV, 280; Stat. silv. II, 7, 27; Sil. I, 210; Dracont. X, 91; Orest. trag. 804; Auson. epist. XIX. 2; de sole oriente idem habet Dracont. VIII, 371 et Orest. trag. 683.

38. Sequitur descriptio noctis appetentis, cuius Argonautas in mari deprehendentis horrorem dum nimis augere studet Valerius, aliquomodo obliviscitur vicissitudines dierum noctiumque etiam in terra continenti viros expertos esse et novisse.

vertentis Olympi; dictus Olympus pro caelo, cfr. ad I, 4.

42. *crinis* plerumque cometis tribuitur vel stellis quae ad terram cadere videntur; de stellis fixis cfr. Anthol. 139, 32 B.; Claud. de bello Gild. 496; Avien. phaen. 81; cfr. etiam Val. V, 369, ubi nox dicitur *luciferas crinita faces*.

43. Venusta est descriptio hominis, qui anxietate plenus per tenebras iter facit.

44. *noctivagum iter*; cfr. ad 35.

45. *utrimque* i. e. a fronte et a tergo.

48. *non hanc—sine numine pinum dirigimus*: non particula paullo liberius in initio collocatur. cum sit sententia 'hanc pinum non sine numine d.'; cfr. IV, 179.

49. Scite Valerius Tiphyn a Minerva ipsa eruditum esse narrat; nam ipse ex se omnia, quae postea profert, discere non

an non experti, subitus cum luce fugata
 horruit imbre dies? quantis, pro Iuppiter, austris
 restitimus! quanta quotiens et Palladis arte
 incassum decimae cecidit tumor arduus undae!
 quin agite, o socii; micat immutabile caelum
 puraque nec gravido surrexit Cynthia cornu,

55

poterat. *erudire* cum accusativo rei coniungitur Ov. met. VIII, 215 *hortaturque sequi damnosusque erudit artes* (sc. Icarum); Stat. Theb. X, 507 *praeceptaque fortia belli Erudiit genetrix*; de partic. *eruditus* cfr. Kuehn. gramm. lat. II, § 73, 4, a, annot. 3.

51. *experti* sc. *sumus* Brevitati studens Valerius, ut *omitam est et sunt* tertias personas et infinitivum *esse*, saepe varias formas praesentis et imperfecti temporis verbi substantivi non addit. *Sum* deest saepius, si *ego* subiectum est, cfr. Schmitz de Val. dicendi genere p. 33, ut II, 471; IV, 213 al., raro aliter: VII, 73; *es* IV, 242; 467; V, 37; 223; 556; *sumus* V, 658; (Iuv. sat. XIII, 142); *estis* III, 703; V, 150; IV, 650; (Iuv. sat. VIII, 44). *eram* I, 343; *erat* I, 34 al.; *erant* I, 23; VI, 129; *sim* V, 652; (Iuv. sat. I, 1); *sis* VII, 159; *sit* II, 66; 251; VII, 541 al.; *sitis* IV, 438; (Iuv. sat. XIV, 46); *sint* IV, 204; V, 467; VII, 332; *esset* IV, 379; VI, 44 (*erat?*); *essent* I, 51; 336. Rarius aliae formae omittuntur, ut *fuert* V, 138, nisi quod *erit* deest in interrogationibus, cfr. Schmitz p. 34.

subitus; saepe hoc adiectivum additur eis, quae subito oriuntur vel fiant vel appareant, sed admodum raro de eis, quae subito evanescant, unum tantum praeter Valerianum novi exemplum Verg. Aen. IX, 473 *at subitus miserae calor ossa reliquit*.

53. *quanta quotiens et Palladis arte* non recte putant dictum esse pro *quanta et quotiens*, sed sine coniunctione iuxta ponuntur secundum consuetudinem *quanta quotiens*, et autem traiectione post *quotiens* positum proprie ponendum erat ante *quanta*; cfr. ad I, 89.

54. *decimae—undae*; hanc undam ut ceteris multo maiorem saepius poetae commemorant: Ov. met. XI, 529 seq. *sic ubi pulsarunt celsi latera ardua fluctus, Vastius insurgens decimae ruit impetus undae*; trist. I, 2, 50; Lucan. V, 672; Sil. XIV, 122; Sen. Agam. 502; cfr. Paul. p. 71 *fluctus decimus fieri maximus dicitur*.

55. *agite* hoc loco altero imperativo non addito solum adhortationi inservit, cfr. Plaut. Amph. 302.

56. *pura—Cynthia* i. e. non nebula aut nubibus velata; *cornu*

nullus in ore rubor, certusque ad talia Titan
integer in fluctus et in uno decedit Euro.
adde, quod in noctem venti veloque marique
incumbunt magis: it tacitis ratis ocior horis.

60

gravidum sc. imbris, cfr. Luc. I, 217 seq. *auxerat undas tertia iam gravido pluvialis Cynthia cornu*; sic etiam *nubes gravidæ* dicuntur Ov. trist. I, 2, 107; et *genae gravidæ* sc. lacrimis epist. Sapph. 174; indicat Valerius coronam. quam Graeci *ἄλω* vocant. Contrarium describitur Luc. V, 546 *lunaque non gracili surrexit lucida cornu—tum lurida pallens Ora tulit vultu sub nubem tristis ituro*.

57. *nullus in ore rubor*, Ciris 180; rursus contrarium legitur Luc. V, 549 *ventorumque notam rubuit*; cfr. Theophr. de not. vent. 2. 27 ἔστι δὲ σημεῖα ἐν ῥλίῳ καὶ σελήνῃ, τὰ μὲν μέλανα ὕδατος, τὰ δ' ἐρυθρὰ πνεύματος.

58. *in uno decedit Euro*; tempestates turbulentæ ita plerumque apud poetas describuntur, ut plures venti simul coorti caelum et mare turbare atque miscere dicantur. cfr. Val. I, 610 seqq.; II, 365; Verg. Aen. I, 85 seqq.; Sil. XVII, 246 seqq.; Sen. Agam. 479 seqq.; Phaedr. 1128 seqq.; Luc. V, 599 seqq.; Ov. trist. I, 2, 26 seqq. Itaque vel hoc signum est tranquillitatis, quod unus ventus flare dicitur; accedit, quod Eurus, qui latine Volturnus nominatur (Sen. nat. quaest. V, 16, 3 *ab oriente hiberno* ('Südosten') *Eurus exit, quem nostri vocare Volturnum*, cfr. Plin. nat. hist. II, 119). serenum efficit caelum et liquidam tempestatem, vid. Plin. II, 126: *sicci Corus et Volturnus*. Singularis sane est locutio *in uno decedit Euro* i. e. dum solus Eurus flat, sed non prorsus dissimiles videntur loci, quales reperiuntur apud Terent. Haut. 568 *vel heri in vino quam immodestus fuisti* i. e. dum bibisti; vel apud Catull. XII, 1 seq. *manu sinistra non belle uteris in ioco atque vino*; vel apud Ciceron. in Cat. II, 10 *quod si in vino et alea comissiones solum et scorta quaererent* e. q. s.

59. Memorabilis est locutio *adde quod*, quam notione imperativi plane evanescente nihil aliud significare nisi *accedit quod, tum, deinde* hoc loco aperte demonstratur; cfr. inter alia exempla Lucr. VI, 330; Stat. silv. I, 1, 14; Claudian. in Eutrop. I, 187. Ceterum id quoque mirum, quod haec locutio minime poetica saepissime apud poetas reperitur.

in noctem i. e. nocte oriente, ut Verg. georg. IV, 190.

60. *et Vat.*; *it* ed. Bon. et Ald.

atque dei non illa sequi mihi sidera monstrant,
 quae delapsa polo reficit mare: tantus Orion
 iam cadit, irato iam stridet in aequore Perseus:
 sed mihi dux, vetitis qui numquam conditus undis
 axe nitet serpens septenosque implicat ignes.
 sic ait et certi memorat qui vultus Olympi,
 Pleiades Hyadumque locos, quo sidere vibret
 Ens is et Actaeus niteat qua luce Bootes.

65

61. Verba corrupte tradita sunt, sed vitium in *adeo*, non in *monstrant* latere videtur; scripsi *dei* pro eo quod est in Vat. *adeo* (*deus—monstrat?*); monstrandi verbum cum dativo et infinitivo coniunctum invenitur etiam Iust. II, 6, 5 *arare quoque et serere frumenta glandem vescentibus monstrarunt*; cfr. etiam ad III, 435.

62. *mare reficit* et alit solem stellasque cursu fatigatas, cfr. Luc. X, 258 *nec non Oceano pasci Phoebumque polosque Credimus*; Sil. VII, 639; XII, 248; Anthol. lat. 4, 1 seq. ed. B.; Namat. I, 123; Avien. phaen. 1141; Claud. laud. Ser. 52 seq.; Dracont. de deo I. 682; reficiendi notio subest etiam verbis illis Homericis Od. V, 275 *οἷη δ' ἄμμορός ἐστι λοστρόν 'Οκεανοῖο*.

63. *iratum* aequor dici putat Burmann, quia Tethys in Iunonis honorem Iovis filios adulterinos odio haberet, inter quos erat Perseus; at licet poetis Tethyn nominare pro aequore, aequor pro Tethye non licet. Rectius vir doctus apud Harl. explicat mare irasci, quod Perseus olim Andromedam a monstro marino defenderat. De stridendi notione cfr. supra ad v. 37.

65. *serpens* in polo septentrionali volvitur circum ursam maiorem et minorem, quae septenas habent stellas; vid. Verg. georg. I, 244 seq.

67. *Pleiones* Vat.; sed Pleionen matrem Pleiadum pro Pleiadibus ipsis posuisse Valerium vix credibile est; duce Heinsio scripsi *Pleiades*.

quo sidere vibret Ens is; *sidus* de splendore stellarum scribitur ut Avien. phaen. 269; 1271; lunae Sil. XIII, 557; Stat. Theb. I. 371; solis Ov. am. II, 16, 3; met. XIV, 172; omnino pro splendore ponitur Val. VI, 606; Stat. silv. III, 4, 26; Theb. VII, 695. *ensis* Orionis intellegitur, cfr. Ov. art. II, 56; fast. IV, 388; met. VIII, 207; XIII, 294; Arat. phaen. 588.

68. *Actaeus* Bootes dicitur, quia idem est atque Atheniensis Icarus ab civibus interfectus, a Iove inter astra relatus; Hyg. fab. 130; cfr. Sen. Med. 314.

haec ubi dicta dedit, Cereris tum munere fessas
 restituunt vires et parco corpora Baccho; 70
 mox somno cessere; regunt sua sidera puppem.

Iamque sub Eoae dubios Atlantidis ignes
 albet ager, motisque truces ab ovilibus ursi
 tuta domosque petunt, raras et litus in altum 75
 mittit aves, cum primus equis exegit anhelis

69. *haec ubi dicta dedit*: Verg. Aen. II, 790.

70. *fessas—vires*: Coripp. Ioh. III, 411.

71. *sua sidera* i. e. quasi propria navium regendarum; non raro ita *suus* pronomen ad subiectum appositum pertinet ad id, quod obiecti proprium est; cfr. V, 487; Hor. epist. I, 18, 79; Ov. artis II, 60; 551; 643; remed. 176; met. II, 186; XV, 115; trist. III, 1, 66; IV, 4, 75; Stat. Theb. IV, 146; VIII, 236; Ciris 133; Claud. de raptu Pros. III, 243; utrum praecedat obiectum an sequatur, nihil interest apud poetas quidem neque necesse est, subesse eam notionem ut *suo* pronomine contrarium alieno efficiatur, quod fit plerumque in prosa oratione, velut apud Cic. pro Sest. 142 *Hannibalem sui cives* (seine eigenen) *e civitate eiecerunt*.

72. Postquam Argonautae patria relicta unum diem et unam noctem vecti sunt, secundo die eos iam Lemnum pervenisse Valerius narrat contra veritatem. At apud Apollon. I, 600 seqq. noctu Pallenem praetervecti usque ad Athonem montem et inde unum diem et unam noctem provecti postero die Lemnum venerunt; cfr. ad II, 10.

dubii ignes sunt siderum, quae sub oriente sole (*Eoae Atlantidis*, cfr. Verg. georg. I, 221) hebetantur; cfr. Iuv. V, 20 seqq. *solicitus ne Tota saluatrix iam turba peregerit orbem Sideribus dubiis*; eodem modo dies dicitur dubius Sen. Tro. 1142 *premiturque dubius nocte vicina dies*; neque aliter explicanda est *dubia lanugo* i. e. quae vix conspiciatur, ut de ea dubitare possis. apud Ov. met. IX, 398; XIII, 753.

Atlantides sunt Pleiades, filiae Atlantis et Pleiones, cfr. Verg. georg. I, 221; singularem scripsit poeta, ut aliis locis *Pleiadem* pro *Pleiadibus*, cfr. ad I, 647.

75. *exegit* quid significet hoc loco, non liquet. Burm. 'ascendit (Phoebus) eo usque ut radiis Atho vicerit', quod nihili est; Wagner 'conspicuum subito facit' sana sententia, sed exemplis ut solet non additis; neque, opinor, addi possunt. Nisi fallor, Valerius scripsit

Phoebus Athon mediasque diem dispersit in undas.
 certatim remis agitur mare rostraque cursu
 prima tremunt; et iam summis Vulcania surgit
 Lemnos aquis, tibi per varios defleta labores,
 ignipotens; nec te furiis et crimine matrum

80

accendit, cfr. ad V, 370; primi radii solis, *primus Phoebus*, illustrant cacumen Athonis, tum etiam undae illustrantur.

77. *remis agitur mare*: Luc. IX, 319.

79. Nota ex Homero fabula de Vulcano in Lemnum insulam a Iove delecto Il. I, 590 seqq.; cfr. XV, 18 seqq. Perperam interpretes propter *varios labores* cogitant de Vulcano bis ex caelo delecto; nam cum Iuno eum modo natum de caelo deiceret, non decedit in Lemnum, sed in mare, vid. Il. XVIII, 394 seqq. Varii labores intelligendi et ipsius Vulcani miseria et ira Veneris caedesque virorum, quam poeta iam enarraturus est. Atque de ea re multo fusius exponit, quam Apollonius, qui eam viginti quattuor versibus I, 609—632 breviter comprehendit. Sed maioris est momenti, quod Valerius prorsus culpa vacantes maritos describit, ut caedes nulla ratione excusanda et maxime miserabilis sit et apta ad animos legentium commovendos, cfr. Meieri quaest. Argon. p. 38. Contra Apollonius gravem culpam tradidit virorum mulieres suas repudiantium captasque puellas amantium (cfr. Hyg. fab. 15 et schol. Il. VII, 468), qua re horribile facinus mulierum aliquomodo excusaretur; cfr. I, 804 seqq. ubi Hypsipyle multis verbis Iasoni culpam virorum exponit. A longe plurimis scriptoribus culpa quidem viris tribuitur, sed elevatur mira narratione de foedo mulierum odore, quo viri eis abstinere coacti sunt: mythogr. Vat. I, 133; II, 141; schol. Stat. Theb. V, 28; Apollod. I, 9, 17; schol. Pind. Pyth. IV, 88; schol. Apoll. I, 609; 615; idem de Locris Ozolis tradit Serv. ad Aen. III, 399. Scythicas mulieres in culpa fuisse indicatur Orest. trag. 434 seqq. Ex Valerio sua hausit Stat. Theb. V, 49—498. Eo autem Pindarus Pyth. IV, 447 ab omnibus ceteris discessit, quod Argonautas ex Colchis redeuntes Lemnum appulisse dicit; cfr. etiam schol. Apoll. I, 615 et Theocr. idyll. XIII, 29, qui Argonautas tertio die ad Hellespontum pervenisse tradit.

80. *furiae* hoc loco idem valent atque vehemens furor, furores, ut III, 590; IV, 235; VI, 1; 293; Verg. Aen. VII, 392; Ov. her. IV, 47; Stat. Theb. VI, 488; Sil. I, 146; XVII, 236; Anson. idyll. VI, 83; contra *Furor* dictus pro *Furia* Val. VII, 510.

terra fugat meritique piget meminisse prioris.

Tempore quo primum fremitus insurgere opertos

caelicolum et regni sensit novitate tumentes

Iuppiter aetheriae nec stare silentia pacis,

Iunonem volucris primam suspendit Olympo

85

horrendum chaos ostendens poenasque barathri.

mox etiam pavidae temptantem vincula matris

solvere praerupti Vulcanum vertice caeli

devolvit; ruit ille polo noctemque diemque

turbinis in morem, Lemni dum litore tandem

90

insonuit. vox inde repens ut perculit urbem,

adclinem scopulo inveniunt miserentque foveantque

alternos aegro cunctantem poplite gressus.

81. De *que* particula pro *aut* posita cfr. ad I, 111.

83. *tumentes*, sc. ira, ut Stat. Theb. III, 443; 600; sic *tumidus* Stat. Ach. I, 36; 189; Theb. VI, 823; VIII, 636; IX, 79; *tumescere* Ov. her. VIII, 57; *intumescere* met. II, 508; fast. II, 607; III, 201; VI, 487; ex Pont. IV, 14, 34. De duro Iovis imperio, quale fuerit in initio, cfr. Aesch. Prom. 34 seq., 149.

84. *stare silentia pacis* i. e. stare pacem tranquillam, cfr. I, 159 *fremitus canum*; 452 *clari decus adiacet orbis*.

85. Huic de Iunone narrationi sumptae, ut iam dictum, ex Hom. I, 590 seqq. et XV, 18 seqq. coniunxit poeta ea, quae Homerus dicit de rebellione deorum Il. I, 399 seqq. et de Tartaro Il. VIII, 13. *volucer* est Olympus, qui celeriter circumvertatur, cfr. II, 38.

86. Minatur Iuppiter, se deiecturum Iunonem in Tartarum; *chaos* pro inferis dictum, cfr. ad I, 831; *barathrum* autem est pars infima Tartari: Hom. Il. VIII, 16 *τόσσον ἔνεργ'* "Αἰδεω ὅσσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης; Claud. in Ruf. II, 523 seqq. *vacuo mandate barathro* (Rufinum) *Infra Titanum tenebras infraque recessus Tartareos*.

90. *cum* Vat.; *dum* Schenkl.

91. *insonuit* poetica imagine et felici brevitate dictum pro eo quod est *cum sono decidit*; cfr. III, 79 *hasta—transtris insonuit*; VI, 366; fere eadem sententia legitur hoc verbum Verg. Aen. XII, 366; Sil. XIV, 428; Claud. fescenn. IV, 35.

93. Imitatus est Valerius Verg. Aen. XII, 386; *cunctari gressus* est tarde, cunctanter gressus facere, cfr. Stat. Theb. I, 410 *minas*

hinc reduci superas postquam pater adnuit arces,
 Lemnos cara deo, nec fama notior Aetne 95
 aut Lipares domus: has epulas, haec templa peracta
 aegide et horridi formatis fulminis alis
 laetus adit: contra Veneris stat frigida semper
 ara loco, meritas postquam dea coniugis iras
 horruit et tacitae Martem tenuere catenae. 100
 quocirca struit illa nefas Lemnoque merenti
 exitium furiale movet; neque iam alma videri
 tunc avet aut tereti crinem subnectitur auro,
 sidereos diffusa sinus; odio efferat et ingens

cunctantur, VII, 1 *cunctantes Tyrri primordia belli Iuppiter haud aequo respexit corde Pelasgos*.

94. *hinc* referendum ad *Lemnos cara*.

96. *has epulas* i. e. huius loci, insulae epulas, ut *hic* nuntius est nuntius huius rei.

97. Fulminis *alae* eadem sunt, quos *radios* nominat Verg. Aen. VIII, 429; sed *alae* fulmini tribuuntur etiam Aen. V, 319; Val. VI, 56; Claud. de rapt. Pros. II, 229.

99. Alludit poeta ad notam Homeri de amore Veneris et Martis narrationem Od. VIII, 266 seqq., cfr. Ov. met. IV, 171 seqq.; hanc Lemniis cognitam esse fingit poeta, cfr. schol. Stat. Theb. V, 59 *quia adulterium Veneris in honorem Vulcani damnaverant* (Lemniades), *inde nulla Veneris sedes in Lemno est*.

100. *tacitae catenae*; satis audacter hoc loco poeta notionem *taciti* transtulit ad ea, quae oculis occuluntur, cfr. ad I. 479.

101. *merenti* i. e. noxae, ut Verg. Aen. II, 229; 585; videlicet ex sententia Veneris.

102. Gravibus corruptelis laborant verba in Vaticano ita tradita: *neque enim alma videri iam tum ea cum reti crinem subnectitur auro Sidereos diffusa sinus, eadem efferat* e. q. s.; v. 103 sana sententia omnino caret; enim v. 102 non habet quo referatur, neque *eadem* v. 104 hoc loco aptum est neque infinitivus qui dicitur historicus *videri* in v. 102. Quae recepi, eis probabilis saltem sententia effici videtur; odio proposuit Sandstroem emend. p. 26.

103. Verg. Aen. X, 138.

104. *sidereos diffusa sinus*; sinus latus est signum laetitiae et voluptatis, Hor. c. I, 30, 5 *fervidus tecum* (cum Venere) *puer et solutis*

et maculis suffecta genas pinumque sonantem 105
virginibus Stygiis nigramque simillima pallam.

Iamque dies aderat, Thracas quo fuderat armis
dux Lemni puppes tenui contexere canna
ausus et inducto cratem defendere tergo.
laeta mari tum signa refert, plenasque movebant 110

Gratiae zonis (properent); Tib. I, 6, 39 seq. *tum procul absitis quisquis colis arte capillos Et fluit effuso cui toga laxa sinu*; eleg. in Maec. 59 *et tibi securo tunicae fluxere solutae*; Sen. Oed. 422 seq. *inde tam molles placuere cultus Et sinus laxi fluidumque syrma*. Contrarium describitur Stat. Theb. XII, 108, ubi poeta narrat orbas viduasque viris ante portas Thebarum interfectis advenisse ad propinquos plangendos: *par habitus cunctis: deiecti in pectora crines, Accinctique sinus. sidereus* adiectivum adhibetur ad candorem corporis indicandum ut IV, 190; 331; Ov. met. XI, 445; Stat. silv. I, 2, 141; II, 1, 42; Ach. II, 135; Theb. I, 577; V. 613; Mart. IX, 36, 10; X, 66, 7; Sen. Oed. 410; Claud. de nupt. Hon. 252; laudis Ser. 219; epithal. 3; de rapt. Pros. III, 178; *sidus* legis pro pulchritudine dictum Stat. silv. III, 4, 26; Theb. II, 159.

105. *pinumque sonantem—simillima*; accusativus Graeco more ex adiectivo pendens plerumque significat, si de homine dicitur, partem ipsius hominis, ut *nuda genu, os umerosque deo similis, similis vocem, animum mitis*; hoc loco longius progressus est poeta.

pinus sonans significat facem pineam, quae cum vehementer vibratur, sonitum edit, cfr. V, 33 *rapidae sonuere fuces*; *pinus* pro face saepius invenitur, ut Verg. Aen. VII, 397; IX, 72; Sil. X, 549; XIV, 303; 420; Claud. de rapt. Pros. I, 40; Prud. psychom. 43; Orient. common. I, 135.

107. Ab audacia Valerii non alienum est, quod legitur in Vat. *Thracas qui fuderat armis*; sed si ita scribimus, ducem Lemni ad reditum demum puppes contexuisse putandus est, quod ineptum. Schenkl (sic iam ante eum Maserius et Caussin) puncto post *aderat* posito *qui* ad *ducem* rettulit; at hoc probari ita demum posset, si antea de nocte dictum esset, vel certa dies iam commemorata. Recepti conjecturam Burmanni, de plusquamperfecto cfr. Plaut. Aul. 33.

108. Quoniam Argo primam fuisse navem iustam ex arboribus factam cum aliis poetis Valerius tradidit, sibi constitit hoc loco, ut diceret has puppes ex alia materia factas esse, quales erant apud barbaras nationes, cfr. Luc. IV, 130 seqq.

armentis nuribusque rates: it barbara vestis
 et torques, insigne loci; sonat aequore clamor
 'o patria, o variis coniunx nunc anxia curis,
 has agimus longi famulas tibi praemia belli';
 cum dea se piceo per sudum turbida nimbo
 praecipitat Famamque vagam vestigat in umbra,
 quam pater omnipotens digna atque indigna canentem
 spargentemque metus placidis regionibus arcet

111. Per multis poetarum locis *nurus* significant feminas iuvenilis aetatis, at *matres* maturioris, ut v. 160; III, 358; IV, 369; II, 80; VII, 113; Ov. met. VII, 363; XIII, 560 al., vel coniunctim nominantur, ut Val. VIII, 141; Ov. met. III, 529; IV, 9; XII, 216 al.

et Vat., it ed. Bonon. et Ald. i. e. navibus vehitur, cfr. Hor. epod. IX, 30; Ov. her. II, 36; 92; VII, 40; X, 125; XVIII, 30; met. XIV, 227; Luc. III, 228; Tib. I, 4, 45; IV, 1, 193.

112. *torques* inter ornamenta Thracum fuisse indicat poeta; *loci*, unde veniebant, ubi vicerant.

113. Non sine consilio amantes coniugum viros Lemnios describit Valerius, cfr. ad v. 79.

anxia curis; Ov. met. IX, 275.

114. *praemia belli*; Luc. I, 341.

115. Ut hoc loco Venus, sic apud Verg. Aen. X, 633 Iuno nimbo contacta se ad terram praecipitat.

116. De *Fama* locus notissimus est Verg. Aen. IV, 173 seqq.; cfr. etiam Ov. met. XII, 39 seqq. Vergilius nimis indulsit cupiditati huius deae accuratius describendae, eo moderatius egit Valerius, qui paucissima a Vergilio, pauca ab Ovidio sumpsit; etiam breviores quam Valerius sunt Luc. I, 471 seq. et Claud. de laud. Stilich. II 408 seqq. et Stat. Theb. III, 425. Conferantur praeterea Ov. met. II, 760 seqq., ubi sedes Invidiae describitur, et VIII, 788 seqq., ubi similiter de Fame agitur et XI, 592 seqq., ubi Somni domicilium nobis ante oculos proponitur.

117. Etiam apud Ovidium Famam inter caelum et terram habitare legimus in confinio quidem terrae caeli maris, sed ideo, quia ab eo loco omnia, quae in mundo fiant, conspici possunt, apud Valerium Iuppiter eam quasi indignam caelo prohibet.

digna atque indigna canentem; Verg. Aen. IV, 190 *facta atque infecta canebat*.

aetheris: illa fremens habitat sub nubibus imis,
 non erebi, non diva poli, terrasque fatigat, 120
 quas datur; auditam primi spernuntque foveantque;
 mox omnes agit et motis quatit oppida linguis.
 talem diva sibi scelerisque dolique ministram
 quaerit avens. videt illa prior, iamque advolat ultro
 impatiens, iamque ora parat, iam suscitatur aures. 125
 hanc superincendit Venus atque his vocibus implet:
 'vade age et aequoream, virgo, delabere Lemnon
 et cunctas mihi verte domos, praecurrere qualis
 bella soles, cum mille tubas armataque campis
 agmina et innumerum flatus confingis equorum. 130
 adfore iam luxu turpique cupidine captos
 fare viros carasque toris inducere Thressas.
 haec tibi principia, hinc rabidas dolor undique matres
 instimulet: mox ipsa adero ducamque paratas.'
 Illa abit et mediam gaudens defertur in urbem; 135
 et primam Eurynomen ad proxima limina Codri

121. *audentem* Vat.; *auditam* Thilo; spernunt quidem, sed tamen animo, quae audiverunt, servant.

124. *avens*: cfr. ad I, 100.

126. *superincendit* i. e. insuper incendit; verbum est ἀπαξ λεγόμενον ut *protonat* IV, 205.

implet, excitat; v. 167; III, 220; IV, 81; (Ov. am. II, 3, 11;) Stat. Theb. III, 619; cfr. etiam Ov. met. VII, 428 *muneribusque deos implet*.

127. Verg. Aen. III, 462; IV, 223.

130. *flatus—equorum* i. e. fremitus; Verg. Aen. XI, 911; Sil. V, 433; Nemes. cyneg. 256; paullo aliter se habent loci Verg. georg. III, 111 et Sil. XVI, 421, ubi *flatu* anhelitus equorum currentium indicatur; cfr. Stat. silv. I, 1, 21.

131. Verg. Aen. IV, 194.

133. *rapidas* Vat.; *rabidas* ed. Bonon. dolor undique quasi impetum faciat in matres.

136. *proxima limina* sc. sibi.

Vat. a c *proxima*, quod si servamus, intolerabili ratione constructio turbatur obiecto quod est *proxima littora* inter *Eurynomen* et *exesam* interposito; recepi cum Baehrente ad coniecturam Carrionis.

occupat exesam curis castumque cubile
 servantem: manet illa viro famulasque fatigat
 velleribus, tardi reputant quae tempora belli
 ante torum et longo mulcent insomnia penso.
 huic dea cum lacrimis et nota veste Neaerae
 icta genas 'utinam non hic tibi nuntius essem,
 o soror, aut nostros' inquit 'prius unda dolores

140

137. Verg. Aen. VIII, 411 seqq.; sine dubio etiam Lucretiae historia poetae ante oculos versabatur.

138. *manet illa viro* i. e. se viro castam servat.

139. *littoribus* Vat., *velleibus* ed. Ald. Thilo praef. p. XVI putat significasse poetam, famulas fatigatas esse iterum iterumque ad littora missas; sane non aliena est ab audaci Valerii breviloquentia talis dicendi ratio. sed quominus hanc sententiam probemus, aperte prohibemur eis, quae Valerius v. 139 seq. exponit.

tardi reputant quae tempora belli recte explicari videtur, famulas consolatas esse dominam sollicitam, quod vir nondum redierit, cum reputarent propter longinquitatem belli virum nondum redire potuisse.

140. *longo—penso*, Verg. Aen. VIII. 411.

141. Fama se assimulat Neaerae, id quod varia ratione poetae licebat exprimere; poterat dicere *nota voce* Neaerae, quam coniecturam Heinsii receperunt Schenkl et Baehrens; sed videtur etiam dicere potuisse *nota veste*, quod in Vat. legitur; tutius igitur duxi nihil mutare, cfr. etiam Verg. Aen. V. 620 (Iris a Iunone missa) *faciemque deae vestemque reponit* et Val. ipsius VII. 211.

142. *icta genas* de planctu dictum quidem praeter consuetudinem, sed non inepte, quare recte nihil mutandum censuerunt recentiores editores.

nuntius dictus de femina exemplo caret, sed cfr. quod legitur IV, 667 *advertere dei* i. e. Iuno et Minerva; vide etiam quae ad VI, 657 dicta sunt. *esset* pro *essem* probaverunt at non receperunt Burmann Wagner Thilo.

143. *dolores* significant eum vel eos, qui dolorem afferunt, sive maritos sive Thressas mulieres; cfr. *amores* dictos pro homine amato et quae ad VI, 499 de *curae* notione dicuntur; vide etiam I, 23. Immerito autem offendit Thilo in praef. p. XXIV in eo, quod post imperfectum *essem* sequatur praesens *obruat*: illud infectum fieri nequit, hoc etiam tum accidere potest; *prius* sc. quam Lemnum appellant. Neque sine causa mutantur tempora in v. 147.

obruat, in tali quoniam tibi tempore coniunx
 sic meritaе, votis quem tu fletuque requiris, 145
 heu furit et captae indigno famulatur amore.
 iamque aderunt thalamisque tuis Threissa propinquit
 non forma, non arte colus, non laude pudoris
 par tibi nec magni proles praeclara Dorycli,
 picta manus ustoque placet sed barbara mento. 150
 attamen hos aliis forsā solabere casus
 tu thalamis fatoque leges meliore penates;
 me tua matris egens damnataque pelice proles
 exanimat, quam iam miseros transversa tuentem

146. *captae* dativus est pendens a *famulatur*.

148. Hom. Il. I, 115. *fama* Vat., *forma* Ald. edit.

150. Thraces, ut etiam aliae barbarae gentes et antiquitatis et nostri temporis, manus et ora aliasque corporis partes notis compungere vel pingere solebant, cfr. Cic. de off. II, 25, qui barbarum compunctum notis Thraeciis commemorat; de Gelonis idem traditur Verg. georg. II, 115; Claud. in Ruf. I, 313; de Agathyrsis Verg. Aen. IV, 146; Prisc. perieg. II, 302; de Parthis Mart. X, 72, 7; saepissime de Britannis: Caes. bell. gall. V, 14; Mel. III, 6; Prop. II, 18, 23; Mart. XI, 53, 1; XIV, 99, 1; Claud. de III. cons. Hon. 54; de laud. Stil. II, 248; de bell. Poll. 417; vid. etiam Herod. V, 6; Xenoph. anab. V, 4. 32. *usto—mento* i. e. mento notis inusto.

sed coniunctio praeter consuetudinem hoc loco post quartum demum vocabulum positum est; post quintum adeo invenitur IV, 484; post tertium VI, 653; post secundum III. 194; IV, 544; V, 554; VII, 160; 174; VIII. 318; post primum I. 236; 475; 522; IV, 231; 691; V, 460; 663; VI, 93; 126; 687 aliisque locis non paucis.

151. *tales* Vat., *aliis* Heinsius; cfr. Stat. Theb. V, 138 *ipsa faces alias melioraque fœdera iungam*.

153. *damnata* participium (sc. morti, cfr. ad I, 787) cum ablativo personae, qui est *pelice*, coniungitur ut apud Hor. epist. I. 1, 94 *curatus inaequali tonsore*; c. I, 6, 2 *scriberis Vario—Maeonii carminis alite*; Iuv. III, 91 *ille—quo mordetur gallina marito*.

154. *transversa tuentem* cfr. ad I, 38, et praeterea Verg. eclog. III, 8 *transversa tuentibus*; Aen. V, 19 *transversa fremunt*; Stat. Theb. I, 348 *transversa frementes*.

quam pronomen ad pelicem referendum apparet.

lotalesque dapes infectaque pocula cerno. 155
 scis simile ut flammis simus genus; adde cruentis
 quod patrium saevire Dahis. iam lacte ferino,
 iam veniet durata gelu. sed me quoque pulsam
 fama viro, nostrosque toros virgata tenebit
 et plaustro derepta nurus.' sic fata querellas 160
 abscidit et curis pavidam lacrimisque relinquit.
 transit ad Iphinoen isdemque Amythaonis implet
 Olenique domum furiis; totam inde per urbem
 personat, ut cunctas agitent expellere Lemno,
 ipsi urbem Thressaeque regant. dolor iraue surgit. 165

155. *infecta* sc. veneno, ut II, 496; VII, 552; Lucan. VII, 851.

156. *scis*—*ut*—*simus*; *ut* particula i. e. *quomodo* ponitur post verba dicendi et sentiendi pro accusativo cum infinitivo etiam statim infra 164; cfr. praeterea Verg. georg. I, 56; eclog. IV, 52; V, 6; legitur in prosa quoque oratione velut Cic. de fin. V, 48.

157. *patrium saevire Dahis*; pro Thracibus omnibus nominavit Valerius certam quamlibet gentem sane more poetico, at hoc loco eam, quae longissime a Thracia remota habitat ad littus maris Caspii et inter Scythas numeretur, vid. Plin. nat. hist. VI, 50; Strab. VII, 3, 12; XI, 8, 2; sed omnino poeta Scytharum et Thracum gentes in unum confundit, cfr. ad VI, 42.

lacte ferino i. e. equino; cfr. Verg. Aen. XI, 571; Hippemolgos gentem Scythicam commemorant Hom. II. XIII, 5; Strab. VII, 3, 2; Prisc. perieg. 301; cfr. etiam ad V, 603.

158. *durata gelu* sc. pelex; cfr. Stat. Ach. II, 393 *durataque multo Sole geluque cutis*; de frigore Thraciae notae sunt querelae Ovidii; cfr. infra v. 177.

159. *virgata* a nonnullis de veste dictum intellegitur, sed hoc quidem loco sine dubio rectius explicatur de corpore notis compuncto, quod iam supra poeta tetigerat v. 150. Eadem sententia *virgae* dicuntur ab Ov. art. III, 269 *pallida purpureis tangat sua corpora virgis*. Sic apud Nicandrum Theriac. 725 *ἀράχνη* dicuntur de notis, quas araneae quaedam in corpore habent.

160. *directa* Vat., *derepta* Vossius. Indicatur vita Nomadum cum plaustis vagantium; cfr. II, 178 et VI, 80; Claud. de IV. cons. Hon. 53; est mos Scytharum notissimus et saepe ab antiquis commemoratus.

161. *curis*—*lacrimisque* dativos recte explicat Burmann.

obvia quaeque eadem traditque auditque neque ulli
vana fides. tum voce deos, tum questibus implent,
oscula iamque toris atque oscula postibus ipsis
ingeminant lacrimisque iterum visuque morantur.
prosilium nec tecta virum thalamosque revisunt
amplius; adglomerant sese nudisque sub astris
condensae fletus acuunt ac dira precantur

170

167. *implent*; cfr. ad II, 126. *tum*, quod est ante *questibus*, om. Vat; add. Vaticanus 1613.

168. *oscula postibus ipsis ingeminant*: de re cfr. Verg. Aen. II, 490; IV, 659; de verbis Stat. Theb. V, 594 *ingeminat misera oscula tantum Incumbens*; Ov. met. III, 369 *ingeminat voces*; Stat. Theb. I, 419 *crebros ictus—ingeminant*.

170. Neque Heinsius, qui *moratae* pro *morantur* scribendum proposuit, neque Schenkl, qui ante 170 versum excidisse aut locum a poeta imperfectum relictum esse putat, mentem Valerii assecuti videntur: ipso asyndeto abruptoque sermone poeta subito et fortiter captum consilium mulierum indicavit, quae mentis ira abreptae amplius non cunctentur.

171. *adglomerandi* verbo Vergilius primus usus videtur, sed modeste, ut dativum adiungat, cui quid se adglomerat: Aen. II, 339 *lateri*; XII, 457 *cuneis coactis* (sic etiam Mar. Vict. Aleth. III, 273); studiose id verbum arripuit Valerius, sed neglecta propria significatione dicit adglomerare pro simplici glomerandi verbo, ut hoc loco 'sich zum Knäuel ballen' et simili notione *latera adgl.* III, 87; *tenebras* II, 197; *fretum* II, 499; ex imitatione Valeriana autem Silius scripsit V, 238 *tunc alacres arma adglomerant*.

Domibus relictis noctem caelo sideribus illustri sub divo agunt mulieres; *nudis sub astris*, nubibus non obtectis i. e. sub divo sine exemplo dictum videtur.

172. *fletus acuunt* duabus rationibus explicare licet: aut fletus, qui antea iam fiebant, *augent* aut *acriter flent*, illud usitatius est, hoc magis poeticum, cfr. Verg. Aen. XII, 108 *Aeneas acuit Martem* i. e. acriter bellum parat, indutiis enim factis nondum pugnabatur; Sen. Troad. 834 (Chiron) *tunc quoque ingentes acuebat iras bella canendo* i. e. acrem Achillis iram ad pugnandum, quam nondum habebat, excitat.

A deis petunt Lemniades, ut nova cum Thressis coniugia maritis dira evadant.

coniugia et Stygias infanda ad foedera taedas.

Has inter medias, Dryopes in imagine maestae,
 flet Venus et saevis ardens dea planctibus instat 175
 primumque 'Sarmaticas utinam Fortuna dedisset
 insedis domos tristesque habitasse pruinas
 plaustraque; quin etiam patriae vidisse per ignes
 culmen agi stragemque deum! nam cetera belli
 perpetimur. mene ille novis, me destinat amens 180
 servitiis? urbem aut fugiens natosque relinquam?
 non prius ense manus raptoque armabimus igne,
 dumque silent ducuntque nova cum coniuge somnos,
 magnum aliquid spirabit amor?' tunc ignea torquens

173. De re cfr. Ov. her. VI, 45 seq. *at mihi nec Iuno nec Hy-*
men sed tristis Erinys Praetulit infaustas sanguinolenta faces; Senec.
 Octav. 23 seq. *illa illa meis tristis Erinys thalamis Stygios praetulit*
ignes. Omnino id, quod exitium fert, a poetis *Stygium* dicitur, ut Ov.
 met. III, 76; Lucan. VI, 91; Sil. XII, 137; Val. VI, 155; VIII, 87.

174. *Dryopes in imagine*; plerumque dicitur *sub imagine*, sed
 cfr. IV, 391 et Ov. amor. I, 10, 4 *quam* (Ledam) *Callidus in falsa*
lusit adulter ane; imitatus est Valerium Statius silv. V, 3, 289 et
 Theb. III, 528.

176. *primumque* sc. ait, cfr. ad I, 174.

177 sq. Locum imperfectum putat Schenkl, mihi potius corrup-
 telis inquinatus videtur; in 178 Vat. habet *plaustra sequi vel iam*,
 ego scripsi *plaustraque; quin etiam*. Dryope falsa optat, ut ipsa sit
 inter Thracias mulieres, quae antea Sarmaticas domos et plaustra
 habitaverint, tum autem novae futurae sint coniuges virorum Lem-
 niorum. At etiam ea quae sequuntur *per ignes culmen agi* sana non
 sunt; probabilis autem emendatio nondum inventa, nam quae pro-
 posuit Burmann *per arces fulmen agi* non apta sunt propter verba
cetera belli perpetimur. *stragem deum* explicat Wagner caedem a
 deis immissam; Lemaire statuas (cur non potius templa?) deorum
 stratas fractasque. Cfr. Verg. Aen. IV, 670.

181. *aut* coniunctio primo sententiae vocabulo postposita re-
 peritur etiam IV, 103; 448; V, 453; secundo V, 164; VIII, 168.

183. *silent* i. e. quiescunt, ut IV, 281. *ducunt somnos*, cfr. Verg.
 Aen. IV, 560; *educere somnos* dixit Sil. XI, 403; aliis locis significat
 somnum adducere, efficere, cfr. Benth. ad Hor. ep. I, 2, 31.

lumina praecipites excussit ab ubere natos. 185
 ilicet arrectae mentes evictaque matrum
 corda sacer Veneris gemitus rapit: aequora cunctae
 prospiciunt simulantque choros delubraque festa
 fronde tegunt laetaeque viris venientibus adsunt.
 iamque domos mensasque petunt; discumbitur altis 190
 porticibus; sua cuique furens festinaque coniunx
 adiacet, inferni qualis sub nocte barathri
 accubat attonitum Phlegyan et Thesea iuxta
 Tisiphone saevasque dapes et pocula libat
 (tormenti genus) et nigris amplectitur hydrys. 195
 Ipsa Venus quassans undantem turbine pinum

186. *ilicet* mutata significatione pro particula *ilico* ponitur inde a Vergilio, ut Aen. II, 424; VII, 583; VIII, 223 al.; apud Val. ipsum III, 58; 730; IV, 451; etiam apud posteriores, velut Martianum Capellam, Paulinum Nolanum, Alcinum Avitum, Apollinarem Sidonium, Cresconium Corippum.

186. *arrectae mentes*; Verg. Aen. V, 643.

187. *sacer—gemitus*; cfr. ad I, 798.

188. *delubra—fronde tegunt*; Verg. Aen. II, 248 seq.

191. *festinaque coniunx* Vat., quod a multis viris doctis in suspicionem vocatum est, sed immerito, ut videtur. Burmann explicat 'per epulas ad facinus festinabant'; nullam moram mulieres interponebant aliud agendo, cfr. Verg. Aen. IX, 488 *tibi quam* (vestem) *noctes festina diesque Urgebam*.

193. Theseus et Phlegyas una nominantur etiam a Verg. Aen. VI, 618. Phlegyae filiam Coronidem Apollo vitiavit, unde Aesculapium suscepit, sed pater dolore correptus templum Apollinis Delphici incendit ideoque eius sagittis confossus et in Tartarum deiectus est; vid. Serv. ad Verg. Aen. VI, 618; myth. Vat. I, 205; II, 128.

194. De re cfr. Stat. Theb. I, 712 seqq., ubi Megaera nominatur pro Tisiphone. Ex Statii verbis apparet Tisiphonen praegustandis dapibus fastidium edendi Phlegyae et Theseo movisse, ita ut fame gravissime vexarentur; apud Verg. Aen. VI, 606 ipsis manibus furia prohibet Ixionem Pirithoumque, quominus epulas splendidissime apparatus attingant.

195. *tormenti genus*; Verg. Aen. VIII, 487.

196. Thilo praef. XXVII putat poetam ipsum secum pugnare,

adglomerat tenebras pugnaeque accincta trementem
 desilit in Lemnon; nimbis et luce fragosa
 prosequitur polus et tonitru pater auget honoro.
 inde novam pavidas vocem furibunda per auras 200
 congeminat, qua primus Athos et pontus et ingens
 Thraca pavet pariterque toris exhorruit omnis

cum 174 seqq. Venerem in imagine Dryopes Lemniades ad coniuges interficiendos adhortatam esse dixerit, v. 197 autem e caelo eam desiluisse narret. At hae duae res non continuo tempore actae sunt, sed intercedit spatium aliquod, quo ea fiunt, quae 187—191 narrantur. Venus interim evanuerat, quod Valerius sane aperte addere omisit, iamque vera dea ex caelo revertitur; vide praef. p. 8.

undantem pinum i. e. facem pineam; *undare* si ad ignem transfertur, proprie dicitur de igne liquido, quem montes evomunt, vid. Verg. georg. I, 472; tum de motu flammaram undulato, ut Verg. Aen. XII, 672; Sil. IX, 446.

198. *luce fragosa* i. e. fulmine cum tonitru coniuncto; *fragosus* de vehementi et rauco sonitu, qualis est tonitrus, dicitur etiam Verg. Aen. VII, 566; Claud. de cons. Stil. 337; Iuvenc. III, 229; proxime ad locum Val. accedit Prudent. cathem. VII, 94 seq. *nimbos crepantes et fragosos turbines Vibrans tonantum nube flammaram quatit*.

desilit in Lemnon; Stat. Theb. XI, 472 de Pietate narrans *desiluitque polo*; cfr. Merobaud. paneg. in Aetium 69 *hanc ubi diva nocens liquido de trami* [te vidit], *desilit* sc. in terram.

200. Advocat Venus horrenda voce, qua tota regio terrore completur, deos inde a 204 nominatos; imitatus esse videtur Valerius in universum Verg. Aen. VII, 511 seqq., cfr. praeterea Stat. Theb. I, 114 seqq.

201. *vocem—congeminat*, cfr. VI, 513 *congeminare paeana*; Verg. Aen. XI, 698 et Val. VI, 378 *securim*; XII, 714 et Val. II, 535 *ictus*; Sil. III, 196 *sonitus*; XVI, 267 *suspiria*; Stat. Theb. I, 116 *sibila*; VI, 41 et Val. IV, 71 *fragorem*; Coripp. Ioh. IV, 397 *sonos*.

201. Primum Athonem clamore Veneris exhorruisse non inepte dicitur, cum montibus potissimum omnis sonus repercutiatur.

202. *Thraca palus* Vat., sed commemoratio Thraciae paludis post pontum commemoratum non apta est; *pavet* Pierson (cfr. stud. Vindob. V, 140); *Thraca* pro *Thracia* legitur apud Verg. Aen. XII, 335; Hor. epist. I. 3, 3; 16, 13.

mater et adstricto riguerunt ubere nati.
 accelerat Pavor et Geticis Discordia demens
 e stabulis atraeque genis pallentibus Irae
 et Dolus et Rabies et Leti maior imago
 visa truces exerta manus, ut prima vocatu

205

203. Verg. Aen. VII, 518; Apoll. IV, 136 seqq.

204. Amant poetae Romani notiones, quae sub sensus non cadunt, tanquam personas vel deos deasque fingere; quae hoc loco leguntur, plerumque in comitatu Martis nominantur, ex parte tantum praeierant Graeci. Ἀΐμος Φόβος Ἐρις commemorantur Hom. Il. IV, 440; Ἀΐμος et Φόβος Il. XV, 119; Hesiod. scut. Herc. 195; 463; cfr. Il. XI, 37; Hesiod. Theog. 934; Φόβος Il. XIII, 299.

Apud poetas Romanos haec fere imprimis notabilia: *Pavor* Ov. met. IV, 485; Stat. Theb. III, 425; VII, 108; 127; Claud. de laud. Stil. II, 373; in Ruf. I, 343; pro eo *Formido* Verg. Aen. XII, 335; cfr. Claud. in Ruf. I, 343; vel *Metus* Verg. georg. III, 552; Aen. VI, 276; Stat. Theb. VII, 49; Sil. IV, 325; Claud. de laud. Stil. II, 373; in Prob. et Olybr. cons. 78; vel *Terror* Sil. IV, 325; Ov. met. IV, 485; vel *Timor* Verg. Aen. IX, 716.

Discordia Stat. Theb. V, 74; VII, 50; Ennius apud Hor. sat. I, 4, 60; Verg. Aen. IV, 280; VIII, 702; cfr. omnem modum egredientem Claud. in Ruf. I, 28 seqq.

Irae Verg. Aen. XII, 336; Stat. Theb. III, 424; VII, 48; IX, 833; (vel totus exercitus irarum) Sil. IV, 437.

Dolus; pro eo habet *Insidias* Verg. Aen. XII, 336; Stat. Theb. VII, 50.

Rabies; pro ea *Furor* invenitur Stat. Theb. III, 424; Sil. IV, 325; *Furores* Stat. Theb. IX, 833; *Insaniam* habet Ov. met. IV, 485.

Letum Verg. Aen. VI, 277; auget Sil. IV, 438, ubi legitur *Leti innumerae facies*; *Mortem* habet Stat. Theb. VII, 53. Praeterea non ab re erit dicere, *Nefas* tanquam personam cogitari Stat. Theb. VII, 48; *Luctum* Verg. Aen. VI, 274; Ov. met. IV, 484; *Fugam* Val. VI, 181; Verg. Aen. IX, 716; *Impetum* Stat. Theb. VII, 47; Claud. in Prob. et Olybr. cons. 78. Huic ipsi loco Valerii omnino maxime similis est enumeratio, quae reperitur apud Stat. Theb. VII, 48 seqq.; cfr. etiam Verg. Aen. VI, 274 seqq.

207. *exerta manus*: Claud. rapt. Pros. III, 377. *ut prima*; cfr. ad I, 765.

intonuit signumque dedit Mavortia coniunx.
 hic aliud Venus et multo magis ipsa tremendum
 orsa nefas gemitus fingit vocesque cadentum 210
 inrupitque domos, et singultantia gestans
 ora manu taboque sinus perfusa recenti
 arrectisque comis 'meritos en prima revertor
 ulta toros, premit ecce dies'. tum verbere victas
 in thalamos agit et cunctantibus ingerit enses. 215

208. *Mavortiam coniugem* Venerem poeta non sine acerbitate dixit, quia ab eius cum Marte consuetudine tota haec calamitas initium ceperat.

209. Verg. Aen. II, 199. Non praetereundum hoc loco videtur, quod poeta ut viros prorsus innocentes describit, sic etiam culpam mulierum, quantum fieri poterat, elevare conatur. Iam primum reputandum est, nisi dea ipsa intercessisset, tantum nefas eas neque ausuras neque omnino mente concepturas fuisse. Neque solum post Famam ipsa Venus sub imagine Dryopes feminas instigavit, sed etiam vera dea caelum et terras, ut aiunt, miscuit. At ne hoc quidem satis esse ei videbatur, sed foeda fraude caedis iam initium factum esse postquam indicavit, ipsa in thalamos agit mulieres atque dat arma: ita demum caedes re vera oritur. Simili modo Medea apud Valerium sola fere dearum opera ad Iasonem amandum quasi cogitur.

211. Non veretur poeta Romanus foedissimam imaginem nobis ante oculos proponere, dummodo imminuat, ut antea dictum, mulierum culpam: apparet Venus manu gestans caput abscisum viri.

212. *singultandi* verbum saepius invenitur, cum de morientibus dicunt poetae, sed varia ratione usurpatur: simpliciter significat nostrum 'roecheln' hoc loco, tum Sil. I, 388 et Stat. Theb. VIII, 753; cfr. substantivum *singultus* Val. III, 107; Verg. georg. III, 507; Aen. IX, 415; Ov. met. VI, 509; Luc. VIII, 683; Stat. Theb. III, 90; Coripp. Ioh. IV, 934. *anima* dicitur *singultare* Sil. XIV, 551; *animam singultare* transitiva vi legitur Ov. met. V, 134; Stat. Theb. V, 261; denique audacius scripsit Verg. Aen. IX, 332 *tum caput ipsi aufert domino truncumque relinquit Sanguine singultantem*.

213. *arrectasque comas* Vat., *arrectisque comis* Peerlkamp ad Verg. Aen. X, 726. *meritos—toros*, cfr. ad I, 727.

215. *invenit* Vat.; *ingerit* Heinsius; cfr. Nemes. cyneg. 5 *Custiliusque mihi nova pocula fontis alumnus Ingerit*; Koch coniect. p. 17

unde ego tot scelerum facies, tot fata iacentum
 exsequar? heu vatem monstris quibus intulit ordo!
 quae se aperit series! o qui me vera canentem
 sistat et hac nostras exsolvat imagine noctes!
 invadunt aditus et quondam cara suorum
 corpora: pars ut erant dapibus vinoque soporos,

220

scripsit *induit*, quod probarem, si repertum esset exemplum, quo non arma sed gladium induere legeretur; Baehrens scripsit *inserit* coll. loco Stat. Theb. V, 230, quem non intellexit.

216. *scelerum facies*; VIII, 312; Verg. Aen. VI, 560; *scelerum figuras* dixit de eadem re Stat. Theb. V, 206.

217. *vatem monstris quibus intulit ordo*; *ordinis* substantivum simpliciter scribitur pro ordine rerum, ut versu qui sequitur *series*, cfr. Stat. silv. III, 3, 63 *laeta series* i. e. series laetarum rerum et Theb. I, 7 *longa series*. Pronomen interrogativum hoc loco et IV, 438; 441 post alterum vocabulum collocatum est, post tertium IV, 569 et VII, 426.

218. *o, qui me vera canentem sistat*: o utinam sit, qui me sistat; imitatus est poeta Verg. georg. II, 488 *o, qui me gelidis in vallibus Haemi sistat*.

219. *noctes* intellegit Pius lucubrationes, carmen per noctes confectum, quem secutus est Wagner; Burmann rectius somnia per noctes apparentia coll. III, 362; sed vel ipse hic locus libri tertii ostendit, non solum de imaginibus per somnum oblatis cogitandum, sed etiam de eis rebus, quae homini per noctem vigilanti vel insomni imaginandi vi plures et vividiores et magis horribiles offerri solent quam interdiu aliis rebus occupato et districto; varias virorum doctorum coniecturas ut *voces mentes cartas* prorsus supervacaneas puto; cfr. etiam Sil. II, 563. Ceterum *nostras noctes* scripsit poeta, quamquam antea *me sistat* scripserat, de qua varietate cfr. Catull. 6, 16; 64, 139 seq.; 68, 37; 132; 77, 4; 116, 3.

220. *invadunt aditus* sc. thalamorum.

221 seqq.; in explicandis his versibus longe a vero aberraverunt Heinsius Burmann Baehrens: tres partes mulierum (vel si 239 seqq. comprehendimus, quattuor) distinguit poeta: unam partem, quae viros suos somno vinoque sopitos trucidet; de his quidem accuratius quidquam addere non opus erat, nisi quod fortasse breviter comprehenduntur cum tertia parte v. 233 et 234; alteram, quae facibus et gladiis armata domibus incensis viros comburat; de his loquitur

pars, conferre manus etiam magnisque paratae
 cum facibus, quosdam insomnes et cuncta tuentes.
 sed temptare fugam prohibetque capessere contra
 arma metus; adeo ingentes inimica videri
 diva dabat, notaque sonat vox coniuge maior.
 tantum oculos pressere manu, velut agmina cernant
 Eumenidum ferrumve super Bellona coruscet.

225

fusius poeta 235—238; tertia pars aggreditur ferro viros vigilantes quidem sed metu torpentes, de his accuratius dicit v. 224—234. Haec omnia plana et aperta, sed eo paullum hanc sententiam obscuravit poeta, quod variandi studio v. 223 dicit *quosdam insomnes*, non, ut debebat, *pars insomnes*: at hoc leve, illud potius vituperandum, quod *conferre manus paratae* si verba spectamus, ad alteram tantum mulierum partem pertinet, si sententiam, etiam ad tertiam.

221. *sopor* aliis locis significat id, quod somnum facit, Verg. Aen. III, 630 dicit *dapibus vinoque sepultus*. Conferre licet adiectivum *honoris*, quod plerumque activa significatione usurpatum, pro *honesto honorato* scripsit Stat. Theb. V, 40.

222. *paratae*, unde pendent verba *manus conferre*, audacia Valerio quidem non insolita post *magnisque* traiectum est, cfr. ad I, 284.

223. *insomnes et cuncta tuentes*; Verg. Aen. IX, 345 *vigilantem et cuncta videntem*.

225. *metus*; posteriore syllaba producta ut *sanguis* III, 234; *subiit* IV, 188; *impulerit* V, 164; *saevus* VI, 152; *genitor* VI, 305; *brevibus* VI, 571; *abiit* VI, 612; *impediit* VIII, 259.

226. *nota—vox coniuge maior*, i. e. quam vox coniugis; talia brevitatis ad comparationes adhibitae exempla notissima sunt et apud Graecos et apud Romanos; satis sit afferre Iuv. III, 90; de sententia cfr. Sil. III, 699 *ac maior nota iam vox prorumpit in aures*.

227. *manu* om. Vat., add. Burmann; *agmina* dicuntur Eumenidum, quamquam tres tantum numerantur, rhetorica et poetis Romanis solita superlative; cfr. VII, 148; Verg. Aen. IV, 469; VI, 572; Sen. Thyest. 78; Prud. in Symm. I, 362; sic *turbam* Furiarum dixit Sen. Med. 958 et *cohortem* Thyest. 250. Item *turba* et *agmen* de tribus pueris dicitur apud Stat. silv. IV, 8, 43 et 44; et *tot iuvenes* de duobus pueris Thyestae Sen. Thyest. 523 et *omnes* de tribus hominibus Tacit. ann. I, 13; Suet. Cal. 24.

228. *ferrumve—coruscet*; cfr. Verg. Aen. V, 641 *corripit ignem Sublaetaque procul dextra conixa coruscat Et iacit*; VIII, 661 *duo—coruscant gaesa*; XII, 431 *hastamque coruscat*; Sil. I, 434 *telumque coruscans*.

hoc soror, hoc coniunx, propiorque hoc nata parensque
 saeva valet; prensosque toris mactatque trahitque 230
 femineum genus, immanes quos sternere Bessi
 nec Geticae potuere manus aut aequoris irae.
 it cruor in thalamis et anhelo in pectore fumant
 vulnera seque toris misero luctamine trunci
 devolvunt. diras aliae ad fastigia taedas 235
 iniciunt adduntque domos: pars ignibus atris

230. *mactatque trahitque*; Verg. Aen. IX, 340 *manditque trahitque* de leone.

231. *Bessi* et *Getae* Thraciae gentes coniunguntur etiam ab Ovidio trist. III, 10, 5; IV, 1, 67; cfr. Strab. VII, 5, 12; Plin. nat. hist. IV, 40. De *nec* particula ad Bessos addenda cfr. ad I, 18. Ceterum Valerio videtur observatus esse locus Verg. Aen. II, 196 seqq., cfr. Stat. Theb. V, 172 seqq.

233. *his* Vat.; *it* Sabellicus, cfr. Verg. Aen. IX, 434; Koestlin Philol. 38, 55 et Loebach in obs. critic. *his* servare student interpungendo post *genus* v. 231 et *quos* referendo ad *his*: at opponuntur feminae Bessis et Getis neque haec interpungendo vel interpretando divellere licet. *anhela* Vat.; *anhelo* Heinsius.

236. Vitia huius versus sanare varie temptaverunt viri docti neque facile dici poterit, quid Valerius scripsisse videatur. Certe corrupta sunt verba *adduntque domos*; nam vix probabilis est ea ratio, qua explicatur etiam domos mulieres exitio dedisse coll. I, 825; optima fortasse est coniectura, quam Bury proposuit Hermathen. VIII, 399 *clauduntque*; Postgate Journ. of phil. XXII, 309 scripsit *obduntque* (sc. seris) coll. Apul. met. V, 9, sed id nemo extra domum stans facere potest. Tum plerisque suspectum *effugiunt* cum ablativo coniunctum neque hercle magis placet *iniciunt* cum *ad* praepositione coniunctum: in simili re Vergilius dixit Aen. VIII, 491 *ignem ad fastigia iactant* et IX, 568 *taedas alii ad fastigia iactant*; effugiendi autem verbum, saepius cum *ex* praepositione coniunctum, cum solo ablativo uno saltem loco legitur apud Plautum Merc. 660 *patria hac effugiam*.

ignes fumo intermixto *atri* vocantur, cfr. Verg. Aen. VII, 456 seq. *atro Lumine fumantis fixit sub pectore taedas*; VIII, 198 *atros ore vomens ignis*; XI, 196 *subiectisque ignibus atris Conditur in tenebras altum caligine caelum*; cfr. praeterea Hor. epod. V, 82, ubi Schuetz prorsus falsam profert interpretationem; Stat. Theb. V, 175; aliter sane explicandi *atri ignes* apud Ov. fast. II, 561 et Ibid. 631.

effugiunt propere, sed dura in limine coniunx
 obsidet et viso repetunt incendia ferro.
 ast aliae Thressas labem causamque furoris
 diripiunt; mixti gemitus clamorque precantum 240
 barbarus ignotaeque implebant aethera voces.

Sed tibi nunc quae digna tuis ingentibus ausis
 orsa feram, decus et patriae laus una ruentis,
 Hypsipyle? non ulla meo te carmine dictam
 abstulerint, durent Latii modo saecula fastis 245
 Iliacque lares tantique palatia regni.
 iruerant actae pariter nataeque nurusque
 totaque iam sparsis exarserat insula monstis.
 illa pias armata manus 'fuge protinus urbem
 meque, pater; non hostis,' ait 'non moenia laesi 250

Pars virorum fuga ex domibus incensis facta salutem petere temptant, sed frustra; quid altera parte factum sit, sua sponte apparet, quare non opus erat id addere.

237. *in limine—obsidet*; cfr. Terent. Adelph. 717 *domi certum obsidere est*.

239. *labes* de hominibus, a quibus exitium oritur, vel in prosa oratione invenitur; de poetis cfr. Sil. XII, 404; Claud. in Rufin. II, 498; Orient. common. I. 337. Videri potest Valerius hoc versu dicere voluisse Thressas omnes interfectas esse, sed cfr. ad 344.

240. *diripiunt*; cfr. ad I, 825.

243. *ora* Vat., *orsa* Heinsius, cfr. V, 471 et Verg. Aen. VII, 435.

244. De hoc epiphonemate cfr. Verg. Aen. IX, 446 seq.; Sil. IV, 397 seqq.; Stat. Theb. X, 445 seq.

245. *Latii fasti* hoc loco sunt indices magistratuum; quamdiu hi magistratusque Romanorum i. e. respublica Romana durabit, tamdiu carmen suum mansurum Valerius dicit; *durent saecula fastis* dictum pro eo quod est *durent fasti saeculis*; de hoc casuum enallage cfr. ad I, 499; *abstulerint* sc. e memoria.

246. *lares* interdum minus accurate pro penatibus ponuntur, ut Luc. IX, 992; Stat. silv. IV, 5. 2.

247. *nataeque nurusque*; Ov. fast. IV, 295.

250. *laesi Thraces* i. e. afflicti, victi, domiti, cfr. Sil. XI, 6 *heu nimium faciles laesis* (i. e. afflictis) *diffidere rebus*; Ov. ex Pont. III,

Thraces habent; nostrum hoc facinus. ne quaere, quis auctor.
iam fuge, iam dubiae donum rape mentis et ensem
tu potius, miserere, tene'. tunc excipit artus
obnubitque caput tacitumque ad conscia Bacchi
templa rapit, primoque manus a limine tendens
'exime nos sceleri, pater, et miserere piorum

255

6, 21 seq. *crede mihi, miseris caelestia numina parcant Nec semper laesos et sine fine premunt*; Sen. Phaed. 187 *laesumque flammis torret* (Cupido) *indomilis Iovem*; Coripp. Ioh. VIII (VII), 466 *quem si non laeserit hostis, Nomen erit nostrae mansurum in saecula famae*.

252. *dubiae donum rape mentis*; dum dubia est Hypsipyle, quid faciat, vitam tanquam donum celeriter arripere pater iubetur; indicat his verbis, quantam vim habeat exemplum ceterarum mulierum, quo etiam invita filia pia sibi ipsa diffisa abripi possit.

253. *miserere* sc. 'mei eo, ut gladium ex manibus meis accipias, ne ego invita caedem tamen faciam.'

excipit artus; Burmann 'ad filiae sermones (senem) animo linquentem fingere debemus a filia sustentatum' coll. Ov. met. X, 186 *collapsosque excipit artus*; XII, 423 *protinus Hyllonome morientes excipit artus*.

254. *conscia* per prolepsin dictum: templa tum demum conscia fiunt, cum pater et filia introierunt; cfr. v. 410.

255. *rapit* pro eo quod est *raptim ducit* (sed vi non adhibita) primum apud Vergilium inveniri dicitur, velut Aen. VII, 725; X, 308; tum apud Livium Tacitum variosque post Vergilium poetas; sed antea in usu fuerat sermonis cotidiani, inde legitur apud Horatium sat. I, 5, 86 *quattuor hinc rapimur viginti et milia raedis* et iam apud Terentium Phorm. 882 *quin ergo rape me: quid cessas?* Valerii exempla sunt II, 273; 289; 650.

256. *pater* est Bacchus; complures dei hoc nomine honorantur, ut omitam Jovem patrem et Ditem patrem, sic appellatur *Bacchus* apud Acc. trag. 241; Verg. georg. II, 4; 7; Hor. carm. I, 18, 6; III, 3, 13; epist. II, 1, 5; Prop. III, 17, 2; *Ianus* Hor. epist. I, 16, 59; Mart. X, 28, 7; Macrobian. sat. I, 9, 15 (cfr. Prelleri mythol. rom. I^s 167 annot. 1); *Vulcanus* Aen. VIII, 394; 454; *Neptunus* Val. I, 193 (*aequoreus pater*); 651; 669; 679; Verg. Aen. V, 14; Sen. Oed. 266; Agam. 553; *Phoebus* Val. V, 18; Stat. silv. I, 6, 1; IV, 4, 95; V, 1, 114; Theb. XII, 228; Sil. IV, 526; nemo saepius quam *Mars*, ideo, ut videtur, quod pater est conditorum urbis Romae; Verg. Aen. XII,

rursus' ait, tacita pavidum tunc sede locavit
 sub pedibus dextraque dei: latet ille receptus
 veste sacra; voces tholus et trieterica reddunt
 aera sonum fixaeque fremunt in limine tigres. 260
 regina ut roseis Auroram surgere bigis
 vidit et insomni lassatas turbine tandem
 conticuisse domos, stabilem quando optima facta
 dant animum maiorque piis audacia coeptis,
 serta patri iuvenisque comam vestesque Lyaei 265
 induit et medium curru locat aeraque circum
 tympanaque et plenas tacita formidine cistas.

180; Ov. art. I, 203; II, 563; Stat. silv. I, 6, 62; Theb. III, 431; IX, 841; Prop. III, 4, 11; Anthol. 34, 1 B.; Claud. in Ruf. I, 340; denique vid. Lucil. sat. frg. I, 9 ed. M.

257. *rursus* perobscure dictum est. Aut spectat, ut Wagner voluit, ad aliud beneficium antea a Baccho in Thoantem filium collatum, de quo tamen nihil constat, aut, ut Burmanno visum, ad opem, quam Bacchus Ariadnae a Theseo relictæ matri Thoantis tulit. Num *pronus* legendum? cfr. Luc. V, 501.

259. Miraculum sine dubio hoc loco narratur factum esse: voces audiuntur neque quisquam conspicitur, aera sonant, statuæ tigrum fremunt; de his rebus cfr. Sil. XVII, 41 seqq. *chorus* autem, quod est in Vat., si redderet voces, miraculum non esset neque dici potest chorum adfuisse quidem, sed non apparuisse; recepi igitur *tholus*, quod primus coniecit Waarenburg, vid. stud. Vindob. V, 140.

trieterica alias sacra ipsa dicuntur, quæ tertio quoque anno in honorem Bacchi celebrari solebant, hoc autem loco præter consuetudinem sic nominantur cymbala aenea ad hæc sacra celebranda adhibita, prorsus ut ab Aristonoo in hymno nuper Delphis reperto v. 37 (δωρεῖνται δὲ σ' ἄδανται) τριετέσιν πανάξ; Βρόμος.

261. Verg. Aen. VII, 26.

262. *turbo insomnis* est turba et tumultus mulierum insomnium, cfr. ad I, 109; *domos* hoc tumultu *lassatas* esse dicit pro mulieribus quæ in domibus versantur; iam usitatius est, quod sequitur, sed et hoc poetice dictum *domos conticuisse*; *turbo* autem pro *turba* vel *tumultu* (Gewühl) dicitur etiam Sil. II, 4; XIV, 297; XV, 627.

263. *quando* saepius primo vocabulo postpositum invenitur, ut I, 241; IV, 122; alteri V, 363.

267. De *cista* Bacchica, quæ erat viminibus texta, cfr. Roscheri

ipsa sinus hederisque ligat famularibus artus
 pampineamque quatit ventosis ictibus hastam
 respiciens, teneat virides velatus habenas 270
 ut pater, in nivea tumeant ut cornua mitra
 et sacer ut Bacchum referat scyphus. impulit acri

lex. myth. I, 1087; apparet in multis nummis Asiae minoris, qui dicuntur cistophori, et in sarcophagis Romanis; vid. etiam Mueller-Wiesel. monum. I, 271; 272; II, 116. In hac cista servabantur etiam angues Baccho sacri, quorum unus prorepens conspicitur; hos tangit Val. v. 276; vide praeterea Catull. 64, 259; Tibull. I, 7, 48; Sen. Herc. Oet. 595; Avien. orb. 1369.

268. *hederis—famularibus*, quales habent Maenades, famulae dei.

269. *pampineam—hastam*; Ov. met. III, 667; her. XIII, 33.

270. *velatus* sc. veste Lyaei.

virides habenae explicantur habenae hedera vel pampinis circumvolutae.

271. *mitra* Baccho propria praesertim in picturis vasorum florentis artis; saepe etiam in aliis artis monumentis, velut apud Mueller-Wies. mon. II, tab. 31 et 32; rarius commemoratur a poetis Latinis, ut Prop. IV, 2, 31; Stat. Ach. I, 617; II, 41; miram eius ornatus explicationem invenies apud Diod. IV, 4; de *cornibus* Bacchi cfr. ad I, 726.

pater nivea Vat.; *pater et nivea* cod. Carr., quod praeter alios receperunt Thilo et Schenkl; at non tument cornua mitra, sed contra mitra cornibus, vel etiam cornua sub mitra; *in nivea* recte Baehrens

Aspernatus est hoc loco poeta anaphoram, quam *ut* coniunctione efficere licuit, postponenda vel post quartum sententiae vocabulum; de tali collocatione cfr. I, 127; 281; 282; 421; II, 91; 401; 419; 636; V, 212; 293; al.

272. *ut Bacchum referat scyphus* i. e. repraesentet; II, 467 *liquidi referunt miranda colores*; IV, 361 *primae referentem cornua Phoebes*; Ov. met. XV, 620 *cornua—miram referentia formam*; her. XIII, 150 *quae referat voltus est mihi cera tuos*; Stat. silv. I. 3, 54 *nitidum referentes aera testae*; Sen. Herc. Oet. 1375 *Herculem indomitum refer*; Auson. Mos. 215 seq. *Aut Pompeiani Mylasena pericula belli Euboicae referunt per Averna sonantia cymbae*.

Minus diligenter Valerius *scyphum* commemorat, qui proprius erat Herculis, cfr. Verg. Aen. VIII, 278; at *cantharus* Bacchi: Verg. ecl. VI, 17; Sil. VII, 197; cfr. Macrob. sat. V, 21 de cantharo *pro-*

tum validas stridore fores rapiturque per urbem
talia voce canens: 'linque o mihi caede madentem,
Bacche, domum; sine foedatum te funere pontus
expiet et referam lotos in templa dracones.'

275

sic medios egressa metus; facit ipse verendam
nam deus et flatu non inscia gliscit anhelo.
iamque senem tacitis saeva procul urbe remotum
occulerat silvis, ipsam sed conscius ausi
nocte dieque pavor frandataque turbat Erinys.
non similes iam ferre choros (semel orgia fallunt)

280

prium Lîberi patri poculum, et paullo infra scyphus Herculis poculum est, ita ut Lîberi patris cantharus.

272. *acri stridore*; de omissa *cum* praepositione cfr. ad I, 158.

276. *dracones*; cfr. ad 267 et Claud. de laud. Stil. III, 367.

277. *metus* res vel loci horribiles; cfr. ad I, 23.

278. *nam* tertio vocabulo postponitur ut IV, 709; alteri I, 499; IV, 158; VIII, 139; primo I, 395; 399; 445 aliisque locis.

flatu non inscia gliscit anhelo; Burm. 'ac si olim iam illum furorem prae se ferre didicerit et inter Bacchas iam magistra esse videretur'; contra Wagner 'ipsa sentit sibi que placet superbitque divino acta adflatu'; probandam puto Burmanni explicationem ita, ut statuamus, Hypsipylem furoris Baccharum non insciam, quippe quae eiusmodi sacris iam interfuisset, tum hunc furorem simulasse; cfr. de maenade dicta verba apud Sil. IV, 777 *inclusum suspirat pectore Bacchum*.

280. *occulerat* forma admodum dubia, sed eam mutare non sum ausus.

281. Licentius dixit Valerius *Erinyem fraudatam* esse; nam quod Burmann ait 'quia patrem furto subtraxerat mulieribus furentibus et a Furiis agitatis' falsum est: non a Furiis agitantur mulieres, neque Furiae homines ad scelera committenda impellunt, sed scelera ulciscuntur, neque mulieres vera virorum scelera ultae sunt, sed a Venere ficta. At iam Vergilius discessit ab hac dearum ulticium notione, quam Graeci tenuerunt, ut Furias adhiberet ad explicanda omnino facinora cum furore facta, imprimis ad furores bellicos: vid. Aen. II, 337; VII, 323 seqq.; Ov. met. IV, 474 seqq.; Claud. in Ruf. I, 25 seqq.; Val. III, 214 ibique annot.

282. choros ferre i. e. quasi offerre deo; cfr. V, 239; sic *verbera*

audet, non patrios furtis accedere saltus,

et fuga diversas misero quaerenda per artes.

visa ratis saevae defecta laboribus undae,

285

quam Thetidi longinqua dies Glaucoque repostam

ferre Ov. am. I, 7, 6; *oscula* Val. VII, 216; Ov. artis II. 325; III, 310; amor. II, 5, 25; III, 7, 48; Prop. I, 20, 28; II, 6, 8; 18, 18; Plaut. Epid. 573; Stich. 89; Amph. 717; *dicta* Val. IV, 330; Ov. her. XIX, 20; *preces* Val. IV, 547; VIII, 442; Verg. Aen. VIII, 60; Sen. Phoen. 500; *carmina* Maxim. eleg. V, 90; *laudes et carmina* Drac. VI, 43. Saepe autem etiam dativo non addito aut mente addendo *ferre* cum obiecto coniungitur pro simplici verbi notione: *f. pedem* saepius pro eundi verbo; *f. gradum* i. e. gradi Val. V, 395; Ov. art. III, 304; met. VII, 184; fast. VI, 338; Luc. VIII, 718; Sil. IV, 95; Sen. Med. 186; Avian. fab. 29, 4; Plaut. Merc. 883; *gressus (gressum)* Verg. Aen. VI, 677; Lucr. IV, 679; Ov. her. XV, 229; fast. III, 174; met. VI, 275; VII, 185; VIII, 39; Luc. VI, 829; VIII, 718; Sen. Agam. 780; Stat. Theb. II, 547; IV, 480; Prud. c. Symm. II, 582; imprimis Silio amatum: III, 180; IV, 95; V, 537; VI, 437; VII, 291; X, 441; XII, 193; 530; XIII, 402; 445; XIV, 159; XV, 556; XVII, 29; 519; *fugam* i. e. fugere Val. IV, 644; VII, 297; VIII, 5; *iter* i. e. ire Verg. Aen. VII, 811; Stat. Theb. I, 326; 444; XII, 149; Avian. fab. 26, 2; *cursus* Sil. IX, 243; *passus* Ov. met. XIV, 120; *reditum* i. e. redire Catull. 63, 47; 79; 66, 35; *verba* i. e. loqui Ov. met. VII, 501; Sil. VIII, 265; Stat. silv. III, 1, 165; *lamenta* i. e. lamentari Stat. silv. V, 3, 264; *gemitus* Stat. silv. II, 4, 22; *rotum* i. e. optare Iuv. sat. III, 276.

283. *furtis* i. e. clam; plerumque *furto* dicitur singulari numero. ut VIII, 229; Ov. fast. II, 183; Stat. Theb. I, 313; VIII, 61; IX, 133; XI, 758; XII, 143; Verg. Aen. IV, 337; Luc. VI, 121 al., plurali nisi fallor apud solum Valerium; nam in exemplis, quale legitur Ov. met. XIII, 104 *furtis incautum decipit hostem*, furtis non pro adverbio est, sed pro substantivo, suntque facinora clandestina. Atque hoc Valerii loco pluralis aliquomodo defenditur eo, quod de accessione repetita cogitatur. Post hunc versum nonnulla excidisse recte vidit Baehrens.

286. Post navigationes consecrata erat navis deis marinis; cfr. pulcherrimum illud carmen quartum Catulli. Ceterum hoc quidem loco Valerius oblitus est, se Argo primam navem iustam dixisse, nisi forte putamus, similem eum cogitasse ratem atque Lemniorum, quae

solibus et canis urebat luna pruinis.
 huc genitorem altae per opaca silentia noctis
 praecipitem silvis rapit et sic maesta profatur:
 'quam, genitor, patriam, quantas modo linquis inanis 290
 pube domos! pro dira lues, pro noctis acerbae
 exitium! talin possum te credere puppi,
 care parens? possum tantis retinere periclis?
 solvimus heu miserum furti scelus! adhuc votis,
 diva, soporiferas quae nunc trahis aequore bigas. 295
 non populos, non dite solum, non ulla parenti
 regna peto; patria liceat decedere terra.
 quando ego servato mediam genitore per urbem

describuntur 108 seqq., sed aliquomodo huic sententiae obstare videtur v. 300.

288. *per opaca silentia noctis*; eadem verba leguntur Sedul. pasch. carm. IV, 219. *opaca silentia noctis* memorabili enallage dicuntur pro silentiis opacae noctis, silentia enim omnino opaca esse non possunt, sed cfr. III, 4 *caris socium digressibus haerent*; IV, 228 *Oebalius caveae favor*; 402 *ardua flumina ripis*. Longe diversa ab his exemplis sunt ea, in quibus etsi non ad propriam notionem, sed ad aliam cum propria coniunctam adiectivum apponitur, tamen etiam ad hanc notio adiectivi aliquomodo quadret, velut V, 141 *pervigil auditur Chalybum labor*: proprie pervigiles sunt Chalybes, sed etiam eorum laborem poetae pervigilem dicere licebat, vel VI, 296 *populeus cui frondis honor* pro eo quod est *populeae frondis*, sed etiam ipse honor i. e. ornatus recte populeus dicitur; aliaque eiusmodi multa etiam in prosa oratione inveniuntur.

290. *inani* Vat.; *inanis* ed. Bon. et Ald.; *quantas modo linquis inanis pube domos*: domos quae modo tantae fuerunt.

292. *reddere* Vat., *credere* edit. Bon.

294. *serum furtis scelus* Vat.; *miserum* cod. Carr., *furti* Thilo.

furti scelus est quod clam patrem servavit, et miserum dicitur, quia miseras et patri et filiae paraturum est; *scelus solvere* inusitate dicitur pro *scelus luere*, sed similiter certe scripsit Ov. fast. V, 303 *magnis iniuria poenis solvitur*; Prudent. apotheos. 544 *commissa piacula solvit*; cfr. etiam Verg. Aen. II, 229 *scelus expendisse merentem Laocoonta ferunt*.

298. Exoptat Hypsipyle, ut iam adsit tempus, quo aperte ipsi

laeta ferar? quando hic lacrimas planctusque videbo?
 dixerat. ille procul trunca fugit anxius alno 300
 Taurorumque locos delubraque saeva Dianae
 advenit. hic illum tristi, dea, praeficis arae
 ense dato; mora nec terris tibi longa cruentis.
 iam nemus Egeriae, iam te ciet altus ab Alba
 Iuppiter et soli non mitis Aricia regi. 305

Arcem nata petit, quo iam manus horrida matrum
 congruerat. rauco fremitu sedere parentum
 natorumque locis vacuaeque in moenibus urbis
 iura novant; donant solio sceptrisque paternis

laetari liceat, quod patrem servaverit, ceterae autem mulieres scelera sua lamententur.

304. Tangit Valerius fabulam de Diana Ariciam ex finibus Taurorum translata; cfr. Ov. met. XIV, 331; Prelleri myth. rom. I³, 315 cum annot. 1. In hoc nemore prope Ariciam sito, in quo delubrum Dianae erat, etiam Egeria nymphea colebatur, cfr. Ov. fast. III, 261 seqq., met. XV, 487 seqq., erat autem hoc sacrum Albae Longae subditum, donec eius regnum stabat, ideo dicit poeta ab Alba Iovem deam excivisse.

305. rex est sacerdos Dianae Nemorensis, ideoque rex Nemo-rensensis dictus, posteriore tempore servus profugus, qui ita sacerdotium adit, ut eum, qui sacerdos est, interficiat. cfr. Prelleri l. l. Itaque Diana, quae alias victimas humanas iam respuat, ei soli non mitis est.

Ceterum valde inter se dissentiunt poetae et rerum mythologiarum scriptores de ea ratione, qua Thoas servatus sit, cfr. Prelleri myth. graec. II³, 325 annot.; Thoantem in fines Taurorum pervenisse praeter Valerium solus Hyginus fab. 15 tradidit.

307. congruerat proprie dictum, ut VI, 59; cfr. etiam Ter. Eun. 1033 *quoi tam subito tot congruerint commoda*.

308. vacuae—urbis, sc. a viris, sic Ov. met. XIV, 831 viduam Hersiliam viro amisso *vacuam* nominat; cfr. Tac. ann. XIII, 44 *ubi mulier vacua fuit, nectere moras*.

moenia hoc loco sunt ipsa urbis aedificia, ut IV, 58; VII, 374; Verg. Aen. II, 234; 328; VI, 549; IX, 196; Stat. silv. IV, 4. 14; Coripp. laud. Iust. III, 63; etiam in prosa oratione.

309. Stat. Theb. V, 320 seq.

ut meritam redeuntque piae sua praemia menti.

310

Ecce procul validis Lemnon tendentia remis
arma notant; rapitur subito regina tumultu
conciliumque vocat. non illis obvia tela
ferre nec infestos derat furor improbus ignes,
ni Veneris saevas fregisset Mulciber iras.
tunc etiam vates Phoebo dilecta Polyxo

315

311. In brevius contraxit Valerius ea, quae de Argonautarum ad Lemnum appulsu leguntur apud Apollonium, qui plura narrat de concilio Lemniadum et de colloquio inter Hypsipylen et Iasonem habito: I, 633—852. Quamquam non praetereundum, quod apud poetam Romanum in ipsa hac narratione post v. 328 nonnulla exciderunt.

312. *notant* idem quod conspiciunt, sic saepius apud Ovidium, ut her. XVI, 76; 81; XIX, 205; met. II, 740; III, 459 al.; Statium, ut silv. I, 4, 39; II, 6, 102 al.; Petronium, cfr. c. 27 et ibi Friedlaenderi annotationem; rarius apud alios, velut Mart. V, 49, 7; XI, 99, 1; Luc. VIII, 55; Claudian. in Olybr. cons. 96; in Ruf. II, 496; Prud. hamartig. 864.

arma ponuntur pro viris armatis; hoc per se non inusitatum est Romanis vel in prosa oratione, sed ita, ut quae de viris proprie dicenda erant, etiam ad arma quodammodo referri possint, velut cum dicit Ovid. met. VI, 424 *Tereus haec* (agmina) *auxiliaribus armis funderat*; opera enim armorum hostes impugnantur et funduntur, vel Liv. XXII, 47, 1 *pugna levibus primum armis commissa*. Iam longius progressus Valerius ibi quoque *arma* scribit, ubi agitur aliquid ab viris, qui arma habent, sed non opera armorum; arma enim nullo modo remis Lemnum tendunt. Sed cfr. etiam VI, 582 *quot funderet arma*, ubi certe non maior audacia dicendi apparet quam hoc loco neque Thilo offendere debebat; vide praeterea Statii imitatoris Valerii verba Theb. III, 708 *rauca dabunt abeuntibus armis Signa tubae*: cum armis sane abeunt viri, at non per arma, et IV, 394 *Amazoniis ululatum Caucason armis*.

316. Quae fabulosa narrat Valerius de *Polyxone*, non leguntur apud Apollonium, cui Polyxo est nutrix Hypsipyles I, 668; anus Lemnia est etiam apud Hyg. fab. 15 et Stat. Theb. V, 90, qui eam inducit instigantem mulieres ad caedem virorum faciendam. Non immerito cum Polyxone Valeriana Schenkl comparat Idotheam Homeri Od. IV, 365 seqq.

(non patriam, non certa genus, sed maxima taete
 Proteaque ambiguum Pharii se . . . ab antris
 huc rexisse vias iunctis super aequora phocis).
 haec imis se condit aquis cunctataque paulum 320
 surgit et auditas referens in gurgite voces
 'portum demus' ait 'haec hospita, credite, puppis
 advenit et levior Lemno deus aequore flexit
 huc Minyas; Venus ipsa volens dat corpora iungi,
 dum vires utero maternaque sufficit aetas.' 325
 dicta placent portatque preces ad litora Grais
 Iphinoe; nec turba nocens scelerisque recentis

317. Locus lacunosus et misere corruptus, de cuius emendatione desperandum: servavi litteras in Vat. traditas. De sententia sane constat: sine dubio dicit poeta, Polyxonem, cuius origo et patria obscura essent, quondam phocis iunctis ab Aegypto et Proteo perfectam Lemnum advenisse.

319. *rexisse vias* praeter consuetudinem dictum pro eo quod est huc direxisse cursum, iter, sed tamen ab dicendi ratione Valeriana non videtur alienum; *iniunctis* Vat.; *iunctis* cod. Monac. a manu sec.

320. *saep* Vat., *haec* Baehrens.

321. *ut* Vat., et Koestlin Philol. 39, 248.

322. *hospita* om. Vat., add. cod. Carr.; de *ait* syllaba posteriore producta cfr. ad II, 225. Ceterum non improbabiler Summers 'a study of the Arg.' p. 72 *fat*is excidisse putat.

323. *levior* i. e. magis propitius, benignus; cfr. Ov. Ib. 207 seq. *nec ulla commoda nascenti stella levisque fuit*; Hor. c. I, 18, 9 *monet Sithoniis non levis Euhius*; Sen. Agam. 606 *contemptor levium deorum*; contrarium, quod est *gravis*, saepissime legitur.

324. *tempora* Vat.; *corpora* Burm. coll. praeter alios locos III, 333, ubi Vat. *tempora* habet, sed *corpora* certissima emendatione iam in cod. Carr. restitutum; dandi verbum cum infinitivo passivi coniunctum invenitur etiam apud Sil. XI, 363.

325. Anice Argonautas exceptos esse in universum consentiunt scriptores; sed Sophocles in Lemniis teste scholiasta Apoll. I, 773 acerrimam pugnam factam esse a mulieribus narraverat, et sic rem tradit etiam Stat. Theb. V, 376 seqq.; vid. ea quoque, quae schol. de Herodoto et Aeschilo dicit. De vi materna cfr. Luc. II, 338.

327. Hyg. f. 15 Iphinoen custodem portae appositam reginae

moenia tum viresque loci veteresque parentum 340
 iactat opes. mediis famulae convivia tectis
 expediunt; Tyrio vibrat torus igneus ostro.
 stat maerens atavos reges regesque maritos
 Thressa manus, quaecumque faces timuisse iugales
 credita nec dominae sanctum tetigisse cubile. 345
 iam medium Aesonides, iam se regina locavit,
 post alii procures; sacris dum vincitur extis
 prima fames, circum pateris it Bacchus et omnis
 aula silet; dapibus coeptis mox tempora fallunt
 noctis et in seras durant sermonibus umbras. 350
 praecipueque ducis casus mirata requirit
 Hypsipyle, quae fata trahant, quae regis agat vis,

Val. V, 550 *crebrior incussit membra pavor* et Coripp. Ioh. VI (V), 280 *sic pectora rumor Nominis incutiens magna virtute Iohannis Terruit*; etiam apud Plin. nat. hist. XXII, 37 et XXIX, 33 *incussa sunt membra ictu violata*.

342. *torus igneus*; cfr. ad I. 427.

343. *regesque maritos*; significat Valerius nobilissimas feminas et puellas Thracum secum duxisse Lemnios.

344. Omnes Thressae, quae credebantur abstinuisse viris Lemniis, a mulieribus servatae erant; non satis accurate igitur Valerius supra v. 289 dixerat Thressas, nempe omnes, interfectas esse.

346. Magnam habet totus hic locus similitudinem in universum cum Verg. Aen. I, 637 seqq., ubi convivium ab Aenea et Didone initum narratur; ibi regina medium locum obtinet v. 698.

347. *post alii procures*, Verg. Aen. I, 740.

348. *circum pateris it Bacchus*; cfr. V, 694 et Plaut. Most. 347 *da cito ab Delphio cantharum circum*; a verbo sic saepius praepositio *circum* divellitur velut Verg. Aen. II, 792 *collo dare brachia circum*; eclog. III, 45 *et molli circum est ansas amplexus acantho*, al.

349. De sententia cfr. Verg. Aen. I, 748 et Ov. met. VIII, 651 *fallunt sermonibus horas*.

350. *durant* hoc loco sine obiecto solita notione dicitur; accusativus *tempora* a solo fallendi verbo pendet; aliter se habet Prop. I, 6, 11.

352. *agat vis*; de clausula hexametri insolita cfr. VI, 236; VII, 355.

aut unde Haemoniae molem ratis: unius haeret
 adloquio et blandos paulatim colligit ignes
 iam non dura toris Veneri nec iniqua reversae.
 et deus ipse moras spatiumque indulget amori.
 Pliada lege poli nimbosum moverat astrum
 Iuppiter aeternum volvens opus, et simul undis
 cuncta ruunt unoque dei Pangaea sub ictu

355

353. De ellipsi verbi habendi vel similis notionis cfr. ad I, 489. Non comparanda cum hac insolita sueta illa ellipsis verbi primae personae in interrogationibus velut Hor. sat. II, 5, 103 *unde mihi tam fortem tamque fidelem?* vel Ov. her. XII, 84 *sed mihi tam faciles unde meosque deos?*

355. De collocatione *nec* coniunctionis cfr. ad I, 261.

356. Hic versus explicatur eis, quae sequuntur, *deus* igitur est Iuppiter.

357. Excusationem segnitiae Valerius scite paravit tempestate coorta, cum apud poetam Graecum heroes se dant mollitiei prorsus indignae.

357. *Pliada lege poli*—*moverat* i. e. ex lege aeterna et immutabili, qua polus vertitur, fecerat Iuppiter, ut Pleiades occiderent; ipse quidem aeternum volvit opus, regit mundum volvendo, sed legem necessariam secutus; ipsa autem Plias est astrum nimbosum. ablativum *nimboso astro*, qui in Vat. traditur, frustra alius ad aliam notionem referendo explicare conati sunt viri docti; recepi coniecturam Slothouweri *nimbosum astrum*. Pliadem a Iove moveri etiam V, 305 invenitur; ut hoc loco commemoratur *lex poli*, sic *lex Erebi* Stat. Theb. I, 298; *lex siderum* Ov. met. XV, 71; *lex maris* Auson. epigr. 3, 9.

358. *undis cuncta ruunt* i. e. vehementibus imbribus omnia manant; cfr. Mart. III, 100, 3 *imbribus immodicis caelum*—*ruebat*.

359. *Pangaea* mons notissimus Thraciae, *Gargara* Mysiae, vid. Strab. XIII, 1, 5; Plin. V, 122; more poetico propria nomina afferuntur pro montibus silvisque. Sed vel ob hanc causam *lucorum* in universum mentio non apta videtur in v. 360, ubi Vat. habet *maestis et erant* (i. e. *steterant*), neque omnino omnes luci sic simpliciter formidine stare recte dici possunt; cum Baehrente igitur scripsi *Moesi*: plusquamperfectum *steterant*, quod est in edit. Bon. et Ald., apte celeritatem actionis perfectae indicat, ut saepe. *formidine stare* autem idem est atque obstupefactum esse, horrere formidine; saepe sic

Gargaraque et Moesi steterant formidine luci.

360

saeavior haut alio mortales tempore mentes
terror agit; tunc urguet enim, tunc flagitat iras
in populos Astraea Iovem terrisque relictis
invocat adsiduo Saturnia sidera questu.

standi verbum reperitur cum propria notione, ut Hor. c. I, 9, 1 *vides ut alta stet nive candidum Soracte*; vel Verg. Aen. II, 333 *stat ferri acies mucrone corusco stricta* vel Caec. com. frgm. 219 *ager autem stet sentibus*.

361. Mira sunt, quae hoc loco narrat Valerius. Fieri non potest, ut haec verba 361—364 ad unam tempestatem, quae Argonautis Lemni versantibus concitata erat, referamus, id quod fecerunt interpretes: hoc quominus faciamus, prohibemur tempore praesenti verborum *agit urguet flagitat invocat*; ante omnia *agit* apparet hoc loco non haberi posse pro praesenti historico, sed vera necesse est esse praesentia et *agit* fere idem significat atque *agere solet*. Itaque videtur indicare poeta omnino tempore Pleiadum occidentium singulis annis maximum terrorem populis iniici solere foedis tempestatibus coortis et Astraeam ipsis his turbulentis auctumni diebus sibi videri opportunitatem nactam esse hominum apud Iovem iratum accusandorum. De Astraea propter scelera hominum terras relinquente notissimus est locus Ov. met. I, 150; cfr. Oct. trag. 422 seqq.; Iuv. VI, 19. Non iniuria suspicatus est Dureau Valerio obversatum esse locum Hom. II. XVI, 384 seqq., ubi summa vis imbrium tempestatumque describitur, quae fieri solent ἡματ' ἐπωρινῶ, ὅτε λαβρότατον χέει ὕδωρ Ζεὺς, ὅτε δὲ β' ἄνδρεςσι κοτεσσάμενος χαλεπήνῃ, οἱ βίη εἰν ἄγροῦ σκολιὰς κρίνωσι θέμιστας, ἐκ δὲ δίκην ἐλάσωσι, θεῶν ὕπνιν οὐκ ἀλέγοντες.

gentes Vat., *mentes* Heinsius.

364. *Saturnia sidera* i. e. stellam Saturni (*stellam Saturniam* nominat Cic. de rep. VI, 17) pluviam afferentis; Serv. Verg. georg. I, 336 *Saturnus deus pluviarum est—hic autem in Capricorno facit gravissimas pluvias*, cfr. Hor. c. II, 17, 20 *tyrannus Hesperiae Capricornus undae*; apud Pers. sat. V, 50 *gravis Saturnus* dicitur; Luc. I, 652 *nocens Saturni stella*; Prop. IV, 1, 84 *grave Saturni sidus*; Plin. nat. hist. II, 106 *igitur in suo quaeque motu naturam suam exercent (sidera) quod manifestum Saturni maxime transitus³ imbris faciunt*. Cfr. schol. Germ. Arat. p. 183 de vi exitiosa Saturni exponentem; brevior est schol. Stat. Theb. I, 305. Pluralis *sidera* de una stella

insequitur niger et magnis cum fratribus Eurus
 intonat Aegaeo tenditque ad litora pontus.
 et lunam quarto densam videt imbris ortu
 Thespiades; longus coeptis et fluctibus arcet
 dum metus, usque novos divae melioris ad ignis

dicatur, ut Ov. *Ibidis* 214 *Martis sidera*; cfr. Avien. *phaen.* 1203; 1232; 1301; Claud. *carm. min.* 43 ed. Birt (7 ed. leep) v. 2.

365. *Eurus* hoc loco quia tempestatem movet, *niger* vocatur ut apud Hor. *epod.* X, 5; sic *Auster nigerrimus* Verg. *georg.* III, 278 et *niger* Lucan. IX, 320; *Notus ater* Luc. V, 608; contra *Notus* *nubila dispergens albus* Hor. *c.* I, 7, 15.

366. *denditque* Vat.; *tenditque* Monac.; mutavit Valerius verba Verg. *Aen.* XII, 366 (*Boreae spiritus*) *insonat Aegaeo sequiturque ad littora fluctus* augendo. cum dicit *intonat* atque pontum ipsum ad littora tendisse.

367. *lunam—densam—imbris* i. e. densis imbris contextam; similia saepius apud Ovidium leguntur, ut *fast.* VI, 411 *lucus—iuncis et arundine densus* i. e. consitus densis iuncis (cfr. *Sil.* III, 442); *met.* III, 29 *specus—virgis ac vimine densus*; 155 *vallis erat piccis et acuta densa cupressu al.*

quartus lunae ortus fieri non potest quin significet quartam noctem orientem, non quartum mensem, vel ut nimis artificiose Burmann loco Verg. *georg.* I, 432 seqq. *nixus* explicat quartum post novam lunam diem. Sane recte is quidem colligit ex 409 seqq. et 424 de longiore mora cogitasse poetam. sed ea facta est post hanc quartam noctem, primum per complures dies continuo turbulentos 369—371, tum per aliquantum temporis spatium, postquam caelo serenitas rediit 372; quantum autem hoc spatium fuerit, Valerius Apollonium secutus accuratius non indicavit; Hyg. f. 15 et schol. *Stat. Theb.* V, 59 plures dies fuisse dicunt; *mythogr.* Vat. I, 133 et II, 141 plurimos dies; unum fere annum indicat *Stat. Theb.* V, 459 seqq., *Ovid. her.* VI, 56 adeo duos annos.

368. *Tiphys Thespiades* nominatur, quia Thespiis oriundus erat, vid. *Apoll.* I, 105.

369. *qui* Vat., quod frustra defendere conatur Ellis *Journal of phil.* IX, 53; *dum* Baehrens; de collocatione et coniunctionis cfr. ad I, 89; de *dum* coniunctionis collocatione ad I, 425. *longus metus* est metus per longum temporis spatium pertinens, quo cur Schenkl offendatur, non assequor, cfr. I, 325; VI, 754. Quia *Tiphys* vir maris

urbe sedent laeti Minyae viduisque vacantes 370
 indulgent thalamis, nimbosque educere luxu.
 nec iam velle vias, zephyrosque audire vocantes
 dissimulant, donec resides Tirnythius heros
 non tulit, ipse rati invigilans atque integer urbis.
 invidisse deos tantum maris aequor adortis 375
 . . . . .
 desertasque domos fraudataque tempore segni
 vota patrum. quid et ipse viris cunctantibus adsit?

tempestatumque peritus navigare non audet, Minyis tempus datur voluptatibus indulgendi, sed tantopere haec nova vita eis placet, ut ne mutata quidem tempestate Lemnum relinquere velint.

divae melioris, cfr. ad I. 327.

371. *educere* eadem sententia dictum ut I, 251 *ludoque educite noctem*, sed tamen audacius, quia nimbi temporis notionem proprie non habent; in simili re scripsit Verg. Aen. IV, 193 *hiemem—luxu—fovere*.

372. *velle vias* i. e. optare; sic saepius cum accusativo substantivi *velle* coniungitur, cfr. I. 67.

374. *integer urbis*; minus recte confertur celeberrimum illud *integer vitae*, rectius Stat. Theb. I, 415 *integer armorum*: urbem eiusque illecebras Hercules non expertus erat. Ceterum eum cum paucis sociis in navi remansisse narrat Apollon. I, 856, neque prorsus solum eum fuisse cogitavit Valerius. certe v. 384 socium ei iunxit Telamonem.

375. *maris aequor* dicit poeta secundum Verg. Aen. II, 780; III, 495; *maris aequora* habet Hor. c. IV, 5, 10; *ponti aequor* Catull. 64 179; *aequora ponti* saepius legitur, ut Lucr. I, 8; II, 772; IV, 408; VI, 440; Verg. georg. I, 469; Ov. met. II, 872; Boeth. de cons. I, 2, 14; Dracont. de deo I, 147; etiam dicitur de fluminis undis levigatis Verg. Aen. VIII, 89; 96; atque adeo de levitate speculi splendente Lucr. IV, 268; anthol. lat. 134, 6 B.; cfr. ad I, 313. *aequor adoriri* i. e. inire praeter consuetudinem dictum est, sed invenitur etiam IV, 541.

Post 375 versum excidisse recte vidit Thilo praef. p. XLV; sententiam lacunae indicavit Schenkl verbis 'gloriam indignatus gemit frustra.'

377. *quid et ipse viris cunctantibus adsit*; iniuria nonnulli his verbis offenderunt; etenim ut vehementem Herculis indignationem

'o miseri quicumque tuis accessimus actis!
 Phasin et Aeeten Scythicique pericula ponti
 redde', ait 'Aesonide: me tecum solus in aequor 380
 rerum traxit amor, dum spes mihi sistere montes
 Cyaneos vigilemque alium spoliare draconem.
 si sedet Aegaei scopulos habitare profundi,
 hoc mecum 'Telamon peraget meus.' haec ubi dicta,
 haud secus Aesonides monitis accensus amaris, 385
 quam bellator equus, longa quem frigida pace

clare exprimat, poeta ad orationem directam transit, neque est vera interrogatio, ut putat Thilo praef. p. XXIV, sed rhetorica affectum animi Herculis exprimens.

379. *Phasine tamen* Vat., *Phasin et Aeeten* ed. Ald.

381. *dum spes mihi sistere montes Cyaneos*: unde Hercules hoc comperit, fore ut montes Cyanei immoti manerent, si Argonautae per eos navigassent? Ceteris certe sociis hoc ignotum fuit, vid. IV, 708; VIII, 195, quamquam id fore suspicari aliquomodo poterant ex verbis Phinei IV, 582 seqq.

383. *sedet*; cfr. ad I, 555.

384. Dureau apte cft. Hom. II. IX. 46 seq., ubi Diomedes ipsum cum Sthenelo bellum confecturos minatur, etiamsi omnes ceteri Achaei domum rediissent.

385. *monitis accensus amaris*; cfr. Verg. Aen. IV, 203; X, 368.

386 seq. Verba admodum obscura; certe cogitare non licet de exercitationibus equi; nam frenum eum non sentire neque dominum aperte docemur v. 388; de pascuis igitur poeta dicere videtur, ubi equus ita ad arborem vel palum alligatus est, ut cogatur in laevum orbem ire. Sed adiectivum *brevis*, quod legitur in Vat. post *iuvat* in v. 387. sanum non est, cum neque ad terram, cuius attributum est *frigida* (i. e. effeminata, languida) neque ad equum ipsum, cuius attributum est *piger*, satis bene referri possit; scripsi *resti*.

bellator equus invenitur etiam Verg. georg. II, 145; Aen. X, 891; XI, 89; Ovid. met. XV, 368; fast. II, 12; Sil. VII, 68; *frigida* longa pace terram dixisse Valerius videtur ex imitatione Verg. Aen. XI, 338 *frigida bello dextera* i. e. non agitata, exercita; similiter Val. IV, 214 humum *frigida* dixit, quae aratro et semine intacta diu mansit.

terra iuvat, resti in laevos piger angitur orbes,
 frena tamen dominumque velit, si Martius aures
 clamor et obliti rursus fragor impleat aeris.
 tunc Argum Tiphynque vocat pelagoque parari 390
 praecipitat; petit ingenti clamore magister
 arma viros pariter sparsosque in litore remos.'

Exoritur novus urbe dolor planctusque per omnes
 et facies antiqua domos. sibi moenia linqui
 en iterum, et quando natorum tempora, gentem 395
 qui recolant, qui sceptrum gerant? nunc triste nefandae
 noctis opus, vidui nunc illa silentia tecti
 saeva magis, thalamos excussaue vincla quod ausae
 induere atque iterum tales admittere curas.
 ipsa quoque Hypsipyle subitos per litora cursus 400
 ut vidit totaque viros decedere Lemno,
 ingemit et tali compellat Iasona questu:
 'iamne placet primo deducere vela sereno,
 carius o mihi patre caput? modo saeva quierunt

390. *praecipitare* omnino significat efficere celeritatem, hoc autem loco, cum sequitur accusativus c. infin., imperare ut celeriter aliquid fiat, similiter Verg. Aen. XI, 2 seq. *sociis dare tempus humanis praecipitant curae*; Stat. Theb. I, 679 *si praecipitant miserum cognoscere curae* e. q. s.; Apul. met. III, 16 *me capillos eius — praecipitavit ferre*.

394. A plurimis editoribus *it* scribitur pro eo quod in Vat. traditur *et*, quod Koestlin recte defendit Philol. 39, 239; *antiquus* adiectivum pertinet etiam ad planctus faciliue zeugmate *facies* subiectum cum *exoritur* coniungendum est; cfr. paullo infra *thalamos — induere*; facies antiqua est ea, quae erat, cum viri ex Thracia redirent.

395. *quando natorum tempora* i. e. quando, quam diu post Argonautarum discessum erunt vel venient tempora natorum, quibus antiquus ordo restituatur.

399. *inbueratque* Vat., *inducere atque* Zinzerling.

401. De collocatione *ut* coniunctionis cfr. ad II, 271.

403. *deducere vela* sc. de antennis, i. e. explicare, pandere; cfr. Ov. met. III, 663; VI, 232; XI, 477; Luc. II, 697.

404. *quierunt aequora*; de perfecto *quierunt* cfr. ad IV, 61.

aequora. sic portus fugeret ratis, aspera si te
 Plias in adversae tenuisset litore Thraces.
 ergo moras caelo cursumque tenentibus undis
 debuimus?' dixit lacrimans, haesuraque caro
 dona duci promit chlamydem textosque labores.
 illic servati genitoris conscia sacra
 pressit acu currusque pios: stant saeva paventum
 agmina dantque locum; viridi circum horrida tela
 silva tremit; mediis refugit pater anxius umbris.
 pars et frondosae raptus expresserat Idae

406

410

408. *haesura*—*dona* intellegit Burmann de vestimento, quo corpus induitur; rectius explicatur *mansura* dona, cfr. Ov. fast. II, 498 *haesissetque animis forsitan illa fides*; trist. III, 4, 35 seq. *quae pro te ut roveam, mihi pietate mereris Haesuraque mihi tempus in omne fide*; Suet. Galb. 4 *morem—in domo sua haerentem obstinatissime retinuit*.

409. *chlamydem textosque labores* unum est donum: labores chlamydi intexti sunt; cfr. ad I, 143. Mirum quod Apollonius talia dona in discessu Argonautarum narrando omnino non commemorat, at III, 1203 seqq. haec habet: ἀμφὶ δὲ φάρος ἔσσετο κυάνεον, τὸ μὲν οἱ πάρος ἔγγυλ' ἔδωκεν Ἀτρινῶς Ἰψιπύλη, ἄδιν' ἑς μνηστῆριον εὐνή;: poeta vero Romanus non solum donum luxuriae Hypsipylem Iasoni dedisse narrat, sed etiam gladium, ut heros media in pugna quoque memor sit dilectae mulieris. Vestium dona commemorat etiam Verg. Aen. III, 484 seqq.

411. *praesit a* Vat., *pressit acu* cod. Carr., quod quamquam praeter consuetudinem dicitur pro *expressit* acu, tamen sic sine dubio a poeta ipso scriptum est.

stant saeva paventum agmina; cfr. quae Val. supra de fuga Thoantis narraverat v. 266 et 277 seq.

412. *viridis* Vat., *viridi* Barth.; tantopere ad naturam picta est silva et frondes viridi tela, ut tremere videantur.

413. *mediisque fugit* Phil. Wagner Philol. XX, 633, sed traditam scripturam Schenkl stud. p. 368 interpretatus est 'flüchtet rückwärts in den tiefen Wald hinein.'

414. *pars*, sc. chlamydis, *expresserat* pro eo quod proprie dicendum erat 'parte chlamydis expresserat Hypsipyle': satis audacter id quidem dictum, sed non ausus sum mutare, quamquam valde placet quod Heinsius coniecit *parte et*; *raptus—Idae*, vide ad v. 495.

Raptum Ganymedis acu pictum in chlamyde antea descripserat

inlustremque fugam pueri; mox aethere laetus 415
 adstabat mensis: quin et Iovis armiger ipse
 accipit a Phrygio iam pocula blanda ministro.
 tunc ensem notumque ferens insigne Thoantis
 'accipe' ait, 'bellis mediaeque ut pulvere pugnae
 sim comes, Aetnaei genitor quae flammea gessit 420
 dona dei, nunc digna tuis adiungier armis.
 i, memor i terrae, quae vos amplexa quieto
 prima sinu; refer et domitis a Colchidos oris
 vela per hunc utero quem linquis Iasona nostro.'
 sic ait Haemonii labens in colla mariti. 425

Verg. Aen. V, 252 seqq. Artifices autem amasse hanc de Ganymede fabulam exprimere apparet ex artis monumentis non paucis hodieque servatis, ubi conspicitur aquila puerum rapiens vel puer aquilae potum praebens. Ceterum in eo fortasse interpretes erraverunt, quod plures imagines acu pictas in chlamyde fuisse statuunt; mihi duas tantum imagines cogitasse poeta videtur: fugam Thoantis in curru sedentis et raptum Ganymedis: cetera quae narrat poeta de Thoante in silvas refugiente, de Ganymede in caelo versante, licentia poetis concessa ad complendam imaginem addidit. Cfr. ind. lect. Monast. aest. 1894.

418. *ensem notumque ferens insigne* figura dicitur quam hendia-dys nominant, sc. ensem cum noto insigni ferens; cfr. III, 377 *causas labemque*; 426 *aras ignotaque nomina divom*; 495 *thalamis et virgine pacta*; 688 *lacrimis comitique*; VI, 388 *gravem nodis auroque securem* al.; cfr. Gebbing de Val. Flacci tropis et figuris p. 84 seqq. Nota sunt insignia clipeorum, de gladio cft. Burmann Sen. Phaedr. 899 seq. *regale parvis asperum signis ebur Capulo refulget, generis Actaei decus*; Val. Max. I, 8, ext. 10: *Pausanias in capulo gladii, quo eum (Philippum) occidit, quadrigam habuit caelatum*.

423. *refer—vela per hunc—Iasonem*. referre vela pro eo quod est navi redire sine exemplo dictum videtur, sed non ideo offendor hoc loco, ut Phil. Wagner Philol. 20, 633; eodem loco desiderat verbum precandi vel obtestandi ad *per* praepositionem appositum, sed oblitus est verborum Verg. Aen. X, 369 seqq.; 597 seqq. Hypsi-pylen postea geminos peperisse in fabulis narratur, cfr. Hyg. fab. 15; myth. Vat. I, 133; Apollod. I, 9, 17; hoc sane divinare non poterat mater; quod autem nascentem, ut sperat, puerum Iasonem vocat, apte confertur Verg. Aen. IV, 328.

nec minus Orpheia tristis cervice tuaque,
Aeacide, et gemino coniunx a Castore pendet.

Has inter lacrimas legitur piger uncus harenis:

iam remi rapuere ratem, iam flamina portant;
spumea subsequitur fugientis semita clavi.

430

tunc tenuis Lemnos superatque Electria tellus

Threiciis arcana sacris; hic numinis ingens

horror et incautis decreta piacula linguis.

hanc demissa Iovi non umquam laedere fluctu

audet hieraps; sponte ipse deus tunc asperat undas,

435

cum vetat infidos sua litora tangere nautas.

obvius at Minyas terris adytisque sacerdos

427. Aeacides hoc loco sine dubio Peleus est, cum alterum Aeacidem Telamonem cum Hercule apud navem mansisse indicetur v. 384.

428—431 insignes multis, quae dicuntur, allitterationibus.

430. *fugientis* accusativum pluralem explicandum puto.

431. *tunc tenuis Lemnos*; de ellipsi praedicati cfr. ad I. 489; *tenuis* facta est Lemnos Argonautis i. e. e conspectu evanuit. *Electria tellus* est Samothracia, ita dicta ab Electra, filia Atlantis, quae ex Iove in hac insula Dardanum peperit; cfr. Apollon. I, 916; Verg. Aen. VIII, 135; Hyg. fab. 155; Apollod. III, 12. 1; Diod. V, 48; Conon. c. 21 ed. Westerm.; Prelleri gr. myth. II³, 373. Sed quomodo Electria tellus transire dici potest, cum ad eam appellant Argonautae? scripsi igitur pro eo quod est in Vat. *transitaque* (*transitque* in ed. Bon. et Ald. emendatum) *superatque* sc. e mari, ut Plaut. Stich. 365 *commodum—sol superabat ex mari*; hoc magis placet quam *paretque* i. e. apparet, de quo cfr. Stat. silv. II, 2, 76 *illi Prochyta aspera paret*.

432. *Threiciis arcana sacris*; de his mysteriis celeberrimis cfr. praeter alios Prelleri gr. mythol. I⁴, 849 seqq.

435. *sponte ipse deus* i. e. non hieme aut ventis adiutus; *asperat undas*: Verg. Aen. III, 285.

437. Mirari par est, quomodo fieri potuerit, ut Argonautae Lemno profecti et ad Hellespontum tendentes Samothraciam pervenirent, neque omisit Apollonius, in talibus rebus diligentior poeta, dicere, iussu Orphei et certo consilio eos ad hanc insulam appulisse I, 915 seqq.

excipit hospitibus reserans secreta Thyotes.
 hactenus in populos vati Samothraca diemque
 missa vale, sacrisque metum servemus opertis. 440
 illi sole novo laeti plenique deorum
 considunt transtris. iam quas praeviderat urbes
 navita condebat, proraeque accesserat Imbros,
 et sol aetherias medius conscenderat arces.
 Thessala Dardaniis tunc primum puppis harenis 445
 appulit et fatis Sigeo litore sedit.

439. *vates amothraca dicam* (a in e correctum) Vat.; *vates Samothraca diemque* cod. Carr., *vati S. diemque* Schrader; *missa mane* Vat., *missa vale* Schrader. *in populos diemque mittere* est populis narrare et, quae operta sunt, in lucem proferre, cfr. Luc. I, 448 *fortes animas — laudibus in longum — dimittitis aevum*; VIII, 608 *qua posteritas in saecula mittet Septimium fama*; X, 532 seq. *potuit discrimine summo Caesaris una dies in famam et saecula mitti*; Sil. II, 511 *leti decus—in saecula mittam*; VI, 711 *haec mitte in populos*. Satis accurate, ut recte perspexit Schrader, Valerius expressit, quae Apollonius dicit I, 919 seq.: *hactenus—missa τῶν μὲν ἔτ' οὐ προτέρω μυθήσομαι; vale νῆσος — χεῖρότερο; sacrisque metum servemus opertis* τὰ μὲν οὐ θέμις ἄμυν ἀεΐδεν.

441. *pleni deorum* i. e. initiati mysteriis.

442. *considerunt transtris*; Verg. Aen. III, 289.

urbes navita condebat; ex imitatione Vergiliana Aen. III, 291; cfr. Val. IV, 636; V, 106; Claud. de rapt. Pros. III, 140.

444. Versus paullum mutatus ex Verg. Aen. VIII, 97 *sol medium caeli conscenderat igneus orbem*; sol medius qui medio in caelo versatur, cfr. Prud. cathem. III, 97 *solis et orbita cum mediā est*; Val. V. 482 et 559 eadem sententia *Phoebus* medius nominatur.

445. Quae inde ab hoc versu sequuntur de appulsu ad littus Sigeum et de Hesione ab Hercule servata non inveniuntur apud Apollonium, at consentit Valerius cum Hygino fab. 89 et Diod. IV 42. Mira narrat de hoc Herculis certamine Hellanicus apud schol. Hom. II. XX, 146.

appulit de navi ipsa hoc loco activa forma dictum ut Tac. ann. II, 24; IV, 27; Suet. Galb. 10.

446. *fatis Sigeo littore sedit*; non igitur sua sponte Argonautas ad hoc littus appulisse Valerius significat, apertius Diodorus narrat l. c., eos tempestate coorta eo delatos esse.

desiliunt: pars hinc levibus candentia velis
 castra locat; trito pars frangit adorea saxo
 farra; citum strictis alius de cautibus ignem
 ostendit foliis et sulphure pascit amico.

450

Alcides Telamonque comes dum litora blando
 anfractu sinuosa legunt, vox accidit aures,
 flebile succedens, cum fracta remurmurat unda.

447. *hinc* i. quod deinde, ut II, 534; 540; III, 72; 133; Ov. met. XII, 268 et saepius etiam apud scriptores argenteae aetatis.

448. *castra levat* Vat., *c. locat* Heinsius; dictum est ex more Romano, cfr. I, 143; de sententia eorum quae sequuntur cfr. Verg. Aen. I, 174 seqq.

tracto — *saxo* Vat., quod quid sit, non intellego, *trito* s. Heinsius.

449. *strictis* referendum ad *foliis*, cfr. Verg. ecl. 9, 61; Caes. de bell. civ. III, 58, 3; ne quis autem putet, propter collocationem verborum ad *cautibus* hoc participium pertinere, cfr. exempla ad I, 284 allata; *ignem ostendit foliis* audacius quidem dictum neque admodum eleganter, sed tamen a more poetae non abhorrrere puto; quod si improbandum videtur, cum Madvigio adv. II, 138 una litterula mutata *obtenit* scripserim.

450. *pascere* ignem poetae dicunt, in prosa scribitur *alere*, cfr. II, 659; Ov. met. XIV. 467; Luc. V, 525; Sil. VII, 370; IX, 603; XIV, 307; 421; XVII, 593.

451. *blando anfractu* i. e. amoeno; *blandissima littora* Stat. silv. III, 5, 96; *blandum frigus* Claud. epith. 1; *blandus sapor* Sedul. c. pasch. II, 2; *blanda acta* Paul. Nol. c. 10, 183; *blandi odores* (florum) Orient. common. I, 325.

452. *littora* — *legunt* sc. ambulando, 'durchstreifen', cfr. Prop. I, 20, 7; Ov. met. V, 579; Sil. VII, 132; XII, 524; Stat. Ach. II, 73; Theb. I, 376; II, 497. *vox accidit aures*; solo accusativo utitur poeta ex imitatione antiquiorum scriptorum: Plant. Stich. 88; eadem verba inveniuntur in inscriptione metrica apud Buechel. anthol. lat. II, 227, 3; cfr. Verg. Aen. IX, 474 *nuntia fama ruit matrisque adlabitur auris*.

453. Recte explicat Kurtz ephem. gymn. Austr. 28 p. 610 'wenn die Woge ans Ufer brandet, wird die schwache menschliche Stimme übertönt, so oft die Welle gebrochen sich murmelnd verläuft, hört man das Wehklagen regelmässig darauf folgen'; *flebile* (Vat. *febili*)

attoniti pressere gradum vacuumque secuntur
 vocis iter; iam certa sonat, desertaque durae 455
 virgo neci quem non hominum superumque vocabat?
 acrius hoc instare viri succurrere certi,
 qualiter, implevit gemitu cum taurus acerbo
 avia, frangentem morsu super alta leonem
 terga ferens, coit e sparso concita mapali 460

i. e. flebili modo, cfr. praeter alia III, 349 *luctificum clangente tuba*; V, 169 *grave Titan vociferans*; VII, 8 *pavidum medio sic fata dolore est*; 215 *fleBILE gaudens*; 362 *immortale virens*; Claud. in Eutrop. II, praef. 26 *anile gemens*; 446 *turpe gemit. remurmurat* i. e. cum murmure recedit, cfr. Verg. Aen. X, 291.

454. *vacuumque secuntur vocis iter* admodum obscure dicitur; Burm. explicat iter per aera factum; etiam de deserto littore cogitavit et hoc probat Thilo praef. p. 88; Phil. Wagner ann. phil. 89, 402 dictum putat, quia audiunt solam vocem, sed neminem conspiciunt. Hanc explicationem si sequimur, *vacuus* adiectivum proprie ad *vocem* referendum fuisse statuere necesse est, neque abhorret hoc a Valerii dicendi audacia, cfr. exempla ad II, 35 allata; vide etiam I, 707 *visu inani* et III, 661 *vacuos visus*. Hermathen. VIII, 401 annot. proponitur *vescumque*.

455. Mirum quod Burmann *certa* neutrum pluralis intellegit; transfertur notio adiectivi ad auditum hoc loco eodem modo, ut ad visum apud Horatium, qui scripsit c. II, 16, 3 *neque certa fulgent sidera nautis*.

456. cfr. Verg. Aen. II, 745.

458. In hac comparatione fortasse Valerio ante oculos fuit locus Homeri II. XVII, 61 seqq., quamquam ibi pastores non fortes describuntur, sed pleni metus eisque comparantur Troiani, qui cum Menelao congregi non audeant. apud Valerium autem agricolae mugitu tauri excitati concurrunt parati ad auxiliandum, cum eis enim Hercules et Telamon comparantur *'succurrere certi'*; de leone in praeda sedente cfr. etiam Sil. XI. 244 seqq.; *frangentem morsu* i. e. laniantem, ut III, 587; Stat. Theb. XI. 28; obiectum facile auditur *taurum* vel *terga*; *gemitum* hoc loco apte poeta scripsit pro *mugitu*, cfr. III, 737 et Verg. Aen. VII, 15.

460. *e sparso — mapali* i. e. e mapalibus per regionem dispersis; saepe apud poetas substantiva quae dicuntur concreta in singulari pro plurali ponuntur, si apposita sunt adiectiva multitudinem

agrestum manus et caeco clamore coloni.
constitit Alcides, visuque enisus in alta
rupe truces manicas defectaque virginis ora
cernit et adsiduo turgentia lumina fletu,
exanimum veluti multa tamen arte coactum
maeret ebur, Pariusve notas et nomina sumit

465

significantia, velut Iuv. sat. I, 120 *densissima lectica*; III, 232 *plurimus aeger*; VIII, 58 *plurima palma*; XIII, 215 *densissima ruga*; XIV, 144 *densa oliva*; Tib. II, 3, 42 *multo iugere*; Ov. trist. V, 10, 19 *densissimus hostis*; met. XIV, 354 *circumfusus satelles* al.; apud Valerium haec leguntur: *omnis eques* I. 708; *mater* II, 202; *densa trabe* III, 484; de alio usu cfr. ad III, 163.

461. *caeco clamore* i. e. in quo nihil discernas, cum omnes simul clament, cfr. Verg. Aen. XII, 591 *murmure caeco intus saxa sonant*; de ablativo cfr. ad I, 158.

462. *visu enisus* eleganter dixit poeta similitudinem ducens a viatore, qui pedibus in arduum montem enititur, nec minus venuste non virginem ipsam ab Hereule conspectam dixit, sed eas res, quae misericordiam commoveant: *manicas, defecta ora, lumina turgentia*.

463. *truces manicae* rara translatione dicuntur, sed cfr. Stat. silv. III, 1, 34 *truces arcus*; Theb. IV, 21 *conos*; IV, 268 *trux arcus*; Sil. XIV, 502 *galea*; *defecta ora* 'abgehärmt'; plerumque additur participio causa in ablativo posita, velut *annis, senio*; cfr. ad III, 236.

464. *ad primos surgentia flumina flectus* Vat., *adsiduo turgentia lumina fletu* Koch coniect. p. 18; cfr. Stat. Theb. XII, 49; Cat. 68, 55.

465. Ebur quamquam est exanimum, tamen magna arte cogitur, ut maerere videatur: paullum aliud est *maestum ebur* i. e. maesta deorum simulacra apud Verg. georg. I, 480. Artis vinculis constricta se movere non potest virgo ideoque cum statua comparatur; cfr. quae de Andromeda leguntur apud Ovid. met. IV, 672 seqq. et apud Eurip. frg. Androm. 126 Nauck., ubi Perseus Andromedam ad rupem alligatam conspiciens exclamat: ἔα τὴν ἔχθρον τόνδ' ὄρω περιέρποντον ἀφ' ὧν θαλάσσης παρθένου τ' εἰκότινα ἐξ ἀντισμύρφων λατῶν τρικισμάτων, σφοδρῆς ἀγαλμα χειρῆς.

466. *notas et nomina sumit* — *lapis* i. e. ad similitudinem elaboratur certorum hominum, ut recte Pius explicat, vel etiam deorum; *notae* sunt quibus agnoscuntur, non *notae tristitiae*, quod putavit Wagner; verba similia, sed alia sententia leguntur Verg. Aen. III, 444.

cum lapis aut liquidi referunt miranda colores.
 ductor ait: 'quod, virgo, tibi nomenque genusque,
 quae sors ista, doce, tendunt cur vincula palmas?'
 illa tremens tristique oculos deiecta pudore 470
 'non ego digna malis' inquit; 'suprema parentum
 dona vides, ostro scopulos auroque frequentes.
 nos Ili felix quondam genus, invida donec
 Laomedonteos fugeret Fortuna penates.
 principio morbi caeloque exacta sereno 475
 temperies; arsere rogis certantibus agri,

467. *referunt*, cfr. ad II, 272; *liquidi* — *colores*, vid. VI, 710 et Hor. c. IV, 8, 7.

Omisit alterum comparationis membrum Valerius: sic immobilis stat virgo ad rupem, sive ita immobilem stantem cernit Hercules; omittitur etiam infra v. 515 seqq.

468. *ductor* hoc loco nihil aliud significat quam *heros*; verba *ductor ait* leguntur etiam I, 164, sed ibi Iason, dux expeditionis, est qui loquitur; substantivum ducis autem saepius legitur pro heroe, cfr. Sen. Med. 233, ubi Iason nominatur *dux ducum*; Stat. Theb. II, 223; III, 55; 403; 520; apud ipsum Valerium I, 759; II, 509; 644; V, 99; 575.

469. *mors* Vat., *sors* Heinsius.

tendunt vincula palmas; extentis manibus virginem ad rupem alligatam esse fingit poeta; cfr. Manil. astron. V, 549 de Andromeda: *mollia per duras panduntur brachia cautes*.

472. *ostro scopulos auroque frequentes*; *frequens* saepe de regione dicitur certarum rerum plena, ut silva frequens arboribus, terra colubris, amnis verticibus, urbs tectis, loca aedificiis al., hoc loco paullo audacius ita dicuntur scopuli contacti multis vestibus purpureis et auro pictis; etiam maiore audacia scripsit Ovid. her. XIV, 29 *comitum clamore frequentes* i. e. comitati cum clamore a frequenti multitudine.

473. *veteris* Vat., *felix* Slothouwer; *veteris* ex v. 581 huc irrepsisse putat Thilo praef. p. 57.

475. *caeli temperies* salubris pulsa est nimio et continuo ardore solis; *morbi* sc. oriuntur, cfr. ad I, 489.

476. Imitatur Valerius Verg. Aen. XI, 209, sed auxit rem: *collucent agri* apud Verg., *ardent* apud Val., certatim collucere dixit Verg.; apud Val. ipsi rogi certant; cfr. V, 644 *donaria certant*.

cum subitus fragor et fluctus Idaea moventes
 cum stabulis nemora. ecce repens consurgere ponto
 belua, monstrum ingens; hanc tu nec montibus ullis
 nec nostro metire mari. primaeva furenti

480

479. Nimia hoc loco superlatio excusationem habet propter vehementes virginis angores.

480. Sententia inde ab hoc versu confuse expressa est: etenim cum dicit Valerius primaevam manum monstro deditam esse inter amplexus parentum, necessario concludimus, plures iam virgines monstro oblatas et tum post eas Hesionen sorte destinatum esse; cum hac sententia conveniunt, quae leguntur v. 563 *quot mihi post lacrimas, post quanta piacula patrum serus ades!* cfr. etiam myth. Vat. I, 137 et II, 193, ubi oraculo narratur editum obiciendas nobiles puellas bestiae et Hygin. fab. 89 *Apollo iratus ita respondit: si Troianorum virgines ceto religatae fuissent, finem pestilentiae futurum; cum complures consumptae essent et Hesiones sors exisset et petris religata esset, Hercules et Telamon, cum Colchos Argonautae irent, eodem venerunt* e. q. s. Contra teste schol. II, XX, 146 Hellanicus tradiderat, oraculo ipsam Hesionen destinatum esse et sic Apollod. II, 5, 9, 11; cfr. Ov. met. XI, 211; Diod. IV, 42 denique sorte ex omnibus virginibus secundum Apollinis oraculum ducta Hesionen destinatum esse exponit, et haec sententia inest in verbis Valerianis inde a v. 482; nam quod scripsit poeta v. 484 *sortitaque Lethen corpora*, cave necessario de pluribus interpretandum putes, sed ut saepe apud poetas *corda pectora ora colla* de uno homine dicuntur, sic *corpora* de una Hypermestra Ov. her. XIV, 126; Absyrto VI, 130; Iasone XII, 47; Paride XVI, 253; Daedalo art. II, 68; Daphne met. I, 527; Phaethonte II, 326; apro Calydonio VIII, 416; Maratho Tib. I, 8, 52; Sulpicia IV, 11, 2. Quodsi Hesionen praeter alias damnatam esse poeta v. 483 seq. dicere voluisset, neque potuisset singulari numero uti *virgineam damnare animam* et necessario *post alias* (vel tale quid) addendum fuisset ad verba *me destinat*. Deinde non praetermittendum est, quicumque verba v. 482 *hoc sortes hoc corniger imperat Hammon* legerit, ea primo necessario ad ea, quae praecedunt, referre, ut postea demum v. 483 lecto se erravisse intellegat. Quae cum ita sint, videtur Valerius in concipiendo carmine postquam v. 482 scripserit, incertus fuisse, quam potius narrationem sequeretur, addiditque etiam alteram, postea alteram utram deleturus. Denique addo Valerium in eo, quod Hercules Hesionen liberavit cum Argo-

huic manus amplexus inter planctusque parentum
 deditur. hoc sortes, hoc corniger imperat Hammon,
 virgineam damnare animam sortitaque Lethen
 corpora; crudelis scopulis me destinat urna.
 verum o iam redeunt Phrygibus si numina tuque 485
 ille ades auguriis promisse et sorte deorum,
 iam cui candentes votivo in gramine pascit
 cornipedes genitor, nostrae stata dona salutis,
 adnue meque, precor, defectaque Pergama monstribus

nautae Colchos peterent, consentire cum Hyg. f. 89; myth. Vat. I, 136; Diod. IV, 42; contra Apollon. II, 5, 9, 11 narrat Herculem ex bello Amazonum redeuntem virginem servavisse.

481. *amplexus inter*; de collocatione pronominis cfr. VI, 595 *Minyas inter proceresque Cytaeos*; VII, 358 *nives inter tristesque pruinās*; simpliciter postponitur VI, 155 *hos inter*; cfr. etiam VI, 525 *arma super squalentesque aere lacertos*.

482. *corniger Hammon*, cfr. Ov. met. V, 17; *sortes* videntur dictae esse de Apollinis Pataraei in Lycia oraculo, cfr. Verg. Aen. IV, 346; Prelleri myth. graec. I⁴, 284. Coniunxit rursus duas res poeta; Apollinis oraculo Hesione exposita erat, cfr. myth. Vat. I, 136; Hyg. fab. 89; at Andromeda iussu Iovis Hammonis Ov. met. IV, 671; Apollod. II, 4, 3, 3.

484. *scopulis me destinat urna*, Verg. Aen. II, 129.

485. *redeunt — si numina*; sic etiam Sil. VIII, 235; contrarium erat v. 474; *si* tertio vocabulo postponitur hoc loco et IV, 587; alteri IV, 170; V, 19; 642; 646 (*seu* VII, 97; *ni* V, 654); quinto IV, 501; VII, 454; etiam longius ab initio remotum invenitur VI, 391.

487. *votivo in gramine*; cfr. ad II, 35.

488. *cornipedis* adiectivo pro substantivo quod est equus usus est Lucanus IV, 762; VIII, 3; post eum Valerius hoc uno loco, saepe Silius et Statius aliquae poetae non raro; apud Vergilium adiectivum legitur Aen. VI, 591; VII, 779.

dona salutis alia sententia i. e. pro donis salutaribus dixit Iuvenec. evang. II, 66; cfr. anthol. lat. 310, 9 ed. B.

489. *defectaque Pergama*; cfr. ad 463; *monstribus* est dativus coniungendus cum *eripe*. *monstribus* pluralis dicitur pro singulari, ut augeatur imago et notio horrendae bestiae; etiam Iuno de eadem hac bestia dicit III, 512 *Phrygiis ultro concurrere monstribus*; sic

eripe, namque potes. neque enim tam lata videbam 490
 pectora, Neptunus muros cum iungeret astris,
 nec tales umeros pharetramque gerebat Apollo.
 auxerat haec locus et facies maestissima capti
 litoris et tumuli caelumque, quod incubat urbi,
 quale laborantis Nemees iter aut Erymanthi 495
 vidit et infectae miseratus flumina Lernaë.

Dat procul interea signum Neptunus et una

augendi causa legitur *raptis coniugiis* VIII, 392; cfr. I, 745 et Kuehneri gramm. lat. II, § 23.

490. *namque potes*; cfr. I, 13.

Hoc quoque loco videtur Valerius exaggerando robore Herculis angorem virginis exprimere voluisse.

493. *captum littus* est, quod occupatur a monstro, quasi urbs ab hoste; contraria sunt littora tuta v. 546.

494. *tumulos* putat Wagner cenotaphia puellarum, quae iam antea perierint, sed potius referendi sunt ad v. 476, ut caelum, quod incubat urbi, ad 475.

495. Iter vel via, qua ibatur ad Nemeam aut Erymanthum, infestata erat simili modo, ut tum videbat littus et regionem Troianam infestatam Hercules; *iter Nemees* rara quidem est constructio, sed vel in prosa invenitur, cfr. Cic. de orat. I § 98 *uterque vestrum patefecit earum ipsarum rerum aditum*; Tusc. I, 27 *excessu vitae* i. e. e vita; 23 *quaestione animorum explicata* i. e. de animis; Curt. III, 7, 6 *quem* (regem) *praemisera*t (Parmeno) *ad explorandum iter saltus*; V, 9, 3 *aditum nefariae spei praeparans*. Non alienum videtur hac data occasione nonnulla alia exempla Valeriana afferre, ubi genetivus non prorsus ex consuetudine reperitur ad sententiam aliquam brevissima ratione explicandam: III, 265 *agmen matris* i. e. a matre ductum; 610 *monstra novercae*: a noverca immissa; 689 *sanguis pugnae*: in pugna effusus; IV, 704 *deorum sors*: a deis missa; VII, 72 *rura laboris*: rura in quibus labor confici debet; II, 414 *raptus* — *Idae*: in Ida factos.

496. *flumina Lernaë* 'die Gewässer', ut Verg. Aen. XII, 518; cfr. III, 420 *Aesepia fl.*; (III, 435 *fluvii*); IV, 698 *fl. Rhebae*; V, 186 (*Phasidis*); Cat. 64, 89 *Eurotae fl.*; 356 (*Scamandri*); Verg. Aen. XI, 659 *fl. Thermodontis*; 582 *Synaethia fl.*; XII, 331 *fl. Hebri*; Ov. met. VIII, 557 *fl. (Acheloi)*; IX, 115 (*Eueni*).

monstriferi mugire sinus Sigeaque pestis
 adglomerare fretum, cuius stellantia glauca
 lumina nube tremunt, atque ordine curva trisulco
 fulmineus quatit ora fragor, pelagoque remenso
 cauda redit, passosque sinus rapit ardua cervix.
 illam incumbentem per mille volumina pontus

498. *monstriferi* — *sinus*, Luc. V, 620; *mugire*, Sen. Phaedr. 1026.

499. *adglomerare fretum* i. e. glomerare mare, ut magnae existant undae; cfr. ad II, 171 et Stat. Ach. I, 59 *illi* (Tyrrheni greges) *spumiferos glomerant a pectore fluctus*.

stellantia lumina i. e. ardentia, blitzende; sic III, 98 *st. tegmina*; V, 623 *tecta*; Ov. met. I, 723 *gemmae*.

500. *glauca* — *nube tremunt* obscure dictum est; Burmann intellegit torvitatem oculorum coll. Hor. epist. I, 18, 94, Wagner fluctus, quibus caput obnubilatum sit et hoc videtur praeferendum: oculi splendent quamquam obnubilantur spumanti maris rore; nubes autem de oculis ipsis dicta non tam significat torvitatem, quam tristitiam vel dolorem, ut ipso illo Horatii loco, quem Burmann affert; hoc similiter Graeci exprimunt, cfr. Soph. Antig. 528 *νεφέλη δ' ὀφρῶν ὑπὲρ αἰμάτων βέβηκε ἀισγύνει* et quae exempla ibi interpretes afferunt, cfr. denique Prud. perist. V, 125 seqq. *ast ille tanto laetior Omni vacantem nubilo Frontem serenam luminat*; Mart. II, 11, 1 seqq., Stat. silv. III, 5, 11.

ordine — *trisulco* sc. dentium.

501. Sibilus, quem monstrum edit, comparatur cum fulmine et tonitru.

502. Motus monstri similis est ei, quo in terra angues vel vermes loco moventur. Sinuatur corpus vel contrahitur, ita ut capiti et cervici immotis posteriores partes cum cauda admoveantur, tum hae loco manent et caput cum collo promovetur. De hac re puto poetam cogitasse, sed priorem motum describere praetermisit: fingit bestiam voluminibus corpus iam sinuasse, tum cauda redit, i. e. rursus pervenit in eum locum, ubi propria eius sedes est, ad extremum corpus, sed hoc non fit motu ipsius caudae, verum eo quod caput promovetur: *passos sinus rapit ardua cervix*. Neque vero Valerius rem ut physicus secundum veritatem ipsam describere debebat, sed ut poeta secundum speciem veritatis. Hoc modo ut totam sententiam explicem, adducor verbi *redeundi* notione i. e. perveniendi rursus eo, unde primo profectus sis: cauda autem primo se movet a postrema

prosequitur lateri adsultans, trepidisque ruentem
 litoribus sua cogit hiemps. non fluctibus aequis
 nubiferi venit unda Noti, non Africus alto
 tantus ovat patriisque manus cum plenus habenis
 Orion bipedum flatu mare tollit equorum.
 ecce ducem placitae furiis crudescere pugnae

505

parte ad collum, non contra. Priorem motus partem omisit Valerius ideo, opinor, quod ea non tantum confert ad horrorem excitandum quam posterior atque quod accessus ad littus et virginem hac posteriore potissimum fit.

passusque sinu Vat., *passosque sinus* cod. Carr.

504. *trepidisque ruentem littoribus sua cogit hiemps. sua hiemps* recte explicatur tempestas sive fluctus ab ipsa belua excitati, cfr. VII, 466 *sui tauris languent absentibus ignes*; et Stat. Ach. I, 444 *suasque hiemes classis promota suosque Attollit fluctus*; cfr. etiam Sen. Phaedr. 1010 seqq. *trepidis littoribus* dativus est locum exprimens, ad quem motus aliquis dirigatur, ut in notissimo illo Vergiliano *it clamor caelo* permultisque aliis locis, cfr. paullo infra 523 *vallibus; cogere* autem significat vi vel necessitate quadam aliquo perducere, cfr. I, 65; VII, 239; Hor. c. II, 3, 25 *omnes eodem cogimur*; Verg. Aen. IX, 463 *acies in proelia cogit*; Lucr. VI, 274 (ventus) *qui cogit in unum Forte locum quemvis*; culicis 108 *pastor pecudes cogeat in umbras*; Claud. de cons. Stil. 315 *ceruos — in vincula cogit*.

507. *ovat* i. e. gaudio exsultat, cum ei per mare saevire liceat.

508. De Orione Neptuni et Euryales filio cfr. Apoll. I, 4, 3; Prelleri mythol. gr. I^a, 450; eum hoc loco poeta vehementem fingit equis marinis, qui *bipedes* nominantur etiam a Verg. georg. IV. 389; cfr. Stat. Ach. I, 60 *delentque pedum vestigia cauda*; Theb. II, 45 seqq. *illic Aegaeo Neptunus gurgite fessos In portum deducit equos: prior haurit arenas Ungula; postremi solvuntur in aequora pisces*. Haec monstra in piscem desinentia saepissime conspici in artis operibus notum est, cfr. Overbeck griech. Kunstmythol. III tab. II Nro. 13, 14, 15; tab. VI, Nro. 20, 22, 31; Müller-Wieseler monum. II tab. 6, 69; 7, 79; 78; 85.

In tota hac beluae descriptione Valerius dum superare vult Vergilii locum, qui est Aen. II, 204 seqq., elegantia paullum destitutus nimio verborum tumori indulget; eodem vitio nimiae superlatio- nis laborat etiam narratio, quae sequitur, de pugna Herculeae.

509. *furiis crudescere pugnae*; aliis locis non de hominibus, sed

surgentemque toris stupet immanemque paratu 10
 Aeacides pulsantque graves ut terga pharetrae.
 ille patrem pelagique deos suaque arma precatus
 insiluit scopulo, motumque e sedibus aequor
 horruit et celsi spatiosa volumina monstri,
 qualis ubi a gelidi Boreas convallibus Hebri 515
 tollitur et volucres Rhipaea per ardua nubes
 praecipitat, piceo nox tum tenet omnia caelo.

de pugna ipsa hoc verbum usurpatum legitur, ut III, 210 *pugnae crudescit opus*; Verg. Aen. VII, 788; XI, 833 *deiecta crudescit pugna Camilla*; Coripp. Ioh. IV, 885; Liv. X, 19, 20 *paulisper recruduit pugna*.

510. *surgentem toris*; surgendi verbo interdum poetae utuntur pro eo quod est crescere, augeri, ut Verg. Aen. V, 274 *Ascanium surgentem* — *respice*; VI. 364 *oro per spes surgentis Iuli*.

512. *suaque arma precatus*; de re cfr. Verg. Aen. XII, 95 seqq.; X, 773; Stat. Theb. IX, 548; Sil. VI, 138 seq.

514. *spatiosa volumina monstri* sc. horrent, dictum pro eo quod 'monstrum spatiosis voluminibus insigne horret', cfr. III, 302 *exitium patriae senectae* i. e. patris senis.

515. Wagner Eyssenhardt Schenkl beluam appropinquantem cum Borea comparari putant, rectius Thilo praef. p. 88 'Herculis', inquit, 'scopulo insilientis et mare turbantis vis cum Borea comparatur' (deest alterum comparationis membrum, ut supra v. 467). Semper enim Valerius rem, quae illustrandi causa profertur, postponit rei ipsi, quae proprie describenda est et exemplo illustratur, si illa pronomine *qualis* vel verbis *qualis si qualis ubi* inducitur, huic particula vel pronomen comparationem indicans non additur: II, 192; 465; 495; 546; III, 65; IV, 604; 700; V, 565; VI, 260; 505; 527; VII, 645; VIII, 21; 227; eis autem locis, ubi res illustranda postponitur, satis aperte hoc indicatur vocabulis *qualis* — *talis* V, 89; 343; VIII, 27; *qualis* — *sic* IV, 104; 268; VI, 613; *qualis* — *haud aliter* V, 22; VII, 375; *qualis* — *haud secus* VI, 711; VII, 635; *ceu* — *non segnius* III, 83; *velut* — *sic* IV, 686; *ut* — *sic* VI, 358. Exempla pleraque collegit Bussen de Valerii Flacci in adhibendis comparationibus usu p. 17 seqq., sed de usu a me commemorato nihil dicit.

517. *nec dum* Vat.; *nox tum* Thilo.

illa simul molem horrificam scopulosaque terga
 promovet ingentique umbra subit, intremere Iden
 inlidique putes pronasque resurgere turres.
 occupat Alcides arcum totaque pharetrae
 nube premit. non illa magis quam sede moveri
 magnus Eryx, deferre velint quem vallibus imbres.
 iam brevis et telo volueri non utilis aer.

520

518. *simul* i. e. simulatque Hercules in scopulum insiluit; non potest particula ad *molem* et *terga* spectare, quia hae duae res non diversae sunt.

scopulosaque terga non mutandum videtur in nimia totius descriptionis superlatione et sic videtur Statius legisse, qui dicit in Ach. I. 55 *cete scopulosa*, cfr. supra v. 479; neque in vocabulo *umbra* offendendum v. 519, quam mole ingenti corporis belua effecisse cogitatur: sic dicit Valerius III, 99 de ingenti umbra Corythi, V, 175 aquilae iecur Promethei laniantis; cfr. praeterea VI, 235; VIII, 33; prorsus aliam sententiam habet *ingens umbra* apud Verg. Aen. X, 541.

520. *idem inlidique rates pronaeque resurgere turres* Vat. Longe plurimi putaverunt, Argo navem his verbis commemorari, quae interpretatio non, ut opinatur Thilo, ideo improbanda est, quod navis longius aberat, quam ut beluae motibus illideretur, sed omnino non probabile videtur de navi Valerium hoc loco cogitasse. Reperi in loco paene desperato satis lenes emendationes, quas proposuit Loebach observ. crit. p. 7, haec addens 'wenn das Thier sich regt, sollte man meinen es bewege sich ein Berg (i. der Ida) oder Thürme stürzten und ständen wieder auf'.

521. *occupat Alcides arcum* i. e. celeriter corripit, antequam belua impetum in eum facere possit; *arcu* scripsit Koestlin Philol. 39, 249 coll. VI, 198 et VII, 254.

522. *nubes* non raro de multitudine sagittarum vel telorum dicitur, sed audacius scripsit poeta *nube pharetrae* i. e. multitudine sagittarum, quae pharetra continebantur.

morenti Vat., *moveri* ed. Bon.; de collocatione verborum quae sunt *sede moveri* cfr. ad I, 284.

524. Nimis iam appropinquaverat monstrum, quod sagittis non pellebatur, Herculi, ut spatium non satis magnum maneret ad sagittas mittendas, cfr. Sil. IX, 321 *amisere ictus spatium*; Flor. II, 19, 6 *simulato metu adeo passus est hostes castris succedere, donec absumpto*

tum vero fremitus vanique insania coepti 525
 et tacitus pudor et rursus pallescere virgo.
 proicit arma manu, scopulos vicinaque saxa
 respicit, et, quantum ventis adiuta vetustas
 impulerat pontive fragor, tantum absceidit imi
 concutiens a sede maris. iamque agmine toto 530
 pistris adest miseraeque inhiat iam proxima praedae.
 stat mediis elatus aquis recipitque ruentem
 Alcides saxoque prior surgentia colla
 obruit; hinc vastos nodosi roboris ictus
 congeminat. fluctus defertur belua in imos 535

iactus spatio adimeret usum sagittarum; Tac. ann. VI, 35 *cum Parthus sequi vel fugere pari arte suetus distraheret turmas, spatium ictibus quaereret* e. q. s.; Liv. XXIV, 34 *quia spatio missilibus opus est, procul muro tenebant naves.*

525. De ellipsi verbi cfr. ad I, 489. *insania* i. e. insanus furor, ut Verg. Aen. XII, 667.

528. *quantum ventis adiuta vetustas impulerat*, cfr. Lucan. III, 470 (*rupes*) *quam vertice montis Absceidit impulsu ventorum adiuta vetustas.*

529. *inpulerit* Vat., *inpulerat* Thilo.

530. *agmine toto*: impetu illo, quo per varia volumina et tortuosos flexus, quasi plures uno essent, invadit; sic Verg. georg. III, 423 dicit *agmina extremae caudae* et Aen. V, 90 (*anguis*) *agmine longo serpens*; Avien. phaen. 845 *scorpius agmine caudae Phurimus erigitur*; 896 (*hydra*) *agmina caelo Lubrica convolvit*; similiter 900; 1268 (*serpens*) *ingentis — agmina caudae Pone trahit*; Orbis 177 (*draco*) *pronis agmina longe Tractibus absolvit*; Auson. Mos 138 *de siluro longi vix corporis agmina solvis.*

534. *vastos — ictus*; Baehrens scripsit *validos*; at quamquam plerumque vastae eae res dicuntur, quae spatium quoddam magnum obtinent, tamen *vasti* ictus nominantur etiam Verg. Aen. V, 198 et Lucan. III, 655; cfr. Ov. met. VIII. 359 *vasto impete*; X, 551 *vasta ira*; ex Pont. II, 7, 54 *vasta procella*; Sil. XIII, 189 *impete vasto*; Val. III, 588 *vasto murmure.*

ictus congeminat; sic Verg. Aen. XII, 713; cfr. etiam ad III, 140 et VI. 379.

535. *belua* cod. Carr., om. Vat.

iam totis resoluta vadis; Idaeaque mater
 et chorus et summis ulularunt collibus Amnes.
 protinus e scopulis et opaca valle resurgunt
 pastores magnisque petunt clamoribus urbem.
 nuntius hinc socios Telamon vocat, ac simul ipsi 540
 horrescunt subitoque vident in sanguine puppem.
 nec minus in scopulos crudique cacumina saxi
 emicat Alcides vinclisque tenentibus aufert

536. *resolutam* Wagner interpretatur mortuam, sed quid sibi velint verba *totis vadis*, si ita locum intellegimus, non perspicitur; Dureau vertit 'les longs plis déroulés'. explicata igitur per vada cogitat volumina morientis monstri, quae notio sane non aliena est a verbo resolvendi, cfr. Sil. VI, 227 seq. *rapideque* (serpens) *resolvens* *Contortos orbes directo corpore totam Extendit molem*; sed propter verba *totis vadis* adiecta fortasse praestat ita explicare, ut statuamus beluam antea firmum in vadis prope litus statum tenuisse et hae-sisse, nisi ipsa se promovere vellet, tum autem morientem resolutum esse vadis, veluti quis vinculis vel catenis resolvitur (Ov. met. IV, 737; artis III, 272), ut in imos fluctus decideret.

537. *chorus* sc. Corybantum; *amnes* sunt dei vel nymphae fontium, qui gaudio abrepti clamorem tollunt, ut Verg. Aen. IV, 168; Ov. her. VII, 95; cfr. met. III, 528; Stat. silv. III, 1, 75; Apollon. III, 1217; rarius omnino ululandi verbum ad gaudium indicandum adhibetur, sed vide etiam Ov. met. III, 706; 725; Luc. VI, 261; Stat. silv. IV, 2, 49; Theb. V, 729.

540. In pictura Pompeiana Helbig Nr. 1132 Telamon monstro interfecto vincula virginis solvit, dum Hercules quietus adstat; Nro. 1129 et 1130 in interficiendo monstro Hercules a Telamone adiuvatur; videlicet artificii non tam facile erat Telamonem desidem fingere quam poetae.

542. *crudique cacumina saxi*: praeter consuetudinem saxum *crudum* pro aspero vocatur; quamquam enim eandem habere possunt notionem haec duo adiectiva, tamen crudae eae tantum res asperae dici solent, quae hominum manu mutantur mitigantur levigantur, quod non cadit in saxum, de quo hoc loco poeta loquitur.

543. *in scopulos* — *emicat*; cfr. Verg. Aen. VI, 5 *iuvenum manus emicat litus in Hesperium*; XII, 326 *saltuque superbus emicat in currum*.

virgineas de rupe manus aptatque superbis arma umeris; regem inde petens superabat ovante litora tuta gradu, qualis per pascua victor ingreditur, tum colla tumens, tum celsior armis taurus, ubi adsueti pecoris stabula alta revisit et patrium nemus et bello quos ultus amores.	545
Obvia cui contra longis emissa tenebris turba Phrygum parvumque trahens cum coniuge natum Laomedon; iam maestus equos, iam debita posci dona gemit. pars aerii fastigia muri cingit et ignotis iuvenem mirantur in armis. illum torva tuens atque acri lubricus astu	550 555

544. *de rupe* cum non possit non referri ad *aufert, vinclis tenentibus* dativus est interpretandus.

aptatque superbis arma umeris; Verg. Aen. IX, 364 *umeris nequam fortibus aptat*.

545. *ovant* Vat.; *ovante* ed. Bon. et Ald.; cfr. ad I, 109.

546. comparatur Hercules cum tauro victore, ut Tydeus apud Stat. Theb. III, 330 seqq.; cfr. etiam Verg. georg. III, 219 seqq. et Ov. met. IX, 46 seqq.

547. *tum colla tumens, tum celsior armis*: de varietate casuum vid. ad I, 392.

548. *stabula alta*: Verg. Aen. VI, 179; IX, 388; X, 723; Ov. met. VI, 521; VIII, 553. Explicatur de stabulo altis muris cincto aut de stabulo in colle posito; illud improbandum videtur propter locum Vergilianum Aen. VI, 179, ubi *stabula alta ferarum* dicuntur neque commendatur loco Homericō Od. XIV, 5 seq. ἐνθα αἱ αὐλὴ ὑψηλὴ δέδμητο περισκέπτῳ ἐνὶ χώρῳ.

549. *bello quos ultus amores*: contrarium describitur Verg. georg. III, 226 seq.

551. Nomen uxoris Laomedontis varie traditur, vid. Apollod. III, 12, 3, 8; natum videtur Valerius Podarcem cogitasse, qui postea Priamus nominatus est.

554. *pars — cingit et — mirantur*; eodem modo numerus variatur III, 97 *fert sonitus immota phalanx irasque retentant*; III, 278 *pars — prensat — pars — componunt*; Verg. Aen. II, 31 *pars stupet — et — mirantur*; cfr. II, 64; III, 676 al.

555. *torva tuens*; cfr. ad I, 38.

rex subit et patrio fatur male laetus amore:
 'maxime Graiugenum, quem non Sigea petentem
 litora nec nostrae miserantem funera Troiae
 appulit his fors ipsa locis, si vera parentem
 fama Iovem summique tibi genus esse Tonantis, 560
 noster ades iunctisque venis; sator unus et idem
 stirpis honos, quamquam longis disiungimur oris.
 quot mihi post lacrimas, post quanta piacula patrum
 serus ades! quam parva tuis iam gloria factis!
 verum age nunc socios fraternis moenibus infer; 565
 crastina lux biuges stabulis ostendat apertis.'
 dixerat haec; tacitusque dolos dirumque volutat
 corde nefas, clausum ut thalamis somnoque gravatum

556. *illum* — *acri lubricus astu rex subit*; *subire* interdum ponitur pro *adeundi* verbo simpliciter ut Stat. Theb. IX, 510 *tandem precibus commota Tonantem Iuno subit*; X, 406 *dubius* (Dymas) *precibusne subiret*, sed subest interdum notio doli occulti, ut hoc loco; cfr. Quint. instit. IV, 5, 5 *interim vero fallendus est iudex et variis artibus subeundus*.

male laetus notat eum, qui non ita laetus est, ut debet, ut omnino adverbium *male* ad adiectiva appositum, quae habent notionem alicuius virtutis vel id expriment, quod esse debet, vim negantem habet, contra vim augmentem in adiectivis, quae malum aliquid vel vitium significant, velut *male latus calceus* (Hor. sat. I, 3, 31) non potest esse nisi valde latus, quia latus omnino non esse debet; *digitus autem male pertinax* est admodum pertinax tum, cum pertinax non esse debet, sed significat non pertinacem, cum esse pertinax debet, ut apud Hor. c. I. 9, 24.

560. *summi* — *Tonantis*; cfr. Luc. II, 34; Iuvenc. evang. IV, 553.

561. *iunctisque venis* sc. sanguine vel cognatione; sic dicit Ov. met. II, 368 *a sanguine iunctus*; fast. II, 788 *sanguine iunctus*; Luc. I. 111 *pignora iuncti sanguinis*.

563. *post quanta piacula patrum*: de sententia cfr. ad v. 480; *patrum* i. e. parentum, vid. ad I. 150.

565. *fraternis* i. e. cognatis, cfr. ad I. 163.

567. Cfr. Verg. Aen. IV, 563 *illa dolos dirumque nefas in pectore versat*, et Sil. VIII, 177 *dirumque nefus sub corde volutat*.

568. *somnoque gravatum*; Verg. Aen. VI, 520.

immolet et rapta eludat responsa pharetra:
 namque bis Herculeis deberi Pergama telis 570
 audierat. Priami sed quis iam vertere regnis
 fata queat? manet immotis nox Dorica lustris
 et genus Aeneadum et Troiae melioris honores.
 'nos' ait 'ad Scythici' Tirynthius 'ostia ponti
 raptat iter; mox huc vestras revehemur ad oras 575
 donaque dicta feram.' tum vero plura vocatis
 adnuit ille deis, promissa infida tyranni
 iam Phryges et miserae flebant discrimina Troiae.
 Panditur hinc totis in noctem carbasus alis,

569. *immolet* i. e. interficiat; sic etiam Prud. perist. XII, 27 *protrahitur, poenae datur, immolatur ense*, et saepius eadem sententia mac-tandi verbo utitur Corippus in Iohannide.

luat responsa, quod legitur in Vaticano, nihil aliud significare potest nisi luendo avertat responsa, ut est apud Liv. X, 28, 13 *ut luendis periculis publicis piacula simus*. Cum autem haec luendi notio nullo modo quadret ad hunc locum, duce Baehrente scripsi *et rapta* (Vat. *eraptaque*) *eludat responsa*.

570. *Herculeis deberi Pergama telis* dicuntur ut saepe apud poetas aliquem vel rem aliquam fati deberi, velut Verg. Aen. VI, 713 *animae quibus altera fato Corpora debentur*; VII. 120 *fatis mihi debita tellus*. al. Ceterum in fati fuisse, ut Troia bis sagittis Herculeis occumberet, notissima est fabula; cfr. Soph. Philoct. 1439; Sen. Troad. 136.

571. *vertere regnis fata*; vertere hoc loco praeter consuetudinem ponitur pro avertendi verbo; Gronovius scripsit *avertere*, fortasse recte.

572. *turica* Vat., *dorica* cod. Monac. a manu sec., sc. illa nox, qua Troia a Graecis capta et incensa est.

imnota lustra non recte explicantur decem anni obsidionis Troianae, sed sunt lustra id spatium temporis complectentia, quod est inter Argonautarum expeditionem et bellum Troianum.

573. Romanus poeta facere non potest, quin post Troianos etiam Romanorum imperium honoris causa nominet.

578. Satis audacter poetica visione usus Valerius iam tum Phryges imminetia mala praevidisse fingit.

579. *panditur — totis — carbasus alis*; cfr. Verg. Aen. III, 520 *velorum pandimus alas*; Apollon. I, 926: ἔνθα σπιν λαψήρως ἄρ' νότος.

litoraue et veteris tumulos praelabitur Ili 580
 Dardaniumque patrem; vigili simul omnia ludo
 festa vident; hinc unda sacris hinc ignibus Ide
 vibrat et horrisonae respondent Gargara buxo.
 inde ubi iam medii tenuere silentia ponti
 stridentesque iuvant aurae, Phrixia subibant 585
 aequora et angustas quondam sine nomine fauces.
 ecce autem prima volucrem sub luce dehiscens
 terruit unda ratem, vittataque constitit Helle,
 iam Panopes Thetidisque soror, iamque aurea laeva

580. Subiectum *praelabitur* verbi est *carbasus* proprie, sed nimirum cum carbaso etiam navis ipsa praelabitur; dico propter supervacaneas Baehrentis coniecturas.

veteris — *Ili*; cfr. Hom. Il. XI, 166 Ἴλιου σῆμα παλαιῶν Δαρδανίδων et 371 seq. στήλην κεκλιμένον ἀνδροκμήτῳ ἐπὶ τῷ μῦθῳ Ἴλιου Δαρδανίδων παλαιῶν δημογέροντος.

581. *Dardanius pater* insolentiore metonymia dictum est pro tumulo Dardanii patris, sed hic illic similia inveniuntur; sic legitur VIII, 329 *Stirus* pro navi Stiri; Verg. Aen. II, 312 *Ucalegon* pro domo Ucalegontis (cfr. Hor. sat. I, 5, 71; Ov. fast. VI, 437); Stat. Theb. V, 726 *Iason* pro imagine Iasonis; VI, 64 *Linus* pro imagine Lini; XI, 238 *Nessus* pro veneno Nessi; Iuv. VIII, 164 et Mart. XI, 11, 5 *Mentor* pro opere Mentoris; XII, 128 *Nestor* pro Nestoris aetate; Sil. XII, 338 *deus* pro verbis dei; cfr. ad v. 629.

vigili — *ludo* i. e. ludo per noctem celebrato, ut Hor. c. III, 8, 14 *vigiles lucernae* sunt per noctem lucentes et Iuven. III, 275 *vigiles fenestras* per noctem apertae propter homines vigiles. Celebrantur autem ludi propter monstrum occisum.

583. *bucus* pro tibia, ut saepius apud poetas.

586. *sine nomine* explicat Caussin sine fama significare coll. Verg. Aen. VI, 776.

588. Haec de *Helle* Argonautis Hellespontum intransitibus apparente narratio a Valerio ipso excogitata est. *Vittata* dicitur Helle, quia tamquam victima iam vitta ornata erat; cfr. Verg. Aen. II, 133; Ov. trist. IV, 4, 78; ex Pont. III, 2, 75.

589. *Panopes Thetidisque soror* Helle ut dea marina nominatur. *laeva sceptrum tenens*; sceptrum insigne dignitatis modo laeva tenetur. ut Ov. am. III, 1, 13; met. VII, 506; Sil. XVI, 240; Boeth.

sceptra tenens. tum sternit aquas proceresque ducemque 590
 aspicit et placidis compellat Iasona dictis:
 'te quoque ab Haemoniis ignota per aequora terris
 regna infesta domus fatisque simillima nostris
 fata ferunt; iterum Aeolios Fortuna nepotes
 spargit et infelix Scythicum gens quaeritis amnem. 595
 vasta super tellus, longum (ne defice coeptis)
 aequor, et ipse procul, verum dabit ostia Phasis.
 hic nemus arcanum geminaeque virentibus arae
 stant tumulis; hic prima pia sollemnia Phrixo
 fert manu cinerique, precor, mea reddite dicta: 600
 non ego per Stygiae, quod rere, silentia ripae,

de cons. phil. I, 1; modo dextra, ut Verg. Aen. XII, 206; Ov. met. III, 264; fast. VI, 38; Sen. Herc. fur. 331; Iuvenc. IV, 646.

591. *placidis compellat Iasona dictis*; cfr. Luc. X, 175; Ov. met. VIII, 778.

593. *domus* coniungendum est cum eis quae sequuntur et pendet a substantivo *fata*; de traiectione *que* particulae cfr. ad I, 49.

594. *nepotes* Vat. recte; poetico more pluralis ponitur, cum proprie de uno Iasone cogitandum sit. Plerique editores ex cod. Carr. *penates* receperunt; sed quamquam sane alibi in Vat. *penates* et *nepotes* confundantur, hoc loco causam non video, cur eius scripturam respuamus.

595. *spargit* i. e. ex patria in longinquas regiones mittit sive pellit; sic V, 487 *rex spargit ab Argis Alciden*; Luc. VIII, 203 *spar-sus ab Emathia fugit quicumque procella, Adsequitur Magnum*; Sen. Herc. Oet. 979 *alias in urbes sparge (me) et ignotum tibi immitte in orbem*.

596. *ne defice coeptis*; coeptis non dativus habendus, sed ablativus, ut sit ne desiste a coeptis; cfr. locum Livianum I, 24, 7 *illis legibus populus Romanus prior non deficiet*.

598. *geminae arae* a quibusdam interpretibus dicuntur esse arae Martis et Iovis Phyxii, sed sine causa necessaria: arae potius videntur esse in honorem Phrixi et Helles dicatae.

601. Hic quaerat quispiam, cur Helle non, simulatque Phrixus in Colchorum terram advenit, haec fratri apparens aperuerit, sed longum post tempus alius mortuo nuntiare iubeatur. Poeta id non curavit, cum arriperet occasionem, qua felix navigatio Iasoni portenderetur, atque adeo postea oblitus est talia Hellen mandasse:

frater, agor; frustra vacui scrutaris Averni,
 care, vias. neque enim scopulis me et fluctibus actam
 frangit hiemps; celeri extemplo subiere ruentem
 Cymothoe Glaucusque manu; pater ipse profundi 605
 has etiam sedes, haec numine tradidit aequo
 regna nec Inois noster sinus invidet undis.
 dixerat, et maestos tranquilla sub aequora vultus
 cum gemitu tulit, ut patrii rediere dolores.
 tum pelago vina invergens dux talibus infit: 610
 'undarum decus et gentis, Cretheia virgo,
 pande viam cursuque tuos age, diva, secundo.'
 Immittitque ratem mediasque intervola urbes,
 qua brevibus furit aestus aquis Asiamque prementem
 effugit abruptis Europa immanior oris. 615

Iason certe mandata non exsecutus est, cum navem ad ostia Phasi-
 dis appelleret quamquam invocans Phrixum V. 192 seqq.

per Stygia — silentia ripae errare Hellen ut inhumatam Phrixus
 opinabatur.

602. *vacui — Averni*; Burmann: 'quia non corporibus sed um-
 bris colitur et inhabitatur'; *vacuus Avernaus* legitur etiam Claud. de
 rapt. Pros. I, 20; *vacua aula* sc. Ditis Stat. Theb. XI, 302; *vacua*
Ditis domus Verg. Aen. VI, 269, qui ibi addit *inania regna*; hoc habet
 etiam Ov. met. IV, 510; *inania Tartara* met. XI, 670; *inane Perse-*
phones Stat. Theb. IV, 477; eandem sententiam habet *domus exilis*
Plutonia apud Hor. c. I, 4, 17.

607. *nec Inois noster sinus invidet undis*; cfr. Hor. c. II, 6, 18
 seq. *Aulon — minimum Falernis invidet uris*.

Inoae undae significant mare, in quod Iuo se praecipitavit.

610. *pelago vina invergens*; cfr. Verg. Aen. VI, 244 *frontique in-*
vergit vina.

611. de Helle *virgine Cretheia* cfr. ad I. 41.

undarum decus et gentis, cfr. III, 523, ubi Nymphae nominantur
undarum nemorumque decus; Verg. Aen. IX, 405 (Luna) *astrorum de-*
cus; XII, 142 *nympha decus fluviorum*.

613. *immittit ratem* sc. in fretum angustum.

615. *Europa effugit prementem Asiam*, ut minor terra longe
 maiorem. *Immanior oris* dicitur Europa propter abruptas oras, cum
 littora Asiae sint planiora et amoeniora. Sic Burmann, qui ad con-

has etiam terras consertaque gentibus arva
 sic, pelago pulsante, reor, Neptunia quondam
 cuspis et adversi longus labor absceidit aevi,
 ut Siculum Libycumque latus, stupuitque fragore
 Ianus et occiduis regnator montibus Atlans.
 iam iuga Percotes Pariumque infame fragosis

620

firmandam suam explicationem affert locum Taciti ann. III, 7, quo nihil demonstratur. Sed re vera res se ita habet, ut describit Valerius, vide Limpricht, die Strasse der Dardanellen p. 37: 'die europäische Küste zieht sich als eine gleichmässig steile, nur selten durch eine grössere Thalweitung unterbrochene Wand dahin. Ihre kahlen Höhen aus gelbem oder weisslichem Kalk gewähren keinen freundlichen Anblick. Wohlthuend contrastirt damit das Landschaftsbild, das die asiatische Küste darbietet.'

616. *conserta gentibus arva* sunt arva continuo tractu a gentibus habitata; cfr. Verg. Aen. III, 468 *lorica conserta hamis*; Luc. IV, 136 *conseritur — cumba papyro i. e. cumba fabricatur continua serie papyri*; Sil. IV, 16 *conseritur tegimen laterum — thorax*; Stat. Theb. VII, 728 *consertum cunei latus*; Suet. Galb. 18 *monile margaritis gemmisque consortum*. His locis conserendi verbum non dicitur de multitudine rerum vel hominum, qui in unum inter se conseruntur, sed de eo, quod ex hac consertione efficitur, et similis est notio, non prorsus eadem, loci Valeriani.

618. Ex similitudine aliarum terrae continentis mutationum, quas traditas accepit Valerius, etiam Asiam ab Europa violenta vi fluctuum quondam divulsam esse concludit; id re vera ita factum esse tradidit Diodorus V, 47 auctoribus Samothracibus, tum Prisc. perieg. 15 et Plin. hist. nat. V, 141; cfr. Strab. I, 3, 4. De Sicilia et Africa avulsis cfr. ad I, 588.

620. Commemoratione *Iani* videtur poeta indicare voluisse, has mutationes factas esse eo tempore, cum Ianus in Italia regnaret, de qua re cfr. Prelleri mythol. rom. I³, 182.

occiduis regnator montibus, cfr. Verg. georg. I, 482 *fluviorum rex Eridanus*; Aen. VIII, 77 *Hesperidum fluvius regnator aquarum* (Tiberis); Ov. met. IX 17 *dominus aquarum* (Achelous); Stat. Theb. IV, 825 *silvarum, Nemeae, longe regina virentum*; Auson. epigr. III, 1 *Illyricis regnator aquis* (Nilus).

621. *Percote* commemoratur iam ab Hom. Il. II, 835; cfr. Her. V, 117; Strab. XIII, 1, 7, al.

exsuperant Pityamque vadis, transmissaque puppi
 Lampsacus, Ogygii quam nec trieterica Bacchi
 sacra neque arcanis Phrygius furor invehit antris,
 sed suus in Venerem raptat deus. illius aras
 urbe super celsique vident velamina templi.
 rarior hinc tellus atque ingens undique caelum
 rursus et incipiens alium prospectus in orbem.

625

622. *Pityam* sive *Pityeam* (sic apud Hom. II. II, 829) schol. Apoll. I, 933 dicit antiquum Lampsaci nomen fuisse, atque solam Pityam, non Lampsacum nominat Apollonius l. l., Valerius autem praeter Pityam etiam Lampsacum, neque immerito; erravisse enim scholiastam docemur a Strabone, qui aperte diversam a Lampsaco Pityam nominet XIII, 1, 15 et antiquum Lampsaci nomen Pityussam fuisse dicit ibid. 18; cfr. Plin. nat. hist. V, 141; Steph. Byz. et Etymol. M. s. v. Lampsacus.

iam iuga Percotes — *exsuperant*: Verg. Aen. III, 698 *exsupero* — *solum stagnantis Helori*.

623. *transmissaque* — *Lampsacus*: de hac transmittendi verbi significatione cfr. Sil. I, 472 (Corus nautas) *curvatis pavidas* (pavidos?) *transmittit Cycladas undis*; XV, 165 *Ligurumque citatis litora tramittunt proris*. De Lampsaci nomine cfr. Pomp. Mel. I, 19, 1.

624. Notissimum Phrygii furoris exemplum est Attis, de quo Catullus egit carmine noto LXIII. *furor invehit*; cfr. Paul. Pell. euchar. 136 *quae* — *invexere mihi iugem iam deinde legendi Desidiam*.

625. *suus* (i. e. proprius) in *Venerem raptat deus*; non solum Lampsaci, sed omnino in Hellesponti urbibus Priapus summa veneratione colebatur (*Hellespontiacus* nominatur a Verg. georg. IV, 111); cfr. Prelleri mythol. rom. I³, 450.

626. *velamina templi* hac ratione alibi non commemorantur atque satis lenis est coniectura Koestlini Philol. 39, 250 et Kurtzii ephem. gymn. Austr. 28, 610 et Bury Hermathen. VIII, 402 *caelamina*; sed considerantibus nobis, quae dixit Verg. Aen. II, 248 *nos delubra deum* — *festa velamus fronde per urbem* et IV, 459 (templum) *velleribus niveis et festa fronde revinctum* nihil mutandum videtur; templa coronari narrat Ov. met. VIII, 264.

urbe super; de collocatione praepositionis cfr. III, 109; VI, 88; 525; VIII, 152 (*supra*); et ad I, 151.

627. Verg. Aen. V, 9; III, 193.

terra sinu medio Pontum iacet inter et Hellen
 ceu fundo prolata maris; namque improba caecis
 intulit arva vadis longoque per aequora dorso
 litus agit: tenet hinc veterem confinibus oris
 pars Phrygiam, pars discreti iuga pinea montis.

630

629. *Helle* pro Hellesponto dicitur ut III, 7 *per angustae* — *freta Helles*; V, 200 legimus etiam audacius expressa *quando egomet rursus per te vehar?* i. e. per tuum mare; cfr. etiam ad II, 582.

630. *improba arva*; cfr. ad I, 510. Burmann putat ideo ea dicta improba, quia quasi audacia et temeraria se nimis in mare extendant, sed sibi non constat, cum in explicando I, 510, ubi intellegit campos in longum extensos, hunc locum tanquam similem afferat.

631. *per* om. Vat., add. Vat. 1613. *longum dorsum* est angustus limes, quo insula Cyzicenorū cum continenti terra cohaeret, non pontes, ut interpretes putaverunt, intellegendos existimo, de quibus loquitur Strabo XII, 8, 11. Quae sequuntur, satis obscure dicta sunt: *pars tenet Phrygiam* simili sententia dictum videtur ut Ov. fast. I, 498 *nave secat fluctus Hesperiamque tenet* i. e. cursum ad Hesperiam dirigit vel IV, 290 *Ausoniamque tenet*. Ducit igitur hoc dorsum ab altera parte ad Phrygiam et terram continentem, ab altera ad insulam et montem illum, qui vocatur discretus: hic videtur esse Dindymus, quem Valerius in duos colles discretum fingit consentiens cum schol. Apoll. I, 985: διὰ τὸ διδύμους μαστοὺς ἐν αὐτῷ ἀνίχειν, ὥς φησιν Φίλοστέφανος, οὕτω προσαγορευθέν, quamquam Strabo XII, 8, 11 eum ὄρος μονοφυές nominat. An Valerius falso interpretatus est verba Apollonii I, 939 seqq. ἐν δὲ οἱ ἀκταὶ ἀμφίδυμοι, κέϊνται δ' ὑπὲρ [Ἰθάκης Αἰσίοιο. Ἀρκτῶν μιν καλέουσιν ὄρος περιναϊετάρους?]

633. *iuga pinea* sunt pinifera ut III, 521; cfr. Verg. Aen. XI, 320 *plaga pinea* i. e. pinis consita; Val. IV, 339 *graminea humo*; Verg. Aen. V, 287 *gramineus campus*; VI, 642 *in gramineis — palaestris*; Stat. Theb. IX, 492 *gramineae — ripae*; similia apud posteriores demum poetas inveniuntur: Auson. Mos. 25 *iuga vitea*; 26 *gramineae ripae*; epigr. Tolos. 5 *confinia pinea Cebennarum*; Burdig. 10 *iuga frondea*; Prud. hamartig. 227 *vitea rura*; Dracont. de deo I, 351 *arbori saltus*; 639 *frontes arbori* (de capitibus cervorum); prorsus aliud est, quod cornua ipsa *arbori* nominat Verg. Aen. I, 193.

nec procul ad tenuis surgit confinia ponti
 urbs placidis demissa iugis; rex divitis agri 635
 Cyzicus. Haemoniae quī tum nova signa carinae
 ut videt, ipse ultro primas procurrit ad undas
 miraturque viros dextramque amplexus et haerens
 incipit: 'o terris nunc primum cognita nostris
 Aemathiae manus et fama mihi maior imago. 640
 non tamen haec adeo semota neque abdita tellus
 regnaque iam populis impervia lucis eoeae,
 cum tales intrasse duces, tot robora cerno.
 nam licet hinc saevas tellus alat horrida gentes
 inque fremens tumido circumfluat ore Propontis, 645
 vestra fides ritusque pares et mitia cultu

634. *tenuis* — *confinia ponti* indicant vicinam terrae continentis regionem, ubi pontus tenuis et vadosus est.

635. *placidis demissa iugis*; cfr. Strab. XII, 8, 11 τῆς δὲ πόλεως τὸ μὲν ἔστων ἐν ἐπιπέδῳ, τὸ δὲ πρὸς ὕψει. Quae de terrigenis in hoc monte habitantibus fabulosa narravit Apoll. I, 942—946 et de clade eis ab Argonautis illata 989—1011, Valerius omisit.

638. Non liquet, qua ratione Cyzicus rex Argonautas novisse potuerit; rectius Apollonius, qui I, 969 seqq. ex oraculo regem advenas clementer excepiisse exponit; cfr. 962 seq.

dextramque amplexus et haerens; cfr. Verg. Aen. VIII, 124 *dextramque amplexus inhaesit*; 558 *dextram complexus euntis haeret*.

641. *ardua* Vat., at ardua tellus propria sententia dicta esse non potest, cum paullo supra poeta dixerit urbem placidis demissam iugis esse, translata autem significatione, quamquam saepe, tamen nunquam de terra vel regione dicitur, ut indicet difficilem aditu; accedit quod hoc ipsum versu qui sequitur additum est. Itaque recepi Baehrentis coniecturam *abdita*.

642. *longaque* Vat., *regnaque* Thilo; *que* particula cum sententia negante pro *nec* vel *aut* ponitur, cfr. ad I, 111; genitivus *lucis eoeae* a substantivo *regna* pendet.

643. *tot robora cerno*; cfr. Cat. 64, 4 *lecti iuvenes, Argivae robora puppis*.

646. *vestra fides* i. e. fides, qualis vobis est, est etiam mihi.

his etiam mihi corda locis; procul effera virtus
 Bebrycis et Scythici procul inclementia sacri.
 sic memorat laetosque rapit, simul hospita pandi
 tecta iubet templisque sacros largitur honores. 650
 stant gemmis auroque tori mensaeque paratu
 regifico centumque pares primaeva ministri
 corpora; pars epulas manibus, pars aurea gestant
 pocula bellorum casus expressa recentum.
 atque ea prima duci porgens carchesia Graio 655
 Cyzicus 'hic portus' inquit 'mihi territat hostis,
 has acies sub nocte refert, haec versa Pelasgum
 terga vides, mens hic ratibus qui pascitur ignis.'

647. *effera virtus* ideoque non laudabilis; sic *improba* v. Sil. I, 58; *iniqua* Stat. Theb. XI, 1.

648. *Bebrycis* i. e. Amyci regis, qui advenas caestu interficit; *Scythici* — *sacri* i. e. Dianae Tauricae, cui advenae immolantur.

649. *sic memorat*; cfr. Verg. Aen. I, 631.

rapit; cfr. ad II, 255.

651. *stant gemmis* e. q. s.; cfr. Verg. Aen. VI, 603 seqq. *lucent genialibus altis Aurea fulcra toris epulaeque ante ora paratae Regifico luxu.*

652. *centumque pares primaeva ministri corpora*; cfr. Verg. Aen. I, 705 *centum aliae* (famulae) *totidemque pares aetate ministri*; descriptum id ex more nobilium Romanorum; cfr. Sen. ep. 95, 24; *primaeva corpora* expressa ex Verg. Aen. X, 345 (Clausus) *fidens primaevo corpore.*

654. *pocula casus expressa*; vid. praef. cap. III.

656. Verborum *territat* et *refert* subiectum est substantivum *hostis*.

657. *acies refert* i. e. pugnam iterat; cfr. Ov. her. XII, 194 *auxilium* r.; XV, 93 *ritus*; met. XV, 681 *verba geminata*; remed. 593 *tridetrica*; fast. I, 618 *sacra*; III, 476 *causam*; Verg. Aen. X, 281 *facta*; V, 598 *morem*; XII, 185 *arma*; Sil. XI, 28 et XVI, 77 *bella*; Luc. I, 180 *certamina*; Claud. de rapt. Pros. II, 67 *solemnia*.

Hostes Pelasgos esse dicit Valerius secutus Apollon. I, 1023 *ἀλλὰ πῶς ἀνδρῶν Μακρίων εἰσαντο πελασγικὸν ἄρεα κέλσαι*; cur autem Apollonius hoc nomine bellum eorum, qui cum Cyzicenis pugnare solebant, indicaverit, non liquet; nam quod schol. dicit, Macrienses esse colonos Euboicos, Euboea autem cum esset sita prope Pelo-

subicit Aesonides: 'utinam nunc ira Pelasgos
adferat et solitis temptet concurrere furtis
cunctaque se ratibus fundat manus: arma videbis
hospita nec post hanc ultra tibi proelia noctem.'
sic ait hasque inter variis nox plurima dictis
rapta vices nec non simili lux postera tractu.

660

ponnesum, quae antiquitus Pelasgis vel Pelasgia nominata esset, idcirco bellum Macriensium Pelasgicum dictum esse, ineptum est.

658. *rates* quamquam poetae saepe dicunt pro navibus, tamen hoc loco propria sententia scripsit Valerius memor eius rei, quod narravit Argo primam navem esse; cfr. ad II, 108.

660. *furta* hoc loco sunt impetus subiti et noctu facti, vid. 657; cfr. Sil. XVII, 90 *furtum armorum tutantibus umbris*.

663. *nox plurima* est maxima pars noctis; non dissimilia sunt *multo die multa nocte ad multum diem* al., cfr. etiam Verg. Aen. I, 419 *qui (collis) plurimus urbi imminet* (Auson. Mos. 324); Stat. Ach. I, 464 *plurima vultu mater inest*; Luc. II, 58 *plurimus ad terram per fulmina decadat aether*; Avien. phaen. 845 *qua scorpius agmine caudae plurimus erigitur*; Ov. Ibidis 600 *plurima Aetna*.

664. *nox rapta* i. e. celeriter transacta; *dies rapti* Sil. IV, 485; similia multa apud poetas inveniuntur: *rapere iter, viam, pugnam* al.; *opem* i. e. celeriter opem ferre Venant. Fort. vitae Mart. I, 411; *fructum rapere amoris* Luc. VII, 32; *tempus* i. e. tempore celeriter uti X, 508; sic *occasionem r.* distich. Cat. 45; cfr. etiam ad III, 341 et 692. Audacius Verg. Aen. VI, 7 *pars — rapit silvas* i. e. celeriter percurrit; cfr. Stat. Theb. V, 3.

Eleganti oxymoro Valerius dicit simili tractu lucem posteram raptam esse: nam confabulantibus celeriter tempus praeteriit, at simul navigandi moram nectebant.

vices sc. sermonum, cfr. Verg. Aen. VI, 535.

C. VALERI FLACCI ARGONAVTICON LIBER TERTIVS.

Tertia iam gelidas Tithonia solverat umbras
exueratque polum; Tiphyn placida alta vocabant.
it tectis Argoa manus, simul urbe profusi
Aenidae caris socium digressibus haerent.

1. *undas* Vat., *umbras* cod. Carr., cfr. Luc. I. 261 *noctis gelidas lux solverat umbras*; Stat. Theb. X, 390; Apoll. IV, 1168 Ἥως — ἡελεινὴν νόκτα. *tertia* — *Tithonia solverat umbras*: nomen proprium hoc loco scribitur pro appellativo aurorae similiter ut *Vulcanus* pro igni, *Ceres* pro frumento, *Neptunus* pro mari al., sed id inusitatus, quod adiectivum apponitur soli nomini appellativo aptum.

2. *exueratque polum* videlicet umbris, quibus involutus erat; cfr. Stat. Ach. II, 287 *exiit implicitum tenebris humentibus orbem Oceano prolata dies*; contrarium est Stat. Theb. V. 753 *caeloque cavam nox induit umbram*.

3. *it tectis*; cfr. Verg. Aen. IV, 130 *it — portis delecta iuventus*.

4. *Aenidae* dicuntur Cyziceni ab Aeneo, regis Cyzici patre, vid. schol. Apoll. I. 948, qui ipse eum Αἰνίδην οἶον nominat.

caris socium digressibus enallage insolita dictum pro carorum sociorum digr., cfr. ad II, 288; exempla minus audacia sunt III, 404 *Oceani praeceps fragor*; IV, 528 *sociae — agmina puppis*; V, 23 *navium parva manus*; VI, 296 *populeus frondis honor*; IV, 532 *oblitae Cereris honores*; II, 496 *infectae — flumina Lernae*; V, 125 *vera propago sanguinis*; VI. 125 *segnia mortis iura*; 246 *laevum per luminis orbem*.

dant Cererem lectumque pecus nec palmite Bacchum 5
 Bithyno Phrygiove satum, sed quem sua noto
 colle per angustae Lesbos freta suggerit Helles.
 ipse agit Aesonidae iunctos ad litora gressus
 Cyzicus abscessu lacrimans *oneratque superbis*
 muneribus, primas coniunx Percosia vestes 10

digressibus haerent i. e. vestigia digredientium (usque ad littus) premunt; simili sententia dicuntur III, 486 *haeret Hylas lateri*; V, 344 *gressibus haerens* — *Proserpina*; VIII, 55 *ille haeret comes*.

5. *nec palmite Bacchum Bithyno* — *satum* dictum pro eo quod est et Bacchum non palmite Bithyno satum; cfr. Ov. met. VIII, 561 *pumice multivaro nec levibus atria tophis Structa subit* i. e. et asperis tophis; Val. ipsius VI, 518 *cuius vibrantem* — *hastam cernere nec galeam gentes potuere* i. e. et galeam — non potuere; sed multo etiam audacius et insolentius legitur VIII, 225 *incipit Idaliae numen nec spernere divae* i. e. et incipit non spernere; cfr. etiam ad VI, 25.

6. *sua Lesbos* i. e. Baccho propter vinum quasi proprie dicata, cfr. II, 625 *suus deus* et de re Prelleri mythol. gr. I⁴, 678 et 693.

7. *per angustae Lesbos freta suggerit Helles*; praeter genetivum *angustae* etiam subiectum *Lesbos* interponitur inter substantivum et praepositionem, at praeterea etiam duae particulae interpositae reperiuntur VII, 623 *ad dirae quam cum Tirynthius hydrae agmina* e. q. s; cfr. anthol. lat. c. 144, 7 ed. B. *scilicet haud potuit, quae sunt sine, permovere, sensu*.

Vinum Lesbium magni erat pretii, cfr. Verg. georg. II, 90; Plin. nat. hist. XIV, 73; 97. *Helle* ponitur pro Hellesponto, cfr. ad II, 629, quamquam hoc loco si enallagen statuimus adiectivi, ut sint verba dicta pro eo quod est angusta freta Helles, propria sententia Helles substantivum explicare licet.

8. *agit* — *gressus* i. e. graditur; rara locutio, cfr. III, 441 *ter tacitos egere gradus*; VIII, 131 *praecipites agit ille gradus*.

9. *coniunx persocia vestes* Vat., prave repetitum ex versu proximo; *oneratque superbis* ed. Ald., sumptum ex imitatione Verg. Aen. III, 485.

10. *coniunx Percosia*; Clite, oriunda ex Percote, filia Meropis Apoll. I, 975, ubi cfr. schol.; constructio verborum est paullo intricatior, proprie enim dicendum erat *vestibus quas prima munera dabat Clite uxor*; de *Clite* subiecto in altero membro enuntiati posito cfr.

quas dabat et picto Clite variaverat auro.
tum galeam et patriae telum insuperabile dextrae
addidit: ipse ducis pateras et Thessala contra
frena capit manibusque datis iunxere penates.

Tu mihi nunc causas infandaque proelia, Clio, 15
pande virum; tibi enim superum data, virgo, facultas
nosse animos rerumque vias. cur talia passus
arma, quid hospitii iunctas concurrere dextras
Iuppiter? unde tubae nocturnaue movit Erinys?

ad I. 18. Imperfectum *dabat* v. 11 recentioribus suspectum de industria a Valerio scriptum puto, ut indicaret, Cliten quidem quasi initium dandi fecisse. sed regem absolvisse actionem, cum vestes Iasoni traderet.

picto variaverat auro; in re simili apud Verg. Aen. IV, 264 legitur *tenui telas discreverat auro*; cfr. etiam Luc. II, 357.

13. De *frenis Thessalis* vide ad I. 424.

14. *nepotes* Vat., *penates* Gronovius.

15. Narrationem hanc de culpa regis in matrem Idaeam admissa deque deae iratae vindicta Valerius felici inventionem ipse addidit; apud Apollonium Argonautae tempestate casu orta rursus ad insulam Cyzicenorū deferuntur. Apte autem ad expectationem legentium commovendam et augendam extrema demum pugna Cyzicum cecidisse poeta Romanus fingit, cum Graecus statim in initio descriptionis mortem regis commemoraverit; omnino multo fusius Valerius pugnam describit exsequiasque occisorum; pertinet narratio a 43 ad 458, apud Apoll. a I. 1025—1077. In eo autem sequitur Valerius Apollonium, quod errore inter Argonautas et Cyzicenos amicitia iunctos pugnam ortam esse narravit, cum alii aliter de ea re tradiderint, cfr. schol. Apoll. I. 1037; Orph. Argon. 512 seqq; Conon. c. 41 ed. West.

17. *nosse rerum vias* i. e. qua ratione res procedant vel factae sint; cfr. I. 32 *leti viae*; IV, 558 *rerum v.*; Tac. ann. II, 5 *proeliorum v.*; Ammian. XIV, 5, 6 *periculorum v.*; XVII, 1, 12 *consiliorum v.*; Mamert. paneg. Maxim. c. 24 *bellandi v.*

18. *hospitiis iunctas — dextras*; cfr. Verg. Aen. III, 83; XI, 165

19. *nocturna* interpretor accusativum pluralis i. e. nocturna facta, proelia, cum non probabile videatur, movendi vocabulum hoc loco positum esse, ut *mutare vertere* invenitur, pro eo quod est mo-

Dindyma sanguineis famulum bacchata lacertis 20
 dum volucri quatit asper equo silvasque fatigat
 Cyzicus, ingenti praedae deceptus amore
 adsueta Phrygiarum dominam vectare per urbes
 oppressit iaculo redeuntem ad frena leonem.
 et tunc ille iubas captivaeque postibus ora 25
 imposuit, spoliū infelix divaeque pudendum.
 quae postquam Haemoniam tantae non immemor irae
 aerisono de monte ratem praefixaque regum
 scuta videt, nova monstra viro, nova funera volvit,
 ut socias in nocte manus utque impia bella 30

veri, quamquam sane reperiuntur *terra movet, res moventes vel moventia lebendes*. Ad *tubae* autem ellipsi non insolita audiendum *ortus sunt*. Erinyes ipso nomine Tisiphone commemoratur III, 214.

20. Ex tota sententia facile apparet, *famulos* hoc loco esse sacerdotes Cybeles, quos deam venerantes se ipsos vulnerare solitos esse notum est.

Dindyma — *bacchata*; cfr. Verg. georg. II, 487; Aen. III. 125; cum furor imprimis in eo cernatur, quod braccia ferro laedunt, poeta *lacertis* Dindyma bacchata dicit pro eo quod est *a famulis*.

21. *quatit*; cfr. Verg. Aen. VIII, 596 *quatit ungula campum*, et Ennii ann. 281 V. *quatit ungula terram*.

silvasque fatigat; poetice dicitur fatigari ea regio, in qua quis passim et diu vagatur, cfr. Verg. Aen. IX, 605 *venatu invigilant pueri silvasque fatigant*; Sil. II, 74 *cursumque fatigant Hebrum*; XV, 209 *campos f.*; Claud. de laud. Stil. III, 308 *Gargani nives*; Prisc. perieg. 124 *silvas*; sic *lassandi* verbo utitur Ov. am. II, 10, 33; cfr. etiam ad V, 598.

24. Cybele vehitur curru leonibus iuncto; cfr. Cat. LXIII, 76; Verg. Aen. III, 113; Lucr. II, 601; Claud. in cons. Mall. Theod. 301.

25. *nunc* Vat., *tunc* ed. Ald.

28. *aerisono de monte* i. e. Dindymo, cymbalis resonante, cfr. Cat. 63, 21; 29.

28. *regum scuta*; saepius Argonautae reges a Valerio nominantur ut principes principumque filii; cfr. I, 203; 342; III, 173; 504; IV, 543.

30. *in nocte* pro noctu, ut V, 443, *in tempore* (non ea significatione, qua solet praepositio addi) VIII. 226. *manus conserere* hoc loco praeter consuetudinem dicitur de auctore pugnae, non de ipsis pugnantibus.

conserat et saevis erroribus implicet urbem.
 nox erat et leni canebant aequora sulco,
 et iam prona leves spargebant sidera somnos.
 aura vehit; religant tonsas veloque Procneson
 et te iam medio flaventem, Rhundace, ponto
 spumosumque legunt fracta Scylaceon ab unda.

35

32. *nox erat et*; cfr. Verg. Aen. III, 147; IV, 522.

33. *prona — sidera; cadentia* apud Verg. Aen. II, 9; Baehrens scripsit *prima s.*, parum enim credibile esse, sub novam lucem Argonautarum reditum pugnamque locum habuisse. At neque prona sidera significant novam lucem, sed tempus a media nocte incipiens neque omnino Valerius temporis spatium accurate observavit, quoniam ne id quidem credi potest, Argonautas nocte iam exorta praeter Proconnesum longo ambitu et leni vento vectos ad Rhyndacum flumen pervenisse, tum Cyzicum revertisse et per noctem etiamtum durantem pugnasse. Haec omnia vel intra integrum unius noctis spatium fieri non possunt. Sensit hoc ipse Valerius in narrando progressus, quare v. 210 noctem iusto longiorem fuisse dicit. Nihil igitur hoc loco mutandum neque cum Koestlino Philol. 48 p. 659 v. 33 post 38 collocandus. Apollonius autem anxie veritati consulens sub noctem vehementi tempestate raptam navem rursus ad Cyzicenorum insulam celeriter delatam esse narrat I, 1015 seqq.

34. *Procneson* metri causa ausus est dicere Valerius pro Proconneso (sive potius Proconeso, cfr. Prisc. perieg. 556); similis est forma *Vesvius*, sane etiam ab aliis poetis usurpata; cfr. praeterea Lucmo Prop. IV, 1, 29; Ascli Sil. VIII, 438.

35. *ecce iam Vat., et te iam* cod. Monac. a manu sec.

Rhyndacus colorem suum etiam in mari servat; simile dicitur de Rheba flumine Avien. orbis 964 seq. *Rhebas cyanei qui disicet aequora ponti, Rhebas argento similem qui porrigit undam*; cfr. ad Val. IV, 698. Rhyndacus accuratius describitur Strab. XII, 8, 11, sed nihil ibi legitur de ea re, quam Valerius narrat; antea eum Lycum vocatum esse dicit Plin. nat. hist. V, 142.

36. *navifragum* vocatur Scylaceum a Vergilio Aen. III, 553 in Bruttiis situm, inde Valerius videtur transtulisse *spumosum ab unda fracta Scylaceon*, nam ne forma quidem *Scylaceum* invenitur apud alium scriptorem pro *Scylace* oppido ad Propontidem sito et ab Herodoto Plinio aliisque commemorato; *saxa Scylaceia* (sic recte em Heinsius) Argo legisse dicitur eleg. in Maec. 107.

ipse diem longe solisque cubilia Tiphys
 consulit, ipse ratem vento stellisque ministrat.
 at, qui illum non ante, sopor luctamine tanto
 lenit agens divum imperiis; cadit inscia clavo
 dextera demittitque oculos, solataque puppis

40

ab unda; praepositio causam indicat 'in Folge', ut VI, 389; VII, 484; cfr. ad VIII, 317.

37. Redit poeta in narratione ad id tempus, quo sol occidebat Tiphysque caelum de tempestate futura consulebat. Solis *cubilia* scripsit etiam Hor. c. IV, 15, 16 (*cubile*); Stat. silv. III, 1, 183; al.

38. *ipse ratem vento stellisque ministrat* dixit Valerius paulum mutatis verbis Vergilianis *ratem velis ministrat* Aen. VI. 302 et X, 218; accuratius Tacitus Vergilium expressit Germ. 44 *nec* (naves) *velis ministrant*. Falso autem *ministrare* explicatur ita, ut sit in germanica lingua 'bedienen'; non enim in accusativo ponitur homo vel res, cui ministerium praebetur, sed id, quod ei praebetur. *Velis* igitur apud Vergilium. *vento stellisque* apud Valerium necessario dativi sunt intellegendi. Tiphys tradit ratem vento agendam, audacius poeta adiecit stellis, cum stellae ipsae navem non dirigant, sed Tiphys per stellas observatas. Alia res est, cum sine obiecto ministrandi verbum ponitur 'den Dienst versehen' velut Prop. II, 22, 35 *caelo modo sol modo luna ministrat*; tum interdum additur ablativus, ut exprimatur, qua re quis ministerium faciat, ut Stat. Theb. VII, 752 *ipse sedens telis, pariterque ministrat habenis Delius*.

39. *atque* Vat. *at* qui Phil. Wagner, synaloephe sane rarissima, sed cfr. V, 459.

luctamine tanto lenit i. e. leniendo liberat tanto luctamine; non magis usitatum est, quod luctamen intellegendum non corporis labor, sed animi.

40. *agens* coniungendum cum *divum imperiis*, non cum verbo *lenit*, ut contendit Schenkl stud. p. 339, qui nonnulla ad suam sententiam confirmandam exempla attulit, quorum ne unum quidem quadrat, cfr. ad IV, 111.

cadit — clavo dextera; cfr. infra v. 52 *auriga rotis, muris claustra cadunt*.

inscia, cfr. ad I, 109.

41. *demittitque oculos*; ex dextera, quae est Tiphys, facile subiectum ipse Tiphys auditur.

solataque puppis; solandi verbo primus usus videtur Senec. trag.

turbine flectit iter portuque refertur amico.

Ut notis adlapsa vadis, dant aethere longo

signa tubae vox et mediis emissa tenebris:

'hostis habet portus, soliti rediere Pelasgi.'

45

rupta quies; deus ancipitem lymphaverat urbem,

Mygdoniae Pan iussa ferens saevissima matris,

Pan nemorum bellicque potens, quem lucis ab horis

Oedip. 4 *prospiciet avida peste solatas domos* i. e. vastas redditas hominibus privando, sic etiam Stat. Theb. IV, 36; V, 149; at Valerius imminuta vi verbi solatam puppim dicit regimine orbatam.

42. *turbine flectit iter* i. e. miraculo quodam divinitus circum-acta; cum Apollonio consentit Hyg. fab. 16 tempestate coorta Argonautas rursus ad Cyzicenorum insulam delatos esse narrans.

45. *hostis habet portus*; Verg. Aen. II, 290 *hostis habet muros*.

46. *ancipitem urbem* dicit Valerius, quia incolae ex somno excitati primo nesciebant, quid rei esset, et ambigebant, quid facerent; cfr. Verg. Aen. V, 654 *matres ancipites—ambiguae*; Luc. I, 266 *expulit ancipiti discordes urbe tribunos*; IX, 46 et X, 13 *animi*; IX, 582 *dubii—ancipites*; Sil. XV, 572 *a. superi*, qui etiamtum dubitant utrum Romanis an Poenis victoriam dent; Sen. Oed. 847 *dubitat anceps memoria*; Aeson. idyll. VI, 83 *a. Furiae*.

47. *Pan* comes est Magnae Matris, cfr. Pind. Pyth. III, 139 cum scholiis et Prelleri gr. myth. I⁴, 743.

iussa ferens; non recte comparatur Verg. Aen. IV, 378, ubi *fert iussa* solitam habet significationem; Valerii contra loco est *iussa exsequi*, cuius significationis alterum exemplum non videtur exstare.

48. De *Pane belli potente* et subitum terrorem bellicum excitante cfr. Hyg. astron. II, 28; Eratosth. catast. 27; Polyae. I, 2; Prelleri l. l. p. 743 annot. 5.

ad oris Vat., *ad horas* ed. Bon. et Ald.; at proprium aliquid ex consuetudine Panis his verbis referri necessario statuendum est, quod nequaquam cadit in verba *lucis ad horas antra tenent*, nam hoc respondet omnino consuetudini vitae, sed sine dubio exprimere voluit poeta id Panis proprium esse, quod luce dormiat, nocte vagetur, rem sane ut saepe augens, cum Pan non per totum diem, sed meridie dormire dicatur, cfr. Theocr. id. I, 15 seqq; scribendum igitur *lucis ab horis*. Tum quod legitur v. 49 in Vat. *patet ad medias per devia noctes*, quamquam a longe plerisque editoribus toleratum, sanum

antra tenent, paret media per devia nocte,
 saetigerum latus et torvae coma sibila frontis.
 vox omnes super una tubas, qua conus et enses,
 qua trepidis auriga rotis nocturnaque muris
 claustra cadunt; talesque metus non Martia cassis
 Eumenidumque comae, non tristis ab aethere Gorgo
 sparserit aut tantis aciem raptaverit undis.

56

55

esse non potest. neque *latet* coniectura Baehrentis neque *volat* Kochii coniect. p. 18 satis placet: scripsi *paret media — nocte*. Quod si quis putat Valerium exemplum antiquiorum secutum activa forma vagandi verbi usum esse, quod fecit etiam Prud. cath. VI, 29, poterit legere *vagat ad medias — noctes*.

50. *comam sibilam* recte Heinsius et Burmann interpretantur coronam pineam capiti Panis impositam coll. Lucr. IV. 585 *Pan pinea semiferi capitis velamina quassans* e. q. s.. Ov. met. I, 699 *Pan — pinu — caput praecinctus acuta*; fast. I, 412 *qui pinu tempora nexa geris*; cfr. etiam met. XIV. 638; Sil. XIII, 331; Prelleri gr. myth. I⁴, 740.

51. *conus* pro galea ponitur, nota quidem figura, sed tamen hoc solo. ut videtur, loco; cfr. *pecten* scriptum pro lyra III, 160; 541.

52. *trepidae rotae* sunt celerrime currentes, cfr. VI, 154 *tr. plaustra*; Ov. her. XV, 102 *tr. equi*; trist. I, 10, 10 *tr. fuga*; Luc. VIII, 662 *carina*; sic *trepidare* idem atque celeriter currere Hor. c. II, 3, 12; II, 4, 23.

53. *cadendi* verbi variis notionibus utitur poeta: *ca* d*it* conus, excidunt ensis manu, auriga curru, decidunt claustra muris.

54. *ab aethere Gorgo*, scilicet cum Pallas ex aethere quatit aegidem Gorgonis imaginem ferentem.

55. *umbris* Vat.; umbrae explicantur species et simulacra terrorem incipientia; at tales umbrae a Gorgone vel Pallade non mittuntur, neque omnino intellegitur, quid his simulacris commune sit cum terrore a Pane iniecto; itaque scripsi *undis*; contrario vitio *undas* pro eo quod est *umbras* in Vat. invenitur I, 95. Undae nonnullis locis dicuntur de motu multiplici multitudinis, vid. Verg. georg. II, 462 *domus — mane salutantur totis vomii aedibus undam*; Sil. IV, 158 *spissaeque ruunt conferta per arma Undae Boiorum*. Iuv. sat. III, 244 *nobis properantibus obstat unda prior*; Stat. Theb. II, 224 *moribus cum immissa superbis unda fremit vulgi*.

ludus et ille deo, pavidum praesepibus aufert
cum pecus et profugi sternunt dumeta iuvenci.

Ilicet ad regem clamor ruit. exsilit altis
somnia dira toris simulacraque pallida linquens
Cyzicus. ecce super foribus Bellona reclusis 60
nuda latus passuque movens orichalca sonoro
adstitit et triplici pulsans fastigia crista
inde ciere virum. sequitur per moenia demens
ille deam et fatis extrema in proelia tendit;
qualis in Alciden et Thesea Rhoetus iniqui 65
nube meri geminam Pholoen maioraque cernens
astra ruit, qualisque redit venatibus actis
lustra pater Triviamque canens umeroque Learchum

58. *ilicet*; cfr. ad II, 186.

clamor ruit; cfr. Verg. Aen. VI, 44 *unde ruunt totidem voces*.

59. Rex clamore ex diris somniis excitatur, quae ei futurum exitium vaticinata videntur.

62. *passuque movens orichalca sonoro*; locus a plerisque non recte intellectus: *orichalca* non significant tubam, sed arma ex orichalco facta, ut Stat. Theb. X, 660; cfr. Verg. Aen. XII, 87; quae cum sonitu moventur, cum Bellona incedit, quam ob rem passus *sonorus* nominatur; cfr. sonitum sagittarum in humeris Phoebi incedentis apud Hom. Il. I, 46. Excitat autem Bellona virum non tuba, sed galea, qua fores pulsat, neque e somno excitat, sed e domo.

63. Infinitivus *ciere* non sine iusta causa scriptus est ad describendam actionem per aliquod temporis spatium durantem.

66. Ebrios omnes res geminatas videre saepius commemoratur, ut Hor. sat. II, 1, 25; Ov. artis III, 764; Iuv. VI, 305; idem fit Pentheo in insaniam coniecto Verg. Aen. IV, 470; vinum autem quasi nubem vel nebulam oculis obducit, ut minus clare videant, cfr. VIII, 81.

67. *astra* Vat., *antra* cum Pomponio Laeto recentiores, sed causam necessariam mutandi non video.

68. *pater* sc. Athamas, qui a Iunone in furorem coniectus filium Learchum interfecit. Ovidius met. IV, 512 seqq. narrat, in aula regia filium ab Athamante occisum, qui in furorem actus sibi videretur in silvis leaenam cum prole persequi. Valerius autem in ipsa venatione filium interfectum dicit atque cum eo consentiunt

advehit, at miserae declinant lumina Thebae.
 iamque adeo nec porta ducem nec pone moratur
 excubias sortita manus, quae prima furenti
 advolat; hinc alii subeunt, ut proxima quaeque
 intremuit domus et motus accepit inanes.

70

At Minyas anceps fixit pavor; aegra virorum
 corda labant, nec quae regio aut discrimina, cernunt,
 cur galeae clipeique micent, num pervigil armis

75

donec et hasta volans immani turbine transtris
 insonuit monuitque ratem rapere obvia caeca

Stat. Theb. III, 187; schol. Stat. Theb. I, 230; Hyg. fab. 4, 5; atque, ut videtur, Apollod. III, 4, 3, 5.

69. *declinant lumina*: Catull. 69, 91.

70. Rex praeit, sine mora sequuntur vigiles excubias sortiti, ita ut rex eos sequentes expectare non debeat.

72. *hinc* i. e. deinde, cfr. II, 447.

74. *anceps pavor*, qui hominem dubium facit, sic *a. formido* Verg. Aen. III, 47; *timor* Sil. III, 557.

aegra corda hoc loco sunt plena timoris; sic etiam Stat. Theb. IV, 408; Sil. III, 72; 214; VII, 722; XI, 55; 329; XV, 135; XVII, 170.

76. Post hunc versum nonnulla exciderunt; versus, qui erat in margine cod. Carrionis *hostis et exciti dent obvia proelia Colchi*, merito improbatur.

78. *immani turbine* de fulmine a Iove misso dictum Verg. Aen. VI, 594; cogitat Valerius de hasta ammentata, quae sane temporibus heroicis nondum in usu erat, cfr. ad VI, 162.

79. *insonuit*; vid. ad II, 91.

ratis eadem metonymia pro nautis dicitur, qua saepius nomen urbis vel regionis pro incolis, sed tamen audax est hoc loco et inusitata figura.

obvia arma, quae prima offeruntur vel comprehendi possunt 'die ersten besten'; sic Ov. met. XIV, 419 *obvia lumina portant*, ubi sententia universa docemur non significari quod nos dicimus 'entgegen-tragen.'

caeca — *manu*; caecae eae res dici possunt, quae sunt vel fiunt in tenebris ideoque non conspiciuntur, sic *caecus Mars* de pugna, quae

arma manu. princeps galeam constringit Iason
 vociferans 'primam hanc nati, pater, accipe pugnam, 80
 vosque, viri, optatos huc adfore credite Colchos.'
 Bistonas in medios ceu Martius exsilit astris
 currus, ubi ingentes animae clamorque tubaeque
 sanguineae iuvere deum, non segnius ille
 occupat arva furens; sequitur vis omnis Achivum. 85
 adglomerant latera, et densis thoracibus horrens
 stat manus, aegisono quam nec fera pectore virgo
 dispulerit nec dextra Iovis Terrorque Pavorque,
 Martis equi. sic contextis umbonibus urgent,
 caeruleo veluti cum Iuppiter agmine nubem 90
 constituit; certant zephyri frustra que rigentem

nocte fit, Verg. Aen. II, 335; c. *iter* i. e. nocturnum Ov. met. X, 456;
 c. *viae* Tib. II, 1, 78.

82. *adfore* hoc loco vix pro futuro esse potest, videtur igitur
 hanc sibi licentiam sumpsisse Valerius, ut pro praesenti poneret,
 quod exemplo caret; nam quae attulit Burmann, falsa sunt.

84. *tubaeque sanguineae*; ea adiectivi notio, quae indicat sangui-
 nis cupidum, transfertur ad rem. Hannibal ita nominatur Sil. I,
 40; Mars ipse Ov. remed. 153 et Verg. Aen. XII, 332, qui locus
 Valerio obversatus videtur; nam ibi Turnus in hostes irrumpens de-
 scribitur atque cum Marte comparatur.

87. *adglomerant latera*, cfr. ad II, 171.

88. Nimia rursus superlatio hic apparet; *aegisono pectore* indi-
 catur, Valerium hoc loco aegidem loricam Minervae intellexisse, ut
 Verg. Aen. VIII, 435; Sil. IX, 441; X, 434 al.; cfr. Prelleri myth.
 Graec. I* 76; 230.

89. *Terrorem Pavoremque* Martis equos dicit Valerius secun-
 dum verba Homeri Il. XV, 119 male intellecta, ubi $\Delta\epsilon\iota\mu\acute{o}\nu\ \tau\epsilon\ \Phi\acute{o}\beta\omicron\nu\ \tau\epsilon$
 subiecta sunt ad $\xi\epsilon\upsilon\gamma\gamma\acute{\upsilon}\mu\epsilon\nu$, cum poeta Romanus putaret apposita
 esse ad obiectum $\pi\acute{\epsilon}\rho\omicron\upsilon\varsigma$; sic Servius quoque ad Verg. georg. III, 91
 et fortasse Vergilius ipse, atque adeo iam Antimachus teste schol.
 Il. IV, 440. In eodem errore etiam nonnulli recentiorum versantur.

90. *contextis umbonibus* etiam fortius rem exprimit quam con-
 fertis, quasi inter se conexi sint umbones vel clipei.

91. *caeruleo* — *agmine* est ablativus, qui dicitur qualitatis;
 documento locus est Lucretii VI, 100 *verum ubicunque magis denso*

pulsat utrimque notus; pendent mortalia longo
corda metu, quibus illa fretis, quibus incidat arvis.

Hinc manus infelix clamore impellere magno 95
saxa facesque atras et tortae pondera fundae;
fert sonitus immota phalanx irasque retentant,
congeries dum prima fluat. stellantia Mopsus
tegmina et ingentem Corythi notat Eurytus umbram.
restitit ille gradu seseque a lumine ferri 100

sunt agmine nubes e. q. s.; ut his locis agmen nubium vel nubis dicitur, sic agmen aquarum Verg. georg. I, 322; de sententia cfr. Hom. Od. XII, 405.

93. *notus* ut saepe non de certo vento dicitur, cum eum utrimque pulsare Valerius exponat.

94. *quibus* — *quibus*. Hoc loco non alienum videtur commemorare, Valerium anaphorae amantissimum fuisse; cfr. exempla per multa, quae conguessit Gebbing de C. Valerii Flacci tropis ac figuris p. 41 seqq.

95. *hinc*; Burmann et Wagner 'a parte Cyzicenorū', Dureau 'ex hac causa', sc. propter umbones contextos infelix; sed videtur idem significare atque *tum*, *deinde*, ut supra v. 72, cfr. ad II, 447.

clamore magno, cfr. ad I, 158. *impellere saxa* inusitate Valerius dixit pro conicere, nam non prorsus simile est, quod scripsit Ovidius met. XI, 324 *nervoque sagittam impulit*, plane autem alia sunt vel *navem remis impellere* i. e. movere vel eadem sententia dictum Verg. Aen. VIII, 3 *utque impulit arma, Extemplo turbati animi*.

98. *congeries dum prima fluat* i. e. dum multitudo saxorum facium lapidum conici desinat; sic *tempus voluptas* al. *fluere* dicuntur etiam in prosa oratione.

99. Inter Cyzicenos primus est Corytus ingenti corporis magnitudine, cuius loricae splendorem etiam per tenebras conspicit Mopsus, de qua re cfr. Verg. Aen. IX, 373, et corpus quamquam nocte obscuratum (*umbram*) Eurytus; Corytus autem cum hostes armatos animadvertisset, constitit.

100. *lumen ferri*, i. e. splendor; cfr. Ov. met. II, 4 *argenti l*; Stat. Theb. IX. 802 *ferri*; Sil. II, 167 *gemmata* — *lumina peltae*; 211 *acerati* — *radiavit luminis umbo*; Drac. satisf. 139 (leo) *iratus lumine ferri*; Val. I, 486 *lux parmae*; Stat. Theb. VIII. 124 *lux ferri*; XII. 732 *lux cuspidis*; Alcim. Avit. V, 376 *lux ferrea*.

sustinuit praeceps, subitum ceu pastor ad amnem
 spumantem nimbis fluctuque arbusta ruentem.
 et Tydeus 'en intentis quem viribus' inquit
 'opperiar manibusque dari quem comminus optem,
 quo steteris moriere loco.' subit ilia cuspis 105
 Olenii; dedit ille sonum compressaque mandens
 aequora purpuream singultibus expulit hastam.
 ac velut in medio rupes latet horrida ponto,
 quam super ignari numquam rexere magistri
 praecipites impune rates, sic agmine caeco 110
 incurrit strictis manus ensibus. occubat Iron
 et Cotys et Pyrno melior genitore Bienor.
 At magis interea diverso turbida motu

104. 'talem', inquit Tydeus, 'opperiri mihique dari velim in iusta pugna; cum autem huius pugnae noctu copia facta non sit, statim eminus hasta confossus morieris.' Hanc sententiam paullo brevius Valerius expressit. an fortasse excidit versus ante 105?

105. *Olenius* dicitur Tydeus ab Oleno, oppido Aetoliae, etiam apud Stat. Theb. I. 402.

106. *dedit ille sonum* 'δοῦναι τὴν περὶ τὴν'; *compressaque mandens aequora* 'ῥῥῶν ἔλκον οὐδ' αὖ'; cfr. etiam Verg. Aen. X. 488 seq.

107. *aequora* i. e. superficiem campi; hac significatione legitur id vocabulum inde a Lucretio III, 1000 apud permultos poetas, non raro apud Vergilium Statiumque, saepissime apud Silium, tum apud Avienum, Italicum, Claudianum, Prudentium, Paulinum Petric., Paulinum Nol., Sedulium, Iuvenum, Corippum; neque raro apud Valerium: VI, 30; 88; 105; 239; 569; VII, 469; 548; 553.

singultibus expulit hastam; de re cfr. Ov. met. XIII, 394 (telum) *expulit ipse cruor*; Luc. III, 590 *donec utrasque simul largus cruor expulit hastas*; VII, 621 (quaerere) *ore quis adverso demissum faucibus ense Expulerit moriens*; Sen. Oedip. 1041 *ferrumque secum nimius eiecit cruor*. De *singultibus* cfr. ad II, 212; fiunt cum motu quodam pectoris et ventris, quo accedente cruoris flumine hasta expellitur.

109. *quam super*; cfr. ad II, 626.

111. Manus Cyzicenorum incurrit strictis ensibus Argonautarum cum suo detrimento, ut nautae rupibus latentibus.

113. *et* Vat., *at* edit. Junt.; de sententia cfr. Verg. Aen. II. 298.

urbs agitur. Genyso coniunx amoverat arma;
 ast illi subitus ventis vivoque reluxit 115
 torre focus; telis gaudes, miserande, repertis.
 linquit et undantes mensas infectaque pernox
 sacra Medon; chlamys imbelli circumvenit ostro
 torta manum strictoque vias praefulgurat ense.
 talis in arma ruit, nec vina dapesque remota 120
 statque loco torus, insomnes mansere ministri.
 inde vagi nec bella modis nec casibus isdem
 conseruere manu et longe iacuere perempti.
 ecce gravem nodis pinguique bitumine quassans
 lampada turbata Phlegyas decurrit ab urbe; 125

114. *coniunx amoverat arma*; Verg. Aen. VI, 523.

115. Cum ventus subito exortus ignem foci sub cinere latentem excitavisset, Genysus per hanc lucem arma prope focum abdita conspexit. *subitus*; notio a verbo transfertur ad subiectum, ut adiectivum ponatur pro adverbio; similia imprimis apud poetas non raro reperiri notum est, Valeriana haec cfr. exempla IV, 266 *huc alternus et huc — redit* i. e. alterna vice; VI, 230 *ingerit ensem huc alternus et huc*; 264 (avis) *irrita concitat alas*; VII, 564 *longissima Phasidis unda — fulsit*.

117. *undantes mensas*; cfr. ad I, 539.

118. Inutilem bello chlamydem circum manum laevam pro scuto circumplicaverat.

119. Ut lorica Corythi quamquam per tenebras tamen aliquomodo splendebat, (cfr. etiam v. 142), sic ensis quoque Medontis viam illustrabat; *praefulgurare* cum accus. coniungit etiam Coripp. de laudibus Iust. III, 222 *aulam*; sine obiecto legitur Stat. Theb. VII, 502 *multoque latus praefulgurat ense*.

120. *talis in arma ruit*; Luc. III, 37 *maior in arma ruit*.

121. *in quo omen* Vat., *insomnes* Bentleius: ministri cum brevi dominum rediturum sperarent, dormitum non ierunt; Postgate duce Baehrente non improbabiler Journ. of phil. XXII, 310 *inque omen mansere sinistrum*.

122. *vagi*, sc. Genysus et Medon; *tela* Vat., *bella* Bentr.

125. *decurrit ab arce*; sic cod. Carr., cfr. Verg. Aen. II, 41. Sed cum id quod in Vat. legitur *ab urbe* in se nihil habeat offensionis, servandum.

ille leves de more manus aciemque Pelasgum
 per noctem remeasse ratus pulsumque requirens
 saepe sibi vano Thamyrim clamore petebat
 arduus et late fumanti nube coruscus;
 quantus ubi immenso prospexit ab aethere Typhon 130
 igne simul ventisque rubens, quem Iuppiter alte
 crine tenet; trepidant diro sub lumine puppes.
 tollitur hinc tentoque ruit Tiryntius arcu
 pectore certa regens adversa spicula flamma
 per piceos accensa globos, et pectus harundo 135
 per medium contenta fugit; ruit ille comanti

129. *fumanti nube coruscus* i. e. face, quam quassabat.

130. *Typhon* vehementissimus est turbo, interdum cum fulmine ex nubibus erumpens, cfr. Plin. nat. hist. II, 91 *diraque comperta Aethiopum et Aegypti populis, cui nomen aevi eius rex dedit Typhon, ignea specie ac spirae modo intorta, visu quoque torvo, nec stella verius quam quidam igneus nodus*; haec conferenda cum eis, quae dicit § 131; vid. etiam Gell. XIX, 1, 3; Sen. quaest. nat. V c. 12 et 13; Lucr. VI, 426 seqq., Luc. VII. 155 seqq.; poetice tanquam persona cogitatur. Apud Hesiod. theog. 869 ex Typhoeo venti gignuntur, cfr. Prelleri gr. mythol. I⁴, 63 seqq. Quod autem dicit Valerius, non solum igne sed etiam ventis rubere Typhonem, vid. Lucr. VI, 175 seqq. *ventus ubi invasit nubem et versatus ibidem Fecit ut ante cavam docui spissescere nubem, Mobilitate sua fervescit.*

133. *tollitur hinc* i. e. deinde prosilit, impetum facit, cfr. II, 516; VIII, 328; Sil. XVI, 394; 510.

totusque Vat., *tentoque* Baehrens; frustra Loehbach coll. VII, 600 *totusque* servare conatur.

134. *pectore certa regens — spicula*; Schenkl stud. p. 365 'die rechte Hand wird mit der Sehne bis zur Brust zurückgezogen, so dass der Ausdruck pectore c. r. sp. wohl denkbar ist.' *Adversa flamma* quasi scopus est, ad quem spicula certa dirigere per tenebras licet; haec autem spicula cum ipsam flammam transirent, accendebantur.

136. *fugere* saepius dicitur de celeri motu, sic *hasta fugit* Verg. Aen. X, 340 et Sil. IV, 290; *spiculum* Sen. Herc. fur. 994; *harundo* Coripp. Ioh. IV, 976; cfr. substantivum *fugae* sic usurpatum Stat. Theb. IX, 125.

ore facem supra maiorque apparuit ignis.
 Ambrosium Peleus, ingentem Ancaeus Echeclum
 sternit et elatae propius succedere dextrae
 Telecoonta sinit duplicataque ora securi
 disiecit cervice tenus. simul aspera victor
 cingula sublustri vibrantia detrahit umbra.
 'has, precor, exuvias et opima cadavera' Nestor

140

harundo — *contenta*. Non solum de arcu, verum etiam de telis, quae mittuntur, contendendi verbum dicitur, sic Verg. Aen. X, 521 *Mago* — *contenderat hastam*; Coripp. Ioh. IV, 774 *contenta* — *hasta*; Verg. Aen. XII, 815 *tela*; Sil. I, 322 *sagittas*; quin etiam Vergilius ausus est sagittam nondum missam contentam dicere Aen. V, 513 *iamdudum arcu contenta parato Tela tenens*; cfr. Lucan. VII, 563.

comanti ore de barba dictum videtur; cfr. Gebbing de C. Valerii Flacci tropis et figuris p. 90; *umerum comantem* dixit Stat. silv. I, 2, 2.

137. *facem supra*; cfr. ad I, 151.

138. Utrum duorum Ancaeorum hoc loco intellegat Valerius, incertum est. An obliviscitur poeta se in libro primo inter Argonautas duos Ancaeos commemorasse v. 377 et 413?

140. *delicataque* Vat., *duplicataque* Heinsius; cfr. ad VI, 378 et Verg. Aen. XI, 696 seqq.

141. *ora* — *disiecit* i. e. dissecuit; cfr. Verg. Aen. XII, 306 seq. *securi* — *frontem mediam mentumque reducta* *Disiecit*; Sid. V, 417 seq. *fortique lacerto disiecit ancipiti miserabile sinciput ense*; Prud. perist. II, 209 *membra morbus disiecit*; Plaut. Curc. 424 *clupeatus elephantum ubi machaera disiecit*.

aspera cingula sunt signis exornata; longe plerisque locis *signis* ablativus additur, ut Verg. Aen. V, 267; Ov. met. XII, 235 al., sed ablativo non addito legitur etiam Val. V, 579; Prop. II, 6, 17; Sil. XI, 277.

143. De re cfr. Il. VI, 66 seqq.; hoc loco considerato commendatur etiam emendatio edit. Ald., ubi *Nestor* legitur pro eo quod est in Vat. *nostro*; Summers proposuit *ductor*.

opima cadavera dicta esse putat Thilo praef. p. 89 'corpora ducis ab alio duce interfecta'. sed duces in hac pugna erant Iason et Cyzicus, non Ancaeus aut Telecoon; mihi opima cadavera dicta videntur ea, quae divitem praedam datura erant. quam Cicero quoque opimam praeclaramque vocat pro Rosc. Amer. § 8.

'linquite' ait: 'ferro potius mihi dextera, ferro
 navet opus,' presumque manu detruncat Amastrum 145
 diversasque simul socios invadere turmas
 admonuit. pergunt rupta testudine fusi,
 qua tenebrae campique ferunt. gravis invenit Ochum
 Phlias et trepido Pollux impingitur Hebro.
 ipse super vultus taboque natantia terga 150
 dux campi Martisque potens ut caeca profundo
 currit hiemps, Zelyn et Broten Abarimque relinquit
 semineces; Glaucum sequitur Glaucumque ruentem
 occupat et iugulo vulnus molitur aperto.
 ille manu contra telum tenet ultima frustra 155
 verba ciens, fixamque videt decrescere cornum.
 hinc Halyn, hinc rigido transcurrrens demetit ense

145. *detruncat Amastrum*, caput abscindit; cfr. Coripp. Ioh. IV, 928 *Fugen* — *detruncat vulnere*.

148. *invenit Ochum*. Recte dicit Burmann ideo inveniendi verbo usum esse poetam, quod Phlias casu per tenebras in Ochum incidere; eodem pertinere *impingitur* v. 149.

150. *labantia* cdd. (in Vat. desunt 146—185). *natantia* Heinsius.

151. *caeca hiemps* dicitur ut *nox tenebrae caligo* sim.

152. *Zelyn* nominavit Apollon. I, 1042; *Brotes* apud eum videtur esse Μεγαβρότης; 1041, quare Caussin suspicatur *Bronten* esse legendum, fortasse recte.

153. Nomen proprium repetitur ex imitatione Vergiliana Aen. IX, 439 *Volscentem petit*; in solo *Volscente moratur*; X, 810 *Lausum increpitat Lausoque minatur*; cfr. infra 183 seq.

154. *vulnus molitur* non tam dicitur ratione habita contentio- nis Iasonis quam gravitatis vulneris, cfr. Ov. met. V, 366 *omnes cape tela, Cupido, Inque dei pectus celeres molire sagittas*; Stat. Theb. I, 457 *prior haec ad limina forte Molitur gressus*.

155. Telum Iasonis retinere conatur Glaucus.

156. *verba ciens*; simili sententia dicitur Verg. georg. III, 517 *extremosque ciet gemitus*; cfr. etiam Lucr. V, 1058 *dissimilis soleant voces variasque ciere*.

Decrescit cornus, cum altius in iugulum intruditur.

157. *transcurrrens* sc. ab alio ad alium.

demetendi verbo poetae ita plerumque utuntur, ut significant,

Protin et insignem cithara cantuque fluenti
 Dorcea, qui dulci festis adistere mensis
 pectine Bistoniae magnum post ausus alumnum. 160
 nec pharetram aut acres ultra Tirynthius arcus
 exercet, socia sed disicit agmina clava.
 ac veluti densa iuvenum cum magna securi
 silva labat cuneisque gemit grave robur adactis
 iamque abies piceaeque ruunt, sic dura sub ictu 165

alicui membrum aliquod abscidi; hoc autem loco idem valet atque interficere, ut Sil. XVI, 102 *tantum — hominum — discordia ferro demetit*; sic simplici metendi verbo saepius poetae utuntur, ut Verg. Aen. X, 513; Hor. c. IV, 14, 31; Sil. X, 146 al.; cfr. Cic. Tusc. III, 59 *vita omnibus metenda*, quibus verbis expressit Euripideum βίον βερίτων.

158. *cantus fluens* est qui leniter fluit, ut apud Ciceronem orat. 66 *oratio tracta et fluens* opponitur *acri*; etiam accuratius dicit de orat. II, 64 *genus orationis fusum atque tractum et cum lenitate quadam aequabili profluens*; sic legimus *carmina fluitantia* de laud. Pis. 164.

159. *festis adistere mensis*; cfr. Coripp. Ioh. IV, 427 *inter — festae pocula mensae*; Ov. ex Pont. I, 2, 131.

160. Orpheus est *magnus Bistoniae alumnum*, ut apud Iuv. I, 20 Lucilius *magnus Auruncae alumnum*.

162. *arcus exercere* 'handhaben', cfr. Ov. met. XIII, 54 *spicula ex.*; Sil. IX, 7 *tubas*; Stat. Ach. I, 622 *aera*; similiter dicitur *formam exercere* Ov. amor. I, 8, 53; Stat. silv. I, 2, 166.

aut coniunctio v. 161 prope accedit ad notionem *et* particulae hoc loco, de qua re cfr. Kuehneri gramm. lat. II, § 168, 5.

socia clava; *hasta socia* nominatur a Coripp. Ioh. IV, 864.

163. *magna iuvenum cum densa securi* cdd., *densa i. c. magna s.* Lennep, vid. stud. Vindob. V, 141. *densa securis* ponitur pro *densis securis* ictibus, sic Verg. Aen. XI, 698 *securim — congeminat*; Iuv. sat. VIII, 268 *illos verbera iustis Afficiunt poenis et legum prima securis*; Paul. vit. Mart. II, 296 *ictibus adsiduis crebrisque bipennibus instant*.

165. *abies piceaeque ruunt*; variatur numerus ut V, 538 seq. *quare age cognatas primum defendite sedes Nec decus oblatis dimiseris advena belli*. Tacitum amantissimum esse eiusmodi variationum

ossa virum malaeque sonant sparsusque cerebro
 albet ager. levis ante pedes subsederat Admon;
 occupat os barbamque viri clavamque superne
 intonat. 'occumbens i nunc' ait 'Herculis armis,
 donum ingens semperque tuis memorabere fatis.' 170
 horruit ille cadens nomenque agnovit amicum
 primus et ignaris dirum scelus attulit umbris.
 nec tibi Thessalicos tunc profuit, Ornyte, reges
 hospitii aut mente moras fovisse benigna
 et laribus sacrasse diem; procul advenit Idmon 175

---

notum est, velut ann. I, 7 *consules patres eques*; II, 60 *Medisque et Persis et Bactriano ac Scytha*; III, 46 *eques — pedites*; IV, 74 *patres eques* al.

dura sub ictu ossa virum malaeque sonant: Verg. Aen. V, 436
duro crepitant sub vulnere malae.

166. *cerebro albet ager*. Falso comparant interpretes tales locos, qualis est Verg. Aen. XII, 36, ubi campi ossibus albere dicuntur; multo rectius hoc loco agri rubere dicerentur, quoniam cerebrum cum sanguine spargitur. Haec una ratio loci explicandi adhiberi posse videtur, ut dicamus agrum in tenebris atrum cerebro sparso paullo pallidiorem traxisse colorem; medulla ossium *alba* vocatur Ov. met. XIV, 208.

167. *idmon* vel *hidmon* codd. Sed non credibile est poetam nomen unius ex notissimis Argonautis etiam cuidam Cyziceno dedisse; recentissimi editores Thilonem secuti *Admon* scripserunt.

168. Laeva comprehendit Hercules barbam adversarii et dextra magno cum fragore clavam capiti eius illidit; de *intonandi* verbi constructione cfr. Hor. epod. II, 51 *Eois intonata fluctibus hiems*; simili, non prorsus eadem sententia dicuntur *haec intonare* Stat. Theb. II, 668; *minas i*. Ov. am. I, 7, 46; *furias* Stat. silv. V, 3, 96.

170. *mirabile* codd. *memorabere* Koch coniectan. p. 19; quid sit *donum tuis fatis mirabile* vel, ut Schenkl et Baehrens Bulaeum secuti scripserunt, *memorable*, non intellego; *donum* et *fatum* idem sunt hoc loco, sc. mors ab Hercule illata. *tuis fatis memorabere* i. e. propter tua fata 'in Folge deines Geschickes', cfr. ad I, 53. De sententia ipsa cfr. Verg. Aen. X, 829 seq.; XI, 688; Ov. met. XII, 80 seq.

oblatumque ferit galeam cristasque rubentes,
 heu tua dona, gerens. quem te qualemque videbit
 attonitus, Crenaeae, parens! en frigidus orbes
 purpureos iam somnus obit, iam candor et anni
 deficiunt vitaque fugit decus omne soluta. 180
 desere nunc nemus et Nympharum durus amores.
 at diversa Sagen turbantem fallere nervo
 tum primum puer ausus Hylas, spes maxima bellis
 pulcher Hylas, si fata sinant, si prospera Iuno;
 prostravitque virum celeri per pectora telo. 185
 Accessere (nefas) tenebris fallacibus acti

176. *cristasque rubentes*, cfr. Verg. Aen. IX, 50; XII, 89; Claud. de 4. cons. Hon. 524; idyll. 5, 50; Sil. XII, 170; Coripp. in laud. Iust. III, 241.

178. *frigidus* — *somnus* est mors, qui artus et membra frigida reddit; activa notione interdum scribitur hoc adiectivum velut *frigida sidera* leguntur Ov. her. II, 123.

Oculi saepius a poetis *orbes* dicuntur, a Val. IV, 235; *purpurei* i. e. claro colore splendidi; sic *olores* Hor. c. IV, 1, 10; *lumen iuven-tae* Verg. Aen. I, 591; *Amor* Ov. artis I, 232; *capilli* 331 et frgm. poet. ed. B. 175; *comae* Coripp. in laud. Iust. I. 35; *alae Amoris* Ov. rem. 701; *Nisus* Stat. silv. III, 4, 84; *vultus* Theb. VII, 148; *columbae* Claud. epith. Pall. 104.

179. *anni deficiunt*; rara notione anni dicuntur pro iuvenili splendore, sed cfr. Ov. am. I, 10, 15 (Amor) *sine sordibus annos — habet*; de iuvenili robore Stat. Theb. VI, 757 *ingentes spondet tener impetus annos*; cfr. etiam VIII, 380.

181. Cum ironia misericordia mixta haec verba dicuntur de ea re, quae hoc rerum statu fieri non potest, ut apud Hor. ep. II, 2, 76 cum aliqua indignatione *i nunc et versus tecum meditare canoros*; cfr. etiam ep. I, 6, 17.

182. *fallere* hoc loco scribitur de homine ipso, qui alium imprudentem occidit, saepius ita positum legitur apud poetas de telo, ut Verg. Aen. X, 754; IX, 572; Sil. V, 401.

diversa — *turbantem* i. e. *diversa campi parte*.

184. *prospera* i. e. propitia, sic *Bellona* Ov. fast. VI, 202; *Noctiluca* Hor. c. IV, 6, 39; *Thetis* Coripp. Ioh. I, 130; (I. 406 *prosperitas* i. q. benignitas).

Tyndaridae in sese: Castor prius ibat in ictus
 nescius; ast illos nova lux subitusque diremit
 frontis apex. tum Castor Ityn, qua caeruleus ambit
 balteus et gemini committunt ora dracones, 190
 frater Hagen Thapsumque securigerumque Nealcen
 transigit et Canthi pallentem vulnere Cydrum.
 torserat hinc totis conisus viribus hastam
 venatori Erymo, brevis hanc sed fata ferentem
 prodidit et piceo comitem miserata refulsit 195

187. *ibat in ictus* i. e. in eo erat ut fratrem feriret; *ire in ictus* dicitur ut *ire in lacrimas* Verg. Aen. IV, 413; *in litem* Ov. fast. VI, 89; *in risum* Avian. fab. XIV, 10; *in sudorem* Flor. I, 20, 2.

188. *nova lux*, quam impertiit Iuppiter Castori et Polluci in initio expeditionis I, 568 seqq.

190. Wagner: 'cingulum (i. balteus) fibula continebatur, in qua duo serpentum capita ita conserta erant, ut mordere se invicem viderentur.'

192. *Canthi pallentem vulnere Cydrum*; hic a Cantho vulneratus quidem, sed non interfectus erat.

193. *hic* Vat; *hic* autem propter grammaticam rationem non potest esse Pollux, quod putavit Pius, nec Cydrus, quae est sententia Wagneri, cum, si id Valerius narrare voluisset unum ex Cyzicenis paene ab altero interfectum esse, quin id prorsus aliter expressurus fuerit, dubitari nequeat. Neque *hic* potest esse adverbium i. e. hoc tempore, ut 220, cum non eo tempore, quo Cydrum interficit, Pollux etiam in Erymum hastam contorqueat, sed post; scripsi igitur *hinc*, i. e. deinde. *torserat* plusquamperfectum ponitur, quia eadem est sententia, ac si poeta dixisset 'cum torsisset hastam — prodidit'.

torserat — *hastam venatori Erymo*; dativus terminum indicat, ad quem motus dirigatur; cfr. notissimum illud Vergilianum *it clamor caelo*, tum Val. III, 460; 442; V, 10.

194. De collocatione *sed* coniunctionis cfr. ad II, 150; *brevis Luna* i. e. per breve tempus splendens; sic interdum *brevis* dicitur de rebus, ad quas proprie notio temporis non pertinet, vid. Hor. c. I, 36, 16 *br. lilium*; II, 3, 13 *flos*; II, 14, 24 *dominus*; Ov. trist. V, 8, 20 *flamma*; 9, 27 *lumen solare*; Mart. I, 43, 6 *rosae*; Sen. Phaedr. 762 et Auson. epigr. in Domit. 4 *donum*; Prud. in Symm. II, 892 *bona*.

Luna polo; cessere iubae raptumque per auras
 vulnus et extrema sonuit cita casside cuspis.
 Nisaeum Telamon et Ophelten vana sonantem
 per clipei cedentis opus cratemque trilicem,
 qua stomachi secreta, ferit laetusque profatur: 200
 'di, precor, hunc regem aut aequae delegerit alta
 fors mihi gente satum, magnusque et flebilis urbi
 conciderit.' super addit Aren fratremque Melanthum
 Phoeaque Oleniden, Lelegum qui pulsus ab oris
 regis amicitiam et famuli propioris honores 205
 (qua patiens non arte?) tulit. nox alta cadentum

Brevi splendore lunae adiutus Erymus cum hastam venientem conspexisset, eam declinatione capitis evitavit.

196. *cessere iubae*, transitum telo dederunt, ut v. 199, et extrema modo pars cassidis hasta tacta sonuit.

197. *vulnus* pro telo dicitur, quo quis vulneratur, ut Verg. Aen. II, 529; X, 140; 488; Ov. met. IX, 126; Luc. III, 314; Sil. I, 397; II, 92; Stat. Theb. IX, 345. Ea ratione hoc loco audacior hic usus videtur, quia re vera telo vulnus non fit, cum irritum ex manu effugerit, sed similiter dixit etiam Ovidius met. XII, 102 seqq. *haud secus exarsit, quam circo taurus aperto Cum sua terribili petit irritamina cornu Puniceas vestes, elusaeque vulnera sentit.*

raptum vulnus i. e. telum celeriter missum, cfr. ad III, 341.

cuspidē cassis Vat., *casside cuspis* cod. Carr.

199. *clipei* — *opus*, cfr. 210; indicatur hac locutione magnitudo et moles clipei, ut Verg. Aen. V, 119 navem Gyae *urbis opus* nominat et Stat. Theb. VI, 86 pyram *montis opus*.

artemque Vat., *cratemque* Heinsius; *crates* interdum adhibetur ad designanda arma, quibus corpus tegitur, quamquam non ex viminibus, ut Verg. Aen. VII, 633, contexta; vid. Sil. V, 522 *cuspis* — *oppositas vetita est transmittere crates* dictum de clipeo Romano; et Stat. Theb. IV, 110, ubi leguntur *aeratae crates*. *Loricam trilicem* legimus Verg. Aen. III, 467.

200. *stomachi secreta* insolentius dictum; videtur significare stomachum lorica tectum, vel stomachum in interiore corpore situm.

201. In Ophelte potissimum occidendo haec Telamonem loquentem inducit Valerius, quia is vana iactatione opinionem nobilitatis moverat.

ingentes duplicat sonitus augetque ruinas.
 ut magis Inarime, magis ut mugitor anhelat
 Vesvius, attonitas acer cum suscitatur urbes,
 sic pugnae crudescit opus; neque enim ignea cedunt 210
 astra loco, lentis haeret Nox conscia bigis.
 perge age Tartareae mecum simul omnia noctis,
 Musa, sequi. trepidam Phaethon adflavit ab alto

207. *donec* Vat., *duplicat* Pius apta sententia, sed dubium, num hac coniectura Valerii manus restituta sit.

208. *mugitor* ἀπαξ ἐρημ. similia *gestatrix* IV, 605; *sociatrix* V, 499; *memoratrix* VI, 142; cfr. etiam *lustramen* III, 442.

209. *Vesubius* Vat., *Vesvius* cod. Monac.; eandem formam habent Sil. XVII, 593; Stat. silv. IV, 4, 79; Mart. IV, 44, 1; anthol. lat. 83, 78 R. (ubi sane Baehrens (271,78) *visu* recepit); *Vesbivius* nonnullis inscriptionum locis reperitur; cfr. Galen. X, p. 364 ed. Kuehn τὸ δ' ἐνδοξόν τε καὶ νέον ὄνομα τοῦ λόφου Βέσβιον (antea formam Βεσοῦβιον commemoravit) ἄπαντι ἀνθρώποις γινώσκον διὰ τὸ κάτωθεν ἀναφερόμενον ἐκ τῆς γῆς ἐν αὐτῇ πῦρ.

Hoc loco Valerius de terrae motu videtur cogitasse, non de eruptione Vesuvii, ut IV, 507. *suscitat* i. e. excitat, ut Lucan. X, 225 *Nilus — suscitatur undas*; cfr. Sil. IV, 574; Plaut. mil. 330 *nescio quae te — scelera suscitant*; Verg. Aen. X, 263 *spes addita suscitatur iras*; Coripp. Ioh. IV, 878 (leo) *in proelia suscitatur iras*; 886 *Antalae virtus venientis suscitatur iras*.

210. *crebrescit* Vat., *crudescit* cod. Carr.; cfr. Verg. Aen. VII, 788 *crudescunt — pugnae*.

211. Nox curru vehitur etiam apud Verg. Aen. V, 721; Tib. II, 1, 87; Claud. de raptu Pros. I, 277; apud Graecos quoque poetas, ut Theocrit. II, 166; Eurip. Ion. 1150; cfr. Val. II, 295. Nox de industria morari dicitur a Valerio, cfr. Ov. met. VI, 588 *nox conscia sacris*.

212. *Tartarea* nox est, quia ea, quae hac nocte fiunt, opera Tartari i. e. Erinyis effecta sunt, vid. III, 19; 213; 217.

omnia — sequi sc. narrando, cfr. Verg. georg. II, 434; Aen. I, 342; Stat. Theb. I, 9.

213. *Phaethon*, ὁ φαίδων, de Sole ipso dictum secundum Homerum Il. XI, 735; Od. V, 479 al., quamquam ibi non deus significatur, quod sane interdum fit apud poetas Romanos, vid. Verg. Aen. V, 105; Sil. VI, 3; VII, 206; X, 110; 540; XIII, 458; Mart. III, 67, 5; Claud. in Ruf. II, 211.

Tisiphonen graviorque locos iam luce propinqua
 umbra premit; non signa virum, non funera cernunt, 215
 et rabie magis ora calent. vos prodite, divae,
 Eumenidum noctisque globos, vatique patescat
 armorum fragor et tepidi singultibus agri
 labentum atque acti Minyis per litora manes.
 Cyzicus hic aciem vanis discursibus implet 220
 fata trahens; iam pulsa sibi cessisse Pelasgum

214. Tisiphonen per noctem modo opus suum exercere hic sumit poeta et die appropinquante fugere cogi, ut manes apud Verg. Aen. V, 739; ceterum poetae Furias etiam per diem officium exsequi narrant, cfr. Allectonis opus apud Verg. Aen. VII, 341 seqq.; Tisiphones Aen. X, 761; Stat. Theb. VIII, 346; IX, 150; Sil. II, 543.

graviorque locos — *umbra premit*; cum Tisiphone intellexerit sibi mox oriente die fugiendum esse, dum tempus datur caliginem etiam densiorem stragemque foediorem efficit. Ut hoc loco opera Furiae nox fit obscurior, ita vel solis lucem obscurari finxit Stat. Theb. I, 90 et XI, 120.

215. *non funera cernunt*; non satis liquet, utrum hoc loco *funera* occisionem significant an corpora mortuorum, utrumque aptum; cfr. ad VII, 643.

217. *Eumenidum noctisque globos* Wagner interpretatur Furiarum extrema nocte conferta agmina, quod non satis aptum videtur, immo *globi* sunt agmina virorum conglomerata ab Eumenidibus per noctem, sic II, 285 sunt *labores undae* qui unda efficiuntur; III, 192 *Canthi vulnus*, quod Canthus intulit; IV, 704 *deorum sors* a deis missa.

218. *tepidi singultibus agri* dicuntur, quia cum singultu etiam sanguis tepidus ex corporibus prorumpit.

220. *aciem vanis discursibus implet*; Wagner 'per totam aciem discurrit ausu inani', sed ea quae sequuntur ostendunt, eum exultantem gaudio cum clamore aciem percurrisse, itaque verba sic potius intellexerim 'viros in acie pugnantes excitat, huc illuc currendo'; cfr. ad II, 125.

221. *fata trahens* Wagner 'morti propinquus', Dureau 'trainant avec lui sa destinée', sed propius ad veritatem videtur Burmann accessisse explicando 'producens vitam, mox periturus'; ea ratione moratur fatum, quod huc illuc discurrit itaque sero demum Iasoni offertur, per quem mori ei destinatum erat; cfr. ad I, 764.

agmina, iam passim vacuos disiecta per agros
 credit ovans; tales aestus, ea gaudia fingit
 ira deum. fundo veluti cum Coeus in imo
 vincla Iovis fractoque trahens adamante catenas
 Saturnum Tityumque vocat spemque aetheris amens
 concipit, ast illum fluviis et nocte remensa
 Eumenidum canis et sparsae iuba reppulit hydrae:

225

223. *auditus* Vat.; quid poeta scripserit incertum, ex magno numero coniecturarum probabilissima videtur Schenkeli, qui scripsit *aestus*.

224. *Coeus* filius Terrae, unus ex Titanibus a Iove in Tartarum coniectis; interdum ei contingit catenas frangere et iam erupturus a Furiis repellitur.

227. *fluviis et nocte remensa*; iam feliciter transiit fluvios inferorum Cocytum et Phlegethontem noctemque Erebi, sed viam hanc remetiri cogitur et in Tartarum redire; nihil igitur mutandum.

228. *Eumenidum canis*; canes Stygiae sunt comites aut Furiarum apud poetas latinos, ut Luc. VI, 733 aut Hecates, ut Verg. Aen. VI, 257; Hor. sat. I, 8, 35; Tib. I, 2, 52. Falso nonnulli Servium ad Verg. Aen. III, 209 secuti ipsas Furias his locis canes dici putant, quod sane fit apud Graecos poetas. Singularis autem ponitur pro plurali apud Valerium eadem ratione, qua in eodem versu legitur *hydra* pro *hydri*, siquidem angues Furiarum intellegimus; cfr. praeterea *densa securis* III, 163; *arbor* 353; *arcus* 523; *densa trabs* 484; *incola* IV, 513; *Symplegas* IV, 221; V, 299; *ardua cautes* de *Symplegadibus* IV, 671; *thorax* VI, 186; *catena* 233; *spira* 396; *flagellum* VII, 149; *dens* 554; *cassis* 617; *arbor* VIII, 289; *cratis* (de tota classe) 292. Sic saepe etiam apud alios poetas. *Reppulit* autem praedicatum in singulari numero positum ad solum posterius subiectum grammaticae refertur, cum etiam ad prius pertineat, cfr. ad I, 136 et Kuehn. gramm. lat. II, 13, c. Incertum est, utrum poeta verbis *sparsae iuba* — *hydrae* angues indicare voluerit Eumenidum an monstrum illud, quod intus in Tartaro ad custodiendum sedere Verg. narrat Aen. VI, 576.

sparsa hydra est se porrigens, promovens, prorumpens, ut Stat. Theb. VI, 443 seq. de equo Adraști dicit *non cohibente magistro spargitur in gyros*; cfr. Val. I, 422.

Ut Coeus furoris plenus impetum facit, sed frustra. sic Cyzicus quoque.

saevit acerba fremens tardumque a moenibus agmen
 increpitat: 'numquamne dolor virtusque subibit 230
 nil ausas sine rege manus? at barbara buxus
 si vocet et motis ululantia Dindyma sacris,
 tunc ensis placeatque furor, modo tela sacerdos
 porrigat et iussa sanguis exuberet ulna.'
 talibus insultans iamdudum numine divae 235
 deficit; infracti languescunt frigore cursus;
 corda pavent; audit fremitus irasque leonum

229. *acerba fremens*, cfr. ad I, 38. *a moenibus* sc. appropinquans; cfr. V, 565; VII, 645.

230. *virtute* Vat., *virtusque* Heinsius.

231. De sententia conferendum Verg. Aen. IX, 617 seqq.; *barbara buxus*: Ciris 166.

232. *motis sacris* i. e. cum vasa et omnino instrumenta, quibus utuntur ad sacra peragenda. petunt ab eo loco, ubi servari solent; cfr. v. 540; Verg. Aen. IV, 301 et comice translatus apud Plautum Pseud. 109 seq. *scis tu quidem hercle, mea si commovi sacra, Quo pacto et quantas soleam turbellas dare*; paululum alia sententia legitur *sacra movere* Stat. Theb. III, 451.

De tota sententia cfr. Claud. de rapt. Pros. II, 267 seqq.; Val. VIII, 239 et ad III, 20.

233. *placeatque furor*; de collocatione *que* particulae cfr. ad I, 844.

234. *iussa* — *ulna*; sic interdum per genus quoddam breviloquentiae *iussus* participium scriptum invenitur, ut I, 74; III, 508; Ov. met. II, 844 al.; *ulna* enim aut *orae* aut *freta* aut *littora* nihil ipsa iubentur; ceterum Vat. habet sine sententia *iusta* — *urna*, corr. Hugo Grotius.

235. *iamdudum* 'alsbald'; cfr. VI, 456; 604; Ov. artis III, 679; met. II, 843; fast. IV, 207 al.; saepius sane sic scriptum invenitur, si quis quid facere iubetur, ut notissimo illo loco Vergiliano Aen. II, 103.

236. *deficit* dictum de corporis viribus, ut V, 428; VI, 671; Verg. Aen. IV, 689; Ov. tr. IV, 6, 39; fast. I, 689; Luc. IX, 401 et saepe alias.

frigore i. e. formidine, qua frigus efficitur, cfr. Verg. Aen. I, 92; XII, 905 et ad VII, 530.

237. *corda* de uno homine dicta in frequentissimo usu est apud poetas neque exemplis demonstrare opus; vid. etiam I, 799.

cornuaque et motas videt inter nubila turres.
 tunc gravis et certo tendens stridore per umbram
 Aesonii venit hasta ducis latumque sub imo 240
 pectore rumpit iter. quam nunc incognita vellet
 lustra sibi nullosque datos venatibus annos?
 talia magnanimi diverso turbine fundunt
 tela viri, sonitusque pedum suspectaque motu
 explorant; prensant socios vocemque reposcunt. 245
 quod si tanta lues seros durasset in ortus,
 extinctum genus et solas per moenia matres
 vidisset stratamque dies in litore gentem.

---

audit fremitus irasque leonum: Verg. Aen. VII, 15 *hinc exaudiri
 gemitus iraeque leonum.*

238. *motas* — *turres* i. e. conspicere sibi videtur Cybelen Turri-
 geram cum comitatu, in quo sonent non solum cymbala tympana
 tibiae, sed etiam cornua, vid. Lucr. II, 619; Catull. 64, 263. *nubila*
 hoc loco sunt tenebrae noctis; cfr. Stat. Theb. IX, 851 *nigrae
 praecedunt nubila mortis*; interdum ita legitur *nubilus* adiectivum pro
 tenebroso: Enn. trag. 71 R. *Acherunsia templa alta Orci nubila tene-
 bris*; Ov. met. IV, 432 *via — funesta nubila taxo*; XIV, 514 *antra —
 multa nubila silva*; fast. III, 322 *nubila Styx*. Haec omnia apparere
 ideo Cyzico narrat poeta, ut rex sciat auctore dea se morte feriri.

243. *diverso turbine fundunt tela* breviter dictum pro eo quod
 est: diversis locis fundunt tela turbine contorta; turbo autem teli
 dicitur de hasta ammentata ut III, 78; Verg. Aen. XI, 284; Sil. I,
 362; IV, 540; IX, 568; XV, 631; XVI, 58; XVII, 406.

244. Cum per tenebras omnino nihil conspici possit, gradus eo
 dirigunt, unde sonitum pedum vel alium strepitum motu corporum
 exortum audire sibi videntur; sicubi in quem inciderunt, voce se
 ostendunt rursusque ab altero vocem ut edat poscunt.

246. *Ioris* Vat., *lues* Heinsius; hoc substantivum de strage
 bellica usurpatum videmus etiam VI, 400, sed saepius apud Silium:
 V, 108; 390; X, 603; XII, 184; XVI, 622.

In tota hac descriptione pugnae cruentissimae et noctu quidem
 factae id mirum fortasse videatur, quod neminem Argonautarum ne
 levissimo quidem vulnere affectum Valerius commemoravit.

247. *per moenia matres:* Coripp. Ioh. VI, 66.

Tum pater omnipotens tempus iam rege perempto
 flectere fata ratus miserisque abrumpere pugnas, 250
 supremam celeravit opem nutuque sereno
 intonuit, quem Nocte satae, quem turbidus horret
 armipotens. tunc porta trucis coit infera belli.
 continuo dant terga metu versique per agros
 diffugiunt, quae sola salus: nec terga ruentum 255
 mens Minyis conversa sequi; stetit anxia virtus.
 ecce levi primos iam spargere lumine montes
 orta dies notaeque (nefas) albescere turres.

251. *celebrabit* Vat., *celeravit* cod. Monac. a man. sec.

suprema ops est ea, quae in summis angustiis praestatur supremo tempore, quod si praeteriisset, nullam iam opem ferre potuisset Iuppiter; sic Catullus dicit c. 76, 18 *si quibus unquam Extremam iam ipsa in morte tulistis opem* et Vergil. Aen. XII, 653 *Turne, in te suprema salus*; Sil. II, 283 *quae postrema salus rerum patriaeque reposcit*.

252. *Nocte satae*; cfr. Verg. Aen. VII, 331 *virgo sata Nocte*, quibus verbis Iuno Allectonem Furiam alloquitur.

253. Mars tonitru Iovis terretur, ut Ulixes et Minerva Hom. Od. XXIV, 539 seq., Diomedes Il. VIII, 134.

Porta infera i. e. inferorum rursus clauditur, cum Tisiphone in Tartarum a Iove ternta rediisset; fortasse Valerii animo obversatus est locus Verg. Aen. I, 293 seqq., quamquam is de portis templi Iani videtur cogitasse.

254. *aversique* Vat. *versique* cod. Carr.

256. *conversa* spectat ad terga, non, ut vult Dureau, cum eo, quod est *mens*, coniungendum.

stetit anxia virtus; verbis eisdem, sed sententia diversa dixit Lucan. VIII, 592 *stetit anxia classis*; Valerius virtutem dixit pro viris fortibus, heroibus ut VI. 200 *mixta perit virtus*; Lucan. III, 690 *nec cessat naufraga virtus*; Petron. c. 89 v. 8 seq. *huc* (in equum) *decenni proelio irata virtus additur*. Anxii autem sunt Minyae, quia insidias subito fugientium timent.

257. *ecce levi primos* — *portus* Vat., sed *primi portus*, quamquam servaverunt recentiores, quid hoc loco significant, non video; scripsi *montes*, qui primi feriuntur nova luce, vide Verg. Aen. XII, 113 seq.; eodem pertinet, quod *turres albescere* dicit poeta; conferendus est locus Verg. Aen. IV. 584 seq. *Et iam prima novo spargebat*

'di maris', attonito conclamat ab agmine Tiphys
 'ut mea fatali damnastis pectora somno! 260
 heu socii quantis complerunt litora monstribus!
 illi autem neque adhuc gemitus neque conscia facti
 ora levant; tenet exsanguis rigor horridus artus,
 ceu pavet ad crines et tristia Pentheos ora
 Thyias, ubi impulsae iam se deus agmine matris 265
 abstulit et caesi vanescunt cornua tauri.

umine terras Tithoni croceum linquens Aurora cubile, sed inde ne minima quidem defensio traditae scripturae paratur.

259. *conclamat ab agmine* i. e. oritur eius clamor ab agmine; cfr. Verg. Aen. IX, 375 *conclamat ab agmine Volscens*; Stat. Theb. IV 802 *conclamat ab agmine primo* — *Argus*.

262. *neque — gemitus neque — ora levant* figura dicitur quod zeugma vocatur; *ora levare* est attollere ora, ut IV, 166; VII, 408; 512; Luc. VI, 719; Stat. silv. II, 6, 75.

264. *pavet ad crines* i. e. cum crines conspicit; notus est hic usus praepositionis ad causam significandam; Valerii inter alia cfr. IV, 465 *nomen ad Actaeae Calais Zetesque sororis prosiliunt*; 712 *ad subitam stupere ratem*; VI, 686 *ad infesti Lezanoris horruit arcus*; audacius sed similiter scripsit VII, 623 *ad dirae — hydrae agmina — defessus*.

265. *impulsae* sc. bacchico furore; *impellere furiis* dicit Val. IV, 33; V, 42; et eadem sententia *impellere* ablativo non addito Ov. her. XV, 140; Luc. I, 575; *impellere* autem pro eo quod est misericordia commovere legitur Val. IV, 486; pro eo quod est horrore implere Stat. Theb. II, 468. *agmine matris* i. e. a matre ducto, ut Luc. III, 116 *Caesaris agmina*.

266. *caesi vanescunt cornua tauri* i. e. eius quem cecidisse sibi videbatur mater Penthei, cum esset filius, qui iam vera imagine oculis attonitae matris offertur; cfr. Stat. Theb. III, 189. Non constant sibi poetae in fera nominanda, sub cuius imagine laniatus sit Pentheus; apud Ovidium est aper met. III, 714; myth. Vatic. II, 83 vitulus; apud Euripidem leo Bacch. 1142; 1174; 1214; 1278; consentiunt Philost. imag. I, 18; Nonnus Dionys. XLVI, 177; 219; (taurus contra apud Euripidem pro Baccho a Pentheo vincitur 618; cfr. 920; 1159); omnino feram nominat Serv. ad Verg. Aen. IV, 469 ut Apollod. III, 5, 2, 2 *θηρίον*.

nec minus effusi grandaevum ad litora vulgus,
 ut caesas videre manus, dare versa retrorsus
 terga metu. dextram tendens proclamat Iason:
 'quos fugitis? vellem hac equidem me strage meosque 270
 procubuisse magis. deus haec, deus asper utrisque
 implicuit. sumus heu Minyae, sumus hospita turba.
 [cur etiam flammis miserosque moramur honores?]
 Tum super exsanguis confertae caedis acervos

267. *effusi* — *grandaevum vulgus*; cfr. Verg. Aen. VI, 660 *manus vulnera passi*; 580 *genus antiquum Terrae, Titania pubes fulmine deiecti*; Stat. Theb. II, 523 *tacitis huc gressibus acti deveniunt peritura cohors*; Kuehneri gramm. lat. II, § 9, 2.

268. *socias* — *manus* Vat., sed qui fieri poterat, ut Cyziceni socios fugerent? Neque quidquam proficit Wagner, qui manus suorum explicat; scripsi *caesas*.

271. Liberiore ratione *magis* a verbo, ad quod pertinet, divellitur, cfr. ad I, 284; prorsus eadem ratione in extrema sententia ponitur etiam VII, 337; cfr. Lucr. I, 639 *clarus ob obscuram linguam magis*; IV, 251 *tam procul esse magis res quaeque remota videtur*.

haec — *utrisque implicuit*; *magis* usitatum est utrosque his implicuit, sed cfr. VII, 598 *propinquanti noctem implicat*; VIII, 124 *pellem* — *implicat ille sinistrae*; Verg. Aen. I, 660 et VII, 355 *ossibus implicet ignem*; Ov. met. I, 762 *implicuit materno brachia collo*; Sil. II, 516 *medullis implicat* — *amorem*; Stat. Theb. XI, 234 *implicitum Tirynthius ossibus ignem Sensit*; Claud. in IV. cons. Hon. 538 *Python implicuit fractis moritura volumina silvis*.

273. Versus hoc loco prorsus intolerabilis; non sine probabilitate Schenkl suspicatur, eum a poeta ad v. 310 in margine adscriptum fuisse, ut postea apta conformatione insereretur, cum autem carmen imperfectum post Valerii mortem ederetur, falso loco eum additum esse. Hartel eum aptavit versui 313 scribendo *iam dudum flammis* e. q. s. ephem. gymn. Austr. 24, p. 140.

274. *consertes* Vat., *confertae* cod. Carr.; *confertae caedis acervos* i. e. caesorum, ut Verg. Aen. X, 245 *ingentis Rutulae spectabis caedis acervos*; XI, 207 *confusaeque ingentem caedis acervum* — *cremant*; Sil. I, 453 *perque ipsos caedis cumulos* — *monstrabat iter* (cfr. Luc. VII, 722); VI, 665 *caedis acervo* — *texere virum*; VII, 614 *telumque in caede reliquit*; Tac. hist. IV, 1 *plenae caedibus viae*.

praecipiti plangore ruunt; agnoscit in alta 275
 strage virum sua texta parens, sua munera coniunx.
 it gemitus toto sinuosa per aequora campo.
 pars tenuis flatus et adhuc stridentia prensant
 volnera, pars sera componunt lumina dextra.
 at vero in mediis exsangui rege reperto 280
 aggeribus, tristi sileant ceu cetera planctu,
 sic famulum matrumque dolor, sic omnis ad unum
 versa manus. circa lacrimis ac mentibus aegri

277. *et* Vat., *it* edit. Bon. et Ald.; *caelo* Vat., *campo* ego; nota est locutio *it clamor caelo* atque similes, ubi *caelo* dativum esse constat, sed quomodo gemitus toto *caelo* i. e. per aequora in toto *caelo* eat, intellegi non potest; *sinuosa per aequora* hoc loco eadem sententia dicitur, ut *aequora campi*; *sinuosa* autem nominantur, quia gemitus per littus potissimum sinuosum auditur, ubi pugna et caedes factae erant.

278. *fletus* Vat.; *flatus* cod. Carr. i. e. spiritus. ut Stat. Theb. VI, 604; 873; saepius apud posteriores: Claud. de VI. cons. Hon. 279; magn. 33; Pseudo-Claud. laud. Herc. 124; Paulin. vit. Mart. VI, 171; de visit. nepot. 24; Paulin. Nol. 15, 281; Venant. Fort. vit. Mart. I, 369; Drac. de deo III, 303; Sidon. V, 173; cfr. etiam Verg. Aen. IX, 324 *toto proflabat pectore somnum*.

Strident vulnera sanguine profluente, cfr. Ov. met. VIII, 417 *stridentemque novo spumam cum sanguine fudit*; Sen. Herc. Oet. 1165 *nec ullus per meum stridet latus Transmissus ensis*.

279. *sera componunt lumina dextra*; adiectivum *sera* pro adverbio *sero* ponitur, ut saepe apud poetas adiectiva locum vel tempus significantia *matutinus crastinus vespertinus nocturnus domesticus*, cfr. Verg. Aen. X, 94 *nunc sera querelis Haud iustis assurgis* et Kuehn. gramm. lat. II, § 63, 1, a.

281. *ceu* ut *quasi* cum coniunctivo coniunctum non raro reperitur imprimis apud poetas epicos, ut V, 353; Verg. Aen. II, 438; Sil. II, 378; III, 501; IV, 560; V, 191; XIII, 238; XVII, 479; Stat. Theb. II, 418; XII, 733; Prud. in Symm. II, 10; 456; Ven. Fort. carm. VIII, 9, 11; vit. Mart. III, 140; cum indicativo Dracont. ed. B. X, 91.

283. *lacrimis et mentibus aegri* breviter dictum: mentis aegritudinem ostendunt lacrimis.

stant Minyae deflentque nefas et cuspidis ictus
 Aesoniae sortemque ducis solantur acerbam. 285
 ille ubi concretos pingui iam sanguine crines
 pallentesque genas infractaque pectore caro
 tela neque hesternos agnovit in hospite vultus,
 ingemit atque artus fatur complexus amicos:
 'te tamen ignarum tanti, miserande, furoris 290
 nox habet et nullo testantem foedera questu:
 at mihi luctificum venit iubar. heu quibus adsum
 conloquiis? cui me hospitio Fortuna revexit?
 extingui me (fatis id defuit unum)
 speravi te posse manu? talisve reliqui 295
 has ego, amice, domos? quod si iam bella manebant,

284. *cuspidis ictus Aesoniae* expressum ex Verg. Aen. VII, 756 *Dardaniae* — *cuspidis ictum* et XI, 40 *volnus cuspidis Ausoniae*; inde id quoque concludi posse videtur, *Aesoniae* dictum esse pro *Thessalicae* eadem ratione, ut dicitur *Oebalius* pro Spartano, *Inachius* vel *Iasius* pro Argivo, *Ogygius* et *Cadmeus* pro Thebano, *Cecropius* pro Attico. Quod cum Baehrens non perspiceret, scripsit *Haemoniae*, vid. etiam VI, 653 et VII, 17.

285. *sors acerba ducis* intellegenda sors Iasonis, cui destinatum erat hospitem occidere.

286. Cfr. Verg. Aen. II, 277.

287. *infractaque pectore caro tela*: fracta in pectore tela, ut Verg. Aen. X, 731 *infractaque tela cruentat*.

290. *te tamen ignarum* e. q. s. Tacet poeta initium querelae, quod breviter indicatur verbo *ingemit* atque statim rapit lectorem in medios Iasonis dolores et lamentationes; cfr. notissimum illud Schilleri nostri 'und muss ich so dich wiederfinden'; similis est locus Val. IV, 191.

291. *et nullo*; vid. Kuehn. gramm. lat. II, § 157, 3 annot.

292. *iubar* Vat., *iubar heu* Thilo in annot.

294. *fatis id defuit unum*: Verg. Aen. XII, 643 *id rebus defuit unum*.

295. Sperandi verbum inter voces quae dicuntur mediae referendum esse notum est, atque interdum obiectum assumit malam rem vel calamitatem exprimens, ut Verg. ecl. VIII, 26 *quid non speremus amantes?*; Aen. I, 542 seq.: IV, 419.

et placitum hoc superis, nonne haec mea iustius essent
 funera meque tuus potius nunc plangeret error?
 nec Clarii nunc antra dei quercusque Tonantis
 arguerem? talesne acies, talesne triumphos 300
 sorte dabant? tantumque nefas mens conscia vatum
 conticuit, patriae exitium crudele senectae
 et tot acerba canens! heu divis visa sinistris
 regna mihi! quinam reditus? quae me hospita tellus
 accipiet? quae non primis prohibebit harenis? 305
 invidere dei, ne Phasidis arva remoti
 et Scythicas populatus opes haec rursus adirem
 litora, neve tuos irem tunc ultor in hostes.
 fas tamen est conferre genas, fas iungere tecum
 pectora et exsanguis miscere amplexibus artus. 310
 vos age funereas ad litora volvite silvas

---

298. *potius* om. Vat., add. cod. Carr.

300. *arguerem* Vat., *arguerim* Thilo scripsit, ea re, ut videtur, motus quod esset nimis acerba vituperatio Iovis et Apollinis, si diceret Iason uturum esse, ut non argueret oracula, si ipsi quid accidisset, nunc autem se ea arguere. Sed lenitur haec acerbitas, si cum Schenkelio signum interrogationis post *arguerem* ponimus.

De oraculis ipsis cfr. ad I, 544, minus accurate Valerius Apollinem Clarium hoc loco nominat.

301. *mens conscia* sc. divinae voluntatis.

302. *conticuit* videtur derivandum a conticendi verbo, non a conticescendi, quod nusquam cum accusativo coniunctum reperitur neque ad sententiam satis quadrat.

Mirum quod hoc loco Iason dicit vates sibi cecinisse exitium patris, cum nullo alio loco ne verbo quidem Valerius hanc rem tangat, contra aperte in initio libri secundi dicat, mortem patris ei incognitam mansisse, cfr. VII, 494.

305. Verg. Aen. I, 540 *hospitio prohibemur arenae*.

310. *miscere* — *artus* idem quod arte complecti; alterum exemplum huius significationis extare non videtur.

311. *age* imperativus tamquam interiectio quamquam praecedente plurali ponitur, ut Sil. XI, 575 *atque adeo temptate, aedum*; Stat. Theb. X, 33 *ite, age*; Liv. XXXVIII, 47, 11 *mittite aedum legatos* e. q. s.;

et socios lustrate rogos; date debita caesis
munera, quae nostro misisset Cyzicus igni.'

Parte alia Clite laceras super ora mariti
fusa comas misera in plactus vocat agmina matrum 315
fatur et haec: 'primis coniunx ereptus in annis
cuncta trahis; necdum suboles nec gaudia de te
ulla mihi, quis maesta tuos nunc, optime, casus
perpeterer tenui luctum solamine fallens.
Mygdonis arma patrem funestaque proelia nuper 320
natales rapuere domos, Triviaeque potentis
occidit arcana genetrix absumpta sagitta:

saepius invenitur postposito verbi plurali ut V. 538; VI. 213. vid. Kuehn. gramm. lat. II, § 17. 2; ita vel apud Ciceronem legitur.

312. *socios lustrate rogos*: rogos sociorum, ut I. 838 *mortales pellere curas*; IV, 201 *mortalia nusquam signa manent*; V, 20 *omnis manibus nunc pendet ab unis* i. e. manibus unius; 185 *populeos flexus* — videt i. e. flexum ordinem populorum.

lustrare rogam cum audaci brevilloquentia dictum est pro exstruendo rogam lustrandi causa.

313. *nostro* — *igni*: insigni brevitate dictum pro eo quod est igni ad nostra corpora cremanda accenso; cfr. 389 *suos fontes* i. e. qui in se facinus commiserint; VII. 638 *sua proelia*: proelia in se ipsos facienda.

314. *parte alia* i. e. ab altera parte, cfr. ad I, 140.

317. *gaudia* intellegendi sunt liberi, quibus caret Clite, qui si adessent, matri lugenti solacio essent; sic Hero Leandrum sua gaudia nominat Ov. her. XVIII, 41 et met. XII, 16 avis pullos a serpente correptos, cfr. etiam Prop. I, 19, 9; de sententia vid. Verg. Aen. IV, 327 seqq. Consentit Valerius cum Apollonio, qui I. 973 seqq. tradit, nondum peperisse Cliten. cfr. Val. infra 345 et Conon. c. 41 ed. W., contra Hyg. fab. 16 narrat, Iasonem filiis Cyzici regnum tradidisse.

320. *Mygdon* rex Mygdoniae vel Phrygiae; filius eius Coroeus commemoratur apud Verg. Aen. II, 341.

322. *arcana sagitta* idem quod ἀγανὲς βέλῃ, Homeri neque cum Wagnero de ira Dianae cogitandum, totus locus expressus ex Hom. II, VI, 413 seqq.; cfr. praeterea Prop. I, 11, 23 seq.; Ov. her. III, 52; Venant. Fort. app. I, 51 ed. Leo. ubi Radegundis queritur de

tu, mihi qui coniunx pariter fraterque parensque
 solus et a prima fueras spes una iuventa,
 deseris heu, totamque deus simul impulit urbem! 325
 ast ego non media te saltem, Cyzice, vidi
 tendentem mihi morte manus aut ulla monentis
 verba tuli; quin te thalamis modo questa morari,
 heu talem tantique metus secura recepi.
 illam vix gemino maerens cum Castore Pollux 330
 erigit haerentem compressaque colla trahentem.

Interea innumeras nudatis montibus urgent
 certatim decorantque pyras et corpora maesti
 summa locant; vadit sonipes cervice remissa
 venatrix nec turba canum pecudumque morantur; 335

---

fratre amisso: *quod pater extinctus poterat, quod mater haberi, Quod soror aut frater, tu mihi solus eras.*

325. *deseris heu*: Verg. Aen. III, 711.

326. *non media te saltem — vidi tendentem mihi morte manus*: ne in media quidem morte; cfr. Stat. silv. IV, 9, 14 (librum) *nec saltem tua dicta continentem*; V, 2, 66 *nec saltem — ostrum — exiit*; Iuvenc. I, 487 *legis ne littera saltem — deerit*.

328. *et Vat., te Schenkl.* Modo questa est in thalamis Clite, quod vir nondum redierit, sed exitium ei iam paratum esse minime praesagiebat.

331. *compressaque colla trahentem*: Clite secum trahit collum mariti, quod arte complexa erat.

332. Rursus Valerius rem immodice neque eleganter auget; *nudatis montibus*: cfr. Stat. Ach. I, 427; Theb. XII, 51; Sen. Troad. 74; Luc. III, 428.

urgere interdum apud poetas significat cum studio et ardore aliquid conficere, sic *vestem u.* Verg. Aen. IX, 489; *opus* Ov. met. IV, 390; Tib. I, 9, 8; *iter* Ov. fast. VI, 250; *propositum* Hor. sat. II, 7, 6; *inceptum* Val. V, 399.

333. *tempora Vat., corpora* cod. Carr.

334. Apud Homerum equi et canes in rogam Patrocli coniciuntur ab Achille Il. XXIII, 171 seqq.; cfr. Verg. Aen. XI, 197 seqq.; Stat. Theb. XII, 69 seq. et quae Tacitus de Germanorum more refert Germ. c. 27. Vel ex commemoratione *pecudum* v. 335 apparet, etiam Valerium de immolandis animalibus cogitavisse.

munera fert, quae cuique manus, quae cura suorum,
 quae fortuna fuit. medio rex aggere longe
 eminet; hunc crebris quatiens singultibus ora
 adlevat Aesonides celsoque reponit in ostro.
 dat pictas auro atque ardentes murice vestes, 340
 quas rapuit telis festina vocantibus austris
 Hypsipyle; galeam dilectaque cingula regi
 inicit; ille suam vultus conversus ad urbem
 sceptrā manu veterum retinet gestamen avorum.
 nam quia nec proles alius nec denique sanguis, 345

336. *funeraeque* Vat. sine dubio corruptum; cum statim *manus cura fortuna* commemorentur, certum videtur, Valerium loqui de muneribus pro uniuscuiusque artis peritia vel pietate vel fortuna oblati; scripsi *munera fert* sc. quisque, quod subiectum, ut saepe, in enuntiato relativo positum est. Poetae mentem recte perspexerunt Phil. Wagner Philol. XX, 637 et Koch coniect. p. 19. sed quod proposuerunt *munera dant*, nimis recedit a scriptura tradita. *quae cuique manus* e. q. s. dicuntur ut in prosa oratione *quae est eius prudentia* similique; *manus* autem artis peritiam significat ut Verg. Aen. I, 455 *artificumque manus — miratur*.

337. Quasi *agger* efficitur ingenti rogo, qui sufficeret tot corporibus cremandis.

338. *quatiens singultibus ora*: Ov. amor. III, 9, 12 *oraeque singultu concutiente sonant*.

340. *ardentes murice vestes*; cfr. Verg. Aen. IV, 262; Coripp. de laud. Iust. II, 118 *ardenti murice texit* et ad I, 427.

341. *fortuna* Vat., *festina* cod. Carr.; *quas rapuit* i. e. summa cum festinatione confecit; simili, non prorsus eadem notione dicuntur *tempora bellum viam iter cursum rapere*; cfr. praeterea *incendia rapere* Luc. III, 684; *castella* i. e. celeriter expugnare VI, 269; *mortem* IX, 1059; *letum* Sil. II, 678; *certamina* X, 470; *raptor stupri* vocatur Hippolytus apud Sen. Phaed. 726; alia exempla vide ad V, 271. Eadem sententia, qua Valerius, ante dixerat Verg. Aen. IX, 488 (*veste*) *tibi quam noctes festina diesque Urgebam*; cfr. ad 332.

vocantibus austris: Verg. Aen. III, 70; 357.

Ceterum non satis haec quadrare ad subitam Argonautarum ex Lemno profectionem, quae narratur II, 393 seqq., Thilo vidit praef. p. XXVII.

345. *alius nec denique sanguis*; saepius sanguinem dici pro filio

ipse decus regnique refert insigne parenti.
 inde ter armatos Minyis referentibus orbes
 concussi tremuere rogi, ter inhorruit aether
 luctificum clangente tuba; iecere supremo
 tum clamore faces; rerum labor omnis in auras 350
 solvitur et celsis conlucent aequora flammis.
 scilicet haec illo iuvenem populosque manebant
 tempore, Peliacis caderet cum montibus arbor;
 hoc volucrumque minae praesagaque fulmina longo
 acta mari tulerant. sed quis non prima refellat 355
 monstra deum longosque sibi non auguret annos?

vel filia notum; hoc autem loco apparet scriptum esse pro quovis consanguineo.

346. *parentis* Vat., *parenti* Madvig adv. II. 140; refert sceptrum patri iam mortuo, a quo id acceperat.

347. Numerum ternarium in rebus ad religionem et caerimonias pertinentibus usitatissimum esse constat; de hoc tumuli vel rogi circumeundi honore cfr. infra 441; Apollon. I. 1059; Verg. Aen. XI. 188; Luc. VIII. 735; Stat. Theb. VI. 215; vide etiam Hom. II. XXIII, 13; Od. XXIV, 68 seq.; ludos quoque Argonautas Cyzico instituisse dicunt Apoll. l. c. et Hyg. fab. 273.

349. *luctificum clangente tuba*, cfr. ad II, 453.

350. *cum clamore* cod. Carr., sed vid. ad I, 158.

rerum labor omnis non videtur mutandum neque alienum ab audacia dicendi Valeriana; dictum est pro labore omnium rerum idque eandem sententiam habet, ac si poeta dixisset 'omnes res cum labore confectae', de qua re cfr. ad I, 159; atque pertinet ad ea, quae v. 336 posita sunt. *regum labor*, quod proposuit Gronovius, receperunt Schenkl et Baehrens, hic locum non habet, cum longe plurimae res, quae cremantur, ad regem omnino non pertineant.

352. *iuvenis* est rex Cyzicus, cui aves et fulmina omnibus nuntium tulerant de futuro ab Argonautis exitio, sed ea non curans longam vitam speraverat.

355. *quis non prima refellat monstra deum*; monstra proprie sic dicta, quibus dei aliquid monstrent, vid. Cic. de div. I. 93; Verg. Georg. III, 58; Aen. II, 171; 680; III, 59 al.

monstra refellere contrarium est ei, quod dicitur omen accipere, sed sine exemplo scriptum videtur.

iamque solutus honos cineri, iam passibus aegris
 dilapsae cum prole nurus, tandemque quiescunt
 dissona pervigili planctu vada, qualiter arctos
 ad patrias avibus medio iam vere revectis 360
 Memphis et aprici statio silet annua Nili.

At non inde dies nec quae magis aspera curis
 nox Minyas tanta caesorum ab imagine solvit.
 bis zephyri iam vela vocant, fiducia maestis
 nulla viris; aegra adsiduo mens carpitur aestu, 365

357. *passibus aegris* i. e. languidis, quales sunt aegrorum; sic saepius apud poetas, ut Ov. met. VII, 540 *balatus gregum* aegri nominantur; Sil. I, 494 *aegro scandit in adversum — nisu*; Verg. Aen. V, 432 *vastos quatit aeger anhelitus artus*.

359. *dissonus* adiectivum de regione, quae completur clamore, dictum; similiter legitur apud Petron. de bello civ. c. 120 v. 72 *non verno persona cantu Mollia discordi strepitu virgulta locuntur*.

360. Arcti *patriae* nominantur, quia in his sedibus illae aves pullos educunt ipsaeque natae sunt; Aegyptus nominatur, in quam aves appropinquante hieme transmigrant, etiam apud Statium Theb. V, 11; Luc. III, 199; V, 711; VII, 832 seq.; Claud. de bell. Gild. 474 seqq.; schol. Arat. v. 1010; magis generatim has regiones indicat Verg. Aen. VI, 312.

362. Die toto nocteque, quae insecuta est, funere et planctu consumptis, iam die qui sequebatur et altera nocte et tertio die lugere non desinunt Argonautae; hic autem tertius dies secundus erat morae inutilis; igitur Valerius '*bis zephyri*', inquit, '*iam vela vocant*'. Noctu insomnibus curae et dolores solent esse maiores, cfr. Ov. her. XIII, 104 *tu mihi luce dolor, tu mihi nocte venis; Nocte tamen quam luce magis*.

inde dies: dies proximus; *inde* adverbium pro attributo ponitur, cfr. V, 423 *pinguemque sine imbribus annum* 'das regenlose Jahr'; 572 *oraeque iuxta Aeacidum* i. e. iuxta sedentium; VI, 220 *tibi — tot — montibus inter diviso* 'durch so viele dazwischen liegende Berge'; VI, 736 *tantos flentem sine honore labores* 'unrühmliche Arbeiten'. Nota sunt exempla, qualia *eri semper lenitas* Ter. Andr. 175; *neque ignari sumus ante malorum* Verg. Aen. I, 198; vid. Kuehn. gramm. lat. II, § 58 b.

365. *aegro assidue* Vat., *aegra assiduo* Heinsius; *mens carpitur aestu*: Verg. Aen. IV, 2 *regina — carpitur igni*.

necdum omnes lacrimas atque omnia reddita caesis
iusta putant; patria ex oculis acerque laborum
pulsus amor segnique iuvat frigescere luctu.
ipse etiam Aesonides, quamquam tristissima rerum
castiganda duci vultuque premenda sereno, 370
dulcibus indulget lacrimis aperitque dolorem.
tum secreta trahens Phoebeum ad litora Mopsus
'quaenam' ait 'ista lues, aut quae sententia divum?
decretusne venit fato pavor? an sibi nectunt
corda moras? cur immemores famaeque larisque 375
angimur? aut pariet quemnam haec ignavia finem?'
'Dicam' ait 'ac penitus causas labemque docebo'
Mopsus, et astra tuens 'non si mortalia membra
sortitusque breves et parvi tempora fati
perpetimur, socius superi quondam ignis Olympi, 380
fas ideo miscere neces ferroque morantes

367. *sacerque* Vat., *acerque* cod. Carr.

370. *tristissima rerum castiganda duci* i. e. animo cohibenda, reprimenda, ut VI, 660 *castigatque metus*; Petron. 47 *castigamus crebris potiunculis risum*; Verg. contra Aen. I, 209 scripsit *premit altum corde dolorem*.

374. *nectunt* — *moras*: Sen. Herc. Oet. 10.

376. *quemnam* praeter consuetudinem postponitur; referendum hoc ad magnam illam libertatem, quam sibi sumit Valerius in vocabulis collocandis. Iam in versu, qui sequitur, tale quid invenimus, ubi *ait* et *Mopsus* paene toto versu inter se separata sunt; de hac re cfr. II, 575; III, 143; V, 129.

378. Iam exorditur Mopsus sententiam de animorum post mortem condicione exponere; poeta imitatus videtur Verg. Aen. VI, 724 seqq., ubi Anchises apud inferos similia edocet filium, tum Stoicorum de animis praecepta respexit, denique nonnulla ipse addidit, imprimis 384 seqq.

379. *sortitus* hoc loco pro sorte ponitur; sic propria *sortis* notione invenitur apud Stat. Theb. VI, 389 *et iam sortitus Prothous versarat aena Casside*; et translata IX, 54 *nec iam sortitus veteres* — *peto* et XII, 556 *eademque in sidera, eosdem Sortitus animarum* — (homines) *creati*.

381. *miscere neces* i. e. inter se pugnare pugnandoque homines

exigere hinc animas redituraque semina caelo.
 quippe nec in ventos nec in ultima solvimur ossa;
 ira manet duratque dolor. cum deinde tremendi
 ad solium venere Iovis questuque nefandam
 edocuere necem, patet ollis ianua leti
 atque iterum remeare licet; comes una sororum
 additur et pariter terras atque aequora lustrant.
 quisque suos sotes inimicaque pectora poenis

385

interficere, cfr. *funera miscere* VI, 428; 631; *vulnera* Verg. Aen. XII, 720; Luc. III, 354; *proelia* Ov. met. V, 156; Luc. V, 476; VII, 510; Sil. I, 266; II, 152; IX, 233; X, 427; XIV, 521; XV, 673; XVI, 48; Coripp. Ioh. IV, 843; *certamina* Sil. V, 302; IX, 330; *pugnas* I. 69; *bella* II, 528.

383. *nec in ventos — solvimur*; contraria est Epicureorum sententia Lucr. III, 456 *dissolvi — convenit omnem animai Naturam ceu fumus in altas aeris auras*.

nec in ultima solvimur ossa recte videtur Burmann explicasse 'quae cremato corpori supersunt', sed fortasse etiam dictum est de reliquiis humatorum corporum: ossa non ultimum est, in quod solvimur, sive crematur corpus sive humatur.

384. *ira manet duratque dolor*; aptissime hos potissimum sensus animi Valerius hoc loco nominat pro anima ipsa, quae post mortem corporis duret.

385. Iovem Stygium vel Plutonem hoc loco dici apparet ex eis, quae sequuntur. cfr. ad I, 730.

386. *patet ollis ianua leti*, unde rursus exeant ex inferis: contrarium cogitatur IV, 231; Verg. Aen. II, 661; Stat. Theb. III, 68.

387. *sorores* a poetis Romanis dicuntur aut *Furiae*, ut hoc loco, Ov. met. IV, 450; 470; VI, 662; X, 314; 349; Stat. silv. II, 1, 185; Theb. V, 201; XII, 647; Drac. ed. B. X, 465; 529; Sen. Oed. 161; Agam. 759; Prud. in Symm. I, 361; aut *Musae*, ut Verg. ecl. VI, 65; Tib. III, 4, 45; Prop. II, 30, 27; III, 1, 17; Ov. trist. II, 13; IV, 1, 29; V, 3, 17; Stat. silv. I, 2, 10; Theb. IX, 317; poetae min. ed. B. XIX, 1, 35; Paulin. de vita Mart. I, 303; VI, 340; Alcim. Av. VI, 16; aut *Nymphae* Sil. VII, 414; VIII, 198; longe autem plurimis locis *Parcae*, cuius notionis exempla afferre non opus est.

388. *terras atque aequora lustrant*: Luc. V, 347; IX, 1057.

389. *quisque suos sotes — poenis implicat* i. e. suos interfectores, magnacum audacia et prorsus praeter consuetudinem dictum; cfr. ad 313.

implicat et varia meritos formidine pulsant. 390
 at quibus invito maduerunt sanguine dextrae,
 seu fors saeva tulit miseros et proxima culpae,
 hos variis mens ipsa modis agit et sua carpunt
 facta viros: resides et iam nil amplius ausi
 in lacrimas humilesque metus aegramque fatiscunt 395
 segnitiam, quos ecce vides. sed nostra requiret
 cura viam. memori iam pridem cognita menti
 est procul ad Stygiae devexa silentia noctis
 Cimmerium domus et superis incognita tellus,
 caeruleo tenebrosa situ, quo flammae numquam 400
 Sol iuga sidereos nec mittit Iuppiter annos.

Baehrens *suus* recepit. Peerlkampii coniecturam; at noluit Valerius dicere quemque propria nocentes poena afficere, sed quemque suum ipsius interfectorem.

391. *invito maduerunt sanguine dextrae*; similiter dictum Ov. ex Pont. II. 1, 16 *invita saepe iuramur ope*.

392. *sed* Vat., seu Ellis journal of phil. IX, 55. Distinguuntur ei, qui prorsus inviti alterum occiderunt, ab eis, qui errore quidem quodam ducti sed tamen voluntate eadem fecerunt ideoque proximi sunt culpa: inter hos referendi Argonautae. *fors saeva tulit miseros* i. e. abstulit: Ov. her. VII, 7 seq. *certus es ire tamen miseramque relinquere Dido*; *Atque idem venti vela fidemque ferent*; XII, 199 seq. (dotem) *campo numeravimus illo Qui tibi laturo vellus arandus erat*; cfr. Val. VI, 104.

396. *requiret* propria notione scriptum i. e. rursus quaeret, nam iam antea hanc viam investigaverat, cfr. quae statim sequuntur et v. 409 seq.

397. *vate* Vat. teste Thil., *nati* Vat. teste Sch., *menti* Schenkl in annot.

399. Apud *Cimmerios* descensum esse ad inferos auctor primus est Homerus Od. XI, 14 seqq.; *devexa* domus nominatur i. e. devexa via ducens ad Stygiae silentia, cfr. praef. cap. I.

401. Ad *Sol* subiectum *flectit* praedicatum figura zeugmatis ex *mittit* addendum; solem ad Cimmerios non penetrare iam apud Homerum l. c. legitur.

siderei anni sunt anni tempora, quae motu solis ceterorumque siderum vel efficiuntur vel notantur, sic *frigidus annus* Verg. Aen.

stant tacitae frondes immotaque silva comanti
 horret verna iugo; specus umbrarumque meatus
 subter et Oceani praeceps fragor arvaque nigro
 vasta metu et subitae post longa silentia voces.
 ensifer hic atraque sedens in veste Celaeneus

405

VI, 311; *pomifer* Hor. c. III, 23, 8; *hibernus* epod. II, 29; *inversus* sat. I, 1, 36; *versus* Stat. silv. I, 2, 157; *Pisaeus annus* (i. e. aestas) I, 3, 8; *horrens* Theb. IV, 1; *letifer* VII, 709; *melior* IX, 406; *tener* (i. e. ver) Mart. IX, 13, 1.

402. Densis arboribus descensum ad inferos circumdatum esse saepe apud poetas legimus: Hom. Od. X, 509; Apoll. II, 738; Verg. Aen. VII, 565; Sil. XII, 122; Stat. Theb. X, 86; Sen. Herc. fur. 663; cfr. Ettig Acheruntica in stud. Lips. XIII, p. 367 annot. 2 et 3.

tacitae sunt frondes, quia cantu avium non resonant; cfr. Petron. de bello civ. c. 120 v. 73 *non verno persona cantu Mollia discordi strepitu virgulta locuntur*; quamquam licet etiam de strepitu foliorum explicare, sed haec explicatio non commendatur eis quae sequuntur: *immotaque silva — horret*.

403. *silva — horret* interpretantur Burmann et Wagner de frigore, quale sit hieme, sed si id voluisset poeta, frondes commemorare non debebat; verum *horret* indicat arbores immotas stare ne levisima quidem aura agitatae, Stat. Theb. X, 86 eandem silvam *inertem* nominat.

umbrarum meatus est via, qua mortui ad inferos descendunt: de hac meatus substantivi notione cfr. Luc. I, 663; Claud. in Ruf. I, 271; de bell. Gild. 223; in Eutrop. I, 14; de rapt. Pros. II, 184; anthol. B. 527, 9; Avien. phaen. 157; Prud. hamart. 319; 650; perist. X, 565; Boeth. de cons. I, 2, 7; Alcim. Av. c. IV, 248 rimas navium nominat *rimosos compagum meatus*.

404. *niger* metus dicitur, quia pertinet ad inferos; vel *ignes* rogi nigri sive atri dicuntur Verg. Aen. IV, 384; XI, 186; Hor. c. IV, 12, 26; epod. V, 82; Ov. fast. II, 561; *niger deus* Ov. her. II, 72; *Dis* met. IV, 438; *Tartara* trist. I, 2, 22; *Orcus* Hor. c. IV, 2, 23; *colla* (Cerberi) Stat. Theb. II, 28; *Iuppiter* (Dis) 49 et Sen. Herc. Oet. 1705; *domus* (Tartarus) Coripp. Ioh. VI, 136; *maritus* (Dis) 137.

406. Tota haec res de *Celaeneo* a Valerio ipso videtur inventa esse et nomen ductum a graeco adiectivo *κελανός*

insontes errore luit culpamque remittens
 carmina turbatos volvit placantia manes.
 ille mihi quae danda forent lustramina caesis
 prodidit, ille volens Erebum terrasque retextit. 410
 ergo ubi puniceas oriens ascenderit undas,
 tu socios adhibere sacris armentaque magnis
 bina deis; me iam coetus accedere vestros
 haut fas interea, donec lustralia pernox
 vota fero. movet en gelidos Latonia currus. 415
 flecte gradum, placidis sileant age litora coeptis.

407. *insontes errore luit*; cum luendi verbo aut crimen aut poena in accusativo coniungi solet, si translatam habet notionem; alia res est, cum proprie significat lavare, ut apud Silium legimus XI, 21 *Graecia — Ionio luitur*; ex hoc autem usu Valerius insontes, qui lavantur vel purgantur, in accusativo ponit, in ablativo res, qua purgantur; sed hoc sine exemplo est.

408. *carmina — volvit* i. e. recitat; sic Sen. Oed. 561; Luc. IX, 927; *verba volvere* etiam apud Ciceronem invenitur.

410. *terras retextit* i. e. aperuit, ut ad inferos descendere possem.

411. *oriens* est sol oriens, ut Verg. georg. I, 250; Aen. V, 739; Ov. fast. I, 653.

412. *adhibere*; more Homeri infinitivum ponere ausus est poeta pro imperativo secundae personae singulari exemplo; nam qui loci aliorum scriptorum afferuntur, aut corrupti videntur, ut Apul. met. VI, 10, ubi nunc editur *discerne — congeriem* pro eo quod traditur *discernere*, aut aliter explicari debent, ut Varr. de re rust. I, 31, 1; 6; III, 9, 8; 10; Colum. XII, 39, 1. Fortasse Valerius etiam deceptus est falsa interpretatione verborum Verg. Aen. III, 405 *purpureo velare comas adopertus amictu*; de duobus inscriptionum exemplis cfr. Buecheleri anthol. lat. part. poster. p. 160.

armentaque magnis bina deis; ex eis, quae praecedunt, notio immolandi ad haec verba audienda est; armentum ponitur pro bove Luc. I, 329; Hyg. fab. 118, qui hecatomben esse dicit, cum centum armenta occiduntur; sed etiam magis insolitum, quod de ovibus a Valerio dictum esse apparet ex v. 431, nisi forte putamus, Valerium intra tam paucos versus sibi non constitisse.

bina Vat., *bima* Pius, sed duas fuisse, quas nos dicimus 'ein Paar', recte concludi posse videtur ex Hom. Od. X, 527.

415. De curru Lunae vid. II, 295.

416. *placidis sileant age littora coeptis*; placidis coeptis est dati-

Iamque sopor mediis tellurem presserat horis
 et circum tacito volitabant somnia mundo,
 cum vigil arcani speculatus tempora sacri
 Ampycides petit adversis Aesepia silvis 420
 flumina et aequoreas pariter decurrit ad undas.
 hic sale purpureo vivaque nitentia lymphæ
 membra novat seque horribilis accommodat actis.
 tempora tum vittis et supplice castus oliva
 implicat et stricto designat litora ferro: 425
 circum humiles aras ignotaque nomina divum

vus: Argonautas per littora stratos favere linguis iubet Mopsus;
placida i. e. placantia; sic *laurus placida* v. 434; *ars* Ov. artis
 III, 545.

418. *circum* — *volitabant*; praepositio a verbo separata, ut
 Verg. georg. I, 345; Aen. I, 175 al.

420. *Aesepus* fluvius secundum schol. Apoll. I, 1115 in confinio
 Troadis et Mysiae fluit; cfr. etiam Strab. XII, 4, 6; nominatur ab
 Homero Il. II, 825; IV, 91; XII, 21.

adversis silvis fere idem atque per silvas, quae eunti adversae,
 i. e. in fronte sitae erant.

421. *flumina*; cfr. ad II, 496.

pariter decurrit i. e. postquam ad ripam fluminis pervenit, pari-
 ter atque aquae fluminis ad mare decurrit.

422. *sal purpureum* proprie intellegere videtur Wagner, sed
 quamquam concedendum, posse etiam sal, ut oculum vultum nivem
 cyenum, purpureum dici, tamen hoc loco cum ad mare descendisset
 vates, undam maris cum Burmanno intellegere praestat.

Praeter aquam marinam utitur Mopsus etiam fluviali, quod
 indicatur verbis *viva lymphæ*.

423. *membra novat* quid sit hoc loco, apertum est: dicitur simi-
 liter atque agrum novare, cum ipse ager non novus fiat, sed species
 eius mutetur et novetur; ita interpretanda videntur Sili quoque ver-
 ba IV, 12 *pila novant* i. e. acuunt; cfr. Ov. her. IV, 90 *haec* (requies)
reparat vires fessaque membra novat; Cic. de inv. I, 25 *animus defessus*
audiendo — *risu novatur*.

424. *supplice oliva*, cfr. ad I, 109.

425. Quasi templum in littore ferro designat.

426. *humiles aras* instituit deis inferis; vid. schol. ad Verg.
 ecl. V, 66, ubi inter alia affertur, focos dicari teste Varrone deis in-

instituit silvaeque super contristat opaca.
utque metum numenque loco sacramque quietem
addidit, ardenti nitidum iubar emicat alto.

Atque Argoa manus variis insignis in arnis 430
ibat agens lectas aurata fronte bidentes.
Delius hic longe candenti veste sacerdos
occurrit ramoque vocat: iamque ipse recenti
stat tumulo placida transmittens agmina lauro:
ducit et ad fluvios ac vincula solvere monstrat 435

feris, quocum consentit Stat. Theb. IV, 457; de humilibus aris ad cultum manium exstructis cfr. Rohde Psych. p. 33 et 140.

aras ignotaque nomina divum instituit per figuram dicitur, quae hendiadys vocatur, rursusque per figuram scribitur *ignota nomina divum* pro nominibus ignotorum divum; nomina autem non sunt propria notione, sed magis generali verba, quibus dei ignoti nominantur vel significantur. Vides etiam hoc loco audaciam dicendi Valerio non insuetam. Magnae erant partes deorum ignotorum in Romana potissimum religione: cfr. Gellii noct. Att. II, 28 et Prell. rom. mythol. I³, 62.

427. *silva* — *opaca* i. e. densa fronde, cfr. Ov. met. IV, 339; Stat. silv. V, 5, 30; Theb. II, 248; Paulin. vitae Mart. II, 261.

contristare i. e. contegere praeter consuetudinem quidem sed non inepte hoc loco dicitur.

428. Numini ignoto locum consecrat indeque metus exoritur hominibus loci violandi; cfr. Luc. I, 608.

429. *evocat* Vat., *emicat* Froehner ann. phil. suppl. V, 41. Non credibile est, Valerium artis magicae peritum Mopsum descripsisse.

432. Iam licet Mopso sacris nocturnis peractis ad Argonautas accedere, vid. v. 413; *candenti veste*: ablativus praepositione non addita ponitur similiter etiam VII, 181.

433. *vocat* facilem et aptum habet explicatum, *novat*, quod legitur in cod. Carr., ex 423 inductum est.

434. *placida*, cfr. ad 416.

transmittens agmina lauro i. e. praeter se transire iubet unumquemque praetereuntem lauro tangens; de transmittendi verbi notione cfr. Stat. Theb. I, 498 seq. *nox quae* — *Ignea multivago transmittis sidera lapsu*; VIII, 594 seq. *leo* — *imbelles vitulos mollesque iuencas Transmittit*, i. e. sinit praeterire.

435. *monstrat* cum infinitivo coniunctum cum iubendi vel do-

prima pedum glaucasque comis praetexere frondes
 imperat, hinc alte Phoebi surgentis ad orbem
 ferre manus totosque simul procumbere campis.
 tunc piceae mactantur oves, prosectaque partim
 tergora, per medios partem gerit obvius Idmon.
 ter tacitos egere gradus, ter tristia tangens
 arma simul vestesque virum lustramina ponto
 pone iacit; rapidis adolentur cetera flammis.
 quin etiam truncas nemorum effigiesque virorum

440

cendi notione etiam Hor. sat. II, 8, 52; Lucr. V, 1104; Verg. Aen. IX, 44; Ov. am. I, 6, 8; artis II, 65.

436. *vincula solvere* — *prima* scriptum pro eo quod est primo vincula solvere; cfr. infra 490; IV, 166; VII, 172; 378.

437. Precaturi orientem versus manus tendebant, cfr. Marquardt antiqu. Rom. VI, 173 annot. 5.

438. *totisque* Vat., *totosque* Eyssenhardt mus. Rhen. 17, 386; i. e. toto corpore.

439 sqq. paullo obscurius dicta sunt, praesertim cum subiecta saepius mutari ex sententia demum ipsa concludendum sit: Mopsus prosectat partem hostiarum et in aris ponit, partem per ordines Argonautarum eis obviam eundo quasi minister Mopsi Idmon portat, quem sacerdotem Phoebi esse Valerius dixerat I, 228, ut Mopsus ipse III, 372 *Phoebeius* et 432 *Delius* nominatur; tum Argonautae ter circum aras eunt euntiumque arma et vestes Mopsus ea parte sacri, quam antea Idmon per medios gesserat, tangit, denique hanc in pontum iacit alteramque partem in aris positam cremat.

440. *pectora* Vat., *tergora* Baehrens.

441. *egere gradus*, vid. ad III, 8 et de re ipsa supra 347; *tangens arma*: expectatur perfectum *tactis armis*, sed cfr. IV, 27 *hoc nemus* — *mihi iam domus improba quo me Nympha rapit*.

442. *lustramina ponto pone iacit*: Hom. II, I, 314 οἱ δ' ἀπειλόμενοι καὶ εἰς ἅλα λύματα ἔβαλλον; Verg. eclog. VIII, 101 seq. *fer cineres, Amarylli, foras rivoque fluenti Transque caput iace; nec respexeris*; Claud. de VI cons. Hon. 329 *trans caput aversis manibus iaculatur in austrum Secum rapturas cantata piacula taedas*; cfr. Rohde Psych. p. 362 annot. et p. 376 annot. 3.

444. *quercus nemorum truncas* recte explicat Caussin quercus, quibus rami et frondes recisae sunt coll. Verg. georg. IV, 310 *ani-*

rite locat quercus simulataque subligat arma. 445
 huc Stygias transire minas iramque severi
 sanguinis, his orat vigiles incumbere curas,
 atque ita lustrifico cantu vocat: 'ite perempti
 ac memores abolete minas; sint otia vobis,
 sit Stygiae iam sedis amor; procul agmine nostro 450
 et procul este mari cunctisque absistite bellis.
 vos ego nec Graias umquam contendere ad urbes
 nec triviis ululare velim, pecorique satisque
 nullae ideo pestes nec luctifer ingruat annus,
 nec populi nostrive luant ea facta minores.' 455
 dixerat, et summas frondentibus intulit aris
 libavitque dapes, placidi quas protinus angues,
 umbrarum famuli, linguis rapuere coruscis.

---

malia trunca pedum; vid. praeterea Sil. X, 310 *truncus capitis — exercitus*; de collocatione verborum vid. ad I, 284; *nemus* autem idem significat, quod frondes, ut Paul. vitae Mart. II, 262 seq. *arcebatque omnem foliorum crate calorem Arboris unius densum nemus*.

effigiesque virorum per epexegesin additur: locat truncas quercus, quae essent effigies virorum; de sententia cfr. Verg. Aen. XI, 83 seq.

449. *abolet animas* Vat., *abolet minas* cod. Vat. 1613.

451. Cfr. Verg. Aen. VI, 258 seq.

453. *ululant* manes ad superos redeuntes per noctem Ov. fast. II, 553 et in triviis potissimum talia apparent, cfr. Verg. Aen. IV, 609; Tib. I, 3, 12; anthol. ed. B. 207, 33.

454. De sententia cfr. Verg. Aen. III, 139.

455. *minores* i. e. posteri, ut Verg. Aen. I, 532; 733; VI, 822; VIII, 268; Ov. fast. III, 327; trist. IV, 10, 55; Sil. VI, 550; XVI, 44.

456. *summas* — *dapes* i. e. supremas, ut I, 542; Verg. Aen. II, 324; Hor. c. III, 28, 13; ep. I, 1, 1.

frondentibus aris; cfr. 427.

457. Apud Verg. Aen. V, 84 seqq. anguis dapes ab Aenea manibus Anchisae oblatas consumit; cfr. Sil. II, 584 seqq. ibique Ruperti doctam annot.; Ov. met. XIV, 410; et omnino de serpentibus Geniorum quasi famulis vel manes repraesentantibus Prell. mythol. Rom. II², 196; Rhode Psych. I, 223; Bern. Schmidt Volksleben der Neugriechen p. 184.

Continuo puppem petere et considerare transtris
 imperat Ampycides nec visum vertere terrae:
 exciderint quae gesta manu, quae debita fatis.
 illi alacres pars arma locant, pars ardua celsis
 internunt tabulata toris oriturque trementum

460

459 sqq. Apollonius narravit I, 1078 seqq. Argonautas duodecim dies et noctes navigatione prohibitos esse tempestate maxima excitata Magnae Matris ira, quam cum placavissent, eis copiam datam insulae Cyzicenorū relinquendae. Cum autem Valerius ira Cybeles iam usus esset ad causam funestae illius pugnae explicandam, aliam morae rationem proferre debebat.

459. *considerare transtris*; Verg. Aen. III. 289.

461. *exciderint*: variatur constructio imperandi verbi v. 459 et 460 cum infinitivo, 461 cum coniunctivo coniuncti; cfr. VI, 16 *edocet adfari Minyas fraudemque tyranni ut doceant*. Excidendi autem verbum singularem animo excidendi vel obliviscendi notionem habet cfr. Claud. epist. II, 13; sic *auferre* (memoria) II, 245; *repetere* (memoria) III, 493; *redire* (in memoriam) IV, 187; *tempora legere* (animo) IV, 440; *exigere* (e vita) VI, 572; *intendere* (animum) VI, 600; *percurrere* (oculis) VI, 601; *figere* (cruci) Mart. II, 82, 1; saepius *deiectus* (spe vel animo) ut Sil. XII, 190; Verg. Aen. X, 858; Coripp. Ioh. V, 607; saepissime *advertere* (animum) *deficere* (animo, viribus) *volvere* (animo) *defunctus* (vita) al.

quae debita fatis 'was sie dem fatum zu verdanken hatten' i. e. quae per fata, non ipsis auctoribus, acciderant; sic interdum *debitus* dicitur de rebus ingratīs vel malis, ut VI, 200 *nescit cui debeat Ocheus aut cui fata Tyres*; Luc. IV, 546 *cui volnera prima debebat*; 560 *nec volnus adactis debetur gladiis*; Ov. fast. II, 825 *hoc quoque Tarquinio debebimus?*; cfr. trist. II, 516; Paul. Pell. euchar. 274; Boeth. de cons. phil. I, 5, 30.

462. *celsis* om. Vat., add. cod. Carr., sed valde incertum, num ita scripserit Valerius.

463. *tabulata* hoc loco sedes lignae remigum nominantur; similis certe notio est huius vocis apud Mart. epigr. IX, 59, 5; haec tabulata, ut mollius remiges sedeant, sternuntur toris, quae Graeci ὑπέρσσια dicunt, contextis ex cannabi vel ulva vel simili materia; vid. Pers. sat. V, 146 *tibi torta cannabe fulto Cena sit in transtro*; Ov. met. VIII, 645 seq. *in medio torus est de mollibus ulvis Impositus*

remorum sonus et laetae concordia vocis.

Iuppiter arguentem ceu summa Ceraunia nubem 485
cum pepulit movitque iugis, fulsere repente
et nemora et scopuli nitidusque reducit aether:
sic animi rediere viris, iamque ipse magister
nutat ab arce ratis, remisque insistere tendunt.
instaurant primi certamina liber amictu 470
Eurytus et dictis Talai non territus Idas;
inde alii increpitant atque aequora pectore tollunt.
par gemitu pulsuque labor, versumque vicissim

lecto. Serv. ad Verg. Aen. I, 708 *torum* explicat herbam tortam; sane prorsus falso, si ad illum Vergilii locum respicis, sed vide etiam Non. p. 11 et Isid. orig. XX, 1.

464. *concordia vocis* sc. Orphei, cfr. I, 471 seq.; est vox sono remorum concors.

465. De comparatione cfr. Hom. Il. XVI, 297 seqq.

469. *obsistere tend* Vat., *obsistere tendit* ceteri codd. Verba tradita non alia ratione explicari posse puto atque fecit Dureau: tam vehementer remorum pulsu concussam et promotam esse navem, ut Tiphys in sede sua celsa nutare inciperet et contra tenderet, ne sede decideret. Sed hoc Valerium dicere voluisse cum minime credibile sit. *tendunt* scripsi Schenkelium secutus et *insistere* cum Ph. Wagnero Philol. 20, 637. Nutat autem Tiphys ad socios incitandos, neque frustra, cum statim contendant remis insistere.

470. *instaurant certamina*: parant exordiantur, sic *inst. diem* Verg. Aen. IV, 63 et Stat. Theb. II, 88; *mensas* Sil. XI, 421; *tunicas* Plin. nat. hist. XI, 77; *monumenta* XXXI, 6; *dapes* Claud. rapt. Pros. III, 216.

471. *Talaum* fingit poeta nonnulla dixisse ad irridendum Idam, quod Euryti viribus non par esset, qui fortis describitur I, 439.

472. *increpitant*: provocant, adhortantur, ut Verg. Aen. I, 738; Sil. III, 140; IV, 500; XI, 72.

pectore breviter neque proprie dictum pro eo quod est remorum capulis ad pectus admotis.

473. *par gemitu pulsuque labor*; gemitu et pulsu dativos intellego; labor aequae magnus est atque ea, quae sub aures et oculos cadunt: gemitus pectoris editus in remigando et pulsus remorum marisque; de gemitu in acri contentione virium ex pectore edito cfr. Cic. Tusc. II, 56 *pugiles vero etiam cum feriunt adversarium, in iactandis caestibus*

mittitur in puppem remo mare. laetus et ipse
 Alcides 'quisnam hos vocat in certamina fluctus?' 475
 dixit, et intortis adsurgens arduus undis
 percussit subito deceptum fragmine pectus,
 atque in terga ruens Talaum fortemque Eriboten
 et longe tantae securum Amphiona molis
 obruit inque tuo posuit caput, Iphite, transtro. 480
 Iam summas caeli Phoebus candentior arces
 vicerat et longas medius revocaverat umbras.
 tardior hinc cessante viro quae proxima Tiphys

ingemiscunt, non quod doleant animove succumbant, sed quia profunda voce omne corpus intenditur venitque plaga vehementior.

vicissim hoc loco idem significat quod certatim.

474. *mare, aqua marina, cfr. ad I, 479; eandem notionem habet aequor IV, 666.*

laetus et ipse Alcides — dixit, quem magnis viribus praeditum ad certamen cum inferioribus descendisse non verisimile erat. Etiam apud Apollonium invenimus hanc de fracto remo Herculis narrationem certamine instituto, sed minus bene et contra veritatem poeta Graecus fingit, per aliquantum temporis solum Herculem ceteris defessis navem remigando promovisse. Vix autem credibile, Apollonium nescivisse, si ab uno tantum latere remis agatur, navem non promoveri, sed in orbem moveri.

475. *hos fluctus 'quos ego moveo'. vocat in certamina fluctus; Verg. Aen. VI, 172.*

476. *intortis — undis, undae remis interquentur, cfr. VIII, 287 et ad I, 362.*

477. *subito fragmine i. e. quod subito (remus) fractus est; fragmen actionem frangendi hoc loco indicat ut Sil. I, 372 scindunt (rupes) resonanti fragmine montem.*

478. *in terga ruens, cfr. VI, 399 pavor occupat ingens excussis in terga viris; in tergum cadere dixit Luc. IV, 39; post t. ruere Prud. cathem. VII, 195. Sed apud Coripp. post tergum redire Ioh. III, 229; 240; IV, 189, 922; VI (V), 463; 682; 759; in terga redire VIII (VII), 596 significat idem, quod terga vertere. ut iam apud Sil. X, 191.*

482. *longas medius revocaverat umbras, ne tam longe procederent, i. e. breviores fecerat, contraxerat.*

medius, cum esset in medio cursu; cfr. ad II, 444.

483. *Hercule cessante navem tardiorem factam nihil mirum.*

litora quosque dabat densa trabe Mysia montes
advehitur. petit excelsas Tiryntius ornos; 485
haeret Hylas lateri passusque moratur iniquos.

Illum ubi Iuno poli summo de vertice puppem
deservisse videt, tempus rata diva nocendi
Pallada consortem curis cursusque regentem,
nequa inde inceptis fieret mora, fallere prima 490
molitur caroque dolis avertere fratri.

484. De singulari *densa trabe* cfr. ad III, 228.

486. *haeret lateri*; Verg. Aen. IV, 93; Val. VIII, 55; *passusque moratur iniquos*; cfr. Verg. Aen. II, 724 *sequiturque patrem* (Ascanius) *non passibus aequis*, et de Hyla ipso copiosius narrantem Stat. Theb. V, 441 seqq.; *passus iniqui* sunt passus non aequi i. e. maiores Herculis, ita ut adiectivum proxime accedat ad notionem propriam, sed tamen subest translatio, cum magni Herculis passus Hylae non parvam molestiam pararent; prorsus eadem ratione dictum legimus apud Pers. sat. I, 129 seq. *sese aliquem credens, Italo quod honore supinus Fregerit heminas Arreti aedilis iniquas* et sic saepius de mensuris vel ponderibus, ut Iuv. sat. XIV, 126 *servorum ventres modio castigat iniquo*, cfr. Iahnii annot. ad Pers. l. I.

487. Narrationem de interventu Iunonis et cervo ad pellicien- dum Hylam immisso feliciter invenit Valerius; pariter ea quae in initio libri quarti de Iove in somnis Herculi apparente narravit. Apollonius secutus est fabulam vulgatam de Hyla a Nymphis raptō, dum aquam ex fonte petit ad cenam parandam; in ea re fere omnes auctores praeter Valerium quantum scio consentiunt, nisi quod Zenob. paroem. VI, 21 et Orph. Arg. 643 seqq. paullum discedunt. Vid. Theocr. Idyll. XIII, 36; ibique schol. et ad v. 46; Apollod. I, 9, 19; Strab. XII, 4, 3; schol. Arist. Plut. 1127; schol. Apoll. I, 1207; Anton. Lib. c. 24 ed. Westerm.; Prop. I, 20, 24; Iuv. sat. I, 164; Stat. silv. III, 4, 43; schol. Stat. Theb. V, 453; myth. Vat. I, 49; II, 199; Serv. ad Verg. ecl. VI, 43; Serv. et Prob. ad georg. III, 6; Drac. ed. B. II, 123 seqq. Helbig, Wandgem. Camp. Nro 1260 et 1261. Nonnullos alios locos vide apud Tuerk de Hyla p. 47 seq. et p. 67; de artis operibus p. 74 seqq.

488. Verg. Aen. VII, 511.

489. *consortem curis* i. e. consortem factam curis; cfr. Luc. IV, 178 *studiis consors puerilibus aetas*.

490. Verg. Aen. III, 473.

tum sic adloquitur: 'procerum vi pulsus iniqua
 germanique manu (repetis, quo crimine) Perses
 barbaricas iam movit opes Hyrcanaeque signa:
 Aeetes contra thalamis et virgine pacta 495
 conciliat reges Scythicos, primusque coacta
 advehit Albana Styrys gener agmina porta.
 bellum ingens, atque ipse citis Gradivus habenis
 fundit equos. viden Arctoo de cardine quanta
 tollat se nubes atque aethere pendeat atro? 500
 corripe prima vias; finem cum Phasidis alti
 transierit Perses aciemque admovent urbi,
 coepta refer paulumque moras et foedera necte
 consiliis atque arte tua. sponde adfore reges
 dis genitos, quis arma volens, quis agmina iungat.' 505
 at virgo, quamquam insidias astusque novercae

492. De contentione inter Aetam et Persen orta vide V. 265 seqq.

493. *Perses* est filius Solis et frater Aetae. vid. Hyg. fab. 27; 224; p. 12 Schm.

494. *Hyrcanaeque signa*; utitur et hoc adiectivo Valerius et eo, quod legitur 496, *Scythicos* reges non notione proprie geographica, ut certam aliquam regionem designet, sed omnino ad indicandas gentes in ultimo oriente habitantes. Ceterum sibi poeta non constitit in sociis utriusque ducis designandis, cfr. VI. 34 et quae dicuntur ad V. 606.

497. *gener* sc. futurus; sic Verg. Aen. II. 344; Tib. II. 2. 13; *socer* Ter. Andr. 792; *coniunx* Verg. ecl. VIII. 18 et 66; Aen. VII. 189; Tib. III. 2. 4; *maritus* Verg. ecl. VIII. 30; Aen. IV. 35; *vir* Tib. III. 2. 13.

Albanam portam Caspiae portas Valerius videtur dicere. cfr. Plin. nat. hist. VI. 40.

499. *fundit equos* praeter consuetudinem dictum pro incitat. *carcere* Vat., *cardine* Heinsius.

501. *prima*, pro eo quod est prior, ante me; sic *primus* legitur pro priore etiam IV. 398; 670; VI. 214; Ov. am. I. 7. 32; Verg. Aen. VI. 143.

503. *nefas* Vat., *moras* Burmann.

505. *dis genitos*; cfr. ad I. 1.

506. *aestusque* Vat., *astusque* edit. Bon. et Ald.

sentiat et blandos quaerentem fingere vultus,
obsequitur tamen et iussas petit ocus oras.

Ingemuit Iuno tandemque silentia rumpit:
‘en labor, en odiis caput insuperabile nostris.

510

quam Nemeen tot fessa minis, quae proelia Lernaee
experiar? Phrygiis ultro concurrere monstribus
nempe virum et pulchro reserantem Pergama coepto
vidimus. en ego nunc regum soror! et mihi gentis
ullus honos? iam tum indecores lusaeque dolorum
primitiae, ut tenero superati protinus angues.
debueram nullos iuveni iam quaerere casus
victa nec ad tales forsitan descendere pugnas.
verum animis insiste tuis astumque per omnem

515

Recte Caussin animadvertit, huius Minervae itineris Valerium postea esse oblitum eumque nihil aliud cogitantem, quam ut a Iunone testem importunam amoveret, non sensisse, se inita fabula, quae exitu careret, legentium expectationem frustra movisse.

quamquam insidias — sentiunt; quamquam cum coniunctivo coniunctum ut VIII, 205; alia est ratio loci VI, 39.

509. *ingemuit — rumpit*; variatur tempus historicum ut II, 211; 360; 441; IV, 48 seq.; 61; 247 seq.; 487; V, 260; VII, 509; VIII, 325.

511. *belua* Vat., *proelia* edit. Ald.

513. *ponto* Vat., *coepto* Burmann.

514. Ante oculos habuit Valerius locum Verg. Aen. I, 46 seq.

gentis i. e. generis, simili notione, qua gentes patriciae Romanorum dicuntur.

515. *iussaeque* Vat., solet scribi *iustaeque*, sed *iustus* adiectivum non satis apte coniungitur cum eo quod est *indecores*, quare scripsi *lusae*.

516. *et* Vat., ut Heinsius.

517. Melius erat, inquit Iuno, omnino non pugnare cum hoc iuvene, cum iam initio victa essem; tales pugnae sunt duodecim labores Herculi auctore Iunone iniuncti: sed dea ira commota rursus sententiam mutat.

519. *actumque* Vat., *astumque* Heinsius; *movebo* Vat., *per omnem* cod. Carr.

tende, pudor; mox et Furiarum Ditemque movebo.' 520
 haec ait et pariter laevi iuga pinea montis
 respicit ac pulchro venantes agmine Nymphas,
 undarum nemorumque decus. levis omnibus arcus
 et manicae virides et stricta myrtus habena,
 summo palla genu, tenui vagus innatat unda 525
 crinis ad obscurae decurrens cingula mammae.

520. *ditem quomodo verbo* Vat., *ditemque movebo* cod. Carr. *tende pudor*: quamquam pudore affecta persevera.

Videtur Valerius tangere ultimum duodecim laborum, quo Hercules iussus est Cerberum ex inferis afferre; cfr. etiam Verg. Aen. VII, 312.

521. *pariter*: simul, eodem tempore, cfr. ad I, 368.

iuga pinea, cfr. ad II, 631.

523. *undarum nemorumque decus* Nymphae vocantur; cfr. Stat. Theb. IX, 383. Ea, quae sequuntur, pertinent ad habitum venatricum, cfr. Ov. met. II, 413 seqq.; X, 536; Verg. Aen. I, 318 seqq.; Senec. Phaedr. 390 seqq.; Claud. de cons. Stil. 242 seqq.; de rapt. Pros. II, 30; Nemes. cyneg. 88 seqq.; Callim. hymn. in Dian. 8 seqq.

524. *manicas* scripsit poeta pro armillis, ut Sil. IV, 155 *manicaeque rigeant Ex auro*.

stricta myrtus habena est telum ammentatum ex myrti ligno factum; cfr. Verg. georg. II, 447 *myrtus validis hastilibus* — *bona*; Aen. VII, 817 (gerit Camilla) *pastoralem praefixa cuspidem myrtum*; etiam apud Gratt. cyneg. 129 *myrtus enumeratur inter arbores validis hastilibus aptas*. Sine causa igitur necessaria verba tradita a nonnullis mutata sunt.

525. *umbra* Vat., quod substantivum quamquam de crinibus dici posse nonnullis poetarum locis docetur, tamen propter *innatat* verbum non aptum esse recte visum est; *unda* ed. Ald.; *umbra* et *unda* confunduntur etiam I, 95; III, 1. De crine undatum moto cfr. VI, 618 *terrificis undantem crinibus Hebrum*, nec aliter dicuntur *lora undantia* Verg. Aen. V, 146; *undantes habenae* XII, 471; *undans chlamys* Plaut. Epid. 432; *vagi* crines reperiuntur dicti apud Ov. met. II, 673. De crine venatricum soluto cfr. locos ad 523 allatos; at Diana ipsa in artis operibus semper crine in nodum ligato apparet.

526. *obscurae mammae* i. e. tectae; cfr. Hor. sat. II, 7, 55 *caput obscurante lacerna*; Verg. georg. IV, 424; Aen. II, 135; Ov. met. VI, 521; *cingula mammae* leguntur Verg. Aen. I, 492.

ipsa citatarum tellus pede plausa sororum
 personat et teneris summittit gramina plantis.
 e quibus Herculeo Dryope percussa fragore,
 cum fugerent iam tela ferae, processerat ultra 530
 turbatum visura nemus, fontemque petebat
 rursus et attonitos referebat ab Hercule vultus.
 hanc delapsa polo piceaeque adclinis opacae
 Iuno vocat prensaque manu sic blanda profatur:
 'quem tibi coniugio tot dedignata dicavi, 535
 Nympha, procos, en Haemonia puer appulit alno,
 clarus Hylas, saltusque tuos montesque pererrat.
 vidisti roseis haec per loca Bacchus habenis
 cum domitas acies et Eoi fercula regni
 duceret ac rursus thiasos et sacra moventem; 540
 hunc tibi vel posito venantem pectine Phoebum
 crede dari. quae spes Nymphis aufertur Achaeis!
 praereptum quanto proles Boebeia questu

527. *tellus pede plausa*; sic Stat. silv. I, 3, 74 *natau plaudit aquas* (Auson. Mos. 344 *plaudenti gelidum flumen pepulisse natatu*); Tib. I, 2, 66 *applauso latere*; Verg. georg. III, 186 *plausae sonitus cervicis*; idem est quod dicit Stat. Theb. IV, 11 *plaudit equos* et Ov. met. II, 866 *pectora praebet Virginea plaudenda manu*; Sil. III, 348 *resonas plaudere caetras*. Cfr. Val. IV, 358.

528. Cfr. Lucr. I, 7 seq. *tibi suavis daedalu tellus summittit flores*.

529. *Dryopen* finxit ipse Valerius, nomen fortasse sumpsit ex Verg. Aen. X, 551.

531. *petebat* imperfecto utitur poeta, quia nympa revocata a Iunone non ad fontem pervenit.

537. *fontesque* Vat., *montesque* Baehrens.

539. *fercula* — *duceret* sc. in pompa triumphali, ut Sen. Herc. Oet. 110; Stat. Theb. XII, 524; Prud. in Symm. II, 581 et saepius apud scriptores prosaicos.

540. *moventem*; consilio constructionem mutavit poeta: 'vidisti cum duceret et vidisti moventem', ut indicaret non eodem tempore has res duas factas esse, sed vidit Dryope Bacchum bellatorem et victorem ex India redeuntem, tum postea eum thiasos et sacra moventem; de hac ipsa locutione cfr. ad 232.

543. *proles Boebeia* sunt nympae Boebeidis paludis Thessaliae

audiet et flavi quam tristis nata Lycormae!
 sic ait et celerem frondosa per avia cervum 545
 suscitāt ac iuveni sublimem cornibus offert.
 ille aninos tardusque fugae longunque resistens
 sollicitat suadetque pari contendere cursu.
 credit Hylas praedaeque ferox ardore propinquae
 insequitur; simul Alcides hortatibus urguet 550
 prospiciens: iamque ex oculis auferitur uterque,
 cum puerum instantem quadrupes fessaque minantem
 tela manu procul ad nitidi spiracula fontis
 ducit et intactas levis ipse superfugit undas.
 hoc pueri spes lusa modo est nec tendere certat 555

prope oppidum Boeben sitae: cfr. Hom. II. II, 711 seq.; schol. Pind. Pyth. III, 59.

544. *Lycormas* fluvius Aetoliae etiam ab Ovidio met. II, 245 *flavus* nominatur; eius filiam amore Hylae incensam fuisse fingit Valerius.

547. *tardusque fugae*: Ov. hal. 19; *longum* i. e. aut *diu*. ut IV, 436; Verg. Aen. X, 740; Ov. met. V, 65; Stat. Theb. II, 269; 429; III, 95; silv. I, 3, 13; Sil. III, 572; Mart. I, 31, 7; VIII, 38, 15; IX, 18, 1; Iuv. VI, 65 aut, quod multo probabilius, *procul*, ut Verg. ecl. III, 79 *longum* — *inquit*; Dirarum v. 94 *intueor campos longum*; etiam Hor. artis p. 459 de loco dicitur *longum clamet*.

548. *suadetque*: incitat, impellit; actio haec translata ab hominibus ad res non raro apud poetas invenitur: Lucr. I, 175; II, 171; Verg. ecl. I, 55; Aen. IX, 340; Ov. her. VII, 55; Luc. I, 162; 173; Sil. I, 11; VII, 668; XII, 200; Stat. silv. I, 5, 54; III, 3, 42; Ach. II, 293; Theb. II, 75; III, 603; IV, 247; V, 93; VI, 744; VIII, 170; Prud. perist. II, 491; Paulin. vitae Mart. II, 326. De voce avium legitur Prud. cathem. I, 19.

552. *minantem tela*, cfr. ad I, 338.

553. *spiraculum* est caverna vel antrum, unde fumus vel nebula vel vapores alii exeunt, hoc autem loco videntur significari ipsi humores spirantes ex aqua ascendentes et ad refrigerandum apti; cfr. *spectaculum*, quod non solum significat locum, ubi spectatur, sed etiam rem, quae spectatur.

555. *pueris perfusa* Vat., *pueri spes lusa* ed. Bon. tertia et Ald., cfr. Verg. Aen. I, 352.

amplius; utque artus et concita pectora sudor
 diluerat, gratos avidus procumbit ad amnes.
 stagna vaga ceu luce micant, ubi Cynthia caelo
 prospicit aut medii transit rota candida Phoebi:
 tale iubar diffundit aquis; nil umbra comaeque 560
 turbavitque sonus surgentis ad oscula Nymphae.
 illa avidas iniecta manus heu sera cientem
 auxilia et magni referentem nomen amici
 detrahit; adiutae prono nam pondere vires.
 Iam pater umbrosis Tirynthius arcibus ornos 565
 depulerat magnoque iugi stridore revulsas
 terga super fulvi porrexerat horrida monstri

556. *utque artus* — *sudor diluerat*; de plusquamperfecto cfr. Kuehn. gramm. lat. II § 207, 5; *ut* autem coniunctio temporalis accedit ad notionem causalem; similiter *postquam* apud antiquiores saepiusque *quando*.

557. *amnes* significant aquas fontis; sic torrentes dicuntur *amnes* Verg. Aen. IV, 164 atque adeo aquae in vas infusae VII, 464; XII, 417.

avidus sc. bibendi; cfr. ad I. 183 et de re Sedul. pasch. c. I. 210 *promus ab amne bibit*.

558. *sic* Vat., *ceu* Heinsius.

559. *medii* — *Phoebi*; vid. ad II. 444.

560. Mirus candor dicitur faciei Hylae fontem illustrantis, cum ad bibendum procumberet.

Imagine admodum venusta et vere poetica describit Valerius nympham ex aqua orientem puerumque, dum labris aquam bibendi causa tangeret, osculatam et amplexam secum in profundum traxisse; id quoque pulcherrime verbis pingitur nympham magis magisque appropinquare: primum apparet umbra quaedam eius aqua etiamtum submersae, tum conspiciuntur comae, denique fit sonitus, cum Dryope caput ex aqua ad osculandum exserit. Contra ipsa detrahendi actio ornatus narratur apud Apollon. I. 1237 seqq.; Baehrens Valerii verba prorsus falso interpretatus est.

561. *surgentis ad oscula nymphae*: eleganti brevitate dictum, cfr. Stat. Ach. I, 485 (cum) *Gradivus in hastam surgeret*; Iuv. VI, 507 *et levis erecta consurgit ad oscula planta*.

566. *depulerat*; fortasse scribendum *impulerat*.

litora curva petens; alia nam calle reversum
 credit Hylan captaque dapes auxisse ferina.
 sed neque aput socios structasque in litore mensas 570
 unanimum videt aeger Hylan nec longius acrem
 intendens aciem. varios hinc excitat aestus
 nube mali percussus amor, quibus haeserit oris,
 quis tales impune moras casusve laborve
 attulerit; densam interea descendere noctem 575
 iam maiore metu; tum vero et pallor et amens
 cum piceo sudore rigor. ceu pectora nautis
 congelat hiberni vultus Iovis agricolisve,
 cum coit umbra minax, comitis sic adficit error
 Alciden saevaeque monet meminisse novercae. 580
 continuo, volueri ceu pectora tactus asilo

570. Apud Apollonium I, 1257 seqq. a Polyphemo, qui clamoribus Hylae rapti auditis frustra puerum quaesiverat, Hercules de iactura edocetur.

571. *unanimum* adiectivum solet dici de pluribus, interdum autem de uno dictum reperitur, qui alteri familiaritate vel animo est coniunctissimus; sic IV, 162; Verg. Aen. IV, 8; Sil. IX, 401; XIII, 651; XVI, 251; Sen. Oedip. 773; Stat. silv. V, 1, 176; Theb. IV, 354; IX, 169; X, 727; Auson. parent. 19, 11.

573. *nube mali*; obnubilatur animus, cum nesciat, quid Hylae factum sit; cfr. ad III, 66.

574. *casusve laborve*: Verg. Aen. IX, 211 *casusve deusve*.

576. De ellipsi verbi *oritur* cfr. ad I, 489.

577. *piceus* est sudor mixtus cum pulvere, ut Verg. Aen. IX, 813; *caeruleum* sudorem Herculis venenata veste lacerati Ovidius dixit met. IX, 173.

578. Iovis vultus nautis ex nubibus quasi minatur; *congelat* sc. metu, saepius sic *frigidus* adiectivum legitur, cfr. ad VII, 530.

579. *umbra* hoc loco est atra nubes; varie adhibent hanc vocem poetae ad res tenebricosas vel quae umbram faciunt significandas, velut taberna tonsoris tenebricosa Hor. ep. I, 7, 50; barba densa Stat. Theb. IV, 336; quin etiam alae Cupidinis silv. III, 4, 30 umbra nominantur.

581. Sumpsit comparisonem Valerius ex Apoll. I, 1265 seqq., sed in brevius contraxit neque vero eo pulchriorem reddidit: pluri-

emicuit Calabris taurus per confraga saeptis
 obvia quaeque ruens, tali se concitat ardens
 in iuga senta fuga: pavet omnis conscia late
 silva, pavent montes, luctu succensus acerbo 585
 quid struat Alcides tantaque quid apparet ira.
 ille, velut refugi quem contigit improba Mauri
 lancea sanguineus vasto leo murmure fertur
 frangit et absentem vacuis sub dentibus hostem,
 sic furiis accensa gerens T'yrnthius ora 590
 fertur et intento discurrit montibus arcu.
 heu miserae quibus ille feris, quibus incidit usquam
 immeritis per lustra viris! volat ordine nullo
 cuncta petens; nunc ad ripas deiectaque saxis

bus contra verbis laborem Herculis in quaerendo Hyla consumptum persequitur.

tactus asilo; vocabulum rusticorum. rarissime a scriptoribus receptum: Verg. georg. III, 147, ex eo sumpsit Valerius; praeterea legitur Plin. nat. hist. XI, 100; XXXII, 10; schol. Stat. Theb. I, 32; Tertull. de pudic. 10; cfr. Sen. epist. 58, 1.

582. *confraga*, dumeta densa, cfr. Luc. VI, 126 *confraga densis Arboribus dumeta tegunt*; vid. praeterea Stat. Theb. IV, 494.

584. *conscia silva* sc. raptus Hylae, cui quasi adfuerat; sic *conscia culpa* antra dicuntur IV, 356.

587. Comparatur Hercules cum leone vulnerato, ut Turnus apud Verg. Aen. XII, 4 seqq.; cfr. etiam Apoll. I, 1243; Theocr. id. XIII, 61 seqq.; Luc. I, 207 seqq.; ceterum hoc loco nimis cumulavit Valerius comparationes.

improbam lanceam Wagner dictam putat propter magnitudinem, rectius Caussin. quod ab hoste fugiente missa sit.

588. *vasto* — *murmure*, cfr. ad II, 534 et I, 158.

589. Impotens ira leonis describitur.

591. *decurrit* Vat., *discurrit* Baehrens.

592. *ferae* Vat., *feris* Schmitz de Val. Fl. dicendi genere p. 21.

594. *deiectaque saxis flumina* i. e. celerrime defluentia vel decidentia; sic Auson. Mos. 247 leguntur *scopulis deiectae undae*; cursum ipsum deiectum nominat Man. III, 371; passivum scribitur notione reflexiva medii Graeci, ut saepe *mutari moveri verti*; rariora sunt haec exempla Valeriana: IV, 677 *abductis montibus*: postquam montes se

flumina, nunc notas nemorum procurrit ad umbras. 595
 rursus Hylan et rursus Hylan per longa reclamat
 avia; responsant silvae et vaga certat imago.

At sociis immota fides austrisque secundis
 certa; mora est nec parvus Hylas, quamquam omnibus aequae
 grata rudimenta: Herculeo sub nomine pendent. 600
 illum omnes lacrimis maestisque reposcere votis,
 incertique metu nunc longas litore voces
 spargere, nunc seris ostendere noctibus ignes.
 ipse vel excelsi cum densa silentia montis

abduxerunt, recesserunt; V, 285 *quibus addimur armis*: nos addimus; 331 *Medea — rapta toris*: postquam de toro se deiecit, desiluit; VI, 491 *virgo — commissa sorori*: quae se commiserat; VII, 372 *noctique infertur opacae*: se infert; VIII, 54 *rapido per devia passu tollitur*: se tollit, currit, properat. Cfr. inter alia etiam Ov. met. XIV, 762; fast. III, 231; Verg. Aen. II, 707; VII, 640.

595. *notae nemorum umbrae* sunt eae, in quibus antea Hercules ornum remo aptam quaesiverat inveneratque, quasque iterum iterumque Hylam quaerens pererrat.

596. *reclamat* i. e. iterum clamat, ut VIII, 174; Coripp. de laud. Iust. II, 169; de re cfr. Verg. ecl. VI, 43 seq.

599. *moraes* Vat.; *mora est* Eyssenhardt, sed cum perversa interpunctione; *nec* alteri sententiae vocabulo postponitur, cfr. ad I, 261.

600. *Herculeo sub nomine pendent*; haec locutio exemplo carere videtur; sententia aperta 'sie stehen unter dem Banne des Namens des Hercules.'

602. *longas litore voces spargere* i. e. in omnes partes mittere; saepius leguntur *sagittas tela fulmina calamos hastilia sp.*, sed etiam *nomen sp.* Ov. met. VIII, 267; bellum Sil. IX, 277; *ululatum spargit in auras* Stat. Theb. VII, 121; vid. praeterea Val. V, 487 *suus ut magnum rex spargit ab Argis Alciden*.

longae voces 'weit hin schallend', sic Ov. met. III, 706 *Penthea sic ictus longis ululatibus aether Movit*; alia notione scripsit Verg. Aen. IV, 463 *longas in fletum ducere voces*; incertior est locus Ov. met. XIV, 405 *longis Hecaten ululatibus orat*; cfr. praeterea Horatii locum artis poeticae ad V, 547 allatum.

604. *densa silentia montis* nominantur, quia mons densis arboribus consitus poetae animo obversabatur; cum autem et ex v. 588

strata vel oblati ductor videt aequora ventis 605
 stat lacrimans magnoque viri cunctatur amore.
 illius incessus habilemque ad terga pharetram,
 illum inter procures maestaeque silentia mensae
 quaerit inops quondam ingenti comprehensa trahentem
 vina manu et durae referentem monstra novercae. 610

Nec minus interea crudelis iapyga Iuno
 adsidue movet et primis cum solibus offert.
 iamque morae impatiens cunctantes increpat ultro
 Tiphys et oblato monet otia rumpere cursu.
 ergo animum flexus dictis instantis Iason 615
 concedit sociosque simul sic fatur ad omnes:
 'o utinam, Scythicis struerem cum funera terris,

---

et ex 611 appareat ventum secundum flare, *silentia* non possunt dicta esse de foliis vento non motis, sed ne minimum quidem sonitum audiunt Herculis silvas perquirentis, ita ut ne levissimum quidem vestigium relictum sit ad eum quaerendum; ventus autem, qui *fluit*, est lenissimus (cfr. *strata aequora* 605), itaque ad navigandum aptissima tempestas; nihilo tamen setius Iason cunctatur.

607. *habilemque ad terga pharetram*; ingenti tergo respondet ingens pharetra; paullum alia notione dixit Verg. Aen. XII, 432 *postquam habilis lateri clipeus loricaque tergo est*.

609. *trahentem vina* i. e. einschlürfen; cfr. Luc. IX, 934 *pallentia volnera lambit Ore venena trahens*; Sen. Agam. 878 *merumque in auro veteris Assaraci trahunt*; similiter *auras tr.* Oed. 599; Herc. Oet. 893; Ov. met. II, 229; *oblivia* Luc. IX, 356.

comprehensa — vina manu; satis audacter vina dicuntur pro poculo vini pleno, cfr. Stat. Theb. X, 279 *coetibus hos mediis vina inter et arma iacentes*; sed in ea re audacia Valerio non feliciter cessit, quod cum dicit *vina trahentem*, de ipso potu cogitandum est, cum autem haec *vina manu comprehensa* dicit, de vase vini pleno. Ebrius describitur Hercules in Eurip. Alcest. 747 seqq.; in artis operibus saepius Hercules conspicitur vel potans vel iam ebrius, cfr. Prell. graec. mythol. II³, 268.

613. *ausus* Vat., *ultro* Koch coniect. p. 20, quod quamquam dubitanter recepi imprimis motus verbis Vergilianis Aen. X, 830; *orsis* i. e. verbis Baehrens, sed languet haec notio cum *increpat* coniuncta, cum ipsa verba non afferantur.

vox mihi mentitas tulerit Parnasia sortes,
 agmine de tanto socium qui maximus armis
 adforet, hunc Iovis imperiis fatoque teneri 620
 ante procellosum scopulis errantibus aequor.
 necdum fama viri nec certior extitit auctor.
 verum agite et, dubiis variant quia pectora curis,
 consulite et, motis seu vos via flatibus arguet,
 pergite et inceptos mecum revocate labores, 625
 seu pluris tolerare moras rursusque propinquis
 quaesivisse iugis, pretium haut leve temporis acti.
 dixerat; et studiis iamdudum freta iuventus
 orat inire vias; unum tanto afore coetu,
 nec minus in sese generis dextrasque potentes 630

618. *vox Parnasia* est vox Apollinis Delphici: optat Iason, ut oraculum de Hercule relicto datum falsum sit; tale oraculum alias non commemorat poeta, nisi quod Mopsus Apolline plenus I, 218 Hylae raptum obscuris verbis tangit, sed cfr. ad I, 544. *o utinam — tulerit*; expectatur *tulisset*; at cfr. 654 *ceu — maneat*; Plaut. Men. 295 *perieris* (i. e. utinam periisses); Ter. Andr. 463 *utinam aut hic surdus aut haec muta facta sit*.

619. *maximus armis*: Verg. Aen. II, 339.

622. Iason dicit oraculo se doctum esse, fore ut ab Hercule desereretur, sed neque fama neque auctore certiore constare, iam eo ipso tempore hoc accidisse.

623. *agite et — consulite*; particula addita praeter consuetudinem, sed cfr. Verg. Aen. V, 58 *agite et laetum cuncti celebremus honorem. variant qui* Vat., *variant quia* Heinsius; *dubiis variant pectora curis* figura enallages dictum est: variant curae in pectore; cfr. ad I, 499.

626. *pluris* sc. est.

tolerare — quaesivisse; tempora variavit Valerius, ut mox 681 seq. *dare — lustrasse*; VII, 209 *dilexisse — reddere*; de infin. perfecti cfr. ad I, 361.

627. *pretium haut leve temporis acti* esse dicit Iason, quia aliquam tamen habet spem, fore ut Herculem amplius quaerendo tandem inveniant.

628. *studiis — freta iuventus* i. e. freta se suis studiis suoque ardore expeditionem ad felicem exitum perducturam.

630. *dextrasque potentes*: Verg. Aen. VII, 234.

esse ferunt. tali mentem pars maxima flatu
 erigit et vana gliscunt praecordia lingua:
 saltibus ut mediis tum demum laeta reducit
 cerva gregem, tum gestit aper reboatque superbis
 comminus ursa lupis, cum sese Martia tigris 635
 abstulit aut curvo tacitus leo condidit antro.
 at pius ingenti Telamon iam fluctuat ira
 cum fremitu, saevisque furens periuria dictis
 insequitur magnoque implorat numina questu.
 idem orans prensatque viros demissaque supplex 640
 haeret ad ora ducis, nil se super Hercule fari,
 sed socio quocumque, gemens quamquam aspera fama
 iam loca, iamque feras per barbara litora gentes,
 non alium contra Alciden, non pectora tanta
 posse dari. rursum instimulat ducitque faventes 645
 magnanimus Calydone satus, pro moribus ille

631. *flatu* i. e. *superbia*; sic saepius apud poetas legitur, sed plurali numero, ut 699; singularis sententia non prorsus certa Sil. X, 248.

632. *gliscunt praecordia*; cfr. II, 278; praecordia autem indicant superbiam, ut Ov. met. XI, 149.

634. *reboat* i. e. contra boat, boando respondet; sic *regemere* Coripp. Ioh. IV, 1120 *bipennes Congeminant validos silvis regementibus ictus*, et ipsum reboare Paul. Nol. XV, 36 *asinam reboare loquendo* — *fecisti*; Sid. VIII, 10 *ad nostrum reboat concava Roma sophos*.

637. *pius* Telamon nominatur insignis fide erga Herculem; *ingenti iam fluctuat ira*: Verg. Aen. IV, 532 *magnoque irarum fluctuat aestu*; XII, 527 *fluctuat ira intus*.

638. *ferens iurgia* Vat., *furens periuria* Koestlin, Phil. 39, 425.

641. *haeret ad ora ducis* i. e. non discedit a vultu Iasonis; similiter paneg. in Pis. 188 *haeret in haec populus spectacula*, ubi Wernsdorf *ad haec* scripsit; cfr. Ter. Eun. 1055 *ut haeream* — *apud Thaidem*; Plaut. Epid. 191 *haerere apud nescio quam fidicinam*.

642. *quamquam* postponitur ut *quippe* I, 452; 699; *quoniam* V, 676; VIII, 320; *quando* VII, 17.

646. *potioribus* Vat., *pro moribus* Baehrens; Ellis journal of philol. IX, 56 fortasse recte traditam scripturam interpretatur 'me-

deteriora fovens semperque inversa tueri
 durus et haud ullis umquam superabilis aequis
 rectorumve memor. 'non Hercalis' inquit 'adempti,
 sed tuus in seros haec nostra silentia questus 650
 traxit honor, dum iura dares, dum tempora fandi.
 septimus hic celsis descendit montibus auster
 iamque ratem Scythicis forsán statuisset in oris;
 nos patriae immemores, maneant ceu nulla revector
 gaudia, sed duro saevae sub rege Mycenae, 655
 ad medium cunctamur iter. si finibus ullis
 has tolerare moras et inania tempora possem,

lioribus rationibus causam deteriozem defendens' coll. Soph. Oed. Col. 765 seq.

647. *inversa tueri durus* i. e. pertinax in eis defendendis, quae perversa essent neque defendi deberent; *inversa* dicuntur ea, quae ex bona condicione in deteriozem mutata sunt, cfr. Hor. c. III, 5, 7 *pro curia inversique mores!* Quintil. instit. or. III, 9, 9 *nonne nos haec inversa consuetudo deceperit?* Apparet *durum* hoc loco pertinacem significare, sed exemplo videtur carere; proxime accedunt loci, qualis est Verg. georg. II, 170 *Scipiadus dueros bello* (Italia extulit) 'ausdauernd'. De pervicacia Meleagri cfr. quae exponit Prell. graec. mythol. II³, 304 seq.

650. Meleager socios silentium tenuisse affirmat reverentia Iasonis ductos ideoque sero postquam ius loquendi dedisset (v. 624), se de mora ingrata queri. Falso putant Burmann et Wagner, his verbis vituperari Iasonem, quod omnia ex arbitrio et regia superbia agat, sed vituperatur, quod tamdiu cunctatus sit.

652. Iam per sex dies moratum esse Iasonem his verbis ostenditur.

655. *duro* — *sub rege* sc. Eurystheo, qui nobis redeuntibus novos labores imponeret.

656. *ad medium iter* i. e. in medio fere itinere; similiter dicitur velut Nep. vit. Att. 22, 4 *sepultus est iuxta viam Appiam ad quintum lapidem* e. q. s.

Si in ulla regione, inquit Meleager, tales moras tolerare possem, certe in patria possem ibique quietus mansissem.

657. *inania tempora* i. e. inertia, in quibus nihil agatur. ut Verg. Aen. IV. 433; paullo alia est notio Ov. met. II. 575, ubi dicuntur tempora inaniter consumpta.

regna hodie et dulcem sceptris Calydonā tenerem
 laetus opum pacisque meae, tutusque manerem
 quis genitor materque locis. quid deside terra 660
 haeremus? vacuos cur lassant aequora visus?
 tu comitem Alciden ad Phasidis amplius arva
 adfore, tu socias ultra tibi rere pharetras?
 non ea pax odiis oblitave numine fesso
 Iuno sui. nova Tartareo fors semine monstra 665
 atque iterum Inachiis iam nuntius urguet ab Argis.
 non datur haec magni proles Iovis; at tibi Pollux
 stirpe pares Castorque manent, at cetera divum
 progenies, nec parva mihi fiducia gentis.
 en egomet quocumque vocas sequar, agmina ferro 670
 rupta metam, tibi dicta manus, tibi quidquid in ipso
 sanguine erit, iamque hinc operum quae maxima posco.
 scilicet in solis profugi stetit Herculis armis
 nostra salus. nempe ora aequae mortalia cuncti
 ecce gerunt; ibunt aequo nempe ordine remi. 675
 ille vel insano iamdudum turbidus aestu,
 vel parta iam laude tumens consortia famae

---

660. *deside terra*; cfr. ad I, 109.

661. *vacuos cur lassant aequora visus*; de sententia, qua indicatur prospectus in vastum mare, quo tandem oculi fatigantur, cfr. I, 707 *visu lassatur inani omnis eques*.

664. *fax* Vat., *pax* Heinsius; etiam III, 96 in Vat. confunduntur haec vocabula, et IV, 20 Vat. habet *fas*, cum vera scriptura *pax* sit.

oblitave sui: Verg. Aen. III, 629.

666. *iterum* hoc loco idem quod *rursus*, ut IV, 625; Lucr. IV, 283; Prop. II, 18, 12; Stat. Theb. I, 307; Man. V, 610; Coripp. Ioh. VI, 672.

669. Cfr. Luc. VIII, 362.

670. *et ego et* Vat.; *en egomet* Heinsius; *voces qua tegmina* Vat.; *vocas, sequar*; *agmina* Iacobs: *egomet* fere eadem notione dictum. atque simplex *ego*, de qua re vide ad V, 200.

671. *plura* Vat.; *rupta* Baehr.

675. *ibant* Vat., *ibunt* ed. Ald.; *aequo* sc. atque antea.

despiciat ac nostris ferri comes abnuit actis.
 vos, quibus et virtus et spes in limine primo,
 tendite, dum rerum patiens calor et rude membris 680
 robur inest; nec enim solis dare funera Colchis
 sit satis et tota pelagus lustrasse iuenta.
 spes mihi, quae tali potuit longissima casu
 esse, fuit; quicumque virum perquirere silvis
 egit amor; loca vociferans non ulla reliqui. 685
 nunc quoque, dum vario nutat sententia motu,
 cernere devexis redeuntem montibus opto.
 sat lacrimis comitique datum, quem sortibus aevi
 crede vel in mediae raptum tibi sanguine pugnae.
 Talibus Oenides urguet: simul incita dictis 690
 heroum manus. ante omnes Argoa iubebat
 vincla rapi Calais. furias miratur ovantum

678. *abnuit*: recusat; cfr. Liv. XXII, 13, 11 *nec abnuebant* — *melioribus parere*.

679. *in limine primo*; cfr. ad I, 823; non sine causa iuniores potissimum adhortatur Meleager.

680. *rude membris robur inest*, nondum laboribus vexatum, integrum; sic Ov. am. III, 6, 16 nominat *rude solum* nondum aratum; Priap. 44, 4 *hastam*; Iuven. II, 192 seq. *liquido si quis de fonte renatus Et statu sancto rudibus consistere membris Coeperit* i. e. in integrum restitutus.

681. Ne simus, inquit Meleager, contenti, ut solis Colchis bellum inferamus totumque iuventutis tempus in hac expeditione transmarina consumamus.

683. Cfr. Verg. Aen. XI, 312.

684. *perquirere* — *egit amor*; raro *agere* c. infin. coniungitur. saepius composita, velut *adigere* Sil. II, 497 al.; *subigere* Sil. I, 635 al.

688. Cfr. Verg. Aen. II, 291.

689. *in mediae* — *sanguine pugnae* i. e. media in caede; similiter VI, 23 *abstineant alienae sanguine pugnae*.

692. *vincla rapi* i. e. celerrime solvi; huius loci meminit Val. IV, 31; cfr. Ov. met. XI, 489 *hic rapit antennis* i. e. celerrime demittit; Sil. IX, 218 *fossarum rapuere moras* i. e. celerrime amoverunt; Coripp. Ioh. IV, 814 *r. castra* i. e. celeriter expugnare; de Calaide cfr. Apoll. I, 1300 seqq.

Aeacides, multusque viri cunctantia corda
 fert dolor, an sese comitem tam tristibus actis
 abneget et celsi maerens petat ardua montis. 695
 non tamen et gemitus et inanes desinit iras
 fundere. 'quis terris pro Iuppiter' inquit 'Achaeis
 iste dies! saevi capient quae gaudia Colchi!
 non hi tum flatus, non ista superbia dictis,
 litore cum patrio, iam vela petentibus austris, 700
 cunctus ad Alciden versus favor: ipse iuvaret,
 ipse ducis curas meritosque subiret honores.
 iamne animis, iam gente pares? aequae inclita fulgit
 dextera? nulla fides, nulli super Hercule fletus?
 nunc Porthaonides, nunc dux mihi Thracia proles? 705
 aspera nunc pavidos contra ruit agna leones?
 hanc ego magnanimi spoliū Didymaonis hastam,

693. *Aeacides* hoc loco sine dubio putandus est Telamon coll. v. 637 et Apoll. I, 1289. Dolor impellit virum, ut deliberet, num navem relinquere debeat; de usu particulae *an* vid. Kuehn. gramm. lat. II, § 235,7.

695. Cfr. Verg. Aen. VIII, 221.

700. Poetica imagine venti vela petere dicuntur. cum nondum navigatur; hoc, ut multa, non intellexit Baehrens.

702. De hac re in initio carminis Valerius nihil dixit; Apollonius contra I, 331 seqq. narrat Herculem ab Argonautis ducem creatum esse, sed recusasse quominus hoc munus susciperet atque negasse, se quemquam nisi Iasonem ducem passurum; paullo aliter Orph. Argon. 280 seqq. rem factam describit, cum dicit ipsum Iasonem, quia se non satis dignum iudicaret, sociis suasisse ut Herculem ducem crearent, sed Hercule auctore Iasonem creatum esse. Herculem re vera ducem fuisse tradiderunt Nicander heter. II frg. 48; Diod. IV, 41; Dion. Mytil. apud Apollod. I, 9, 29.

703. *adque* Vat., *aeque* Vossius; *eulei* Vat., *fulgit* Madvig adv. crit. II, 141.

pares sc. estis, vid. ad II, 51.

705. *Porthaonides* Meleager filius Oenei filii Porthaonis; non recte nunc editur *Parthaonides*, cfr. Bergkii verba apud Brix. Plaut. Men. 745.

707. Hunc heroem Didymaonem finxit Valerius. nomen sumpsit

quae neque iam frondes virides nec proferet umbras,
 ut semel est evulsa iugis ac matre perempta
 fida ministeria et duras obit horrida pugnas, 710
 testor et hoc omni, ductor, tibi numine firmo:
 saepe metu, saepe in tenui discrimine rerum
 Herculeas iam serus opes spretique vocabis
 arma viri, nec nos tumida haec tum dicta iuvabunt.'

Talibus Aeacides socios terroribus urgens 715
 inlacrimat multaque comas deformat harena.
 fata trahunt, raptusque virum certamine ductor
 ibat et optenta mulcebat lumina palla.
 hic vero ingenti repetuntur pectora luctu,

ab Verg. Aen. V, 359, ubi artifex commemoratur; hoc autem loco est vir fortis, quo superato Telamon hastam spoliū cepit.

In testanda hasta imitatus est Valerius Hom. Il. I, 234 seqq. et Verg. Aen. XII, 206 seqq.; cfr. etiam Apoll. I, 466.

709. *mater* de arbore, a qua ramus avulsus est, dicitur apud Verg. Georg. II, 23; 55; Aen. XII, 209; Pseudo-Ov. nucis 13; Man. V, 241; Coripp. de laud. Iust. II, 78; 81; saepiusque etiam apud Columellam et Plinium mai.

711. *omni — numine* i. e. per omnes deos; paullo aliter scripserat Vergilius Aen. XII, 188 *di numine firment*.

712. *tenui discrimine* indicatur summum periculum, in quo parvum momentum mutationem rerum gravissimam afferre possit; cfr. Ov. met. VII, 426 *attonitus tamen est ingens discrimine parvo Committi potuisse nefas*.

713. *opes* scribit Valerius pro singulari, auxilium enim ab Hercule ferendum indicatur, sed eadem notione etiam nonnullis aliis locis pluralis scriptus legitur: IV, 125; Liv. trag. fr. 20 R.; Hor. c. III, 3, 28; ep. I, 10, 36, ubi *opibus* auxilium significari argutius quam verius negatur.

716. Cfr. Achillem apud Homerum Il. XVIII, 23; praeterea Verg. Aen. X, 844; Catull. 64, 224; Stat. Theb. III, 50.

718. *obtenta — lumina palla*: Stat. Theb. XII, 469.

719. *repetuntur pectora luctu*, ut antea primum capta erant, cum Herculem requirerent; cfr. Sil. VIII, 104 *Aeneas dulci repetitus amore*.

ut socii sedere locis nullaeque leonis
 exuviae tantique vacant fastigia transtri. 720
 flet pius Aeacides, maerent Poeantia corda,
 ingemit et dulci frater cum Castore Pollux.
 omnis adhuc vocat Alciden fugiente carina,
 omnis Hylan, medio pereuntia nomina ponto. 725
 Dat procul interea toto pater aequore signum
 Phoreys et immanes intorto murice phocas

720. *ut socii sedere locis*: *sedere* perfectum est *sidendi* verbi, non *sedendi*, sed cfr. tamen quae ad III, 738 et IV, 61 dicta sint.

721. *vestigia* Vat., *fastigia* Sandstroem emend. in Prop. Lucan. Val. Flacc. p. 33; quae sint *vestigia* transtri vacantia aequae ac Sandstroem ignoro, *fastigia* summa pars transtri intellegenda.

Consentit Valerius in ea re cum Apollonio, quod Hercules in Mysia relinquitur. sed apud poetam Graecum I, 1273 seqq. Argonautae tum demum Herculem relictum esse sentiunt, cum navis iam esset in cursu, id quod probabilitate caret; contra Telamonem autem statim oriuntur filii Boreae, postremo placantur animi interventu Glauci eiusque vaticinationibus; cum Hercule autem et Hyla relinquitur etiam Polyphemus; cfr. Hyg. fab. XIV *quem* (Hylam) *dum Hercules et Polyphemus requirunt, vento rapta navi deserti sunt*; idem tradit Apollod. I, 9, 19, 2. Contra alii aliter tradiderunt, aut toti expeditioni Herculem aut omnino non interfuisse aut alio loco relictum esse, cfr. quae exposuerunt Apoll. I, 9, 19, 3; schol. Apollon. I, 1168; 1290; apud Theocr. XVIII, 73 seqq. Hercules ab Argonautis tanquam desertor vituperatur atque pedibus ad Colchos pervenit; Diod. IV, 49 expeditione in Colchos iam facta Argonautas redeuntes cum Hercule Troiam expugnasse narrat; Anton. Liber. c. 26 Polyphemo solo relicto Herculem cum ceteris ancoram ab Mysia solvisse.

726. *toto aequore* fere idem est atque *per totum aequor*, ut VIII, 103 *nec me tua sibila toto exagitant infesta mari*.

727. *Phoreys* est dominus belluarum marinarum: Verg. Aen. V, 240; 824; *chorus Phorci* invenitur etiam Plin. nat. hist. XXXVI, 26; vid. praeterea Prelleri graec. mythol. I⁴, 560. *pater* nominatur, ut interdum semidei vel heroes, sic *Hercules* III, 565; Stat. silv. III, 1, 125; Prop. IV, 9, 71; *Silvanus* Hor. epod. II, 22; *Tiberis* Stat. silv. I, 6, 100; (*Tiberinus pater* Verg. georg. IV, 369); *Portunus*

contrahit antra petens; simul et Massylus et una
Lyctius et Calabris redit armentarius arvis.

ilicet extremi nox litore Solis Hiberas

730

condidit alta domos et sidera sustulit axis.

flamina conticuere, tacet cum flatibus aequor.

Amphitryoniades nec quae nova lustra requirat,

nec quo temptet iter, comitis nec fata parenti

quae referat, videt, aut socios qua mente revisat.

735

urit amor solusque negat decedere silvis.

Verg. Aen. V, 241; *Eridanus* Sil. IV, 691; *Inachus* Verg. Aen. VII, 792; Val. V, 209; *Rhenus* Mart. X, 7, 1, *Oceanus* Sil. V, 395; *Albula* VIII, 454; *Lar familiaris* Plaut. Merc. 834; *Somnus* Val. VIII, 70.

729. *Lyctius* pastor Lycto ex urbe Cretensi ortus.

730. Nox in littore Oceani domos Hiberas, quas Sol extremus visit, tenebris condit.

731. *axis* est caelum vertens, in quo fixa cogitantur sidera; vid. Verg. Aen. IV, 482 (Atlas) *axem humero torquet stellis ardentibus aptum*; idem versus legitur VI, 798; cfr. XI, 202; Ov. met. II. 70 seq.; 204; Avien. phaen. 78.

732. *flumina* Vat., *flamina* cod. Carr.; *iacet* Vat., *tacet* Burmann.

734. *parenti* i. e. matri. nam patrem occiderat Hercules. cfr. Apollon. I, 1212 seqq., Prelleri graec. mythol. II³. 247; Dracont. Hyl. 159 *quid matri narrabo tuae, quae te mihi parvum Deposuit...?* et 161 seqq. *dicam tamen ipse parenti 'Eculta genetrix, nimium laetare, beata Ante parens hominis pulchri, modo numinis auctor'*.

736. *solisque* Vat., *solusque* Reuss observ. Valerian. p. 33; *negat* i. e. recusat, non vult; cfr. V, 29; VII, 306; Sil. IX, 534 *extingui primordia tanta negabam*; Ov. ex Pont. III. 6, 20 *Nec — Leucothee nanti ferre negavit opem*; Stat. silv. I, 5, 63 *hic iterum sudare neget*; II, 2, 47 *exactamque negat dimittere lucem*; III, 1, 123 *excindere — saxa negantia ferro*; Theb. IV, 127 *ire tamen peritura in castra negavit*; V, 233 (fera) *verbere crebro in mores negat ire suos*; V, 412 *clarumque audire negantem Lassat agens Tiphys*; Sil. XI, 470 (ratis) *pontumque intrare negaret*; XIV, 19 *Nereus — dividos (populos) coniungi pernegat*; XVI, 548 *cineresque simul iacuisse negarunt*. Horum locorum talis est sententia, ut voluntas negantium, non sermo indicetur aut indicari possit.

737. *gemitu* Vat., *gemitum* Heinsius; *gemere leones dicit etiam*

non aliter gemitum quondam lea prolis ademptae
 aegra dedit; sedet inde viis inclusaque longo
 pervigilant castella metu; dolor attrahit orbes
 interea et misero manat iuba sordida luctu.

740

Lucr. III, 297, *gemitus* autem *prolis* scribitur ut Verg. Aen. I, 462 *lacrimae rerum*; II, 784 *lacrimas dilectae pelle Creusae*; 413 *ereptae virginis ira*; X, 863 *Lausi dolores*; Ter. Andr. 261 *miser cordia huius*.

738. *terga* Vat., *aegra* Heinsius; *gemitum* — *dedit* i. e. gemit: de hac dicendi ratione cfr. ad IV, 69; perfectum autem *dedit* scriptum est in comparatione eadem notione qua Graeci aoristo utuntur, vid. III, 85; 465; 582; IV, 49; V, 343; VI, 411; 666; 756; VII, 376; cfr. Kuehn. gramm. lat. II § 33, 9 et interpretes ad Verg. georg. I, 49.

sedet inde viis: leaena postquam latebras, in quibus prolem edidit, vacuas prolemque raptam vidit, primo mugitum tollit, tum obsidet vias, ut hominibus aggrediendis rapinam ulciscatur.

739. *dolor attrahit orbes* etsi inusitate dictum est, tamen facile intellegitur, quid Valerius dicere voluerit: dolor oculos contrahit; cfr. Hom. II. XVII, 136 (λέων) πᾶν δὲ τ' ἐπισκόνων κάτω ἔλκεται ἔσσε καλῶπων; *attractionem* autem frontem pro *contractione* scripsit etiam Senec. de benefic. IV, 31; cfr. VI, 7 *vultus tuus—colligit rugas et attrahit frontem*. Oculi autem saepius *orbes* dicuntur, ut IV, 235; VI, 246; Cul. 222; Ov. met. II, 752; Luc. II, 184; *oculorum orbes* Verg. Aen. XII, 670; *oculi orbis* Luc. VI, 216. At quid Valerius ultimo versu indicare voluerit, non perspicio neque tam offendo in iuba leaenae commemorata quam in eo, quod iuba misero luctu manasse dicitur. Viderint hoc alii; nam de lacrimis cogitare, ut Wagner fecit, ineptum est.

Typis expresserunt Max Schmiersow (Zahn & Baendel),
Kirchhainii (Lusatia).

Berliner Studien
für
classische Philologie u. Archaeologie

herausgegeben von

Prof. Dr. Oscar Seyffert.

Neue Folge.

Erster Band.

Drittes und viertes Heft.

C. Valeri Flacci Setini Balbi
Argonauticon

Libri octo

enarravit

P. Langen.

Pars Posterior continens Libros IV—VIII.

Berolini 1897.

Apud S. Calvary & Co.

C. VALERI FLACCI SETINI BALBI

ARGONAVTICON

LIBRI OCTO

ENARRAVIT

P. LANGEN.

PARS POSTERIOR CONTINENS LIBROS IV—VIII.

BEROLINI
APVD S. CALVARY & CO.
MDCCCXCVII.

C. VALERI FLACCI
ARGONAUTICON
LIBER QVARTUS.

Atque ea non oculis divum pater amplius aequis
sustinuit, natique pios miseratus amores
Iunonem ardenti trepidam gravis increpat ira:
'ut nova nunc tacito se pectore gaudia tollunt! 5
haeret inops solisque furit Tirynthius oris.
at comite immemores Minyae facilesque relicto
alta tenent. sic Iuno ducem foveat anxia curis
Aesonium, sic arma viro sociosque ministrat.
iam quibus incertam bellis Scythicaeque paventem 10
gentis opes, quanta trepidam formidine cernam!
tum precibus, tum me lacrimis et supplice dextra
attemptare veto; rerum mihi firma potestas.

---

1. Verg. Aen. IV, 372; IX, 209.

4. *se* om. Vat., add. Heinsius; de *tacito pectore* cfr. Verg. Aen. I, 502 *Latonae tacitum pertemptant gaudia pectus*.

6. *faciles* i. e. *facili negotio parati* sc. ad Herculem obliviscendum, deserendum; de hac adiectivi *facilis* notione cfr. ad I, 151.

8. *viros* Vat., *viro* Heinsius.

9. *incertam* i. e. *nescientem* quo se vertat, quid faciat, *inopem consilii*, ut III, 603; V, 303; Luc. VIII, 166; falso explicant Burmann et Wagner *incertam* esse Iunonem de eventu bellorum.

12. *rerum mihi firma potestas*; imitatus videtur Valerius Verg.

i, Furiis Veneremque move; dabit impia poenas
virgo nec Aeetae gemitus patiemur inultos.'

dixit et arcano redolentem nectare rorem,
quem penes alta quies liquidique potentia somni,
detulit inque vagi libavit tempora nati.

ille graves oculos et Hylan resonantia semper
ora ferens, ut nulla deum superare potestas,
procumbit. tandem fessis pax reddita silvis,
fluminaque et vacuis auditae montibus aurae.

Ecce puer summa se tollere visus ab unda

15

20

Aen. X, 18, ubi Iuppiter ipse a Venere appellatur *rerum aeterna potestas*, at Valerio res non feliciter cessit, cum hoc loco non agatur de potestate Iovis, quam Iuno avertere vel elevare non possit, sed de certa voluntate, de qua eum precibus demovere nequeat. An scripsit poeta *firma voluntas*?

13. Alludit Iuppiter ad ea quae futura sunt: Veneris auxilium Iunonem implorasse poeta narrat VI, 449 seqq. et VII, 156 seqq.; de Furiis cfr. ad VII, 170.

15. *redolentem nectare rorem*; redolendi verbum rarius cum ablativo quam cum accusativo coniungitur, sed cfr. Verg. georg. IV, 169 *redolentque thymo fragrantia mella*; Ov. met. XV, 80 *mella thymi redolentia flore*.

Rorem Iovis somni efficientem invenisse videtur Valerius.

16. *liquidus somnus* potest esse tranquillus, ut *mens* Cat. 63, 46; *animus* Plaut. Epid. 643; Pseud. 232; de homine ipso Most. 751; Mil. 665; fortasse autem ideo somnus liquidus nominatur, quia laticis instar corpus perfundit, cfr. Verg. Aen. I, 691 *Venus Ascanio placidam — quietem irrigat*; Lucr. IV, 905 *somnus per membra quietem irriget*; Fur. apud Macr. sat. VI, 1 *mitemque rigat per pectora somnum*; Hom. Od. V, 492 ὕπνον ἐπ' ἑμμάσι χεῖρε.

18. Oculi oraque Herculis somno gravantur; *graves* igitur prae-dicative. quod nunc dicitur, additum est, falso Wagner tristes oculos explicat neque minus falso cum ceteris interpretibus deum Somnum intellegit, cuius hoc quidem loco nullum apparet vestigium, sed est Iuppiter, qui somnum propria notione dictum immisit.

20. *fas* Vat., *pax* ed. Bon. et Ald.

21. Tum rursus lene murmur aquae susurrique frondium audiri poterant, cum regio illa vacaret clamore Herculeo.

frondibus in croceis et iniquae munere Nymphae,
 stansque super carum talis caput edere voces:
 'quid, pater, in vanos absumis tempora questus? 25
 hoc nemus heu fati mihi iam domus, improba quo me
 Nympha rapit saevae monitu Iunonis, in amnes
 nunc Iovis accessus et iam mihi numina caeli
 conciliat iungitque toros et fontis honores.
 o dolor! o dulces quas gessimus ante pharetrae! 30
 iam socii laetis rapuerunt vincula ventis,
 hortator postquam furiis et voce nefanda
 impulit Oenides. verum cum gente domoque
 ista luet saevaeque aderunt tua numina matri.
 surge age et in duris haut umquam defice; caelo 35
 mox aderis teque astra ferent; tu semper amoris
 sis memor et cari comitis ne abscedat imago.'
 talibus orantem dictis visuque fruentem
 ille ultro petit et vacuis amplexibus instat
 languentisque movet frustra conamina dextrae: 40

23. *iniquae munere Nymphae* i. e. veste caerulea, qua indutus describitur Hylas a Mopso I, 220.

26. *haec* Vat., *heu* Dorville ad Charit. V, 1.

27. *amnes* non videtur mutandum coll. I, 692; servavit Caussin.

28. *lumina* Vat., *numina* Baehrens.

29. *toros* om. Vat., add. Burmann.

fontis honores i. e. quales habent dei fontium.

34. Tangit Valerius notam de Meleagro fabulam, quam fusius narravit Ovid. met. VIII, 260 seqq.

aderunt tua numina matri; data hac occasione ipse poeta finxit etiam Herculis fuisse partes in ulciscendo Meleagro.

35. *surge age*; Verg. Aen. III, 169.

37. *et — ne* pro eo quod est *neu*; vid. ad II, 5.

38. Verg. Aen. IV, 219.

39. *vacuis amplexibus* i. e. inanibus, sic *vacua nomina* Tac. hist. I, 30.

40. *movet frustra conamina dextrae* audaci enallage dictum pro eo quod est frustra conatur dextram movere; cfr. III, 281 *tristi sileant ceu cetera planctu* i. e. ceu ceteri tacite secum lugeant.

corpus hebet somno refugaque eluditur umbra.
 tum lacrimis, tum voce sequi, tum rumpere questus,
 cum sopor et vano spes maesta resolvitur actu.
 fluctus ab undisoni ceu forte crepidine saxi
 cum rapit halcyones miserae fetumque laremque,
 it super aegra parens queriturque tumentibus undis
 certa sequi, quocumque ferant, audetque pavetque,
 icta fatiscit aquis donec domus haustaque fluctu est;
 illa dolens vocem dedit et se sustulit alis:

45

42. *rumpere quaestus*; vid. ad I, 508.

43. Vano actu ex somno Hercules excitatur et cum somno etiam spes Hylae amplectendi evanescit.

44. Hanc Herculis cum halcyone comparationem imitatus est Stat. Theb. IX, 360 seqq., sed vividum descriptionis Valerianae colorem non assecutus; cfr. etiam Sen. Agam. 680 seqq.; sane neglexit poeta traditam de diebus halcyoniis narrationem, cfr. Hyg. fab. 65; Serv. ad Verg. georg. I, 399; myth. Vat. I, 9; al.; Prell. graec. mythol. II³, 249.

46. *it super* i. e. supervolat sc. fluctus nidumque abreptum; raro etiam apud alios poetas eundi verbum pro volandi positum legimus: Ov. artis II, 37 *restat iter caelo*, inquit Daedalus, *caelo tentabimus ire*, et de eadem re v. 60 *aetherias — per auras ibimus*; de sagitta sic dicitur met. VIII, 695; X, 588; de Mercurio per aera volante Sil. XVI, 501; *super* autem praepositio a verbo divellitur, ut vice adverbii fungatur, cfr. Nep. VII, 8, 1 *Atheniensibus exhaustis praeter arma et navis nihil erat super*; Verg. ecl. V, 6 *super tibi erunt, qui dicere laudes, Vare, tuas cupiunt*; Caes. de bello civ. II, 10 *eo super tigna bipedalìa iniciunt*. Quamquam licet etiam praepositionem intellegere, ut coniungenda sit cum *tumentibus undis*, neque id satis certum, si adverbium esse statuimus, utrum *tumentibus undis* sit dativus, quod putat Burmann, an ablativus.

48. *icta fatiscit aquis*: Ov. trist. I, 10, 8. *donec* postponitur tertio vocabulo, primo I, 591; II, 473; IV, 403; VIII, 292; 383; cfr. de *dum* coniunctionis collocatione II, 32; VII, 76.

49. *vocem dare* significat clamare vel loqui. ut VII, 373; 412. Sic permulta substantiva in accusativo posita et cum dandi verbo coniuncta imprimis apud Vergilium et Ovidium, rarissime apud lyricos poetas simplicem verbi notionem efficiunt intransitivam: haec substantiva plerumque habent notionem soni alicuius aut motum signi-

haut aliter somni maestus labor. exsilit amens
effusisque genas lacrimis rigat. 'ibimus', inquit
'solus et hos montes desertaque lustra tenebis,
care puer, nec res ultra mirabere nostras?'

50

ficant: *balatus dare* Ov. met. VII, 540; *cantus* (canere) Pseudotib. III, 4, 40; Verg. Aen. I, 398; IX, 618; Ov. fast. II, 767; Sid. XV, 59; *certamina* (certare) Cul. 316; *carmen* (canere, de avibus) Prop. IV, 3, 32; *choros* (saltare) Il. lat. 881; *cladem* (cadere) Lucr. V, 347; *clamorem* Verg. Aen. III, 566; Sil. VI, 252; VII, 326; *clangorem* Sil. IV, 118; *crepitum* Lucr. VI, 110; Iuv. III, 108; *cursum* (currere) Verg. Aen. X, 870; Drac. VII, 95 B.; *dicta* Val. II, 69; IV, 222; VII, 558; Lucr. V, 53; Ov. fast. I, 356; V, 572; ex Pont. IV, 16, 31; Verg. Aen. II, 790; V, 852; VI, 628; VII, 323; 471; VIII, 541; IX, 431; X, 600; 633; XII, 81; 441; Sil. VII, 746; Petron. c. 121 v. 100; Claud. carm. min. 51, 2; anthol. B. 271, 13; Lucil. sat. M. I, 13; Alcim. Avit. III, 283; *discessum* (discedere) Lucr. IV, 41; *finem* (desinere) Verg. Aen. VI, 76; Sid. VII, 598; *fletus* Ov. met. II, 340; *fragorem* VIII, 340; XI, 507; Lucr. VI, 129; 136; Stat. Theb. V, 388; VI, 601; 882; Paul. Nolan. XXVIII, 86; Paul. Petr. vit. Mart. II, 301; *fremitus* Sen. Oed. 227 (cod. E.); Drac. V, 309 B.; *fugam* (fugere) Val. VII, 570; Verg. Aen. XII, 367; *gemitum* Val. III, 738; Ov. her. XI, 30; XV, 123; met. II, 606; VI, 565; VIII, 513; 758; X, 509; 599; XV, 612; Stat. Theb. IV, 23; VI, 107; 527; Verg. Aen. I, 485; II, 53; IV, 409; IX, 709; XI, 377; XII, 713; Sil. III, 643; V, 398; 592; Prud. psych. 797; Coripp. Ioh. IV, 1115; 1160; VI (V) 612; *insidias* Ov. artis II, 594; (Plaut. Pseud. 594; 1239; 1245; Mil. 303; Bacch. 286; Cas. 436; Aulul. 662; Vid. frgm. 10;) *iocos* Spart. vita Hadr. 25; *iurgia* Claud. de bell. Gild. 295; *labem* (labi) Lucr. II, 1145; *lacrimas* (praetermissis eis locis, ubi dativus additur, cui lacrimae dentur vel dicentur) Ov. her. III, 15; XIII, 113; amor. I, 7, 60; rem. 129; met. XI, 669; XIII, 622; trist. I, 8, 28; Verg. Aen. IX, 292; Alcim. Av. V, 330; (non huc pertinet *lamenta dare* Stat. silv. III, 3, 135) *latratus* Sen. Med. 840; *modos* (modulando canere) Ov. fast. IV, 214; Verg. Aen. VII, 701; *motus* (moveri) Lucr. II, 311; Ov. met. V, 629; *mugitum* Ov. fast. I, 560; met. XV, 510; Sil. I, 370; Auson. 64, 1; Drac. V, 282, *murmura*, *murmur* Lucr. VI, 143, Ov. met. II, 788; Auson. ep. XXIV, 11 Sch.; Venant. Fort. VIII, 3, 208; *partus* (parere) Ov. fast. I, 623; *pausam* (desinere) (Plaut. Pers. 818); *planctus* Sen. Troad. 641; Octav. 720; *plangorem* Ov. met. II, 346; VIII, 447;

haec fatus relegitque vias et vallibus exit
 incertus, quid Iuno ferat, quas apparet iras.
 nec minus et socios cernit procul aequore ferri
 praecipites tacitumque pudet potuisse relinqui.

55

XIV, 421; *plausum* Verg. Aen. V, 215; Claud. de laud. Stil. II, 403; Coripp. in laud. Iust. I, 346; (Plaut. Asin. 947; Rud. 1421; 1423; Cist. 787; Most. 1181; Capt. 1036;) *preces* Ov. ex Pont. IV, 9, 130; *principium* (incipere) (Ter. Eun. 457); Lucr. I, 339; *pugnam* (Plaut. Bacch. 273; Pseud. 525; Capt. 583; Ter. Eun. 899;) *proelia* Verg. georg. III, 265; Gratt. cyneg. 155; *querelas* Paul. Nol. XX, 143; *questus* Sen. Thyest. 1036; *ruinam* (ruere) Lucr. II, 1145; V, 347; VI, 801; Verg. Aen. II, 310; XI, 613; *saltus* (salire) Ov. met. II, 165; III, 599; 683; IV, 551; XI, 524; fast. I, 507; Ibidis 285; Verg. Aen. XII, 681; Venant. Fort. vit. Mart. II, 385; *sibila* Ov. met. IV, 493; XV, 684; Corn. Sev. frg. 6 B.; Sid. XV, 12; *sonum sonitum* Val. III, 106; Ov. met. III, 37; VII, 629; XI, 735; XII, 276; XIV, 740; XV, 527; Ibidis 159; fast. VI, 698; ex Pont. III, 3, 66; IV, 4, 12; Tib. I, 8, 58; Stat. silv. V, 3, 55; Theb. V, 564; Verg. georg. II, 306; III, 83; 199 (*sonorem*); IV, 409; Aen. II, 243; III, 238; 584; V, 139; 435; VII, 567; IX, 667; X, 488; XI, 458; 799; XII, 267; 524; Lucr. VI, 108; 131; 136; 157; 170; Gratt. cyneg. 343; Drac. VIII, 645; Enn. ann. 290; 320 B.; Varronis Atac. frg. 12, 2 B.; Alcim. Av. VI, 239; Sid. II, 335; Boeth. de cons. phil. III, 1, 8; *stragem* (mori) Nemes. cyn. 197; *tinntum* Ov. fast. IV, 184; Sen. Phaedr. 792; *tortus* (torqueri) Verg. Aen. V, 276; *tumultus* Paul. Nol. XIX, 280; *turbam turbellas* (Plaut. Pseud. 110; Bacch. 357; Pers. 852; Ter. Eun. 653; Caecil. frg. 101 R.) *ululatus* Verg. Aen. XI, 190; *vagitus* Ov. her. XI, 85; *verba* (exceptis eis locis, ubi propria dandi notio subest, ut Verg. Aen. X, 639; Ov. met. VI, 164; ex Pont. IV, 9, 11 pro simplici loquendi notione apud posteriores demum poetas) Anthol. 62, 10; 94, 4 B.; Avian. fab. IX, 20; XXIV, 10; XXXVII, 2; XXXVIII, 6; Orest. trag. 767; Maximian. eleg. V, 72; Venant. Fort. III, 27, 2; XI, 23, 6; app. 24, 2; Arat. act. apost. II, 41; 1032; Dracont. de deo III, 456. Itaque satis mirum, hanc locutionem, quae meliorum scriptorum temporibus longe aliud significavit, hac notione praeditam uno loco etiam apud Valerium inveniri VII, 251; contra ut *dicta* saepe, sic *voces dare* nonnullis locis reperitur: Ov. met. IX, 583; Verg. Aen. VII, 560; XI, 534; 840; Sil. XIII, 735; Sen. Thyest. 1036; Drac. V, 288; Claud. de rapt. Pros. II, 233; Venant. vit. Mart. IV, 50; Val.

Iamque iter ad Teucros atque hospita moenia Troiae
 flexerat Iliaci repetens promissa tyranni,
 cum maesto Latona simul Dianaque vultu
 ante Iovem stetit et supplex sic fatur Apollo: 60
 'in quem alium Alciden, in quae iam tempora differs
 Caucaseum, rex magne, senem? nullumne malorum

VII, 373; 412; denique eo loco, unde disputatio initium fecit. Consulto omisi omnia ea exempla, in quibus dativo addito dandi verbum ad solitam notionem videtur accedere. Ideo autem in hac re exponenda paullo longior fui, quia ex verborum indicibus notis minime apparet, quam late hic usus apud poetas patuerit. Cfr. etiam Thielmann 'das verbum dare' p. 28 seqq. et 77 seqq.

De perfectis *dedit* et *sustulit* cfr. ad III, 738; *se sustulit alis*: Verg. Aen. V, 657; IX, 14.

61. *stetit* — *fatur*; de varietate temporum cfr. ad III, 509; de singulari numero *stetit* ad III, 228; perfectum autem *stetit* ponitur eadem fere sententia, qua saepe aoristus in Graeca lingua eorum verborum, quae statum aliquem significant, ad eam actionem indicandam, ex qua status ille sequatur; *stetit* igitur est hoc loco 'sie trat (vor ihn) hin'; sic IV, 583 (cum) *rapidi steterint in gurgite montes* 'wenn sie stehen geblieben sind'; II, 404 *modo saeva quierunt aequora* 'sind zur Ruhe gekommen'; IV, 172 *quierit* 'möge er zur Ruhe gekommen sein'; Verg. Aen. VII, 6 *postquam alta quierunt aequora*; cfr. IV, 523; VI, 226; Auson. Mos. 178 *medio cum sol stetit aureus orbe*; Hor. ep. II, 1, 204 seq. *actor cum stetit in scaena, concurrat dextera laevae*; 83 *vel quia nil rectum, nisi quod placuit sibi, ducunt* 'was bei ihnen Gefallen gefunden hat'.

Iovem precibus Latonae eiusque liberorum commotum esse, ut Herculem mitteret ad liberandum Prometheus, ipse Valerius videtur finxisse. Omnino nihil de Prometheus liberato legitur apud Apollonium, sed Herculem ad Eurystheum rediisse poeta graecus narrat I, 1347. Etenim etiam id Valerius excogitavit ad carmen suum digressionibus ornandum, in ipsa Argonautarum expeditione Prometheus liberatum esse; Diodorus IV, 15 hoc ante expeditionem factum esse dicit, Apollod. II, 5, 11, 10 Herculem id fecisse proficiscentem ad Hesperides, (quocum consentit Hyg. astr. II, 15,) Servius ad Verg. Aen. VIII, 300 ab Hesperidibus redeuntem.

62. *quem alium*; synaloephe rarissima, cfr. Muell. de re metr. p. 283 (p. 393 ed. alt.).

finem adeo poenaeque dabis? te cuncta precatur
gens hominum atque ipsi iam te, pater optime, montes 65
fessaque cum silvis orant iuga. sat tibi furtum
ignis et aetheriae defensa silentia mensae'.
dixit ubi, e scopulis media inter pabula diri
vulturis ipse etiam gemitu maestaque fatigat
voce Iovem saevis relevans ambusta pruinis 70
lumina; congeminant amnes rupesque fragorem
Caucaseae; stupet ipse dei clamoribus ales.
tunc etiam superas Acheronte auditus ad arces
Iapetus; gravis orantem procul arcet Erinyes
respiciens celsi legem Iovis. ille dearum 75
fletibus et magno Phoebi commotus honore
velocem roseis demittit nubibus Irim.
'ī, Phrygas Alcides et Troiae differat arma.
nunc' ait 'eripiat dirae Titana voluci'.
diva volat defertque viro celeranda parentis 80
imperia atque alacrem laetis hortatibus implet.
Iam Minyae mediis clarae per sidera noctis
fluctibus intulerant placido cava lintea cursu,

65. *optime* om. Vat., add. cod. Monac.

66. Satis audaci zeugmate *furtum ignis et defensa silentia mensae* coniunguntur, cfr. VIII, 254. Sed quid Prometheo cum silentiis aetheriae mensae? Num Valerius Tantali et Promethei crimina in unum confudit?

68. De collocatione *ubi* particulae cfr. IV, 229; V, 306; 443; VI, 546; VIII, 218; sic *ut* insolentiore loco ponitur I, 127; 205; IV, 137; V, 330.

71. *congeminant* — *fragorem*; Stat. Theb. VI, 41.

78. *arma Troiae* i. e. bellum contra Troianos, ut Sil. II, 428 *bella Aeneadum*; Drac. II, 94 *bella suis* de Herculis cum apro Erymanthio pugna.

80. *celeranda* — *imperia*; cfr. v. 385 et *opem celerare* III, 251.

81. *hortatibus implet*; II, 126; Stat. Theb. X, 35; Sil. V, 150; cfr. I, 105 *attollitque animos hortando et talibus implet*.

82. *per sidera*: cum sidera collucerent, sic *per lunam* Verg. Aen. II, 340.

multaque deserto memores super Heracle volvunt.
 Thracius at summa sociis e puppe sacerdos 85
 fata deum et miserae solans incommoda vitae
 securum numeris agit et medicabile carmen;
 quo simul adsumpta pulsus fide luctus et irae
 et labor, et dulces cedunt e pectore nati.

Interea magni iam iam subeuntibus astris 90
 Oceani genitale caput, Titania frenis
 antra sonant; Sol auricomis urgentibus Horis
 multifidum iubar et bissono sidere textam

85. *at (ast)* coniunctio primo sententiae vocabulo postposita reperitur etiam I, 264; II, 437; V, 548; VI, 197; VIII, 255.

87. *securum carmen*, i. e. quod faciat, ut homines curas obliviscantur, significatione rarissima, sed cfr. Ov. ex Pont. II, 4, 23 *securae biberes si pocula Lethes*, et sic fortasse etiam verba interpretanda Sili III, 170 *mulcentem securo membra sopore Aggreditur iuvenem*; iam id minus insolitum, quod *medicabilis* quoque adiectivum transitivam notionem habet, cfr. *genitabilis dissociabilis penetrabilis* al.; vid. ad I, 782, ubi etiam de agendi verbo dictum est.

88. *quod simul adsumpta pulsum fide* Vat., quod servaverunt recentissimi tres editores, sed vix credibile, Valerium ad tantam audaciam progressum esse, ut cum deberet dicere, Orpheum carmen cecinisse voce adsumpta lyra i. e. nervis lyrae concinentibus, scriberet carmen pulsum esse atque prorsus falso affert Dureau Iuv. sat. VII, 55, neque probari potest Thilonis excusandi ratio, qui praef. XV 'Valerius carmen', inquit, 'quod e fidibus pulsatis quasi eliceretur, pelli dixit', cum hoc loco carmen non sit cantus nervorum, sed vox humana praeter cantum nervorum nominata; recepi cum Burmanno scripturam ed. Bonon. *quo — pulsus*.

89. Filii Argonautarum commemorantur etiam I, 150.

91. *genitale caput*; de re cfr. ad II, 62; *caput* videtur fontem significare, cfr. Hes. theog. 282.

92. *Titania — antra* sunt antra Solis, qui Titane ortus ipse interdum Titan a poetis nominatur, ut Verg. Aen. IV, 119 al.

frenis — sonant; ipsa frena sonantia dixit Ov. met. II, 121.

urgentibus Vat., *urgentibus* codd. interpol.

93. *multifidum iubar*: Sol cum corona radiata saepe apparet in artis operibus; vid. Gerhardt ges. Abhandl. I tab. V, 1; 2; VI, 1;

loricam induitur; ligat hanc qui nubila contra
balteus undantem variat mortalibus arcum. 95
inde super terras et eoi cornua montis
emicuit sparsitque diem candentibus undis,
et Minyas viso liquerunt flamina Phoebō.

Proxima Bebrycii panduntur litora regni,
pingue solum et duris regio non invida tauris. 100
rex Amycus; regis fati et numine freti
non muris cinxere domos, non foedera legum
ulla colunt placidas aut iura tenentia mentes.
quales Aetnaeis rabidi Cyclopes in antris
nocte sub hiberna servant freta, sicubi saevis 105
advectet ratis acta notis tibi pabula dira
et miseras, Polypheme, dapes: sic undique in omnes
prospiciunt cursantque vias, qui corpora regi
capta trahant. ea Neptuno trux ipse parenti
sacrifici pro rupe iugi media aequora supra 110

3; VII. 1; 2; 3; Muelléri-Wies. Denkm., I. 54. 270; II. 23, 251; 75.
971; 972; cfr. anthol. 139, 7 B.

bissenum sidus recte de duodecim signis zodiaci explicatur; de
toto Solis ornatu cfr. Ov. met. II. 118—124 et Stat. Theb. III.
410 seqq.

95. Splendore baltei Solis varii colores arcus caelestis efficiuntur;
undantem arcum sc. aqua, ut VIII. 254.

96. *Eous mons* Taurus ab interpretibus intellegitur.

97. *traxitque* Vat., *sparsitque* Crusius apud Harl.

99. De Amyco quae narravit Valerius usque ad v. 344, con-
ferenda cum Apoll. II, 1—164. Apud Theocr. idyll. XXII, 27 seqq.
Argonautae superatis demum Cyaneis ad Bebryces deveniunt; cum
Apollonio et Valerio consentit Apollodorus I. 9, 20.

101. *numine* i. e. Neptuno, cuius filius erat Amycus ex nympba
Melia, cfr. v. 119.

103. De aut coniunctionis collocatione vid. ad II. 181.

110. *pro rupe* i. e. in extremo margine rupis in mare promi-
nentis (*media aequora supra*); dicitur ut *pro littore ripa tribunali*
rostris aliaque multa.

De *supra* praepositionis collocatione cfr. ad I. 151.

torquet agens; sin forma viris praestantior adsit,
 tum legere arma iubet sumptisque occurrere contra
 caestibus; haec miseris sors est aequissima leti.
 huc ubi devectam Neptunus gurgite puppem
 sensit et extremum nati prospexit in oras 115
 et quondam laetos domini certamine campos,
 ingemit ac tales evolvit pectore questus:
 'infelix imas quondam mihi rapta sub undas,
 nec potius magno, Melie, tum mixta Tonanti!
 usque adeone meam quacumque ab origine prolem 120
 tristia fata manent? sic te olim pergere sensi,
 Iuppiter, iniustae quando mihi virginis armis
 concidit infelix et nunc chaos implet Orion.
 nec tibi nunc virtus aut det fiducia nostri,
 nate, animos opibusque ultro ne crede paternis. 125
 iam iam aliae vires maioraque sanguine nostro

111. *torquet agens*; participium *agens*, quod nobis abundare videtur, additur ad actionis notionem intendendam, ut VII, 151; Verg. Aen. I, 117; 191; IV, 71; Stat. Theb. VI, 876; Coripp. Ioh. III, 431; IV, 262; Venant. Fort. XI, 4, 3; de vita Mart. I, 153. Apud Apollonium omnes hospites cum Amyco pugnare coguntur, cfr. Hyg. fab. 17.

116. Poetice Valerius etiam campis ipsis sensum crudelitatis tribuit.

119. De *Melia* matre Amyci vid. Apoll. II, 4; Hyg. fab. 17; amata est etiam ab Inacho, Ov. am. III, 6, 25; Apollod. II, 1, 1; schol. II, 1, 22. Matrem Amyci Bithynidem nominat Apollod. I, 9, 20, 1, qua de re cfr. schol. Apoll. II, 4.

121. *olim* i. e. iamdudum, vid. ad I, 35; de pergendi verbo ad I, 31.

123. *chaos*, cfr. ad I, 831. Quod Neptunus Dianam iniustam nominat, quae sagittis Orionem interfecit, quamquam potest poeta ideo fecisse, ut Neptunum ira abreptum immerito Dianam, cui vim afferre voluit Orion, incusare fingat, tamen probabilius est poetae menti observatam esse narrationem Homeri Od. V, 121 seqq.

implendi verbum immensam Orionis magnitudinem designat.

125. *opibusque* — *ne crede*; vid. ad II, 5.

126. Ut maior potestas, sic fata maiora i. e. superiora dicuntur,

vincunt fata Iovis, potior cui cura suorum est.
 atque ideo neque ego hanc tumidis avertere ventis
 temptavi tenuive ratem, nec iam mora morti
 hinc erit ulla tuae. reges preme, dure, secundos.' 130
 abstulit inde oculos, natumque et tristia linquens
 proelia sanguineo terras pater alluit aestu.
 Principio fluvios gentemque et litora ductor
 explorare iubet, paulumque egressus Echion
 invenit obscura gemitus in valle trahentem 135
 clam iuvenem et caesi maerentem nomen amici.

quibus succumbit fortuna prolis Neptuniae; cfr. etiam *maiora carmina* VII, 352. Non recte locum intellexerunt Burnmann et Wagner.

128. *tumidis* — *ventis*; sic *auster* tumidus vocatur Verg. Aen. III, 357; *eurus* Ov. am. I, 9, 13.

130. *hinc* i. e. a me; an ab hoc tempore?

reges preme dure secundos; haec verba sine dubio vitiose tradita sunt, cum fieri non possit, ut Neptunus tam abrupte sermonem rursus ad Iovem convertat, sed cum adhuc emendatio aliqua saltem ex parte probabilis non inventa sit, verba intemptata reliqui.

132. Prodigium indicatur cruentae mortis filio instantis: simile narratur apud Hom. Il. XVI, 459.

133. *fluvii* videntur hoc loco significare fontes aquae dulcis vel ipsam hanc aquam; cfr. V, 342; Verg. georg. III, 126; 301; Luc. VII, 224; Sil. XIII, 123.

134. Echione filio Mercurii utitur Iason tamquam praecone et exploratore, vid. I, 440; IV, 734; VII, 543. Narratio, quae sequitur de Otreo et Dymante, non legitur apud Apollonium, sed navem appellentibus statim ipse Amycus occurrit Il. 8 seqq., sic etiam apud Theocr. idyll. XXII, 44 seqq. Rem ipse Valerius finxit, nomina sumpsit ab Hom. Il. III, 186 et XVI, 718.

135. *gemitus* — *trahere* sc. e pectore; cfr. VIII, 400; Ov. met. XI, 709; Enn. trag. 67 R. (ex certa emendatione); *saepius legitur suspiria trahere*: Ov. met. II, 753; amor. II, 19, 55; Val. VIII, 457; Sil. I, 530; aegr. Perd. 185; 235; Prud. c. Symm. I, 480; (Plaut. Trucul. 600 *suspirium*); *gemitus ducere* dixit Verg. Aen. II, 288; *suspiria ducere* Ov. met. I, 656; X, 402.

136. *maerentem nomen* i. e. cum maerore nomen cientem; cfr. Ov. met. I, 664 *taliam maerentem* i. e. cum maerore dicentem.

ille virum ut contra venientem umbrataque vidit
 tempora Parrhasio patriae de more galero
 paciferaeque manu nequiquam insignia virgae,
 'heu fuge' ait 'certo, quicumque es, perditte, passu, 140
 dum datur.' obstipuit visu Nonacria proles,
 quid ferat admirans. postquam remeare monentem
 ocius et dictis perstantem cernit in isdem,
 abripit et sociis, quae sint ea, promere cogit.
 ille manum tendens 'non haec' ait 'hospita vobis 145
 terra, viri, non hic ullos reverentia ritus
 pectora; mors habitat saevaeque hoc litore pugnae.
 iam veniet diros Amycus qui tollere caestus
 imperet et vasto qui vertice nubila pulset.
 talis in advectos Neptuni credita proles 150
 aeternum furit atque aquae virtutis egentes,

137. ut postponitur; cfr. ad 68.

umbrataque — *tempora*: Stat. Theb. VI, 554 *Olympiacis umbratus tempora ramis*; Verg. Aen. VI, 772 *umbrata gerunt civili tempora quercu*.

138. *Parrhasio* i. e. Arcadico; a Parrhasia oppido Arcadiae Hom. Il. II, 608; Plin. nat. hist. IV, 20. Arcas vocatur Echion propter Mercurium patrem in Arcadiae monte Cyllene natus; eadem de causa dicitur Nonacria proles v. 141 a Nonacride monte et oppido Arcadiae, Plin. l. l., Herod. VI, 74. Petaso utitur, qualem gestare solebat Mercurius; Arcadius galerus commemoratur a Stat. Theb. IV, 303.

139. *pacifera* virga est oleaginea: Verg. Aen. VIII, 116; VII, 154; XI, 101.

140. Cfr. Verg. Aen. III, 639. *certus* passus eius nominatur, qui certus est fugiendi. ut id sine ulla mora faciat.

144. Verg. Aen. II, 123; III, 100.

147. *mors habitat* — *hoc litore*; cfr. Ov. artis II, 463 *illic — habitat Concordia*; met VIII, 790 *frigus illic habitant Pallorque Tremorque*.

149. Similiter a socio Ulixis Polyphemus describitur apud Verg. Aen. III, 619.

151. *aeternum* poetis saepe est pro adverbio: 708; Hor. epist. I, 10, 41; Ov. artis III, 414; trist. V, 3, 41; met. VI, 369; Verg.

ceu superum segnes ad iniqua altaria tauros
 constituit, tantum ut misero lavet arma cerebro.
 consulite atque fugae medium ne temnite tempus.
 namque isti frustra quisnam concurrere monstro 155
 audeat, et quaenam talem vidisse voluptas?
 ductor ad haec 'Bebryxne venis diversaque regi
 corda gerens? (melior vulgi nam saepe voluntas)
 hostis an externis fato delatus ab oris?
 et tua cur Amycus caestu nondum obruit ora? 160
 nomen' ait 'praedulce mihi famamque secutus

georg. II, 400; Aen. VI, 401; 617; XI, 97; Stat. silv. V, 1, 139; Theb. I, 597; 705; IV, 420; V, 107; VIII, 510; IX, 52; Tib. II, 5, 64; Prop. III, 8, 38; Sil. I, 90; 204; II, 52; 62; 367; 613; III, 479; VI, 13; XIII, 459; Aetnae 433; multo rarius apud posteriores, ut Auson. epigr. Domit. 4; Coripp. de laud. Iust. III, 36; Paul. Nol. 34, 613; 630; Alcim. Av. V, 76; Sid. I, 28; XXII, 72; similiter *perpetuum* Stat. silv. I, 1, 99; Sid. XXII, 202 et *immortale* Val. VII, 362.

virtutis egentes; *egens* participium cum genetivo coniunctum pro eo quod est *egenus*; inter alia confert Burmann v. 303 *rationis egentem*; 427 *lucis egentem*.

152. *segnes* ab interpretibus ad homines ab Amyco captos refertur, quod propter collocationem verborum omnino probari nequit: *segnes* non potest non referri ad tauros, neque video, cur ab hac explicatione tantopere abhorruerint viri docti; ut tauri *segnes* non resistunt, cum ad aram ducuntur, sic hominibus nulla resistendi copia ab Amyco datur.

153. *tandem* Vat.; *tantum* Burmann. Non haerendum in eo, quod hospes hoc loco nihil dicit de sacrificiis v. 109 seqq. commemoratis, cum ipse tale quid non expertus sit neque viderit: nam quae fortasse in spelunca v. 181 seqq. descripta iam antea conspexerat, ad eum docendum non sufficiebant.

159. *hostem* Wagner coll. Cic de off. I 37 ut in prisca Latinitate pro peregrino dictum putat; res ex Plauto nota, sed tamen Valerius a consueta notione videtur non discessisse. cum Amycus omnes externos pro hostibus re vera haberet.

an postponitur ut VII. 75

160. *caestu* — *obruit ora*: Stat. Ach. I, 190.

161. *nomenque* Vat., *famamque* scripsi.

Otreos unanimi. decus ille et laeta suorum
 gloria nec vestros comes aspernandus in actus
 Hesionam et Phrygiae peteret cum gaudia nuptae,
 hic Amycum contra iussus stetit atque ego palmas 165
 implicui; sed prima procul vixdum ora levantis
 fulminea frontem dextra disiectaque fudit
 lumina; me numquam leto dignatus et armis,
 sed lacrimis potius luctuque absumor inerti.
 spes tamen, his fando si nuntius extitit oris 170
 et Mariandynum patrias penetravit ad urbes,
 unde genus fraterque viro — sed et ille quierit

162. *Otreos unanimi*, cfr. ad III, 571; Otreus rex Phrygiae commemoratur hymn. Hom. in Ven. 111.

163. Ut saepe *decus*, sic non raro *gloria* de ipsis hominibus dicitur 'der Stolz der Seinigen': Verg. Aen. VI, 767; Ov. her. XV, 167; XVI, 59; ep. Sapph. 94; am. II, 6, 20; III, 15, 8; met. XII, 530; Sil. I, 88; saepius apud Corippum, velut Ioh. VI, 140 al.

vestros comes — in actus: Verg. Aen. IX, 277 *comitem casus complector in omnes*; Luc. VIII, 589 *an tantum in fluctus placeo comes?* paullo aliter se habent Silii verba X, 135 *omnis comes ibat in actus*.

164. De collocatione *cum* coniunctionis vid. ad I, 623.

165. *Amycum contra*: vid. ad I, 151. *iussus* sc. ab Amyco ipso.

166. *prima procul vixdum ora levantis*; ad pugnam accessurus primum vultum sustulit, tum manus tollere volebat, sed ad hoc faciendum tempus ei defuit ictus manu Amyci in eum irrudentis, antequam ipse propius ad eum accesserat.

167. *fulminea — dextra*: manus Amyci in caput miseri hominis deferitur quasi fulmen a Iove missum; *fulminea* dicitur *dextra* etiam Sil. III, 319; *lucertus* VI, 248; *manus* Stat. Theb. VI, 750; vide etiam ad VI, 230.

frontem — disiectaque fudit lumina; eliduntur oculi ex capite, ut ad terram cadant; ad *frontem* zeugmate aliud verbum velut *icit* addendum.

172. *viro* i. e. Otreo, cuius frater est Lycus, rex Mariandynorum, cfr. 733 seqq Occisus frater Priolas nominatur apud schol. Apoll. II, 758, qui ipse rem paullo aliter exposuit II, 782 seq Sermone interrupto ad contrariam sententiam iuvenis devenit. De perfecto *quierit* cfr. ad IV. 61.

oro nec vanis cladem Lycus augeat armis.'

Haec ubi non ulla iuvenes formidine moti
accipiunt, videt et dura sic pergere mente, 175
terga sequi properosque iubet coniungere gressus.
littore in extremo spelunca apparuit ingens,
arboribus super et dorso contexta minanti,
non quae dona deum, non quae trahat aetheris ignem,
infelix domus et sonitu tremibunda profundi. 180
at varii pro rupe metus: hinc trunca rotatis
bracchia rapta viris strictoque immortua caestu
corpora taetra situ et capitum maestissimus ordo.

175. *dolet* Vat., *videt* Schenkl; *et* coniunctio primo vocabulo postponitur, ut saepe, vid. ad I, 89.

177. Cfr. descriptionem antri Caci apud Verg. Aen. VIII, 193 seqq.

178. *dorso* — *minanti* i. e. eminenti, ut Verg. Aen. I, 162; Sil. IV, 2; Auson. Mos. 329.

179. *dona deum* recte intellegit Wagner 'amoenitates campi liberioris et aprici', nempe herbas virentes et flores; *aetheris ignis* est lumen solis, trahendi autem verbum significat ad se trahere, recipere; similiter certe legitur Ov. ex Ponto IV, 8, 61 seq. *laudem* — *Alcides capta trazit ab Oechalia*; met. X. 223 *nomen tr.*; Stat. Theb. VIII, 119 *iussa tr.*; Alcim. Av. V, 31 *vota*.

non particula praeter consuetudinem ante relativum ponitur, cfr. *nondum* sic positum V, 660.

180. Concutitur antrum vehementi maris aestu.

181. *ut* Vat., at Heinsius; *pro rupe*: cfr. v. 110; *metus*, vid. ad I, 23; *hinc* coniungendum cum participio *rotatis*: bracchia eis, quos ex hoc loco in mare coniciebat Amycus (v. 110), evellisse regem immanem indicat poeta et in antro reposuisse, praeterea cadavera eorum ibi iacebant putrescebantque, quos caestu interfecerat.

183. *ossaue* Vat., quod si servamus, *immortua* v. 182 non habet quo referatur, nam nec bracchia immortua dici possunt caestu, nec omnino caestu ei interfecti sunt, quorum bracchia commemorantur, quare scripsi *corpora* pro eo quod est *ossaue*. et om. Vat., add. Heinsius; *maestissimus ordo* i. e. summi maeroris efficiens, cfr. II, 493; VIII, 233; *maestos* — *rogos* Ov. trist. V, 14, 6; *labor maestus curarum* Luc. VIII, 165; *maesta cura* Sil. VI, 551; *timor* Val. V, 352;

respicias quibus adverso sub vulnere nulla
iam facies nec nomen erat: media ipsius arma 185
sacra metu magnique aris imposita parentis.
hospitis hic primum monitus rediere Dymantis,
et pavor et monstri subiit absentis imago,
atque oculos cuncti inter se tenere silentes,
donec sidereo Pollux interritus ore 190
'te tamen hac, quicumque es,' ait 'formidine faxo
iam tua silva ferat, modo sint tibi sanguis et artus.'
omnibus idem animus forti decernere pugna,

querelae Ov. met. III, 239; Luc. V, 761; *sepulcra* Ov. fast. II, 562;
funera fast. VI, 660.

184. *respicias* pro eo quod est in prosa oratione *cerneres* 'man hätte sehen können', ut Verg. Aen. IV, 401 *migrantes cernas*; Ov. met. I, 242 *in facinus iurasse putes* al.; *respicere* autem interdum ponitur pro cernendi conspiciendi verbo, vid. VI, 562; Apul. met. X, 17 *pocillatore respecto* i. e. aspectu.

185. *nomen* proprie est quo quis nosci possit, quod imprimis vultu et ore fit, notissimum illud est Verg. Aen. II, 558 *sine nomine corpus*, quippe cui caput avulsum sit; hunc locum imitatus est Iuvenc. III, 68 *lacerum flentes sine nomine truncum*.

187. *rediere* sc. in memoriam, vid. ad III, 461. Mirum quod hoc demum loco nomen illius hospitis commemoratur, neque res est ab omni dubitatione libera, cum Vat. habeat *tymantis*; in ed. Ald legitur *timentis*, *Dymantis* est Heinsii coniectura. Apud schol. Hom. II. III, 189 Dymas pater Otrei commemoratur.

189. *oculos* — *inter se tenere silentes* i. e. continuere, ne res horribiles aspicerent, cfr. Verg. Aen. XI, 121 *oculos inter se atque ora tenebant*: ora tenere idem est atque silere, vid. Verg. georg. IV, 483; Aen. VIII, 520; Val. IV, 323.

190. *sidereo ore*, vid. ad II, 104.

191. *te tamen* — *faxo*; sermo in initio abruptus, vid. ad III, 290.

hac — *formidine* obscure dictum; videtur significare, 'quamquam circumdatus tot rebus formidolosis.'

192. Minatur Pollux se corpus interfecti Amyci suspensurum in silva, quae speluncam tegebat (v. 178).

193. Verg. Aen. XII, 282.

exoptantque virum contraque occurrere poscunt, 195
qualiter ignotis spumantem funditus amnem

pandit iter, mox omne pecus formidine pulsa
pone subit, iamque et mediis procedit ab undis.

At procul e silvis sese gregibusque ferebat
saevos in antra gigas. quem nec sua turba tuendo 200

194. *exoptantque virum*: Plant. Bacch. 503 *illum exoptavit potius*; Trin. 1072 *o mi ere exoptatissime*; cfr. Amph. 654; Capt. 1006; Curc. 305.

195. Post hunc versum unus excidit in Vat.; sententia constat et per se et ex imitatione Statiana Theb. VII, 436 seqq.; in cod. Carr. hic erat versus: *taurus aquis qui primus init spernitque tumentem*.

198. Inde a medio amne iam pecus praecedat taurum.

199. Nunc demum redit Valerius in viam ab Apollonio monstratam. In descriptione Amyci multa inveniri, quibus commoneamur descriptionis Polyphemi Homericæ, recte dixit Grueneberg de Val. Flacco imitatore p. 17.

sese ferebat i. e. superbe incedebat, cfr. Verg. Aen. V, 373; XI, 779.

200. *gigas* hoc loco translate dicitur pro homine ingenti corporis magnitudine, quod exemplo carere videtur, sed adiectivum *giganteus* translate positum reperitur Ov. met. XIV, 184; Sil. V, 436.

turba sc. Bebrycum, quæ eum sequebatur, vid. 315; falso locum intellexit Thilo præf. p. XXVII, cum putaret poetam dixisse Amycum solum ad pugnam cum Argonautis venisse.

nec ponitur pro ne — quidem, quod non raro reperitur, velut VII, 130; 435; VIII, 409; Stat. silv. II, 2, 56; II, 6, 21; Sil. VI, 417; XIII, 733; Pers. sat. V, 172; Iuven. II, 152; Mart. VIII, 64, 18; X, 24, 11; 64, 6; Claud. de rapt. Pros. II, 289; Prud. perist. X, 675; Sedul. pasch. c. IV, 124; V, 11; 213; hymn. II, 24; cfr. etiam Kuehneri gramm. lat. II, § 157, 8.

201. *taciti securæ metus*: ne hiscere quidem audent præ metu Bebryces; *securæ metus* idem valet atque metu libera: eadem sententia a Tacito dicitur Domitianus Agric. 43 *securus iam odii*; alia prorsus contraria sententia dicuntur, ut *potentiæ securus* Tac. ann. III, 28, scilicet hoc loco securitas eo efficitur, quod Augustus potentiam obtinet, illo ita efficeretur, si Bebryces metum non haberent.

it taciti secura metus. mortalia nusquam
 signa manent, instar scopuli, qui montibus altis
 summus abit longeque iugo stat solus ab omni.
 devolat inde furens, nec quo via curve profecti
 nec genus ante rogat, sed tali protonat ira: 205
 'incipite, o iuvenes. etenim fiducia, credo,
 huc tulit auditas et sponte lacessitis oras.
 sin errore viae necdum mens gnara locorum,
 Neptuni domus atque egomet Neptunia proles.
 hic mihi lex caestus adversaque tollere contra 210
 brachia. sic ingens Asiae plaga quique per arcton
 dexter et in laevum pontus iacet haec mea visit
 hospitia, hoc functi remeant certamine reges.
 iam pridem caestus resides et frigida raris
 dentibus aret humus. quis mecum foedera iunget? 215

---

tuendo i. e. dum tuentur; cfr. Verg. Aen. II, 6 *quis talia fando temperet a lacrimis*; Hor. c. IV, 11, 29 seqq. *ultra quam licet sperare nefas putando disparem vites*.

203. Ex tota sententia audiendum, quo abeat scopulus, sc. in caelum, qualis notio plerumque addi solet, ut VI, 612 *in arctos*; Ov. met. IV, 711 et Luc. II, 626 *in nubes*; Sil. III, 493 *in nubila*.

204. *inde* i. e. deinde, postquam advenas conspexit; de sententia cfr. Apoll. II, 8 seq.

205. *protonat* i. e. procul tonat, cfr. pronuntiare proclamare; tonare autem saepius legitur de vehementia orationis dictum.

206. *incipite*: VI, 196; Verg. Aen. IX, 741.

207. *auditas* — *oras*, de quibus audiverunt, sic *bona Helenae audita* Ov. her. XVI, 134; *mala trist.* III, 11, 60; *lacessere oras*, cfr. Luc. III, 193 *lacessitum* — *mare*; Stat. Theb. IV, 241 *arva lacessunt*.

208. *sin errore viae*: ex eis, quae antecedunt, audiendum *huc venistis*.

209 in Vat. legitur post 212, huc transposuit Schenkl.

211. *sic* i. e. hac conditione; indicativos *visit* et *remeant* in coniunctivos mutandi nulla est causa; *remeant* cum acerba ironia dicitur.

213. *cuncti* Vat., *functi* Burmann.

214. *frigida* — *humus*; Wagner: 'diu est ex quo non incaluerit sanguine caesorum humus'.

prima manu cui dona feram? mox omnibus idem
 ibit honos. fuga sub terras, fuga nulla per auras.
 nec lacrimae nec forte preces superive vocati
 pectora nostra movent; aliis rex Iuppiter oris.
 faxo Bebrycium nequeat transcendere puppis
 ulla fretum et ponto volitet Symplegas inani.'

220

Talia dicta dabat, cum protinus asper Iason
 et simul Aeacidae simul et Calydonis alumni
 Nelidesque Idasque prior quae maxima surgunt
 nomina; sed nudo steterat iam pectore Pollux.
 tum pavor et gelidus defixit Castora sanguis.
 nam nec ad Elei pugnam videt ora parentis,

225

216. *dona* cum ironia dictum ut Verg. Aen. X. 882; de tota sententia cfr. Hom. Od. IX, 369 seq.

217. *ibit honos*: cfr. Ov. am. II, 15, 3 *munus eas gratum* de anulo dictum; artis III. 248 *inque nurus Parthas dedecus illud eat*; Stat. Theb. VI, 548 *has Adrastus opes dono victoribus ire Imperat*.

fuga sub terras, fuga nulla per auras: cfr. de sententia Verg. Aen. XII. 892 seq.

221. *Symplegas*; de singulari cfr. ad III. 228.

222. Apud Apollonium solus Pollux ad depugnandum paratus describitur.

223. *Calydonis alumni*: Tydeus et Meleager.

224. *Nelides* Vat., *Nelidae* Heinsius, quod receperunt Schenkl et Baehrens, sed etiam aliis locis invenimus similem incertae significationis patronymicorum usum, ut Stat. Theb. V, 407; X, 501 *Tyndarides*; Val. II, 427 *Aeacides*; singularis commendatur etiam voce, quae sequitur, *prior* i. e. quam Nelides. *Nelides* hoc loco videtur Periclymenus esse coll. I, 388. Paullo aliter se res habet in versu qui antecedit, ubi *aeacides* in Vat. legitur, quod facili et sueto errore ex *aeacide* (i. e. aeacidæ) ortum esse potest.

226. *cum* Vat., *tum* Thilo; *defixit* i. e. tantopere commovit, ut obstupesceret et immotus staret; cfr. V, 455; VI, 534; Stat. Ach. I, 158.

227. Non videt pugnam, qualem inire solebat Pollux ludis Olympiis ante ora Jovis patris; cfr. Stat. silv. IV, 5, 27 seq. *Castor ad cunctos tremebat Bebryciae strepitus arenae*.

ad — *ora* idem quod *ante* vel *apud ora*, sic saepius apud Ovi-

nec sonat Oebalius caveae favor aut iuga nota
 Taygeti, lavitur patrios ubi victor ad amnes,
 nec pretium sonipes aut sacrae taurus harenae, 230
 praemia sed manes reclusaque ianua leti.
 illum Amycus nec fronte trucem nec mole tremendum
 vixdum etiam primae spargentem signa iuventae
 ore rendenti lustrans obit et fremit ausum,
 sanguineosque rotat furiis ardentibus orbes. 235
 non aliter iam regna poli, iam capta Typhoeus

dium: her. XII, 34 *ad magnos deos*; am. II, 2, 25 *linigeram* — *ad Isin*; 53 *indiciū securas prodis ad aures*; met. XIII, 2 *surgit ad hos* (duces) *Aiax*; trist. II, 472 *haec (ars) est ad nostros non leve crimen avos*; IV, 8, 22 *ponit ad antiquos, quae tulit arma, Lares* (cfr. her. XII, 128); Ibidis 160 *conscia fumabunt semper ad ora faces*; interdum etiam apud alios poetas: Verg. Aen. VII, 245 *libabat ad aras*; VIII. 106 *cruror fumabat ad aras*; Tib. I, 2, 62 *concidit ad magicos hostia pulla deos*; Stat. Theb. IX, 833 *reliqui sudant ad bella Furores*; Man. I, 21 *ad duo templa precor*.

228. *Oebalius caveae favor*, cfr. ad III, 4. *iuga nota* resonant clamore plaudentium.

230 seq. Eandem sententiam paullo aliter expressam invenimus apud Hom. II, XXII, 159 seqq.

231. *reclusaque ianua leti*: Ov. met. I, 662 *praeclusaque ianua leti*.

233. Cfr. Apollon. II, 43.

234. *illum* — *lustrans obit*; cfr. Verg. Aen. X, 446 seq. *corpusque per ingens Lumina volvit obitque truci procul omnia visu*; similis est sententia IV, 362 seqq.

fremet ausum sc. eum esse; omittitur subiectum accusativi cum infinitivo ut VII, 319; 574; VIII, 403.

235. *furiis*, cfr. ad II, 80; vide etiam Verg. Aen. XII, 670 *ardentis oculorum orbis ad moenia torsit*.

236. Etiam apud Apollon. (II, 43) sed prorsus alia ratione Amycus cum Typhoeo comparatur. De pugna gigantum cogitat hoc loco Valerius et Typhoeum Palladis adversarium fingit; at in vasis Enceladus cum Pallade pugnans conspicitur, vide Gerhard auserles. Vasenb. I. p. 28 et 204 seq.; Overbeck griech. Kunstmythol. II, p. 344; 350 seqq.; Eurytus cum Baccho componitur Apollod. I. 6, 2, 2; Rhoetus apud Hor. c. II, 19, 23; Rhoetus et Enceladus cum Pallade c. III, 4, 55. Typhoeus autem non erat inter gigantes, sed singulari

astra ferens Bacchum ante acies primamque deorum
 Pallada et oppositos doluit sibi virginis angues.
 sic adeo insequitur rabidoque ita murmure terret:
 'quisquis es, infelix celera puer; haut tibi pulchrae 240
 manserit hoc ultra frontis decus orave matri
 nota ferēs. tune e sociis electus iniquis?
 tune Amyci moriere manu?' nec plura moratus
 ingentes umeros spatiosaue pectoris ossa
 protulit horrendosque toris informibus artus. 245
 deficiunt visu Minyae, miratur et ipse
 Tyndarides; redit Alcidae iam sera cupido
 et vacuos maesto lustrant tum lumine montes.
 at satus aequoreo fatur tunc talia rege:
 'aspice et haec crudi durata volumina tauri; 250
 nec pete sortis opem, sed quos potes indue caestus.'
 Dixit et urgētis (pro sera piacula!) fati

certamine a Iove victus est, vide Overbeck l. l. II p. 339 seqq.; sane etiam ab Horatio c. III, 4. 53 inter gigantes videtur referri.

237. *ferens* i. e. iactans, ut Sil. IV. 150; cfr. etiam ad v. 199.

239. *adeo* i. e. praeterea, cfr. Cir. 198 et editoris 'Beiträge zur Kritik und Erklärung des Plautus' p. 142.

242. *vota* Vat.; *nota* cod. Monac.; *tuneo* Vat.; *tune e* cod. Carr.

243. *tune Amyci moriere manu*: Verg. Aen. XI, 857.

nec plura moratus: Verg. Aen. V, 381.

244. Verg. Aen. V, 376; 422; Stat. Theb. VI, 754; Theocr. idyll. XXII, 46 seqq. Omnino conferenda descriptio eiusdem pugnae apud Theocr. l. l. 44—134; tum Daretis et Entelli apud Verg. Aen. V, 368—484; Alcidamantis et Capanei apud Stat. Theb. VI, 729—825.

245. *toris*; cfr. ad I, 253.

246. *visum in se* Vat., *visu Minyae* Pius; *deficiunt* i. e. consternantur; cfr. ad I, 331.

247. Cfr. Apollon. II, 145 seqq.

248. *lustrarunt* Vat., *lustrant tum* scripsi.

250. *crudis* — *tauris* Vat., *crudi* — *tauri* Thilo in annot. *tegmina cruda boum* caestus nominat Stat. Theb. VI, 733.

251. Apoll. II, 55.

252. *post* Vat., *pro* Madv. adv. II, 143.

nescius extremum hoc armis innectere palmas
 dat famulis; dat et inde Lacon. odia aspera surgunt
 ignotis prius atque incensa mente feruntur 255
 in medium sanguis Iovis et Neptunia proles.
 hinc illinc dubiis intenta silentia votis.
 et pater orantis caesorum Tartarus umbras
 nube cava tandem ad meritaë spectacula pugnae
 emittit; summi nigrescunt culmina montis. 260
 continuo Bebryx, Maleae velut arce fragosa
 turbo rapax, vix ora virum, vix tollere passus
 brachia torrenti praeceps agit undique nimbo

253. Apoll. II, 66.

255. *innectere palmas dat*; nota constructio apud poetas, velut Verg. Aen. I, 66: 319; V, 248 al.: cfr. Kuehn. gramm. lat. II, § 125, 6 c.

armis innectere palmas: Verg. Aen. V, 425.

258. *caesorum* sc. ab Amyco, *pater* — *Tartarus* nullo alio loco pro deo inferorum videtur reperiri. Sententiam imitatus est Stat. Theb. XI, 420 ubi *Tartareus rector* manes exire iubet, qui *montibus insidunt patriis tristisque corona infecere diem*.

259. *merita pugna* est ea, qua perire meruit Amycus; *poenae* coniectura, quam proposuit Wagner, receperunt Schenkl et Baehrens, quamquam facilem habet explicatum, tamen non necessaria videtur.

260. *nigrescunt culmina* quippe obsessa ab umbris.

261. *Maleam* promontorium infame fuisse propter procellas vel ex Homero notum, vid. Od. III, 287 seqq.; IV, 514 seqq.; IX, 80; *saeva* Malea apud Prop. III, 19, 8; *rauca* Stat. Theb. VII, 16; cfr. Strab. VIII, 6, 20.

arx fragosa est sonoris tempestatibus icta 'sturmumbraust', cfr. inter alia Iuvenc. III, 229 *fragosa ventorum rabies*. Apud Apoll. II, 71 ardor Amyci confertur cum unda maris in navem irruente.

262. Eadem ratione Pollucem rex aggreditur, qua eum usum esse contra Otreum narraverat Dymas v. 166 seq., sed peritia et velocitate Pollux ictus adversarii eludit; cfr. Stat. Theb. VI, 766 seqq.

263. *torrentem* translate solere dici de flumine orationis notum, multo rarius ad alias res transfertur, imprimis apud Silium: III, 52 de undis Oceani; V, 384 de nimbo, ut loco Valeriano; XII, 189 et

cursibus involvens, totaque immanis harena
 insequitur. vigil ille metu cum pectore et armis
 huc alternus et huc, semper cervice reducta,
 semper et in digitis et summi pulvere campi,
 proiectusque redit. spumanti qualis in alto
 Pliade capta ratis, trepidi quam sola magistri

265

XVI, 213 de viris armatis; XIII, 760 de turba umbrarum ad inferos descendentium; praeterea cfr. torrentem de cupiditatibus hominum dictum apud Luc. IV, 818; de fato irruente VII, 505; *nimbus* saepius invenitur positum de multitudine densorum telorum, ut Luc. IV, 776; Sil. IX, 311; XII, 177; Stat. Theb. IX, 526; Prud. psych. 129; Coripp. Ioh. VI (V) 633; VIII (VII), 452.

264. *cursibus involvens* i. e. circumdans, circumcursans; modo Amycus a fronte, modo a tergo vel a latere conatur aggredi, ut etiam nimbus omnia involvit; de re cfr. Verg. Aen. V, 441 seq.

265. *cum pectore et armis huc alternus et huc*; mire et audacter neque eleganter dictum pro eo quod est: 'pectus et brachia caestu armata alternis modo huc modo illuc versat'; adiectivum *alternus* rarissime, ut hoc loco et VI, 231, ad substantivum appositum reperitur, quamquam vicissitudo non pertinet ad substantivum, sed ad actionem, quae cum illa substantivi notione aliquo modo coniuncta est; paullo aliter se habent loci, quales sunt Ov. fast. I, 176 *et damus alternas accipimusque preces* vel II, 234 *vulneraque alterna dantque feruntque manu*.

266 seq. In hoc statu conspiciuntur duo pugiles in vase picti apud Baumeist. monum. I, 524; in digitos arrecti alter stat dextro pede, alter sinistro, alteris pedibus proiectis; cfr. etiam Verg. Aen. V, 426; Apollon. II, 90 et de *cervice reducta* Stat. Theb. VI, 751 et Verg. Aen. V, 428.

267. *summi pulvere campi*: vix vestigia solo impressit Pollux, ita celeriter et leviter cucurrit; cfr. Verg. georg. III, 194; Ov. met. X, 653; Claud. de tert. cons. Hon. 197 seqq.; Calpurn. eclog. VI, 56; Sil. IV, 147; XIV, 507; vide etiam, quae de velocitate Euphemi narrat Apollon. I, 180 seqq. et quae nos diximus ad I, 364.

268. *proiectusque*; artis luctandi proprium videtur vocabulum significans contrarium ei, quod est *cervice reducta*. Comparisonem navis quae sequitur expressit Valerius ex Apollon. II, 70 seqq.

269. *Pliade*, i. e. tempestate a Pliade profecta, cfr. II, 357.

cura tenet, rapidum ventis certantibus aequor 270
 intemerata secat, Pollux sic providus ictus
 servat et Oebalia dubium caput eripit arte.
 ut deinde urgentes effudit nubibus iras
 ardoremque viri, paulatim insurgere fesso
 integer et summis manibus deducere caestus. 275
 ille dies aegros Amyci sudoribus artus
 primus et arenti cunctantem vidit hiatu:

270. *rapidum* dicitur aequor propter undas procellis celeriter actas, ut Ov. met. VI, 299; *fretum* Ov. her. VII, 142; *Hellespontus* Luc. II, 675; *mare* Tibull. IV. 1, 126.

271. De sententia cfr. Stat. Theb. VI, 769 seqq.

272. *dubium caput* i. e. periculis obiectum, unde num servari possit, dubium est; sic *via dubia* Ov. her. XVII, 154; *Cydippe* XIX, 199; *rates artis* I, 558 et II, 514 et Tib. II, 3, 40; *pinus* (navis) fast. II, 101; *Ovidius* (cum tempestate iactaretur) trist. I, 11, 13 et III, 2, 15; *puppis* ex Pont. II, 5, 62; *prora* Paul. vit. Mart. II, 6; *mundus* Luc. II, 248; *urbes* Lucr. V, 1235 et Coripp. Ioh. I, 72; *aeger* Iuv. XIII, 124; *in dubio* (loco periculoso) *locare* Sen. Agam. 59. De eripiendi verbo cfr. ad I, 88.

273. *nubibus* dicit Valerius cum superlatione non insueta pro aere. Neque merito haeserunt nonnulli in eo, quod Pollux dicitur iras Amyci in nubes effudisse i. e. elusisse, ita ut inanes eius ictus fierent; effundendi verbo simili ratione utitur Luc. IX, 332 *arboribus caesis flatum effudere prementem* i. e. fecerunt, ut eventu flatus careret; paullo aliter dicit Verg. Aen. V, 446 *Entellus vires in ventum effudit* sc. suas.

275. Verba obscure dicta: scripturam traditam *summos manibus deducere caestus* Wagner intellegit Pollucem caestus e brachiis manibus propius admovisse, quod omnino fieri non potuit caestibus firmissime ad manus et brachia adstrictis neque quidquam proficetur Thilonis explicatione praef. p. 92 dicentis, summos caestus esse clavos et squamas, quibus caestus caelati essent. Scripsi *summis*, ut evadat haec sententia 'sublatis manibus Amycum aggressus caestibus ferit'; aliud sane exemplum huius notionis *summi* adiectivi non mihi in promptu est, sed cfr. *arduum dexteram* apud Ov. her. X, 102.

deducere sc. in Amycum, id quod demittere: 'niederfallen lassen'.

276. Verg. Aen. VIII, 222.

nec sua defessum noscunt loca nec sua regem
 agmina. respirant ambo paulumque reponunt
 braccia, ceu Lapithas aut Paeonas aequore in ipso 280
 cum refovet fixaque silet Gradivus in hasta.
 vix steterant, et iam ecce ruunt inflictaque late
 terga sonant; nova vis iterum, nova corpora surgunt.
 hunc pudor, hunc noto iam spes audentior hoste
 instimulat. fumant crebro praecordia pulsu. 285
 avia responsant gemitu iuga: pervigil ut cum
 artificum notat ipse manus et fulmina Cyclops

278. Verg. Aen. XII, 903 *sed neque currentem se nec cognoscit euntem* 'er kennt sich nicht wieder'. atque solet adhiberi cognoscendi verbum etiam in prosa oratione ad hanc notionem exprimendam, noscendi simplici verbo usi sunt Sen. Oed. 819; 847; Sil. XV, 708; Stat. Theb. II, 62; Plaut. Trin. 445.

279. Apollon. II, 85 seq.; Stat. Theb. VI, 798.

280. *Paeonas* cur Centauros interpretes intellegant, causam non video: est gens Macedoniae, quam pro gente qualibet bellicosa harum regionum posuit poeta; sin vero de Lapitharum et Centaurorum pugna cogitasset, sine dubio *et* pro *aut* scripsisset neque *aequor* i. e. campum planum et apertum pugnandi commemorasset.

281. De collocatione *cum* particulae cfr. ad I, 623.

silet Gradivus in hasta, cfr. ad I, 641.

282. *inflictaque* — *terga* sc. tauri, i. e. caestus, ut Verg. Aen. V, 403; 419.

283. Tam integrae apparent vires, quasi novis corporibus viri praediti sint; cfr. V, 365 *mole nova* de corpore Iasonis a Iunone aucto et quasi redintegrato.

285. *fumant praecordia* dictum de pectore propter vehementissimam contentionem anhelo, cfr. Sil. I. 530 seq. *tum creber penitusque trahens suspiria sicco Fumat ab ore vapor nisuque elisus anhelo Auditur gemitus*; Stat. Theb. VIII, 400 *pariter suspiria fumant*.

286. *responsant*: Verg. Aen. XII, 757.

287. *notata et* Vat., *notat ipse* cod. Carr.; *ipse* est Vulcanus, qui officinas Cyclopum invisit et inspicit; recte ita explicavit locum Dorville ad Charitonem p. 592; *ipse* pro domino ponitur non solum in sermone cotidiano, sed etiam apud poetas, velut Ovid. met. II, 389 seq. *si nemo est omnesque dei non posse fatentur Ipse agat* (sc. dominus deorum Iuppiter curram Solis); trist. V, 11, 11 *maxima*

prosubigit, pulsīs strepitant incudibus urbes.
 emicat hic dextramque parat dextramque minatur
 Tyndarides; redit huc oculis et pondere Bebryx 290
 sic ratus, ille autem celeri rapit ora sinistra.
 conclamant socii et subitas dant gaudia voces.
 illum insperata turbatum fraude furentemque
 Oeбалides prima refugit dum detonet ira,

poena mihi est, ipsum offendisse i. e. dominum sive principem; *notat* autem idem est quod inspicit. vid. Cic. or. Phil. V, 20 *possessiones notabat et urbanas et rusticas*, sc. ut cognosceret, quanti essent; cfr. etiam Ov. met. III, 595 seqq. Denique *manus* pro eo, quod artificum manu elaboratum est, etiam apud alios reperitur, velut Mart. IV, 39, 3: *solus Praxitelus manum Scopaeque — solus Mentoreos habes labores*, vel Stat. silv. I, 3, 47 *vidi artes veterumque manus variisque metalla Vira modis*. Itaque non est, quod propter latinitatem verba in cod. Carr. tradita in suspicionem vocemus.

288. *prosubigit*: hoc quoque verbum recte explicavit Dorville l. l.: 'primas massas in fulminis figuram procudit; mox ab domino ipso perpolientur'.

De re cfr. Verg. Aen. VIII, 419 seqq.

289. *dextramque parat dextramque minatur*: cfr. Verg. Aen. X, 810 *Lausum increpitat Lausoque minatur*.

dextramque minatur, cfr. ad I, 338.

290. *pondere* sc. corporis dicunt interpretes, quod falsum videtur: non corpus ictibus opponit Amycus, sed pondus caestuum, quibus ictum Pollucis vitare conatur.

291. *sic ratus* sc. fore.

rapit ora: ut *rapere* omnino significat celeriter agere vel celeriter aliquid facere, de qua notione cfr. ad II, 665; III, 341: 692; V, 271, sic hoc loco valet celeriter ferire, vulnerare, cfr. Luc. IX, 684 *rapta — Gorgone* i. e. celeriter interfecta; X, 517 *non cruce, non flammis, rapuit non dente ferarum* (Pothinum); Sil. VII, 704 *ora rapit gladio*; XV, 807 *rapit infidum victor caput*, ubi sane est caput celeriter abscidere, et sic Iuven. IV, 524 *rapuit vi vulneris aurem*. Similis pugilis dolus narratur Stat. Theb. VI, 779.

292. *dant gaudia voces* i. e. praebent, sive 'oriuntur ex gaudio voces'.

294. *dum detonet* 'bis er sich austobe', ex imitatione Verg. Aen. X, 809.

territus ipse etiam atque ingentis conscius ausi. 295
 saevit inops Amycus nullo discrimine sese
 praecipitans, avidusque viri (respectat ovantes
 quippe procul Minyas) caestuque elatus utroque
 inruit. hos inter Pollux subit et trucidis ultro
 advolat ora viri: nec spes effecta, sed ambae 300
 in pectus cecidere manus. hoc saevior ille
 ecce iterum vacuas agit inconsulta per auras
 brachia. sentit ubi Pollux rationis egentem,
 dat genibus iunctis latus effusumque secutus

295. De postposita *etiam* coniunctione vid. ad I, 514.

ingentis conscius ausi: Verg. Aen. XI, 812; de sententia tota cfr. Stat. Theb. VI, 805.

296. *saevit inops*: Verg. Aen. IV, 300; *nullo discrimine*, utrum tuto an cum periculo se praecipitet.

297. *avidusque viri* cum brevitate non ineleganti dictum est.

298. *tunc caestu velatus* Vat., *caestuque elatus* Heinsius.

300. *nec spes effecta* sc. fore ut ora Amyci feriret; spes autem dicitur pro re sperata, cfr. ad VII, 426.

302. *inconsulta* brachia dicuntur eius, qui ipse est inconsultus: de hac enallage vid. ad I, 109.

303. Amycus, cuius ictum Pollux velociter declinans vitavit, praeter adversarium ipsa ictus inanis vehementia protractus proruit, quo fit, ut iam a tergo eius Pollux sit, qui regem ictibus geminatis se convertere aut respirare non sinit et postremo ictu mortifero cervices eius frangit. Cfr. Stat. Theb. VI, 802 seqq.

sentit enim Vat., *sentit ubi* Thilo in annot.

rationis egentem: Verg. Aen. VIII, 299.

304. *dat genibus iunctis latus* i. e. non pectus latum offert Amyco, sed celeri corporis conversione et iunctis pedibus ei latus, quod angustius est. obvertit, praeter quod Amycus ictum in vanum aera effudit simulque ipse praeceps ruit; de effundendi notione cfr. Verg. Aen. XI, 485 *portisque effunde* (i. e. prosterne) *sub altis* (Aeneam); XII, 276 *fulvaeque effundit arena* (iuvenem); 380; 532; Luc. IX, 56 *gelidos effusa per artus* de Cornelia viri corpus mortuum complectente; paene igitur in eo erat, ut Amycus in terram caderet, nam quominus eum re vera cecidisse statuamus, eis, quae sequuntur, prohibemur; cecidit re vera in tali conditione Entellus apud Verg. Aen. V, 446 seqq.; cfr. etiam Stat. Theb. VI, 803.

haud revocare gradum patitur, turbatque premitque 305
 ancipitem crebros et liber congerit ictus
 desuper averso; sonat omni vulnere vertex
 inclinis ceditque malis. iam tempora inanant
 sanguineaeque latent aures, vitalia donec
 vincula, qua primo cervix committitur artu, 310
 solvit dextra gravis. labentem propulit heros
 ac super insistens 'Pollux ego missus Amyclis
 et Iove natus' ait, 'nomen mirantibus umbris
 hoc referes, sic et memori noscere sepulchro.'
 Bebrycas extemplo spargit fuga; nullus adempti 315

305. *revocare gradum* i. e. convertere, ut Verg. Aen. VI, 128; de tota sententia cfr. Verg. Aen. V, 456 seqq. et Stat. Theb. VI, 788 seqq.

306. Praeter consuetudinem *anceps* dicitur ipse homo, qui in periculo versatur.

liber sc. ab omni periculo ab Amyco imminente, ita ut ictus vitare iam non opus esset.

308. *sonat omni vulnere vertex*; ut aliis locis vulnus pro telo ponitur quo quis vulneratur, de qua notione vid. ad III, 197, sic hoc loco pro verbere, quo Amycus feritur: nullus ictus in cassum cadit.

310. *qua primo cervix committitur artu* sc. capiti; primus artus est prima vertebra cervicalis.

Consentit Valerius cum Apoll. II, 97; Apollod. I, 9, 20, 2; Hyg. fab. 17; myth. Vat. I, 93; II, 140; schol. Stat. III, 353 in eo, quod Amycum occisum esse narrat; Pisandrum et Epicharmum eum a Polluce vinctum esse tradidisse docemur a schol. Ap. II, 98; Theocr. id. XXII, 131 seqq. tradit, vitam condonasse Pollucem Amyco, sed eum coegisse ut iuraret, se posthac hospitibus ultro nunquam exitium illaturum; ad rupem alligatus depingitur Amycus in vase apud Gerhard ausenl. Vasenb. III tab. 153; a Polluce ad arborem alligatur in cista ficoronica. Singulare est, quod Ptolem. c. 5 p. 191 ed. West. non Pollucem sed Iasonem cum Amyco pugnasse tradit.

313. De sententia cfr. Verg. Aen. II, 547; XI, 688 seq.

314. *memori noscere sepulchro* acerbe dictum: sepulcrum Amyci non tam insigne erit propter clarissimum pugilem ibi conditum, quam quod caesus iacet a Polluce.

315. Apud Apollon. et Apollod. I. I. (Orph. Arg. 666) Bebrycas rege interfecto non fugiunt, sed Argonautas adoriuntur.

regis amor; montem celeres silvamque capessunt.
 haec sors, haec Amycum tandem manus arcuit ausis
 effera servantem Ponti loca vimque iuventae
 continuam et magni sperantem tempora patris.
 tenditur ille ingens hominum pavor arvaeque late 320
 occupat, annosi veluti si decidat olim
 pars Erycis vel totus Athos; qua mole iacentis
 ipse etiam expleri victor nequit, oraque longo
 comminus optutu mirans tenet. at manus omnis
 heroum densis certatim amplexibus urgent, 325
 armaque ferre iuvat fessasque attollere palmas.
 'salve vera Iovis, vera o Iovis' undique 'proles'
 ingeminant, 'o magnanimis memoranda palaestris
 'Taygeta et primi felix labor ille magistri!'
 dumque ea dicta ferunt, tenues tamen ire cruores 330

317. *arguit* Vat., *arcuit* Heinsius.

319. *sperantem tempora patris* i. e. se immortalem futurum.

320. *tenditur* i. e. humi prosternitur, ut VI. 716 *venit hiems nigra-
 que arulsam (oleam) tendit harena*; Stat. Theb. XI, 12 *quantus Apolli-
 nae temerator matris Averno Tenditur* e. q. s.; indicatur verbo ingens
 magnitudo corporis.

De *pavoris* notione cfr. ad I. 23. Etiam hoc loco superlatio modum
 excedit, sed habet poeta auctorem Verg. Aen. XII, 701 seqq.

321. *arvaeque late occupat*: cfr. ad VI, 553.

323. Tacite diu mirans contemplatur Pollux molem victi ad-
 versarii: cfr. Verg. Aen. VIII, 265; 618.

ora — tenet, cfr. ad v. 189.

326. *armaque ferre iuvat* vix sanum esse potest. cum ex v. 332
 appareat, ne tum quidem Pollucem caestus exuisse; nam de armis
 Amyci, ut putat Burmann, cogitare non licet. An indicare voluit
 Valerius ferri 'palmas fessas' simulque arma eis iuncta?

327. Verg. Aen. VIII, 301.

328. *ingeminant*, identidem exclamant. cfr. Verg. Aen. II, 770;
 (l. 747;) Ov. met. I, 653; Stat. Theb. II, 453; XII, 686; Iuvenc. I.
 111; Coripp. in laud. Iust. III, 83.

330. *dumque ea dicta ferunt* i. e. dum ea dicunt, cfr. ad II, 282;
 non recte cft. Burmann locos, qualis est VII, 544, ubi *dicta ferre* idem
 valet atque *nuntium ferre*.

siderea de fronte vident; nec sanguine Pollux
 territus averso siccabat vulnera caestu.
 illius excelsum ramis caput armaque Castor
 implicat et viridi conectit tempora lauro,
 respiciensque ratem 'patriis' ait 'has precor oris, 335
 diva, refer frondes cumque hac freta curre corona.'
 dixerat. hinc valida caedunt armenta bipenni
 perfusique sacro placati gurgitis amne
 graminea sternuntur humo; tunc liba dapesque
 frondibus adcumulant; exsortia terga Laconi 340

331. *siderea de fronte*, cfr. ad II, 104 et Apoll. II, 41.

tenues cruores indicant, leviter modo Pollucem esse vulneratum, plurali *cruores* autem significatur, continuo sanguinem ex vulnere profuere, ut VI, 705; VIII, 241; Verg. Aen. IV, 687.

332. *averso caestu* i. e. ea parte caestus, quae, quia ad feriendum non adhibebatur, plumbo non durata eoque paullo mollior erat.

333. *armaque* Vat., recte ut videtur.

334. Verg. Aen. V, 539; Apoll. II. 159 seqq.

336. *diva* intellegenda navis, quae est fatidica et posita in tutela singulari Minervae et Iunonis. An respicitur simulacrum deae tutelae, de qua cfr. ad I, 301?

freta curre; sic etiam aliis nonnullis locis imprimis apud poetas spatium, per quod curritur, solo accusativo exprimitur: Verg. Aen. III, 191; V, 235; Ov. trist. V, 7, 36; ex Pont. I, 3, 76; Sid. IX, 16; cfr. ad V, 669.

338. *placatum gurgitem* mare intellegit recte Burmann, quandoquidem filius Neptuni occisus erat et propterea deus marinus placari debebat. *amnis* autem interdum dicitur aqua marina, ut infra 345; Verg. georg. IV, 233; Tib. II, 5, 61; III, 4, 18; Alcim. Avit. IV, 441 *non aliter Tanais, nivibus cum pascitur albis, Riphæo de monte ruens illiditur anni.*

339. *graminea* — *humo*, cfr. ad II, 631.

liba dapesque frondibus adcumulant i. e. largas dapes subiectis frondibus imponunt; sic scripsit Ovidius fast. II, 122 *fastis accumulatur honos* i. e. largus honor tribuitur; Sil. II, 336 *tanta accumulatur praeconia leto vulneribusque virum*; simpliciter *accumulant epulas* dixit Sil. XI, 428 sc. mensae.

340. *exsortia terga*; *exsortem honorem* scripsit Verg. Aen. V, 534; *exsortem* (equum) VIII, 552.

praecipiant pecudum. toto mox tempore mensae
laetus ovat nunc laude virum nunc vatis honoro
carmine, victori geminans cratera parenti.

Iamque dies auraeque vocant, rursusque capessunt
aequora, qua rigidos eructat Bosphoros amnes.

345

illos, Nile, tuis nondum dea gentibus Io
transierat fluctus, unde haec data nomina ponto.

tum pius Oeagri claro de sanguine vates,
admonita genetrice, refert casusque locorum

Inachidosque vias pelagusque emensa iuvencae

350

exilia intentisque canit. 'videre priores

saepe Iovem in terras Argivaeque regna Pelasgum

virginis Iasiae blandos descendere ad ignes.

343. Bis libat Pollux Iovi patri.

344. Hanc, quae sequitur, digressionem de Ione Valerius ipse
inseruit alienam a totius carminis argumento, ut recte iudicant
Wagner et Moltzer de Apoll. Rhod. et Val. Fl. Argonauticis p. 71.
Cfr. Ovidium Ionis fata narrantem met. I, 583 seqq.

345. Fluctus ex Ponto Euxino per Bosporum in Propontidem
indeque in mare Aegaeum ferri notum est, *rigidi* autem dicuntur
amnes, quia hae undae ex Ponto profluentes frigidiores sunt undis
maris Aegaei, cfr. Athen. VII, c. 104, ubi undae Hellesponti frigidae
esse dicuntur.

348. Orpheus Oeagri et Calliopes Musae filius plerumque dicitur;
Apollod. I, 3, 2; Eratosth. catast. p. 138 Rob.; Conon c. 45 ed. W.:
myth. Vat. I, 76; II, 44; Hyg. fab. XIV; astron. II, 7; schol. Germ.
p. 151, 6 et 16; schol. Eurip. Rhes. v. 347; Orph. Argon. 76; inter-
dum Apollinis filius nominatur; cfr. myth. Vat. I, 76; schol. Apoll.
I, 23; Apollod. l. l. et eius rei explicationem, quam profert schol.
Pind. Pyth. IV, 313.

349. *admonita genetrice*, sc. ut se canentem iuaret: verbum
proprium advocandi vel invocandi versus dactylicus non admittebat.

352. *in om. Vat.*, add. Heinsius.

353. *ignes*, ut V, 110; VII, 253.

Cum v. 350 poeta Ionem Inachidem nominarit et 357 Inachiam,
vituperat Wagner poetam, quod sibi non constiterit eam Iasiam i. e.
Iasii filiam nominando; at non perspexit, hoc loco Valerium Iasiam

sentit Iuno dolos curaque accensa iugali
 aethere desiluit; dominam Lyrceia tellus 355
 antraque deprensae tremuerunt conscia culpa.
 tum trepida Inachiae paelex subit ora iuvencae
 sponte dei; plausu fovet hanc et pectora mulcet
 Iuno renidenti cohibens suspiria vultu.
 mox ita adorta Iovem: 'da quam modo ditibus Argis 360
 campus alit primae referentem cornua Phoebes
 indomitamque bovem, da carae munera nuptae.
 ipsa ego dilectae pecudi iam pascua digna
 praecipuosque legam fontes'. qua fraude negaret,
 aut quos inventos tenuisset Iuppiter astus? 365
 muneris illa potens custodem protinus Argum
 adiungit; custos Argus placet, inscia sonni
 lumina non aliter toto cui vertice, quam si
 Lyda nurus sparso telas maculaverit ostro.

pro Argiva dixisse, cfr. ad III, 284; ne id quidem recte intellexit W. non ipsam virginem 357 Inachiam dici.

355. Lyrceum est mons Argolidis, ubi Inachi fontes oriuntur, vid. Strab. VIII, 6, 7; *Lyrceia tellus* igitur pro Argiva dicta est.

357. cum Vat., tum ed. Iunt. *subit ora* i. e. figuram induit; etiam aliis locis ora indicant non solum vultus, sed totam corporis figuram: IV, 395; Lucr. IV, 174; VI, 254; Verg. Aen. XII, 335; Ov. her. XIV, 108; Stat. silv. III, 3, 12.

361. *referentem cornua*; vid. ad II, 272.

364. *qua fraude negaret* i. e. quam fraudem commentus poterat Iuppiter recusare, quominus Iunonis precibus obsequeretur.

365. *inventus* Vat., *inventos* Harless; *tenuisset* Vat., *tenuisset* Harless. Explicationem autem Harlessii non probandam puto, sed sic potius locum intellegendum: quos astus Iuppiter, si invenisset, tenuisset? 'würde er dem Drängen der Iuno gegenüber fest gehalten haben'.

368. de cui pronomini collocacione cfr. ad I, 773.

369. *Lyda nurus*, cfr. ad II, 111; de feminis Lydis eius artis, quae hoc loco commemoratur, peritis cfr. Claud. de rapt. Pros. I, 275.

maculaverit i. e. variis coloribus pinxerit, cfr. VI, 704 *multo maculatam murice tigrim* i. e. pellem tigridis; Verg. Aen. I, 323 *maculosae tegmina lyncis* cum dicit, de colore naturali cogitat.

Argus et in scopulos et monstris horrida lustra 370
 ignotas iubet ire vias heu multa morantem
 conantemque preces inclusaque pectore verba.
 ultima tum patriae cedens dedit oscula ripae.
 flevit Amymone, flerunt Messeides undae,
 flevit et effusis revocans Hyperia lacertis. 375
 illa ubi vel fessi tremerent erroribus artus,
 vel rueret summo iam frigidus aethere vesper,
 heu quotiens saxo posuit latus! aut ubi longa
 aegra siti, quos ore lacus, quae pabula carpsit!
 verbere candentes quotiens exhorruit armos! 380
 quin et ab excelso meditantem vertice saltus
 audentemque mori valles citus egit in imas
 Argus et arbitrio durus servavit erili:

372. *conantem preces* sc. proloqui; sic fortasse Verg. Aen. IX.
 398 *conantem plurima*.

374. *Amymone* est fons Argolidis: Ov. met. II, 240; Strabonis
 VIII, 6, 8; Plin. hist. nat. IV, 17.

Messeides undae item ut *Hyperia* in Thessalia fluere dicuntur:
 Plin. nat. hist. IV, 29; 30; Strab. IX, 5, 6; 18; at id hoc loco
 non facile admitti posse videtur, sed respexit Valerius locum Hom.
 II, VI, 456 seq. καὶ κεν ἐν Ἀργεὶ ἐοῦσα πρὸς ἄλλης ἱστὸν ὑφαίνουσιν καὶ κεν ὕδωρ
 φορέουσιν Μεσσηίδος ἢ Ὑπερείης; cfr. schol. ad hunc locum et Paus. II, 30, 8, ubi
 oppidum Hyperia Argolidis commemoratur, et III, 20, 1, ubi fontem
 Messeidem prope Therapnen fuisse dicit. De sententia cfr. Verg. Aen.
 VII, 759 seq.

375. *effusis lacertis*; cfr. ad I, 762.

379. Cfr. de Ione dicta Ov. met. I, 632 seqq. *amara pascitur
 herba Proque toro terrae non semper gramen habenti Incubatur infelix
 limosaeque flumina potat*; Prop. II, 33, 11 *quotiens quernis laesisti
 frondibus ora*.

380. *candentes armos* est accusativus graeco more positus et
 candentes armi nominantur utpote transmutati ex candentibus virginis
 umeris, cfr. Ov. met. X, 700 *ex umeris armi fiunt* de Hippomene et
 Atalanta in leones conversis. Dico propter Burmannum, qui Valerii
 verba non recte explicavit.

383. *arbitrio* — *erili* i. e. Iunonis.

cum subito Arcadio sonuit cava fistula ritu
 imperiumque patris celerans Cyllenius ales 385
 advenit et leni modulatur carmina avena,
 'quoque' ait 'hinc diversus abis? heus respice cantus'.
 haud procul insectans Argum languentia . . . .
 lumina cuncta notat dulcesque sequentia somnos,
 et celerem mediis in cantibus exigit harpen. 390
 iamque refecta Iovi paulatim in imagine prisca

384. *Arcadia sonuit — fistula ritu*; syrinx a Pane Arcadum deo inventa est, cfr. quae narravit Ov. met. I, 690 seqq.

386. *modulatur carmina avena*: cfr. Verg. eclog. X, 51 et primum versuum eorum, qui Aeneidi praemittuntur.

387. *quo — diversus abis*; cfr. VI, 581; Verg. Aen. V, 166; XI, 855.

388. Ultimum versus vocabulum in Vat. excidit; Baehrens scripsit *languentia iam iam*. Ceterum etiam ante hunc versum nonnulla videntur excidisse.

390. *exigit harpen*; audiendum est *e vagina* et valet gladium stringere; sic etiam dicitur *gladium educere*, ut Sal. Cat. 52, 36; Caes. de bell. g. V, 44. Non addidit poeta, quem gladio educto percusserit Mercurius; ex tota autem loci ratione, qui interfectus sit, apparet. Apud alios poetas non raro additur, per quem gladius vagina exactus traiciatur, velut Verg. Aen. X, 682 *per costas exigit ensem*; 815 *exigit ensem per medium Aeneas iuvenem*; Ov. met. IV, 734 *exegit — per ilia ferrum*; Luc. X, 32 *gladiumque per omnes exegit gentes*; Sen. Agam. 199 *per tuum latus — exigatur ensis*; Stat. Theb. X, 309 *ferrum per pectus Agylleus exigit* aliisque locis non paucis. Subest breviloquentia quaedam dicendi, cum proprie dicendum fuerit gladium vagina exigi exactumque per hominem transigi. Inde autem factum, ut etiam, ubi de educendo ferro iam cogitari non possit, exigendi verbum interdum scribatur ad simplicem notionem transigendi exprimendam, ut Sil. I, 307 *exacti per viscera teli i. e. iaculi*, quod v. 305 commemoratur, vel adeo IX, 584 seq. *per membra per arma Exigit Ufentis sceleratum belua dentem*.

harpe est ensis falcatus, quo Mercurius uti solebat; Ov. met. I, 717; IV, 727; V, 69; 176; Luc. IX, 662; 676; schol. Germ. p. 82 (Perseus) *accepit talaria et harpen a Mercurio*; cfr. Prelleri graec. mythol. II³, 41 annot. 4.

391. *refecta Iovi i. e. in pristinam virginis formam mutata*; cfr.

ibat agris Io victrix Iunonis, et ecce
 cum facibus spirisque et Tartareo ululatu
 Tisiphonen videt: ac primo vestigia visu
 figit et in miserae rursus bovis ora recurrit, 395
 nec qua valle memor, nec quo se vertice sistat.
 Inachias errore etiam defertur ad undas
 qualis et a prima quantum mutata iuvenca!
 nec pater aut trepidae temptant accedere nymphae.
 ergo iterum silvas, iterum petit invia retro 400
 ceu Styga dilectum fugiens caput; inde per urbes
 raptatur Graias atque ardua flumina ripis,
 oblato donec paulum cunctata profundo
 incidit: absistunt fluctus et gnara futuri
 dant pavidæ alta viam; celsis procul ipsa refulget 405

Apul. met. I init. *figuras fortunasque hominum in alias imagines conversas et in se rursus mutuo nexu reflectas ut mireris exordior.*

in imagine prisca, cfr. II, 174.

393. *spirisque* sc. anguim.

De exitu versus cfr. Verg. Aen. IV, 667; vide praeterea Val. VII, 405; VIII, 259; eadem discrepantia inter accentum et ictum invenitur I, 842.

394. Oestro Ionem agitatam esse a plerisque narratur; Valerius consentit cum Ovid. met. I, 725, qui Erinyn nominat.

395. Bis formam Ionis in vaccam mutatam esse ipse Valerius finxit.

396. *quo* Vat.. *nec quo* ed. Bon. et Ald.

non memorem Ionem dicit Valerius, quæ inops est consilii neque considerat aut scit, quid faciat.

398. *a prima quantum mutata iuvenca*: Verg. Aen. II, 274; *prima* pro *priore*, in quam antea mutata fuerat longe pulchriorem, cfr. ad III, 501.

401. *Styx* ponitur tanquam res maxime abominanda et fugienda, vid. Hom. II. IX, 312; Od. XIV. 156.

402. *ardua flumina ripis* pro eo quod est flumina arduis ripis, cfr. ad III, 4.

405. *pavida* Vat., quod quamquam explicari potest, tamen sententiae magis aptum videtur *pavidæ* in ed. Bon. et Ald. receptum.

cornibus ac summa palearia sustinet unda.
 ast Erebi virgo ditem volat aethere Memphin
 praecipere et Pharia venientem pellere terra.
 contra Nilus adest et toto gurgite torrens
 Tisiphonen agit atque imis inludit harenis 410
 Ditis opem ac saevi clamantem numina regni.
 apparent sparsaeque faces disiectaeque longe
 verbera et abruptis excussi crinibus hydri.
 nec Iovis interea cessat manus. intonat alto
 insurgens caelo genitor curamque fatetur, 415
 atque ipsa imperium Iuno pavet. haec procul Io
 spectat ab arce Phari iam divis addita, iamque
 aspide cincta comas et ovanti persona sistro.
 Bosporon hinc veteres errantis nomine divae
 vulgavere. iuvet nostros nunc ipsa labores 420
 immissisque rateam sua per freta provehat Euris'.

407. *volat praecipere*; de infinitivo Graeco more posito cfr. Kuehn. gramm. lat. II. § 125, 6a.

aethere pro eo quod est *p e r aethera*; vid. Kuehn. gr. lat. II. § 79. 2f.

408. Verg. Aen. X, 277.

410. *inludit harenis*: Ov. her. XVIII. 201.

411. *saevi regni* sc. Plutonis, quae tristia regna nominat Hor. c. III, 4, 46.

415. *genitor* sc. deum, ut dicit Ovid. am. I. 13, 45; *divom genitor* Catull. 64. 27.

417. *Phari* om. Vat., add. ed. Carr. alt.

418. *aspide cincta comas* aliis locis Io vel Isis non dicitur, sed comes eius est aspis vel aspides, ut Ov. met. IX, 693; am. II, 13; cfr. etiam descriptionem Isidis apud Apul. met. XI. 3.

persona; activa notione praeditum est hoc loco adiectivum; contra passiva Stat. Ach. I. 208 *littora persona ludo*; Petron. c. 120, 72 *persona cantu — virgulta*.

419. *Bosporon* — *vulgavere* i. e. vulgo nominavere.

421. *euris* codd., quod non videtur mutandum in *auris*, cum saepius poetae pro generali venti notione unum certum ventum substituant, non curantes, utrum is ipse ventus an fortasse contrarius potius nominandus fuerit.

Dixerat. et placidi tendebant carbasa venti.
 postera non cassae Minyis Aurora retextit
 noctis iter; nova cuncta vident Thyneaque iuxta
 litora fatidici poenis horrentia Phinei, 425
 dura deum summo quem vis urgebat in aevo.
 quippe neque extorrem tantum nec lucis egentem
 insuper Harpyiae Typhonides, ira Tonantis,
 depopulant ipsoque dapes praedantur ab ore.
 talia prodigia et tales pro crimine poenas 430

426. *summoque suis* Vat., *summo quem vis* Caussin.

427. *extorris* dicitur Phineus, quia filius Agenoris (cfr. schol. Apoll. II, 178) ex Phoenice oriundus postea in Thracia et Thynia regnum tenebat, vid. v. 444; 447 seq.; 463; 467; 582; 632; Apoll. II, 237; schol. II, 181; Ov. ex Pont. I, 4, 37.

nec lucis egentem: audiendum est quod praecedit, *tantum*; sic 444 auditur *memorem* ad verba *non ego nunc*.

428. *yphoides arpyiae* Vat.; *Harpyiae Typhonides* cod. Carr. Secundum Hesiod. Theog. 267 Harpyiae sunt filiae Thaumantis; cfr. myth. Vat. II, 13; Hyg. fab. XIV; Apollod. I, 2, 6; Typhonem patrem nominat Val. etiam v. 516. Multo minus convenit inter poetas de numero et nominibus Harpyiarum: Hom. II. XVI, 150 unam nominat Podargen, ubi vide quae schol. exponit; Apollod. I. I. et Hes. I. I. Aello et Ocypeten; Hyg. I. I. Aellopoda Celaeno Ocypeten; schol. II. XVI, 150 Aello Ocypeten Podargen; myth. Vat. I. 111; II, 13, Fulg. p. 165; Serv. Aen. III, 209, Aello Ocypeten Celaeno; Apollod. I, 9, 21, 7 Aellopoda et Ocypeten; minimum tres habent Verg. Aen. III, 212 et Val. IV, 499, qui solius Celaenus nomen afferunt. Neque apud Homerum aut Hesiodum ut foeda monstra describuntur, sed sunt ventorum et procellarum numina, quae mortales secum abripiunt, cfr. Rhode Psychae p. 65; Dieterich Necyiae p. 56 annot. 1; Rhode mus. Rhenan. L. p. 1. seqq.

ira Tonantis: apud Verg. Aen. III, 215 *ira deum* nominantur, i. e. monstra ab ira deorum immissa.

429. *depopulant*: activa forma legitur etiam VI, 532.

430. *pro crimine*; dicitur Phineus filios suos ex priore uxore Cleopatra, sorore Boreadarum, caecasse vel caecari passus esse; ita Sophocles narravit teste schol. Apoll. II, 178; cfr. Serv. Aen. III, 209;

perpetitur. spes una seni, quod pellere saevam
 quondam fata luem dederant Aquilone creatis.
 ergo ubi iam Minyas certamque accedere Phineus
 sentit opem, primas baculo defertur ad undas
 vestigatque ratem atque oculos attollit inanes. 435
 tunc tenuem spirans animam 'salve o mihi longum
 expectata manus nostrisque' ait 'agnita votis.
 novimus et divis geniti quibus et via iussos
 quae ferat ac vestri rebar sic tempora cursus

Soph. Antig. 970 seqq.; Hyg. f. 19; Ov. artis I, 339; Diod. IV, 43
 44; Apollod. III, 15, 3. Huius sceleris ultionem a Phineo per Ar-
 gonautas petitam esse Diod. et Apollod. l. l. tradunt. Cum autem
 rerum Argonauticarum scriptores Argonautas atque inter eos ipsos
 Cleopatrae prioris uxoris fratres comiter et benigne exceptos esse
 (cfr. Val. IV, 460 seqq.; Apoll. II, 235 seqq.) hosque Phineo salutem
 attulisse narraturi essent, fieri non poterat, ut illam de scelere
 Phinei fabulam servarent, quare aliam secuti sunt eam, ut di-
 cerent, Phineum propterea caecatum esse et ab Harpyiis vexari,
 quia Iovis consilia hominibus prodidisset, vid. Val. v. 478 seqq.
 Apollon. II, 179 seqq.; Hyg. f. XIX, qui duas narrationes con-
 fundit; Apollod. I, 9, 21. Etiam aliter alii tradiderant, vid. schol.
 Apoll. II, 181; 207; schol. Hom. Od. XII, 69; Opp. cyneg. II, 617;
 Diod. l. l. Cfr. Prelleri myth. graec. II², 330 seq.; ann. instit. XV,
 p. 3 seqq.

434. Divinandi arte praeditus opem certam accedere sentit
 Phineus, cfr. 438 seqq.; quae enim ibi narrantur, non fando
 audiverat.

434. *baculo*: Apoll. II, 198 βάκτρῳ σκηπτόμενος. Ceterum poeta
 graecus Phineum eundi impotentem in limine consedissee narrat.

436. *tenuem spirans animam*, cum longa fame corporis vires con-
 fectae essent.

longum exspectata i. e. diu, ut saepius apud poetas, cfr. ad
 III, 547.

437. *nostris* — *votis*, i. e. nobis exoptantibus.

438. De collocatione *quibus* pronominis cfr. ad II, 217.

439. *rebar* Schenkl ind. phil. XIII, 361 'ich berechnete', sententia
 quidem aptissima, at prorsus contra dicendi consuetudinem; intactam
 reliqui scripturam, quia probabilis emendatio nondum inventa est.

proxima quaeque legens, quantum Vulcania Lemnos 440
 traxerit, infelix tulerit quae Cyzicus arma.
 sensi et Bebrycio supremam in litore pugnam
 iam propior iamque hoc animam solamine mulcens.
 non ego nunc, magno quod cretus Agenore Phineus,
 aut memorem, mea quod vates insedit Apollo 445
 pectora; praesentis potius miserescite fati.
 nec mihi diversis erratum casibus orbem
 amissas aut flere domos aut dulcia tempus
 lumina; consuetis serum est ex ordine fatis
 ingeminere. Harpyiae semper mea pabula servant, 450
 fallere quas nusquam misero locus: ilicet omnes
 deveniunt niger intorto ceu turbine nimbus,
 iamque alis procul et sonitu mihi nota Celaeno;
 diripiunt verruntque dapes foedataque turbant

440. *proxima quaeque legens* i. e. ea semper animo considerans, quae proxime sequebantur antea gesta; de notione legendi verbi cfr. ad III. 461.

441. *traxerit*, sc. vos.

445. *mea — insedit Apollo pectora*: cfr. Stat. Ach. I, 515 *intrantemque deum primo pallore fatetur Thestorides*; Sil. III, 697 *ecce intrat subitus vatem deus*; XII, 323 *Phoebo iam intrata sacerdos*.

449. 'Nihil attinet', inquit Phineus, 'ex ordine enumerare et deplorare fata, quae ferre ex longo tempore assuevi'.

450. *pabulum* raro dicitur de cibo ab homine sumpto vel sumendo, ut v. 586; Luc. VI, 43 *non desunt pabula Magno* i. e. eius exercitui; Lucr. V, 940 seq. *multaque praeterea novitas tum florida mundi Pabula dura tulit miseris mortalibus ampla*; Claud. de bell. Gild. 34 *nunc pabula tantum Roma precor*; paullo aliud est, quod a poeta dapes cyclopi sane non humano more sumptae *pabula dira* nominantur IV, 106.

452. *ceu — nimbus*: ὅς τε ἀελλαι Apoll. II, 267.

intorto — turbine i. e. vehementissime in nubem irrutente; Lucr. VI, 124 *procella nubibus intorsit sese*; Sil. V, 535 *it globus intorquens nigranti turbine nubem Pulveris*.

453. Etiam apud Verg. Aen. III, 211 et 245 Celaeno inter Harpyias primas partes agit; Graeci ne nomen quidem eius norunt.

454. Cfr. Verg. Aen. III, 227.

pocula, saevit odor surgitque miserrima pugna, 455
 parque mihi monstisque fames. sprevere quod omnes
 pollueruntque manu quodque unguibus excidit atris,
 has mihi fert in luce moras. nec rumpere fata
 morte licet; trahitur victu crudelis egestas.
 sed vos o servate precor, praedicta deorum 460
 si non falsa mihi, vos finem imponite poenis.
 nempe adsunt, qui monstra fugent, Aquilonia proles
 non externa mihi; nam rex ego divitis Hebri
 iunctaque vestra meo quondam Cleopatra cubili'.
 465
 Nomen ad Actaeae Calais Zetesque sororis
 prosiliunt, Zetesque prior 'quem cerninus?' inquit.

verrunt dapes sc. de mensa; apud Apoll. II, 188; 222 eas ex ore ipso manibusque Phinei eripiunt.

turbant pocula: cfr. V, 595; Stat. Theb. VIII, 258.

455. *saevit odor* praeter consuetudinem dicitur; nam aliud est, cum fames morbi cupiditates saevire dicuntur, neque satis apte conferri potest Stat. Theb. II, 85 *Ogygii* — *Iacchi saevus odor*, qui homines saevos reddit. *surgit* — *pugna*; Verg. Aen. IX, 667; XI, 635.

456. Fames insatiabilis Harpyiis etiam a Vergilio tribuitur Aen. III, 217.

457. *auris* Vat., *atris* ed. Iunt. alt.; Harpyiae manus habent unguibus praeditas, uncas manus eis tribuit Vergilius.

458. *has mihi fert* — *moras* i. e. affert, cfr. *vim ferre* Ov. met. III, 344; IV, 239; Sil. I, 428; *ferrum iugulo* IX, 519; *taedia* (i. e. efficere) Ov. artis II, 530; *vulnera* Avian. fab. 17, 11; *saepius bella* f. legitur, velut Stat. Theb. VIII, 76; Sil. I, 386.

rumpere fata: Verg. Aen. VI, 883.

459. De sententia cfr. Apoll. II, 189 seq.

460. *praedicta deorum si non falsa mihi*: duae constructiones mixtae videntur: praedicta deorum si non falsa sunt et si non falsa a deis mihi praedicta sunt.

463. Apoll. II, 238 seq.

465. De collocatione *ad* praepositionis cfr. ad I, 537.

Actaea soror dicitur propter matrem Atticam.

466. Etiam apud Apollonium Zetes alloquitur Phineum idemque ex eo quaerit.

'tune ille Odrysiae Phineus rex inclitus orae?
 tu Phoebi comes et nostro dilecte parenti?
 o ubi nunc regni generisque ubi gloria? quam te
 exedit labor et miseris festina senectus! 470
 quin age, mitte preces; namque est tibi nostra voluntas,
 si non ira deum, vel si placabilis urguet'.
 sustulit hic geminas Phineus ad sidera palmas,
 'teque', ait 'iniuste quae non premis, ira Tonantis
 parce precor, nostrae tandem iam parce senectae; 475
 sit modus; et fore credo equidem: nam vestra voluntas
 haud, iuvenes, sine pace deum. nec credite culpam
 saevitiae scelerumve mihi nunc crimina pendi;
 fata loquax mentemque Iovis quaeque abdita solus
 consilia et terris subito ventura parabat, 480
 prodideram miserans hominum genus; hinc mihi tanta

467. *tune ille* — *Phineus*: Verg. Aen. I, 617.

468. *Phoebi comes*: famulus, minister; cfr. Ov. her. XVI, 268; amor. III, 1, 44; met. VI, 461; fast. IV. 185; 212; 341; Stat. Theb. X, 163. *dilecte*: saepius ita adiectivum praedicati vice fungens attractione quadam in vocativo ponitur, cfr. Verg. Aen. II, 282; IX, 811; Prop. II, 15, 2; Tib. I, 7, 53; Ov. trist. III, 14, 2; Kuehn. gramm. lat. II, § 69, 5 annot. 2.

470. *miseris festina senectus*, quippe qui ante tempus senescere soleant.

471. *est tibi nostra voluntas*; Verg. Aen. VII, 548.

474. *iniusti quae nunc* Vat., *iniuste quae non* Madv. adv. II, 144.

475. *ante precor* Vat., *parce precor* Balbus.

477. *quod* Vat., *haud* Pius.

nec credite, cfr. ad I, 175.

478. *scelerum* — *crimina pendi* mire dictum; nam ipsa scelera luuntur, sed dixit etiam Luc. VII, 517 *sceleris* — *crimine nullo Externum maculant chalybem*; Stat. Theb. X, 587 *et periura luam regalis crimina noxae*; Claud. de bell. Pollent. 503 *scelerum delicta priorum* — *luas*; Paul. vit. Mart. III, 161 *ostentans crimina caedis*. Prorsus aliud est, quod scripsit Ov. fast. V, 624 *sceleris crimine damnat avos*.

De *pendendi* verbo cfr. ad I, 445.

pestis et offusae media inter dicta tenebrae.
 iam tandem cessere irae; nec casus ab alto,
 ipse volens nostris sed vos deus appulit oris'.
 sic ait et, fatis ita iam cedentibus, omnes 485
 impulit et durae commovit imagine poenae.
 instituere toros mediisque tapetibus ipsum
 accipiunt circumque iacent; simul aequora servant,
 astra simul, vescique iubent ac mittere curas:
 cum subitus misero tremor et pallentia primae 490
 ora senis fugere manus. nec prodita pestis
 ante, sed in mediis dapibus videre volucres.
 fragrat acerbis odor patrique expirat Averni
 halitus; unum omnes incessere planctibus, unum
 infestare manus; inhiat Cocytia nubes 495
 luxurians ipsoque ferens fastidia visu.

482. *effusae* Vat., *offusae* Gronov.

484. De collocatione *sed* conjunctionis cfr. ad II, 150.

deus appulit oris: Verg. Aen. III, 338.

488. *simul aequora servant, astra simul*: eandem verborum conformationem legimus Verg. Aen. IX, 318 *simul arma iacere, Vina simul*.

490. *primae* — *manus* i. e. digiti, quos cibum tenentes iam ori admoturus Phineus postquam monstra adesse sensit, rursus retrahit.

493. Raro fragrandi verbum adhibetur ad foedum odorem indicandum, cfr. Mart. I, 87, 1 *ne gravis hesterno fragres, Fescennia, vino Pastillos Cosmi luxuriosa voras*.

Avernus patrius nominatur, quia Valerius patrem Typhonem in Tartaro versari cogitat, unde eum assurgere dixit v. 517; cfr. *Tartareas volucres* v. 579 et statim infra *Cocytiam nubem*.

494. *planctibus* i. e. alarum plausu; plangendi verbum hac notione scriptum reperitur Ov. met. XI, 75; Sil. I, 589; XIII, 840; alia est sententia Ov. am. II, 6, 3.

495. *nubes* superlatione non eleganti de tribus dicitur; aliud est, quod Niobe duos Latonae filios cum acerba ironia *turbam* nominat Ov. met. VI, 200.

496. *luxurians* i. quod saeviens, ut Stat. Theb. II, 677 *sanguine multo luxuriata fames*; V, 261 seq. *gelida non saevius Ossa Luxuriant*

tum sola conluvie atque inlisis stramina mensis
 foeda rigant; stridunt alae, praedaeque retenta
 saevit utrimque fames; nec solum horrenda Celaeno
 Phinea, sed miseras etiam prohibere sorores. 500
 emicat hic subito seseque Aquilonia proles
 cum clamore levat, genitor simul impulit alas.
 hoste novo turbata lues lapsaeque rapinae
 faucibus, et primum pavidae Phineia tecta
 pervolitant, mox alta petunt; stant litore fixi 505
 Haemonidae atque oculis palantia monstra sequuntur.
 sicut prorupti tonuit cum forte Vesevi
 Hesperiae letalis apex, vixdum ignea montem
 torsit hiemps iamque eoas cinis induit urbes:

Lapitharum epulae de saeva pugna inter mensas orta dictum; VII, 12
caraeque in sanguine gentis luxuriat.

497. *sola* pluralis pro singulari positus. ut Catull. 63, 7; 40;
 Tib. I, 5, 3; Stat. silv. I, 1, 56; Theb. IV, 444; Nemes. cyneg. 8;
 pro *agris* vel *arvis* dictus reperitur pluralis Verg. georg. I, 80; Lucr.
 II, 592.

stramina proprie omnia sunt, quibus sedes instituitur vel
 sternitur; hoc loco tapetia (v. 487) intelleguntur.

499. *saevit utrimque fames*, vid. 456.

500. Supra modum augetur Celaenonis aviditas.

502. Apud Apollon. II, 275 ipse Iuppiter Boreadas iuvat.

503. *lues* sunt Harpyiae: sic saepius Hannibal lues nominatur
 apud Silium, et vel apud Ciceronem de har. resp. 24 Clodius.

507. *sic ubi* Vat., *sicut* Schenkl.

507. *forte* i. e. casu vix sana sententia dicitur, quare nescio an
 neutrum adiectivi *fortis* sit interpretandum positum pro adverbio. cfr.
 Stat. Theb. IV, 213 *grave* — *risit*; XI, 396 *hostile tuens*; 400 *vulgare*
nitens; Sil XI, 244 *immane* — *infremuit*; XIII, 375 *furiale renidens*
 aliaque multa.

prorupti — *Vesevi*: VI, 632 *proruptus imber*; Verg. Aen. VII,
 459 *sudor*.

508. *ignea* — *hiemps*; Stat. silv. III, 5, 72 *flammea diri Montis*
hiemps; sic *ferrea hiemps* Stat. Theb. V, 385 de multitudine telorum
 dicitur.

509. *montem torsit hiemps*; expectatur contrarium. ut mons

turbine sic rapido populos atque aequora longe 510
transabeunt, nullaue datur considerare terra.
iamque et ad Ionii metas atque intima tendunt
saxa; vocat magni Strophadas nunc incola ponti.
hic fessae letique metu propioris anhelae
dum trepidant humilique graves timidoque volatu 515
implorant clamore patrem Typhona nefando,
extulit adsurgens noctem pater imaque summis
miscuit, et mediis vox exaudita tenebris:
'iam satis huc pepulisse deas. cur tenditis ultra
in famulas saevire Iovis, quas, fulmina quamquam 520
aegidaque ille gerens, magnas sibi legit in iras?
nunc quoque Agenoreis idem decedere tectis
imparat; agnoscunt monitus iussaeque recedunt.

ignem torsisse dicatur; at *torsit* videtur scriptum esse pro eo quod est *vexavit, concussit*, quae torquendi notio saepe cum translatione dicta invenitur.

eoas cinis induit urbes: usque ad Byzantium cineres proruisset, tradit Procop. de bell. Goth. II, 4; cfr. Sil. XVII, 595 seq. *videre Eoi monstrum admirabile. Seres Lanigeros cinere Ausonio canescere lucos.*

De *induendi* verbo cfr. Sil. XVII, 195 *induitur tota Africa flammis*.

511. *transabeunt* i. e. supervolant, superant; simili notione activa praeditum legitur Apul. met. VIII, 4 *calcata retiola — transabiit*; paullum diversa est sententia apud Verg. Aen. IX, 432.

512. Cur Strophades *intima saxa* nominentur, non liquet: neque enim in medio neque in extremo mari Ionio sitae sunt. Hae insulae antea Plotae dictae ideo Strophades vocatae sunt, quod inde conversi Boreadae reverterunt: Apoll. II, 295 seqq. et schol.; Serv. Aen. III, 209; myth. Vat. I, 27; II, 142; paullo aliter Apollod. I, 9, 21.

515. *trepidant* 'sie flattern ängstlich umher'.

516. *clamore — nefando* i. e. horribili, ut Ov. her. XII, 59 *segetes nefandae* de viris ex draconis dentibus ortis.

517. *extulit — noctem* sc. ex Erebo.

imaeque summis miscuit; Namat II, 44 *summis miscuit ima*; cfr. Ov. met. VII, 278.

519. *cur tenditis ultra*: Luc. I, 190.

mox tamen et vobis similis fuga, cum premet arcus
 letifer. Harpyiae numquam nova pabula quaerent, 525
 donec erunt divum meritaе mortalibus irae'.
 haesit uterque polo dubiisque elanguit alis;
 mox abit et sociae victor petit agmina puppis.

Interea Minyae pulsa lue prima Tonanti
 sacra novant; tum vina toris epulasque reponunt. 530
 ipse inter medios ceu dulcis imagine somni
 laetus ad oblitae Cereris suspirat honores;

524. *argos* Vat., *arcus* Gronov. Indicat Typhon mortem Boreae filiis Herculis sagittis paratam, cfr. Apoll. I, 1300 seqq. cum schol.; Hygin. fab. XIV, Apollod. III, 15, 2; Prell. myth. graec. II³, 331 annot. 4.

525. Harpyiae quietae manebunt contentae eis sedibus, ubi nunc sunt. Tacite igitur consentit Valerius cum Vergilio, apud quem Harpyias in Strophadibus sedem suam habere videmus Aen. III, 210; apud Apollonium II, 299 in Cretam avolant, in qua re Pherecydem secutus est, cfr. schol. et Prelleri myth. l. l. Etiam in eo ab Apollonio dissentit Valerius, quod interventu Typhonis patris Harpyias servatas esse dicit, cum Apollonius Iridi has partes tribuat II, 286 utpote sorori, (cfr. myth. Vat. I. 27 et II, 142), Hesiodus autem teste schol. Apoll. II, 297 Mercurio.

528. *sociae* — *agmina puppis* figura enallages dictum pro eo quod est *socia agmina puppis*, vid. ad III, 4.

530. *sacra novant*: statuendum igitur in priore dape apparanda sacra fecisse Argonautas Iovi, sed ea quoque ab Harpyiis turbata sunt.

tori a nonnullis intelleguntur mensae, quod exemplo caret; dativus potius est habendus: toris eisque, qui in toris accumbunt, epulae reponuntur.

531. Nos 'es kam ihm vor wie ein schöner Traum'. Apoll. II, 306 ὅσον τ' ἐν δνείρασιν θυμὸν λαίωων.

imagine somni: Ov. met. XIII, 216.

532. *honores Cereris* dictum ut *ruris honores* Hor. c. I, 17, 16 (cfr. sat. II, 5, 13); *aestatis honores* Sil. III, 487; *terra suos populatur honores* Gratt. cyneg. 376.

suspirat ad honores cum felici brevitate dictum: suspirans recordatione praeteritorum malorum trahitur ad fruges fruendas.

adgnoscit Bacchi latices adgnoscit et undam
et nova non pavidæ miratur gaudia mensæ.
hunc ubi reclinem stratis et pace fruentem 535
aspicit ac longæ ducentem obliviam poenæ,
talibus appellat supplexque ita fatur Iason:
'vota, senex, perfecta tibi; nunc me quoque curis
eripe et ad nostros animum converte labores.
omnis adhuc sors læta quidem, nec numine vano 540
(siqua fides curæ superum) tantum æquor adorti
tendimus; ipsa mihi puppem Iovis optima proles
instituit, dedit et socios Saturnia reges.
fidere mens sed nostra nequit, quantumque propinquant
Phasis et ille operum summus labor, hoc magis angunt 545
proxima, nec vates sat iam mihi Mopsus et Idmon'.
ille ducem nec ferre preces nec dicere passus
amplius, hic demum vittas laurumque capessit

533. '(adgnoscit) vinum et aquam puram, quæ antea foedata
vix id esse apparuerant' Burmann.

534. *gaudia mensæ*; Coripp. de laud. Iust. III. 134.

536. *ducentem obliviam* dicitur, ut *vinum pocula* al. ducere; eadem
locutio invenitur Hor. sat. II, 6, 61; Paul. Nol. XIX, 455; XXVIII,
232; aliud est quod Verg. dixit propria sententia Aen. VI, 715 *longa*
obliviam potant de eis, qui ex Lethe flumine bibunt, et rursus aliud
apud Paul. Nol. XVI, 218 (deus) *humanis ducens obliviam rebus*.

537. Apud Apoll. II, 309 seqq. sponte Phineus Argonautis
futura vaticinatur, antequam Boreadæ eius domum rursus advenerunt
vid. II, 428.

541. *si qua fides curæ superum*: mira videntur hæc verba ab
Iasone quidem prolata, ex Romanorum potius mente tempore
Valerii viventium dicta sunt; cfr. Mopsi vatis explicationem III,
378 seqq.

æquor adorti, cfr. II, 375.

544. *quantum propinquant* — *hoc magis angunt*: vid. ad I, 741.

546. Non feliciter res cessit Valerio, cum Iasonem propterea
de futuris Phineum consulentem facit, quod Mopso et Idmoni diffidit,
cuius diffidentiae nulla erat causa.

547. *ferre preces*, cfr. ad II, 282.

548. *hic demum*, sc. post longum intervallum.

numina nota ciens. stupet Aesonis inclita proles
 Phinea ceu numquam poenis nullaue gravatum 550
 peste Iovis: tam largus honos, tam mira senectae
 maestas infusa; vigor novus auxerat artus.
 tum canit: o terras fama venture per omnes,
 quem sociis ducibusque deis atque arte benigna
 Pallados ipse ultro Pelias ad sidera tollit, 555
 demens, dum profugi non sperat vellera Phrixi,
 fata locosque tibi, possum quas reddere grates,
 expediam rerumque vias fineinque docebo.
 ipse etiam, qui me prohibet sua pandere terris
 saecula, te propter fandi mihi Iuppiter auctor. 560
 hinc iter ad Ponti caput errantesque per altum
 Cyaneas. furor his medio concurrere ponto,
 necdum ulla videre rates: sua comminus actae
 saxa premunt cautesque suas. ceu vincula mundi

549. *inclita proles*; Ov. met. IX, 229.

stupet i. e. cum stupore admiratur, ut II, 510; Verg. Aen. II, 31.

555. *ultro* 'ohne es zu wollen', sic Verg. Aen. IX, 676 *ultroque invitant moenibus hostem*; 729 *demens, qui — regem — ultro — incluserit urbi*.

558. *rerumque vias*; vid. ad III, 17.

559. Apud Apollonium II, 311 seqq. Phineus ut non aliis mortalibus, sic ne Argonautis quidem omnia, quae instant, vaticinari sibi licere dicit. *sua pandere terris saecula* i. e. tempora per quae mansurae et quae his temporibus passurae sint terrae.

560. *te propter*; de collocatione praepositionis cfr. ad I, 151.

562. *furor his* i. e. Cyaneis furor inest; sensus eis tribuitur hominum, qualia multa apud poetas legimus, ut *caeli furor* Catull. 46, 2; *maris* Tib. I, 1, 49.

563. *sua — saxa premunt*: nunquam enim etiamtum nautae per eas evadere conati erant, quorum navem premere possent.

564. *cum* Vat., *ceu* Heinsius; *ceu — labant* i. e. veluti cum labant; indicativus non mutandus videtur, cfr. locum Dracontii X, 91 ad III, 281 allatum. Comparatur quassatio, quae fit terrae motu, cum ea, quae Cyaneis concurrentibus exoritur; post verba *tecta vides* nonnulla exciderunt, quibus poeta concussionem a Cyaneis ortam descripserat.

ima labant, tremere ecce solum, tremere ipsa repente 565
 tecta vides . . . . .
 . . . . . illae redeunt. illae aequore certant. V
 di tibi progresso propius, di forsitan ipsi
 auxilium mentemque dabunt. ast ipse iuvare
 ausa quibus monitis possim tua? quippe per altum
 tenditis, unde procul venti, procul unde volucres, 570
 et pater ipse maris pavidas detorquet habenas.
 siqua brevis scopulis fuerit mora, si semel orsis

569. Apud Apoll. II. 328 consilium dat Phineus Argonautis, ut columbam inter Symplegades praemittant; cfr. Apollod. I. 9. 22, 4; schol. Apollon.; Hyg. fab. 19; Prop. II. 26. 40; III. 22, 13. Cur Valerius Argonautas incertos mansisse finxerit, non satis intellegitur, nisi forte eos eo maiores animos habuisse demonstrare voluit, quo minus certo scirent, quid se futurum esset, cum ad rupes accessissent. Omnino maiorem partem eorum, quae Phineus apud Apollonium docet, praesertim enumerationem gentium inter Chalybes et Colchos habitantium poeta Romanus praetermisit.

570. *tenditis* sc. eo; non venti, non aves, quin etiam ne ipse quidem Neptunus audent locum adire, ubi Symplegades concurrunt; alia ratione de periculis Ponti loquitur Ovid. trist. IV. 4, 57 seq.; ex Pont. I. 3, 54.

571. *pavidas* — *habeas*; cfr. ad I. 109. *pater* — *maris* ut *genitor profundus* Ov. met. XI, 202.

572. Hic versus ab editoribus habetur prior pars sententiae per conditionem expressae; at sive *fieri* scribimus Vaticanum secuti, sive *fuerit*, quod habet cod. Carr., sive *fiet*, quod coniecit Baehrens, prorsus prava utique est sententia, nam Symplegades si sunt medio in recursu, moventur, non morantur neque sunt quietae et contra: quod igitur in prodosi poneretur, id in apodosi negaretur. Votum potius exprimit Phineus: 'utinam scopulis brevis fieret mora! sed cum ea non fiat, vobis fuga properanda est, cum rupes sunt in medio recursu'. In primo enim recursu mare inter duas rupes nondum satis quietum est, tum autem a medio recursu longissimum est spatium ad id tempus, quo rursus concurrunt. Si ponitur in voto exprinendo pro particula *utinam*, ut Verg. Aen. VI, 187 *si nunc se nobis ille aureus arbore ramus Ostendat!* saepius apud poetas o si sic scriptum reperitur. In versu autem 573 pro eo quod traditur

ulla quies! fuga nunc medio properanda recursu.
 vix repetunt primae celeres confinia terrae,
 namque alio clamore ruont, omnisque tenetur 575
 pontus et infestis anceps cum montibus errat.
 verum animo redit illa meo sors cognita divum:
 (fabor enim nec spe dubios solabor inani)
 cum mihi Tartareas saevo clangore volucres
 protulit ira Iovis, vox haec simul accidit aures: 580
 'ne vanas impende preces finemque malorum
 expete, Agenoride; pontum penetraverit ulla
 cum ratis et rapidi steterint in gurgite montes,
 tunc sperare modum poenae veniamque licebit'.
 sic deus. aut vobis ergo fera saxa patescunt, 585
 aut mea iam saevae redeunt ad pabula Dirae.
 verum inter medias dabitur si currere cautes,

tunc nunc conieci, i. e. ut autem nunc se res habet; cfr. Liv. XXI, 40, 3; Cic. ep. ad Att. XI, 2, 3; Curt. IV, 12, 15 al.

574. *primae — confinia terrae*, i. e. litora, cfr. *primo a limine* II, 255; *in prima — acta* V, 96.

575. *alio clamore* i. e. cum renovato vehementi sonitu; sic scopulis clamorem tribuit Verg. Aen. III, 566; montibus Hor. c. III, 29, 39; tonitribus Pacuv. v. 336 R. (cfr. Lucr. VI, 147); undam clamare dicit Sil. IV, 524; procellam IX, 516; amnes freta nubila silvas Stat. Theb. XI, 116; similiter apud Graecos $\beta\omicron\gamma\eta$ et $\beta\omicron\alpha\upsilon$ scripta reperiuntur.

576. Mari hominis sensus poeta tribuit, cum infestari dicit scopulis nescium, quo se vertat.

578. *fabor enim*; Verg. Aen. I. 261.

580. *excidit* Vat., *accidit* Gifanius; cfr. ad II, 452.

586. *Dirae* poetis plerumque sunt furiae, ut Verg. Aen. IV, 473; VII, 324, al.; Val. V, 445; hoc loco ideo Harpyiae ita nominantur, quod a Iove ad ulciscendum Phineum mittuntur, ut alias Furiae mitti solent.

Cum ex eis, quae Typhon v. 522 seq. Boreadis dixit, Argonautae certo cognoscere possent, Harpyias ad cibum Phinei non iam redituras esse, pro certo eis etiam id sperare licebat, fore ut fera saxa eis patescerent: iure igitur supra v. 548 affirmavit Phineus, se non spe inani dubios Argonautas solari.

(certe haec digna manus) vacuumque exhibis in aequor,
proxima regna Lyci, remeat qui victor ab oris
Bebryciis: toto non ullus litore Ponti 590
mitior. hic lecto comitum de robore siquem
perculerit vicina lues, ne defice casus
praedicti memor, atque animos accinge futuris.
illic pestiferas subter iuga concava torquet
alter aquas Acheron vastoque exundat hiatu 595
fumeus et saeva sequitur caligine campos:
linque gravem fluvium et miseris sua fata colonis.
sic quoque non uno dabitur transcurrere luctu.
quid tibi nubifera surgentem rupe Carambin,
quid memorem, quas Iris aquas aut torqueat Ancon? 600
proxima Thermodon hic iam secat arva: memento!
inclita Amazonidum magnoque exorta Gradivo
gens ibi; femineas nec tu nunc crede catervas,
sed qualis, sed quanta viris insultat Enyo
divaque Gorgonei gestatrix innuba monstri. 605

588. *haec* om. Vat., add. Burmann.

589. *remeat qui victor ab oris*: Luc. II, 553.

592. *vicina lues*, quae in vicinia saevit, de qua exponitur

594 seqq.

594. De re cfr. Apoll. II, 353 seqq. cum schol. et Prelleri gr. mythol. I^a 754 et 811.

596 *fumeus* i. e. nebulosus, cfr. ad VIII. 452.

sequitur fortasse intellegendum *insectatur* ut V, 656, sed valde probabilis coniectura Marklandi *tegatur* — *campus*.

598. Tangitur mors Idmonis et Tiphys narrata V, 1 seqq.

599. *Carambis* urbs et promontorium Paphlagoniae, Plin. nat. hist. VI, 6.

600. Apoll. II, 366 seq. *Halyn* et *Irim* fluvios nominat, huius apud ostium situm erat *Ancon* oppidum; Valerius fluvium esse dicit deceptus ut videtur, loco Apollonii male intellecto; portus *Acone* nominatur, a Plin. nat. hist. VI, 4; Amm. Marc. XXII, 8, 17.

601. *Thermodon* fluvius fabula Amazonum celebratissimus.

603. *nec* — *crede*, vid. ad I, 175.

nunc i. e. cum me haec narrantem audis.

604. *et quanta* Vat.; *sed quanta* Pius.

ne tibi tunc horrenda rapax ad litora puppe
 ventus agat, ludo volitans cum turba superbo
 pulvereis exsultat equis ululataque tellus
 intremat et pugnas mota pater incitat hasta.
 non ita sit metuenda tibi saevissima quamquam 610
 gens Chalybum, duris patiens cui cultus in arvis
 et tonat addicta semper domus ignea massa.
 inde omnem innumeri reges per litoris oram,
 hospitii quis nulla fides; sed limite recto,
 puppis et aequali transeat carbasus aura. 615
 sic demum rapidi venies ad Phasidis amnem.

606 *nunc* Vat., *tunc* ed. Bon.

608. *pulverei* equi pulvere contacti potius intellegendi sunt quam pulverem excitantes.

ululata est tellus, cum resonet clamore bellico; *ululari* dicitur locus, qui ululatu completur. ex imitatione Valerii a Statio silv. I, 3, 86; Theb. I, 328; IV, 394 (*Amazoniis ululatum Caucason armis*); X, 567; a Claudiano de quarto cons. Hon. 140.

609. *pugnas* — *incitat*; similiter *studium cupiditatem* al. *incitare*. cfr. Ov. her. XVIII. 114 *morsus*; Stat. silv. V, 5. 62 *plunctus inc.*

pater, cfr. 602.

610. Saevam Chalybum gentem fuisse rarissime traditur; Apoll. II, 375 eos nominat *πυρροχάρτες ἀνδρῶν*; cfr. 1007 seqq.; clarissimi erant metallorum fabri et talium laborum patientissimi: Verg. georg. I, 85; Aen. VIII. 421; X, 174; Catull. 66, 48; Avien. orb. 947; Plin. VII. 197; Xen. Anab. V. 5. 1; Aesch. Sept. 727. Videtur igitur Valerius *saevissimam* gentem nominasse pro fortissima, durissima; an ideo saevam vocavit, quia inventores fabricae ferri dicebantur? cfr. tamen Aesch. Prom. 716; Solin. 15. 5.

611. *patiens* sc. laborum, ut Hor. c. I. 7, 10; sat. II. 6, 91; ep. I. 7, 40; Ov. am. I, 15, 31; trist. IV. 10, 37.

613. *per litoris oram* 'Küstensaum': Verg. georg. II. 44 *primi lege litoris oram*.

615. *aequali* — *aura*; *aequatas* auras dicit Verg. Aen. V, 844.

616. *ad Phasidis amnem*: pendet genetivus nominis proprii ab appositione, cfr. infra 705: V, 430; VII, 554, ubi quae dicta sint, vide.

castra ibi iam Scythiae fraternaue surgit Eriny's.
 ipse truces illic Colchos hostemque iuvabis
 auxiliis. nec plura equidem discrimina cerno.
 fors etiam optatam dabitur contingere pellem. 624
 sed te non animis nec solis viribus aequom
 credere; saepe acri potior prudentia dextra.
 quam tulerit deus, arripe opem. ianque ultima nobis
 promere fata nefas; sine me precor'. atque ita facto
 fine dedit tacitis iterum responsa tenebris. 625

Tum subita resides socios formidine Iason
 praecipitat rumpitque moras tempusque timendi.

617. *fraterna* — *Eriny's*; vid. III, 492 seqq.

618. *hostes* Colchi nominantur propter ea, quae in reditu
 evenerunt; pugna hoc versu indicata describitur inde ab initio libri sexti.

620. *fors* sc. amor Medae: paullo apertius Phineus apud
 Apoll. II, 425 de auxilio Veneris loquitur, sed ne ibi quidem ita,
 ut plane Argonautae sciant, qua ratione futurum sit, ut auxilium
 eius deae sibi contingat.

contingere, non solum 'tangere' ut est loco simili Hor. artis poet.
 412, sed 'adipisci'; cfr. Luc. V, 383 *summum dictator honorem contigit*;
 Mart. X, 64, 1 *contigeris regina meos si Polla libellos*; similiter
 dicit Ov. trist. I, 1, 106 *contingere domum* i. e. intrare et I, 10, 43
urbem.

624. *sileo* Vat., *sine me* scripsi, i. e. noli amplius ex me quae-
 rere; cfr. Ter. Ad. 321; Heaut. tim. 90.

625. Iterum taciturnitate sua responsa tenebris obvolvitur, cfr
 ad II, 35; primum responsa Phinei obscura erant, cum de Symple-
 gadibus diceret.

626. Fortiter se gerit Iason apud poetam Romanum, qui socios
 statim ad proficiscendum hortetur, cum apud Apollonium valde anxius
 de sorte futura etiam sciscitetur, num felix in Graeciam reditus
 sibi paratus sit II, 410 seqq. Omnino fusius enarrat poeta Graecus,
 quae responso dato in domo Phinei facta sint 428—538.

627. *praecipitat* i. e. ad proficiscendum celeriter incitat; sic
nubes praec. II. 517; *patres* V. 269; *equos* Ov. fast. IV, 674; *hostes*
 Luc. IV, 208; *mentem* Verg. Aen. II, 317; *fatum* Sil. I, 691; *attonitos*
 II. 222; *viros* Stat. Ach. I, 442; *soles* Theb. VI, 362; *seniles artus*
 VII. 480.

ipse viros gradiens ad priini litoris undam
 prosequitur Phineus. 'quaenam tibi praemia' dixit
 'quas, decus o Boreae, possim persolvere grates?' 630
 me Pangaea super rursus iuga meque paterna
 stare Tyro dulcesque iterum mihi surgere soles
 nunc reor. exactae verone abiere volucres?
 nec metuam tutaeque dapes? date tangere vultus,
 dem sinite amplexus, propiusque accedite dextrae'. 635
 dixerat. abscedunt terris et litora condunt.

Omnibus extemplo saeva sub imagine rupes
 Cyaneae propiorque labor, quando adfore quaque
 parte putent; stant ora metu nec fessa recedunt
 lumina diversas circum servantibus undas, 640
 cum procul auditi sonitus insanae saxa.

629. Verg. Aen. XI, 508.

631. *Pangaea* — *iuga* i. e. Thraciae, vid. ad v. 427.

633. *verumne* Vat., *verone* scripsi.

635. *dem* — *amplexus*; cfr. Verg. Aen. I, 687; VIII, 405; Ov. met. II, 42; 627; IV, 596; XI, 459; Sen. Med. 552; Stat. silv. V, 2, 11; Anson. epigr. 13, 7.

Nimis breviter Valerius discessum Argonautarum imprimisque Boreadarum absolvit nihil ad haec benigna verba Phinei respondentium.

636. *litora condunt*; vid. II, 443.

637. *rupes Cyaneae* sc. ante oculos versantur. dura ellipsi; cfr. ad I, 489.

638. *propior labor* sc. quam is, qui apud Colchos instabat.

639. *stant ora* Wagner recte 'immobilia rigent', sed falso addidit 'silent'. immo immota tenent ora in eam partem, unde rupes iam iam exoriturus sperant; cfr. Ov. fast. VI, 133 *stantes oculi* 'starre Augen'; contrarium est apud Luc. V, 214 *stat nunquam facies*; cfr. etiam Stat. Theb. X, 693 *cur — ad patrios non stant tua lumina vultus?*

fessa recedunt lumina translatum ab homine, qui fessus opere faciendo domum recedit.

641. Per Planctas navi vecti sunt Argonautae apud Hom. Od. XII, 70, cum ex terra Colchorum redirent.

insana saxa explicantur ingentia; sed quamquam saepius prae-

saxa neque illa viris, sed praecipitata profundo
 siderei pars visa poli. dumque ocius instant,
 ferre fugam maria ante ratem, maria ipsa repente
 diffugere adversosque vident discedere montes, 645
 omnibus et gelida rapti formidine remi.
 ipse per arma volans et per iuga summa carinae
 hortatur supplexque manus intendit Iason
 nomine quemque premens. 'ubi nunc promissa superba
 ingentesque minae, mecum quibus ista secuti?' 650

sertim apud poetas adiectivum hac significatione positum reperitur, tamen hoc loco multo aptius videtur intellegere insaniam et furorem, quo incitata saxa inter se concurrunt, ut etiam I, 605 *ratis* cum poetica enallage insana dicitur, et saepius *fluctus venti aestus* apud poetas.

644. *ferre fugam* i. e. fugere, cfr. ad II, 282. Ceterum sententiam non plane expressit poeta: antiquiores editores eosque secutus Thilo interpunctione facta post *fugam* Argonautas conatos esse fugere explicant. At praeterquam quod nimis ignavi et timidi apparent Argonautae, si hoc Valerium dixisse putamus, etiam verba *ocius instant* rectius referuntur non ad novam fugiendi actionem, sed ad id acrius persequendum. quod iam antea facere instituerant: in animo autem eis erat quam celerrime per saxa pervehi, sed tanta celeritate Symplegades moventur, ut priusquam ad eas pervenerint, iam collisae rursus discedant, quare fit, ut undae, quae ante navem sunt, a navi diffugiant in eum locum rursus fluentes, unde concurrentibus saxis detrusae erant: tum demum Argonautae ingenti timore corripiuntur. Id unum fortasse minus placet, quod maria fugere bis dicitur; sed cum gradatio quaedam in verbis insit, nihil mutandum videtur, et recte traditum in codice Carr. *diffugere*, Vat. habet *defigere*.

646. De sententia cfr. Hom. Od. XII, 203 seqq.

647. *per arma* sc. in transtris posita; mirum quod apud Apollonium II. 590 non Iason, sed Euphemus socios hortatur.

649. *nomine quemque premens* i. e. urgens verbis appellando, cfr. VIII, 263 *premens clamore sororem*; Sil. XI, 110 *magnoque viros clamore premebant*; simplicius dixit Verg. Aen. XI, 731 *nomine quemque vocans*.

ubi nunc promissa; vid. I. 272; imitatus est Valerius Hom. II, VIII, 229 seqq.

idem Amyci certe viso timor omnibus antro
 caecus erat; stetimus tamen et deus adfuit ausis.
 quin iterum idem aderit, credo, deus'. haec ubi fatus,
 corripit abiecti remumque locumque Phaleri
 et trahit; insequitur flammata pudore iuventus.
 unda laborantes praeceps rotat ac fuga ponti
 obvia; miscentur rupes, iamque aequore moto
 Cyaneae iuga praecipites inlisa remittunt.
 bis fragor infestas cautes adversaque saxis

655

652. *perculerat* Vat., *caecus erat* Baehr.

654. *abiecti* 'loco suo moti per violentiam aestus marini' Burmann; 'surgere iussi' Wagner; cur non 'consternati, animo abiecti'?

655. *trahit* (remum) sc. per undas.

656. *fuga ponti obvia*; contrarium fit eius rei, quae narrata est 644, cum Cyaneae concurrunt et vi fluctuum obviorem ipsa navis circumvertitur.

657. *toto* Vat, quod editores recentiores ne Baehrente quidem excepto nimis patienter tulerunt; Burm. *moto* recte: iuga aequore moto illidebantur.

659. Bis viderunt Argonautae saxa concurrentia, antequam ipsi inter ea effugerunt; fragorem ipsum hoc loco satis audacter dicit Valerius id effecisse, quod cum fragore fit: cum fragore enim saxa hostilem in modum concurrunt.

infestas cautes — *dedit* i. e. reddidit. ut Verg. Aen. IX, 321 (et Sil. VII, 212) *haec ego vasta dabo*; XII, 436 *te mea dextera — defensum dabit*; Ov. Ibidi 185 *sectos dabit — artus*; Luc. VIII, 93 *praecipitesque dedi populos*; Sil. IX, 616 *se — praecipitem dedit*; Stat. Theb. VI, 899 *obliquum dedit*; Orest. trag. 671 *gaudia dant gressus celeres*; Sen. Med. 528 *demersos dabo*; Phaedr. 629 *illum reducem dabunt*; Claud. in quart. cons. Hon. 77 *cautumque dabant exempla sequentem*; 354 *haec effecta dabo*; Auson. epist. XXV, 17 *nil mutum natura dedit*; Ser. Sann. medic. 38 *crines — des—puros*; Venant. Fort. V, 5, 34 *quos dabat ira truces*; Coripp. Ioh. II, 333 *quae nostri gloria facti, si miseros damus*; etiam in sermone cotidiano talia apud poetas comicos inveniuntur, velut Plaut. Epid. 544 *dubiam me dant*, cfr. symb. mea Plaut. p. 214 et 217 et Thielmann 'das Verbum dare' p. 39 seqq. et 71 seq.

saxa dedit, flamma expresso bis fulsit in imbri. 660
 sic ubi multifidus ruptis e nubibus horror
 effugit et tenebras nimbosque intermicat ignis
 terrificique ruunt tonitrus elisaque noctem
 lux dirimit, pavor ora virum, pavor occupat aures:
 haud secus implevit pontum fragor; effluit imber 665
 spumeus et magno puppem procul aequore vestit.

Advertere dei defixaque lunina ponto,
 quid scopulis praeclusa ratis, quid dura iuventus
 expediat; pendet magnis favor ortus ab ausis.

660. *flamma expresso bis fulsit in imbri*: flamma exorta concursu saxorum fulget per aquam marinam vehementi rapinum motu expressam et in aera sublatam, cfr. Apoll. II, 567; haec aqua longe sparsa *imber spumeus* nominatur v. 665; *aequoris imber* reperitur Ov. her. XVII, 104; *aequoreus imber* ex Pont. IV, I, 30; *calidi imbres* i. e. aqua calida am. II, 15, 23.

662. Hunc versum postea a poeta ipso damnatum putat Schenkl stud. p. 288, sed recte Gebbing de Valerii trop. et fig. p. 75 'hoc loco abundantia magis quam aliis locis placet, quoniam terribilia facta vivide ante nostros oculos ponuntur'.

664. *pavor occupat aures*: Luc. I, 246 *pavor occupat artus*; sed cave credas Valerium quoque *artus* scripsisse, quod receperunt Schenkl et Baehrens; pavor ora occupat propter fulmina, aures propter tonitrua.

666. *magno aequore* i. e. multa aqua marina, cfr. III, 472; VI, 412; Ov. met. XI, 488; Luc. III, 687; Sil. X, 325; Stat. Theb. V, 382.

vestit, i. e. implet: V, 565; Verg. Aen. VI, 640; Cic. Arat. 60; frgm. poet. 22, 6 B.; Stat. Theb. VI, 848; Avien. progn. 486; orb. 102; similiter induendi verbo utitur Valerius IV, 509.

667. *numina* Vat., *lunina* cod. Mon. man. sec., cfr. Verg. Aen. I, 226; Claud. de bell. Pollent. 486.

dei i. e. Iuno et Minerva, sic Verg. Aen. II, 632 *ducente deo* i. e. Venere (vel optimi codices hoc loco depravati sunt); VII, 498 Alecto *deus* dici videtur; Sil. IV, 723 *monitor deus* i. e. Iuno; cfr. Macrob. sat. III, 8.

669. *pendet* — *favor* 'dubitant de felici successu' Wagner; sed haec explicatio totius loci sententiae non apta est, praesertim cum deae auxilium ferre paratae se rem ad felicem eventum deducturas

prima coruscanti signum dedit aegide virgo 670
 fulmineam iaculata facem. vixdum ardua cautes
 cesserat, illa volans tenui per concita saxa
 luce fugit; rediere viris animique manusque,
 ut videre viam. 'sequor, o quicumque deorum',
 Aesonides, 'nec fallis', ait, praecepsque fragores 675
 per medios ruit et fumo se condidit atro.
 coeperat hinc cedens abductis montibus unda
 ferre ratem pelagoque dies occurrere aperto.
 sed neque permissis iam fundere rector habenis
 vela, nec eniti remis pote: cum super adsunt 680
 Cyaneae; premit unda ratem scopulique feruntur

certo sciunt. *pendet* — *favor* — *ab ausis* dictum est ut I. 481 *Tiphys pendebat ab astro*, ubi vide annot. et verba *ab ausis* pariter ad *pendet* atque ad *ortus* referenda sunt.

670. Duplici modo, et aegide et fulmine, signum dat Minerva; haec potissimum dea praeter Iovem fulminis iaculandi potens apparet, nam quae Iuno dicit apud Val. I. 116, minae sunt magis ira expressae quam efficaces. Cfr. Verg. Aen. I. 42; Sen. Agam. 370; 528; Drac. IV. 43 B.; Aeschyl. Eum. 827; Prelleri myth. graec. I⁴, 191.

673. *rediere viris animique manusque*; breviter dictum pro eo quod est 'redierunt animi manibus porro remos impellere'.

675. *vel* Vat., *nec* Koestlin Philol. 39, 237; *fallit* Vat., *fallis* cod. Monac. man. sec.

676. *fuso* Vat., *fumo* cod. Carr.; de sententia cfr. 660.

678. *unda ferre ratem*; idem fit motus undarum, qui iam 644 seq. descriptus erat.

pelagoque dies occurrere aperto; cum recessissent scopuli, mare, quod inter eos fluebat, apertum erat fumusque evanuerat, ita ut lux diei nautis rursus offulgeret.

679. *permissis* — *habenīs*; permittere habenas proprie de equo incitando dicitur Tib. IV. 1, 92; Sen. Phaedr. 1006; de rudentibus velorum usitatus est *immittere* habenas: Val. I. 687; VIII, 139; Verg. Aen. VI, 1; VIII, 708; etiam minus usitatum est *fundere vela* pro eo, quod est pandere, sed legitur apud Sil. II, 25.

680. *pote* notissimum apud antiquiores scriptores. hic illic receptum a posterioribus, ut Prop. II, 1, 46; III, 7, 10.

681. *umbra* Vat., *unda* Schenkl coll. III, 525.

comminus. hic Iuno praecepsque ex aethere Pallas
 insiliunt pariter scopulos: hunc nata coercet,
 hunc coniunx Iovis, ut valido qui robore tauros
 sub iuga et invito detorquet in ilia cornu. 685
 inde, velut mixtis Vulcanius ardor harenis
 verset aquas, sic ima fremunt, fluctuque coacto
 angitur et clausum scopulos super effluit aequor.
 contra omnes validis tenui discrimine remis
 pergere iter mediosque ratem transferre per ictus; 690
 saxa sed extremis tamen increpuere corymbis,
 parsque (nefas) deprensa iugis; nam cetera caelo
 debita. conclamant Minyae, latera utraque quippe
 dissiluisse putant. fugit ipse novissimus ictus
 Tiphys et e mediis sequitur freta rapta ruinis; 695
 nec prius obsessum scopulis respexit ad aequor

282. *Iuno* om. Vat.. add. ed. Bon. et Ald.; apud Apoll. II, 600 sola Minerva fert opem. apud Apollod. I, 9, 22, 5 sola Iuno.

685. *detorquet in ilia* i. e. ad terram versus tauros sc. capita eorum detorquet cornibus prehensis, ita ut ilibus admoveantur.

686. *Vulcanius ardor* explicandus de vi ignium sub mari latentium, qui funditus aquam harenis miscent. Hanc esse poetae sententiam vel *verset* coniunctivo indicatur; iniuria recentiores coniecturam Heinsii *mixtas* — *ahenis* receperunt.

688. Cum scopuli a deis tenerentur, mari angustum iter inter eos relictum erat, quod insequente versu *tenuē discrimen* poeta vocat; ita coartatum etiam per inferiorem scopulorum partem effluit.

691. *increpuere* i. e. cum crepitu illisa sunt; solet verbum cum accusativo coniungi, sed fortasse dativus intellegendus est etiam Sil. XII, 684 *clipeoque tremendum increpat*; incerta est scriptura Verg. Aen. XII, 332; de re cfr. Apoll. II, 603.

692. *pars* — *deprensa iugis*; saxa super navem impendebant ita, ut summam partem corymborum et extremam iugorum, in quibus remiges sedebant, contunderent; auxit rem Luc. II, 717 *rapta puppe minor subducta est montibus Argo*.

cetera caelo debita, cfr. ad I, 4.

695. *sequitur* sc. navem gubernans.

ruinis omnia comprehenduntur, quae in concursu saxorum fieri antea dictum est; accedit praeterea, quod pars navis frangitur.

aut sociis temptata quies, nigrantia quam iam
litora longinquique exirent flumina Rhebae.
tunc fessas posuere manus, tunc arida anhel
pectora, discussa quales formidine Averni
Alcides Theseusque comes pallentia iungunt
oscula, vix primas amplexi luminis oras.

700

Nec vero ipse metus curasque resolvere ductor,
sed maria aspectans 'heu qui datus iste deorum

697. *nigrantia* — *litora*; vertit Valerius verba Apoll. II, 653
ἀπὸ τοῦ δ' οὐ μετὰ δὲ τὰ παρεξέοντο Μέλαιναν i. e. promontorium nigrum,
sic. ut videtur, dictum propter densas silvas; alia duo huius nominis
promontoria commemorat Strab. XIV, 1, 33 et 35.

698. *Rhebae* nomen corruptum in Vat. *Phoebi*, restitutum ex Apoll.
II, 652; cfr. etiam 349 et Plin. VI, 1, 4; *flumina*, cfr. ad II, 496.
Rhebae aquam pulcherrimam esse totius mundi dicit Dionys.
perieg. 796.

exirent sc. in mare, ut sit *flumina* subiectum, explicaverunt Bur-
mann et Wagner. quod propter coniunctivum probari nequit, sed
flumina est accusativus et *exirent* interpretandum *praeterveherentur*;
similiter dixit Stat. Theb. II, 731 *turbidus obiectas Achelous Echinadas*
exit i. e. praeterfluit. Cur Rhebam Valerius longinquum dixerit, non
liquet.

700. *pectora*; praedicatum audiendum ex eis quae antecedunt;
latus deponere dixit Hor. c. II, 7, 19. Caussin minus accommodatè
ex eis, quae sequuntur, praedicatum mente addendum putat coll.
III, 309.

701. Non sibi constitit poeta in fabula de Theseo apud inferos
versante, cum II, 193 Vergilium secutus Theseum nunquam ex Tartaro
in lucem revertisse statuatur, cfr. auctorem versus Od. XI, 631;
contra hoc loco consentit cum schol. Apollon. I, 101; Apollod. II, 5,
12, 6; Diod. IV, 26, qui ab Hercule eum liberatum esse tradunt;
cfr. Hyg. fab. CCLI.

702. *primis* — *oris* Vat., *primas* — *oras* edit. Bon. et Ald.

703. Apud Apollonium II, 623 seqq. hac quidem occasione for-
torem se ostendit Iason metumque simulat tantum sociorum temptan-
dorum causa; *curasque resolvere*: Verg. georg. I, 302.

704. *deorum sorte* i. e. a deis missa, ut *monstra novercae*
III. 610.

sorte labor nobis! serum ut veniaamus ad annem 705
 Phasidis et mites' inquit 'dent vellera Colchi,
 unde per hos iterum montes fuga?' talia fundit,
 imperio fixos Iovis aeternumque revinctos
 nescius. id fati certa nam lege manebat,
 siqua per hos undis umquam ratis isset apertis. 710
 Tum freta, quae longis fuerant impervia saeculis,
 ad subitam stupuere ratem, Pontique iacentis
 omne solum regesque patent gentesque repostae.
 non alibi effusis cesserunt longius undis
 litora, sed tantae quam vix Tyrrhenus et Aegon 715
 volvat aquas geminis et desint Syrtibus undae.
 nam super huc vastos tellus quoque congerit annes.

705. *serum* pro adverbio scriptum videtur, ut Verg. Aen. XII, 864. Burm scripsit *verum*, quod non necessarium puto, quamquam placet.

708. *aeternum*, cfr. ad v. 151; de re ipsa cfr. ad II, 381.

709. *et — manebant* Vat., *id — manebat* Heinsius; *id. sc. aeternum revinctos esse.*

De collocatione *nam* coniunctionis cfr. ad II, 278.

712. *Ponti iacentis* i. e. quiescentis. cum antea Symplegadibus infestaretur; vid. Luc. III, 524; V, 434; 443 (ubi scriptura incerta est); Stat. Theb. VII, 87; Iuv. XII, 62.

713. *regesque patent* i. e. regna, terrae regibus subiectae: contra scribitur *regna* pro *regibus* Luc. III, 145.

715. Locus corruptus et cuius emendatio valde dubia sit; *nec tantas quamvis* Vat., *sed tantas quam vic* Koestlin. Philol. 48, 662, quod recepi *tantis in tantae* mutato; de *quam* particula vid. Kuehneri gramm. lat. II, § 225, 2 annot. 2: de *Aegone* pro mari Aegaeo dicto cfr. ad I, 629; hac similitudine fretus Valerius hoc loco etiam *Tyrrhenum* ausus est scribere pro mari Tyrrheno; vide praeterea ad II, 629.

716. *desint Syrtibus undae* sc. si aequare velint eas cum undis Ponti Euxini

717. Explicatur causa. quare tantas aquas Pontus volvat: praeterea quod litora tantopere cedunt, ut mare vel hac ratione immensum efficiatur, etiam vasti annes in Pontum effunduntur.

num septemgemini memorem quas exitus Histri,
 quas Tanais flavusque Lycus Hypanisque Rhoasque
 addat opes, quantosque sinus Maeotia laxent
 aequora? flumineo sic agmine fregit amari
 vim salis hinc Boreae cedens glaciantibus auris
 Pontus et exorta facilis concreescere bruma.
 utque vel immotos ursae rigor incubat amnes,

720

718. *non* Vat., *num* Slothouwer. *septemgeminus* Nilus legitur apud Cat. XI, 7; Verg. Aen. VI, 800; Stat. silv. III, 5, 21; septem ostia Istro tribuuntur etiam VIII, 187; Ov. trist. II, 189; Stat. silv. V, 2, 136; Tac. Germ. 1; Pomp. Mela II, 1; Solin. 13; Amm. XXII, 8, 44; Sid. V, 471; Isid. orig. XIII, 21. Alii aliter tradiderunt, velut quinque ostia commemorant Avien. orb. 440; Prisc. perieg. 290; Claud. in IV cons. Hon. 630; de bello Poll. 337; sex Plin. nat. hist. IV, 79; sex habet etiam tabula quae dicitur Peutingeriana; tria schol. Apoll. IV, 306.

719. Fluviorum nomina partim in Vat. corrupta neque certa emendatione restitui possunt: *fluusque lyces* Vat., *flavus* ed. Bon. et Ald., *Lycus* Voss.; de hoc flumine cfr. Ov. ex Pont. IV, 10, 47; Plin. nat. hist. VI, 4; *novasque* Vat., *Rhoasque* scripsi coll. Plin. l. l. 14. Non postulandum a poeta, ut nulla nisi flumina magna commemoret.

720. *opes*; abundantiam aquarum *divitias* nominat Ov. am. III, 6, 94.

721. *flumineo* — *agmine*; tanquam exercitus flumina Pontum invadunt. Ceterum quod hoc loco Valerius de fracta vi salis et de causa eius rei affert, ad veritatem accommodatum esse constat; cfr. Ov. ex Pont. IV, 10, 59 seq.; Sen. Med. 213; Amm. XXII, 8, 46; Plin. nat. hist. IX, 49; Arr. peripl. c. 8.

722. *hinc* — *cedens* i. e. quia vis salis fracta est; etiam hoc veritati respondet. Ceterum notae sunt Ovidii querelae de frigoribus illius regionis, cfr. Luc. I, 17; Amm. XXII, 8, 48.

724. Ut omnia flumina septentrionalia tempore hiemis aut glacata esse aut vehementissimis tempestatibus moveri Valerius putat, talem esse etiam Ponti naturam statuit. Quod de congelato mari poeta dicit, modum sane excedit, sed tempestatibus Pontus infamis mansit usque ad dies nostros.

inveniat Vat., *incubat* Heinsius; interdum hoc verbum cum accusativo coniunctum reperitur, ut Varr. de re rust. III, 9, 8 gallina dicitur ova incubare; Apul. met. VII, 7 *tabernulam quandam incubabat*; in-

vel freta versa vadis, hiemem sic unda per omnem 725
aut campo iacet, aut tumido riget ardua fluctu,
atque hac Europam curvis anfractibus urguet,
hac Asiam Scythicum specie sinuatus in arcum.
illic umbrosae semper stant aequore nubes
et non certa dies, primo nec sole profundum 730
solvitur aut vernis cum lux aequata tenebris,
sed redit extremo tandem in sua litora Tauro.

Iam Mariandynis advertit puppis harenis,

venit, quod plerique scripserunt, sana sententia caret, cum rigor ursae amnes immotos non inveniatur, sed reddat; neque licet per prolepsin explicare *immotos* adiectivum, si hanc coniecturam probamus; licet, si scribimus *incubat*.

725. *freta versa vadis* sc. sunt, i. e. undis ex imo fundo sublati, ut Charybdis dicitur fluctu imo consurgere Tib. IV, 1, 74.

726. *campus* saepius a poetis superficies maris nominatur, de qua re cfr. ad V, 307; hoc autem loco ideo accedit magis ad propriam notionem, quia de superficie congelata et firma Valerius cogitat.

tumido riget ardua fluctu; 'ad montium altitudinem fluctus erigit' Wagner. Contra Burmann etiam haec verba de specie giaciata explicat, quod non accommodatum est eis, quae praecedunt. Rigendi verbo de undis hoc loco usus est Valerius, ut aliis locis legitur *horrere horror inhorrescere*, velut I, 652.

727. *anguet* Vat., *urguet* Heinsius.

728. *Scythicum* — *sinuatus in arcum*; de re cfr. Plin. IV. 76; Amm. XXII, 8, 10; Strab. II, 5, 22; Pomp. Mel. I, 19; Prisc. perieg. 147 seqq.; Avien. orb. 238; Manil. IV, 755; de locutione Ov. met. XIV, 51.

730. Glacies solvitur nec oriente sole nec ineunte vere, sed cum sol fere ex signo Tauri exit, id est fere sub finem mensis Maii.

732. *redit in sua litora* non quod antea super litora redundaverit, sed congelato mari omnia firma sunt atque litora quasi evanuerunt; soluta glacie autem undae rursus intra litora fluunt.

733. In brevius contraxit Valerius, quae Apoll. II, 650—670 de cursu narravit; omnino omisit, quae habet poeta Graecus de Apolline apparente et de sacris ab Argonautis factis 671—720. Consentiant poetae in eo, quod apud Mariandynos Argonautae benigne excipiuntur, sed quae ibi dicuntur et aguntur teste Apollonio 720—900, eorum partem tantum secutus est Valerius.

atque celer terras regemque exquirat Echion
 dicta ferens, lectos (fama est si nominis umquam) 735
 Haemoniae subiisse viros, det litora fessis.
 adproperat Lycus auditis laetatus Achivis.
 ac simul Aesoniden omnemque in regia turbam
 tecta trahit modo Bebryciis praefixa tropaeis,
 mitis et in mediis effatur talia Graeis: 740
 'haud temere est: fato divum reor ad mea vectos
 litora vos, odium quibus atque eadem ira furentis
 Bebryciae saevaue pares de gente triumphi.
 certa fides animis, idem quibus incidit hostis.
 nos quoque, nos Amycum, tanto procul orbe remoti, 745
 sensimus et saevis frater mihi fusus harenis.
 ultor ego, atque illuc cunctis accensus in armis
 tunc aderam, cum vos mediis contenta ferebant
 vela fretis. illum in sanie taboque recenti
 vidimus aequoreo similem per litora monstro. 750

advertit puppis harenis; aliis locis puppis adverti vel nautae puppim advertere dicuntur, et sic sine dubio etiam explicandum Luc. VIII, 567 (aestus) *qui retet externas terras advertere classes* sc. nautas, et audiendus est accus *narem* Sil. I. 288 *profugi ducente Noto advertere coloni*. Sed notum est vertendi verbi formas activas perfecti temporis et imprimis compositorum saepius pro passivis vel medialibus poni, ut omittam: *revertor* et *devertor*, quae solent in perfecto formis activis declinari.

734. *Echion*, cfr. I, 440.

735. Verg. Aen. VIII, 119; III, 85.

739. *regia* — *praefixa tropaeis*; de re cfr. Ov. met. VIII, 154.

745. *tanto procul orbe remoti*; haec verba cum Lycum dicentem facit Valerius, obliviscitur non Romanum vel Graecum aliquem loqui, sed regem haud ita procul a Bebrycia habitantem; prorsus eadem ratione *remotae Gades* dicuntur ab Horatio c. II, 2. 10.

746. *sensimus*: Verg. Aen. VII. 434 *sentiat* (Latinus) *et tandem Turnum experiat in armis*.

— *frater*, Otreus, de quo supra 161 seqq.

748. *contendere* vela dicit hoc loco Valerius pro eo quod est *tendere* praeter consuetudinem; sed alia certe similia reperiuntur, velut *funem*, *arcum*, *tela* al. *contendere*.

750. *per litora* (stratum) dicit Lycus se vidisse Amycum ad in-

nec vero praerepta mihi suprema tyranni
 fata queror bellove magis laetarer et armis
 procubuisse meis, quam lege quod occidit ultus
 ipse sua meritoque madent quod sanguine caestus'.
 excipit Aesonides 'tuus ergo in montibus ignis 755
 ille? tuas acies medio de gurgite vidi?'
 fatur, et ostentans prolem Iovis 'hic tibi Pollux
 en' ait, 'invito solvit cui pectore poenas'.
 ille virum circa mirantia lumina volvit.
 festa dehinc mediis ineunt convivia tectis 760
 communesque vocant superos, quorum eruta nutu
 Bebrycia, et votis pariter praedaeque fruuntur.

dicandam ingentem corporis magnitudinem, cfr. 320; Manil. astr. II, 923 *asserit hanc Cytherea sibi per sidera sedem*, vel notissimum illud de Polyphemo dictum a Verg. Aen. III, 631 *iacuitque per antrum Immensus. aequoreo similem* — *monstro*: Apoll. III, 1394 *χίτησι δομήν ἀτάλαντοι ἰδέσθαι*.

754. *merito* — *sanguine* i. e. noxio, vid. ad I, 726.

755. *excipit* sc. orationem, i. e. respondet, sic V, 543; 672; Verg. Aen. IV, 114; Ov. met. V, 523; VII, 681; IV, 789 (sc. interruptum sermonem); fast. V, 55; Sil. VI, 430; XIII, 687; Stat. Theb. XI, 75. *ignes* sc. castrorum Lyci; nihil dixit de hac re Valerius in ipsa navigationis descriptione.

758. *inviso* Vat., *invito* Schenkl.

759. *virum circa*; cfr. ad I, 151.

760. Verg. Aen. I, 638.

761. *communes* sunt dei, quia et Argonautis et Mariandynis perdendo Amyco aequae propitios se praestiterant. Plerumque communes dei simpliciter significant deos, quos eosdem plures gentes vel homines habent, ut VII, 228; Verg. Aen. VIII, 275; XII, 118; Prop. I, 11, 16; Paulin. Nol. c. XI, 59 sic Deum dicit *communem patrem*.

eruta — *Bebrycia* i. e. superata, debellata, cfr. Stat. Theb. V, 75 *tumidos* — *Thrakas* — *erueret*; de re vid. v. 589; 739; Apoll. II, 138 seqq.

762. Ad *votis* substantivum figura zeugmatis videtur addendum *nuncupant, indulgent*. Wagner explicat verba *votis* — *fruuntur* 'laetantur felici eventu', quae sententia vix verbis subesse potest.

C. VALERI FLACCI
ARGONAUTICON
LIBER QUINTVS.

Altera lux haud laeta viris emersit Olympo:
Argolicus morbis fatisque rapacibus Idmon
labitur extremi sibi dudum conscius aevi.
at memor Aesonides ninium iam vera locuti
Phineos hinc alios rapto pavet Idmone luctus.

5

---

1. *lux* — *emersit Olympo*; ab Olympo lucem diei oriri interdum fingunt poetae: Verg. Aen. I, 374 *ante diem clauso componet Vesper Olympo*; clauso igitur Olympo lux evanescit; VII, 217 (*regna*) *quae mazuma quondam Extremo veniens Sol aspiciebat Olympo*.

3. *sibi tum non inscius* Vat.; at tum non inscium fuisse Idmonem mortis propinquae Valerius dicere non poterat nisi prorsus oblitus eorum, quae narravit I, 238 seq., neque magis aptum, quod Schenkl proposuit *iam non*. Accedit quod dativus *sibi* praeter consuetudinem et rationem additus est ad adiectivum *inscius*; recepi Baehrentis coniecturam. Ceterum dissentit Valerius de causa mortis a ceteris auctoribus, qui Idmonem ab apro occisum narrant: Apollon. II, 817 seqq., qui rem fusius exponit; schol. Apoll. I, 139; II, 815; Orph. Arg. 725; Hyg. fab. 14; 18; 248; Apollod. I, 9, 23, 1; Ov. Ibis 504; Herodor. frg. 56; 58 ed. M.; Senec. Med. 652, quod mireris, eum in Libya morsu serpentis periisse tradit confundens eum, ut videtur, cum Mopso Argonauta eodemque vate.

4. *نینیم iam vera locuti*; cfr. Ov. her. V, 123.

5. *hinc* i. e. propterea, ut II, 94.

tum comiti pia iusta tulit caelataque multa
 arte Dolionii donat velamina regis,
 hospes humum sedemque Lycus. flens arma revellit
 Idmonis e celsa Mopsus rate; robora caedunt
 pars silvis portantque arae; pars auguris alba 10
 fronde caput vittisque ligant, positumque feretro
 congemuere; dies simul et suus admonet omnes.

Ecce inter lacrimas interque extrema virorum
 munera, quem cursus penes imperiumque carinae,
 Tiphyn agit violenta lues, cunctique pavore 15
 attoniti fundunt maestas ad sidera voces:

7. *Dolionius rex* est Cyzicus, qui Dolionibus imperabat, cfr. Apoll. I, 947; 961; 1022; 1029; II, 767; al.; schol. Ap. I, 936; 943; urbem Cyzicum antiquitus Dolionidem vocatam esse tradit Plin. nat. hist. V, 142.

velamina ea sunt, quae commemorantur III, 10; *caelata*, i. e. acupicta, hac significatione alibi non reperitur.

10. *ara* hoc loco rogus ipse dictus videtur, non, ut II, 599, ara iuxta rogum posita; sic etiam *ara sepulcri* Verg. Aen. VI, 177; Sil. XV, 388; *sepulcrales arae* Ov. met. VIII, 480; *funeris ara* Ibidis 102; fortasse etiam trist. III, 13, 21.

alba fronde i. e. populi albae; de populo arbore funebri vide Serv. ad Aen. V, 134; omnino mos erat, mortuorum capita coronis et vittis ornare, vide Arist. Lys. 602; schol. eccl. 58; Rohde, Psych. p. 204.

11. *caput* om. Vat., add. ed. Bon. et Ald. *positus* proprie de mortuo dicitur, velut Verg. Aen. II, 644; IV, 681; XI, 30; Ov. her. X, 122; met. IX, 503; Stat. Theb. XII, 99.

12. *dies* — *suus* i. e. mortis, sic VI, 628; Verg. Aen. X, 467 *stat sua cuique dies*; cfr. etiam *ante diem* (sc. mortis destinatam) Ov. met. I, 148; VI, 675.

15. *agit* — *lues* i. e. vexat, agitat; mors ipsa v. 26 demum narratur; de notione hac verbi agendi cfr. Hor. epod. V, 89 *diris agam vos*; VII, 17 *acerba fata Romanos agunt*; sat. II, 3, 44 *quem mala stultitia — agit*; Stat. silv. IV, 4. 86 *nec Marrucinos agat haec insania montes*; Sil. XIII. 290 *aget aegrum — despecta ac violata Fides*.

Consentit Valerius de morte Tiphysis cum Apoll. II, 856; Apollod. I, 9, 23. 1; Hyg. fab. 14; 18; cfr. Sen. Med. 617; sed a schol. Apoll. ad II, 854 docemur, Herodoro teste eum in reditu mortuum esse.

'arquipotens adverte, precor, nunc denique Apollo;
 hoc, pater, hoc nobis refove caput, ulla laboris
 si nostri te cura movet, qui cardine summo
 vertitur atque omnis manibus nunc pendet ab unis'. 23
 dicta dabant ventis nec debita fata movebant.
 qualem praecipiti gravidum iam sorte parentem
 natorum flet parva manus trepidique precantur,
 duret ut invalidis et adhuc genitoris egenis:
 haut aliter socii supremo in tempore Tiphyn 25
 ante alios superesse volunt. mors frigida contra
 arguet, et ille recens oculis intervalat Idmon.

17. *adverte* sc. animum tuum ad nos; sic Ov. fast. IV, 829 *adverte cuncti* (dei).

19. Qui *cardine summo vertitur*, in summo discrimine versatur; cfr. Verg. Aen. I, 672 *haud tanto cessabit cardine rerum* i. e. in tanto discrimine; Stat. Theb. X, 853 *fatorum in cardine summo*.

20. *manibus — pendet ab unis* i. e. unius, cfr. ad III, 312.

21. *debita fata*, quae ei destinata erant. cfr. V, 180; 277; 530; Ov. her. VII, 103 *venio tibi debita coniux*; XIX, 8 *debitus — coniux*; met. XIII, 54 *debita Troianis — spicula fatis*; fast. III, 798 *quaeque fuit fatis debita, temptat opem*; Stat. Ach. II, 318 *magne vastator debite Troiae*; Theb. IV, 84 *debitus hospes*; Iuvenc. II, 173 *tempora debita*.

22. *praecipiti — sorte*; sortem hoc loco dici gravem morbum apparet ex eis quae sequuntur, *praeceps* autem nominatur, quia properat ad exitum, i. e. ad mortem; *gravidum* scripsit poeta pro gravato, cuius notionis alterum exemplum certum non novi; Sil. enim XIII, 542 *noxa gravidus populus* non est populus gravatus noxa, sed qui multa scelera commisit itaque quasi in se continet, et Luc. V, 735 *gravidum curis pectus*, quod multas curas habet, et Verg. Aen. VII, 507 *stipes gravidus nodis*, qui multos nodos habet.

23. *natorum — parva manus*, vid. ad III, 4, et de notione *manus* substantivi Stat. Theb. IV, 26 *haeret amica manus: certant innectere collo Bracchia*.

24. *duret* dictum de longiore vita, ut VI, 308; Tac. ann. III, 16.

27. *recens Idmon*; saepius *recens* sic absolute ponitur, ut ex tota sententia addendum sit, qua ratione aliquis recens dicatur, ut hoc loco *morte* 'kürzlich gestorben'; cfr. Ov. met. VIII, 488 *fraterni*

exanimum frustra Minyae clamore morantur
 avellique negant; vix membra rigentia tandem
 imposuere rogo lacrimasque et munera flammis 30
 vana ferunt; crescit donis feralis acervus.
 ut vero amplexus fessi rupere supremos
 et rapidae sonuere faces, tunc ipsa cremari
 visa ratis medioque viros deponere ponto.
 non tulit Aesonides geminis flagrantia cernens 35
 corpora cara rogis, sed pectore ductor ab imo
 talia voce gemit: 'quid tantum infensa repente
 numina? quas nostri poenas meruere labores?
 bina (nefas) tuto pariter mihi funera surgunt
 litore. magna adeo comitum numerosaque pubes? 40

manes animaeque recentes; XV, 846 *recentem animam caelestibus intulit astris*.

oculis intervalat; intervalandi verbum cum dativo coniungitur ut *intercedere intercurrere intervenire*, cum statum indicet, qui ex motu oriatur; est enim hoc loco fere idem atque oculis obversari: alia est et sententia et constructio II, 614 *immittitque ratem mediasque intervalat urbes*, quoniam ratis postquam venit, non manet inter urbes, vel Stat. Theb. II, 539 *fuscas intervalat auras hasta*, i. e. pervolat.

29. *avellique negant* i. e. recusant, cfr. ad III, 736.

31. *munera — vana*, quia eis mortuus in vitam revocari non potest; cfr. Ov. met. II, 340 seq.

33. *sonuere faces*, cfr. ad II, 105.

37. *talia — gemit* breviter praeter consuetudinem dictum pro eo quod est *gemens dicit*; sed simile est, quod scripsit Verg. Aen. VII, 460 *arma amens fremit* et XI, 453 *fremet arma iuventus* i. e. fremens poscit; idem habet Stat. Theb. VI, 618.

39. *tuto — litore*, id est in amica et hospitali regione; Vat. *toto*; emend. Sabellicus.

pariter, eodem tempore, ut I, 367.

surgunt fere idem atque existant, oriuntur; cfr. VI, 419 *forma necis non altera surgit*; IV, 455; V, 221; VIII, 129; Stat. Theb. X, 445 *quamvis mea carmina surgant Inferiore lyra*; Sil. I, 686; XIV, 293.

aut socios rapit atra dies, aut ipse relinquo
 sontibus impulsus Furiis. ubi Tiphys? ubi Idmon
 fata canens? ubi monstriferae par ille novercae?
 te sine, Thespiade, nos ulla movebimus ultra
 aequora? nec summa speculantem puppe videbo 45
 Pleiadumque globos et agentes noctibus Arctos?
 cui Minyas caramque ratem, cui sidera tradis?
 carpere securas quis iam iubet Aesona noctes?
 hoc labor, hoc dulci totiens fraudata sopore
 lumina et admotis nimium mens anxia Colchis 50
 profuit? heu quantum Phasis, quantum Aea recessit!
 nunc quoque, si tenui superant in imagine curae,
 adsis umbra, precor, venturi praescia caeli,

41. *rapit atra dies*; Verg. Aen. VI, 429; XI, 28.

42. *sontibus* — *Furiis* i. e. nocentibus; cfr. Fest. p. 296, 10 M. *sons nocens*; *insons innocens*; Stat. Theb. II. 376 *sontibus* — *radis*; IV, 610 *sontes* — *dei*; Aetnae 605 *sons* (igni Aetna); Claud. de rapt. Pros. I, 39 *sontibus hydri*; vide etiam ad Val. I, 103.

44. *te sine*; vid. ad I, 765.

movebimus — *aequora* sc. remis, ut dixit Ov. am. II, 11. 5 *ne quis remo freta longa moveret*; Luc. V, 448 (carinae) *inertia tonsis aequora moturae*.

46. *globi* singulae stellae dicuntur; cfr. Cic. de republ. VI. 15 (ignes) *quae sidera et stellas vocatis, quae globosae et rotundae* — *circulos suos orbesque conficiunt*; globum lunae dixerunt Lucr. V, 69; Verg. Aen. VI, 725.

46. *agentes noctibus Arctos*; audiendum obiectum, quod est navem; cfr. I, 689; addidit obiectum Sen. Herc. fur. 6.

48. Versus, pace Valerii dixerim, ineptus; unde enim Aeson, etiam si inter vivos fuisset, nuntium de morte Tiphys audire potuit?

50. *adtonitis* Vat., *admotis* Gronov., i. e. cum iam Colchis appropinquaremus; de sententia cfr. IV. 544.

51. *aet* Vat., *Aea* cod. reg.; Tiphys mortuo navis optimo gubernatore privata rursus longius a Colchis abesse Iasoni videtur neque tam celeriter cursum confectura; cfr. Verg. Aen. III, 496 *arva neque Ausoniae semper cedentia retro Quaerenda*.

52. *tenui* — *in imagine*; cfr. ad I, 738.

53. *venturi* — *caeli* i. e. imminetis tempestatis; similiter, quam

rectoremque tuae moneas ratis'. haec ubi fatus,
 sola virum flammis vidit labentibus ossa. 55
 'quod tamen externis unum solamen in oris
 restat', ait, 'caras humus haec non dividat umbras
 ossaque nec tumulo nec separe contegat urna,
 sed simul, ut iunctis venistis in aequora fati'.
 haud mora: reliquias socii defletaque miscent 60
 nomina. tum vivo frondens e cespite tellus
 aggeritur, cineremque Lyco commendat Iason.
 Maesti omnes dubiique, ratem fidissima cuius
 dextra regat; simul Ancaeus sollersque petebat
 Nauplius. Erginum fato vocat ipsa monenti 65
 quercus, et ad tonsas victi rediere magistri.
 ac velut ille, gregis cessit cui regia, taurus

---

quam non tam audacter dixit Tac. Agric. 12 *caelum crebris imbris ac nebulis foedum*.

58. *separe* etiam ad *tumulo* referendum, vid. ad I, 18; *separ* legitur etiam Stat. Theb. IV, 481; Prud. apoth. 243; cfr. *segrex*.

61. *nomina* ponuntur pro eis ipsis, qui nomina habent, ut v. 119; VII, 275; VIII, 462.

62. Huius tumuli mentionem facit Amm. XXII, 8, 22.

63. Postquam amissum Tiphyn defleverunt Argonautae, statim ad ea vertuntur, quae necessitas postulabat, nihil segnitiei dolorique inani se daturi, ut agnoscas poetam vere Romanum; at apud Apollonium heroes ex inerti maestitia interventu demum Iunonis eximuntur II, 860 seqq.

64. Ancaeam, Neptuni filium, Tiphys successorem nominant Apoll. II, 896 seqq.; Apollod. I, 9, 23, 1; Hygin. fab. 14 et 18; Orph. Arg. 727; Herodorus autem Erginum teste schol. Apoll. II, 895; Erginus et Nauplius frustra regimen navis petivisse narrantur apud Apoll. l. I. Uter sit Ancaeus, Valerius non indicavit; cfr. ad III, 138; ne Apollonius quidem accuratius Ancaeam designavit.

66. *magistros* hoc loco Valerius eos dicit, qui se fore magistros pro certo speraverant.

67. *veluti* Vat.; *velut ille* cod. Carr.; *regia* de tauri in gregem imperio, cfr. Verg. georg. III, 228 (taurus) *regnis excessit avitis*; Sil. XVI, 5 *amisso taurus regno — molitur — certamina: regem taurum* nominat Stat. Theb. V, 333; XI, 28.

fertur ovans, hunc omnis honos, hunc omnis in unum
transit amor: primo laetus sic tempore rector
ingreditur cursus; etenim dat candida certam 70
nox Helicen. iam prora fretum commoverat et iam
puppe sedens . . . . .
. . . . . dimiserat anchora terras.

Inde premente noto tristes Acherusidos oras
praeterit et festa vulgatum nocte Lyaei
Callichoron; nec vana fides. his Bacchus in undis 75

68. *ovans hinc* Vat., *ov. hunc* cod. Monacensis; *hunc omnis honos*, audiendum ex eis quae sequuntur *in unum*, vid. ad I. 18.

70. *candida nox* splendore stellarum; saepius hoc adiectivum adhibetur ad splendorem solis diei lunae siderum significandum, sed ad Valerii audaciam noctem ipsam candidam vocantis nemo videtur progressus esse; nam prorsus aliud est, quod noctem candidam dixerunt Ov. her. XV, 214; Prop. II, 15, 1; cfr. ep. Sapph. 124.

72. *puppe sedens dimiserat anchora terras* Vat.; versum lacunosum esse apparet ac vulgo adiectivum excidisse putatur, ut *tristes saevas maestas diras miseras placitas*, sed cum neque ancora in puppi sed in prora esse soleat*), neque *sedens* de ancora satis apte dici possit, equidem praeter unum pedem etiam duo hemistichia excidisse puto, in quibus de rectore navis aliquid dictum erat.

73. Inde ab hoc versu usque ad 151 in universum satis accurate Valerius Apollonii (II, 903—1017) vestigia pressit.

Acherusis, saepius Acherusia dicta, caverna in Bithynia iuxta promontorium cognomine, per quam Hercules transiit, cum Cerberum ab inferis auferret: Pomp. Mel. I, 19, 7; Xen. Anab. V, 10, 2; Avien. orb. 960; regionem accuratius descripsit Apoll. II, 729 seqq; cfr. ad IV, 595.

74. *vulgatum* i. e. celebratum, praedicatum; sic Ov. met. V, 481 *fertilitas*; Luc. II, 635 *Roma*; Sil. VI, 122 *documenta*; IX, 59 *furores*; Stat. Theb. IV, 297 *montes*.

75. *ut* Vat., *in Pius. Callichoron*: de Baccho ex India ad hunc locum veniente cfr. Apoll. II, 906 cum schol.; Amm. XXII, 8, 23.

nec vana fides: Verg. Aen. IV, 12.

*) Quamquam non desunt vestigia rei contrariae; vid. act. apost. XXVII, 29; etiam in columna Traiana conspicitur puppis navis cum ancora prope gubernaculum pendente, cfr. Breusing, de re nautica veterum p. 111.

abluit eo rorantes sanguine thyrsos.
 illum post acies rubrique novissima claustra
 aequoris hic resides thiasos, hic aera moventem
 udaeque pampinea nectentem cornua vitta
 nunc etiam meministis, aquae, Boeotia qualem
 Thyias et infelix cuperet vidisse Cithaeron.

80

Fama per extremos quin iam volat improba manes
 interea et magnis natorum laudibus implet,
 addita iamque fretis referens freta, iamque patentes
 Cyaneas. ardent avidos attollere vultus,
 quos pietas vel tangit adhuc quos aemula virtus.
 fata immota manent; unum, qui litore in illo
 conditus, ad carae mittunt spectacula turbae.
 it Sthenelus: qualem Mavortia vidit Amazon

85

---

77. *rubri novissima claustra aequoris* sunt extremae terrae, quibus aequor rubrum clauditur i. e. India; *rubrum aequor* est mare Erythraeum, Indicum; *claustra novissima rubrae Tethyos* dicit Stat. Theb. IV, 388; cfr. Prisc. perieg. II, 1040; Avien. orb. 1109; 1291; 1338; Claud. in Ruf. II, 243; in Eutrop. I, 16.

post — claustra sc. expugnata, ut VII, 11 *ante tuos — vultus* (conspectos); vid. ad I, 139.

78. *aera* a poetis saepe tympana Corybantum nominantur, hoc loco Baccharum, cfr. Eurip. Bacch. 123 seqq.

79. *De cornibus* Bacchi vid. ad I, 726.

80. *Boeotia Thyias* sine dubio est mater Penthei et infelix Cithaeron propter huius regis exitum infelicem dicitur: non tam gravis Bacchus exstitit Callicho regi eiusque regionis incolis.

82. *fama — improba*; cfr. ad I, 510; non malam famam dici ex tota sententia apparet.

84. *Mire corruptus* sic in Vat. traditur *additamque fretis reptens freta namque pharentes*; *addita iamque* ed. Bon. et Ald.; *referens* Baehr.; *patentes* vir doctus apud Heinsium.

86. Ei, quibus remanserunt sensus et cupiditates vitae humanae; *aemula virtus*: Luc. I, 120.

87. *fata immota manent*: Verg. Aen. I, 257.

89. Apud Apoll. II, 913 seqq. omnino solum Sthenelum desiderium cepit Argonautarum videndorum dimittiturque a Proserpina. Eum cum Hercule ex bello Amazonum redeuntem eo loco sagitta

cumque suis comitem Alcides ut condidit armis, 90
 talis ab aequorei consurgens aggere busti
 emicuit; fulsere undae, sol magnus ut orbem
 tolleret aut nubem quateret polus. atque ea vixdum
 visa viris atra nox protinus abstulit umbra.
 ille dolens altum repetit chaos. omnia Mopsus 95
 dum stupet, in prima tumultum procul aspicit acta,
 obnubensque caput cineri dat vina vocato.
 carmina quin etiam visos placantia manes
 Odrysius dux rite movet mixtoque sonantem

percussum esse narrat Apoll. I. I. cfr. schol.; alii eum eiusque fratrem Alcaeum Thasi ab Hercule ut colonos relictos esse tradiderunt, vid. Prelleri graec. myth. II³, 233.

91. *aequorei* — *busti* i. e. iuxta litus siti; sic dicitur *aequoreus Nasamon* Sil. III, 320; *aeq. orae Libyae* XVI, 627; *Anxuris aequorei* — *recessus* Mart. X, 58, 1; *aeq. Ravenna* XIII, 21, 1. *agger busti* ut *tumulus busti* Verg. Aen. V, 44. De tota sententia cfr. etiam Sen. Troad. 181 seqq.

92. *ut orbem tolleret* i. e. *ut si, velut si*; similiter Livius dixit XXXI, 1 *velut* pro *velut si*.

93. *nubem quateret polus*; obscure dictum, sed recte explicat Wagner de fulgure nubibus excusso; Iuppiter ipse nubem quatere dicitur apud Verg. Aen. VII, 143.

95. *chaos*; vid. ad I, 831. *omnia* — *dum stupet*: stupendi verbum vi transitiva positum, de qua re cfr. ad IV, 549.

96. *in prima* — *acta* i. e. in margine litoris; ut *prima litora* v. 117; cfr. *pr. aedes* Ov. met. V, 284; *saxum* IV, 543; *unda* II, 871; XI, 375; *aqua* her. XVII, 100; *terra* i. e. litus ipsum Verg. Aen. I, 541; *harenae* Val. III, 305; *limen* Val. II, 255; Sil. VI, 436.

97. *obnubensque caput*; hoc more Romanorum fiebat, cfr. Verg. Aen. III, 403; Serv. ad Aen. V, 755; Marquardt's antiq. Rom. VI, 171 annot. 4.

99. *Odrysius dux* est Orpheus, *οὐρανίου Πιερί Βιπρωίδι* Apoll. I, 34. *carmina* — *moveret*; cfr. Verg. Aen. VII, 641; X, 163; Ov. met. X, 149; XIV, 20; (*sonos artis* I, 144; *moveri* i. e. incipere fast. III, 11); Man. V, 335; vid. etiam ad VI, 14.

mixto ore, addito vocis cantu lyrae sonis, cfr. Hor. c. IV, 15, 30.

percutit ore lyram nomenque relinquit harenis.

100

Acrius hinc ventos recipit ratis, ac fugit omne
Crobiali latus et fatis tibi, Tiphy, negatum
Parthenium, ante alios Triviae qui creditur amnis
fidus et Inopi materna gratior unda.
mox etiam Cromnae iuga pallentemque Cytoron

105

100. *perchlytore* Vat., *percutit ore* ed. Bon. et Ald.; *nomenque relinquit harenis*; haec verba omnino intellegere non possemus, si Apollonii carmen periisset: hic enim narrat II, 930 lyram Orpheum in ara Apollini eo loco dedicata posuisse indeque ei regioni nomen Lyrae inditum.

101. *altius* in Vat., *acrius* Baehr., *hinc* cod. reg.; vid. Apoll. II, 932 seqq.; loca autem, quae iam commemorantur, paullo alio ordine poeta Graecus enumerat; pro Erythinis Apollonii (cfr. Hom. II, II, 855) Valerius Erythiam habet, quod apud alios est nomen insulae prope Gades sitae; Sesamum autem (Hom. II, II, 853) ab Apollonio ante Erythinos nominatam omisit Valerius, fortasse ideo, quod suo tempore illud nomen evanuerat, vid. Plin. VI, 5; Strab. XII, 3, 10; schol. Apoll. II, 941.

103. De *Parthenio* amne haec habet Apoll. II, 958 seq. καὶ δὴ Παρθενίῳ ῥοὰς ἀλιμυρήντος, πρὴν ὑδάτος ποταμοῦ παρεμέτρων, ᾧ ἔνι κοῦρη Λητωίς, ἄγρηθεν ὅτ' οὐρανὸν εἰσαναβαίνῃ, δὴ δέμας ἱμερτόσιν ἀναψύχει ὑδάτεσσιν; cfr. etiam schol.; in Parthenio Dianam lavatam esse, cum eam Actaeon conspiceret, nescio qua re in errorem inductus narrat Hyg. fab. 181. Strabo autem sic nomen explicat XII, 3, 8 ὁ Παρθένιος ποταμὸς διὰ χωρίων ἀνδρῶν φερόμενος καὶ διὰ τοῦτο τοῦ ὀνόματος τοῦτου τετυχηκώς. *rapax* nominatur Ov. ex Pont. IV, 10, 49.

104. *unda Inopi materna* dicitur, quod propter hunc fontem in insula Delo Latona Apollinem et Dianam peperit: hymn. hom. in Apoll. Delium 18. Mirum est, quod de hoc fonte narrat Plin. nat. hist. II, 229.

105. *Cytorum pallentem* vocat poeta propter buxi ibi nascentis multitudinem; de Cytoro buxifero cfr. Cat. IV, 13; (*undantem buxo* C.) Verg. georg. II, 437; Strab. XII, 3, 10; Plin. nat. hist. XVI, 71; de pallido eius colore Ov. met. IV, 134 *oraeque buxo pallidiora gerens*; XI, 417 *buxoque similimus ora Pallor obit*; Mart. XII, 32, 8 *recenti pallidus magis buxo*; Priap. 32, 2 *buxo pallidior novaque cera*; Nemes. ecl. II, 41 *pallidior buxo*; Coripp. de laud. Iust. IV, 40.

teque cita penitus condunt, Erythia, carina.
 iamque reducebat noctem polus: alta Carambis
 raditur et magnae pelago tremit umbra Sinopes.
 Assyrios complexa sinus stat opima Sinope,
 nympa prius blandosque Iovis quae luserat ignes 110
 caelicolis immota procis; deceptus anatae
 fraude deae nec solus Halys nec solus Apollo.

Addidit hic casu comites Fortuna benigno
 Autolycum Phlogiumque et Deileonta, secutos
 Herculis arma viros; vagus hos ibi fixerat error. 115
 ut Graiam videre manum puppemque Pelasgam,
 prima ruunt celeres ad litora seque precantur
 accipiant socios. nova dux accedere gaudet
 nomina desertos et iam sibi currere remos.
 transit Halys longisque fluens amfractibus Iris 120

106. *condunt*, cfr. II, 443.

107. *alta* Carambis nominatur, quia est promontorium, vid. Plin. nat. hist. II, 245; X, 60.

108. *Carambis raditur*; notus hic usus verbi radendi de nautis, qui terram praetervehuntur, ex Verg. Aen. III, 700; VII, 10; Luc. VIII, 246; Paul. vit. Mart. II, 5; etiam dicitur de fluvio: Lucr. V, 256; Sen. Phaedr. 16; Luc. II, 425. Pulchra imagine *Sinope* urbs mari imminens describitur, pluribus verbis, sed minus venuste similem pingit imaginem Auson. Mos. 194 seqq.

109. *Assyrios — sinus*; Assyrios habitasse iuxta ostia Thermodontis tradit Avienus orb. 1153; cfr. Apoll. II, 948 cum schol.; paullo accuratius de Nymphae dolis egit Apoll. l. l., quem secutus est Valerius; aliam narrationem habent schol. l. l. et Diod. IV, 72; mentionem tantum Nymphae faciunt Prisc. perieg. 750; Avien. orb. 953.

113. De his Herculis comitibus cfr. Apoll. II, 958 seqq., quem secutus est Valerius; vid. etiam schol. Apoll. et Hyg. fab. 14.

116. *vagus — error*: Ov. met. IV, 502.

119. *nova — nomina*, vid. supra v. 61.

currere remos: apte quidem ad rem hoc dicitur, sed inusitate; tres viri accedunt ad remos tres relictos ab Hercule Idmone Ergino.

120. Poetica est descriptio trium fluviorum; nam longi anfractus magis accommodati essent ad Halyn quam ad Irim, et Thermodon, cui vastus impetus tribuitur, longe minimus est ex his tribus; sed *vastus*

saevaque Thermodon medio sale murmura volvens,
 Gradivo sacer et spoliis ditissimus amnis,
 donat equos, donat votas cui virgo secures,
 cum redit ingenti per Caspia claustra triumpho,
 Massageten Medumque trahens. est vera propago 125
 sanguinis, est ollis genitor deus. hinc magis alta
 Haemonidae petere et monitus non temnere Phinei.
 ipse autem comitum conversus ad ora novorum
 'vos mihi nunc pugnas' ait 'et victricia' ductor
 'Herculis arma mei vestrasque in litore Martis 130
 interea memorate manus'. sic fatur et aegro

nominatur etiam ab Avieno orb. 856; *citus* ab Ov. met. II, 249; *celer*
 a Prop. IV, 4, 71; cfr. Avien. orb. 1154 *et festina citis evolvitur unda*
fluentis de Thermodonte dictum; hic fluvijs est sedes notissima Ama-
 zonum.

121. *murmura* pro undis, quibus murmur excitatur, ut VII, 606
murmur pro equo scriptum est; sic saepius *umbra* legitur pro eis,
 quae umbram faciunt, vid. III, 579 et similiter alia multa.

125. Finguntur Amazones vera propago Martis; cfr. Apoll. II, 992;
 Pherecyd. apud schol.; schol. Hom. II, III, 189; ad *sanguinis* gene-
 tivum facile auditur notio *dei* ex eis, quae sequuntur.

127. *et — non temnere*: Verg. Aen. VI, 620.

128. Quae sequitur commemoratio pugnae inter Herculem et
 Amazones factae, non legitur apud Apollonium, qui contra pluribus
 verbis de regione disserit, ubi Amazones habitent. Atque plerumque
 solus Hercules cum Amazonibus pugnasse dicitur estque hic unus
 ex duodecim illis laboribus, sed cfr. quae dicit schol. Pind. Nem. III,
 64; Apollod. II, 5, 9; etiam in vasorum picturis conspicitur Hercules
 cum sociis contra virgines pugnans; vid. Preller. myth. graec. II^a,
 232 seqq.

131. *manus* i. e. res manu gestas; sic Stat. Theb. VI, 791
multiplicatque manus i. e. ictus manu factos; VIII, 305 *quae —*
Prometheas — manus — gignis i. e. homines manu Promethei factos;
 cfr. etiam ad IV, 287.

aegro corde silens; aeger est animus Iasonis, quia adventu comi-
 tum Herculis rursus admonetur eius rei, quod tanti viri auxilio or-
 batus est.

corde silens audit cursus bellicae labores
 virginei, exciderit frenis quae prima remissis,
 semianimem patrius quam vexerit amnis in aequor,
 quae pelta latus atque umeros nudata pharetris 135
 fugerit Herculeae mox vulnere presa sagittae,
 utque securigeras stimulaverit Ira catervas
 fleturusque pater, quantus duce terror in ipsa,
 qui furor, insignis quo balteus arserit auro.

Nocte sub extrema clausis telluris ab antris 140
 pervigil auditur Chalybum labor; arma fatigant
 ruricolae, Gradive, tui; sonat illa creatrix

132. *currus* Vat., *cursus* doctus homo Brit. apud Harl.

134. *sanguine vexerit amnis* Vat., *vexerit amnis in aequor* cod. Carr., quod probavit Meynke p. 13 coll. Stat. Theb. XI, 277 *hos pelago patrius iam detulit amnis*.

135. *umeris* Vat., *umeros* Monac. a man. sec.; *pelta* Amazonum propria est, vid. Verg. Aen. I, 480; XI, 663.

139. *ardendi* verbo saepius poetae ut de colore, quem nos quoque 'brennend' dicimus, ita de splendore metalli utuntur, cfr. ad I, 427 et V, 230 (velleri) *ardenti quercum complexa metallo*; VI, 150 *velleris ardor*; Verg. Aen. X, 261 *clipeum — extulit ardentem*; Sil. XV, 678 *et gemmis galeam clipeumque accenderat auro*.

141. *arma fatigant ruricolae, Gradive, tui; arma* videtur recte explicasse Burm. instrumenta, quibus Chalybes ferrum tractant, ut aliis locis arma poetis sunt instrumenta agri colendi, ut Verg. georg. I, 160; Ov. met. XI, 35. Multo autem difficilius dictu est, cur Valerius Chalybes *ruricolae* Martis dixerit. Wagner interpretatus est incolas terrae Marti sacrae; at ruricola non significat eum, qui certam aliquam regionem colat, sed aut eum, qui non in urbe, verum ruri habitat, aut eum, qui agrum colit subigendo vel arando, sed hoc ipso labore abstinuisse Chalybes aperte dicuntur, ut Apoll. II, 375 seq.; 1002 seqq.; itaque ruricolae interpretor ruri, non in urbibus habitantes et Martis vocantur tanquam eius progenies, vid. schol. Apoll. II, 375 ἐκλήθησαν δὲ Χάλυβες ἀπὸ Χάλυβος τοῦ Ἀρεως υἱοῦ.

prima manus belli terras crudelis in omnes.
nam prius ignoti quam dura cubilia ferri
eruerent ensesque darent, odia aegra sine armis 145
errabant iraeque inopes et segnīs Erinys.
inde Genetaei rupem Iovis, hinc Tibarenum
dant virides post terga lacus, ubi deside mitra
feta ligat partuque virum fovet ipsa soluto.
vos quoque non notae mirati vela carinae, 150
Mossyni, vos et stabulis Macrones ab altis

143. *prima manus belli creatrix* est ea, quae primum bella creavit vel bellorum copiam dedit armis fabricandis.

147. Foede corruptus legitur hic versus in Vat. hoc modo *Indigena et aerupem Ioris hinc tibi mavors*, emend. Ang. Politianus; *inde Genetaei rupes* cod. Carr.; cfr. Apoll. II, 1011 seq.; 378.

148. *virides lacus*, gramineis ripis et silvis frondosis cincti; sic *virentia flumina* v. 185; *viridis Myrace* VI, 50; *viridis Peuce* VIII, 293; cfr. praeterea Ov. artis II, 92; fast. IV, 164; Sil. IV, 84; Claud. rapt. Pros. II, 113 (lacus) *nemorum frondoso margine cinctus Vicinis pallescit aquis*. *πυλὸρρηγες* Tibareni nominantur ab Apoll. II, 377, unde concludi potest pascuis eos abundavisse. De *deside mitra* cfr. ad. I, 109.

149. De hac Tibarenorum consuetudine, quam hodieque multae rudes et barbarae gentes servant (vide 'Ausland' ephem. anni 1890 p. 734 seqq.; 801 seqq.; 856 seqq.; 878 seqq.), cfr. Apoll. II, 1013 seqq. ἐνδ' ἐπεί ἄρ κε τέκωνται ὑπ' ἀνδράσι τέκνα γυναικες, αὐτοὶ μὲν στενέχουσιν ἐν λεχέεσσιν πεσόντες, κράατα θεσάμενοι· τὰ δ' εὖ κομέουσιν ἔδωδ' ἄνδρας ἡδὲ λοστρά λεγῶνα τοῖσι πένονται. Idem tradidit de Corsis Diod. V, 14 et de Hispaniae gentibus Strabo III, 4, 17. Tibarenos gentem hilarem placidamque fuisse dicit Steph. Byz. s. v.

151. In extrema hac enumeratione ad finem properavit Valerius omissis eis, quae Apollonius II. 1017—1234 de Mossynoecis, de insula Martis impetuque avium, de Phruxi filiorum, qui in navem recepti sunt, naufragio eorumque cum Iasone colloquio tradidit.

Moossonychi Vat., *Μοσσυνόχους* vocavit Apoll., quae forma aliena est a versu Valeriano; *Mossyni* emendatum ex Plin. nat. hist. VI, 11; Pomp. Mel. I, 19, 10; Curt. VI, 4, 17. De rudibus eorum moribus mira narraverunt Apoll., Pomp. Mel. I, 1., Diod. XIV, 30; cfr. etiam Strab. XII, 3, 18.

152. *Byzeres*: vid. Strab. I, 1.

Byzeresque vagi Philyraeque a nomine dicta
litora, quae cornu pepulit Saturnus equino.

Ultimus inde sinus saevumque cubile Promethei
cernitur, in gelidas consurgens Caucasus arctos.
ille etiam Alciden Titania fata moventem
attulerat tum forte dies; iamque aspera nisu
undique convellens veteris cum strage pruinae

155

153. De *Philyra* nympa eiusque amatore Saturno in equum converso vid. Apoll. II, 1234 seqq. eiusque schol. ad I, 554 et II, 1234; Verg. georg. III, 93 et Serv. schol.; Hyg. fab. 138; schol. Germ. p. 178; myth. Vat. I, 103; II, 62. Plerumque hoc in Thessalia vel Thracia factum dicitur; quod in Pontum res traducta est, confusione cum gente Philyrum effectum videtur, vid. Rosch. lexic. myth. II, 1032 et Philol. 1890 p. 116.

cornu pepulit i. e. ungulis concussit; cornu pars ima ungulae Verg. georg. III, 88 *solido graviter sonat ungula cornu*; quae verba imitatus est Coripp. Ioh. IV, 39 *crebro sonat ungula cornu*; cfr. praeterea Sil. III, 550; IV, 96; XVI, 318; de ungula ipsa Sil. XIII, 238; *cornipes* pro equo saepe apud poetas legitur. De *pellendi* verbo cfr. Hor. c. III, 18, 15; Lucr. IV, 523; V, 1400; Catull. 61, 14; Cic. Arat. 52.

154. Eodem tempore, quo Argonautae in mari Colchorum terrae et Caucaso appropinquant, Valerius Herculem finxit itinere terrestri ad Caucasum pervenisse Prometheumque liberasse; cfr. ad IV, 61. Apollonius II, 1250 seqq. narrat Argonautas vidisse aquilam et audivisse gemitum Promethei, de caede autem aquilae nihil addidit.

156. *morantem* Vat., *moventem* Koch coniect. p. 21 coll. V, 21 et 87.

157. *tum* adverbium non licet coniungere cum verbo *attulerat* propter subiectum *ille dies*; videtur Valerius, quae est eius audacia verborum collocandorum, hanc particulam ad *moventem* participium addidisse.

158. *vetus pruina* sunt nives per longum tempus collectae; non admodum raro *pruina* apud poetas praecipue posteriores pro *nive* ponitur: Verg. georg. III, 368; Sil. III, 533; 551; IV, 744; Stat. Theb. VIII, 359; anthol. lat. 138, 20 Baehr.; Claud. in Ruf. II, 102; fesc. II, 10; de bello Poll. 326; de VI. cons. Hon. 476; de rapt. Pros. I, 170; (II, 257 *pruinosis* Olympus nominatur); III, 89; Arat. act. apost. II, 1211; Coripp. Ioh. II, 18; Sidon. IX. 91. Falso etiam

vincula prensa manu saxis abduxerat imis
 arduus et laevo gravior pede; consonat ingens 160
 Caucasus, et summo pariter cum monte secutae
 incubuere trabes abductaque flumina ponto.
 fit fragor, aetherias ceu Iuppiter arduus arces
 impulerit, imas manus aut Neptunia terras.
 horruit immensum Ponti latus, horruit omnis 165
 Armeniae praetentus Hiber, penitusque recusso
 aequore Cyaneas Minyae timuere relictas.
 tum gemitu propiore chalybs densusque revulsis
 rupibus audiri montis labor et grave Titan
 vociferans, fixos scopulis dum vellitur artus. 170
 contra autem ignari (quis enim nunc credat in illis

loci afferuntur, quales sunt Lucr. III, 20 vel Verg. georg. II, 263, ubi pruina non nivem sed frigus significat.

159. Vincula per corpus Promethei penitus in ima saxa adacta erant, ut firmiter onus corporis tenerent, sed ad ea vel ex imis saxis evellenda Hercules valuit.

160. *laevo gravior pede*: in gradu superiore stat pes dexter: igitur laevus potissimum onus stantis sustinet.

162. *abductaque flumina ponto* sine dubio recte explicatur ita. ut sit sententia flumina impediri quominus in mare profluant; *ponto* licet et dativum et ablativum interpretari; *trabes* i. e. arbores cum avulsa parte montis in mare decidunt.

163. *fit fragor*: Ov. met. I, 269.

Iuppiter arduus scilicet in arcibus aetheriis habitans.

ceu post primam sententiae vocem collocatum invenitur etiam III, 101; 581; 654; V, 353; post alteram III, 281; 465; IV, 452; post tertiam III, 83; IV, 44; post quartam adeo *velut* particula VI, 92.

164. De aut particulae collocatione cfr. ad II, 181.

168. *gemitu propiore* i. e. cum Argonautae magis appropinquarent ideoque sonitus propior esset, iam audiebant singula: sonum ferreorum vinculorum cum revellerentur et clamorem Promethei, cuius corpus non sine magnis doloribus membrorum laesorum rupe avellitur. *pervulsis* Vat., *revulsis* ed. Bon. et Ald.

densus labor est repetitus, continuatus ideoque vehemens, ut *ictus densi* dicuntur et *densus Aquilo* Verg. georg. III, 196; *densa frigoris asperitas* Ov. fast. IV, 87.

montibus Alciden dimissave vota retemptet?)
 pergere iter socii; tantum mirantur ab alto
 litora discussa sterni nive ruptaque saxa
 et simul ingentem moribundae desuper umbram 175
 alitis atque atris rorantes imbribus auras.

Sol propius flammabat aquas, extremaque fessis
 coeperat optatos iam lux ostendere Colchos,
 magnus ubi adversum spumanti Phasis in aequor
 ore ruit. cuncti pariter loca debita noscunt 180
 signaque commemorant emensasque ordine gentes,
 dantque ratem fluvio. simul aethere plena corusco
 Pallas et alipedum Iuno iuga sistit equorum.

Ac dum prima gravi ductor subit ostia pulsu,

172. *vota* sc. Herculis recuperandi.

175. Aquilam ipsam non conspiciunt Argonautae, sed umbram, quam in terra vel aqua facit, ut neque ipsum Prometheus neque Herculem conspiciunt, sed vestigia tantum ingentis facinoris. Tota descriptio laborat nimia sed Valerio non insueta superlatione.

176. *atris* — *imbribus* sc. cruoris aquilae.

180. *loca debita* i. e. fato eis destinata; cfr. ad v. 21 et Verg. Aen. VII, 120.

182. *aethere plena corusco* i. e. circumdata, ne adspici posset; sane inusitate dictum, sed simile certe est, quod scripsit Lucanus de Cleopatra X, 139 *plena maris rubri spoliis*. Simul cum Argonautis adveniunt curribus Iuno et Minerva: utrique enim deae currus tribuitur nec minus utraque dea nebula cincta est: quod de priore dicitur, etiam ad alteram pertinet et contra; cfr. ad I, 59. Minerva habet currum apud Hor. c. I, 15, 12; saepius Iunoni tribuitur: Ov. met. II, 531; fast. VI, 46; Verg. Aen. I, 17; Stat. Theb. XII, 298; etiam Val. V, 288 Iunoni, non Minervae tribuit equos; quod factum est auctoritate Homeri Il. V, 720 seqq.

183. *alipedes equi* non sunt alati, sed velocissimi; sic praeter equos etiam cervi apud poetas nominantur (Lucr. VI, 765; Auson. idyll. XVIII, 5) vel adeo currus infra 612; Sil. VII, 700; turmae equitum Sil. III, 292; XV, 554; interdum alipes loco substantivi pro equo scribitur: Verg. Aen. VII, 277; Stat. Theb. VI, 298; IX, 206; 580; XI, 198.

184. *pulsu* sc. remorum.

populeos flexus tumulumque virentia supra 185
 flumina cognati medio videt aggere Phrxi,
 quem comes infelix Pario de marmore iuxta
 stat soror, hinc saevae formidine maesta novercae,
 inde maris pecudique timens imponere palmas.
 sistere tum socios iubet atque hinc prima ligari 190
 vincula, ceu Pagasas patriumque intraverit amnem.
 ipse gravi patera sacri libamina Bacchi
 rite ferens umbram vocat et sic fatur ad aras:
 'per genus atque pares tecum mihi, Phruxe, labores
 tu, precor, orsa regas meque his tuteris in oris 195
 tot freta, tot brumae properantia sidera passum.
 Phruxe, fave et patrias placidus reminiscere terras.

185. *populei flexus* sunt populi in orbe consitae, quibus tumulus Phrxi circumdatus erat, cfr. ad III, 312, et de populo arbore funebri ad V, 10.

virentia flumina, vid. ad v. 148; de plurali ad II, 496.

186. *medio* — *aggere* i. e. loco supra planitiem edito, in quo medio tumulus constitutus erat.

187. *parvo* Vat., *Pario* Maserius. Quod tempore Iasonis Parium marmor nondum in usu fuit, veritati emendationis non obstat, vid. ad v. 422. Ex eis, quae sequuntur, apparet, initium fugae Phrxi et Helles ex marmore fictum esse Valerium statuuisse. *quem* sc. Phrixum; Schenkl stud. p. 366 locum non recte interpretatum esse puto.

De collocatione *iuxta* praepositionis cfr. ad I, 151.

188. *hinc* — *inde*: a tergo imminet mater et tamen Helle dubitat mare intrare: in marmore efficta est respiciens et cunctans arietem conscendere.

194. Paucissimis verbis precationem Iasonis absolvit Apoll. II, 1277 seq.

196. *durae* Vat., *brumae* Ellis journal of phil. IX, 57; Colchos ad septentriones versus habitare poeta cogitat, vid. I, 513.

sidera passus esse dicitur Iason propter pericula, quae naviganti a tempestatibus sive metuenda erant sive re vera perpessus est.

sidera pati i. e. vim pati siderum tempestates commoventium, cfr. Sen. Oed. 230 incipit *Leto vates* — *pati* — *Phoebum*; Stat. Ach. II, 295 *ceu nunquam Scyria passus litora* (Achilles).

tu quoque nunc, tumulo nequiquam condita inani,
 adnue diva maris numeroque accede tuorum.
 quando egomet rursus per te vehar? aurea quando 200
 Seston et infaustos adgnoscent vellera fluctus?
 vos etiam silvae, vos Colchidos hospitis orae,
 pandite, dives ubi pellis micet arbore sacra.
 tunc tibi, fecundi proles Iovis, orte nivali
 Arcados axe deae, fluvio modo, Phasi, quieto 205
 Palladium patiare ratem, nec dona, nec arae
 defuerint tellure mea; reverenda tuenti
 effigies te, Phasi, manet, quam magnus Enipeus
 et pater aurato quantus iacet Inachus antro'.

198. *tumulo* — *inani*, Verg. Aen. III, 304. *nequiquam* autem *condita* ideo Helle dicitur, quia dea immortalis facta tumulo omnino non indiget.

200. *per te* i. e. per Hellespontum metonymia minime eleganti dictum: cfr. ad II, 629; *egomet* autem hoc loco prorsus nihil nisi quod simplex pronomen significat; similiter legitur Stat. silv. III, 5, 6; IV, 4, 51; saepius apud posteriores: Prud. hamart. 788; *nosmet* hamart. 325; psych. praef. 9; perist. II, 322; *mihimet* c. Symm. II, 265; Iuvenc. I, 66; Ven. Fort. XI, 5, 1; *memet* Sedul. pasch. c. V, 6; Iuvenc. IV, 241.

203. *misceat* Vat., *micet* cod. Carr.

204. Phasis nominatur *fecundi Iovis proles*, ut putant Turnebus et Burmann, ex imitatione Homeri, qui fluvios vocat δαίμονες, recte sine dubio, quia Phasis vera Iovis progenies esse non traditur, sed Solis filius dicitur Plut. de fluviis V, 1; cfr. I, 692; *fecundus* est Iuppiter, quod imbribus fluvios procreat alitque.

205. *Arcas dea* est Callisto nympha in ursae maioris sidus mutata.

207. *defuerint*; *expectatur deerunt*, sed cfr. Ov. artis II, 230 *si rota defuerit, tu pede carpe viam*, et Val. ipsius VII, 94; de simpliciter *fuerint* cfr. ad I, 675.

reverenda fluentis Vat., *reverenda* Heinsius; *tuenti* Sandstroem emend. p. 35.

208. Similes fluviorum statuas Valerio ante oculos versatas esse recte contendit Caussin.

209. *pater* — *Inachus*: cfr. ad III, 727; ceterum Inachus est inter celeberrimos Graeciae fluvios: Luc. VI, 363; Stat. Theb. IV.

dixerat, atque illi dextra sine versa magistri 210
 protinus in puppim rediit ratis omine certo
 fluminis os pontumque tuens. 'promittis ut ecce
 utque vocas revehemur' ait. sic deinde precatus
 arma iubet celsa socios depromere puppe.
 dona dehinc Bacchi casusque ut firmet in omnes 215
 rapta Ceres, viridesque premunt longo ordine ripas.
 Incipe nunc cantus alios, dea, visaque vobis
 Thessalici da bella ducis. non mens mihi, non haec

118: *fluviorum ductor Achivum*, ubi schol. *fluvius* inquit *est maximus in Graecia*; *ingens* nominatur IV, 711; vide etiam Verg. Aen. VII, 792.

210. Hoc omen de suo addidit Valerius.

dextra sine; vid. ad I, 765.

211. *proram* Vat., quod explicari non potest; *puppim* scripsi i. e. rediit ratis eo, quo puppis erat, convertitur, cfr. Luc. III, 545 *in puppim rediere rates*. Ceterum hoc nisi miraculo iam factum esset, gubernator effecisset arte sua, cfr. Verg. Aen. VI, 3 seq.

215. *casus qui* Vat., *casusque ut* Heins.

216. *rapta Ceres* i. e. frumentum celeriter ex navi depromitur cibusque paratur; cf. ad v. 271 et III, 341.

217. Quaecunque infra de bello inter Aeetam et Persen gesto Valerius aut tangit aut accuratius narrat, ipse addidit; apud Apollonium de hoc bello omnino nihil legitur. Nimirum poetae Romano non satis erat narrare, tot fortissimos viros nihil egisse, nisi ut remos moverent: propterea et fusius pugnam illam nocturnam inter Argonautas et Cyzicenos commissam exposuit et ipse excogitavit grave bellum, quod Perses, quo tempore Argonautae ad Colchos adveniebant, cum fratre gesturus erat, quo clarius explendesceret virtus heroum, qui Aeetae in angustis rebus auxilium ferrent. Fortasse etiam loco Apollon. III, 393 seqq. Valerius aliquomodo motus est, quod coniecit Summers 'a study of the Argonautica of Val. Flaccus' p. 22.

217. Apud Apollonium Erato invocatur, ut narret, quomodo Iason aureum vellus reportaverit; Valerius etiam VI, 34 maiorum rerum ordinem enarraturus Musam invocat.

vobis i. e. tibi ceterisque Musis; cfr. VI, 34 et 41; Verg. Aen. IX, 525 *vos, o Calliope, precor, adspirare canenti*; cfr. ad VIII, 178.

218. *da bella* i. e. narra: Hor. sat. II, 8, 4; Lucil. XXIX, 39 ed. M.; Terent. Haut. prol. 10; Verg. eclog. I, 19; etiam in passivo genere: Ov. fast. VI, 434 *Aeneas eripuisse datur*; Stat. Theb. VII,

ora satis; ventum ad furias infandaque natae
 foedera et horrenda trepidam sub virgine puppem; 220
 impia monstriferis surgunt iam proelia campis.
 ante dolos, ante infidi tamen exequar astus
 Soligenae falli meriti meritique relinqui
 inde canens: Scythica senior iam Solis in urbe
 fata laborati Phrixus compleverat aevi. 225
 illius extremo sub funere mira repente
 flamma poli magnoque aries apparuit astro

315 *Asopus genuisse datur*; Claud. de raptu Pros. III, 336 *pater — praedam advexisse datur*.

haec ora unum os unius hominis significant, ut Verg. Aen. II, 246 *aperit Cassandra futuris ora*; Ov. met. XV, 73 *ora — solvit — verbis*; V, 193 *adapertaque velle Ora loqui credas* multisque aliis locis imprimis apud Ovidium.

219. Permirus est, quod hoc loco poeta Medae facinora ea, quibus Iasonem iuverit, ut rem ad felicem exitum adduceret, tam gravibus verbis vituperat, praesertim cum paullo infra regem Aetam appellet infidum atque falli et relinqui meritum et in narratione ipsa de Medae agendi ratione instituta enixe operam det, ut Medae culpam quam maxime eleve; cfr. quae ad 330 dicentur.

220. Navis trepidavit, cum Medea insiliret.

221. *impia — proelia* fratris contra fratrem; *monstriferi* campi, qui tulerunt draconem custodem velleris et viros armatos ex draconis Cadmei dentibus ortos.

223. *falli meriti*; de constructione cfr. ad I, 519.

224. *inde canens*: hinc canendi initio facto; cfr. Verg. georg. I, 5 *hinc canere incipiam*; eadem verba leguntur apud Arat. act. apost. I, 220. Iam enarraturus est Valerius causas belli inter Aetam et fratrem orti.

225. *laborati — aevi* audaci et eleganti brevitate dictum pro aevo per labores peracto; imitatus est Stat. Theb. I, 341 *grata laboratae referens obliviam vitae*; vid. praeterea Tertull. de vel. virg. c. 10 *continentia — laborator*.

De sententia totius versus, quam non recte intellexit Burm., cfr. ad I, 41.

aequora cuncta movens. at vellera Martis in umbra
 ipse sui Phrixus monumentum insigne pericli
 liquerat ardenti quercum complexa metallo. 230
 quondam etiam tacitae visus per tempora noctis
 effigie vasta, socerumque exterruit ingens
 prodita vox: 'o qui patria tellure fugatum
 quaerentemque domos his me considerare passus
 sedibus, oblata generum mox prole petisti, 235
 tunc tibi regnorum labes luctusque supersunt,
 rapta soporato fuerint cum vellera luco.
 praeterea infernae quae nunc sacra Dianae
 fert castos Medea choros, quicumque procorum
 pacta petat, maneat regnis ne virgo paternis'. 240
 dixit et admota pariter fatalia visus

227. *astrum* in caelo apparuit forma simile arietis a Phrixo immolati.

228. *Martis in umbra* i. e. luco, ut VII, 55; Verg. georg. I, 157; saepius *umbrae* singulas arbores apud poetas significant.

229. De sententia cfr. Verg. Aen. XII, 767 seqq.

232. *socerum*: Aetam, qui Phrixo Chalciope filiam in matrimonium dederat.

236. *supersunt* i. e. redundant; de vaticinio cfr. Hyg. fab. XXII. Quod apte quidem a Valerio commemoratur ad intellegendum, cur Aetes ira incensus ne aureum vellus Iasoni daret recusaverit, sed non recte fecit. quod ipsum Phrixum haec Aetae aperientem inducit suadentemque, ut Medeam ex regnis paternis amoveat; nam haec omnia Iasoni populari et consanguineo adversa erant.

237. *soporato* — *luco* audaci metonymia dicit poeta pro dracone in luco versante; non tam audacter positum est. sed similiter certe apud Iuven. III, 16 *ciectis mendicat silva Camenis*.

239. *fert* — *choros*; vid. ad IV, 282. Quae sequuntur, recte Burm. explicavit pro *quocumque*, quod est in Vat., *quicumque* scribens, 'quicumque procorum conubium petat, eum sequatur virgo, ne maneat in regnis paternis'; *pacta* i. e. matrimonium sive sponsalia, vide VIII, 221; 401: 'möge sie als Jungfrau nicht im väterlichen Reiche bleiben, gleichviel wer um sie werben sollte'; de *quicumque* pronomini notionem cfr. III, 642; Hor. sat. I, 6. 95.

tradere terga manu, tum falso fusus ab auro
currere per summi fulgor laquearia tecti.
membra toris rapit ille tremens, patriumque precatur
numen et eoo surgentes litore currus: 245
'haec tibi, fatorum genitor tutela meorum
omnituens. tua nunc terris, tua lumina toto
sparge mari; seu nostra dolos molitur opertos,
sive externa manus, primus mihi nuntius esto.
tu quoque, sacrata rutilant cui vellera quercu, 250
excubias, Gradive, tene; praesentia luco
arma tubaeque sonent, vox et tua noctibus extet'.
vix ea, Caucaseis cum lapsus montibus anguis,
haud sine mente dei, spiris nemus omne refusis
implicuit Graiumque procul respexit ad orbem. 255
ergo omnes prohibere minas praedictaque Phrixi
invigilat, plena necdum Medea iuventa
adnuitur thalamis Albani virgo tyranni.

242. *falsum aurum*, quia per somnum apparuit.

243. Verg. Aen. VIII, 25.

246. *haec tibi* quamquam sana 'ratione explicari possunt, ut audiatur *dico*, vid. 253 et VII, 170 et ad I, 174, tamen valde languent atque suspecta sunt, sed probabilis emendatio nondum reperta est.

247. *omnituens* πανόπτης, ὃς πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει. Sol cum omnino clandestina consilia aperiat (vid. Prelleri myth. graec. I⁴, 433), prorsus ad rem accommodatum videtur, quod ipse filius Solis ab eo petit, ut occultas insidias detegat.

251. *praesentia arma* dixit poeta enallage quadam pro armis dei praesentis, qui praesens auxilium ferat.

252. *noctibus* nonnullis editoribus suspectum fuit; sed videtur Valerius cogitasse, noctu cum omnes somno sopiti essent, maiore tumultu per urbem exorto opus esse ad dormientes excitandos neque hoc satis bene fieri armis in luco remoto conditis, sed opus esse voce divina per urbem ipsam exorta; cfr. II, 200; III, 44.

254. *refosis* Vat., *refusis* cod. Carr., i. e. in orbem conversis.

257. *invigilandi* verbum hoc solo loco cum infinitivo coniunctum reperitur.

Interea auguriis monstrisque minacibus urbem
 territat ante monens semper deus et data seri 260
 signa mali; reddi iubet exitiale sacerdos
 vellus et Haemoniis infaustum mittere terris.
 contra Sole satus Phrixi praecepta volutans
 aegro corde negat, nec vulgi cura tyranno,
 dum sua sit modo tuta salus. tunc ordine regi 265
 proximus et frater materno sanguine Perses
 increpitare virum; sequitur duce turba reperto.
 ille furens ira solio se proripit alto,
 praecipitatque patres: ipsum quin talibus ausis
 spem sibi iam rerum vulgi levitate serentem 270
 ense petit. rapit inde fugam crudelia Perses

260. *territat* — *data* (sunt); de mutatis temporibus vid. ad III, 509.

266. *frater materno sanguine Perses*; Dionysius Milesius teste schol. Apoll. III, 200 etiam Persen filium Solis esse tradiderat, idem narrat Diod. IV, 45; Hyg. fab. 27; 244; p. 12 Schm.; quem patrem Valerius cogitaverit, nescimus. Etiam eo discedit poeta ab Dionysio et Diodoro. quod hi Persen in regione Taurica regnasse tradunt, ille eum in Colchis habitare fingit.

269. *praecipitatque patres*; de praecipitandi verbo vide ad IV, 627; *patres* dicit Valerius seniores Colchorum ex similitudine senatus Romani, ea licentia usus, qua heroum tempora et conditiones accommodantur ad res et rempublicam Romanorum, vid. ad I, 72.

270. *spem sibi* — *serentem*. Cum Latini dicunt *serere bellum discordias causas discordiarum invidiam crimina lites opinionem rumores* al., semper hae ipsae res, quae seri dicuntur, ad alios homines pertinent, non ad eum ipsum qui serit; sed cum etiam apud Senecam legatur epist. 104, 13 *ipse tibi seres sollicitudinum causas*, scriptura *ferentem* cod. Carr. reicienda est.

271. *rapit* — *fugam* i. e. celerrime fugit, capessit fugam, similiter *necem* r. VI, 191; *venerem* Hor. sat. I, 3, 109; *viam* Ov. her. XVIII, 74; Sil. VIII, 181; IX, 33; *gressus* Luc. III, 116; *iter* IV, 151; VI, 121; Sil. III, 156; XII, 472; *letum* Luc. IV, 345; *cursus* V, 403; Sil. VIII, 197; Sen. Phaedr. 449; 738; Acc. trag. 123 R.; *bellum* Luc. V, 409; *nefas* X, 428; *vestigia retro* Sil. VII, 621; *certamina* XV, 440;

signa gerens omnemque quatit rumoribus arcton.
 iamque aderat magnis regum cum molibus urbi,
 primaque in adversos frustratus proelia muros
 constiterat. datus et sociis utrimque cremandis 275
 ille dies alterque dies, cum Marte remisso
 debitus Aeaeis dux Thessalus appulit oris.

Nox hominum genus et duros miserata labores
 rettulerat fessis optata silentia terris.
 at Iuno et summi virgo Iovis intima secum 280
 consilia et varias sociabant pectore curas.
 virgo prior: 'magna pariter quos mole petamus,

mortem (i. e. celerrime sibi ipsi mortem consciscere) Iuven. IV, 631;
 cfr. etiam ad III, 341.

Ense petitur et adeo vulneratum esse Persen apparet ex eis quae
 sequuntur: *crudelia* — *signa* i. e. vulnera gerens.

272. *quatit* i. e. excitat, ut I, 743; II, 122.

omnem — *arcton*, prorsus eadem metonymia, qua nos dicimus
 'den ganzen Norden'.

273. *regnum* Vat., *regum* cod. Carr. *milibus* Vat.; sed de *millibus*
 regum Valerius quamvis superlationum studiosus dicere non poterat;
 sane, quod est *magna millia*, etsi inusitate dictum tamen defenderetur
 verbis Prop. I, 5, 10 *at tibi curarum millia quanta dabit*; recepi *mo-*
libus Baehrentis coniecturam: molis substantivum de copiis saepius
 scriptum legitur, ut Sil. IX, 417; Tac. ann. II, 46 al.

274. *primaque* — *frustratus proelia* — *constiterat*: a muris
 oppugnandis reiectus castra posuerat apud urbem; *proelia* est accu-
 sativus, qui dicitur relationis.

275. Verg. Aen. XI, 2.

277. *debitus*; cfr. ad v. 21.

282. *magna pariter quos mole petamus*; haec verba sana sententia
 carent, sive putamus coniunctivum *petamus* pendere a verbo *cernis*,
 quod fecit inter alios Thilo, sive eum coniunctivum dubitativum inter-
 pretamur signo interrogandi post *petamus* posito, ut fecerunt Schenk
 Baehr., nam v. 285 demum interrogat Minerva, utri parti auxilium
 ferant. Nescio an Valerius *petimus* scripserit, i. e. *petivimus*; tales
 primae personae pluralis contractiones quamquam sunt rarissimae,
 tamen nonnulla extant exempla, vid. Kuehneri gramm. lat. I, § 191,
 annot. 5 atque *desimus* formam codicibus saltem traditam Sen. epist.
 55, 1; 90, 32; Plin. epist. 3, 21, 3.

cernis' ait 'Colchos habeant quae proelia, quique
 nunc status. hinc Perses, illinc non viribus aequis
 apparat Aeetes aciem. quibus addimur armis?' 285
 cui Iuno 'dimitte metus, ne proelia forte
 hic tibi grata negem; manet ingens aegida sudor
 et nostros iam sudor equos. stat pectore fixum
 Aetae sociare manus. scio perfida regis
 corda quidem; nullos Minyis exsolvet honores. 290
 verum alios tunc ipsa dolos, alia orsa movebo'.
 'sint, precor, haec; tua namque mihi comitanda potestas'
 Pallas ait, 'liceat Grais ut reddere terris
 Aesonium caput et puppem, quam struximus ipsae,
 iactatam tandem nostro componere caelo'. 295
 Talia tunc hominum superi pro laude movebant.

magna mole i. e. navi magno cum labore aedificata et longinqua
 heroum navigatione variisque periculis.

283. *Colchos habeant quae proelia* i. e. occupatos teneant vexent
 sollicitent; cfr. VIII, 3 *Colchida* — *furiaeque minaeque patris habent*;
 amat similes locutiones imprimis Ovidius: met. IX, 291; X, 81; fast.
 III, 288; VI, 572; trist. I, 11, 32; ex Pont. I, 2, 30; III, 1, 82; vide
 etiam Stat. Theb. III, 549 *terror habet vates*; VIII, 4 *horror habet*
cunctos; XII, 672 *terror habet populos*; cfr. praeterea Verg. Aen. IX, 188.

285. *quibus addimur armis*; Verg. Aen. II, 339; VI, 169; 528;
 777; ecl. VI, 20; Petron. c. 124 v. 267; Sil. VI, 21; 372; Stat. Theb.
 VIII, 184; anthol. lat. 177, 34 B.; Claud. de rapt. Pros. I, 231. In-
 dicativus pro coniunctivo, qui dicitur dubitativus, non adeo rarus est,
 velut victimarius hostiam immolaturus '*agone?*' inquit; Valerii ipsius
 alia exempla sunt infra 636 *imus*, 637 *decernimus*, VIII, 66 *mergimus*,
tradimus; cfr. praeterea inter alia Plaut. Pers. 666 *Toxile, quid ago?*
 Trin. 1062 cum annot. Brixii; Men. 844 *quid agimus?* Verg. Aen. V,
 534 *en quid ago? rursusne procos inrisa priores experiar?*

287. *hinc* Vat., *hic* Baehr., nescio an casu; *ingens* om. Vat., add.
 cod. Carr. Saeptius etiam equorum sudor in bello laborantium com-
 memoratur: Hom. Il. II, 390; Hor. c. I, 15, 9; Stat. Theb. III, 210.

288. *stat*; Verg. Aen. II, 750; Ov. met. I, 243; VII, 67, al.

292. *namque* postponitur primo vocabulo ut v. 395; VIII, 180.

295. *componere*, i. e. quieto loco post tot labores peractos col-
 locare, velut Verg. georg. IV, 438 *vix defessa senem passus componere*

tristior at numquam tantove paventibus ulla
 nox Minyis egesta metu; nil quippe reperto
 Phaside, nil domitis actum Symplegados undis,
 cunctaque adhuc, magni veniant dum regis ad urbem, 300
 ambigua et dubia rerum pendentia summa.
 praecipue Aesoniden varios incerta per aestus
 mens rapit undantem curis ac multa novantem.
 qualiter ex alta cum Iuppiter arce coruscat,
 Pliadas ille movens mixtumque sonoribus imbrem 305
 horriferamve nivem, canis ubi tollitur omnis

membra; Ov. am. I, 4, 53 *si bene compositus somno vinoque iacebis*; II, 5, 22 *compositi iuvenes unus et alter erat*; Sen. Herc. fur. 809 seq. *custos opaci pervigil regni canis Componit aures*.

298. *nox* — *egesta metu*; VIII, 454 *tota querelis egeritur questuque dies*; cfr. etiam VIII, 102 *inque aliis senium nunc digere lucis*.

301. *dubia rerum pendentia summa*; solet pendendi verbum de hominibus dici, qui incerti sint quid faciant, hoc autem loco transfertur ad res dubias ut Ov. met. VIII, 12 *pendebat adhuc belli fortuna*; Luc. II, 41 *dum pendet fortuna ducum*; VI, 632 *fata peremptorum pendunt iam multa virorum*.

303. *undantem curis*; cfr. Sil. XI, 548 *nigroque undantia pectora felle*; eadem ratione fluctuandi verbo utuntur Catull. 64, 62; 65, 4; Verg. Aen. IV, 532; 564; VIII, 19.

navantem Vat., *novantem* Monac., i. e. nova consilia capientem cfr. Ov. met. IX, 145. De versu, qui dicitur leoninus, cfr. ad I, 39.

304 seqq. satis accurate vertit Valerius Hom. Il. X, 5—10. Atque licet iudicemus iam Homericam comparisonem quadam superlacione laborare, haec etiam augetur a poeta Romano: nam cum apud Homerum dicatur tam crebro gemuisse Agamemnonem, quam si Iuppiter fulgura mittat gravi tempestate coorta, Valerius pectoris motus Iasonis gemitu crebro concussi comparat cum natura rerum fulminibus Iovis concussa.

305. *Pliadas* — *movens*, cfr. II, 357.

306. *canis ubi tollitur omnis campus aquis*; aquas intellegit cum aliis Burm. nives, quibus campus tegatur, sed multo simplicius est mare intellegere, cuius undae vi ventorum excitatae canescunt; spumantes undae non raro *canae* (vel *canescere*, *canere*) dicuntur: Lucr.

campus aquis, aut sanguinei magna ostia belli:
 [aut altos duris fatorum gentibus ortus]
 sic tum diversis hinc atque hinc motibus anceps
 pectora dux crebro gemitu quatit, optat et alium 310
 iam iubar et certi tandem discriminis horas.
 tunc defixa solo coetuque intenta silenti
 versus ad ora virum 'quod pridem ingentibus ausis
 optavistis' ait 'veterumque quod horruit aetas,
 adsumus en tantumque fretis enavimus orbem. 315

II, 767; Enn. ann. 349 B.; Cic. Arat. 71; frgm. progn. III, 3 B.; Verg. Aen. VIII, 672; Ov. her. II, 16; III, 65; V, 54; XVII, 137; fast. III, 592; Ibidis 390; Luc. IV, 587; VIII, 722; Sil. IV, 247; XIV, 362; Stat. Ach. I, 235; Theb. V, 337; 406; XI, 43; inc. poet. poet. min. III, 25, 12 B.; anthol. 71, 6 B.; 211, 92; apud Val. ipsum III, 32. *campus* autem mare dicitur a poetis; sane plerumque additur adiectivum, qua notio accuratius definiatur, vel genetivus, velut *caeruleus liquidus humens liquens natans salis aquae*, sed hoc loco satis dilucide ex tota sententia apparet, quales campi dicti sint.

307. *aut sanguinei magna ostia belli*; mirum videri potest, quod haec addidit poeta, sed conversa sunt ex Graecis Homeri l. l. v. 8 ἡ ἐπὶ πολέμοιο μέγα στόμα περικεδανότο et expressit Statius Theb. V, 146 *saevi movet ostia belli*. Apud Homerum sive quicumque is fuit, qui librum decimum Iliadi interposuit, versus etiam minus aptus est quam apud Valerium, ubi *ostia* satis bene pendet a participio, quod est *movens*: Iuppiter igitur coruscat aut tempestatem gravem indicans aut, quod miserius hominibus est, grave bellum.

308. Valde suspectus eo, quod nihil habet apud Homerum, cui respondeat. Schenkl 'ad aliam totius loci conformationem, quam poeta (in) animo habuerat, pertinere videtur'.

309. *molibus* Vat., *motibus* Heinsius; frustra defendere conati sunt traditam scripturam Wagner et Lemaire, ille explicans *pondere curarum*, addendo eam notionem, qua aegre carere possumus, hic comparans Sen. Med. 391 *quo pondus animi vergat* et Luc. VIII, 280 *mentis — quo pondera vergant*; sed haec vis ponderis, ut significet id, quod habeat aliquid in se momenti, a molis notione prorsus aliena est.

313. *primum* Vat., *pridem* vir quidam doctus.

315. *enavimus orbem*; enare cum accusativo coniunctum est ut

nec pelagi nos mille viae, nec fama fefellit
 Soligenam Aeeten media regnare sub arcto.
 ergo ubi lux altum sparget mare, tecta petenda
 urbis et ignoti mens experienda tyranni.

adnuet ipse, reor; neque inexorabile certe,
 quod petimus: sin vero preces et dicta superbus
 respuerit — iam nunc animos firmate repulsae,
 quaque via patriis referamus vellera terris,

320

. . . . .
 stet potius: rebus semper pudor absit in artis'.

dixerat, et Scythicam qui se comitentur ad urbem

325

effugere erumpere egredi evadere eniti exire enavigare eremigare
 (Sil. XIV, 191) excedere elabi; cfr. Sil. III, 662 *valles en.*; XV, 375
freta; Sidon. XXII, 167 *enatat* — *pelagus*.

316. „Mille viis per mare currere nobis licebat, sed unam veram
 feliciter invenimus’.

318 seqq.; in eandem fere sententiam, sed pluribus verbis Iason
 alloquitur socios apud Apoll. II, 171—193.

ubi lux altum sparget mare tecta petenda urbis non satis quadrare
 videntur ad ea quae sequuntur, cum Iason nulla mora interposita
 statim viros novem sorte electos secum ducat. Sed noctu e navi
 egressus, cum longior via usque ad urbem emetienda esset, sane sole
 demum exorto urbi appropinquat, vid. v. 328.

lux sparget mare; Verg. Aen. IV, 584; Lucr. II, 144.

320. *exorabile* Vat., *inexorabile* Monac. a man. sec., i. e. quod
 exorari non possit, dictum id quidem praeter consuetudinem, at
 non praeter rationem, cum et homo exorari dicatur, a quo aliquid
 petamus, et res ipsa, quae petatur.

321. *vero* valde suspectum propter o litteram correptam.

322. Post *respuerit* signum interruptae orationis posui.

323. Non apte hic versus pendet ab eis quae sequuntur *stet*
potius, pro quibus expectatur *consideremus* vel tale quid; praeterea
 autem notio desideratur, qua appareat, cur Iason socios moneat, ne
 pudore commoveantur. Itaque ante 324 versus nonnullos excidisse
 conicio huius fere sententiae: ‘considerandum (qua via — referamus)
 et ne vellus relinquamus et infecta re discedamus. vel fraude uti
 stet potius’. Obscure iam indicatur alieno auxilio et fraude fore ut
 vellus capiatur.

sorte petit, numeroque novem ducuntur ab omni.
inde viam, qua Circaeï plaga proxima campi,
corripiunt regemque petunt iam luce reducta.

Forte deum variis per noctem territa monstribus,
senserat ut pulsas tandem Medea tenebras,

330

326. Apud Apoll. III, 196 filii Phrixi, de quibus vide ad v. 151, et duo socii Telamon Augeasque Iasonem in urbem comitantur atque in domo ipsa Aeetae Medea hospites primum conspiciunt. Multo autem efficacior ad amorem excitandum est congressus Medae cum Iasone a Valerio narratus v. 350 seqq. Omnino tota haec narratio Valerii de introitu Iasonis et congressu cum Aeeta ab Apollonio discedit, propius ad Apoll. accedit Hygin. fab. XXI. Prorsus mira de adventu Iasonis narrat Dracontius X. 34 seqq., sed totum eius carmen valde abhorret a fabula vulgo tradita, cfr. 248 seqq.; 328 seqq.; 355 seqq.; 366 seqq.; 436 seqq. al. Cfr. etiam Diod. IV, 46.

328. *viam — corripiunt*; I, 132; Verg. Aen. I, 418; it Iason ea via, quae proxime ad campum Circaeum ducit; Circaeus campus commemoratur etiam Prisc. perieg. 674; Apoll. II, 402; paullo accuratius situs describitur Apoll. III, 200. Erat inter ostium fluvii Phasidis et urbem ibique cadavera mortuorum, quae cremare Colchis nefas fuerit, arboribus suspensa esse narrat; cfr. schol. l. l. et Sij. XIII, 486; Aelian. var. hist. IV, 1.

329. *deum — monstribus*; cfr. Verg. Aen. III, 59; Stat. Theb. XI, 143; Claud. de bell. Poll. 229.

330. Iam Medea partes agere incipit eamque ut probam pudicamque virginem poeta describit, quae trium dearum demum coniuncta opera victa atque vix quidem victa proditis rebus patriis Iasonem iuvet ac sequatur. Wagner inter alia haec habet: . . . 'tam veris vividisque coloribus muliebre depinxit ingenium, ita ad naturam accommodate exponit, quam vim habeant sensus, quibus nimis indulserimus, pugnam virtutem inter et cupidinem, et quo delabi femina semel amabili illa simplicitate vitaeque innocentia deposita, semel exuto pudore possit'. Quae est vis cupidinum apud Wagnerum, apud poetam est vis dearum, imprimis Iunonis et Veneris. Etiam Pindarus Pyth. IV, 385 seq. operam Veneris in Medea concilianda commemorat, sed minime feliciter finxit Medeam quasi incantatam ab Iasone amore devinctam esse.

rapta toris primi iubar ad placabile Phoebi
 ibat et horrendas lustrantia flumina noctes.
 namque soporatos tacitis in sedibus artus
 dum premit alta quies nullaeque in virgine curae,
 visa pavens castis Hecates excedere lucis; 335
 dumque pii petit ora patris, stetit arduus inter
 pontus et ingenti circum stupefacta profundo,
 fratre tamen conante sequi: mox stare paventes
 viderat intenta pueros nece seque trementum
 spargere caede manus et lumina rumpere fletu. 340
 his turbata minis fluvios ripamque petebat
 Phasidis aequali Scythidum comitante caterva.
 florea per verni qualis iuga duxit Hymetti
 aut Sicula sub rupe choros hinc gressibus haerens

331. *rapta toris* i. e. celerrime surgens, ea notione, de qua ad II, 255 dictum est; cfr. etiam ad III, 594.

placabile iubar i. e. placans, cfr. ad I, 782. De aqua infausta somnia avertente cfr. Verg. Aen. VIII, 68; Stat. Theb. IX, 570 seqq.; Prop. IV, 4, 23 seq.; Pers. sat. II, 16.

332. *noctes* pro eis, quae noctibus fiunt; hoc loco sunt somnia ut Sil. III, 216; apud Stat. Theb. IV, 133 facinora nocturna.

336. *pii* — *patris*, propter magnum erga filiam amorem.

inter pro adverbio est, ut VI, 220; VIII, 303; 382; alibi non inveniri videtur; paullo magis in usu erat *circum* adverbium: *ingenti circum* — (quod circum se erat) *profundo*.

338. *frater et amen conantes qui* Vat., *fratre tamen conante sequi* cod. Carr.

mox adverbio indicatur, aliam deinde somnii imaginem apparuisse.

340. *lumina rumpere fletu*; initio lacrimae retinentur, sed maiore vi claustris quasi fractis erumpunt, cfr. Lucr. III, 297 seq. *pectora qui* (leones) *frenitu rumpunt plerumque gementes Nec capere irarum fluctus in pectore possunt*.

343. *verni Hymetti*, qualis est tempore veris, floribus variis ornatus, ut *silva verna* veris tempore fronde vestita III, 403; sic *tellus* v. Stat. Theb. IV, 786; *ramus* Sen. Agam. 670; *virgula* Claud. de rapt. Pros. III, 225.

Pallados hinc carae Proserpina iuncta Dianae, 345
 altior ac nulla comitum certante, prius quam
 palluit et viso pulsus decor omnis Averno:
 talis et in vittis geminae cum lumine taedae
 Colchis erat nondum miseros exosa parentes.
 ut procul extremi gelidis a fluminis undis 350
 prima viros tacito vidit procedere passu,
 substitit ac maesto nutricem adfata timore est:
 'quae manus haec, certo ceu me petat agmine, mater,
 advenit haud armis, haud umquam cognita cultu?
 quaere fugam, precor, et tutos circumspice saltus'. 355
 audit virginei custos grandaeva pudoris
 Henioche, cultus primi cui creditus aevi;

345. De sententia cfr. Stat. Ach. II, 149; Claud. de rapt. Pros. II, 17 seqq.; 204; Eurip. Hel. 1315 seq.; in operibus artis fingendi praesertim in sarcophagis saepe describuntur Minerva et Diana praesentes in Proserpinae raptu, quem aut frustra impedire conantur aut etiam adiuvant; vid. Overbeck griech. Kunstmythol. III, p. 654; 621; 630, al.; tab. XVII, 1: 3; 5; 9; XVIII, 4a, b; XVII, 21; 22; Mueller-Wies. mon. II, 9, 103; 108; Baumeist. monum. I, 418 et 421; Foerster 'Raub etc. der Proserp.' p. 135; de Minerva comite Proserpinae in floribus colligendis vid. Overb. l. l. p. 621.

348. in vittis, cfr. ad I, 641.

geminae cum lumine taedae; saepissime Hecate ipsa cum duabus facibus apparet in artis operibus, praesertim in fabula Proserpinae descripta, vid. Muell.-Wies. mon. I, 46, 213; II, 9, 110; 67, 848; Overb. gr. Kunstmyth. III tab. XV, 23; tab. XVI, 1a: 3; tab. XVII, 25a; 26; 27; tab. XVIII, 15; 20: p. 597 seqq.; archaeol.-epigr. Mittheil. aus Oesterr. IV, 142; Gerh. ges. Abh. II tab. 76; 77; 78; Baum. monum. I, 16; hoc loco sacerdoti Hecates faces tribuit poeta; cfr. etiam VII, 180 et Prop. II, 32, 10.

353. Nomine *matris* vel *parentis* interdum honoris causa appellantur mulieres senes a iunioribus, ut Circe VII, 242; 248; cfr. Ov. fast. IV, 513; Apul. met. I, 21; IV, 26; IX, 17.

certo — *agmine*: Verg. Aen. II, 212.

356. *virginei custos* — *pudoris*: Stat. Theb. XII, 205.

357. *Heniochen* nutricem Medae ipse Valerius finxit nomine sumpto a gente Heniochorum.

tum trepidam dictis firmans hortatur alumnam.
 'non tibi ab hoste minae nec vis' ait 'ulla propinquat
 nec metus; externo iam flammea murice cerno 360
 tegmina, iam vittas frondemque inbellis olivae.
 Graius adest, Graio sic cuncta simillima Phrixo'.
 Sic ait. at Iuno, pulchrum longissima quando
 robur cura ducis magnique edere labores,
 mole nova et roseae perfudit luce iuventae. 365
 iam Talaum iamque Ampyciden astroque comantes
 Tyndaridas ipse egregio supereminet ore,
 non secus, autumnus quam cum magis asperat ignes
 Sirius et saevo cum nox accenditur auro
 luciferas crinita faces, hebet Arcas et ingens 370

360. *metus*; cfr. ad I, 23. *flammea tegmina*; vid. ad I, 427.

362. Non sine causa addidit Valerius verba *Graio sic cuncta simillima Phrixo*, sc. ut appareat, unde notitiam Graeci cultus nutrix nacta sit.

363. De re cfr. Apoll. III, 918 seqq.; Orph. Argon. 807; Verg. Aen. I, 588 seqq.; praeivit Homerus Od. VI, 229 seqq.

364. *robur — magni — edere labores*; cfr. Ov. Ibidiis 604; Luc. II, 73; Sil. II, 463; saepius transfertur ad animum haec edendi notio.

366. *astroque comantes Tyndaridas*; audacter hoc participium ad astrum transtulit Valerius: ut alii ornantur pulchra coma in capite. sic astro Tyndaridae, cfr. I, 570. Ita ornati conspiciuntur in nummis, qui Victoriati dicuntur; cfr. etiam Roscheri lex. I, p. 1176; Helbig Wandgem. Camp. Nro. 963; Stat. Ach. I, 181; Theb. V, 440.

367. *egregio supereminet ore*; praecipuum decus habetur socios magnitudine corporis superare, cfr. VI, 607; Verg. Aen. VI, 857; I, 501; *egregio — ore*: Verg. Aen. IV, 150.

369. *saevo — auro* sc. Sirii; cum Sirio comparatur Iason etiam apud Apoll. III, 955, ut Achilles apud Hom. II. XXII, 26. *aurum* indicat splendorem sideris; cfr. infra 566 *noctem auream* i. e. sideribus illustrem; Claud. de rapt. Pros. I, 254 *stellas accendit* (Proserpina in opere texendo) *in auro*; *aurea* sidera vocantur Verg. Aen. II, 488; Ov. met. VII, 193.

accenditur i. e. illustratur, splendet: V, 177; VIII, 115; Sil. III, 671; XV, 678.

370. *luciferae faces* sunt stellae, quibus caput Noctis ut crinibus

Iuppiter; ast illum tantum non gliscere caelo
 vellet ager, vellent calidis iam fontibus amnes.
 regina, attonito quamquam pavor ore silentem
 exanimet, mirata tamen paulumque reductis
 passibus in solo stupuit duce. nec minus inter
 ille tot ignoti socias gregis haeret in una
 defixus sentitque ducem dominamque catervae.
 'si dea, si magni decus huc ades' inquit 'Olympi,
 has ego credo faces, haec virginis ora Dianae,

375

ornatum cogitatur, cfr. II, 42 *effusus stellatus crinibus aether*; Ov. met. XV, 31 *caput extulerat densissima sidereum nox*. Non recte nonnulli *faces* cometas interpretati sunt: de solius Sirii vi loquitur poeta. *habet* Vat., *hebet* cod. Carr.; *Arcas*, filius Callistonis, inter sidera receptus, vid. Ov. met. II, 496 seqq.; fast. II, 189.

371 *tanto* Vat., *tantum* scripsi. De *non* particulae, quae ante *tantum* ponenda erat, collocatione cfr. II, 48; IV, 179.

374. *quamquam exanimet*: notus est coniunctivus apud posteriores ex coniunctione *quamquam* pendens: sic *donec* cum coniunctivo constructum reperitur II, 474.

375. *insolito* Vat., *in solo* Heinsius.

378 seqq. observatus est poetae locus Homeri Od. VI, 149—160, ubi Ulixes dubitat, utrum Nausicaam deam an mortalem esse putet, atque cum Diana potissimum comparat, tum felices praedicantur eius parentes, felicior autem is, cui contingat, ut virginem in matrimonium ducat. Atque etiam id a Graeco poeta sumptum est, quod Iason in extrema oratione virginem non iam ut deam, sed certo ut mortalem alloquitur; sed in hac tamen re longe superatur Valerius ab Homero, quod Ulixes post longam demum orationem dubitatione remota mortalem esse virginem sumit, ita ut pauca verba exordii, ubi de dea locutus est, facile obliviscamur, cum apud Valerium post paucissimos versus iam dubitatio illa remota videatur. Atque apud Homerum Ulixes prorsus nescius, quae virgo sit, id unum ab ea petit, 'ut urbem monstret, apud Valerium Iason 'tua tecta petentes', inquit, 'advehimur', quasi iam sciat esse regiam filiam, denique petit, ut fandi cum rege tempus modumque doceat. Cfr. etiam Verg. Aen. I, 327 seqq.; Ov. met. IV, 320 seqq.

379. De facibus Dianae cfr. Prelleri gr. mythol. I⁴, 306 annot.; 334; archaeol.-epigr. Mitth. aus Oesterr. IV, 142.

arma Vat., *ora* cod. Carr.

teque renodatam pharetris ac pace fruentem 380
 ad sua Caucaseae producunt flumina Nymphae.
 si domus in terris atque hinc tibi gentis origo,
 felix prole parens, olimque beator ille,
 qui tulerit longis et te sibi iunxerit annis.
 sed fer opem, regina, viris. nos hospita pubes 385
 advehimur, Graium procures tua tecta petentes.
 Iluc, precor, ad vestri quicumque est ora tyranni,
 ac tu prima doce fandi tempusque modumque.
 nam mihi sollicito deus ignaroque locorum
 te dedit; in te animos atque omnia nostra repono'. 390
 Dixit et opperiens trepidam stetit. illa parumper
 virgineo cunctata metu sic orsa vicissim:
 'quem petis Aeeten, genitor meus, ipsaque iuxta
 moenia, si vivos possis discernere calles.
 hac adeo duce ferte gradus; ingentia namque 395
 castra alios aditus atque impius obsidet hostis'.
 dixerat haec patriumque viam detorquet ad amnem,

380. *renodatam* i. e. solutam; *pace fruentem* i. e. otio: neque gestat pharetram neque venatui operam dat; *fruentem* Vat., *fruentem* ed. Bon. et Ald.

385. *regina*: ἄνασσα Hom. l. l. v. 175.

387. Mirum fortasse videtur, quod Iason, qui sit regionis tyrannus, nesciat, cum supra 315 seqq. sociis se iam ad Aetæe regnum pervenisse demonstraverit; sed de industria hoc loco se fingit omnium rerum inscium, quo maiore virginem misericordia commoveat.

388. *fandi tempusque modumque*: Verg. Aen. IV, 293 seq.

394. *vivos calles* habet Vat., pro quo aut *binos* aut auctore Heinsio *bivios* nunc scribi solet: sed scriptura tradita non mutanda videtur; vivi enim calles sunt natura facti, non arte hominum, ideo magis obscuri neque tam faciles ad inveniendum quam viae stratae, quae tum ab hoste obsessae tenebantur.

395. *hac adeo duce* cum dicit Medea, eam designasse unam ex famulis apparet ex versu 399.

ferre gradus; vid. ad II, 282.

396. *impius*, cfr. ad 221.

sacraque terrificae supplex movet irrita Nocti.

Ille autem inceptum famula duce protinus urguet
aere saeptus iter, patitur nec regia cerni 400
Iuno virum, prior Aeetae ne nuntius adsit.
iamque inerat populo mediaeque incognitus urbi,
cum comes orsa loqui. 'Phoebi genitoris ad aras
ventum' ait. 'huc adytis iam se de more paternis
rex feret; hic proceres audit populosque precantes 450
adloquiis facilis: praesens pater admonet aequi'.

Dixerat. ast illi propere monstrata capessunt
limina. non aliter, quam si radiantis adirent
ora dei verasque aeterni luminis arces:
tale iubar per tecta micat. stat ferreus Atlans 410
Oceano genibusque tumens infringitur unda;
at medii per terga senis rapit ipse nitentes
altus equos curvoque diem subtextit Olympo;

398. *sacraque* — *movet*; vid. ad III, 232; ideo autem hic locus memorabilis, quod simplex subest notio sacrorum faciendorum, non apparandorum, nam hoc Medea iam antea fecerat.

399. *urguet*, vid. ad III, 332.

400. *aere saeptus*: Hom. Od. VII, 15; Verg. Aen. I, 411; Apoll. III, 211.

404. *adytis* — *paternis* obscure dictum: ex v. 456 *se* — *patriis penetralibus infert* apparet, dativum esse *adytis* et significari adyta Solis patris, quo se rex conferet.

407 in Vat. legitur post 426; huc transpos. ed. Bon. et Ald.

409. *aeterni luminis arces* fusius descripsit Ov. met. II, 22 seqq.

410. *per om.* Vat., add. cod. Carr. In vestibulo templi Solis stat simulacrum Atlantis caelum ferentis, in quo effectus erat Sol, tum Luna et Pleiades. *ferreus* utrum sit validus (Ov. met. XV, 149), durus (Verg. Aen. IV, 247) an de materia interpretandum, incertum est, sed prior explicatio praefereunda videtur. Ceterum cfr. Aeneam artificia templi Iunonis mirantem Verg. Aen. I, 450 seqq.

412. *ipse i. e.* dominus templi.

413. *diem subtextit Olympo*: Ov. met. XIV, 368 *patrio capiti* (i. e. Soli) — *subtexere nubes*; Luc. IV, 104 *nox subtexta polo*; Sen. Phaedr. 956 *subtexe noctem*.

pone rota brevior soror densaque sequuntur
 Pliades et madidis rorantes crinibus ignes. 415
 nec minus hinc varia dux laetus imagine templi
 ad geminas fert ora fores cunabula gentis
 Colchidos hic ortusque tuens; ut prima Sesostris
 intulerit rex bella Getis, ut clade suorum
 territus hos Thebas patriumque reducat ad amnem, 420
 Phasidis hos imponat agris Colchosque vocari

414. *rota* — *densa*; cfr. ad III, 228.

415. *madidis rorantes crinibus ignes*: circumlocutione hac pluvias Hyades poeta significat; has recte intellexit Koestlin Philol. 38, 57.

416. *hic* Vat., *hinc* Heinsius.

In utraque valva forium a Vulcano (v. 433) expressae erant quinae imagines: in laeva valva summa Sesostris ut bella Getis inferret (418 seq.), in dextra, ut clade territus partem suorum Thebas reduceret partem relinqueret (419 seq.); infra has imagines in laeva parte expressa erat Aea nympha a Phaside rapta (425 seqq.), in dextra parte exitus Phaethontis (429 seq.); tum in laeva valva aedificatio navis et apparatus expeditionis (435 seq.), in dextra navigatio ipsa (438 seq.); infra has in laeva fuga Medae ex terra Colchorum (440 seq.), contra, ut ipse poeta dicit, nuptiae Iasonis et Creusae (442 seqq.); denique in laeva infima Medea dona venenata parans (446 seqq.), in dextra mors Creusae et fuga Medae (449 seqq.). Singula, quae ad has imagines spectant, vide accuratius a me exposita et demonstrata in ind. lect. aest. Monaster. 1894 p. 7 seqq. Aliter imagines distribuendas esse putat Rossbach, Berl. philol. Wochenschrift 1895, p. 236.

417. *cunabula gentis*: Verg. Aen. III, 105.

418. De expeditione Sesostridis regis Aegyptiorum in Asiam facta et origine Colchorum cfr. Apoll. IV. 272 cum schol.; Herod. II, 103 seq.; Strab. XVI, 4, 4; Diod. I, 55; Plin. XXXIII, 52; Iust. II, 3; Avien. orb. 873 seq.; Prisc. perieg. 671 seqq.

422. *Arsinoen* — *requirunt*. Cum haec urbs diu post fabulosa Argonautarum tempora condita esset, editores ante Wagnerum multi in ea commemorata offenderunt, sed sano iudicio usus Wagner in talibus rebus tempora poetas non accurate servare affirmavit coll. VI, 118 *Lagea novalia*, sic nominata a Ptolemaeis et Verg. Aen. VI, 366, ubi portus Velini nominantur urbis Veliae multo post Aeneam conditae, vid. Gell. X, 16.

imperet: Arsinoen illi tepidaeque requirunt
 otia laeta Phari pinguemque sine imbribus annum,
 hi iam Sarmaticis permutant carbasa braxis. 425
 barbarus in patriis sectatur montibus Aean
 Phasis amore furens: pavidas iacit illa pharetras
 virgineo turbata metu discursibus et iam
 deficit, ac volucris victam deus alligat unda.
 flebant populeae iuvenem Phaethonta sorores, 430
 ater et Eridani trepidum globus ibat in amnem;
 at iuga vix Tethys sparsumque recolligit axem

423. *pinguem* — *annum*; cfr. *fecundo* — *anno* Ov. am. III, 10, 37; *fertilis* — *annus* Prop. IV, 8, 14; simul autem indicat Val., fertilitatem non imbribus sed pingui limo Nili effectam; *sine imbribus annum* 'das regenlose Jahr', vid. ad III, 362 et VI, 220.

424. *et* Vat., *hi* Wagner. Lemaire *et* particula servata illi pronomen v. 422 refert ad eos, qui remanentes desiderant otia Aegypti et tamen coacti patria omissa vestem mutant; sed non credibile est, post *hos* pronomen v. 421 statim eosdem homines altero pronomine indicari posse.

carbasa, propria Aegyptiorum vestimenta lintea.

425. *barbarus* — *Phasis*: I, 517. *Aeam* nympham eiusque raptum ipse Valerius excogitavit; aliam de Phaside narrationem legitimus apud Pseudo-Plut. de fluviis V, 1.

428. *alligat* — *unda*: Verg. Aen. VI, 439.

429. *populeae sorores* audaci brevitate dictum pro sororibus, quae in populos convertuntur.

430. *ater globus* est corpus Phaethontis fulmine adustum.

eundi verbum varios motus significat, etiam currendi volandi nandi fluendi vehendi, hoc autem loco cadendi.

431. *sparsus axis* potest esse fractus, laceratus; cfr. Ov. met. VII, 442; Ibidis 533; Luc. I, 502; sed videtur Valerius cogitasse de partibus currus ipsius diversis locis sparsi, quas Tethys colligit, cfr. Ov. met. II, 316. Quamquam recolligendi verbum interdum simplicem habet notionem rei de solo tollendae, quae antea cecidit quidem, sed non fracta est, sic de gladio dicitur Iustin. XXXIII, 2, 4; de homine ipso Frontin. strat. IV, 5, 17; cfr. etiam Vict. de vir. ill. I, 3 *mox Faustulus pastor* (puerulos) *collectos Accae Larentiae coniugi educandos dedit*.

et formidantem patrios Pyroenta dolores.
 aurea quin etiam praesaga Mulciber arte
 vellera venturosque olim caelarat Achivos.
 textitur Argoa pinus Pagasaea securi, 435
 ipse subit nudaque vocat dux agmina dextra.
 iamque eadem remos, eadem dea flectit habenas;
 exoritur notus et toto ratis una profundo
 cernitur; Odrysi gaudebant carmine phocae.
 apparent trepidi per Phasidis ostia Colchi 440
 clamantemque procul linquens regina parentem.
 urbs erat hinc contra gemino circumflua ponto,
 ludus ubi et cantus taedaeque in nocte iugales
 regalique toro laetus gener: ille priorem

432. *Pyroeis* unus est ex quattuor Solis equis, vid. Ov. met. II, 153, quem cur solum poeta nominaverit, non liquet; per zeugma recolligendi verbum coniunctum est cum obiecto Pyroenta, qui mulcetur: cfr. v. 616; VI, 347 seq.; VII, 373; 382.

435. Vid. Muell.-Wies. monum. I, tab. XXII, Nro. 238.

Facere non possumus quin dicamus, vitiose Valerium *Argoam securim* nominasse securim Argi aedificatoris navis; non enim ideo *Argoam securim* nominare licet, quod ea Argo navis textitur; prorsus alia sunt *Argoam manus* III, 430; *ratis* VII, 573; *navis* Culicis 137. 'das Argoschiff' (cfr. Eurip. Med. 1 et 1335 Ἄργος σκάφος et Ἀργῶν σκάφος 477; Phaedr. fab. IV, 7, 9 *Argus* — *ratis*; Orph. Arg. 86; 224; 619; 1263); *auxilia* VI, 731; *vela* VI, 116; VIII, 328; *vincla* III, 691; *malus* VIII, 294.

436 in Vat. scriptus est post 437, ipse transposui, cum tradito ordine narrationis tenor interrumpatur: prius enim navigatio describitur quam conventus heroum.

ipsa Vat., *ipsa* cod. Carr.

437. *eadem dea* iuvat Argonautas et in remigando et in velis pandendis; de *habenis* vid. ad IV, 679.

438. *torto* Vat., *toto* cod. Carr.

439. De re cfr. Apollon. I, 570 seqq.

440. *per* om. Vat., add. cod. Carr.

442. *circumflua ponto*: Luc. IV, 407; Claud. de rapt. Pros. II, 35.

443. *extantus* Vat., *et cantus* Pius. *in nocte*, cfr. Kuehn. gr. lat.

II § 79 annot 11.

deserit; ultrices spectant a culmine Dirae. 445
 deficit in thalamis turbataque paelice coniunx
 pallam et gemmiferae donum exitiale coronae
 apparat ante omnes secum dequesta labores.
 munere quo patrias paelex ornatur ad aras
 infelix; et iam rutilis correpta venenis 450
 implicat igne domos. haec tum miracula Colchis
 struxerat ignipotens nondum noscentibus, ille
 quis labor, aligeris aut quae secet anguibus auras
 caede madens: odere tamen visusque reflectunt.
 Quin idem Minyas operum defixerat error, 455

445. *ultrices* — *dirae* Verg. Aen. IV, 473; ita saepius Furiae nominantur.

446. *deficit* de animo sine dubio hoc loco dictum, vide ad I, 331.

447. *donum exitiale*: Verg. Aen. II, 31; hanc coronam geminis ornata ipsi Medae a Venere in celebrandis cum Iasone nuptiis dono datam esse postea narrat poeta VIII, 237; una autem cum corona aurea pallam a Medea filiae Creontis missam esse consentiunt Valerius Sen. Med. 570 seqq., 817 seqq., hypothes. Eurip. Med., ipsius trag. 786, 1159 seqq., 1186 seqq.; solam coronam nominant Ov. Ibides 601, Plin. nat. hist. II, 235, Drac. X, 492 B.; solam pallam Apollod. I, 9, 28, 2; myth. Vat. I, 25; II, 138; schol. Cruceq. Hor. epod. 3, 13; de artis operibus cfr. Weckleinii proleg. in Eurip. Med.² p. 19 annot.

448. *dequesta labores*; dequerendi verbum a Valerio ex similitudine deplorandi novatum est; imitatur Stat. Theb. I, 404 *Notos dequestus*; XI, 627 *talìa dequestus*.

ante pro adverbio est: priusquam appareret dona, omnes labores, quos pertulit. dequeritur.

450. *rutila* dixit venena Valerius ad indicandam flammam, quae ex donis eruptura est vel iam erupit.

De templo Solis nihil habet Apollonius, contra accuratius describit opera a Vulcano in domo ipsa Aeetae facta III, 215 seqq.

455. *operum* — *error*: erroris substantivo ea condicio animi designatur, qua quis affectus nescit, quid faciat vel iudicet vel dicat, cum animus huc illuc erret: vid. Lucr. III, 1050 B. *animi incerto fluitans errore vagaris*; IV, 1069 *fluctuat incertis erroribus ardor*

cum se Sole satus patriis penetralibus infert.
 filius hunc iuxta primis Absyrtus in annis,
 dignus avo quemque insontem meliora manerent.
 tum gener Albanis Styrys qui advenerat oris,
 distulerant sed bella toros; tum Phrontis et Argus
 Aeolidae fraterque Melas, quos advena Phrixus
 progenuit; pariterque levi Cytisorus in hasta.
 post alii, quos praecipuo Titania proles

460

amantum; cum genetivo, ut apud Valerium, erroris substantivum coniunctum legitur Phaedr. III, 10, 41 — *quando ipsos* (iudices) *error implicuisset criminis*; Tac. hist. II, 72 *quidam militum errore veri seu turbarum studio certatim adgregabantur*.

456. Ut mirantibus Minyis Aeetes, sic Troianis Dido supervenit Verg. Aen. I, 494 seqq.; *se — penetralibus infert*: Verg. Aen. XI, 36.

457. *primis Absyrtus in annis*; Absyrtus Valerio est iuvenis in flore aetatis, qui fortissime contra hostes pugnat VI, 171; 617; et dux cum classe Argonautas fugientes persequitur VIII, 261; 369. Secutus est in aetate Absyrty definienda in universum Apollonium III, 241 seqq., ubi legimus Absyrtum liberorum Aeetae maximum natu esse, minores Chalciope uxorem Phrixi et Medeam alia matre natas; cfr. praeterea IV, 306; schol. III, 242; Hyg. fab. 23; Strab. VII, 5, 5; Orph. Arg. 1024; (Plin. nat. hist. III, 151); longe autem plerique tradiderunt etiamtum puerum fuisse Absyrtum, quem Medea aut domi, antequam fugeret, interfecerit, aut secum duxerit atque in fuga laniaverit: Sophocl. in Colchid. trag. (frg. 319; schol. Ap. IV, 223 et 228), qui et ipse alia matre atque sorores Chalciope et Medeam eum natum esse sed multo post Medeam narravit in Scythia trag. teste schol. Apoll. IV, 223 (frgm. 503); tum Pherecyd. apud eundem schol.; Eurip. Med. 1334; Callim. frg. 411 Schn.; Apollod. I, 9, 24, 1; Ov. her. VI, 129; XII, 113 seqq.; met. VII, 54; trist. III, 9, 22 seqq.; Sen. Med. 131; (473; 967 seqq.); Cic. de imp. Pomp. § 22; al.

primis — in annis. sc. iuventutis. cfr. Verg. Aen. II, 87; VIII, 517.

460. Iam enumerantur quattuor filii Phrixi, in quos Iason tum demum in domo Aeetae incidit. Apud Apollonium autem Iason eos iam invenerat in insula Aretiade, cum in Graeciam redituri naufragium fecissent II, 1092 seqq.; cfr. Hyg. fab. XXI; vid. etiam ad v. 151.

462. *levi Cytisorus in hasta*; cfr. ad I, 641.

legit honore patres, motique ad proelia reges.
 admonet hic socios nebulamque erumpit Iason, 465
 siderea ora ferens: nova lux offusa Cytaeis.
 conveniunt stipantque viros rogitantque, quid ausi,
 quidve ferant. postquam primis inhiantia dictis
 agmina suppressumque videt iam murmur Iason,
 talia miranti promptus tulit orsa tyranno: 470
 'rex Hyperionide, quem per freta tanta petendum

464. *patres*: cfr. 269; sed a Titania tellure, i. e. ab incolis eius regionis, ubi Aetes filius Solis. qui Titan dicitur, regnabat, lectos esse patres, non ab rege ipso, prorsus est incredibile neque id dicere poterat poeta, cum ne liberae quidem reipublicae Romanae tempore unquam senatores a populo lecti essent. Quare recte Burm. pro eo, quod est in v. 463 in Vat. *tellus*, scripsit *proles*.

reges sunt duces sociorum in bello contra fratrem gerendo.

465. *nebulam erumpit*: Verg. Aen. I, 580 *nubem*; cul. 182 *fauces*; Coripp. Ioh. I, 66 *Romanos*; vide etiam ad v. 315.

466. *sideris* Vat., *siderea* Heinsius.

Cytaea erat oppidum Colchorum schol. Ap. II, 399; Cytae nominat Plin. IV, 86; inde *Cytaeos* pro Colchis dixit Valerius; ibi Me deam natam esse tradidit praeter alios Steph. Byz. s. v. Κύρα; Κυραι-
 έος; Αήτας legimus Apoll. II, 405 et III, 228; Αήτας Κυραίου 1096.

Quamquam supra 408 poeta dixerat, templum Solis tanto splendore micare, quasi arx ipsa Phoebi esset, tamen hoc loco ad Iasonis speciem augendam affirmat, novam lucem Colchis offusam esse.

467. *rogitantque* Vat., *stipantque* Loehbach observ. crit. p. 11 coll. VII, 557; Verg. georg. IV, 216.

468. *inhiantia dictis agmina* i. e. cum magno studio exspectantia; similiter Verg. Aen. IV, 64 *pecudumque reclusis pectoribus inhians* (Dido) i. e. cum magno studio inspiciens; Amm. Marc. XXVI, 7, 9 *promissis uberrimis inhiantes* (milites) i. e. magna cum cupiditate expectantes.

470. *propius* Vat., *promptus* Meyncke; *tulit orsa tyranno*: sic in respondendo apud Verg. Aen. VII, 435 et XI, 124 *orsa refert*; cfr. etiam ad II, 282.

Iason ipse, ut decet ducem, ab Aeeta vellus aureum postulat; apud Apollonium minus apte Argus filius Phrixi pro Iasone facit verba III, 317 seqq.

caelicolae et prima dignum statuere carina,
 siquando hic aliquam nostro satus orbe solebat
 Thessaliam, siquos Phrixus memorare Pelasgos,
 hi tibi, tot casus, horrenda tot avia mensi, 475
 cernimur. ipse egomet proprio de sanguine Phrxi:
 namque idem Cretheus ambobus et Aeolus auctor
 cum Iove Neptunoque et cum Salmonide nympha.
 neque nec huc enses araeque egere paternae,
 nec tua, Thessalicis quamquam inclita nomina terris, 480
 sponte sequor. cui non iusso tot adire voluptas
 monstra maris? cui Cyaneos intrare fragores?
 sceptrata tui toto Pelias sub numine Phoebi
 maxima sorte tenens, totque ille ornantia clivos

472. *prima dignum — carina*: apud Senec. Med. 363 Medea merces nominatur *prima digna carina*.

473. *si quando — aliquam — solebat Thessaliam — memorare* i. e. si qua ratione, si forte m. sol.; cfr. Verg. Aen. II, 82 *aliquod si forte tuas pervenit ad auris Belidae nomen*; I, 181; Ov. met. XV, 497 *fando aliquem Hippolytum vestras puto contigit aures — occubuisse neci*.

475. *tot casus — tot avia mensi*; zengmatis figura *passi* audiendum ad *casus*.

476. *proprio de sanguine Phrxi*, de sanguine ipsius Phrxi; velut Liv. II, 49, 5 *sequebatur turba propria alia cognatorum* i. e. ipsorum cognatorum.

477. De hoc errore Valerii cfr. ad I, 41; servavit traditam Phrxi originem Apoll. III, 358 seqq.

478. *Salmonis nympha* est Tyro, filia Salmonei, Peliae ex Neptuno et Aesonis ex Cretheo mater; enumerari solet inter pulcherrimas feminas a poetis, ut Ov. her. XVIII, 131; Prop. II, 28, 51; cfr. Diod. IV, 68; de Iove auctore generis res nota.

479. *enses araeque*; Verg. Aen. II, 155; non mortem a patre imminentem, ut Phrixum, se fugisse ait Iason.

480. Cfr. Apoll. III, 385 seqq.

483. *nomine* Vat., *numine* d'Orville; sententia superlacione Valerio minime inusitata exprimitur.

484. *oste* Vat., *sorte* Gronov.; *illa* Vat., *ille* Gronov.; *cremantia divos* Vat., *ornantia clivos* Schenkl.

oppida, tot vigili pulcherrima flumina cornu, 485
 ille meum imperiis urguet caput, ille labores
 dat varios, suos ut magnum rex spargit ab Argis
 Alciden, Sthenelo ipse satus. tamen aspera regum
 perpetimur iuga, nec melior parere recuso.
 hic sibi me auratae pecudis quiscumque periclis 490
 exuvias perferre iubet. tibi gratia nostri
 sit, precor, haec meritique loco, quod iussa recepi
 teque alium, quam quem Pelias speratque cupitque,
 promisi et meliora tuae mihi foedera dextrae.
 si petere hoc saevi statuissem sanguine belli, 495
 Ossa dabat Pindusque rates quotque ante secuti

485. De magnis multisque Thessaliae fluminibus cfr. Ov. met. VII, 228 seqq.; Luc. VI, 361 seqq.

tot vigili pulcherrima flumina cornu; Valerio ante oculos obversatae sunt statuae deorum fluviatilium, qui ex cornu aquam fundunt, quales hodieque non paucae extant; saepius etiam in nummis fluvii tali habitu expressi inveniuntur, cfr. Helbig Wandgem. Nro. 65; 1011; 1012; 1018; 1019; Verg. Aen. VII. 792; Stat. Theb. II, 218; VI, 275; Sil. I, 407; Claud. in Prob. cons. 213; in Ruf. I, 133; de rapt. Pros. II, 70. *vigil* autem dicitur cornu, cuius actio nunquam cesset; sic *ignis* (Vestae) Verg. Aen. IV, 200 et Ov. fast. VI, 267; *lucernae* Hor. c. III, 8, 14; *curae* Ov. met. III, 396.

487. *suos* — *rex* i. e. eius ipsius 'sein eigener', ut VII, 53; vel apud Ciceronem huius notionis non desunt exempla.

spargit, cfr. ad II, 595.

491. *tibi gratia nostri sit* i. e. habeas gratiam erga nos, nobis: *gratia nostri* dicitur ut *studium mei*, *voluntas vestri*, *caritas tui* al., *haec* autem pronomen, quod, si sententiam spectamus, positum est pro genetivo *huius rei* et referendum ad verba *quod iussa recepi*, grammaticae secundum usum notum linguae latinae cum *gratia* coniunctum est.

492. *locus* Vat., *loco* Heinsius recte; non enim optat Iason, ut occasio adsit meriti, sed ut id, quod iam fecerit, pro merito habeatur.

494. *promisi* sc. mihi, quod addidit Luc. II, 321; (VII, 759.)

496. Admodum breviter hoc loco Valerius locutus est: ex subiectis enim, quae sunt *Ossa* et *Pindus*, audiendum est aliud subiectum regio ipsa. Thessalia, quae reges dedisset, si bellum gerere voluisset

inde nec audacem Bacchum nec Persea reges.
 sed me nuda fides sanctique potentia iusti
 huc tulit ac medii sociatrix gratia Phrixi,
 iamque tibi nostra geniti de stirpe nepotes. 500
 nec tamen aut Phrygios reges aut arva furentis
 Bebryciae spernendus adi: seu fraude petivit,
 seu quis honore meos, sua reddita dona deumque
 nos genus atque ratem magnae sensere Minervae.
 vix tandem longis quaesitam Colchida votis 505
 contigimus, qualemque dabat te fama videmus.
 tu modo ne claros Minyis invideris actus,
 non aliena peto terrisve indebita nostris.
 siquis et in precibus vero locus . . . . .
 . . . . . atque ea Phrixo
 crede dari, Phrixum ad patrios ea ferre penates. 510
 munera tu contra victum mihi vecta per aequor

Iason. *reges* autem dicuntur heroes, ut saepius Argonautae ipsi
 I, 203; 342; III, 28; 173; 504; IV, 543.

498. *sancti* — *iusti*? an *iuris*?

499. *medii* — *Phrixi*; cfr. Verg. Aen. VII, 536 *dum paci medium*
se offert.

500. Non curavit poeta, quod Iason scire non poterat, Aetae
 ex Phrixo iam nepotes esse.

502. *adi* i. e. precibus adii, de forma vide Kuehn. gramm. lat.
 I, § 191, 5a, de sententia cfr. Verg. Aen. VII, 235 seqq.

506. *qualemque dabat te fama*, cfr. supra ad 218.

508. *peto* — *indebita*: Verg. Aen. VI. 66.

509. Postquam pro suo iure Iason se vellus petere dixit, his
 verbis etiam preces addit: editorum solus Baehrens hoc intellexisse
 videtur, cum *atque* mutaverit in *ecce*; sed neque hoc magnum habet
 probabilitatem et etiam id incommodum est, quod *ea* pronomen nihil
 habet quo referatur, quare equidem puto, partes duorum versuum
 excidisse, in quibus velleris (velierum) mentio fiebat.

vero inusitato loco collocatum, cuius rei quamquam alterum
 exemplum apud Valerium non reperitur, tamen, quae est eius magna
 verborum collocandorum licentia, non mirum videtur.

511. *victum* esse aequor a primis potissimum nautis merito con-

accipe Taenarii chlamydem de sanguine aeni
 frenaque et accinctum gemmis fulgentibus ensem:
 hoc patrium decus, haec materni texta laboris,
 his Lapithes adsuerat eques. da iungere dextram, 515
 da Scythicas sociare domos: sciat effera regis
 ira mei, quem te horrifero sortitus in axe
 Caucasus atque tuis quantum mitescat habenis'.

Talibus oranti vultu gravis ille minaci
 iamdudum fremit et furiis ignescit opertis. 520
 ceu tumet atque imo sub gurgite concipit austros
 unda silens, trahit ex alto sic barbarus iras,

tendere licet, cfr. Sen. Med. 365; 596; Manil. I, 621; omnino id de nautis dicit Hor. c. III, 24, 41.

512. *Taenarii chlamydem de sanguine aeni*: quod poeta purpuram Laconicam sanguinem Taenarii aeni nominat, non mirum; illud audacius, quod chlamydem sanguine illo tinctam dicit chl. de sanguine, quasi ipsa chlamys de eo facta esset: fortasse ausus est, quia purpura proprie colorem significans saepe pro materia vestimenti vel vestimento ipso scribitur.

513. *accinctum gemmis* i. e. instructum, ornatum; accingere sic magis generali sententia legitur etiam Verg. Aen. VI, 570 *accincta flagello Tisiphone* et IX, 74 *omnis facibus pubes accingitur atris*.

515. De Lapithis primis equitibus cfr. ad I, 424.

dona Vat., *dextram* cod. Carr.; recte mea sententia Burm. dubitavit, num *iungere dona* latine dici possit, nam prorsus alia sunt *iungere amplexus oscula pectoru dextras*.

517. *sortitus*, sc. sit, vide ad II, 51.

518. Submissius Iason apud Apollonium, postquam pro eo Argus verba fecit, aureum vellus petit III, 386; multo confidentius loquitur Iason Valerii.

519. *orantem* Vat., *oranti* duce Oudend. Apul. met. p. 305, qui *oranti* in proposuit, scripsi; cfr. Verg. Aen. IV, 220 et 437.

520. *furiis ignescit*; cfr. Verg. Aen. IX, 66 *ignescunt irae*; Sil. IX, 460 *virgo ignescens*; XIII, 180 *ignescunt animi*; Stat. Theb. XI, 525 *ignescencia odia*.

521. *imo sub gurgite concipit austros unda silens*: superlatione quadam ventis imum fundum maris concussum esse dicit Valerius, sed idem iam fecerat Verg. Aen. I, 84; 107; cfr. Sil. IX, 284; *concupit austros*: Luc. V, 566.

et nunc ausa viri, nunc heu! sua prodita Grai
 regna fremit, quin et facili sibi mente receptum
 iam Phrixum dolet et Scythiae periisse timores, 525
 nunc quassat caput ac iuvenis spes ridet inanes,
 quid vesanus agat, quod vellera poscat ab angue.
 urit et antiquae memorem vox praescia sortis,
 cum simul ac Persen illinc sibi moverit, atque hinc
 Thessalicam Fortuna ratem, num debitus ista 530
 finis agat saevaeque petant iam vellera Parcae.
 interea quoniam belli pugnaeque propinque
 cura prior, fingit placidis fera pectora dictis
 reddit et haec: 'cuperem haud tali vos tempore tectis
 advenisse meis, quo me gravis adsidet hostis. 535
 frater enim (sceptri sic omnibus una cupido)
 excidium parat et castris me ingentibus urguet.
 quare age cognatas primum defendite sedes,

528. Quae haec *antiqua sors* fuerit, et unde venerit Aeetae, Valerius non dicit; vaticinium enim Phrixi per somnum apparentis v. 236 seqq. antiqua sors dici non potest. Burm. putat Valerio obversatos esse versus Apoll. III, 597 seqq. ὡς ποτε βάξιν λευγαλέην οὗ πατὴρ ἐπέκλυεν Ἡελίοιο, χρεῖώ μιν πυκινὸν τε δόλον βουλὰς τε γενέδνῃς σφονιτέρῃς ἄτην τε πολύτροπον ἐξάλλεσθαι; cfr. etiam schol. Apoll. II, 594, qui Herodorum in Argonauticis hoc oraculum commemorasse testatur.

329. *cur* Vat., *cum* scripsi; *aut* Vat., *atque* scripsi: cum utrimque periculum immineat, metuit Aeetes ne dies sibi fatalis iam advenerit; de duplici *atque* cfr. Sil. I, 93.

530. *debitus finis*, fato destinatus, vid. ad v. 21.

533. *fingit placidis fera pectora dictis* i. e. format; Hor. c. III, 6, 22 *fingitur artibus* (virgo); artis poet. 366 *voce paterna fingeris ad rectum*; Verg. Aen. VI, 79 seq. *ille fatigat Os rabidum — fingitque premendo*; Sil. VII, 385 *his praeformat dictis fingitque monendo*; cfr. praeterea Ter. Haut. 898; Ov. met. XIV, 685; Hor. ep. I, 2, 64; Sil. I, 441; Stat. silv. V, 3, 191; Gratt. cyneg. 105.

534. *ali* Vat., *tali* cod. Carr.

535. *me gravis adsidet hostis*; cfr. Verg. Aen. XI, 304; Sil. IX, 624; XII, 453; similiter cum accusativo coniunguntur *adstare* (v. 640) *adiacere accumbere*; vid. Kuehn. gramm. lat. II, § 70, 3 b.

538. *age* — *defendite*. cfr. ad III, 311.

nec decus oblati dimiseris advena belli;
 namque virum trahit ipse chalybs. tum vellera victor 540
 tam meritis, nec sola dabo'. contra inscius astus
 'ergo nec hic nostris derat labor arduus actis'
 excipit Aesonides 'et ceu nihil aequare passis
 additur iste dies? veniant super haec quoque fato
 bella meo. non hunc parva mihi caede dolorem 545
 quasque dedit luet ille moras'. tum Castora mittit,
 qui ferat Aeaei sociis responsa tyranni.
 acribus ast illos curis mora saeva trahebat,
 ac simul ut medio viderunt Castora campo,
 crebrior incussit mentem pavor. 'o Iovis alma 550
 progenies, fare, an patriam spes ulla videndi,
 fare' omnes. ille in mediis sic orsus Achivis:
 'nec ferus Aeetes, ut fama, nec aurea nobis
 terga negat; bello interea sed pressus iniquo
 auxilium petit; armatos dux protinus omnes 555
 accelerare iubet; longo nam tuta recessu

539. *nec — dimiseris*, vid. ad I, 175.

540. Expressa sunt notissima illa verba Homeri τὸν τὸς γὰρ ἐφέλαται ἄνδρα σίδηρος Od. XVI, 294; XIX, 13.

541. *tum* Vat., *tam* Burm.

542. *derat* imperfectum non mutandum videtur; sententia enim eadem est ac si dixisset poeta 'ergo fato destinatus erat hic labor'.

544. Wagner *super* praepositionem intellegit et *haec* accusativum ab ea pendentem; sed quominus hanc explicationem probemus, obstat et *quoque* particulae collocatio et quod Iason iam antea pugnavit quamquam invitus cum Cyzicenis; *super* est adverbium pro eo quod est *insuper*.

546. *ille*, Perses.

548. De collocatione *ast* coniunctionis vid. ad IV, 85.

trahendi verbum facile assumit notionem vexandi sollicitandi, quod fit ipsa hac mora; sic Valerius dixit VII, 10 *quo casu vel quo sic pervigil usque — errore trahor*.

550. *incussit mentem pavor*: cfr. ad II, 339.

551. *patriam spes ulla videndi*: Verg. Aen. II, 137.

552. *omnes* sc. exclamant; de ellipsi verbi dicendi vid. ad I, 174.

puppis et apposita fluvius defenditur urbe'.

Haud mora; prosiliunt, quos nec Rhipaea iuventus,
 quos nec Hiber aut tota suis Aurora pharetris
 sustineat. stetit explicito prius agmine pubes, 560
 expertique simul, si tela artusque sequantur.
 nec quisquam freta nec patrias iam respicit urbes,
 sed magis ad praesens itur decus. incita cristas
 aura quatit, variis floret via discolor armis,
 [qualis ab Oceano nitidum chorus aethera vestit] 565

558. *Rhipaea* iuventus poetae est Scythica; Hiberi gens Caucasea.

559. *tota suis Aurora pharetris*: videtur poeta cogitasse de Parthis.

560. *stetit explicito prius agmine pubes*: sine dubio Valerii oculis observata sunt Romanorum mos et disciplina militaris: stant ordine explicito milites, priusquam proficiscuntur.

561. Experiuntur, num ad nutum et voluntatem lacertis longa navigatione defatigatis et pugnandi insuetis uti possint; *si* coniunctio ut Graecum ei in interrogatione indirecta, cfr. VI, 4; VII, 30; Verg. Aen. IX, 512.

563. *sed magis ad praesens itur decus*: i. e. sed ad praesens potius itur decus; sic *magis* legitur, ubi *potius* expectatur VII, 241 *sed magis his miseram — eripe curis*; VIII, 398 *in seros irent magis ista nepotes*; cfr. etiam Ov. her. XVII, 168; trist. V, 2, 6; 10, 12; Stat. Ach. I, 141; Prop. I, 4, 3; 11, 9; Gratt. cyneg. 90; Calpurn. eclog. VI, 65; Mart. VIII, 33, 5; 55, 15; XIII, 96, 2; Paulin. c. X, 75; 147; Paulin. Pell. euch. 518; Sedul. carm. pasch. I, 41; V, 186; saepius apud Venantium Fort.

564. *floret via discolor armis* i. e. splendet; cfr. Verg. Aen. VII, 804, ubi Servius: '*Ennius et Lucretius florens dicunt omne quod nitidum est: hoc est secutus Virgilius*'; Aen. XI, 433; Stat. Theb. I, 210; II, 276; Lucr. IV, 448; Claud. de III cons. Hon. 133; Coripp. Ioh. V, 54; sic etiam *poma florentia* dicit Ov. met. XIV, 764 propter splendorem rubri coloris. Armis via discolor fit.

565 et 566 utrumque servari non posse iam dudum intellectum est, uterque autem versus a poeta ipso factus, sed alter ad marginem adscriptus videtur. Quodsi poetae contigisset, ut carmen absolveret perpoliretque, alterum utrum eum deleturum fuisse certum est.

qualibus adsurgens nox aurea cingitur astris.
 illos Sole satus tacita maestissimus ira
 miratur temere adsumtos, nec talia mallet
 robora, quam medios hostem subiisse penates.
 interea laeto patitur convivia vultu 570
 et iuxta Aesoniden magno cratere lacessit
 nunc sibi monstrantem natos Iovis oraque iuxta
 Aeacidum, nunc ingentis Calydonos alumnos;
 audit et Alciden infando errore relictum
 defletosque duces terraeque marisque labores. 575
 ipse autem tantis concita furoribus arma

Neque Hartelio assentior putanti v. 566 esse interpolatum neque Baehrenti et Koestlino. coniectura v. 565 mutando servantibus. Atque dissentiens a Schenkelio v. 565 priorem esse puto, ubi *chorum* paullo obscurius dictum esse sentiens poeta (certe clarius Tibull. II, 1, 88 de choro siderum loquitur) alterum versum clarioris sententiae post apposuit.

Utroque versu continetur pulchra imago poetica: aether vestimenta stellarum indutus *ὡς ποικιλείμων* apud Aeschyl. Prom. 24 (*ab Oceano* — *vestit*; cfr. ad III, 229) vel nox astris cincta: de hac imagine cfr. v. 370; Claud. de rapt. Pros. II, 362 seq.; Stat. Theb. II, 527; *aurea* nox propter splendorem siderum, quae et ipsa aurea dicuntur, cfr. ad v. 369. Cur noctem Burmannum secuti intellegamus lunam, nulla est causa.

570. *patitur convivia* dictum quidem praeter consuetudinem, sed ad sententiam prorsus accommodata.

cultu Vat., *vultu* ed. Bon. et Ald.

571. Non eleganter *iuxta* particula repetitur versu proximo, sed similia saepius apud Valerium reperiuntur, velut repetitur *natus* (*natos*) I, 149 seq.; *confinia* II, 632 et 634; *pectus* III, 134 seq.; *terga* 254 seq.; *pater* IV, 516 seq.; cfr. Summers 'a study of the Argon.' p. 53 annot.

575. *defletosque duces* i. e. Idmonem et Tiphyn; *duces*, heroes; vid. ad II, 468.

576. *arma expetit*, quaerit interrogat de armis; haec expetendi verbi notio exemplo carere videtur. In eis, quae sequuntur, Valerius imitatus est locum Homeri Il. III, 161 seqq., ubi Priamus de heroibus Graecorum quae cognoscere vult, ex Helena quaerit.

expetit Aesonides et amicos ordine reges:
 'quis procul ille virum, nodis quem balteus asper
 subligat et stricto stat proximus armiger arcu,
 ceu pugnam paret et positas confundere mensas?' 580
 contra flammigeri proles Perseia Solis
 'quem rogitas, Carneius' ait; 'mos comminus arma
 semper habere viro, semper meminisse pharetrae'.
 587 'illum' ait Aesonides 'pariter refer, horrida signis
 cui chlamys et multa spirat coma flexilis aura'. 585
 respicit Aeetes atque hunc quoque nomine reddit:
 580 'dives Aron; croceos sic illius omnis odores

578. *nobis* Vat., *nodis* Heinsius; *nobis* quamquam aliquo modo explicari potest, tamen hoc loco non satis aptum videtur.

quem balteus subligat i. e. cingit; cfr. Mart. VII, 67, 4 *subligata* (Philaenis); eadem sententia scriptum invenitur ligandi verbum IV, 94; Sil. VII, 589 *ulteriore ligat Poenorum terga corona*.

579. *stricto* — *arcu* videtur Valerius dixisse ex similitudine locutionum quales sunt ferrum mucronem gladium stringere, quae quamquam prorsus aliter se habent, tamen idem fere valent ac paratum ad feriendum habere ferrum mucronem gladium; sic etiam Ov. dixit am. I, 6, 14 *non timeo strictas in mea fata manus*.

581. *proles Perseia* nominatur Aeetes propter matrem Persam, uxorem Solis, cfr. Hom. Od. X, 137 seqq.

583. Post hunc versum in Vat. sequuntur v. 602—604, eo transpositi a Meynckio.

584. *horrida signis chlamys*, i. e. auro picta; imitatus est Stat. Theb. IV, 235 *chlamys horrida pendet*; cfr. *aspera cingula* Val. III, 141 et quae ibi dicta sunt.

585. *multa spirat coma flexilis aura* i. e. olet unguenta; *aura* significantur odores a crinibus emanantes, cfr. Lucr. II, 851 *nullam quae* (inolentis olivi natura) *mittat naribus auram*; Verg. georg. IV, 417 *dulcis compositis spiravit crinibus aura*; cum ablativo spirandi verbum coniunctum reperitur etiam Val. VI, 157; Stat. silv. III, 3, 211. *coma flexilis* est calamistrata, vid. Ov. am. I, 14, 26; sic *flexa coma* Mart. X, 65, 6. De re ipsa cfr. Luc. III. 238.

586. *nomine reddit* scripsit poeta ad evitandum tritum nominandi verbum.

iactat eques, cunctis sic est coma culta manipulis:
 sed ne sperne virum et comptis diffide capillis.
 Campesus hic spoliis in tigridis; ille profundo 590
 incumbens Odrussa mero; vide lata comantem
 585 pectora et ingenti turbantem pocula barba'.
 hic et Iaxarten dictis stupet hospes acerbis
 immodicum linguaque gravem, cui nulla minanti
 non superum, non praesentis reverentia belli. 595
 contra autem Aeetes 'non frustra magna superbo
 600 dicta volant' ait 'et vocem paria arma secuntur;
 nec requies, quin Marte diem noctemque fatiget;
 atque ubi Rhipaea stupuerunt flumina bruma,
 iam pavidum cum prole Getae, iam pervigil illum 600

588. *iunctis* Vat.. *cunctis* Bentr.

589. Altera sententia negans *et* coniunctione additur; vid. exempla *que* particulae ad I, 111 allata; quamquam etiam aliter verba explicari posse non nego.

590. *spoliis in tigridis*; de collocatione *in* praepositionis cfr. ad I, 537. *profundo incumbens* — *mero*; praeclare Valerius immodicam bibendi cupiditatem huius viri depingit, qui se quasi immergat in capax vas vini plenum tanta cum violentia, ut barba sua vinum turbet. *profundum merum* invenitur etiam apud Stat. silv. III, 3, 107; Theb. V, 187; 262; cfr. Theocr. id. XIV, 29 ἡδὲ δ'ὦν πόσιος τοὶ τέτρατες ἐν βάθει ἤμες; anthol. Pal. VII, 454 Erasixenus nominatur βαθὺς οἶνοπότης.

594. *minanti* i. e. iactanti, ut Hor. sat. II, 3, 9 *multa et praeclara minantis*; ep. I, 8, 3 *multa et pulchra minantem*.

597. *dicta volant*: Verg. Aen. XI, 381.

598. *Marte diem noctemque fatigat* poetica imagine dicitur pro eo quod est per diem noctemque summo ardore in bellum incumbit, sic Verg. Aen. VIII, 94 *olli remigio noctemque diemque fatigant*; Prop. IV, 11, 81 *sat tibi sint noctes, quas de me, Pausile, fatiges*.

599. *stupuerunt flumina bruma*, fluere desinunt propterea, quod gelu constringuntur; cfr. Ov. am. II, 6, 47 *stupuerunt verba palato*; met. X, 42 *stupuitque Ixionis orbis*; Sen. Herc. fur. 763 *stupent undae*; Mart. IX, 99, 10 *pigro* — *stupet unda lacu*; Plin. XIV, 132 *alias ad frigus stupet tantum* (vinum).

- Medus et oppositis expectat Hiberia claustris.
 584 quid Latagum, quid si amnigenam mirere Choaspen?
 585 bellatoris equi potantem cerne cruores;
 586 nec tamen immissis hic segnior ibit habenis'.
 hos autem quae quemque manus, quae signa sequantur, 605
 si memorem, prius umentem lux solverit umbram.

601. *oppositis — claustris*; sunt portae Iberiae vel Caesariae Plinii nat. hist. VI, 40.

602. De hoc Scytharum more sanguinis equini bibendi multi mentionem fecerunt: Hor. c. III, 4, 34; Verg. georg. III, 463; Sil. III, 361; Sen. Oed. 470; Stat. Ach. I, 307; Mart. de spect. 3, 4; Claud. in Ruf. I, 311; Avien. orb. 921; Prisc. perieg. 721; Sid. II, 38; VII, 83; Plin. nat. hist. XVIII, 100.

604. Equus quamquam multum sanguinem, quem Choaspes bibit, amisit, tamen eandem alacritatem servat.

habeas immittere hoc loco proprie dicitur, multo saepius cum translatione ut I, 687; VIII, 139; Verg. Aen. V, 662; VI, 1; Ov. met. I, 280; Sil. IV, 681 al.

606. *lux solverit umbram*: III, 1.

Mirum est, quod Valerius duces solos nominat, non addit, quae gentes eos sequantur et unde eae profectae sint. Quod cum ipse sentiret non satis aptum esse, Aetam dicentem facit, postero die in pugna ipsa Iasonem has gentes visurum esse v. 607 seqq. Sed illud etiam magis mirum, quod in pugna quoque describenda poeta ne verbo quidem harum gentium mentionem facit neque omnino quidquam de eis dicit; commemorantur enim praeter Amazones et Argonautas, qui a partibus Aetae stant, soli Colchi vel Cytaei: VI, 242; 389; 427; 530; etiam eis locis, ubi ducum hic nominatorum mentio fit, ut Aronis 524, 536, Campesi 243, Latagi 572, gentium, quas ducant, nec vola nec vestigium, ut aiunt, apparet. Omnino non nominantur infra Carmeus Odrussa Iaxartes Choaspes, quamquam animi legentium verbis magnificis, quibus poeta utitur ad hos viros rudi virtute insignes describendos, in summam adducti sunt expectationem. In his rebus, ubi omnia ex proprio ingenio fingenda erant, poetam vires defecerunt. Quin etiam Albani, quorum regi Styro Medea desponsa erat, non nominantur inter socios Colchorum, sed solus Cremedon praeter regem tanquam comes Styri commemoratur VI, 194. Cfr. etiam ad VI, 507

cras acies atque illa ducum cras regna videbis
 dissona, saxiferae surgat quibus imber habenae,
 quae iaculo gens apta levi, quae picta pharetris
 venerit. ingentes animo iam prospice campos, 610
 atque hanc alipedi pulsanter corpora curru
 Euryalen, quibus exsultet Mavortia turmis
 et quantum elata valeat peltata securi,
 cara mihi et veras inter non ultima natas'.
 fatur et occiduo libat cratera parenti. 615

607. *regna* — *dissona*; plerumque, nisi agitur de sonitu aliquo, additur ablativus, velut lingua, sermone, moribus, cultu al., sed vid. etiam Luc. VII, 272; ex eis quae sequuntur apparet, hoc loco dicta esse regna dissona variis armorum generibus: funda iaculo arcu.

regna audaci metonymia dicuntur pro incolis regnorum vel militibus regum, sic etiam Sil. I, 461 *crine ut flammifero terret fera regna cometes*; cfr. II, 499; XVI, 199.

608. *habenae* interdum ponitur pro funda: Luc. III, 710; Sil. I, 315; V, 193; Stat. Ach. II, 420; proprie est lorum fundae: Verg. Aen. IX, 587; XI, 579; Stat. Theb. X, 857. Nec minus nota metonymia, qua *imber* dicitur pro densa multitudine telorum sagittarum saxorum, vid. VI, 685; *ferreus imber* Enn. ann. 201 B.; Verg. Aen. XII, 284; Coripp. Ioh. IV, 746; *imber atrox* Stat. Theb. X, 542; *fusum-hastilibus imbrem* Claud. de laud. Stil. I, 352; II, lat. 359; *lapidum imber* Apul. met. VIII, 18; *saxeus imber* Phocae vit. Verg. 79; Prud. psychom. 173; perist. II, 371. Similis interdum est notio *nimbi* vel *hiemis* Luc. II, 501; IV, 776; Stat. Theb. V, 385; VIII, 412.]

609. *quae picta pharetris venerit*; audaci enallage notio picti, quae spectat ad pharetras, translata est ad eos, qui pharetras gestant, sed iam Vergilius ausus est dicere Aen. IX. 162 *centeni quemque sequuntur Purpurei cristis iuvenes*.

612. Valerius Euryalae currum tribuit ut reginae, cfr. ad VI, 370; reginam autem eam esse et ex hoc loco et ex VI, 370 coll. 378 apparet, de *alipede curru* cfr. ad v. 183.

612. *Mavortia*: IV, 602.

613. *peltata*: V, 135.

614. *veras inter non ultima natas*: i. e. aequae cara mihi atque ipsae filiae.

quisque suis tum vota deis et pocula fundit,
dent aciem, dent belligeros superare labores.

Ecce autem Geticis veniens Gradivus ab antris

ingentemque trahens arctoa per aequora nubem

aspicit Aeaea Minyas stupefactus in urbe

620

ambitumque senem promissaque vellera pubi

Thessalicae. citus ad summi stellantia patris

tecta ruit questuque Iovem testatur acerbo:

'quae studiis, rex magne, quies? iam mutua divi

exitia in solos hominum molimur honores,

625

teque ea cuncta iuvant, rabidam qui Pallada caelo

non abigis neque femineis ius obicis ausis.

num queror, extructa quod vexerit ipsa carina

vellera sacra meis sperantem avertere lucis,

quodque palam tutata viros? sic cetera pergat,

630

si valet. insidiis quid nunc fallacibus ambit,

nostra ut Phrixeo spolientur templa metallo?

616. Hom. Il. II. 400 ἄλλος δ' ἄλλω ἔρεζε θεῶν.

618. *Geticis veniens Gradivus ab antris*: Verg. Aen. III, 35 (*Gradivus pater*) *Geticis qui praesidet arvis*.

621. *puppi* Vat., *pubi* Heinsius; etiam VI, 5 in Vat. falso traditur *puppis* pro *pube*.

623. *stellantia patris tecta*: Verg. Aen. VII, 210 *stellantis regia caeli*; *sideream arcem* dixit Val. I, 488.

624. *vidi* Vat., *divi* Gronov.

625. De sententia cfr. Hom. Il. I, 514; V, 874; nescio an falso intellexerit Valerius Homeri verba σοὶ πάντες μαχόμεσθα, cum scripsit *teque ea cuncta iuvant*.

627. *neque femineis ius obicis ausis*: ad haec verba respicit Iuppiter v. 674.

628. Se non questurum fuisse Mars dicit, si Minerva omnia, ut adhuc, etiam in posterum palam et per vim agere vellet, sed metuit insidias inde, quod foedus quoddam ictum est inter Aetam et Iasonem auctore, ut putat, Minerva. Neque Baehrens neque Madvig sententiam poetae recte intellexerunt.

631. *insidiis* — *fallacibus ambit*, quasi circumdat ambiendo, irritat regem; facili sed tamen inusitata translatione dictum.

632. *templa* haec qualia sint, accuratius describitur 640 seq.;

non opus auxilio Colchis nec foedere vestro,
 et Persen simul et Minyas deprecimur hostes.
 quin age (quid tantae coeunt in proelia gentes? 635
 quid tuus Aesonides?) imus nos, protinus imus
 in nemus auriferum et sumptis decernimus armis?
 iam tu sola polo tacitis inopina tenebris
 labere; quantus ibi deus experire nec illas
 adstiteris impune trabes. an Martia templa 640
 intemeranda minus, tantum mihi lucus et agger

cfr. VIII, 438; Hyg. fab. 22 fanum nominat Martis, Apollod. I, 8, 6
 Ἄρεος ἄλσος, Diod. IV, 47 Ἄρεος ἱερὸν.

633. *foedere vestro* i. e. Iasonis et Minervae, quam praesentem a poeta cogitari ex his verbis apparet; etiam ea, quae sequuntur, ad Minervam conversus Mars dicit.

635. Editores et interpretes fugit *quid* — *Aesonides* per parenthesin esse dicta, et *quin age* verba cum *imus nos* coniungenda: non opus est, inquit Mars, gentes tantas et Argonautas in proelium descendere, quin nos, tu et ego, armis in meo luco rem decernimus?

638. Versus obscurus; editores, ut fere fit, tacent praeter Wagnerum, qui longe a vero certe aberravit explicando 'etiamsi furtim nebulis involuta in terram descendas'; *sola* recte explicatur 'non comitata a Iunone', quacum pugnare Mars filius veretur; *tacitis tenebris* intellego lucum Martis densis arboribus opacum; dativo ut saepe apud poetas indicatur locus, ad quem quis perveniat (*it clamor caelo* al.). Difficilius dictu est, quid *inopina* significet; videtur poeta indicare voluisse, tale quid Minervam facturam Iasonem Aeetamque minime exspectare, an potius intellegendum *clam*, non conspecta a ceteris deis? Omnino autem ferri non potest *vel* particula, a qua versus in Vat. incipit. quomodocumque cetera verba explicabimus: recepi *iam*, non quod putem ita Valerium scripsisse, sed ut probabilis saltem sententia evadat.

639. *ibi* i. e. in tacitis illis tenebris.

640. *adstiteris impune trabes* i. e. arbores, lucum Martis; de accusativo vid. ad v. 535.

641. *agger rudis* est ara sine arte ex vivo caespite exstructa; aggeres omnes res dicuntur paullum a terrae superficie extantes, sive natura sive manu hominum exstructae, veluti altior *ripa* Sil. VI, 396;

quod rudis, et sola colimur si gentibus umbra?
 est amor et rerum cunctis tutela suarum.
 et tibi, magne pater, terris donaria certant,
 est honor his etiam suus. atque ego clara Mycenae 645
 culmina, virgineas praeder si Cecropis arces,
 iam coniunx, iam te gemitu lacrimisque tenebit
 nata querens. metuant ergo nec talia poscant'.

Non tulit haec animis, quin longa silentia Pallas
 rumperet, inridens strepitumque minasque Gradivi. 650

X. 92; *rogus* Ov. met. IX, 234; Stat. silv. II, 1, 159; V, 3, 65; Theb. VI, 58; Luc II, 300; Sen. Phoen. 110; Prud. perist. V, 510; *ararum aggerem* ex Varrone affert Nonius p. 466 et 504.

642. De collocatione *quod* particulae vid. locos ad I. 627 allatos. *sola colimur si gentibus umbra*; si praeter consuetudinem hoc loco pro coniunctione *quod* ponitur; notus est is usus post verbum *mirandi* (*mirum est*); quamquam non eadem est vis particulae, tamen eadem audacia ab usu discessit Tacitus, cum dicit ann. I, 11 *at patres, quibus unus metus, si intellegere viderentur, in questus lacrimas vota effundi*, ubi quae similia exempla afferri solent, omnia prorsus non quadrant: cfr. etiam infra v. 659. De collocatione *si* particulae vid. ad II, 485.

644. Huius versus sententiam fortasse de industria paullum obscuravit poeta, ne Mars plane dicendo aliquomodo patrem offendat: vult enim dicere non omnia templa Iovi dicata pulchra esse, sed alia minus pulchra quam alia. expressa autem est ita sententia, quasi dicat alia aliis pulchriora esse.

donaria i. e. templa, in quibus dona ponantur; proprie ea pars templi, ubi dona servantur. sic Luc. IX. 516; pro templis dicuntur Verg. georg. III, 533; Ov. am. II, 13, 13; pro aris fast. III, 335.

645. *his* sc. eis quae minus pulchra sunt templa; de collocatione *etiam* coniunctionis vid. ad I, 514.

atque om. Vat., add. Burm.

648. *possint* Vat., *poscant* edit. Ald.

650. In *Gradivi* substantivo Valerius plerumque producit primam syllabam Vergilium secutus Aen. III, 35. ut III, 498; IV. 281; V. 122; 142; 251; 618; VI. 1; VII, 228; duobus locis corripit: hic et IV, 602 Ovidium secutus met. VI, 427. Ne Ovidius quidem sibi constitit, vid. met. XIV. 820; fast. II, 861 al., nec Silius, qui syllabam primam corripit XV, 15; 337; producit I. 433; III. 702.

'non tibi Aloidae, quibus haec fera murmura iactes,
 non Lapithae, sed Pallas' ait; 'neque ego aegide digna,
 nec vocer ulterius proles Iovis, excidat iste
 ni tibi corde tumor: lituos miser arnaque faxo
 oderis et primis adimam tua nomina bellis. 655
 quin simili matrem demens gravitate secutus:
 digna quidem, monstrum superis quae tale crearit.
 quod tamen adgressae scelus aut quo crimine sontes,
 si iuvenem, qui iussa sui tam dira tyranni
 impavidus maria et nondum qui nota subibat, 660
 iuimus et magnis aliquam spem movimus ausis?
 an nullas praeferre preces, nec foedera regis

---

651. *Aloidae* et *Lapithae* nominantur ut feroces, sed consilii expertes.

655. *primis adimam tua nomina bellis* i. e. faciam, ut nomen tuum in gravissimis bellis, quae per saecula gerentur, non nominetur, quia prorsus arma bello abstinebis. Prima bella sunt maxima, gravissima, ut *primum praedium* est optimum Cat. de re rust. I, 7; *pr. honos* praecipuus Hor. s. I, 6, 83; *pr. pudicitia* maxima Plin. nat. hist. X, 104; de plurali *nomina* cfr. Ov. met. XV, 755 *Mithridateisque tumentem Nominibus Pontum*.

656. *simili matrem — gravitate secutus*; gravitas est linguae, ut ex tota sententia apparet: 'Heftigkeit, Grobheit', cfr. 594 *linguaque gravem*; multo illud audacius et sine exemplis, quod *secutus* dixit poeta pro eo quod est *insectatus*, sed nihil mutandum videtur.

Aliquo modo auget rem Minerva, cum pauca tantum de matre dixerit Mars v. 645 seqq.

657. *digna quidem quae — crearit* (sic Heins., *creavit* Vat.) cum acerba ironia dictum est. Ceterum cfr. Hom. II. V, 890 seqq. Iovem ipsum de Marte querentem.

658. Inde ab hoc versu dea ut suam causam agat, se convertit ad Iovem; *adgressae* sc. sumus; de hac ellipsi et v. 656 cfr. II, 51.

659. *si iuvenem — iuimus*, vid. ad v. 642. *iussa (et) — maria — subibat* coniuncta quodam zeugmate, quod positum est in duplici subeundi notione.

662. *praeferre preces*, cfr. Verg. Aen. VII, 237 *ne temne quod ultro Praeferimus manibus vittas et verba precantia*; respicit Minerva ad ea, quae Mars v. 631 seqq. dixerat.

ulla sequi, caeca sed cuncta impellere pugna
 debuimus? sic Thraces agunt, sic turbidus iste,
 siqua petit. cuperem haec etiam nunc bella remitti 665
 nec socias armare manus. da vellera, rector,
 et medio nos cerne mari. quodsin ea Mavors
 abnegat et solus nostris sudoribus obstat,
 ibimus indecores frustra tot aequora vectae?
 fessaque vae cedam tibi femina? coeperat ardens 670
 hic iterum alternis Mavors insurgere dictis.
 excipit hinc contra pater et sic voce coerces:
 'quid, vesane, fremis? cum vos iam poenitet acti
 peccatumque satis, tunc ad mea iura venitis.
 quolibet ista modo, quacumque impellite pugna, 675
 quae coepistis, habent quoniam sua fata furores.
 te tamen hoc, coniunx, et te, mea nata, monebo:
 sit Persen pepulisse satis, nec vana retentet
 spes Minyas finemve velint imponere bello.

663. *caeca sed cuncta impellere pugna* i. e. cuius eventus incertus sit; sic *caecus Mars* dicitur Luc. VII, 111; cfr. etiam IV, 488 *non tamen in caeca bellorum nube cadendum est*; II, 262 *caeca telorum in nube*; aliter intellegendus caecus Mars Verg. Aen. II, 335.

667. *quodsin* non facile apud poetas reperitur, sed recte sic emendatum videtur a Baehrente II. lat. 716.

669. *tot aequora vectae*; sic cum accusativo, qui locum indicat, per quem quis vehitur, coniungitur hoc verbum etiam Verg. Aen. I, 524; cfr. I, 67 *gens — navigat aequor* et quae ad IV, 336 dicta sunt.

670. *fus aliquae nequeat sic femina* Vat., *fessaque nunc cedam tibi femina* Schenkl sententia saltem probabili, quare eius coniecturas recepi, nisi quod *vae* pro *nunc* scripsi.

672. *excipit*, vid. ad IV, 755; excipit sermonem Iuppiter simul prohibens quominus Mars iram verbis effunderet.

673. *quid, vesane, fremis?* cfr. Luc. IV, 183.

675. *ista — impellite — quae coepistis* i. e. efficite impellendo, cum vi et violentia agendo.

676. De collocatione *quoniam* particulae vid. etiam VIII, 320.

678. *retentet* sc. a redeundo.

illum etenim talis rerum manet, accipite, ordo. 680
 victa retro nunc castra dabit bellumque remittet
 territus adventu ducis et virtute Pelasgi:
 mox ubi Thessalicis referent hos flamina terris,
 tunc aderit victorque domos et scepra tenebit,
 donec et Aeeten inopis post longa senectae 685
 exilia (heu magnis quantum luet impia fatis)
 nata iuvet Graiusque nepos in regna reponat.
 hic labor amborumque haec sunt discrimina fratrum.
 vadite et adversis, ut quis volet, inruat armis'.
 Dixerat. instaurat mensas pacemque reducit 690
 et iam sideream noctem demittit Olympo.
 tunc adsuetus adest Phlegraeas reddere pugnas
 Musarum chorus et citharae pulsator Apollo,
 fertque gravem Phrygius circum cratera minister.
 surgitur in somnos seque ad sua limina flectunt. 695

680. *accipere ergo* Vat., *accipite ordo* cod. Carr.

681. *retro nunc castra dabit*; locutio similis est eis, quae allatae sunt ad IV, 659; castra *retro movere referre* dixit Livius.

685. *donec et Aeeten* e. q. s.; in animo habebat Valerius addere 'et Persen depellat' vel tale quid, sed mutata forma perrexit *Graiusque nepos in regna reponat*.

686. *licet inopia* Vat., *luet* Meyncke, *impia* cod. Monac. a man. sec.

687. *Graius nepos* est Medus filius Medae ex Aegeo rege Atheniensium; de rebus, quas hic poeta narrat, cfr. Hyg. fab. 27; Iustin. XLII, 2, 12; Tac. ann. VI, 34; Avien. orb. 1216 seqq.; Apollod. I, 9, 28. 4. seq.; Diod. IV, 56; Prelleri myth. graec. II³ 341 et annot. 1.

692. De sententia cfr. Hom. Il. I, 603 seqq., qui locus Valerio ante oculos videtur obversatus esse.

phlegyas qui Vat.; *phlegraeas* cod. Carr.; indicatur pugna contra Gigantes commissa in campis Macedoniae Phlegraeis.

694. *fertque — circum cratera*; cfr. Plaut. Most. 347 *da cito ab Delphio cantharum circum* et Valerii ipsius II, 348.

C. VALERI FLACCI
ARGONAUTICON
LIBER SEXTVS.

At vigil isdem ardet furiis Gradivus et acri
corde tumet, nec quas acies, quae castra sequatur,
invenit; ire placet tandem praesensque tueri,
sternere si Minyas magnoque rependere luctu
regis pacta queat Graiamque absumere pubem.
impulit hinc currus, monstrum irrevocabile belli
concutiens, Scythiaeque super tentoria sistit.
protinus e castris fugit sopor; excita tela,

5

---

1. *isdem ardet furiis* sc. atque ante orationem Iovis.

2. Dubitat Mars, utrum Persen iuvet, quia simul Aeetam impugnaret, si id faceret, an Aeetae faveat, nam ea conditione etiam Minyas in pugna iuaret.

3. *videri* Vat., *tueri* cod. Carr., cfr. VII. 503; quamquam fortasse recte Vaticani scriptura defendit Summers coll. Ov. met. XIV, 727 *adero praesensque videbor*; nominativus *praesens* scribitur quasi praecesserit ire constituit.

5. *puppem* Vat., *pubem* ed. Bon. et Ald., vid. V, 621.

6. *monstrum irrevocabile belli* hasta recte explicatur ab interpretibus, cfr. Claud. in Entrop. II, 166, ubi Mars dans signum pugnae describitur: *tunc adamante gravem nodisque rigentibus hastam Telum ingens nullique deo iaculabile torsit*.

turbati coiere duces: hos insuper ingens
fama movet, rate quae sacra vulgabat Achivos 10
advenisse sui repetentes vellera Phrixi,
quos malus hospitio iunctaque ad foedera dextra
luserit Aeetes atque in sua traxerit arma.

Ergo, consiliis dum nox vacat alta movendis,
legatos placet ire duces, mandataque Perses 15
edocet, adfari Minyas fraudemque tyranni
ut moneant, quinam hinc animos averterit error:
se primum Haemoniis hortatum ea vellera terris
reddere et exuvias pecudis dimittere sacrae:
hinc odium et tanti venisse exordia belli. 20
quin potius dextramque suam suaque arma sequantur,
aut remeent; neque enim Aeetae promissa fidemque
esse loco; abstineant alienae sanguine pugnae.
non illos ideo tanti venisse labores

12. *iuncta — dextra*: Verg. Aen. I, 408; III, 83.

14. *consiliis — movendis*; *consilia movere* dicitur ut *dolos m.* V, 291 et Stat. Theb. XII, 183; similiter *opus m.* Ov. fast. IV, 820; *colloquia* Stat. silv. I, 2, 49; *auxilia* Theb. IX, 660; *causam* Orest. trag. 913; Stat. Theb. X, 232 *vacuo sub corde movet, qui* (equi) *molle domandi ferre iugum, qui terga boni* (sint).

16. *affari Minyas fraudemque — ut moneant*: de variata constructione cfr. I, 478 *sors tibi, nequa parte trahat — puppis mare fissaque — conducere vulnera*; III, 512 *concurrere monstribus — virum et — reserantem Pergama — vidimus*; 540 *vidisti — Bacchus — cum domitas acies — duceret ac rursus thiasos et sacra moventem*.

Monendi verbum cum accusativo rei coniunctum legitur etiam Hor. c. III, 7, 20; Ovid. artis III, 651.

17. *quinam hinc animos averterit error*: pendet hoc enuntiatum a verbo rogandi, quod audiendum est ex *moneant*, ut in proximis auditur *dicant* vel tale quid; non recte interpungunt editores recentiores.

21. *dextramque suam — sequantur* i. e. amicitiam, societatem; cfr. Tac. ann. II, 58 *cupere* (Artabanum) *novari dexteras*.

22. *promissa fidemque esse loco*; *stare loco* scripsit Luc. I, 145.

24. *venisse labores per maris*; de collocatione *per* praepositionis vid. exempla ad I, 537 allata.

per maris. ignotis quid opus concurrere nec quos
oderis? haec medio Perses dum tempore mandat, 25
aureus effulsit campis rubor, armaque et acres
sponte sua strepuere tubae. Mars saevus ab altis
'hostis io', conclamat equis 'agite, ite, propinquat',
ac simul hinc Colchos, hinc fundit in aequora Persen. 30
tunc gens quaeque suis commisit proelia telis,
voxque dei pariter pugnās audita per omnes.
Hinc age Rhipaeo quos videris orbe furores,
Musa mone, quanto Scythiam molimine Perses
concierit, quis fretus equis per bella virisque. 35
verum ego nec numero memorem nec nomine cunctos
mille vel ora movens; neque enim plaga gentibus ulla

25. *nec quos oderis*: cum confusione aliqua hoc dictum est pro eo quod dici debebat *et quos non oderis*: et coniunctio pertinet ad aliud verbum. ad aliud *non* particula; eadem confusio invenitur VIII, 225 incipit *Idaliae numen nec spernere divae* i. e. et incipit non spernere; tolerabilius est quod legitur I, 133 *nec Iove maiorem nasci suspirat Achillem*; cfr. etiam ad III, 5.

26. *medio* — *tempore* i. e. nocte, quae est media inter pugnas per diem fieri solitas; deferendorum autem mandatorum copia non datur, cum Mars furore actus omnia misceat.

27. *aureus* — *rubor* hoc loco non potest esse, qui secundum naturam per Auroram efficitur, sed videtur ortus esse ex clipeo Martis; recte confert Dureau Claud. Gigant. 77 *splendens igni aureus ardescit clipeus* (Martis).

armaque et acres sponte sua strepuere tubae; cfr. quae precatus est Aeetes V, 252 seqq.

28. *Mars* — *ab altis* — *conclamat equis*; equi dicti sunt pro curru, ut saepe apud Homerum ἵπποι.

30. *in aequora*. in campum apertum, cfr. ad III, 107.

31. *et Vat., gens* Meyncke; *terris* Vat., *telis* ed. Ald.; cfr. Luc. VII, 510.

Hunc versum et qui sequitur Schenkl stud. p. 291 putat poetam deleturum fuisse, si ei licuisset carmen emendare.

34. De sententia cfr. Hom. II, II, 484; Verg. Aen. VII, 40; 641.

37. *mille vel ora movens*; non sine fructu comparari puto rationem, qua poetae in simili condicione utuntur, cum sibi optant plures linguas vel plura ora ad res ingentes canendas. Homerus

ditior: aeterno quamquam Maeotia pubes
 Marte cadat, pingui numquam tamen ubere desit,
 quod geminas arctos, magnumque quod impleat anguem. 40
 ergo duces solasque, deae, mihi promite gentes.

Miserat ardentis, mox ipse secutus, Alanos

simplicitate idemque elegantia insignis decem sibi linguas optat II. II. 489; rhetorica superlatione, sed ea tamen elegantia temperata Vergilius georg. II, 43; Aen. VI, 625 et Ov. met. VIII, 532 centum atque iam ante hos Hostius frg. 5 B.; eos fere sequuntur posteriores poetae latini: Sil. IV, 526; Claud. de laud. Stil. II, 185; in Olybr. cons. 55; de VI cons. Hon. 436; Sedul. pasch. c. I, 83; Alcim. Avit. III, 334; Paul. vit. Mart. VI, 337; Pers. sat. V, 1 *vatibus hic mos est, centum sibi poscere voces, Centum ora et linguas optare in carmina centum*; iam longius progressus Valerius nimio augendi studio mille sibi optat et sic Prisc. de laud. Anast. 13, multo etiam magis rem auget Paul. Nol. c. 32, 9 *oraeque mille forent centenis persona linguis* e. q. s.; omnem modum autem excedit Dracontius de deo III, 354 seqq.: *non si mihi ferrea vox sit, Ora tot exsurgant quot dentes ossibus albet Aut mihi sint linguae quantos caput omne capillos Pectinet, explebo numerum sine fraude fidelem.*

39. *aeterno quamquam Maeotia pubes Marte cadat*: coniunctivus *cadat* non pendet a coniunctione *quamquam*, cum Valerius nolit narrare quod re vera fiat, sed, ut ex tota sententia apparet, aliquid, quod fieri possit,umat: itaque *desit* scripsi pro eo quod est in Vat. *defit*.

40. *geminis arctis* et *angue* regio septentrionalis indicatur; cfr. Verg. georg. I, 244; Ov. met. II, 173; III, 45. De magno gentium illarum numero cfr. Strab. XI, 2, 16; Plin. nat. hist. VI, 15.

41. *solas* — *gentes* i. e. sola nomina gentium, non numerum militum, cfr. v. 36.

42. Iam sequitur enumeratio sociorum Persae, qua affert Valerius ordine certo non diligenter observato nomina sibi nota gentium Scythicarum inde ab Europae regionibus usque ad mare Caspium habitantium mixtis nonnullis nationibus a mari Caspio ad Indiam versus incolentibus.

Alani, haud procul ab ostiis Istri apud Plin. IV, 80; Amm. contra XXXI, 2, 13 eos trans Tanaim habitasse dicit, cfr. Lucan. VIII, 223; Suet. Domit. c. 2; Amm. XXIII, 5, 16, ubi Parthorum et Persarum

Heniochosque truces iam pridem infensus Anausis,
 pacta quod Albano coniunx Medea tyranno,
 nescius heu, quanti thalamos ascendere monstri
 arserit atque urbes maneat qui terror Achaeas,
 gratior ipse deis orbaque beatior aula.
 proxima Bisaltae legio ductorque Colaxes,
 sanguis et ipse deum, Scythicis quem Iuppiter oris

45

hostes nominantur, eosque Maeotida bibere Claudianus dicit in Ruf. I, 312; in hac autem regione eos sine dubio etiam Valerius habitare cogitavit, cum eos nominaret coniunctos cum Heniochis, qui orientalem oram Pontus Euxini incolebant, vid. Plin. VI, 14; 16; 30; Strab. XI, 2, 14, qui § 12 (Plin. § 16, Amm. XXII, 8, 24) eos nomen accepisse dicit ab aurigis Castorum. Neque vero satis causae est, cur Burmannum secuti propterea Valerium vituperemus, quod 'ipsis Dioscuris praesentibus' gentem commemoraverit, quae post expeditionem demum Argonautarum condita esset.

47. *gratior ipse deis*, sc. quam Iason, qui 'monstrum' in matrimonium duxerit; *orba aula* ablativus non pendet a comparativo *beatior*, ad quem rursus audiendum 'quam Iason', sed beatior est, cum ipsius aula orba manserit. Mentem poetae non intellexit Wagner.

48. *proxima Bisaltae regio* Vat. (nisi quod *hisaltae* habet); neque sententia constat neque constructio verborum apta est, nam Bisaltas ipsos regionem nominare non licet neque regio Bisaltarum in Macedonia habitantium (cfr. Verg. georg. III, 461; Gratt. cyneg. 523; Claud. de laud. Stil. I, 134; Plin. nat. hist. IV, 38; Herod. VII, 115; Conon. c. XX ed. Westerm. al.) proxima est Heniochis, sed longissime remota; recte Pius *legio*, i. e. exercitus, manus armata; hoc vel ex Plauto notum, cfr. v. 508; VII, 573; Verg. Aen. IX, 368; proxima igitur in acie Heniochis armata manns erant Bisaltae, tertii Cimmerii v. 60.

ductorque Colaxes; Colaxis nomen fabulamque de eius origine ex duabus narrationibus, quae inveniuntur apud Herodotum, inter se cominxitis paullumque mutatis sumpsit Valerius: libri IV c. 5 Herodotus Colaxain nepotem Iovis ex nymphea, filia Borysthenis, nominat, capite autem nono tradit Herculem in Scythia concubuisse cum virgine monstruosa, quae superne humana figura praedita corpore extremo in anguem exiret: inde natos tres filios Agathyrsus Gelonus Scytham. Cfr. Hesiod. theog. 295 seqq.; Diod. IX, 43.

progenuit viridem Myracen Tibisenaque iuxta 50
 ostia, semifero (dignum si credere) captus
 corpore, nec nymphae geminos exhorruit angues.
 cuncta phalanx insigne Iovis caelataque gestat
 tegmina dispersos trifidis ardoribus ignes;
 nec primus radios, miles Romane, corusci 55
 fulminis et rutilas scutis diffuderis alas.
 insuper auratos collegerat ipse dracones,
 matris Horae specimen, linguisque adversus utrimque
 congruit et tereti serpens dat vulnera gemmae.
 tertius unanimis veniens cum milibus Auchus 60
 Cimmerias ostentat opes, cui candidus olim

50. Quae flumina hoc loco dixerit Valerius, incertum est; Herodotus IV, 49 Marin (qui est Marisus apud Strab. VII, 3, 13) et Tibisin nominat in Istrum influentes, illum ex Agathyrsis, hunc ex Haemo.

51. *dignum si credere*; Verg. georg. III, 391; Aen. VI, 173.

53. *caelataque gestat tegmina dispersos — ignes*; de hac constructione vide praef. c. III, de *trifidis ardoribus* ad I, 662; *tegmina* scuta esse apparet ex eis quae sequuntur, cfr. Verg. Aen. IX, 577; X, 887.

55. Cogitat Valerius de duodecima legione Romana, quae fulminata vocabatur, *καταινακτόρον στρατόπεδον* apud Cass. Dion. LV, 23; cfr. Peterseni in 'Mittheil. des archaeol. Instit. Roem. Abth.' IX, p. 80 annot.

56. *diffunderis* Vat., *diffuderis* ed. Bon. et Ald.; de *alis* fulminis cfr. ad II, 97.

57. *auratos collegerat ipse dracones*: verba obscure dicta, quae illustrantur loco Verg. georg. II, 154 *squameus in spiram — se colligit anguis*: ex auro igitur fecerat Colaxes dracones spiras se colligentes ita, ut linguis adversis (v. 58) congruerent i. e. inter se tangerent.

58. *matris Horae specimen*, cfr. Verg. Aen. XII, 164 *Solis avi specimen*; nomen nymphae ipse Valerius finxit.

61. De Cimmeriorum ad paludem Maeotidem habitantium fati cfr. Herod. IV, 11 seq.; longe diversi ab his sunt Cimmerii Homeri, quos invenis apud Val. III, 399. Nomen ducis eorum *Auchi* fortasse finxit Valerius ex nomine gentis Auchatarum.

61. *cui candidus olim crinis inest*, i. e. iam diu, inde ab eo tempore, quo natus erat; sic Plinius nat. hist. VII, 12 in Albania quosdam gigni narrat a pueritia statim canos; cfr. Gell. IX, 4, 6;

crinis inest, natale decus; dat longior aetas
 iam spatium; triplici percurrrens tempora nodo
 demittit sacro geminas a vertice vittas.
 Datin Achaemeniae gravior de vulnere pugnae
 misit in arma Daraps, acies quem Martia circum
 Gangaridum, potaque Gerus quos efferat unda,
 quique lacum cinxere Bycen. non defuit Anxur,
 non Rhadalo cum fratre Sidon, Acesinaque laevo
 omine fatidicae Phrixus movet agmina cervae.

65

70

hi sunt qui hodie Leucaethiopes dicuntur maximeque apud gentes
 nigri coloris reperiuntur.

62. *dat longior aetas iam spatium*: ei quippe seniori iam pars
 crinium, ut fit, excidit atque hac calvitie exorta spatium datur ad
 caput triplici nodo vittae circumligandum; non recte Burm. et Wag-
 ner *spatium* intellegunt crines provectiore aetate longiores factos; de
 locutione spatium dandi cfr. Verg. Aen. XII, 696.

64. Hoc versu Auchum sacerdotem fuisse indicatur.

66. *Daraps* ipse secundum hunc locum pugnae non interfuit,
 at commemoratur v. 572, ubi Latagus socius Aeetae ab eo interficitur,
 vide annot. ad eum versum. De collocatione *circum* praepositionis
 vid. ad I, 151.

67. *Gangaridae* nota gens est Indiae, quam Valerius certe dicere
 noluit, praesertim cum coniungantur ei, quos *Gerus efferat* et *qui*
Bycen lacum cingunt. *Gerus* enim in paludem Maeotidem influit
 itemque *Byzes* per lacum Byzen; Γέππος nominatur a Graecis Her.
 IV, 19, al., Ptol. III, 5, 12; Gerrus a Plinio IV, 84 et eodem loco
 lacus Buges. In hac igitur regione Gangaridae Valerii habitasse
 putandi sunt, fortasse eidem, quos Γαργαρέϊ; nominat Strabo XI, 5.
 1; an Dandaridas significavit poeta? cfr. Tac. ann. XII, 15; Strab.
 XI, 2, 11.

67. *potaque Gerus quos efferat unda*: de simili aquae fluvialis vi
 narrant Ov. met. XV, 330 seq.; fast. IV, 363 seqq.; Plin. nat. hist.
 XXXI, 9; Tertull. de anima c. 50.

69. *sidonya caesinaque* Vat., *Sydon Acesinaque* ed. Bon.; *Acesina*
agmina dicta ab Acesino flumine, quod in Pontum Euxinum influit:
 Plin. nat. hist. IV, 83; in Chersoneso Taurica hanc gentem habitasse
 apparet ex versu 73.

70. *Phrixum* sic simpliciter cum nominat Valerius, non potest non
 cogitasse de filio Nepheles, genero Aeetae; sed ideo non necesse est

ipsa comes, saetis fulgens et cornibus aureis,
ante aciem celsi vehitur gestamine conti
maesta nec in saevae lucos reditura Dianae.
movit et Hylaea supplex cum gente Syenen
impia germani praetentans volnera Perses.
densior haut usquam nec celsior extulit ulla
silva trabes, fessaeque prius rediere sagittae

75

quin et ab Hyrcanis Titanius expulit antris

nomen traditum mutare, quod Heinsius fecit: non enim Valerius Phrixum ducem esse horum agminum dixit, sed eum *laevo omine* movisse gentem, ut bellum susciperet; laevum autem omen infaustum esse apparet ex eis, quae sequuntur; datum est omen auctore Phrixe per *cervam fatidicam*. Hanc de cerva narrationem finxisse poeta videtur imitatus ea, quae de Sertorio tradebantur, qui cervam secum habebat, quam Dianae sacram seque divino consilio iuvare simulabat, vid. Gell. XV, 22; Frontin. strat. I, 11, 13; Plut. vit. Sert. c. 11 et 20. Cfr. etiam Iustin. VII, 1, 9.

71. *ipsa comes* i. e. ipsius cervae effigies tanquam signum militare ante aciem portatur. Offensioni nonnullis fuit cerva cornibus praedita, sed talia non curant poetae, qui non confundi debent cum physicis: etiam ei cervae, quae Dianae sacra ab Hercule capta est, cornua aurea tribuuntur; vid. Boeckh. explic. ad Pind. Ol. III, 26.

73. Ipsi signo poetica cum audacia maestitia tribuitur; *necis* Vat., *nec in* ed. Ald., *lucos* Vat., *lucos* Heins.

74. *Hylaei* habitant in sinistra ripa Borysthenis; Herod. IV, 18; etiam in dextra teste Plin. nat. hist. IV, 84.

75. *praetentans vulnera* i. e. iterum iterumque praetendens; quamquam praetentandi verbum hac notione alio loco non reperitur, tamen nihil mutandum videtur.

77. Post hunc excidisse versum apparet, cuius sententia ea fere fuit, quae continetur versu in ed. Bon. et Ald. addito *arboris ad summum quam pervenere cacumen*; cfr. Verg. georg. II, 123 (Indiae luci) *ubi aera vincere summum Arboris haud ullae iactu potuere sagittae*.

79. *Hyrcani* nullo indicio addito etiam v. 114 nominantur, ex quo apparet altero utro loco corruptelam esse, sed utro loco nomen gentis corruptum sit et quid restituendum, non facile quis dicere poterit. Hyrcani saepe a scriptoribus commemorati habitabant a

Cyris in arma viros, plaustisque ad proelia cunctas 80
 Coelaetae traxere manus; ibi sutilis illis
 et domus et crudo residens sub vellere coniunx
 et puer e primo torquens temone cateias.
 linquitur abruptus pelago Tyra, linquitur et mons
 Ambenus et gelidis pollens Ophiusa venenis. 85
 degeneresque ruunt Sindi glomerantque paterno
 crimine nunc etiam metuentes verbera turmas.

mari Caspio ad meridiem versus. Ducem gentis *Cyrim* Valerius fortasse filium Solis finxit, cum nominaret eum Titanium.

81. *Coeia laetae* Vat., *Coelaetae* Thilo: quae coniectura si vera est, gentem Thraciae dixit Valerius, cfr. Tac. ann. III, 38; Plin. nat. hist. IV, 41. De *plaustis* gentium Thraciarum vid. II, 177; cfr. Her. IV, 46; Iust. II, 2; Stat. silv. V, 2, 135.

83. *cateia* genus teli gentium barbararum. Teutonibus tribuitur a Verg. Aen. VII, 741; genti Libycae Sil. III, 277; describitur a Servio ad Verg. l. l. et Isid. orig. XVIII, 7.

84. *abruptus pelago Tyra* i. e. rapido cursu ad pelagus tendens; similiter *abrupti torrentes* Flor. II, 23, 6 (IV, 12, 6); *flumen* Germ. phaen. 48; de celeritate Tyrae cfr. Ov. ex Pont. IV, 10, 50 *nullo tardior anne Tyras*.

mons Ambenus qui fuerit et ubi situs, ignoratur; ex sententia Valerii haud procula Tyra flumine fuisse videtur, cum statim nominet *Ophiusam* oppidum ad Tyram situm, vid. Plin. IV, 82; Ptolem. III, 10, 16; Steph. B. s. v. Τύρα; Pomp. Mel. II, 1.

85. *gelidis venenis* i. e. frigus (mortem) efficientibus; ita *mors* ipsa dicitur Hor. c. II, 8, 11; Ov. am. II, 9, 41; Sedul. pasch. c. III, 138; *metus* Ov. her. XI, 82; *cicuta* am. III, 7, 13; *formido* met. II, 200; *terror* III, 100; *pallor* trist. I, 4, 11; *tremor* Verg. Aen. II, 120; *sopor* Prud. cath. X, 60.

86. *Sindi* habitabant prope Bosporum Cimmerium: Strab. XI, 2, 10. *degeneres* dicit eos poeta et *paterno crimine verbera metuentes* memor eius rei, quae narratur inter alios a Iustino II, 5: Scythia longa expeditione a domo absentibus mulieres servis nupsisse; servos, qui redeuntes dominos finibus prohiberent, cum ancipiti Marte pugnatum esset, tandem verberibus in fugam coniectos esse; cfr. Herod. IV, 3; Claud. in Eutrop. I, 508 seqq.

87. *paterno crimine*: 'in Folge der Verschuldung der Väter', cfr. ad I, 53.

hos super aeratam Phalces agit aequore nubem
 cum fremitu, densique levant vexilla Coralli,
 barbaricae quis signa rotae ferrataque dorso 90
 forma suum truncaequae, Iovis simulacra, columnae;
 proelia nec rauco curant incendere cornu,
 indigenas sed rite duces et prisca suorum
 facta canunt veterumque viris hortamina laudes.
 ast ubi Sidonicas pernix pedes aequat habenas, 95

88. *hos super* i. e. iuxta hos, translatum, ut videtur, ex ordine, quo convivae ad mensam accumbebant. De collocatione praepositionis vid. ad I, 151.

88. *aeratam Phalces agit aequore nubem* i. e. in campo densam multitudinem armatam; simillimus est locus Sil. XII, 167 seq. *isque ubi Agenoream procul adventare per aequor Et ferri ad muros nubem videt, arma — clamatque capitque*; sane aptius dicitur et saepius *nubes volucrum apium*, quae per aera volant. De *aequoris* notione cfr. ad III, 107.

89. *Coralli* in Thracia prope Haemum usque ad Pontum habitabant: Strab. VII, 5, 12; App. Mithrid. 69; Ov. ex Pont. IV, 2, 37; IV, 8, 83. Quos quo iure Schenkl ad Caucasum posuerit, nescio.

90. *ferrataque dorso forma suum*; sues nonnulli, ut Maserius Wagner Huguet, intellexerunt hystrices, quia Scythae sues aversarentur teste Herod. IV, 63. Horum interpretationi accedo, non quod ego quoque putem Valerium huius Scytharum aversationis rationem habere debuisse, sed quia singularem quendam morem Corallorum poeta narrare voluit. aper autem, quem Valerii loco intellegit Causin, erat etiam inter signa Romanorum militaria, vid. Plin. nat. hist. X, 16. Hystrices autem quamquam obscure tamen non praeter suam consuetudinem indicavit poeta verbis *ferrata dorso forma suum*.

91. *truncaequae Iovis simulacra columnae* i. e. quae Iovis simulacra essent.

92. *proelia — incendere* eadem ratione dicitur, ut studia incendere, inflammare; cfr. Verg. Aen. VI, 165.

93. Notissimus erat hic mos Germanorum: Tac. Germ. 3; cfr. Sil. III, 346; VIII, 420; Verg. Aen. VII, 698; Liv. XXI, 28, 1.

95. *Sidonicas inter pedes aequat habenas* Vat. Sine dubio poeta eum hoc loco tangit morem, quo pedites equitibus intermixti aequant celeritatem equorum, sed deest obiectum aequandi verbi, quare scripsi *pernix*. ut *habeas* fiat obiectum. De hoc pugnandi

illinc iuratos in se trahit Aea Batarnas,
 quos, duce Teutagono, crudi mora corticis arnat
 aequaque nec ferro brevior nec rumpia ligno.
 nec procul albentes gemina ferit aclyde parmas,
 hiberni qui terga Novae gelidumque securi

100

more vid. Caes. de bell. gall. I, 48; Tac. Germ. 6; Liv. XLIV, 26; Plut. Aemil. Paul. 12 de Bastarnis ipsis. *Sidones* autem inter gentes Bastarnarum enumerantur a Strabone VII, 3, 17; *Bastarnae* per longum spatium a finibus Germaniae usque ad Istrum et Borysthenem porriguntur, quos metri causa *Batarnas* Valerius nominavit. Diversi ab his Sidonibus sunt Sidoni Plinii nat. hist. VI, 11.

97. Audaci translatione *moram* Valerius dixit pro scuto, quod tela moratur: multo planius scripserunt Verg. Aen. X, 485 *loricaeque moras — perforat*; XII, 541 *nec misero clipei mora profuit*; Sil. V, 319 *per — aeris — moras — laevo stetit hasta lacerto*.

98. Ferrum et lignum *rumpiae* eiusdem sunt longitudinis; de rumpia Thracum hasta cfr. Liv. XXXI, 39; Gell. X, 25, 2; Claud. epg. 27, 9.

99. *albentes gemina ferit aclyde parmas*: albas parmas Cimbros habuisse narrat Plut. vit. Mar. 25; alba parma apud Verg. Aen. IX, 548 solet explicari parma insigni carens, quam explicationem num etiam ad Valerii verba adhibere liceat, ut fecerunt Burm. et Wagner, valde dubito, praesertim cum verba Plutarchi ἰππῆς θυρεὸς λευκῆς στῦβεντες splendorem parmarum indicent, non vilitatem. De *aclyde* genere iaculorum cfr. Verg. Aen. VII, 730 et Serv. ad hunc locum; Sil. III, 362; VIII, 550.

100. Hoc versu et qui sequitur, unam eandemque gentem designari apparet; *Alazon* autem ex Caucaso ortus influit in confinio Albanorum et Iberum in Cyrum: Plin. nat. hist. VI, 29; *Alazonium* eum nominat Strab. XI, 3, 2; prior fluvius *Novas* est secundum scripturam Vat., in quo legitur *novae*. Mirum quod fere omnes editores coniecturam, quae est in edit. Iunt., probantes *Noae* receperunt: at Noas est flumen Thraciae, quod in Istrum influit teste Herod. IV, 49; qui autem fieri potuit, ut Valerius duo flumina longe diversissimis in regionibus fluentia sic coniungeret? Malui igitur servare traditam scripturam, quam recipere coniecturam, qua prorsus nihil proficiamus.

terga Novae — securi eruit: ex flumine frigore plane congelato segmenta glaciei exsecant, quibus, ut putat Wagner, liquefactis

eruit et tota non audit Alazona ripa
 [quosque Taras niveumque ferax Evarchus olorum].
 te quoque venturis, ingens Ariasmene, saeculis
 tradiderim, molem belli lateque ferentem
 undique falcatos deserta per aequora currus.
 insequitur Drancaea phalanx claustrisque profusi
 Caspiadae, quis turba canum non segnius acres
 exsilit ad lituos pugnasque capessit eriles.

105

potum sibi parent; Alazonem autem per totum cursum congelatum
 fingit poeta, ita ut murmur aquarum audiri non possit.

102. Versus aperte ab hoc loco alienus, turbat enim constructionem
 verborum neque ellipsi verbi alicuius accusativus *quosque* explicari
 potest. Thilo post 101 aliquid excidisse putat, Caussin v. 102 post
 67 collocandum, non sine probabilitate, si constructionem verborum
 spectamus; at sententiam ipsam investigantibus maximae oboriuntur
 difficultates: Evarchum enim haud procul a Sinope urbe in Pontum
 influentem nullo modo in hac Scythicarum gentium enumeratione
 neque hic neque post 67 Valerio nominare licebat, *Taras* prorsus
 est ignotus; verba autem interpolata esse credi non potest: quid
 versu faciam, nescio.

102. *te quoque* — *tradiderim*, cfr. Verg. georg. II, 101 et Aen.
 X, 185 *non ego te* — *transierim*.

104. *molem belli* ipsum Ariasmenum nominat poeta ad ingentem
 corporis magnitudinem indicandam.

ferentem i. e. secum rapientem, cfr. Hor. sat. I, 1, 58; I, 10, 50;
 Sil. I, 361; Val. ipsius III, 392.

105. *deserta per aequora*: deseruntur campi ab hostibus, ne
 currum falcibus laedantur, vid. 388; neutro loco nomen gentis, cuius
 dux sit Ariasmenus, affertur.

106. *Drangae* gens regionis Arianæ Strab. XV, 2, 8; Plin. nat.
 hist. VI, 94.

107. *Caspiadae*, quos Caspios Plin. VI, 39 nominat, ubi habita-
 verint, nomen ipsum indicat, atque *claustra* apparet esse notas illas
 portas Caspias. Eos canibus usos esse in bello ipse poeta videtur
 finxisse: de Colophonius et Castabalensibus idem narrat Plin. nat.
 hist. VIII, 143; Lucret. V, 1306 tauros apros leones antiquissimo
 tempore in hostes missos esse narrat et Prudent. apoth. 216 semi-
 ferum Scotum peiorem nominat cane milite.

inde etiam par mortis honos tumulisque recepti
inter avos positusque virum; iam pectora ferro
terribilesque innexa iubas ruit agmine nigro
latratuque cohors, quanto sonat horrida Ditis
ianua vel superas Hecates comitatus in auras.
ducit ab Hyrcanis vates sacer agmina lucis
Vanus; eum Scythiae iam tertia viderat aetas
magnanimos Minyas Argoaque vela canentem.
illius et dites monitis spondentibus Indi
et centungeminae Lagea novalia Thebes
totaque Rhípaio Panchaia rapta triumpho.

110

115

non segnius sc. quam ipsi viri. *litui acres* nominantur propter acutum sonum, ut *tibia* Hor. c. I, 12, 1: *tuba* Val. VI, 28; Sil. IX, 6; Stat. silv. V, 3, 193; cfr. Senec. Agam. 332 seqq. *nil acre velim magnumque modis Intonet altis Sed quale soles levioire lyra Flectere carmen Simplex.*

110. *positus* idem quod *situs*: ubi viri mortui siti sunt, ibidem etiam canes.

nam pectora Vat., *iam pectora* scripsi.

112. *cohors* dicta de canum turba etiam apud Plin. l. I.; cfr. Hor. *februm cohors* c. I, 3, 31; Sil. X, 97 *natorum* c.; Stat. Theb. IX, 190 *pastorum* c.

quanto sonat sc. latratu Cerberi.

113. *aulas* Vat., *auras* cod. Burm. De canibus Hecates comitatu vid. Hor. sat. I, 8, 35; Verg. Aen. VI, 257; Tib. I, 2, 54; Ov. fast. I, 389; Luc. VI, 733; *χρόνιοι κόνεις*; Apollon. III, 1216; cfr. etiam Rhode Psych. p. 375 annot. 1.

114. De *Hyrcanis* cfr. ad. v. 79.

115. Verg. Aen. I, 265.

117 seqq. indicat poeta gentes Asiae ab India usque ad Aegyptum ab Hyrcanis domitas esse vaticiniis Vari inflammatis; cfr. Iustin. II, 3.

118. Thebe *centungemina* dicitur propter centum portas, satis audacter, sed simili audacia iam dixerat Verg. Aen. VI, 287 Briareum *centungeminum* propter centum manus.

Lagea novalia: vid. ad V, 422.

119. *Panchaia* propria notione dicitur fuisse regio vel insula Arabiae, Plin. X, 5; Strab. II, 4, 2; VII, 3, 6; Melae III, 8, 8;

discolor hastatas effudit Hiberia turmas,
 quas Otaces, quas Latris agunt et raptor amorum

120

Neurus, et expertes canentis Iazyges aevi.

poetis ponitur pro ipsa Arabia, ut Verg. georg. II, 139; Tib. III, 2, 23; Or. met. X, 309 al.

tota — Panchaia rapta triumpho i. e. brevissimo temporis spatio devicta, vid. ad III, 341; V, 271.

120. *Hiberia* inter Colchidem et Caucasum sita cur *discolor* nominetur, non satis liquet; fortasse spectat ad varietatem vestimentorum et armorum, ut *plebes discolor* nominatur a Paul. Nol. XIII, 24 et apertius *discolor cultus* Sil. III, 23; sed ne id quidem certum, utrum varia ipsorum Hiberum vestimenta et arma indicentur an diversa a ceterorum sociorum armis.

121 seq. Miror neminem editorum sensisse hunc locum sic, ut in libris traditur, a Valerio scribi non potuisse. Non dubium est, quin *Otaces* et *Latris* duces putandi sint turmarum Hiberiae, at res est valde incerta de *Neuro*, quod gentis potius nomen intellegendum, de qua vide infra; id vero certissimum, Iazyges nullo modo dici potuisse agere turmas Hiberum. Quare ad sententiam sanam restituendam necessarium videtur statuere, nonnulla post versum 121 excidisse, in quibus et nomen illius raptoris amorum scriptum erat et praedicatum, quod pariter pertineret et ad Neurorum et ad Iazygem gentem.

amores saepius praesertim in sermone cotidiano dicuntur puellae amatae, velut apud Plautum Poen. 207; 1165; Curc. 357; al.; Catull. 6, 16; 10, 1; 15; 21, 4; 40, 7; 45, 1; 64, 27; sed etiam apud Verg. georg. III, 227; Val. II, 549; ep. Sapph. 155.

122. *Neurum* singularem pro plurali scriptum puto atque intellego gentem Neurorum inter superiorem cursum Hypanis et Borysthenis habitantium, quorum saepius Herodotus mentionem fecit: IV, 17; 100; 102 al., Plin. nat. hist. IV, 88; Pomp. Mel. II, 1, 13; Amm. XXXI, 2, 4.

Iazyges, quorum dux fortissimus Gesander commemoratur infra 280 seqq., nota gens Sarmatiae inter Danubium et Borysthenem: Strab. VII, 3, 17; Plin. IV, 80; Ov. trist. II, 191; Tac. ann. XII, 30. Immanem parentum occidendorum morem videtur tangere Claud. in Ruf. I, 328, ubi genti cuidam trans Tanaim habitanti pulchrum esse dicit iurare occisos parentes; de alio genere mortis dicit Prud. contra

namque ubi iam viresque aliae notusque recusat
 arcus et inceptus iam lancea tenet erilis,
 magnanimis mos ductus avis, haut segnia mortis 125
 iura pati, dextra sed carae occumbere prolis
 ense dato; rumpuntque moras natusque parensque,
 unanimes, ambo miserandi fortibus actis.

Symm. II, 294 *Praecipitet Scythica iuvenis pietate vietum Votivo de ponte patrem*. De Hispanis haec habet Silius I, 226 seqq. *namque ubi transcendit florentis viribus annos Impatiens aevi spernit novisse senectam Et fati modus in dextra est*; cfr. III, 328. Herod. III, 99 fere idem narrat de gente Indorum; cfr. Tibull. IV, 1, 145.

123. *vires aliae* non contra rationem, sed contra usum dicuntur hoc loco vires imminutae, quare multi offenderunt; ad consuetudinem accommodati sunt loci IV, 126; 575; Verg. Aen. V, 466.

notusque refutat arcus Vat.; refutandi verbum sic simpliciter positum non videtur ferendum: Heinsius proposuit *motusque*, quod receperunt Schenkl et Baehrens. Si Valerium sic scripsisse putabimus, motus erit accusativus pluralis intellegendus, ut in versu qui sequitur *inceptus*; sed cum et ambigue *motus* dicatur, quoniam etiam participium explicari potest, et *movere arcum* non satis bene defendatur exemplis, qualia sunt *movere sagittam hastam*, praestat scribere *recusat* 'er sträubt sich, versagt'; sic recusandi verbum nonnunquam sine obiecto scriptum reperitur, ut Ov. fast. II, 387 *iussa recusantes peragunt lacrimosa magistri*; *notus* autem adiectivum aptissimum est ad sententiam, cum dicatur de arcu, quem antea ille senex saepissime tetenderat.

125. *dictus* Vat., *ductus* ed. Iunt. et Ald., quod quamquam dubitanter recentiores editores secutus recepi; vix enim latine dici posse videtur *ducere morem avis* pro eo quod est *ab avis*; si poeta sic scripsit, ita potius videtur explicandum, ut dicamus *ductus* positum esse pro *inductus*.

128. *ambo animis ambo miseri tam fortibus actis* Vat., *animis* valde languet, *miseri* autem non sunt, qui ea faciunt, quae narrat Valerius, sed ex eius sententia miserandi; mutavi igitur duobus locis traditam scripturam; corruptelae ansam videtur dedisse Verg. Aen. XI, 291. De ablativo *actis* cfr. inter alia I, 329 *saeva insomnia curis*; VI, 87 *paterno crimine — metuentes verbera*.

hic et odorato spirantes crine Mycaeï
 Cossaeaeque manus, et qui tua iugera nondum 130
 eruis, ignotis insons Arimaspe metallis,
 doctus et Auchates patulo vaga vincula gyro
 spargere et extremas laqueis adducere turmas.
 non ego sanguineis gestantem tympana bellis
 Thyrsageten cinctumque vagis post terga silebo 135
 pellibus et nexas viridantem floribus hastas.
 fama, ducem Iovis et Cadmi de sanguine Bacchum
 hac quoque turiferos, felicia regna, Sabaeos,

129. *mycael* Vat., *Mycaeï* scripsi, ut latina saltem forma restitueretur: *Mycos* nominat Herodotus III, 93 et VII, 68.

130. *Cesseeaeque* Vat., *Cossaeaeque* scripsi: *Cossaei* gens erat Susianae Strab. XVI, 1, 17; Plin. VI, 134; insignis ferocia et fortitudine Diod. XVII, 111; Strab. XI, 13, 6.

131. De *Arimaspis* fabulosa Scytharum gente cfr. Herod. VI, 27; III, 116; IV, 13; Plin. VII, 10; eos auro comas ligasse dicit Luc. III, 281; cfr. VII, 756 et quod de Arone eiusque sociis supra narravit Valer. V, 588 seqq.; fortissimos esse tradunt Prisc. perieg. 40 et Avien. orb. 55. Valerius ipse videtur finxisse, eis Argonautarum tempore usum auri nondum notum fuisse.

132. *Auchetae* gens Scytharum prope Tanaim habitans commemoratur a Plin. nat. hist. IV, 88 et VI, 22; Auchatas nominat Herod. IV, 6.

133. Cum superlatione eos poeta extremas turmas i. e. vel remotissimos hostes laqueis irretitos ad se trahere dicit; idem tradit de Sagartiis Herod. VII, 85; de Sauromatis Paus. I, 21, 8.

135. *Thyrsagetae* vel *Thyssagetae* gens saepius commemorata Sarmatiae Asiaticae: Herod. IV, 22; 123; Plin. nat. hist. VI, 19; Pomp. Mel. I, 19, 19. Quae Valerius de eis narrat, ex nomine ipso gentis finxit. *non-silebo*; cfr. Verg. Aen. X, 793; Hor. c. I, 12, 21.

136. *nexas viridantem floribus hastas* i. e. virides efficientem; cfr. Ov. hal. 90 — *num vada subnatis imo viridentur ab herbis*; *nexas* i. e. cinctas, circumligatas; sic saepius apud poetas: Val. V, 79; VI, 297; Verg. Aen. V, 309; Ov. her. II, 141; V, 48; amor. I, 2, 23; fast. I, 412; ex Pont. II, 2, 82; III, 1, 123; Stat. Ach. I, 10; Theb. VI, 921; VII, 170; Prud. perist. X, 1014.

138. *tura* Sabaeorum saepissime laudantur, velut Verg. georg.

hac Arabas fudisse manu; mox rumperet Hebri
 cum vada, Thyrsagetas gelida liquisse sub arcto. 140
 illis omnis adhuc veterum tenor et sacer aeris
 pulsus et eoae memoratrix tibia pugnae.
 iungit opes Emeda suas; sua signa secuti
 Exomatae Tornyque et flavi crine Satarchae;
 mellis honos Tornyis, ditant sua mulctra Satarchen, 145
 Exomatas venatus alit, nec clarior ullis
 arctos equis; abeunt Hypanin fragilemque per undam

I, 57; Plin. nat. hist. VI, 154; XII, 51 seqq. al. *Sabaei* ipsi *turiferi* dicuntur pro regione figura metonymiae illi notissimae contraria, cfr. *turiferos Arabes* Claud. de 3. cons. Hon. 71; Valerii loco excusatio aliqua parata est ex appositis verbis *felicia regna*.

139. Cum dubitari non possit, quin Valerius de Hebro noto illo Thraciae flumine cogitaverit, rem non plane expressit, cum Thyrsagetae ex eius sententia in Asia relictis sint multo ante, quam Bacchus ad Hebrum perveniret.

141. *adhuc veterum tenor*: adhuc servantur mores veteres; cum *tenor* dici soleat non de hominibus, sed de rebus, quarum ordo servatur, *veterum* explico neutrum, non masculinum.

142. *memoratrix* vocabulum a Valerio primo et solo ut videtur usurpatum: ad tibiam caneantur laudes maiorum.

143. *Emeda* Vat., scribitur nunc ex edit. Bon. *Emoda*; sed prorsus non probabile, Valerium de Emodo vel Emodis montibus Indiae mentionem hoc loco fecisse, quare traditam scripturam intactam relinquere malui; quam gentem significaverit poeta, obscurum est, neque magis noti sunt *Torny* v. 144 et 145.

144. *Exomatas* non procul ab Hypani flumine habitare apparet ex v. 147; videntur eidem esse, quos *Iaxamatas* nominat Amm. Marc. XXII, 8, 31, Ἰαξάματας Polyaen. strateg. VIII, 55.

Satarchae prope Tanain sedes habebant; Plin. nat. hist. VI, 22.

146. *Exomatas venatus alit*; cfr. Sil. VIII, 571 *hos venatus alit*.

147. *Hypanis* hoc loco commemoratus non est fluvius Sarmatiae Europaeae, quem hodie *Bug* nominamus, sed ex Caucaso ortus in paludem Maeotidem influit, Strab. XI, 2, 9, qui hodie *Kuban* dicitur.

abeunt Hypanin; ex eis quae sequuntur, audienda est praepositio *per*, cfr. Verg. Aen. VI, 692 *quas ego te terras et quanta per aequora vectum Accipio*; VII. 296 *medias acies mediosque per ignes Invenere*

tigridis aut saevae profugi cum prole leaenae,
 maestaque suspectae mater stupet aggere ripae.
 impulit et dubios Phrixiei velleris ardor 150
 Centoras et diros magico terrore Choatras.
 omnibus in superos saevus honor, omnibus artes
 monstificae: nunc vere novo compescere frondes,
 nunc subitam trepidis Maeotin solvere plaustis.
 maximus hos inter Stygia venit arte Coastes; 155

viam; vid. praeterea Val. I, 576; 716; VI, 615; VIII, 375; neque raro similia apud alios poetas reperiuntur; cfr. interpretes ad Verg. locos allatos.

fragilemque per undam: est unda ipsius Hypanis, quae fragilis dicitur, quia congelata est levi frigore ita ut, nisi celerrimo cursu iter conficiatur, glacies frangatur.

149. *suspectae mater stupet aggere ripae*: leaena non audet per glaciem raptorem prolis sequi; quo iure autem ripam suspectam dixerit Valerius, non liquet; de *aggere ripae* cfr. Verg. Aen. VII, 106; Sil. VI, 281; *flumineum aggerem* dixit Sil. X, 92.

150. *impulit—dubios*: Stat. Theb. XI, 482.

151. *Centoras*; etiam haec gens prorsus ignota est. *Choatras* prope paludem Maeotidem habitant, vid. V, 154; fortasse eiusdem gentis nomen latet in enumeratione, quam legimus Plin. VI, 19; Choatram montem commemorat V, 98, Choatrem fluvium Parthiae Amm. XXIII, 6, 43; gentem ipsam praeter Valerium Luc. III, 246.

152. *in superos saevus honor*: videntur indicari victimae humanae; aliam sententiam haec locutio habet apud Stat. Theb. IV, 53. De productione posterioris syllabae vocabuli *saevus* vid. ad II, 225.

153. Choatrae arte magica et prohibere possunt, quominus vere primo arbores frondescant, et contra efficere, ut hieme subito undae paludis Maeotidis congelatae liquefiant, cum homines plaustis super eas vehuntur; *plaustis* est dativus, qui a grammaticis dicitur incommodi, *trepida* autem ipsa plaustra dicuntur pro hominibus, de qua figura cfr. ad I, 109. Non recte locum intellegit Wagner, cum putat, ipsos Choatras agere plaustra super glaciem; denique *subitus* adiectivum ratione poetis non insolita ponitur pro adverbio ad solvendi verbum referendo. cfr. II, 51; vel in prosa oratione hic usus reperitur.

155. *Stygia—arte* i. e. magica, ut *carmen Stygium* Luc. VI, 766.

sollicitat nec Martis amor, sed fama Cytaeae
 virginis et paribus spirans Medea venenis.
 gaudet Averno palus, gaudet iam nocte quieta
 portitor et tuto veniens Latonia caelo.
 ibant et geminis aequantes cornibus alas
 Balloniti comitumque celer mutator equorum
 Moesus et ingentis frenator Sarmata conti.
 nec tot ab extremo fluctus agit aequore, nec sic
 fratribus adversa Boreas respondet ab unda,

160

156. *Cytaeae virginis*; vid. ad V, 466.

157. *spirans Medea venenis*: cfr. VII, 327 *spirantia tecta venenis*; Luc. IX, 679 *quanto spirare veneno Ora rear!* et ad V, 585.

158. Quod Coastes in bellum proficiscitur, non otium ei est artes magicas exercere: itaque ab inferis umbrae non evocantur. quietem servare licet Averno et Charonti nec de caelo luna devocatur.

160. *geminis aequantes cornibus alas* recte videtur Wagner explicasse his verbis 'ex utraque parte aciei eodem numero cornua tenentes'; sed in ea re ab illo viro dissentio, quod non Ballonitos in duas partes divisos cornua tenuisse statuo, sed comprehendendos puto Ballonitos Moesos Sarmatas harumque gentium duas in altero, tertiam in altero cornu stetisse, tertiae autem huius gentis tot alas fuisse, quot coniunctarum duarum. Koestlin Philol. 48, 665 'gemina cornua' inquit 'sind die Flügelspitzen des Bogens, also: die mit ihrem Bogen dem Vogelfluge gleich kommen': hanc explicationem quamquam improbo, tamen non silentio praetereundam putavi. Ceterum gens Ballonitorum prorsus ignota est, Moesi contra et Sarmatae notissimi.

161. *celer mutator equorum* i. e. desultor.

162. Satis magna audacia *frenatorem conti* Sarmatam dicit poeta, quem hasta ammentata utentem fingit, etiam hoc loco morem sui temporis transferens ad tempora antiquissima. Idem fecerunt Ov. met. VII, 788; XII, 321; Verg. Aen. XI, 284; Sil. IV, 540; Stat. Ach. II, 417; Theb. IV, 153; IX, 867; XI, 441; XII, 723; Sen. Phaedr. 812; Prud. psych. 324.

163. Sententia nimis cumulata est comparationibus: sonus tubarum comparatur cum strepitu fluctuum ventis agitatorum et cum clamore avium; tum multitudo hominum cum fluctibus atque foliis et floribus; denique terrae motus equorum et curruum cursu excitatus

aut is apud fluvios clamor volucrum, aethera quantus
 tunc lituum concentus adit lymphataque miscet 165
 milia, quot foliis, quot floribus incipit annus.
 ipse rotis gemit ictus ager tremibundaque pulsu
 nutat humus, quatit ut saevo cum fulmine Phlegram
 Iuppiter atque imis Typhona reverberat arvis. 170

Prima tenent illinc patriis Absyrtus in armis
 et gener ingentesque inter sua milia reges.
 at circa Aesoniden Danaum manus ipsaque Pallas
 aegide terrifica, quam nec dea lassat habendo

cum eo, qui erat in pugna Iovis contra Gigantes; de prima com-
 paratione cfr. Hom. Il. II, 144 seqq., 459 seqq.; de altera Il. II, 468
 seqq.; de tertia Il. II, 782; vid. etiam Pind. Pyth. 9, 82 seqq. Atque
 etiam vituperandus est Valerius, quod duas priores comparationes
 in unum confundit, neque v. 170 *atque* coniunctio sententiae prorsus
 accommodata videtur, cum alio tempore Iuppiter in pugna contra Gi-
 gantes fulmina iaculatus sit, alio Typhonem coercuerit.

165. *volucrum clamor* Vat., *clamor volucrum* Schenkl.

168. *intus* Vat., *ictus* Heinsius; imitatus haec verba videtur
 Stat. Theb. XII, 656 *icta gemit tellus*; cfr. Claud. rapt. Pros. III, 235
 seq. *tremefactaque nutat Insula cornipedum pulsu*; Sil. IV, 294.

170. De *Typhone* vel Typhoeo cfr. ad II, 24 et IV, 236; *rever-*
berat i. e. verberando reprimat, coercet; sed cum in Vat. sit *typhea*
verberat, fortasse praestat scribere *Typhoea verberat*.

171. Post longam exercitus Scythici descriptionem Valerius de-
 fessus quasi describendo paucissima addit de Aeetae exercitu neque
 ubi sedem habuerint milia illa v. 172 commemorata ullo modo in-
 dicat; cfr. quae dicta sunt ad V, 606.

172. *gener* est sponsus Medae Styrys Albanus; sic Verg. Aen.
 II, 342 Coroeus sponsus Cassandrae *gener Priami* vocatur; aliud
 est quod Tib. III, 2, 14 se generum matris Neerae amicae vocat;
 cfr. infra v. 274.

174. *quam nec dea lassat habendo*; locus mea sententia a nullo
 recte explicatus, quem sic interpretor: 'dea aegide gestanda non
 fatigatur'; lassandi vox insolitam verbi intransitivi habet notionem, cuius
 unum saltem exemplum in promptu est apud Senec. ep. 52, 5 *alterius*
(aedificii) fundamenta lassarunt; non autem praeter rationem linguae
 Latinae hanc notionem statui docent multa verba primae coniugationis
 ab adiectivis derivata. Ut mittam ea, quae semper notionem in-

nec pater horrentem colubris vultuque tremendam 175
 Gorgoneo. nec semineces ostendere crines
 tempus adhuc primasque sinit concurrere pugnas.
 impulit hos contra Mavors pater et mala leti
 Gaudia Tisiphoneque caput per nubila tollens
 ad sonitum litui mediaque altissima pugna 180
 necdum clara quibus sese Fuga mentibus addat.

transitivam habent velut *aegrotare anhelare conterminare* al. atque etiam ea, in quibus notiones transitiva et intransitiva fere pariter in usu fuerunt, ut *durare festinare*, denique ea, quae saepius cum notione intransitiva scripta reperiuntur, ut *incommodare perdurare quadrare*, ea sola afferam, quorum significatio intransitiva rarior est: *adulterare aequare* (aequum facere, aequum esse) *alternare consociare* (Plant. Rud. 551) *fuscare* (Stat. silv. III, 4, 66) *humectare* (Plin. nat. hist. X, 10; XI, 145) *maturare pandare* (Vitruv. II, 9) *quassare reciprocare siccare tardare*.

habendo i. e. *gestando, tractando*; cfr. Lucr. I, 312 *anulus in digito subter tenuatur habendo*; Ov. am. I, 8, 51 *vestis bona quaerit haberi* i. e. veste bona utendum est; Verg. Aen. XII, 88 seq. *simul aptat habendo Ensemque clipeumque et rubrae cornua cristae*; Tac. ann. I, 9 *quae (arma) neque parari possent neque haberi per bonas artes*; sic legitur *caerimonias habere* ann. XI, 15; *provinciam avare hab.* XIII, 30, al.

Aegide Minerva milites inflammat apud Hom. Il. II, 446 seqq.

176. Cur capitis Gorgonei crines *semineces* poeta dixerit, non satis liquet. Phil. Wagner ann. phil. 89, 393 putat esse languidos atque erigi dea irascente coll. Verg. Aen. VII, 450, qui locus non quadrat, quippe ubi poeta de vivis Furiae serpentibus dicat.

177. *concurrere pugnas*: cfr. Verg. georg. I, 318 *omnia ventorum concurrere proelia vidi*; Luc. I, 40 *ultima — concurrant proelia*.

178. De sententia cfr. Hom. Il. IV, 439, ubi ab altera parte Mars, ab altera Minerva milites instigat.

mala leti Gaudia mira fortasse videntur, quamvis notum sit studium poetarum Romanorum notiones quas nos vocamus abstractas tanquam personas fingendi, de quo cfr. ad II, 204, sed Verg. quoque Aen. VI, 278 commemoravit *mala mentis Gaudia*, quae sedeant in faucibus Orci.

179. *Tisiphone* pugnae interest etiam III, 214.

181. Ut hoc loco *Fuga*, sic Pavor est in comitatu Martis Stat.

Illi ubi consertis iunxere frementia telis
 agmina virque virum galeis adflavit adactis,
 continuo hinc obitus perfractaque caedibus arma
 corporaque, alternus cruor alternaeque ruinae; 185
 volvit ager galeas et thorax egerit imbres
 sanguineos; hinc barbarici glomerantur ovatus,
 hinc gemitus, mixtaeque virum cum pulvere vitae.
 Caspius Aeaeum correpto crine Monesen
 abstulit; hunc pariter Colchi Graique sequuntur 190

Theb. III, 425; cfr. omnino quae ad II, 204 dicta sunt. Ceterum
clara pro eo quod est *clarum* simili attractione scribitur, ut permulta
 apud comicos imprimis poetas, veluti Plaut. Asin. 60 *meam uxorem*
 — *scis qualis sit*, vel apud Ciceronem, ut orat. 68 *seiuunctus orator a*
philosophorum eloquentia — *explicandus est nobis qualis futurus sit* al.

182. *consertis* — *telis*; dicitur *manus bellum pugnam proelium*
conserere, sed Lucan. scripsit V, 708 *coit consertis puppibus agmen*.

183. Cfr. descriptionem pugnae orientis apud Hom. Il. IV,
 446 seqq.; modum excedit in simili descriptione Stat. Theb. VIII,
 410 seqq.

virque virum galeis adflavit adactis; Wagner: 'ita implicantur, ut
 levi ventulo motis galearum cristis faciem sibi invicem tangerent';
 sed ita potius interpretandum videtur, tam prope inter se venisse
 viros, ut galea galeam et spiritus ex ore veniens os alterius contin-
 geret; ne Burmann quidem locum recte intellexit. Paullo aliter rem
 expressit Verg. Aen. X, 361 *haeret pede pes densusque viro vir*; cfr.
 Hom. Il. XIII, 131 seqq.; de adigendi verbo vid. Stat. Theb. V, 213
nec segnius illa tenentis pone adigit costas.

186. *erigit* Vat.; *egerit* cod. Carr.; *imbres sanguinei* solita super-
 latione scripti sunt; cfr. Stat. Theb. I, 437 *putresque sanguineo videt*
imbre genas.

187. *glomerantur ovatus*: glomerare dictum praeter consuetudinem
 de re, quae non sub oculos cadat, sed cfr. Sil. II, 221 *glomerant* —
murmur.

188. *mixtaeque virum cum pulvere vitae*: etiam hoc praeter con-
 suetudinem scriptum pro corporibus adhuc viventium, quae vulneribus
 confecta in pulverem labuntur. Minus recte Caussin intellegit *vitam*
sanguinem coll. Verg. Aen. IX, 349 *purpuream vomit ille animam*.

missilibus; rapit ille necem praedamque relinquit,
nec sociis iam cura viri. Dipsanta Caresus
Strymonaque obscura spargentem vulnera funda
deicit; Albani cadit ipse Cremedonis hasta,
iamque latet currusque super turmaeque feruntur.

195

Processere Melas et Idasmenus; incipit hasta
ante Melas, levis ast abies elusit utrumque.

191. *rapit ille necem*: cum Caspius missilibus premeretur, celeriter obtruncato hoste cadaver relinquere cogitur; de rapiendi verbo cfr. ad V, 271.

192. Sociis non iam cura est, ut cadaver viri, cui opem ferre non potuerint, e pugna efferatur, sed id potius agunt, ut mortuum ulciscantur. At non recte *Caresum* editores Colchum putant, *Dipsantem* et *Strymonem* Scythas, cum poeta narret Caresum Cremedonis Albani hasta cecidisse; qui autem ex Albanis aderant, ab Colchorum partibus stetisse certissimum; Caresus igitur hostis eorum erat atque Scythes, Dipsas et Strymon Colchi. In errorem viri docti eo inducti videntur, quod putaverunt iam postam enarrare, quomodo socii mortem Monesis ulti sint, sed hoc exponere praetermisit.

193. *obscura spargentem vulnera funda* i. e. ex insidiis funda vulnerantem; *vulnera* si quis volet, interpretetur per metonymiam dicta esse pro lapidibus, quibus vulnera fiunt, cfr. ad III, 197.

194. *deicit* sc. de statu, i. e. interficit, cfr. v. 218; 552; Verg. georg. III, 421; Aen. X, 319; 753; XI, 642; 665; 833; Phaedr. II, 1, 1; Coripp. Ioh. IV, 778; 971; 992; VII, 530; 549; 592; etiam in prosa oratione invenitur. Cfr. ad I, 191.

195. *latet* sc. prostratus sub pedibus equorum et virorum.

196. *Melas*, unus ex Phrixi filiis: V, 461.

197. *incipit hasta*; cfr. 167 *floribus incipit annus*; omnino interdum incipiendi verbum, ut in nostra lingua 'anfangen', invenitur non addita notione actionis, cuius fit initium; vid. IV, 206 *incipite o iuvenes* sc. pugnare; cfr. praeterea inter alia Verg. ecl. V, 10, IX, 32, X, 6, Iuv. sat. IV, 34 *incipere* (canere); Aen. IX, 741 (pugnare); Hor. sat. II, 3, 6 et Mart. II, 64, 5 (dicere); Tib. IV, 1, 3 *incipiam* (canere); Prop. II, 20, 36 *incipio* (amare); Sen. Phaedr. 599 *incipere* (agere); (Plaut. Poen. 974 *incipere* (agere)). Solus Valerius ablativum addidit pendentem ab eo verbo, quod mente addendum est.

197. *abietem* dixit hastam poeta ex imitatione Vergilii Aen. XI, 667; cfr. etiam Sil. IV, 255 et Val. ipsum infra v. 236.

ensibus inde ruunt; prior occupat aere citato
cassidis ima Melas; infracta est vulnere cervix.
mixta perit virtus: nescit cui debeat Ocheus
aut cui fata Tyres. dum sibila respicit Iron
cuspidis Argivae, Pyliam latere accipit hastam.

200

Viderat Hyrcanos paribus discurrere fratres
Castor equis, pater armento quos dives ab omni
nutrierat fatisque viam monstrarat iniquis.
tum magis atque magis peditem candore notato
Tyndariden incendit amor, simul obvius hastam
pectus in adversum Gelae iacit alipedemque

205

198. *aere citato* i. e. gladio celeriter adacto: Sil. IV, 536 *citato* — *hastam*; IX, 592 *citato* — *ense*; Stat. Theb. VIII, 125 *arma citato*; non facile autem dictum invenietur *aes* pro ferro. gladio; Ovidius posuit met. VIII, 32 pro galea, Enn. trag. 16 R. pro clipeo.

, *prior occupat* — *cassidis ima*; abundantia quadam *prior* additum est ad *occupat*, de quo idem dicendum, quod supra de *incipit* verbo, cfr. Verg. Aen. IX, 770; X, 699; Sil. V, 236; XVII, 470 al.

200. *perit virtus*: Ov. fast. II, 227; Luc. IV, 491; *mixta virtus* audaci brevitate dictum: viri sunt fortes aliis mixti, nos 'im Getümmel'.

202. *cuspidis Argiva* Nauplii est, *Pyli* hasta Nestoris vel Periclymeni; de sententia cfr. Sil. IX, 367 seqq.

203. *Hyrcani fratres* sunt Gelas v. 208 et Medores v. 211.

discurrere i. e. modo huc modo illuc currere, sic Luc. X, 359 Cleopatram dicit inter maritos *discurrentem*; Paul. Nol. XVIII, 276 *quo modo discurrant? quo deferar?* Suet. Calig. 19 *non magis Gaium imperaturum, quam per Baianum sinum equis discursurum*.

204. *pater armento quos dives ab omni nutrierat* i. e. separatos ab omni armento; aliquo modo similis est locus Ov. her. XVII, 69 *a Veneris facie non est prior ulla tuaque* i. e. Veneris tuaque facie excepta nulla pulchrior est; *separatim eos ab illis se consulturos* scripsit Liv. XL, 47, 4; *seorsus a ceteris* Curt. VII, 2, 37.

205. *fatisque viam monstrarat iniquis*; ex eis quae sequuntur apparet poetam verbis per se obscuris dicere voluisse eo, quod pater equos insigni pulchritudine aluisset, fatum eum paravisse filiis, qui his equis utebantur; etenim Tyndarides amore equorum captus impetum in fratres facit.

206. *tum magis atque magis*; Verg. georg. III, 185.

insilit excusso victor duce; risit ab alta
 nube pater prensisque equitem cognovit habenis. 210
 at pariter luctuque furens visuque Medores
 Tyndariden petit et superos sic voce precatur:
 'hunc age — vel caeso comitem me reddite fratri;
 primus at hic nostra sonipes cadet impius hasta,
 credita qui misero non rettulit arma parenti 215
 meque venit contra captivaque terga ministrat'.
 dixerat; Actaei sed eum prior hasta Phaleri
 deicit; ad socias sonipes citus effugit alas.
 Quis tibi fatales umquam metuisset Amyclas
 Oebalamque manum, tot, Rhyndace, montibus inter 220

209. *constitit* Vat., *insilit* Heinsius. *risit ab alta nube pater*: Stat. Theb. VIII, 455 *hunc laudat ab alto Iuppiter*; Ach. I, 643 seq. *risit chorus omnis ab alto Astrorum et tenerae rubuerunt cornua Lunae*.

211. *luctuque furens visuque Medores*; non prorsus pari ratione grammatica ablativi *luctu* et *visu* cum participio coniuncti sunt: luctus plenus est Medores propter necem Galae et praeterea furit propter visum, quod Castorem equo interfecti fratris vehementem videt.

213. *age — reddite*, cfr. ad III, 311; de sententia cfr. Ov. met. III, 58 seq.; locus non ab omni suspicione liber, cum inaudita brevitate (nam figurae aposiopesi nullus est hic locus) expressus, cum Valerius debuerit dicere *hunc sinite me interficere*; auget suspicionem *vel* particula, pro qua propter sententiam *aut* flagitatur. Baehrens edidit *nunc age* et in versu, qui sequitur. *primus vel nostra sonipes cadat*.

214. *et* Vat., at Schenkl. De collocatione at coniunctionis cfr. ad IV, 85.

217. *Actaei — Phaleri*, cfr. I, 398 seqq.

219. *fatales — Amyclas*: quippe ubi Castor sit natus.

220. De sententia cfr. Hom. Il. I, 156 seq. $\eta\ \mu\acute{\alpha}\lambda\alpha\ \pi\omicron\lambda\lambda\acute{\alpha}\ \mu\epsilon\tau\alpha\beta\acute{\iota}\ \omicron\upsilon\rho\acute{\epsilon}\alpha\ \tau\epsilon\ \sigma\kappa\acute{\iota}\omicron\upsilon\epsilon\nu\tau\alpha\ \theta\acute{\alpha}\lambda\alpha\sigma\sigma\acute{\alpha}\ \tau\epsilon\ \epsilon\chi\eta\epsilon\sigma\sigma\alpha$.

tot — montibus inter diviso; de adverbio *inter* cfr. ad V, 336; hoc autem loco est pro attributo 'durch so viele dazwischen liegende Berge getrennt'; sic III, 362 *inde dies* 'der darauf folgende Tag'; V, 337 *ingenti circum stupefacta profundo* 'stutzig durch die sie rings umgebende Tiefe'; Catull. IV, 10 *iste post phasehus*; vid. ad III, 362.

diviso totidemque fretis? cadit impiger una
 inguine transfosso clari Taulantis alumnus
 semidea genetrice Tages, cui plurima silvis
 pervigilat materna soror cultusque laborat.
 tenuia non illum candentis carbasa lini,
 non auro depicta chlamys, non flava galeri
 caesaries pictoque iuvant subtegmine braciae.
 iamque novus mediae stupefacta per agmina pugnae
 vadit eques densa spargens hastilia dextra,

225

221. *totidemque fretis solita superlacione dictum.*

223. *semidea genetrice* i. e. Nympha matre; sic *semideae* Dryades dicuntur Ov. her. IV. 49; Fauni Nymphae Satyri Silvani met. I, 192; Pan *semideum pecus* Stat. Theb. VI, 112; *semidei parentes* dei marini Theb. IX, 376.

cui *plurima silvis pervigilat materna soror*; de sententia horum verborum interpretes in diversas quasi abeunt partes; Heinsius pro *silvis* proposuit *telis*; Burmann putat latere nomen proprium maternae scilicet sororis, Schenkl *silvas* intellegit iugum textorium 'Webebaum'; at tam obscure poeta non potuisse scribere videtur. Equidem coniungendo *plurima materna soror* explico multas nymphas, sorores matris in silvis tenuissima et artificiosissima vestimenta filio sororis confecisse. *plurima soror* dictum ut *plurimus honos* I, 677, quo loco nonnulla alia exempla allata sunt. *cultus* substantivum ad ornatum corporis significandum raro in plurali adhibetur, sed invenitur vel apud Tac. ann. XVI, 31 *cultus dotales* 'Brautschmuck'; cfr. ann. XIII, 13.

225. *candentis lini* 'schneeiges Linnen'.

226. *auro depicta chlamys*; cfr. Man. V, 260 *veris depinget prata figuris*; Suet. Cal. 52 *depictas gemmatasque indutus paenulas*.

flava galeri caesaries: cum toto hoc loco Valerius de vestimentis loquatur, caesariem non licet interpretari capillum. Wagner intellegit cristam galeae; sed neque galerus potest dici pro galea neque caesaries pro crista; *caesaries* dici videtur a poeta de crinibus pellis ferinae, ex qua galerus factus erat, cfr. Verg. Aen. VII, 688 seq. *fulvosque lupi de pelle galeros Tegmen habent capiti*; Gratt. cyn. 272 *discretaque collo caesaries* (sc. canum); diacernitur galerus a casside Stat. Theb. IV, 302 seq.

229. Verg. Aen. XI, 650 *lenta manu spargens hastilia denset*, quod Valerius paullum immutavit; *densa* neutrum pluralis est atque positione quamquam rara vocalis a producitur.

fulmineumque viris profundens ingerit ensem 230
 huc alternus et huc; cum saevior ecce iuventus
 Sarmaticae coiere manus fremitusque virorum
 semiferi; riget his molli lorica catena;
 id quoque tegmen equis; at equi porrecta per armos
 et caput ingentem campis hostilibus umbram 235
 fert abies obnixa genu vaditque virum vi,

230. *fulmineus ensis* 'blitzend' et de splendore dicitur et de celeritate ictus; sic Verg. Aen. IV, 580; IX, 441; Luc. VI, 239; Stat. Theb. X, 272; Coripp. Ioh. II, 155; IV, 1086; VI (V) 657; VIII (VII) 593; cfr. Ov. am. II, 2, 64 *non stricto fulminat ense manus*; Val. III, 119; Ser. Samm. 825 *fulmine gladii — affligier*; multo autem saepius de dente apri dicitur, ut Ov. met. I, 305; X, 550; fast. II, 232; artis II, 374; Stat. Theb. II, 470; VI, 868; XI, 530; Sil. I, 421 al.

profundis Vat., *profundens* cod. Monac., quod interpretor *sternens*, cfr. Lucr. IV, 757; VI, 744 *praecipitesque cadunt molli cervice profusae in terram*; Amm. XIX, 1, 7 *contortâ ballistâ filium eius primae pubis adulescentem — thorace cum pectore perforato profudit*.

231. *huc alternus et huc*: IV, 266; cfr. etiam Verg. Aen. IX, 57.

232. *fremitus virorum* dictum pro viris frementibus, vid. ad I, 159.

233. *molli lorica catena*; loricam hamis consertam poeta dicit, quae facile se ad corporis figuram applicet.

234. *quis age qui* Vat., *equis at equi* ed. Ald.; *id quoque tegmen equis*: de collocatione quoque coniunctionis cfr. ad I, 360. Ceterum Valerius Verg. Aen. XI, 770 seq. secutus transtulit usum equorum cataphractorum ex suis temporibus ad aetatem heroum; cfr. Serv. ad Vergilii locum; ipsis Sarmatis tales equi tribuuntur Tac. hist. I, 79.

porrecta per armos — *abies* i. e. praeter armos quasi exiens; sic Ov. met. VI, 237 de equite labente *per colla — iubasque voluitur*; VIII, 287 *per armos spuma fluit*; fast. VI, 514 *effusis per sua colla comis*.

235. Nimia superlatione magnitudinem hastae describit Valerius, cfr. Stat. Theb. XII, 730 seqq. et ad Val. V, 175.

236. *abies obnixa genu*: Sil. XV, 684 seq. *sustentata genu per campum pondera conti Sarmatici prona adversos urgebat in hostes*.

vadit equum, docilis relegi docilisque refingi
 atque iterum medios non tardior ire per hostes.
 orbibus hos rapidis mollique per aequora Castor
 anfractu levioris equi deludit anhelos 240
 immemoresque mori; sed non isdem artibus aequae
 concurrunt ultroque ruunt in funera Colchi.
 Campesius impacta latus inter et ilia quercu
 tollitur ac mediam moriens descendit in hastam.
 Oebasus infestum summisso poplite Phalcen 245
 evasisse ratus laevum per luminis orbem
 transigitur; tenerae liquuntur vulnere malae.
 contra autem geminis fidens thoracibus ictum

237. *docilis relegi docilisque relinqui* Vat., at cur Sarmatarum potissimum hastae vocentur dociles relinqui, prorsus non intellegitur, cum nulla machinatione opus sit ad hastam relinquendam idque cuivis militi omnium facillimum sit; itaque scripsi *refingi* i. e. in pristinum statum restitui, quod infra 254 verbis *recollectam rursus locat* exprimitur; cfr. Verg. georg. IV, 202 (apes) *aulasque et cerea regna refingunt*.

238. *altior* Vat., *tardior* Heinsius.

240. *deludit anhelos immemoresque mori*; haec adiectiva per prolepsin dicta sunt: reddit Castor eos anhelos et incautos deludendo; de sententia cfr. Sil. VII, 643 seqq.

243. *Campesius*: V, 590.

latus inter; de collocatione vid. ad I, 151. *quercu*: hasta, ut *abies* 236.

244. Campesius tollitur de equo et pondere corporis usque ad mediam partem hastae delabitur; *descendere* pro delabendo legitur etiam VII, 592; eandem sententiam Lucanus III, 725 his verbis expressit *adiuvitque suo procumbens pondere ferrum*.

245. *Oebasus* Colchus interficitur a *Phalce* Scythia (v. 88), hunc autem interficit Argus v. 554.

246. *laevum per luminis orbem*; de hac enallage cfr. ad III, 4 et Luc. VI, 216.

247. *tenero liquuntur* Vat., *tenerae liquuntur* cod. Carr.; *liquuntur* i. e. manant, cfr. Sil. XIII, 487 *cadavera — putri liquentia tabo*; *vulnere* autem dicitur pro sanguine, quod vulnere efficitur, ut Verg. Aen. XI, 669 *moriensque suo se in vulnere versat*, quod imitatus est Sil. V, 577.

248. Opponitur Oebaso, qui genibus nixum se effugere posse putavit ictum hastae, *Sibotes*, qui temere loricae confidit.

sustinet et gladio Sibotes ferit ultima teli,
 nequiquam; iam cuspis inest, nec fragmina curat 250
 Ambenus et trunco medium subit Ocrea ligno.
 seminecem Taxes Hypanin vehit atque remissum
 pone trahit fugiens et cursibus exuit hastam;
 dumque recollectam rursus locat, inruit ultro
 turbatumque Lacon et adhuc invadit inermem. 253
 impulit adverso praeceps equus Onchea conto

249. *sustulit* Vat., *sustinet* Heinsius. Sibotes cum in eo est, ut cuspidem teli gladio feriat, ipsa cuspis in corpus infigitur, sed tamen prope cuspidem telum gladii ictu fractum est, quod non curans Ambenus trunco ligno alios interficit. Ambenum et Taxem Scythas, Ocreum et Hypanim Colchos esse apparet.

251. *subit Ocrea*: aggreditur; cfr. infra 322; Verg. Aen. X, 877; Sil. IX, 382; Stat. Theb. II, 474; X, 274.

252. *Hypanin transfixum* parumper hasta portat et trahit *Taxes* donec vehementi cursu telum ex corpore extrahitur; cfr. Sil. XV. 686 *tum quoque transfixum telo per membra per arma — asportabat ovans*; parma sola sic portatur apud Stat. Theb. VIII, 497 (parmam) *summa fugiens in cuspidem portat*.

remissum paullo obscurius dictum, sed videtur recte Burmann explicasse: primo portat Hypanin, 'deinde vulnere debilitatum et confectum in terramque pondere suo delapsum post se trahit'; membra morte remittuntur, languescunt, sic Ovidius her. XVIII, 197 *digitos sopore remissos* vocat et met. IV, 229 *digitos metu remissos*.

253. *cursibus exuit hastam* i. e. extraxit ex corpore, cfr. Stat. Theb. IX, 76 *exuerat vagina turbidus ense*; 287 *magnoque e vulnere telum exuit*; X, 271 *exuit ense fulmineum*.

256 seqq. Locus obscurissimus; longum est omnes explicandi conatus afferre atque de eis iudicium facere; mihi quidem haec videntur statuenda: *adverso* — *conto* dativus est intellegendus pendens ab *impulit* verbo, cum autem contus proprium sit telum Scytharum. Oncheum, qui invitus in tale telum ab equo, quem retinere non iam potest, impellitur, Colchum esse necesse est; tum ante 258, non post hunc versum, ut suspicatus est Thilo, videntur nonnulla excidisse. 'cum praesertim', inquit Thilo, 'comparatio, quae sequitur, cum eis, quae praecedunt, nullo vel tenuissimo filo cohaereat'; accedit quod, ut nunc se res habet, versus 258 et 259 nullo modo explicari possunt neque quidquam coniecturis *adsedit* vel *accepit* proficimus; pro

nequiquam totis revocantem viribus armos.

. . . . .
in latus accedit sonipes; accedit et ipse
frigidus; arma cadunt, rorat procul ultima cuspis:
qualem populeae fidentem nexibus umbrae
siquis avem summi deducat ab aere rami,
ante manu tacita cui plurima crevit harundo;
illa dolis viscoque super correpta tenaci
implorat ramos atque irrita concitat alas.

280

Parte alia infestis (nam fors ita iunxit) in armis
Styrus adest, laetusque virum cognoscit Anausis,
et prior 'en cuius thalamis Aetia virgo

285

---

priore *accedit* non improbabiliiter Bury Hermathen. VIII, 412 *ecce cadit* coniecit. In praefationis p. XLVII Thilo sententia sua mutata locum refert inter eos, quos poeta non emendaverit.

259. *frigidus*: moribundus, cfr. Verg. Aen. IX, 415; XI, 818; Coripp. Ioh. IV 768; de mortuo dicitur Verg. georg. IV, 506; Stat. Theb. IX, 898; XII, 29.

260. *populeae* — *umbrae* i. e. densorum ramorum populi: *umbra* non raro ponitur pro arbore umbram efficiente; *populea umbra* legitur Verg. georg. IV, 511; id autem audacius, quod *nexus umbrae* dicuntur, qui sunt ipsorum ramorum, sed cfr. *caesa* — *umbra* VII, 55; *virides umbrae* Stat. Theb. XI, 592; *virentes* IV, 797; *frondentes* Sil. XII, 354; *viridis caligo* Auson. Mos. 15; *ignis* — *populatur* — *umbras* Sil. IV, 679; *radiatilis umbra* Venant. Fort. vitae Mart. II, 286. Sed illud audacissimum, quod dicitur avis deduci *ab aere summi rami*. Imitatus videtur poeta Verg. georg. II, 123 *aera vincere summum arboris*; sed Vergilius loquitur de sagitta, quae per aera super arborem volat, Valerius de ave, quae sedet in ramo.

262. *cui plurima crevit harundo*: harundo harundini inclusa subito in altum tendebatur: in summa autem harundine viscum erat, ad quod avis adhaeresceret; de hac aucupii ratione cfr. Plaut. Bacch. 51; Prop. IV, 2, 33; Mart. IX, 54, 3; XIV. 218; Petron. c. 109; Sil. VII, 674 seqq.; Oppian. cyn. III, 487 et accurate disputantem Zacherum Herm. XIX. 433 seqq.

263. *sequaci* Vat., *tenaci* Friesemann.

265. *inanis* Vat., *in armis* ed. Bon. et Ald.

266. *anausim* Vat., *Anausis* Caussin; de Anausi vide supra v. 43.

dicta manet nostrosque feret qui victor amores.
 non' ait 'invitoque gener mutabere patri'.
 tum simul adversas conlatis cursibus hastas 270
 coniciunt; fugit adductis Albanus habenis
 saucius atque datum leto non sperat Anausin,
 nec videt. ille autem telo moribundus adacto
 'ad soceros pactaeque sinus en coniugis', inquit
 'Styre, fugis, vulnus referens, quod carmine nullo 275
 sustineat nullisque levet Medea venenis'.
 dixerat, extremus cum lumina corripit error,
 voxque repressa gelu percussaue vertice tellus.
 Hinc animos acies auget magnoque doloris
 turbine Gesandrum Mavors rapit: ille morantes 280

269. *ait* ad alteram demum sententiam additum offensioni fuit nonnullis, sed cfr. IV, 79; de *non* particula sine verbo posita cfr. Verg. Aen. IX, 208.

272. *atque — non sperat*: cfr. IV, 154 *atque — ne temnite*.

274. *ad soceros* 'Schwiegereltern', cfr. I, 403; Verg. Aen. II 457; X, 79; Ov. met. III, 132.

276. *quod carmine nullo sustineat* i. e. cohibeat coerceat, ne longius progrediatur, eadem ratione hoc dictum est, ut impetum equum agmen currum flumina gradum sustinere. Ceterum Anausis votum non impletum esse apparet ex VIII, 298 seqq., ubi Argonautae fugientes a Styro acerrime impugnatos esse poeta narrat.

277. *lumina corripit error*; oculi morientium *errare* dicuntur apud Verg. Aen. IV, 691; substantivum ipsum legitur Stat. silv. V, 1, 170 *oculisque novissimus error* et Theb. XII, 777 *oculis extremo errore solutis*.

278. *voxque repressa gelu*; de torpore mortis *gelu* ut frigus dicitur etiam apud Luc. IV, 653; *gelida mors* Ov. am. II, 9, 41; met. XV, 153; *letum* Lucr. III, 528; *gelida ora* de moriente Stat. Theb. XI, 56.

279. *magnoque dolores* Vat.; *magnoque doloris* cod. Carr.

280. *doloris turbine* mens vehementissime agitur, cfr. Ov. am. II, 9, 28 *nescio quo miserae turbine mentis agor*; saepius adiectivum *turbidus* indicat animum vehementer commotum et agitatam: infra v. 293; Verg. Aen. X, 648; 763; XI, 742; XII, 10; 671; Sil. I, 477; V. 380; XII, 417; Stat. silv. III, 1, 39.

increpat et stricto sic urguet Iazygas ense:
 'nempe omnes cecidere senes, nempe omnis ademptus
 ante pater. quae vos subito tam foeda senectus
 corripuit fregitque animos atque abstulit iras?
 aut mecum mediam, iuvenes, agite ite per urbis 285
 Argolicamque manum, aut caris occumbite natis'.
 inruit et patrias coeptis ferus advocat umbras:
 'sancte mihi Vorapte pater, tua pectora nato
 suggere nunc animamque parem, si fata peroso
 tarda tibi turpesque moras non segnius ipsi 290
 paruinus parvique etiam didicere nepotes'.
 haec ait, auditusque Erebo. tunc corripit ensem
 turbidus et furiis ardens quatit arma paternis.
 indigenis sacratus aquis magnique sacerdos
 Phasidis Arctoïs Aquites errabat in armis, 295
 (populeus cui frondis honor conspectaque glauco

282 seqq. cum acerba obiurgatione dixit Gesander. Nempe, inquit. putabam omnes senes ex more a nobis interfectos esse (cfr. 122 seqq.), sed me errasse video, cum vos tam foeda senectute correptos conspiciam.

285. *urbem* Vat., *urbis* Madvig advers. crit. II, 147. Sententia haec est: aut mecum fortissime pugnantes gloriosa morte occidite, aut pugna detrectata turpem senectutem nacti a filiis interficiemini.

286. *occumbite natis*: de occumbendi verbo cum dativo personae iuncto cfr. Luc. IX, 129; Sil. V, 260; Claud. de bell. Poll. 75; multo saepius sic constructum legitur *succumbere*.

288. *sancte* — *pater*: Verg. Aen. XI, 158 *sanctissima coniux*; sic alloquitur Evander uxorem mortuam.

291. *eam* Vat., *etiam* ed. Bon., sc. patri parere.

295. *Arctoïs* — *errabat in armis* i. e. in exercitu Scythico; de *armis* pro viris armatis scriptis cfr. ad II, 312; de Scythiis autem, qui auxilium ferebant Persae, in Arctoa regione habitantibus vid. V, 272.

296. *populeus* — *frondis honor*; populus aquae amantissima propria fluviorum arbor est ideoque ad ripas consita, cfr. V, 185; Verg. Aen. VIII, 32; georg. II, 13; itaque ut coma deorum fluvialium arundine ornata, saepius dicitur, sic interdum fronde populea,

tempora nectuntur ramo) te, Cyrne, parentis
 immemorem durae cupiens abducere pugnae;
 iamque omnes impune globos diversaque lustrans
 agmina non usquam natum videt. utque iterum instat 300
 vociferans, iterum belli diversa peragrat,
 lancea caeruleas circum strepit incita vittas,
 opprimit admissis ferus hinc Gesander habenis.
 ille manum trepidans atque irrita sacra tetendit,
 'teque per hanc, genitor', inquit 'tibi si manet, oro 305
 canitiem, compesce minas et, si tibi natus,
 parce meo'. dixit. contra sic victor adacto
 ense refert: 'genitor, turpi durare senecta
 quem mihi reris adhuc, ipse hac occumbere dextra
 maluit atque ultro segnes abrumpere telas. 310

ut apud Sil. IV, 726, eademque fronde ornatus est sacerdos fluvii; de figura enallages, cum dici deberet *populeae frondis honor*, vid. ad III, 4.

conspectaque glauco tempora nectuntur ramo; his verbis nihil novi continetur, sed quae antea dicta sunt accuratius describuntur; *conspecta tempora* sunt conspicua, insignia, cfr. Verg. georg. III, 17; Aen. VIII, 588; Ov. met. IV, 795; XIII, 794; *nectuntur* i. e. cinguntur, vid. ad v, 136.

300. *natum* om. Vat., add. Loebach, stud. p. 11; *adque* Vat., *utque* Burmann; *intrat* Vat., *instat* Heinsius.

302. Primo lanceam in sacerdotem conicit Gesander, sed cum ea innoxia praetervolasset caput, equo admisso gladio eum interficit.

303. *hunc* Vat., *hinc* Burmann; *admissis habenis* scripsit Valerius pro equo admisso, sed multo audacius dixit Verg. Aen. XI, 765 *hac iuvenis furtim celeris detorquet habenas* et Claud. in Prob. cons. 1 *sol qui flammigeris mundum complexus habenis Volvis — saecula*.

304. *sacra tetendit*, quae manibus gestabat; ea accuratius indicare poeta nimiae brevitatis studiosus praetermisit: quanto melius rem gessit Hom. Il. I, 14 seq.!

305. *genitor*; cfr. ad II, 225.

306. *sicubi nato* Vat., *si tibi natus* Koestlin Philol. 50, 736; 'si tibi pater est, meae senectuti, si tibi filius, meo nato parce'.

307. *victor* significanter is dicitur, qui sine dubio victurus est.

310. *metas* Vat., *telas* scripsi, i. e. Parcarum fila; *meta* abrumpi non potest, vita ipsa abrumpitur, antequam ad metas pervenit. At-

et tibi si pietas nati, si dextra fuisset,
haut medii precibus tereres nunc tempora belli,
praeda future canum. iuveni sors pulchrior omnis:
et certasse manu decet et caruisse sepulchro'.
dixerat; ille deos moriens caelumque precatur, 315
dextera ne misero talis foret obvia nato.

Te quoque, Canthe, tui non inscia funeris Argo
flevit ab invita rapientem tela carina.
iam Scythicos miserande sinus, iam Phasidis amnem
contigeras, nec longa dies, ut capta videres 320
vellera et Euboicis patrios de montibus ignes.
illum, ubi congressu subiit Gesander iniquo,
territat his: 'tu, qui faciles hominumque putasti

que ne mireris Scytham barbarum de filis vitae abruptis loqui, con-
feras velim, quae infra dicit de remis, velis, moenibus Argivorum,
quae nunquam vidit. Talia poeta non anxie curavit.

312. *medii* — *tempora belli*; cfr. Verg. Aen. II, 533 *in media iam morte tenetur*; Sil. II, 665 *inter medios caedum furores*; V, 409 *reposita Tempora promissae media iam morte senectae*; Verg. georg. III, 331 *aestus medii*.

313. *omni* Vat., *omnis* Lennep, vid. stud. Vindob. V, 141; recte contulit Koch coniect. p. 22 Hom. II. XXII, 71 seqq. *νέψ δέ τε πάντ' ἐπέσκεν* 'Ἀρηικταμένω, δεδαῖγμένω ὄξεϊ χαλκῷ Κείσθαι' πάντα δὲ καλὰ θανόντι περ ὃ τι φανήη.

314. *caruisse* fere idem atque *in morte non adeptum esse*.

317. Canthum in Libya moriturum esse Apoll. indicat I, 80 (Orph. Arg. 141), mortem ipsam narrat IV, 1483 seqq.; at pugna eum casurum in campo Aeaeo significaverat Valerius I, 451.

non inscia funeris Argo sc. instructa trabe illa fatidica, de qua vid. ad I, 301.

318. *rapientem tela*, cfr. ad I, 255.

320. *nec longa dies*, sc. tibi data, cfr. ad I, 489.

322. *congressu* — *iniquo* i. e. hostili; non recte Wagner verba intellexit.

323. *faciles hominumque putasti has* — *domos* i. e. hospitales qualesque esse solent hominum; facili translatione de domibus dicitur, quod proprie ad homines pertinet.

Ceterum perquam infeliciter rem gessit Valerius, quod loco ali-

has, Argive, domos, alium hic miser aspicias annum
 altricemque nivem festinaque taedia vitae. 325
 non nos aut levibus componere bracchia remis
 novimus aut ventos opus expectare ferentes;
 imus equis, qua vel medio riget aequore pontus,
 vel tumida fremit Hister aqua; nec moenia nobis
 vestra placent, feror arctois nam liber in arvis 330
 cuncta vehens mecum; omnis amor iacturaque plaustrī

enissimo intrusit narrationem de Scytharum Nomadum vita, atque recte Wagner 'ira percitus' inquit 'et in ipso pugnandi actu tam longam sermocinationem Gesander habuisse vix est credendus'. Neque id solum vituperandum, sed etiam ratio, qua haec morum Scythicorum mentio infertur. perversa est, cum Gesandrum sermonem incohantem faciat poeta, quasi Argonautae ipsam Nomadum regionem petissent ibique pugna fieret, non ad Colchorum urbem. Ante oculos Valerio obversatus videtur locus Verg. Aen. IX, 595 seqq., sed hic tamen peritius rem instituit.

324. *alium* — *aspicias annum* i. e. anni tempora; sic dicitur annus formosissimus, hibernus, pomifer, vide exempla ad III, 401 allata.

325. *altrix* nix dicitur, in qua nascuntur, aluntur, educantur; rursus non feliciter adduntur *festina taedia vitae*, quia haec neque aspici neque facile omnino cognosci poterant a Cantho. Fortasse locum emendavisset Valerius, nisi morte eius opus abruptum esset.

326. *componere bracchia remis* i. e. applicare; cfr. Verg. Aen. VIII, 485 seq. *mortua quin etiam iungebat corpora vivis Componens manibusque manus atque oribus ora*; Prop. II, 2, 11 seq. *Mercurioque Sais fertur Boebeidos undis Virgineum Brimo composuisse latus*.

327. *venti ferentes* sunt secundi, cfr. ad I, 266.

329. *qua* — *fremet Hister*: Iazyges, de quorum moribus Gesander loquitur, non prope Histrum habitabant, vid. ad v. 122, sed aut poeta hoc loco veritatem non accurate curavit aut longinquas Scytharum Nomadum migrationes indicare voluit.

330. *nunc* Vat., *nam* Carr.; quomodo Gesander recte dicere potuerit nunc se ferri liberum in arvis, non intellego; de collocatione *nam* particulae cfr. ad II, 278.

331. *tenens* Vat., *vehens* Friesemann.

omnis amor iacturaque plaustrī sola i. e. omnis amor meus ad plaustrum spectat et hoc solum est, quod amittere possim. Quae

sola, [nec hac longum victor potiere rapina;
 ast] epulae quodcumque pecus, quaecumque ferarum.
 mitte Asiae, mitte Argolicis mandata colonis,
 ne trepidant; numquam has hiemes, haec saxa relinquam, 335
 Martis agros, ubi tam saevo duravimus amne
 progeniem natosque rudes, ubi copia leti
 tanta viris. sic in patriis bellare pruinis
 praedarique iuvat, talemque hanc accipe dextram'.
 dixit, et Edonis nutritum missile ventis 340
 concitat; it medium per pectus et horrida nexu
 letifer aera chalybs. trepidus super advolat Idas
 ac simul Oenides pariterque Menoetius et qui
 Bebrycio sospes remeavit ab hospite victor.
 at vero ingentem Telamon procul extulit orbem 345
 exanimem te, Canthe, tegens; ceu saeptus in arto

sequuntur in Vaticano *nec hac longum victor potiere rapina*, hoc loco non aptam habent sententiam, quare Pium secutus versum uncis inclusi.

336. *saevi* Vat., *saevo* ed. Bon. et Ald. De more infantium frigidum amne lavandorum cfr. Verg. Aen. IX, 603; Sil. IV, 226; Claud. in Ruf. II, 112; Sidon. II, 36 *excipit hic* (in Thracia) *natos glacies et matris ab alvo Artus infantum molles nix civica durat*.

340. *Edonis nutritum missile ventis*; Edonus, ut saepius scribitur pro Thracio, ita hoc loco pro Scythico; *nutritum ventis* est Homericum ἀνεμοστροφῆς ἔργος Il. XI, 256, i. e. ventorum flatu duratum.

341. *ad* Vat., *it* ed. Bon. et Ald.

horrida nexu aera: lorica catenata, qualem supra v. 233 Sarmatis poeta tribuit.

342. *chalybem* pro hasta vel quolibet telo dixerunt etiam Luc. VII, 518; Sil. II, 107; Ser. Samm. de med. 791.

343. *Oenides*, Meleager, ut III, 690 al.

344. *propius* Vat., *sospes* scripsi.

remeavit i. e. ex certamine.

345. *extulit orbem* i. e. clipeum, ut Verg. Aen. X, 783; Sil. IV, 326 al.; *clipeum* — *extulit* dixit Verg. Aen. X, 261. Obversatur Valerio locus Hom. Il. XVII, 128, ubi Telamonis huius filius describitur φέρων σάκος ἥϊτε πύργον, et in comparatione, quae sequitur, Hom. l. l. 133.

dat catulos post terga leo, sic comminus hastam
 Aeacides gressumque tenet contraque ruentem
 septeno validam circumfert tegmine molem.
 nec minus hinc urguet Scythiae manus armaque Canthi 350
 quisque sibi et Graio poenam de corpore poscens.
 arduus inde labos medioque in corpore pugna
 conseritur. magno veluti cum turbine sese
 ipsius Aeoliae frangunt in limine venti,
 quem pelagi rabies, quem nubila, quemque sequatur 355
 ille dies: obnixa virum sic comminus haeret

347. *dat catulos post terga leo*; cfr. V, 148; Phaedr. IV, 10, 2 (peram) *post tergum dedit*; Sen. Phoen. 577 *palmas vincta post tergum datas*; Troad. 152 *manus p. t. dabit*; Drac. Hyl. 73 *dantur p. t. pharetrae. hastam — gressumque tenet* i. e. cohibet, neque hastam manu emittit neque in hostes proruit, id solum curans, ut corpus socii interfecti tueatur.

348. *ruentem* sc. Gesandrum, quem suos secutos esse ultro apparet, ut non necesse sit *ruentes* scribere.

349. *septeno validam — tegmine molem*: septemplex solent esse clipei ingentes: auctor talis descriptionis fuit Homerus, qui clipeum Aiakis ἑπτάπλευρον nominat (cfr. Soph. Ai. 576), sed tamen addidit octavum orbem aeneum Il. VII, 222 seqq.; clipeum septemplex Aiakis nominat Ov. met. XIII, 2; 346; am. I, 7, 7: artis III, 112; Turni Verg. Aen. XII, 925; septem clipei orbis enumerat Aen. X, 783; cfr. praeterea Stat. Theb. VII, 310; Ach. I, 470; Verg. Aen. VIII, 448; Il. Lat. 293; 612; Drac. Or. 712; Claud. in Eutrop. II, 387. *circumferendi* verbo utitur Valerius exemplum Verg. Aen. X, 887 secutus.

351. *poenam de corpore poscens*, sc. ut cadaver insepultum proiciatur.

352. Exoritur pugna acerrima de corpore Canthi interfecti, ut apud Homerum de corpore Patrocli sane multo fusius narrata; cfr. etiam Stat. Theb. IX, 133 seqq.

354. De *Aeolia* ventorum sede res nota, vid. ad I, 576; pugna virorum comparatur cum pugna ventorum inter se certantium de dominatu maris et nubium; secutus est poeta Hom. Il. XVI, 765 seqq.; Verg. Aen. II, 416; X, 356 seqq.; Burmann locum non recte intellexit.

355. *quemque sequatur ille dies* i. e. qui ventus illo die, quo cer-

pugna nec arrepto velli de corpore possunt.
 ut bovis exuvias multo qui frangit olivo
 dat famulis, tendunt illi tractuque vicissim
 taurea terga domant, pingui fluit unguine tellus: 360
 talis utrimque labos, raptataque limite in arto
 membra viri miseranda meant. hi tendere contra,
 hi contra, alternaeque virum non cedere dextrae.
 hinc medium Telamon Canthum rapit, hinc tenet ardens
 colla viri et molles galeae Gesander habenas, 365
 insonuit quae lapsa solo dextramque fefellit.
 ille iterum in clipei septemplicis improbus orbem
 arietat et Canthum sequitur Canthumque reposcit,
 quem manus a tergo socium rapit atque receptum
 virginis Euryales curru locat. advolat ipsa 370
 ac simul Haemonidae, Gesandrumque omnis in unum
 it manus. ille novas acies et virginis arma
 ut videt, 'has etiam contra bellabimus?' inquit;

tant, dominationem obtenturus sit; eandem sententiam legimus apud Luc. V, 602 seq.

356. *obnixa* — *haeret pugna*; cfr. Verg. Aen. X, 359 *stant obnixa omnia contra*; *haeret* 'ist zum Stehen gekommen', sic dixit Luc. VII, 547 *constitit hic bellum fortunaque Caesaris haesit*; II, 487 *hoc limite bellum haereat*.

358. Corpus Canthi socii huc, hostes illuc manibus trahunt, ut servi corum bovis eis emolliendum datum. Expressit Valerius locum Hom. II. XVII. 389 seqq, ubi eadem comparatione poeta Graecus in descriptione certaminis de Patrocli corpore exorti utitur.

362. *membra* — *meant* dictum videtur pro eo quod est *trahuntur*. Quamquam non caret haec explicatio dubitatione, tamen etiam minus plaçet, quod coniecit Meyncke mus. Rhen. 22, 372 *madent* aut *ument* Bury Hermathen. VIII. 412.

366. Rupto loro cadit galea in terram; cfr. Hom. IIIII, 375. *insonuit* — *solo*, cfr. ad II, 91.

367. *in clipei* — *orbem arietat*; cfr. Verg. Aen. XI, 890 *arietat in portas*.

370. *Euryale*, regina Amazonum; vid. ad V, 612; currus reginae tribuitur, ut Penthesileae apud Verg. Aen. XI, 661.

'heu pudor!' inde Lycen ferit ad confine papillae,
 inde Thoen, qua pelta vacat; iamque ibat in Harpen 375
 vixdum prima levi ducentem cornua nervo,
 et labentis equi tendentem frena Menippen:
 cum regina gravem nodis auroque securem
 congeminans partem capitis galeaeque ferinae
 dissipat. hinc pariter telorum immanis in unum 380
 it globus; ille diu coniectis sufficit hastis,
 quin gravior motuque carens exterruit Idam.

374. Nomina Amazonum *Lyces Thoes Harpes* ipse Valerius finxit celeritatis notionem exprimens. Harpen Africae virginem bellicosam invenimus apud Sil. II. 117.

375. *qua pelta vacat* nove dixit Valerius nec feliciter; nam non pelta ipsa vacat, sed corpus tegmine peltae.

376. *ducentem cornua*. i. e. adducentem attrahentem, arcum tendentem; sic Verg. Aen. IX, 623 *diversaque brachia* (arcus) *ducens* et XI, 859 *cornuque infensa tetendit et duxit longe* e. q. s.; *adducta cornua* dixit Ov. artis I. 231; cfr. omnino Hom. II. IV, 122 seq.; Stat. Theb. IX, 865 seq.

377. *inlabentis* Vat., et *labentis* Heinsius; *enhippen* Vat., *Menippen* Balbus; hoc loco *tendentem* scriptum est pro *adducentem*, *attrahentem*, cfr. Ov. am. III, 2. 72 *tende precor valida lora sinistra manu*; met. XV, 520 *retro lentas tendo resupinus habenas*; Stat. Theb. XI, 452 *tendunt frena manu*; adducendis autem frenis Menippe equum iam iamque labentem retinere conatur.

378. *gravem nodis auroque securem*; cfr. Verg. Aen. VIII, 220 *nodisque gravatum robur*; *nodis* autem *auroque* nota figura dictum pro *nodis aureis*.

379. *securem congeminans* i. e. ictus securi illatos; cfr. Verg. Aen. XI, 696; Sil. XIII, 368; Iuv. VIII, 268; *galeam ferinam* accuratius descripsit Verg. Aen. XI. 680 seq.

380. *dissipat* i. e. disicit, frangit; cfr. Il. Lat. 452; Val. VII, 626; Luc. III, 473 *totos cum sanguine dissipat artus*; Sil. I, 402. *hic* Vat., *hinc* Thilo in annot., sed fortasse *hic* servandum; cfr. Verg. Aen. I, 728; II, 122; 199; 386; 533; 699; 735; al.

381. *sufficit hastis*, sustinet hastas; cfr. VII, 623; Verg. Aen. IX, 810; Ov. tr. III. 2. 13; ex Pont. II, 1, 64; Luc. VII, 368; Sil. IV, 536

382. Huius versus sententia propter corruptelam obscura: leguntur

tunc ruit ut montis latus aut ut machina muri,
 quae scopulis trabibusque diu confectaue flammis
 procubuit tandem atque ingentem propulit urbem.

385

Ecce locum tempusque ratus iamque et sua posci
 proelia, falcatos infert Ariasmenus axes
 saevaue diffundit socium iuga protinus omnes
 Graiugenas, omnes rapturus ab agmine Colchos.

in Vat. haec: *quin et iam gravior nutuque carens* e. q. s. Secutus sum Schenkeli coniecturam, quae si vera est, poeta dixit, Gesandrum, quamquam telis iam esset gravatus, ut vix se movere posset, tamen mole sua ipsa exterruisse Idam, qui inter fortissimos Argonautarum numerabatur, vid. III, 471; IV, 224; VII, 574. Minime vero mirum, immo paene necessarium erat, unum saltem Argonautarum hoc loco commemorari, cum supra v. 371 poeta dixisset impetum fecisse Haemonidas, inter quos nominatim Idas v. 342 commemoratus erat.

384. *scopulis trabibusque — confecta* i. e. lapidibus telisque e tormentis missis; *scopulus* pro ingenti lapide legitur etiam Verg. Aen. XII, 531; Sil. V, 301; XIII, 233; Prud. perist. 7, 75; similiter *mons* Verg. georg. III, 254; *pars montis* Aen. X, 128.

385. *tamen* Vat., *tandem* cod. Monac. a man. sec.; *protulit* Vat., *propulit* cod. Monac., i. e. sternit, cfr. Sen. Herc. Oet. 162 *muros Oechaliae corpore propulit*; solita superlacione loquitur Valerius, cum propugnaculo, quam machinam muri dixit, ruente magna pars muro, sed nondum tota urbs sternitur; res ipsa notissima, cfr. Sil. I, 362 seqq.; Stat. Theb. IX, 554 seqq.

386. *sua posci proelia*; cfr. I, 543.

387. *Ariasmenus*, vid. supra v. 103 seqq.

388. *diffundit* sc. per campum.

389. *omnes rapturus ab agmine Colchos*; verba obscure dicta: *agmen* hoc loco solam movendi notionem habere videtur, non indicare rem ipsam, quae moveatur, ut Ennius dixit *leni agmine* flumen fluere in libro quinto ann. (124 B.) et eum secuti Lucretius Vergiliusque; cfr. etiam Verg. Aen. II, 212 *illi agmine certo Laocoonta petunt*. Illud autem praeter consuetudinem est, quod Valerius ad celerem motum significandum hoc substantivum adhibet; *ab agmine* igitur nostrum est 'in Folge der (raschen) Bewegung'; cfr. III, 36.

qualiter exosus Pyrrhae genus aequora rursus 390
 Iuppiter atque omnes fluvium si fundat habenas,
 ardua Parnasi lateant iuga, cesserit Othrys
 piniger et mersis decrescant rupibus Alpes:
 diluvio tali paribusque Ariasmenus urguet
 excidiis nullo rapiens discrimine currus. 395
 aegida tum primum virgo spiramque Medusae
 ter centum saevis squalentem sustulit hydris,
 quam soli vidistis equi. pavor occupat ingens
 excussis in terga viris, diramque retorquent
 in socios non sponte luem. tunc ensibus uncis 400
 implicat et trepidos lacerat discordia currus.

390. *Pyrrhae genus*; Pyrrha sola nominatur. ut ab Hor. c. I 2, 6; Stat. Theb. VIII, 305; Paul. Nol. XXII, 45; Coripp. Ioh., III, 346.

391. De collocatione *si* particulae cfr. ad II, 485; *fundat habenas*, ut Sil. IV, 137; XIII, 172; usitatus est *effundere h.*, cfr. etiam Verg. Aen. X, 838 *fusus — barbam*; Sil. XIV, 570 et Val. III, 315 *fusa — comas*. De translatione. quae inest in substantivo *habenae*, cfr. Verg. Aen. V, 662; XII, 499; sententiam Valerii paullo aliis verbis expresserat Ov. met. I, 280.

393. *mersis decrescant rupibus Alpes*; quo maior fit fluctus, eo minores montes videntur esse, cfr. Auson. Mos. 146 seq. *magnaue surgunt Aequora vicinique timent decrescere montes*; Stat. Theb. IX, 458 (Hippomedon) *miratur crevisse vadum seseque minorem*; contrarium describitur Ov. met. I, 345; Stat. Theb. V, 709.

394. Fortasse non iniuria poeta vituperatur, quod etiam in re comparata usus est voce diluvii; sed tamen diluvium pro magna calamitate dicitur etiam apud Verg. Aen. VII, 228.

396. *spira* est crinis in spiram formatus.

397. *ter centum — hydri* spira squalere nimia superlatione dicitur.

398. Scite poeta solos equos visu aegidis exterritos narrat, non hostes ipsos, qui si deam terribilem pugnae interesse vidissent, statim fuga salutem petissent atque gloria victorum prorsus evanisset, quae vel sic satis levis est: ceterum de equis aegide turbatis cfr. etiam Luc. VII, 570; Stat. Theb. VI, 501 seqq.

399. *retorquet* Vat., *retorquent* Columbus, sc. equi.

Romanas veluti saevissima cum legiones
 Tisiphone regesque movet, quorum agmina pilis,
 quorum aquilis utrimque micant, eademque parentis
 405 rura colunt, idem lectos ex omnibus agris
 miserat infelix non haec ad proelia Thybris:
 sic modo concordēs externaque fata petentes
 Palladii rapuere metus, sic in sua versi
 funera concurrunt dominis revocantibus axes.
 non tam foeda virum Laurentibus agmina terris
 410 eiecere noti, Libyco nec talis imago
 litore, cum fractas involvunt aequora puppes.
 hinc biūges, illinc artus tenduntur eriles,
 quos radii, quos temo secat; trahiturque trahiturque

---

402 seqq. de bello aliquo civili Valerium cogitare apparet; cum autem bellum inter Caesarem et Pompeium ortum, quod intellexit Burmann. tempore longius remotum sit, bella contra civilia post Neronis mortem orta ipse poeta viderit, equidem Casauboni sententiae accedo, qui teste Burmanno haec bella indicare voluisse Valerium putavit.

403. *pila* nominantur quasi propria Romanorum tela, ut *aquilae* quasi 'propria legionum numina'. *reges* autem hoc loco imperatores dicuntur, ut Stat. silv. II, 4. 29; IV, 1, 46; Mart. spect. 2, 3; Claud. de cons. Stil. 115 similiterque *regnum* Claud. de cons. Theod. 164.

404. *quorum* sc. agmina.

409. *revocantibus*, convertere conantibus; sic VII, 260 *fugientem* i. e. fugam parantem et 399 *dextrae tenenti* i. e. retinere conanti.

411. *imago* i. e. facies, adspectus, ut infra 659; Verg. Aen. II, 369; Ov. her. VII, 181; XI, 5; trist. I, 11, 23; Sil. XIV, 617; XVI, 70.

413. *biūges*: bini equi iuncti, ut Verg. Aen. X, 587; 595; Sen. Phaedr. 1101; sic etiam *ingules* dicuntur Verg. Aen. VII, 280.

arcus Vat., *artus* cod. Monac. a man. sec.

tenduntur i. e. sternuntur, cfr. ad IV, 320 et Ov. her. XIV, 10 *tendat in ora faces*; non recte verbum interpretatus est Wagner 'vires intendunt' neque opus est mutatione.

414. *frena secant* Vat.; *frena* Caussil. putat secantibus laminis instructa fuisse, quod vix probari poterit, cum antea radii nominati sint; etiam hec loco expectamus partem aliquam currus commemorari,

currus caede madens atroque in pulvere regum 415
 viscera nunc aliis, aliis nunc curribus haerent.
 † haut usquam Colchorum animi: neque in peste revinctos †
 tela, set implicitos miseraque in peste revinctos
 confodiunt ac forma necis non altera surgit,
 quam cervos ubi non Umbro venator edaci, 420
 non pinna petit, haerentes sed cornibus altis
 invenit et caeca constrictos excipit ira.
 ipse recollectis audax Ariasmenus armis

quare ne *ferra* quidem, quod scripsit Baehrens, verum esse potest.
 Dum melius quid repertum erit, interim maxime probanda videtur
 Heinsii coniectura *temo secat*, quam recepi.

trahiturque trahiturque; vid. VII, 594; similes formae saepius
 leguntur, velut Verg. Aen. IV, 438; V, 709; XII, 753; 866; Ov. met.
 II, 409; VIII, 163; 836; Tib. II, 6, 46 al.

415. *reges* sunt sociorum Persae duces.

417. Versus non solum in fine, sed etiam in initio tam foede
 corruptus, ut sanari non possit.

419. *forma necis* — *surgit*, i. e. existit, oritur; vide ad V, 39.

420. *Umbro* — *edaci*, cani venatico ex Umbria, ut Verg. Aen.
 XII, 753; Umbri maxime sagaces erant in feris investigandis: Gratt.
 cyneg. 171; Sil. III, 295; Sen. Thyest. 497.

421. *pinnam* recte intellegit Wagner dolum illum, quam formi-
 dinem dictam esse tradidit Sen. de ira II, 12: — *cum maximos*
ferarum greges linea pennis distincta contineat et in insidias agat: ab
ipso effectu dicta formido; cfr. praeterea Nemes. cyneg. 303 seqq.; tum
 Verg. georg. III, 372; Aen. XII, 750; Ov. rem. 203; met. XV, 475;
 fast. V, 173; Luc. IV, 437; Sen. Phaedr. 46 seqq.; Gratt. cyneg. 75.

haerentes cornibus altis cervos non dici implicatos ramis arborum,
 ut putavit Burmann, ostendunt verba quae sequuntur *caeca con-*
strictos ira, sed cogitavit poeta, ut vidit Wagner, de cervis libidine
 aestuantibus, qui cum de feminis decertarent, se cornibus implicarunt;
 caeca autem ira incitati ipsi in perniciem ruunt.

accipit Vat., *excipit* Pius; est artis venatoriae vocabulum, velut
 Quintil. instit. orat. IV, 2, 17.

423. Sententia haec videtur esse: arma, quae in curru reposita
 inexpectato tumultu exorto non iam sede sua iacebant, Ariasmenus
 ad pugnandum recolligit, sed de curru desiliens secatur falcibus, quae
 in rotis erant sui aliorumque curruum, partesque dissecti corporis in

desilit: illum acies curvae secat undique falcis
partiturque rotis, atque inde furentia raptus 425
in iuga Circaeos tetigit non amplius agros.

Talia certatim Minyae sparsique Cytai
funera miscebant campis Scythiamque premebant,
cum Iuno Aesonidae, non hanc ad vellera cernens
esse viam nec sic reditus regina parandos, 430
extremam molitur opem, funesta prius quam
consilia ac saevas aperit rex perfidus iras.
increpat et seris Vulcanum maesta querellis,
cuius flammiferos videt inter regia tauros
pascua Tartaream proflantes pectore noctem. 435

rotis diversis haerebant, inde autem celeri rotarum cursu in iuga vel currum ipsum eiciebantur, denique equi ex campo excesserunt. Non eleganter neque satis clare omnia esse expressa negari non potest, sed tamen nihil mutandum videtur.

426. De *Circaeis agris* vid. ad V, 328.

427. *Cytai*, cfr. ad V, 466.

429. *Iuno — regina*; cfr. ad I, 503.

430. *reginam* eandem esse, quae antea nominata est Iuno apparet; quod quamquam nonnullis offensioni fuit, tamen videtur recte defendi posse loco, qui est III, 10 *primas coniunx Percosia vestes Quas dabat et picto Clite variaverat auro*; aliquomodo similis est etiam II, 175 *flet Venus et saevis ardens dea planctibus instat*.

433. *increpat et seris Vulcanum — querellis; seris*, quia tum proferendae fuerunt, cum Vulcanus hos tauros fabricaretur; de his tauris cfr. schol. Pind. Pyth. 4, 398 τοὺς πυρίτνους ταύρους Ἀντίμαχος ἐν Λύδῃ Ἡφαιστοτεύκτους λέγει; Apoll. III, 229 seqq. — τεχνήεις Ἡφαιστος ἐμήσατο θέσκελα ἔργα καὶ οἱ χαλκίποδας ταύρους κάμει, χάλκεα δὲ σφειων ἦν στόματ', ἐκ δὲ πυρὸς δεινὸν σέλας ἀμπνέεισκον; vid. etiam Ov. her. XII, 41 seqq.; Val. VII, 545; 571 seqq.

434. *inter regia — pascua*; *pascua* hoc loco videntur posita esse pro armentis pascentibus. Haec explicatio mihi magis audaciae poetae accommodata videtur quam ea, qua statuere possimus *inter* dictum esse pro praepositione *in*.

435. *Tartaream proflantes — noctem* i. e. ignem cum atro fumo, cfr. VII, 73; 566; *Tartarea* nox fortasse propterea a poeta dicitur,

haec etenim Minyas ne iungere Marte peracto
monstra . . . . .
. . . . . satis iubeat Cadmei dentibus hydri
Aeetes, timet et varias circumspicit artes.
sola animo Medea subit, mens omnis in una
virgine, nocturnis qua nulla potentior aris.
illius ad fremitus sparsosque per avia sucos
sidera fixa pavent et avi stupet orbita Solis.
mutat agros fluviumque vias, suus alligat ingens
cuncta sopor, recoquit fessos aetate parentes,

440

quia homines hoc fumo vel spiritu afflati occidebantur et ad inferos descendebant.

437. *satis dentibus* tauros iungere Aeetes neque iussit neque omnino iubere poterat, quodque Baehrens scripsit *dati* — *dentibus*, nimium languet; mihi inter *monstra* et *satis* versus videtur excidisse huius fere sententiae: *monstra* [atque pugnare cum viris nascentibus ex] *satis* e. q. s.

439 — 476 desunt in Vaticano.

441. *fremitus* idem quod *murmur* dicit Ov. met. VII. 251: est sonus vocis humanae non distinctus, ita ut, quamquam audiatur, intellegi tamen nequeat; itaque plerumque de multitudine dicitur, sed diversus est a clamore, cfr. Liv. XLV, 1: *murmur repente populi tota spectacula pervasit* — *dein fremitus increbruit, postremo clamor plaususque* — *est exortus*.

442. Carminibus magicis motus siderum tardatur; cfr. Ov. am. II, 1, 24; Verg. Aen. IV, 489; Luc. VI, 461 seqq.

avi stupet orbita Solis, cfr. Ov. met. VII, 208 *currus quoque carmine nostro pallet avi*; her. VI, 85 seq. *illa reluctantem cursu deducere lunam Nititur et tenebris abdere Solis equos*.

443. *mutat agros fluviumque vias*: Tib. I, 2, 43 seq. *hanc ego de caelo ducentem sidera vidi, Fluminis haec rapidi carmine vertit iter*; Ov. met. VII, 199; her. VI, 87 seq.; amor. I. 8, 6; II, 1, 26; med. fac. 40; met. VII, 200; Sen. Med. 762 seqq.; Claud. in Ruf. I. 159 seq.; fluviorum viis mutatis etiam forma agrorum mutatur.

igni vel *ignis* codd., *ingens* ed. Bon.

444. *recolit* edd., *recoquit* Gronovius; de Aesone recocto Valerium cogitare apertum est sane non sibi constantem, cum in extremo libro primo Aesonem a Pelia ad mortem adactum esse narraverit, cfr. ad I, 814.

datque alias sine lege colus. hanc maxima Circe 445
 terrificis mirata modis, hanc advena Phrixus,
 quamvis Atracio lunam spumare veneno
 sciret et Haemoniis agitari cantibus umbras.
 ergo opibus magicis et virginitate tremendam
 Iuno duci sociam coniungere quaerit Achivo. 450
 non aliam tauris videt et nascentibus armis
 quippe parem, nec quae medio stet in agmine flammae.
 [nullum mente nefas, nullos horrescere visus.]
 quid si caecus amor saevusque accesserit ignis?
 hinc Veneris thalamos semperque recentia sertis 455

446. *terrificis — modis*; ablativi pendent ab adiectivo *maxima*; *modus* autem dictus videtur pro specie, qua quid apparet, cfr. Curt. VIII, 33 *qui spatium eorum* (sc. mensium) *ad hunc lunae modum dirigunt*.

447. *Atracio — veneno*; Atrax oppidum erat Thessaliae, inde poetarum more Atracius dicitur pro Thessalico, ut *ars Atracia* est magica apud Stat. Theb. I, 105; imprimis luna laborabat arte magica incantata tantopere, ut spumaret veneno spumamque ad terram demitteret, cfr. Val. VII, 330; Ov. am. I, 8, 12; II, 1, 23; Luc. VI, 506; 669; Stat. Theb. I, 106; II, 284; Sil. VIII, 500; Apul. met. I, 3.

448. Etiam umbras saepe legimus cantibus agitari et sollicitari, ut Ov. met. VII, 206; Verg. Aen. IV, 490; Tib. I, 2, 45 seq.; Claud. in Ruf. I, 154.

449. *virginitate tremendam* recte se habet: grande enim opus molitur Iuno, cum virginem non minus pudore virginali quam magica arte gravem et horrendam conetur conciliare viro peregrino.

452. De *quippe* particulae collocatione vid. ad I, 699.

453. Versus valde suspectus, cum non solum constructionem verborum turbet, sed etiam ad sententiam non accommodatus sit. Non enim ferri potest, quod virgo virginitate tremenda paucis versibus post nullum nefas horrescere dicitur, sed etiam tum erat Medea virgo prorsus pudica, casta, ab omni scelere remotissima, cfr. ad V, 330.

455. Narrationem, quae iam sequitur, de Iunone cingulum Veneris magicum petente Valerius expressit ex Hom. Il. XIV, 188; etiam apud Homerum Iuno mendacio usa veram cinguli petendi causam celat. Prorsus aliter Apollonius narrationem instituit, apud

tecta petit. visa iamdudum prosilit altis
 diva toris volucrumque exercitus omnis Amorū.
 ac prior hanc placidis supplex Saturnia dictis
 adgreditur veros metuens aperire timores.
 'in manibus spes nostra tuis omnisque potestas 460
 nunc' ait; 'hoc etiam magis adnue vera fatenti.
 durus ut Argolicis Tiryntius exsulat oris,
 mens mihi non eadem Iovis atque adversa voluntas,
 nullus honor thalamis flammaeve in nocte priores.
 da, precor, artificis blanda adspiramina formae 465
 ornatusque tuos terra caeloque potentes'.
 sensit diva dolos iam pridem sponte requires

quem et Iuno et Minerva Venerem adeunt atque veram rationem Iuno aperit, simul petens, ut Venus filium suum iuberet sagittae vulnere Medeam ad amorem Iasonis inflammare III, 1 seqq.; cfr. Ov. ex Ponto III, 3, 80. Neque silentio praetereundum, quod Apollonius hac occasione usus est ad lepidissimam narrationem de Cupidine et Ganymede tesseriis ludentibus inserendam.

recentia sertis tecta eleganti brevitate dictum pro tectis ornatis recentibus sertis: cfr. Verg. Aen. IX, 454 seq. *ingens concursus ad ipsa corpora* — *tepidaque recentem caede locum*.

456. *iamdudum* i. e. statim, ut infra 604; cfr. ad III, 235.

457. Noti sunt Graecorum Ἐρωτες, Cupidines Latinorum poetarum, ut Cat. III, 1; XIII, 12; Hor. c. I, 19, 1; IV, 1, 5; (Sil. XI, 388;) Mart. IX, 11, 9; XI, 13, 6. Apud Valerium totus est exercitus et apud Stat. silv. I. 2. 54 agmen; cfr. Claud. epithal. Hon. 72 seqq., qui discrimen facit inter Cupidinem, filium Veneris, et Amores, filios Nympharum.

462. *Argolicis* — *exulat oris*; cfr. Verg. georg. III, 225.

463. *adversa voluntas* codd., quod non mutandum videtur coll. Verg. Aen. XII, 647.

465. *artificis blanda adspiramina formae* i. e. formae artificiosae confectae, qua adspiratur aliquid blandi, sc. amor; est notus ille *κατὰς ψαῖς* Homeri Il. XIV, 214.

467. *sensit diva dolos*: in hac re discessit Valerius ab Homero, apud quem Venus mendacium Iunonis perspicere non videtur. Atque licebat Valerio discedere (fortasse secutus est Verg. Aen. IV, 105 et 128), quoniam Venus etiam perspecto dolo obsecutura est Iunoni, odio

Colchida et invisi genus omne excindere Phoebi.
tum vero optatis potitur; nec passa precari
ulterius dedit acre decus fecundaque monstris
cingula, non pietas quibus aut custodia famae,

470

ducta, quod concepit in Solem eiusque progeniem. Furtivum enim Martis et Veneris amorem Sol Vulcano aperuerat, qui adulterium uxoris cum irrisione et ludibrio ultus est, de quo lepida illa exstat narratio Hom. Od. VIII, 266 seqq.; cfr. Ov. artis II, 573 seqq.; met. IV, 171 seqq.; Anthol. lat. 420 B. Odium Veneris in Solem saepius a poetis et rerum mythologicarum scriptoribus commemoratur, ut Ov. met. XIV, 27; Sen. Phaedr. 124; Hyg. fab. 148; Serv. ad Aen. VI, 14; myth. Vat. 1, 43; II, 121; schol. Stat. Ach. I, 192.

469. *optatis potitur* 'ihr Wunsch geht in Erfüllung': Ov. met. XIV, 136 *optatis potiere tuis*; dicitur ut *voti compotem esse vel fieri*.

470. *acre decus* est, quod vim acrem habeat; sic arcus *acres* nominantur apud Verg. Aen. VII, 164; IX, 665.

471. Non satis recte Valerius, cum loqui vellet de vi, quae cingulis inesset, res ipsas cingulis fuisse dicit, quae eis efficiebantur; tum malas tantum artes cingulo tribuit, bonas inesse negat, cum Homerus rectius de vi universa narret, quae cingulo continetur; etiam illud melius, quod Homerus *δελατήρια* nominat, quae Valerius *monstra*. Verum ea re deductus est poeta Romanus ad suam descriptionem, quod Medeam fingit virginem castissimam et pudoris plenissimam, quae postea omnem pietatem et pudorem amiserit, quod fieri non potuisset, nisi vi quadam inexsuperabili ad prave agendum detrusa esset; hoc autem ipsum vi cinguli fieri videmus eamque vim ad malam rem deducentem solam menti poetae observatam esse consentaneum est. Inde etiam explicare licet v. 474, quo aliquid continetur, quod a vi cinguli alienum sit, sed optime ad Iasonem eiusque pericula et metum Medae et auxilium ab ea latum quadret. Ceterum poetae Romani cingulum Veneris eam formam habuisse animis informarunt, ut collo portaretur atque usque ad pectus decideret, vid. Mart. VI, 13, 5 seq. *ludit* (Iulia) *Acidalio*, sed non manus aspera, nodo Quem rapuit collo, parve Cupido, tuo; XIV, 206 *collo nocte puer meros amores, ceston de Veneris sinu calentem*; tum vid. Christodori ecphr. anthol. Pal. II, 99 seqq. ed. D. ἄλλην δ' εὐπατέρειαν ἴδον χρυσὴν Ἀφροδίτην Γυμνὴν παμφανώωσαν ἐπὶ στέρνων δὲ θεάτης Αὐχένος ἐξ ὑπάτοις χυδαῖς ἐλελίξετο κεστός et v. 288 seqq. καὶ

non pudor, at contra levis et festina cupido
adfatusque mali dulcisque labantibus error
et metus et demens alieni cura pericli.

'omne' ait 'imperium natorumque arma meorum 475
cuncta dedi; quascumque libet nunc concute mentes'.

Cingitur arcanis Saturnia laeta venenis,
atque hinc virgineae venit ad penetralia sedis
Chalciopen imitata sono formaque sororem.
fulsit ab invita lumen procul, et pavor artus 480
protinus atque ingens Aetida perculit horror.
'ergo nec ignotis Minyas huc fluctibus' inquit
'advenisse, soror, nec nostro sola parenti
scis socias iunxisse manus? at cetera muros
turba tenet fruiturque virum caelestibus armis, 485

τριτάτην θάμβησε πάλιν χρυσῶν Ἀφροδίτην Φάρει κόλπον ἔχουσαν ἐπίσκιον ·
ἀμφὶ δὲ μαζαῖς Κεστόν ἔλιξ κεχάλαστο, χάρις δ' ἐνενίχετο κεστός; atque cum
hac descriptione compara Veneris imaginem simili ornatu insignem
apud Mueller - Wies. monum. II, 26, 289. Iam intellegitur, qua ratione
Valerio hoc cingulum etiam *monile* nominare licuerit infra v. 668:
etenim monile quoque ab collo ad pectus interdum dependebat, cfr. Paul.
Nol. XXI, 74 seqq.: *quae* (sorores) *simul adstrictae divinis dotibus am-*
bae Virtutum varias ut viva monilia gemmas Mentibus excultis specioso
pectore gestant. Christodorus igitur non primus fuit, qui *κεστόν* con-
fudit cum monili, quod putare videtur Klein ann. instit. arch. 1894, 250.

472. *cupido*; ἔμερος apud Hom.

473. *adfatus*; πάροψας.

475. *natorum arma meorum cuncta dedi*: tanta igitur vis unius
illius cinguli est, quanta omnium arcuum Cupidinum.

477. *cingitur* — *venenis*; venena licet dicere omnes res acri
vi praeditas, ut Ov. remed. 351; Verg. georg. II, 465; Aen. I, 688;
VII, 354; Hor. ep. II, 1, 207; Sil. III, 580; VII, 453.

480. *numen* Vat., *lumen* Pius; quamquam deam se esse Iuno
dissimulabat, tamen lumen divinum ab ea sane invita fulsit, quo
Medea pavore afficitur.

485. Saepe hic mos mulierum et senum a poetis commemoratur,
ut Hom. Il. III, 150; Hor. c. III, 2, 6 seqq.; Ov. met. VIII, 19; Luc.
VII, 370 seqq. al.

tu thalamis ignava sedes, tu sola paterna
 fixa domo? tales quando tibi cernere reges?
 illa nihil contra; nec enim dea passa manumque
 implicat et rapidis mirantem passibus aufert.
 ducitur infelix ad moenia summa futuri
 nescia virgo mali et falsae commissa sorori,
 lilia per vernos lucent velut alba colores
 praecipue, quis vita brevis totusque parumper
 floret honor fuscis et iam Notus imminet alis.
 hanc residens altis Hecate Perseia lucis

490

495

fruitur — *armis* i. e. laetatur conspiciendo: Sil. XII, 566; Val. IV, 38; VII, 121; Ov. trist. IV, 8, 28; Claud. in Ruf. I, 235; Auson. Mos. 233; 239.

487. *tales quando tibi cernere reges?* sc. erit, cfr. ad II, 51. Infinitivus saepe pendet a verbo *sum*, cum significat idem quod *licet*, imprimis apud Silium, qua de re cfr. Schmidt de usu infinitivi apud Luc., Val. Flacc., Silium p. 12.

491. *falsae* — *sorori*, quae re vera soror non est; sic *taurus* f. VIII, 266; *cervus* Ov. met. III, 250 et VII, 360. De participio *commissa* cfr. ad III, 594.

492. *velut* quarto vocabulo postponitur; cfr. ad V, 163.

verni colores nota figura dicuntur pro coloribus verno tempore; *per vernos lucent* — *colores*: hoc scribitur similiter ut *per auctoritatem decipere*, *per insidias comprehendere*, *urbem per tyrannidem occupare* al.

493. *quis vita brevis*: breve *lilium* apud Hor. c. I, 36, 16.

494. *fuscis et iam Notus imminet alis*: nonnulli haec explicant de nimio calore austri, quo cito flores pereunt; cfr. Stat. silv. III, 3, 129 *pubentesque rosae primos moriuntur ad austros*; Verg. ecl. II, 58; Plaut. Pseud. 36. Sed *fuscus* adiectivum videtur eam vim *Noti* significare, qua tempestates excitat floresque frangit; Africo fuscas alas tribuit Sil. XII, 617.

495. *Hecate Perseia*; *Perseis* nominatur Ov. met. VII, 74; Sen. Med. 814; Stat. Theb. IV, 481; Apoll. III, 467; 478; 1034; IV, 1020; falso autem nonnulli ideo eam ita nominatam putant, quia esset filia Perses, soror Circes et Aeetae ex eadem matre natorum; verum est filia Asteriae, pater est *Persaeus* hymn. homer. V, 24, vel, ut plerumque nominatur, *Perses*, unus ex Titanibus; vid. Cic., de nat.

flebat et has imo referebat pectore voces:
 'deseris heu nostrum nemus aequalesque catervas,
 a misera, ut Graias haut sponte vageris ad urbes!
 non invisa tamen; neque te, mea cura, relinquam.
 magna fugae monumenta dabis, spernere nec usquam 500
 mendaci captiva viro, meque ille magistram
 sentiet et raptu famulae doluisse pudendo'.
 dixerat. ast illae murorum extrema capessunt
 defixaeque virum lituumque fragoribus horrent,
 quales instanti nimborum frigore maestae 505
 succedunt ramis haerentque pavore volucres.
 Iamque Getae, iamque omnis Hiber Drancaeaeque densa
 strage cadit legio et latis prosternitur arvis.
 semineces duplicesque inter sua tela suosque

deor. III, 46; Hesiod. Theog. 409; Apollod. I. 2, 4; schol. Apoll. III. 1034. Sane alia alii tradiderant, cfr. Diod. IV, 45; schol. Apoll. III. 200; 242; Latona mater vocatur poet. lat. min. I, 12. 32 B., sed a nullo Perse mater nominatur.

496. *referabat pectore voces*: Verg. Aen. V, 409.

497. *aequalesque catervas*: VII, 181; Verg. Aen. X. 194.

498. *haut sponte*, sc. coacta coniuncta trium dearum opera.

499. *iniussa* Vat., *invisa* cod. Monac.

mea cura: cfr. Verg. ecl. I, 57 *raucae, tua cura, palumbes*; Hor. c. II, 8, 8 *iuvenumque prodis publica cura* et sic saepe pro homine, qui curae est vel re, imprimis apud poetas lyricos.

505. *nimborum frigore* non videtur mutandum: sunt tempestates cum frigore coniunctae.

507. *Getas* antea Valerius inter socios Persae non nominavit, sed Iaxartes socius Aetae huius gentis hostis apparet V. 600; *Hiberiae* turmas commemoravit poeta VI. 120 et *Drancaeam* phalangem VI. 106.

509. *duplices* Burm. explicat vulneribus incurvatos, cuius notionis nonnulla duplicandi verbi exempla reperiuntur, velut Verg. Aen. XI. 645; Ov. met. VI. 293.

509 seq. respicitur ad ea. quae supra narrata sunt inde a versu 398 seqq.

inter equos saevam misero luctamine versant 510
congeriem et longis campos singultibus implent.
victores patrium contra paeana Geloni
congeminant; eadem redeunt mox gaudia victis,
qua deus et melior belli respexit imago.

Quis tales obitus dederit, quis talia facta, 515
dic age, tuque feri reminiscere, Musa, furoris.
Absyrtus clipei radiis curruque coruscus
Solis avi (cuius vibrantem comminus hastam

510. Qui in saeva congerie corporum nondum animam effla-
runt, semineces frustra luctantur se ex illa congerie expedire.

512. *victores — contra — Geloni*; hoc loco rem satis obscure
Valerius expressit; nam primo aspectu Geloni hostes Getarum, socii
Colchorum videntur esse neque supra in exercitu Persae recensentur;
at tamen rem contra se habere, apparet ex eis quae sequuntur,
quibus Absyrtum superiorem evasisse narratur pugnantiem nempe
contra eos, qui modo victores erant, Gelonos. Quare coniunctio *contra*
non significat 'in contraria parte pugnantium', sed, ut in hac
parte campi socii Persae vincuntur, contra alii in alia campi
parte vincunt.

paeana congeminant: iterum iterumque canunt, sic II, 200 *vocem*
c., ubi vide quae dicta sunt.

514. Versus, qui videtur expressus esse ex Ov. met. I, 21, valde
suspectus; non expectatur *qua deus — respexit*, sed *simulatque*
neque facile *imago belli* explicari poterit, ubi de vero bello agatur
neque imago species vel adspectus intellegi potest, ut supra 411;
paullo aliter se habet *belli civilis imago* apud Claud. in Ruf. II, 236.

515. *quis tales obitus dederit*, i. e. effecerit, significatione non
admodum rara etiam dativo non addito, ut Verg. georg. III. 246;
Aen. II, 482; VIII. 570; XII, 383; 575; Lucr. I, 531; Sil. IV, 216;
Lucr. I, 288; V, 347; Anthol. lat. 176, 99 B.; Man. V, 494; Coripp.
Ioh. II, 332. Cfr. praeterea symb. mea Plaut. p. 215 et Thielmann
'das Verbum dare' p. 62 seqq.

516. *veri* Vat., *feri* cod. Carr.

518. *vibrantem — hastam*: cfr. II, 67 *quo sidere vibret Ensis*.
hastam cernere nec galeam — potuere i. e. et galeam non potuere,
cfr. ad III, 5.

cernere nec galeam gentes potuere minantem,
 sed trepidae redeunt et verso vulnera tergo 520
 accipiunt magnisque fugam clamoribus augent),
 proterit impulsu gravis agmina corporaque actis
 sternit equis gemitusque premit spirantis acervi.
 nec levior comitatur Aron, horrentia cuius
 discolor arma super squalentesque aere lacertos 525
 barbarica chlamys ardet acu tremefactaque vento
 implet equum, qualis roseis it Lucifer alis,
 quem Venus illustri gaudet producere caelo.
 at non inde procul Rambelus et acer Otaxes
 dispulerant Colchos pariterque inglorius Armes, 530
 fraude nova stabula et furtis adsuetus inultis
 depopulare greges, frontem cum cornibus auxit
 hispidus inque dei latuit terrore Lycae.
 hac tunc attonitos facie defixerat hostes.

519. *galeam minantem*: cfr. Hom. Il. III, 337 δεινὸν δὲ λόφος κατόπερθεν ἔνευσεν et similem locum VI, 470; Val. VII, 577; Stat. Theb. IV, 204.

520. *redeunt*: in fugam se vertunt; cfr. Stat. Theb. X, 199 *pulsique in terga redimus*; Coripp. Ioh. IV, 855.

522. *proterit agmina*: Verg. Aen. XII, 329; *atris* Vat., *actis* Heinsius; nam atros equos dici pulvere sordidos, ut Verg. Aen. XII, 450 *agmen*, hoc quidem loco non probabile videtur.

524. *Aron*: V, 587 seqq.

526. *ardet acu* i. e. acu splendide picta est; de ardendi verbo cfr. ad I, 346; 400; 427.

tremefactaque vento: Ov. met. II, 875; Lucr. IV, 75.

527. *implet equum* i. e. totum tegit, ut Ov. met. I, 723; X, 419; Luc. IX, 60.

Luciferum, stellam Veneris, ipsa dea in caelo *producere* dicitur; *roseae alae* ei tribuuntur, quod sub splendore aurorae oritur; de comparatione cfr. Verg. Aen. VIII, 589 seq.

531. *fraude nova* sc. Panis specie indutus cornibus et villosa pelle adsumptis.

532. *depopulare greges* i. e. praedam capere ex gregibus, cfr. Sid. c. IX, 122 *hospitales raptor* (Paris) *depopulatus est Amyclas*.

533. Non insolitum est *terrorem* dicere pro re terroris efficiente.

quem simul ignota formidine bella moventem 535
vidit Aron, 'pavidos te' inquit 'nunc rere magistros
et stolidum petiisse pecus. non pascua nec bos
hic tibi nocturnus, mitte haec simulacraque Panis,
neve deum mihi finge; deus quoque consere dextram'.
sic ait intentaque adiutum missile planta 540
dirigit et lapsis patuerunt vulnera villis.
nec minus Aeolii proles Aetia Phrxi
fertur et ipsa furens ac se modo laeta Cytaeis
agminibus, modo cognatis ostentat Achivis.
atque hos in medio duri discrimine belli 545
laudibus inque ipsis gaudens ubi vidit Iason,
'macte' ait, 'o nostrum genus et iam certa propago'

sed tamen audacius scripsit Valerius latere in terrore Armem i.
e. in figura terroris plena.

535. *agnota* Vat., *ignota* ed. Iunt., i. e. inusitata, sic Quint. instit.
orat. VII, 3, 13 verba minus usitata nominat *ignotiora*.

536. *magistros* sc. pecorum, ut VII, 400; Verg. georg. III, 445;
Stat. Ach. II, 34; Theb. IX, 190; Gratt. cyneg. 328; 436; Coripp.
Ioh. V, 528 al.

537. *nexos* Vat., *nec bos* ed. Bon. et Ald.

538. *nocturnis* Vat., *nocturnus* ed. Ald.; *simulacra* Vat., *simulacraque* ed. Bon. et Ald.; de *que* particulae, quae *mitte* imperativo adnectenda fuit, traiectione cfr. ad I, 49.

539. *dextra* Vat., *dextram* ed. Bon., cfr. Verg. Aen. IX, 741;
conseruntque dextras scripsit Statius silv. I, 6, 60.

540. *intenta* — *planta* idem quod obnixo pede.

542. *proles Aetia Phrxi*; ex tribus Phrxi filiis duo commemorantur, qui pugnae interfuerint: Argus v. 553 et Melas v. 196 seqq.

545. *duri discrimine belli*; cfr. Luc. V, 723.

546. *laudibus in ipsis* i. e. in rebus laudabilibus gerendis; sic *laus* saepius invenitur dictum, ut Verg. Aen. I, 461; VIII, 273; IX, 252; X, 282; Ov. ex Pont. IV, 8, 45; 87; consol. ad Liv. 44; Stat. Ach. I, 202; Sil. I, 245.

547. *et iam certa propago Aeoliae necopina domus*: iam video vos certam Aeoliae domus propaginem quamquam minime expectatam; *necopinus* singulari notione hoc loco scriptum est, quasi sit et non opinus; aliquomodo simile est quod legitur bell. Alex. c. 63 *neque opinantibus omnibus — impetum fecerunt*.

Aeoliae necopina domus; sat magna laborum
dona fero, satis hoc visu quaecumque rependo¹.

dixit et in Sueten magnique in fata Ceramni 550

emicuit clipeumque rotans hunc poplite caeso
deicit, illum aperit lato per pectus hiatu.

Argus utrumque ab equis ingenti porrigit arvo
et Zacorum et Phalcen, peditem pedes haurit Amastrin.

sanguinis ille globos effusaque viscera gestat 555

549. *satis hoc visu quaecumque rependo* i. e. consolor quaecumque, hoc visu ea rependens, quod accuratius expressit Verg. Aen. I, 238 seq.; *quaecumque* sc. facta sunt vel fient, cfr. V, 490; VII, 480.

550. *in fata Ceramni emicuit* Valerius, dum studet inusitate loqui, prorsus ineleganter dixit pro eo quod est *impetum fecit in Ceramnum*.

551. *clipeum rotans* Iason dicitur, qui cum duobus adversariis pugnans modo huc modo illuc clipeum obiciebat ad corpus tegendum.

552. *deicit*; vide supra ad v. 194; *illum aperit — per pectus*: et hoc quoque inusitate dictum, cum plerumque obiectum addatur ea pars corporis, quae vulnere aperitur: Verg. Aen. X, 314; XI, 666; Ov. her. VIII, 51; Luc. VI, 555; 722; Iuv. IX, 98; *recludere pectus* eadem sententia scripserunt Hor. epod. XVII, 71; Verg. Aen. X, 601; Stat. Theb. V, 252; *reserare* trag. Oct. 367.

Ceterum miro errore interpretes subiectum verborum *emicuit deicit aperit* Argum fecerunt pro Iasone; recte recentiores editores Philippum Wagnerum secuti post ablativum *hiatu* punctum posuerunt.

553. *auro* Vat., *arvo* ed. Iunt.; *ingenti arvo* nota consuetudine poetarum epicorum dictum, qui magnitudinem corporum heroum metiuntur spatio, quod mortui tegant: sic iam Homerus, sed tamen moderatius Il. XVI, 776 et XVIII, 26; nam XXI, 407, ubi Mars cadendo ἐπὶ πέλεθρα ἐπὶ πῶν dicitur, dei ingentem corporis magnitudinem indicare voluit. Cfr. praeterea Verg. Aen. IX, 589; Ov. met. VIII, 422; Sil. IV, 293; et Val. ipsius IV, 320.

554. De *Phalce* vid. ad v. 245.

haurit Amastrin; de hauriendi verbo idem valet, quod supra de aperiendi dictum est; vid. Verg. Aen. X, 314; Lucr. V, 1322; Ov. met. V, 126; VIII, 371; 439; IX, 411; Sil. I, 392; V, 525; Sen. Agam. 890.

555. *sanguinis ille globos*; cfr. Verg. Aen. XI, 668 *sanguinis ille vomens rivos*; Ov. met. XII, 238 *sanguinis ille globos — vomens*; hac

barbarus et cassa frendens sublabitur ira.
 dat Calais Barisanta neci semperque propinquas
 Rhipaea venali comitantem sanguine pugnas.
 centum lecta boum bellator corpora, centum
 pactus equos; his ille animam lucemque rependit 560
 crudelis; tandem dulces iam cassus in auras
 respicit ac nulla caelum reparabile gaza.
 labitur intortos per tempora caerula crines
 tunc quoque materna velatus harundine Peucon.
 at genetrix imis pariter Maeotis ab antris 565
 implevit plangore lacus natumque vocavit,
 iam non per ripas, iam non per curva volentem

vomendi verbi notione aegre caremus neque satis intellegitur, cur *barbarum* hunc potissimum hostem poeta nominaverit.

effusaque viscera gestat: Hom. II, XX, 418.

558. *Rhipheus* mercennarius miles solebat proficisci in bella, quae propinquis suae patriae locis gerebantur.

comitantem — *pugnas* praeter consuetudinem scripsit Valerius pro eo quod est *sequi pugnas*; imitatus est Statius Theb. VIII, 591.

561. *crudelis* cur Rhipheus nominetur, non satis liquet: stultus potius nominandus erat aut miser aut vesanus.

cassus fere idem hoc loco est ac moribundus; non sic simpliciter scribi solet, sed addita notione, qua quis sit cassus: *lumine c.* Verg. Aen. II, 85; Stat. Theb. II, 15; *aethere* Aen. XI, 104; *luminis* Cic. Arat. 369; *luce* poet. lat. min. L, 25, 5 B.

564. *materna* velavit *harundine* (cfr. Verg. Aen. V, 72) *Peucon crines* ut pote filius nymphae marinae; Peuce nympa commemoratur VIII, 256, sed ea vix mater huius viri recte intellegitur, etiamsi statuimus *Maeotis* genetivum esse et indicari antra paludis Maeotidis; de hoc genetivo vid. Krueg. gramm. lat. I, § 64 annot. 1. Ipsius potius nymphae nomen *Maeotis* putandum est, ductum a palude Maeotide.

565. *pariter* obscure dictum; Burm. 'pariter implevit lacus et vocavit gnatum', sed hoc unum est, cum vocando nato lacus plangore impleverit; fortasse dicere voluit poeta matrem pariter omnes lacuum regiones plangore implevisse aut eodem tempore eam plo-
rasse, quo filius occiderit.

stagna nec in medio truncantem marmore cervos.
 Eurytus Exomatas agit aequore. Nestoris hastae
 immoritur primaevus Helix, nec reddita caro
 nutrimenta patri; brevibus ereptus in annis.
 at Latagum Zetemque Daraps, illum exigit hasta,
 hic fugit, ingentem subiti cum sanguinis undam
 vidit et extremo lucentia pectora ferro.

570

Ecce autem muris residens Medea paternis
 singula dum magni lustrat certamina belli
 atque hos ipsa procul densa in caligine reges

575

568. *in medio* — *marmore* i. e. in mari congelato. cfr. ad I, 313; mare autem gelatum esse intellegitur ex commemoratione cervorum; sic etiam verba quae praecedunt explicari posse videntur.

570. De sententia cfr. Hom. II. IV, 477 seqq. et XVII, 301 seqq.

571. *brevibus*, vid. ad II, 225.

572. *Darapem* vulnere aegrum non ipsum in bellum profectum esse, sed pro se Datim misisse cum poeta v. 66 narraverit, Wagner huius nomen reponere vult, quod metro non admittitur. Nisi omnino Valerius rem oblitus est, inter eos locos habendus hic erit, quos immatura morte prohibitus non perpolivit.

Latagus est inter socios Colchorum V, 602 (584); *Zetes* dummodo nomen recte tradatur in Vaticano, non potest esse Argonauta, frater Calais, nam eum tam ignavum non descripturum fuisse poetam certum, sed est Colchus quidam. Ceterum accusativi non habent, unde satis bene pendeant, neque multum proficimus, si Loehbachium secuti versus 572—74 post 554 ponimus.

exigit sc. e vita, vide ad III, 461.

574. *extremo lucentia pectora ferro*. Ne hoc quidem felici audacia dictum: notio enim lucendi minus apte a ferro ad pectora transfertur, videtur autem poeta exprimere voluisse, cuspidem hastae per corpus Zetis a tergo penitus adactae adverso pectore rursus extitisse una cum sanguinis unda ex vulnere prorumpente.

575. Sine dubio in eis, quae sequuntur, Valerio obversata est nota illa *ταχυσκοτία* Homerica II. III. 161 seqq.

576. *certamina belli*: Lucr. I, 475; Verg. Aen. X, 146.

577. *densa in caligine*, pulveris sine dubio, vid. Aen. XII, 466 coll. 463.

agnoscit quaeritque alios Iunone magistra,
 conspicit Aesonium longe caput, ac simul acres
 huc oculos sensusque refert animumque faventem, 580
 nunc quo se raperet, nunc quo diversus abiret,
 ante videns, quotque unus equos, quot funderet arma,
 errantesque viros quam densis sisteret hastis.
 quaque iterum tacito sparsit vaga lumina vultu
 aut fratris quaerens aut pacti coniugis arma, 585
 saevus ibi miserae solusque occurrit Iason.
 tunc his germanam adgreditur, ceu nescia, dictis:
 'quis, precor, hic, toto iamdudum fervere campo
 quem tueor quemque ipsa vides? nam te quoque tali
 attonitam virtute reor'. contra aspera Iuno 590
 reddit agens stimulis ac diris fraudibus arguet.
 'ipsum' ait 'Aesoniden cernis, soror, aequore tanto
 debita cognati repetit qui vellera Phrxi,
 nec nunc laude prior generis, nec sanguine quisquam.

581. *quo diversus abiret*: IV, 387.

582. *ante videns* i. e. ante animo augurans, quam ipse Iason
 ;d faceret.

quot funderet arma, i. e. viros armatos, vid. ad II, 312.

583. *orantesque* Vat., *errantesque* Sabellicus; *densis hastis* i. e.
 crebris hastae ictibus; similiter usurpatum substantivum *securis*
 legitur, de qua re cfr. ad VI, 379.

584. *sparsit* — *lumina* i. e. in varias partes conicit; cfr. Stat.
 Theb. V, 546 *sparsoque per omnia visu lustrat humum quaerens*; vid.
 etiam ad III, 603.

586. *saevus* — *Iason* sc. pugnando fortiter; *misera* autem
 Medea nominatur propter miseras, quae ei Iasonis amore captae
 imminet.

590. *asperam* Iunonem vereor ne Valerius non satis apte trans-
 tulerit a Verg. Aen. I, 279: nam dea et favet Iasoni neque irata
 aut iniqua est Medaeae.

contra — *reddit* i. e. respondet; legitur etiam apud Verg., ut
 Aen. X, 530, sed obiecto addito, quod Valerius praeter consuetudinem
 omisit.

594. Neminem nobiliore loco ortum neque cognatione propius
 Medaeae ipsique iunctum esse quam Iasonem Chalciope falsa dicit.

aspicis, ut Minyas inter proceresque Cytæos 585
 emicet effulgens quantisque insultet acervis;
 et iam vela dabit, iam litora nostra relinquet,
 Thessaliae felicitis opes dilectaque Phrixo
 rura petens. eat atque utinam superetque labores!
 tantum effata magis campis intendere suadet, 600
 dum datur, ardentisque viri percurrere pugnas.

At simul hanc dictis, illum dea Marte secundo
 impulit atque novas egit sub pectora vires.
 ora sub excelso iamdudum vertice coni
 saeva micant cursuque ardescit nec tibi, Perse, 605
 nec tibi, virgo, iubae laetabile sidus Achivæ,
 acer ut autumnis canis iratoque vocati
 ab Iove fatales ad regna iniusta cometae.
 nec sua Crethiden latuit dea vinque recentem
 sentit agi membris ac se super agmina tollit, 610
 quantus ubi ipse gelu magnoque incanuit imbre

599. *eat atque utinam* positum pro eo quod est *atque utinam eat*, cfr. Haupt. obs. critic. p. 47.

600. *intendere* sc. animus; cfr. Prud. cathem. II, 57 *intende nostris sensibus*; Plin. min. ep. VIII, 19 *nunc intende libro, quem cum hac epistola accipies*.

601. *percurrere* sc. oculis, vide ad III, 461.

604. *iamdudum* idem quod statim, vid. ad III, 235.

606. *iubae sidus* neque usitate neque plane dictum; Burmann putat sidus esse cristam sive conum galeae, quod nullo modo credi potest, Wagner explicat *sidus iubae non laetabile* significare cristam tristia portendere. Equidem ardescendi verbo commoveor, ut sidus putem translata notione ut saepius splendidam pulchritudinem significare: in currendo longe splendet iuba nutans. Sic dicit vellus aureum poeta pellem sidereis villis comantem VIII, 122 et Claud. in Ruf. I, 351 *stat cassis utrique sidereis hirsuta iubis*.

607. De comparatione cfr. Hom. II. V, 5; XXII, 26 seqq. imprimisque Verg. Aen. X, 270 seqq.; vide etiam Apollon. III, 957 seq.

608. Cfr. Luc. I, 529 *viderunt — terris mutantem regna cometen*; Tac. ann. XIV, 22; Suet. Ner. 36.

609. *nec sua Crethiden latuit dea* i. e. quasi eius propria ideoque ei favens; cfr. Ov. trist. III, 5, 4 *nave mea vento forsitan eunte suo*.

Caucasus et summas abiit hibernus in arctos.
 tunc vero, stabulis qualis leo saevit opimis,
 luxurians spargitque fames mutatque cruores,
 sic neque parte ferox nec caede moratur in una 615
 turbidus inque omnes pariter furit ac modo saevo
 ense, modo infesta rarescunt cuspidē pugnae.
 tunc et terrificis undantem crinibus Hebrum
 et Geticum Priona ferit; caput eripit Auchī
 brachiaque et vastis volvendum mittit harenis. 620
 At genitus Iove complerat sua fata Colaxes;
 iamque pater maesto contristat sidera vultu

611. Cum altitudine Caucasi comparatur Iasonis ingens corporis moles, ut apud Verg. Aen. XII. 701 seqq. Aeneas cum Athone Eryce Apennino; paullo simplicius dicitur Hector apud Homerum Il. XIII, 754 ὡμῆδῃ ἔπει νηόθεν ἐοικώς.

imbrem hoc loco de nivibus dici apparet, alter locus, qui sit prorsus certus, non videtur exstare, sed cfr. Pseudo-Claud. laud. Herc. 67. De grandine dixerunt Lucr. VI, 107; Drac. de deo I, 510.

612. *summas abiit hibernus in arctos*, quasi crescit mons nivibus contactus, cfr. Flor. I, 38, 11 (III, 3, 11) — *per hiemem, quae altius Alpes levat*.

613. Auctore Homero haec comparatio viri fortis cum leone poetis epicis usitata est, velut Il. III. 23; XII, 41; 299; Od. XXII, 402; Verg. Aen. IX, 339; 792; X, 454; 723 seqq.; XII, 4; Stat. Theb. II, 675 seqq.

stabula opima sine dubio sunt stabula opimis bovis referta.

614. *luxurians fames*; cfr. Stat. l. I. ubi *sanguine nullo Luxuriata fames*. *famem* Vat., *fames* scripsi coll. loco Statii; fame incitatur leo, ut longe lateque stabulum populetur; *spargere cruores* similiter dictum ut *spargere voces* III, 603; *lumina* VI, 584; de *mutandi* verbo cfr. Stat. Theb. IX. 850 *mutabat turmas*; Sil. V, 286 *mutat successu saevior hostem*; VI, 238 *mutat hians hostem*.

617. *rarescunt pugnae*; num pugna dicta pro pugnatore? an pugnae rarescunt, quod hostium numerus minuitur?

619. *Auchi*; vid. v. 60.

620. *volvendum mittit harenis*; cfr. Verg. Aen. X, 555 seqq.

621. De *Colaxe* vid. supra V, 48 seqq.; de querelis Iovis exitum filii miserantis cfr. Hom. Il. XVI, 431 seqq.

622. *contristat sidera*; Verg. Aen. X, 275; Stat. Theb. VII, 46;

talibus aegra movens nequiquam pectora curis:
 'ei mihi, si durae natum subducere sorti
 moliar atque meis ausim confidere regnis! 625
 frater adhuc Amyci maeret nece cunctaque divum
 turba frement, quorum nati cecidere cadentque.
 quin habeat sua quemque dies cunctisque negabo,
 quae mihi'. supremos misero sic fatus honores
 congerit atque animis moriturum ingentibus implet. 630
 ille volat campis immensaue funera miscet
 per cuneos, velut hiberno proruptus ab arcu
 imber agens scopulos nemorumque operumque ruinas,
 donec ab ingenti bacchatus vertice montis
 frangitur inque novum paulatim deficit amnem. 635
 talis in extremo proles Iovis emicat aevo,
 et nunc magnanimos Hypetaona Gessithoumque,
 nunc Arinen Olbumque necat; iam saucius Aprem
 et desertus equo Thydrum pedes excipit hasta
 Phasiaden, pecoris custos de more paterni 640

de sententia cfr. Ov. met. III, 298 seqq. *maestissimus altum Aethera conscendit vultuque sequentia traxit Nubila*; Claud. de bell. Poll. 378 seq. *qualis in atram Sollicitus nubem maesto Iove cogitur aether*.

625. *melior* Vat., *moliar* Heinsius.

627. *fremunt* Vat., *fremet* Peerlkamp.

628. *quin habeat sua quemque dies*; cfr. ad V, 12.

631. *funera miscet*, cfr. ad III, 381.

632. *hiberno proruptus ab arcu imber*: arcus caelestis in se recipit aquam eaque repletus imbres effundit: Verg. georg. I, 380 *bibit ingens arcus*; Ov. met. I, 271 *Concipit Iris aquas alimentaue nubibus affert*; Plaut. Curcul. 129 *ecce autem bibit arcus: pluet, credo, hercle hodie*; Luc. IV, 81 seq. *Oceanumque bibit (arcus) raptosque ad nubila fluctus Pertulit et caelo defusum reddidit aequor*; Stat. Theb. VI, 834; Prop. III, 5, 32; itaque arcus *imbrifer* dicitur Stat. Theb. VII, 427 et IX, 405.

Ad sententiam non recte comparantur loci Hom. II. XIII, 137 seqq. et Verg. Aen. XII, 684 seqq., ubi non a torrente. sed a lapide comparatio sumitur, quamquam similis est imago; paullo propius accedit Valerius ad Verg. Aen. II, 497, sed prorsus novum est, quod dicit v. 635.

638. *notat* Vat., *necat* cod. Carr.

Caucasus ad primas genuit quem Phasidis undas;
 hinc puero cognomen erat famulumque ferebant
 Phasidis intonso nequiquam crine parentes.
 iamque aliis instabat atrox, cum diva supremas
 rumpit iniqua colus victorque advenit Iason. 645
 excipit hunc saeva sic fatus voce Colaxes:
 'vos Scythiae saturare canes Scythiaeque volucres
 huc miseri venistis?' ait saxumque prehensum,
 illius et dextrae gestamen et illius aevi,
 concussa molitur humo, quod regia Iuno 650
 flexit ad ignotum caput infletumque Monesi.
 praeceps ille ruit; nato non depulit ictus
 Iuppiter, Aesoniae vulnus fatale sed hastae
 per clipeum, per pectus abit, lapsoque cruentus
 advolat Aesonides mortemque cadentis acerbat. 655

---

642. *famulum* — *ferebant*, i. e. dicebant, praedicabant; miro errore Wagner 'auferebant cadaver'. *Phasis* deus invenitur etiam V, 426 et VI, 294.

649. Expressit Valerius eandem sententiam, quam et simplicius et clarius protulit Hom. Il. V, 304 seqq.; XII, 445 seqq.; cfr. praeterea Verg. Aen. XII, 896 seqq.; Iuv. sat. XV, 65 seqq.; Stat. Theb. II, 559 seqq.

651. *caput* — *infletum*: Verg. Aen. XI, 372 *infleta* — *turba*.

652. *nato non depulit ictus*; Ov. her. XIV, 130 *mortem fratri depulit*.

653. *Aesoniae* — *hastae*; cfr. ad III, 284.

654. *per pectus abit*, quasi evanescit in pectore; cfr. Verg. Aen. IX, 700 *Itala cornus* — *stomacho* — *infixa sub altum pectus abit*; infra v. 705.

cruentus interdum is dicitur, qui hostem interficit, ut sit aut *sanguine conspersus* aut *sanguinis cupidus*, ut Hor. c. I, 2, 39; Verg. Aen. I, 471; Luc. II, 111; *sanguinis cupidus* aperte significat pluribus locis, ut Val. II, 156; Hor. c. II, 14, 13; Ov. met. XII, 592; Luc. IV, 789; 822; V, 758; Mart. XI, 5, 9; Stat. Theb. VIII, 531; IX, 1; 677; XII, 184 al.

655. *mortemque* — *acербat*; de re cfr. IV, 313; Verg. Aen. II, 547 seqq.; Hom. Il. XIII, 374 seqq. A Valerio habet Stat. Theb. IX, 302 *acербat vulnera dictis*.

spargitur hinc miserisque venit iam notus Alanis.

At regina virum (neque enim deus amovet ignem)
persequitur lustrans oculisque ardentibus haeret;
et iam laeta minus praesentis imagine pugnae
castigatque metus et quas alit inscia curas, 660
respiciens, an vera soror; nec credere falsos
audet atrox vultus eademque in gaudia rursus
labitur et saevae trahitur dulcedine flammae.
ac velut ante comas ac summa cacumina silvae
lenibus adludit flabris levis auster, at illum 665
protinus immanem miserae sensere carinae:
talis ad extremos agitur Medea furores.
interdum blandae derepta monilia divae
contrectat miseroque aptat flagrantia collo,
quaque dedit teneros aurum furiale per artus, 670

656. *spargitur hinc*; cfr. ad II, 595; hoc loco simplicem discedendi notionem habet passivum spargendi verbi.

657. *neque enim deus amovet ignem*; interpretes intellegunt Cupidinem, imprimis propter versum 673, at cum in hac quidem parte carminis apud Valerium Cupidinis nullae sint partes, sed omnia aut per Iunonem aut Venerem ipsam agantur, haec explicatio mihi non probatur, verum deus est Iuno: non solum enim apud Graecos interdum ἡ ἑσὶς dicitur, sed etiam apud Romanos: Verg. Aen. II, 632 *ducente deo* i. e. Venere; VII, 498 *nec dextrae erranti deus afuit* i. e. Allecto; Catuli frg. 2, 4 B. *mortalis visus pulchrior esse deo* i. e. Aurora; Calvi frg. II, 7 B. *pollentemque deum Venerem*; Val. ipsius IV, 667 *advertere dei* i. e. Iuno et Minerva.

658. *oculisque ardentibus haeret*; Verg. Aen. I, 717 seq.

665. *lenibus flabris*; Verg. georg. III, 199.

666. *sensere carinae*; de perfecto cfr. ad III, 738 dicta.

668. *monilia divae*; ex eis, quae sequuntur, apparet poetam cogitare de cingulo Veneris, cfr. supra ad v. 471; *derepta* autem significat non vi erepta, sed celeriter capta; eadem verba leguntur Sil. XII, 309; cfr. praeterea Hor. c. III, 28, 1 *deripere horreo amphoram*; Lucr. IV, 31 *membranae summo de corpore dereptae*; Verg. Aen. X, 475 et Ov. met. X, 475 *vagina deripit ense*; Stat. Theb. III, 412; Luc. I. 240; Sil. X, 599.

670. *aurum furiale* i. e. in furem coniciens; sic nominantur

deficit; ac sua virgo deae gestamina reddit,
 non gemmis, non illa levi turbata metallo,
 sed facibus, sed mole dei, quem pectore toto
 iam tenet; extremus roseo pudor errat in ore.
 ac prior his: 'credisne patrem promissa daturum, 675
 o soror, Argolicus cui dis melioribus hospes
 contigit? aut belli quantum iam restat acerbi?
 heu quibus ignota sese pro gente periclis
 obicit!' haec fantem medio in sermone reliquit
 incepti iam Iuno potens securaque fraudis. 680
 Imminet e celsis audentius improba muris
 virgo nec ablatam sequitur quaeritve sororem.
 at quotiens vis dura ducum densique repente
 Aesoniden pressere viri cumque omnis in unum
 imber iit, totiens saxis pulsatur et hastis. 685
 primaque ad infesti Lexanoris horruit arcus,

Veneris oscula *furialia* VII, 254; *furiale venenum* Ov. met. IV, 506;
arma VI, 591; *vestis* Cic. Tusc. II, 20; *sagittae* Ov. rem. 699; *stimuli*
 Prud. c. Symm. I, 133.

671. *deficit* i. e. non par est ferendae divinae impressioni.

673. *pectore toto iam tenet*: Verg. Aen. VII, 356 *toto percepit
 pectore flammam*.

674. Postremo quasi per vultum pudor ex virgine exit.

676. *dis melioribus* i. e. magis benignis quam exspectari poterat;
 cfr. ad I, 327.

680. *potens* idem quod *potita*; *potens* est quasi participium
 aoristi verbi *potiendi*, cfr. IV, 366; Ov. met. IV, 509; fast. III, 269.

681. *audientibus* Vat., *audentius* Pius; *improba* — *virgo* i. e.
 impotens, quae sibi moderari non possit; cfr. Verg. Aen. IX, 62 *im-
 probus ira*; XI, 512 *Aeneas* — *equitum levia improbus arma praemisit*;
 XI, 767; Ov. fast. II, 331 *quid non amor improbus audet?*; Sil. I, 58
improba virtus (Hannibalis); Hor. c. III, 9, 22 *Hadria*; ep. I, 10, 40;
 Stat. Ach. I, 40 *Lapitharum proelia ludit improbus* (Achilles) i. e. qui
 cupidini pugnandi moderari non possit; Theb. II, 292; III, 675;
 IX, 836.

685. *imber* de densa telorum multitudine saepius apud poetas
 scriptum reperitur, vide ad V, 608.

alta sed Aesonium supra caput exit harundo,
teque, Caice, petit; coniunx miseranda Caico
linquitur et primo domus imperfecta cubili.

Regius eoīs Myraces interpres ab oris
venerat, ut Colchos procul atque Aeetia Parthis
foedera donato non irrita iungeret auro.
tum iuvenem terris Parcae tenuere Cytæis
ac subiti Mavortis amor; simul armiger ibat
semivir impubemque gerens sterilemque iuventam.
ipse pharetratis residens ad frena tapetis
nunc levis infesto procurrit in agmina curru,
nunc fuga conversas spargit mentita sagittas.
at viridem gemmis et eoae stamine silvae

690

695

689. *domus imperfecta* est Homeri δῶμος ἡμιτελής II. II, 701.

690. *interpres* i. e. internuntius, legatus, ut Verg. Aen. IV, 378 Mercurius *interpres divum* nominatur, quippe qui voluntatem eius, a quo missus est, explicet.

695. *semivir* i. e. eunuchus, ut Iuv. VI, 513; Verg. Aen. XII, 99; Sil. XVII, 20; Mart. III, 91, 2; IX, 20, 8; Paul. Nol. 35, 87.

696. *residens ad frena* i. e. in curru iuxta armigerum frena tenentem; praeter consuetudinem autem tapetia, in quibus pharetra reposita est, *pharetrata* dicuntur, cum ceteris locis ei homines vel dei pharetrati nominentur, qui pharetra instructi sunt, quare *phas retratus* probarem, quod proposuit Wagner, nisi adiectivo ad *tapeti*-apposito vix carere possemus.

698. *fuga* — *spargit mentita sagittas*: notum Parthorum morem poeta expressit; quod autem *fugam* scripsit pro hominibus fugientibus, ad poetarum genus dicendi satis est accommodatum, cfr. Stat. Theb. VI, 596 seq. *credas e plebe Cydonum Parthorumque fuga totidem exsiluisse sagittas*; Luc. II, 152 *busta repleta fuga*; sed hoc audacious, quod Valerius scripsit *fugam mentitam* pro hominibus fugam simulantibus.

699. *viridem gemmis* i. e. smaragdis; cfr. Lucr. II, 805; IV, 1118 al.; *stamen eoae silvae* est filum lanae arboreae; cfr. Sen. Herc. Oet. 667; Claud. in Prob. cons. 180; Orient. common. I, 128; Plin. nat. hist. XII, 38; Marquardtī antiq. Rom. VII, 470. Ex adiectivo *viridem* alia generalis notio ad ablativum *stamine* audienda est, velut *ornatum*.

subligat extrema patrium cervice tiaran 700
 insignis manicis, insignis acinace dextro;
 improba barbaricae procurrunt tegmina plantae.
 nec latuere diu saevum spolia illa Syenen,
 perque levem et multo maculatam murice tigrin
 concita cuspis abit; subitos ex ore cruores 705
 saucia tigris agit vitamque effundit erilem;
 ipse puer fracto pronum caput implicat arcu.
 sanguine tunc atro chlamys ignea, sanguine vultus
 et gravidae maduere comae, quas flore Sabaeo
 nutrierat liquidoque parens signaverat auro. 710

701. *manicis* uti non decorum erat viris Romanis; cum autem Myracen poeta dicat etiam insignem *acinace dextro*, acinacis notio est efferenda, non dextri; nam dextro latere etiam Romani gladium gestabant.

702. *improba* — *tegmina* 'Schnabelschuhe'; de *improbi* adiectivi notione vid. ad I, 510.

703. *Syenen*: v. 74.

704. *tigrin* metonymiae figura scriptum pro pelle tigridis; sic *taurus* dicitur pro pelle tauri IV, 250; Sil. I, 25; *tigris* Stat. Theb. VI, 722; *sus* VI, 836; *aper* VIII, 706; *leo* Val. VIII, 126; contra *vellus* pro agna ipsa Iuv. XII, 4.

705. *cuspis abit*; vid. v. 654.

706. *ait* Vat., *agit* cod. Carr.

707. *puer*, qui supra 693 *iuvenis*.

708. *chlamys ignea*; vid. ad I, 427.

709. *flore Sabaeo* i. e. myrrha; cfr. Verg. Aen. XII, 100 *crinis* — *myrrha* — *madentis*; Ov. met. III, 555 *madidi myrrha crines*; Sen. Herc. Oet. 376 *Sabaea marcidus myrrha comam*. Saba regio Arabiae ture insignis et myrrha, vid. Plin. nat. hist. XII, 51 et 52.

710. *liquidoque parens signaverat auro*; indicat poeta spiras aureas, quibus capillus continebatur; cfr. Hom. II. XVII, 52 *πλοχμοί δ' οἱ χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ ἐσφίχωντο*; vid. etiam Apollon. II, 678; Verg. Aen. IV, 148.

liquidum aurum videtur esse splendidum vel purum: audacter eam notionem, quae solet tribui aeri fonti aquae tempestati luci lumini al., poeta ad metallum transtulit; proxime accedunt *liquidi colores* II, 467.

qualem siquis aquis et fertilis ubere terrae
 educat ac ventis oleam felicibus implet,
 nec labor adsiduus, nec spes sua fallit alentem,
 iamque videt primam tenero de vertice frondem;
 cum subito immissis praeceps aquilonia nimbis 715
 venit hiemps nigraque evulsam tendit harena:
 haud secus ante urbem Myraces atque ipsius ante
 virginis ora cadit; sed non magis illa movetur
 unius aegra metu, quam te, Meleagre, furentem,
 quam Talaum videt aut pugnās miratur Acasti; 720
 at satis hos ipsae gentes campique videbant
 tempestate pari versis incumbere turmis.
 ante oculos fuga foeda ducum largusque cadentum
 it cruor et currus dominis ingentibus orbi.
 Non tulit hos Perses gemitus clademque suorum 725
 tergaque versa tuens his caelum questibus implet:
 ‘quid me iam patriis eiectum sedibus, istas
 ut struerem pugnās Scythiamque in bella moverem,
 vos superi, vos augurio iussistis inani?

712. *ventis oleam felicibus implet*; de re cfr. supra v. 340, sed *oleam ventis implere* mire dictum est; comparatio ipsa expressa est ex Hom. II. XVII, 53 seqq.

716. *tendit* i. e. prosternit, vid. ad IV, 320; *fulva (multa) exten dit harena* scripsit Verg. Aen. V, 374 et IX, 589.

Tota haec narratio inde a v. 699 accommodata est ad describendum fortem quidem, at tamen mollem et tenerum iuvenem gentis barbarae.

721. *campi* — *videbant*: Verg. Aen. XII, 542.

722. Aequē vehemēter pugnabant Meleager Talaus Acastus atque ipse dux Iason; *tempestate pari*, de belli impetu, ut Verg. Aen. VII, 222 seq.

723. *fera* Vat., *foeda* ed. Bon.

726. *caelum questibus implet*: Verg. Aen. IX, 480.

729. *ut struerem* — *iussistis*; sic legimus Ov. her. I, 101 *di — hoc iubeant ut — ille meos oculos comprimat*; Dracont. VIII, 241 B. *omnes ut veniant rex ipse iubet*; Iuvenc. II, 145 *hinc iubet ut summo tradant gustanda ministro*; Prud. perist. VI, 41 *iussum est —*

quid fratris meritas tua, Iuppiter, omnia poenas 730
 promiserere mihi? nobis Argoa parabas
 scilicet auxilia et tantas coniungere vires.
 saeva quidem lucis miseris mora; dent tamen, oro,
 unum illum mihi fata diem, qui fallat Achivos
 sic meritos, quoque hunc videam virtute superbum 735
 Aesoniden tantos flentem sine honore labores'.
 dixerat haec pectusque suis everberat armis
 et galeam fletu, galeam singultibus implet;
 ibat et in medii praeceps incendia belli,
 ni prior adversis Pallas vidisset ab armis 740
 et secum: 'ruit ecce ferox in funera Perses,
 quem genitor Colchis solioque imponere fratris
 iam statuit. nostra vereor ne fraude peremptum
 increpet et culpam hanc magno terrore rependat'.
 haec dicens atro nebulam diffundit amictu 745

quod princeps colit, ut colamus omnes; Sidon. ep. IX, 13. 5 v. 1 seqq.
convocata pubes — iubet ut volumen istud — studiis in astra tollas.

734. *quo fellet* Vat. *qui fallat* Wagner; Baehrens scripsit *quo falli et*, quod propter synaloepham longae vocalis Valerio in ea sede inauditam probari non potest; vide Koesters quaest. metr. p. 46 seq.

736. *sine honore labores*: Ov. met. II, 387; cfr. ad III, 362.

737. *pectusque suis everberat armis*: ut solent pectus plangere manibus homines vehementi dolore vel luctu concitati, sic Perses armis i. e. manu armata, pectus ferit; de verbis cfr. Verg. Aen. XII, 866 *clipeumque everberat alis*.

738. Perses galeam tenet ante oculos, ne ab aliis lacrimans conspiciatur.

742. De sententia cfr. V, 680 seqq.

743. Cfr. Hom. Il. XX, 301, ubi similem sententiam exprimit Neptunus sollicitus de Aenea, cui exitium imminet ab Achille.

745. *atro nebulam diffundit amictu* obscure dictum: Wagner Palladem atro amictu indutam nebulam removisse a se putat; sed omnino non credibile poetam ei amictum atrum tribuisse; contra Perses ab ea nebula tegitur ita, ut amictus eius ater fiat; *atro amictu* non est ablativus qui dicitur separationis, sed loci, cfr. III, 560 *tale iubar diffundit aquis* et VI, 56 *rutilas scutis diffuderis alas*: per amictum diffundit nebulam nebulaque tectus Perse-

stridentesque viri circum caput amovet hastas.
 ille super socias clementi turbine gentes
 erigitur paulumque levi raptatus in aethra
 iam tandem extremas pugnae defertur in oras,
 forte ubi serus Hiber Issedoniaeque phalanges 750
 marte carent solisque iuvant clamoribus agmen.

Nox simul astriferas profert optabilis umbras;
 et cadit extemplo belli fragor aegraque muris
 digreditur longum virgo perpessa timorem.
 ut fera Nyctelii paulum per sacra resistunt, 755
 mox rapuere deum iam iam in quodcumque paratae
 Thyiades, haut alio remeat Medea tumultu,
 atque inter Graiumque acies patriasque phalangas

per aera a Minerva periculo eximitur, cfr. Hom. l. l. v. 325; Il. III, 380, ubi hac ratione Paris a Venere servatur; vide etiam Hor. c. II, 7, 13 seq.; Ov. met. XV, 804 seqq.; Sil. IX, 484. Planius scripsit Verg. Aen. I, 411 seq. at *Venus obscuro gradientis aere saepsit Et multo nebulae circum dea fudit amictu.*

749. *pugnae defertur in oras:* Verg. Aen. IX, 528.

750. Quod hoc loco poeta de Hiberibus dicit, non convenit cum ea re, quae supra v. 507 commemorata est. Neque *Issedones* vel *Essedones* (sic Plin., Lucan. et Alcman teste Steph. Byz.) antea nominati sunt inter socios Persae; erat gens Armeniae prope Araxem habitans teste Herod. I, 201; alio loco, non procul a palude Maeotide, Essedones sedes habere narrat Plin. nat. hist. IV, 88; VI, 20; de more eorum barbaro cfr. Herod. IV, 26.

751. *calent* Vat., *carent* ed. Bon.; de sententia cfr. Luc. VII, 367.

755. *Nyctelii*, Bacchi, νυκτελῆς Graecum eius est cognomen, cfr. Prell. mythol. gr. I⁴, 690 annot. 3; 694 annot. 1. Solo hoc cognomine indicatur etiam ab Ovid. artis I, 567; tum culicis 111; cfr. Sen. Oed. 492; nomen ei hoc inditum propter 'nocturna orgia' (Verg. georg. IV, 521).

resistunt i. e. quiescunt, ductum ab eis, qui via vel cursu confecto consistunt, ut paullisper respirent; vid. Cic. pro Mur. 84 *nihil est iam, unde nos reficiamus aut ubi lapsi resistamus.*

756. *rapuere deum* i. e. simulacrum dei, ut putant interpretes, in om. Vat., add. ed. Bon. et Ald.

semper inexpletis adgnoscat Iasona curis
armaque quique cava superest de casside vultus.

760

---

760. *vultus* recte traditur in Vat., neque debebant recentiores editores Wagnerum secuti *vultum* scribere: cfr. locum, quem attulit Schnitz de Val. dicendi genere p. 22, Horatii epod. VI, 7 seq. *agam per altis aure sublata nives quaecunque praecedet fera*; vid. praeterea Ov. met. XIV, 350 *cecidere manu, quas legerat herbas*; Plaut. Curcul. 433 *ut ei detur quam istic emi virginem*; Luc. VII, 374; al.

C. VALERI FLACCI
ARGONAUTICON
LIBER SEPTIMVS.

Te quoque Thessalico iam serus ab hospite vesper
dividit et iam te tua gaudia, virgo, relinquunt,
noxque ruit soli veniens non mitis amanti.
ergo ubi cunctatis extremo in limine plantis
contigit aegra toros et mens incensa tenebris, 5
vertere tunc varios per longa insomnia questus
nec pereat quo scire malo; tandemque fateri
ausa sibi paulum, medio sic fata dolore est:
'nunc ego quo casu vel quo sic pervigil usque
ipsa volens errore trahor? non haec mihi certe 10

---

6. *vertere* — *questus* simili ratione dictum videtur, ut *volvere carmina*, de qua locutione cfr. ad III, 408; alterum huius usus exemplum non reperitur, sed cfr. etiam VIII, 409.

7. De sententia cfr. Ov. met. VII, 12, ubi Medea *mirumque* inquit *nisi hoc est aut aliquid certe simile huic, quod amare vocatur* et Sen. Herc. Oet. 1259 *concede saltem scire quo peream modo*, de collocatione verborum ad I, 284.

9 sqq. admodum feliciter Valerius virginalem adhuc pudorem Medae quamquam divino numine inflammatae atque corruptae describit; celerius rem confecit Apollonius IV, 11 sqq.

nox erat ante tuos, iuvenis fortissime, vultus.
 quos ego cur iterum demens iterumque recorder
 tam magno discreta mari? quid in hospite solo
 mens mihi? cognati potius iam vellera Phrixi
 accipiat, quae sola petit quaeque una laborum 15
 causa viro. nam quando domos has ille reviset?
 aut meus Aesonias quando pater ibit ad urbes?
 felices, mediis qui se dare fluctibus ausi
 nec tantas timuere vias talemque secuti
 huc qui deinde virum: sed sic quoque talis abito. 20
 tum iactata toro serumque experta cubile,
 ecce videt tenui candescere limen Eoo;
 nec minus insomnem lux orta refecit amantem,
 quam cum languentes levis erigit imber aristas,
 grataque iam fessis descendunt flamina remis. 25

At sua longarum Minyas iam cura viarum
 admonet; inque ipso nequiquam tempore regem
 laetitiae meritique petunt; quem passus Iason

11. *ante tuos* — *vultus*; cfr. ad I, 139.

13. *tam magno discreta mari*; Ov. met. VII, 21 seq. *quid in hospite, regia virgo, Ureris et thalamos alieni concipis orbis?*

17. *Aesonias ad urbes* i. e. Thessalicas, vid. ad III, 284,

20. *hunc* Vat., *huc* Schenkl.

sic quoque talis abito: quamquam talis est. ut propter eum socii felices praedicandi sint, tamen cum abierit, mente mea excidat.

21. *tumque* Vat., *serumque* scripsi.

22. *Eous* est Lucifer etiam apud alios poetas; cum autem per tenuem Luciferum vix dici possit limen candescere, *tenui Eoo* videtur esse ablativus absolutus atque ita explicandum, ut dicamus, cum iam Lucifer sub ortum solis evanescere inciperet, limen aurora illustratum esse.

25. *grataque* recte in Vat. traditur, cfr. VI, 607; Catull. 45, 6; Ov. ex Pont. I, 2, 119; vid. etiam quae ad Val. I. 117 dicta sunt. *descendunt flamina*; cfr. I, 686; III, 652; Sen. Agam. 467.

26. *longarum* — *cura viarum admonet*: i. e. admonet, cur tam longam viam emensi sint.

vota prius captasque deis accendere praedas
prominet atque oculos longe tenet, aurea si iam 30
pellis et oblatis clarescant atria villis.

Ille autem iam iam vultus vocesque parantem
antevenit rumpitque moras inque ipsa morantis
prosiluit ora viri talique effunditur ira:
'orbe satos alio, sua litora regnaque habentes, 35
quis furor has mediis tot fluctibus egit in oras,
quisve mei vos tantus amor? tu prima malorum
causa mihi, tu, Phrixe gener. non te aequore mersum
quo soror! ut felix nullos nunc nomine Graios
nossem ego. quis regum Pelias, quis Thessalus, aut quae 40
Graecia? quodnam hominum cerno genus? aut ubi cautes
Cyaneae? venit Scythicas en hospes in oras.
quinquaginta Asiam (pudet heu!) penetrarit Iason

29. Praeda ex hostibus capta crematur, ut Verg. Aen. VIII, 562, ubi Servius haec habet: *hoc traxit de historia; Tarquinius enim Priscus victis Sabinis in honorem Vulcani eorum arma succendit*; vid. Liv. I, 37, 5.

30. *oculos longe tenet*: prospicit, num pellis apportetur, oculis in unum locum defixis; sic legitur *vultus tenens* infra v. 191 et *oculos tenet* 214; simile est quod dicit Vergilius *iter tenere* Aen. I, 370; *immos oculos tenere* scripsit Ov. met. II, 502; *intentique ora tenebant* Verg. Aen. II, 1; *defixa — tenet ora* VII, 250; *defixique ora tenebant* VIII, 520; *oculos inter se atque ora tenebant* XI, 121.

33. *ante aperit* Vat., *ante venit* Reuss observ. Val. p. 37: ex vultu Iasonis rex eum iam aliquid dicturum esse conicit, quid autem dicere vellet, de eo dubitare rex non poterat.

in ipsa — prosiluit ora viri; haec verba mire dicta sunt: Wagner explicat 'cum impetu in eum invehitur'; mihi praestare videtur ita intellegere verba, ut significant prosiluisse Aeetam in conspectum Iasonis et proxime ante eum constitisse.

34. *talique effunditur ira*: vid. ad I, 701.

40. Nil moror, inquit Aeetes, Pelian, Thessaliam, totam Graeciam; nolo scire qui vos sitis, qui in conspectum meum venistis; cur non cautes Cyaneae hos homines a Scythia prohibuerunt?

43. *quinquaginta — exilibus*: ablativus scriptus est ea ratione,

exulibus? meque ante alios sic spreverit una,
 una ratis, spoliū ut vivo de rege reportet? 45
 ipsum offerre meos, ipsum me pandere lucos
 imperet et nullo dignetur vincere bello?
 cur age non templis sacrata avellere dona
 omnibus atque ipsas gremiis abducere natas,
 praedo, libet? vobisne domos, vobisne parentes 50
 esse putem, ratis infandis quos sola rapinis
 saevaue pascit hiemps et quos, credamus ut ipsis,
 rex suus inlisit pelago vetuitque reverti?
 scilicet Aeoliae pecudis poteretur ut auro?
 [ante meus caesa descendet Caucasus umbra 55

qua etiam historici scriptores dicunt *ingenti exercitu proficisci, decem navibus venire* al.

47. Furore abreptus Aeetes plane obliviscitur auxilii, quod modo in bello gravissimo ei Iason tulit.

et nullo: cfr. ad II, 5.

49. *gremiis abducere natas*; Verg. Aen. X, 79.

50. *penates* scripserunt Burmannum secuti Schenkl et Baehrens pro eo quod in Vat. legitur *parentes*; sed languent *penates* sic simpliciter post *domos* commemorati. Atque optime se habet, quod Aeetes de parentibus Argonautarum dubitat: mihi quidem certissimum est Valerio obversatum esse locum Hom. II. XVI, 33 seqq. *νηλεές οὐκ ἄρα σοί γε πατήρ ἦν ἵπποτα Πηλεὺς Οὐδὲ θεῖς μήτηρ γλαυκῇ δέ σε τίκτε θάλασσα πέτραι τ' ἤλιβατοι*; cfr. imitationem Verg. Aen. IV, 365 seqq.

52. *saevaue pascit hiemps*; Pius et Wagner recte putant his verbis dici de naufragis hieme in terram eiectis et exspoliatis; Burmann cogitat de piratis etiam hiberno tempore per maria vagantibus coll. Plin. nat. hist. II, 125, quem locum prorsus non intellexit.

53. *quos — rex suus inlisit pelago*: de industria inlidendi gravi verbo poeta Aetam utentem inducit, sed cfr. etiam Sil. XVII, 642 (Hiberus) *cum simul inlidit ponto quos attulit amnes*.

55 seqq. Ad v. 57 haec adnotat Schenkl: 'qui hoc loco omnino ineptus est, a poeta hunc locum uberius tractaturo in mg. adiectus fuisse videtur'; idem de duobus versibus dicendum puto, qui praece-dunt. Sententiam recte videtur Wagner explicasse his verbis: 'naves prius, ex Caucasii mei silvis densis fabricatae, in mare demittentur,

ac prior Haemonias repetet super aequora praedas.
 haut ego cum vittis statui feralibus Hellen.]
 si tamen his aliter perstas non cedere terris
 teque pudor cassi reditus movet ac latet una
 nescio quid plus puppe viris, haud ipse morabor 60
 quae petitis; modo nostra prior tu perforce iussa.
 Martius ante urbem longis iacet horridus annis
 campus, et ardentes ac me quoque vomere presso,
 me quoque cunctantes interdum agnoscere tauri.
 his magis atque magis rabiem nunc nostra senectus 65
 luxuriemque dedit, solitoque superbior ignis

quibus ego praedas abigam e Thessalia, quam velleris aurei copiam tibi faciam'. At quomodo satis recte *Caucasus caesa umbra* descendere dici possit non video; aut enim Caucasus, sc. arbores ibi consitae, aut caesa umbra Caucasi descendet, non simul et Caucasus et caesa umbra nec apte praedas repetere dicitur is, qui prior praedam petit. Neque Koestlini explicatione Philol. 38, p. 422 et 39, p. 444 prolata hae difficultates tolluntur. Ad versum 54 prorsus apte adiungitur 58. Quodsi v. 55 et 56 servamus, Aetam nullo modo se vellus redditurum indicat, id quod pugnat cum v. 58. Tolerabilior sine dubio fit sententia, si signum interrogationis post *Hellen* posito Vossium secuti legimus *descendit — rapuit* (pro eo quod est *repetet*) aut *ego cum vittis* e. q. s.

62. Hoc demum loco Valerius redit in viam ab Apollonio initam, quam deseruerat V, 217, quamquam etiam ea, quae de Medea iam dicturus est, valde aliena sunt a narratione Apollonii.

horridus — *campus* i. e. incultus; sic *campum horrentem* dixit Verg. georg. III, 161; *humum horridam* Sil. I, 230.

63. *vomere presso*; intellegenda est stiva, quae manu arantis premitur, cfr. Ov. fast. IV, 825 *inde premens stivam designat moenia sulco*; met. VIII, 218 *stiva innixus arator*; tamen saepe dicitur *romerem premere*, velut Verg. georg. II, 203; 356.

64. Etiam *tauri* Martis sunt, cfr. Ov. her. XII, 41; ad subiectum *tauri* figura zeugmatis ex iacendi verbo praedicatum auditur, veluti *stant*.

66. *luxuriemque dedit* i. e. petulantiam; sic *luxus* substantivo utitur Stat. Theb. II, 85 et luxuriandi verbo Verg. Aen. XI, 497; Ov. met. IX, 267; fast. I, 156; Claud. fesc. 2, 35.

ore fremit. succede meae, fortissime, laudi,
et nostros recale, hospes, agros. nec semina derunt,
quae prius ipse dabam, et messes, quas solus obibam.
consiliis nox una satis, tecumque retracta 70
cumque tuis haec iussa deis; ac siquid in isto est
robore, praedicti venies in rura laboris.
ipse incertus adhuc, tenebris te protinus illis
involvi flammisque velim, durare parumper
an magis, everso iacias dum semina campo, 75
ac tibi Cadmei dum dentibus exeat hydri
miles et armata florescant pube novales'.

Filia prima trucis vocem mirata tyranni
haesit et ad iuvenem pallentia rettulit ora
contremuitque metu, ne nescius audeat hospes 80
seque miser ne posse putet. perstrinxerat horror
ipsum etiam et maesta stabat defixus in ira.
non ita Tyrrhenus stupet Ioniusque magister,
qui iam te, Tiberine, tuens clarumque serena

71. *si quid in isto est robore* obscure dicta; coll. v. 59 videtur hoc poeta dicere voluisse: 'si quid divini auxilii est in ista navi'; contemptim dixit *robur* Aetes pro navi ex ligno facta.

75. *everso — campo* i. e. eruto ab aratore similiter ut *mare* everti dicitur Verg. Aen. I. 43 et *eversae aquae* Ov. her. VI, 40.

76. *seminis* Vat., *dentibus* Heinsius.

Haec est vulgata fabula, qua narrabatur dentes hydri Cadmei Iasonem sevisse, sed initio aliter tradebatur, Iasonem draconem, qui vellus custodiebat, interfecisse, deinde eius dentes sevisse, vide Serv. ad Verg. georg. II, 140. ubi addita est etiam altera narratio; myth. Vat. I, 23; 25; II, 136; Sidon. IX, 70; Muell. Orchom. p. 261; Iessen proleg. in catal. Argon. p. 36. Quae ratio postquam mutata est, additum fabulae Minervam aut Phrixum partem dentium Cadmeae serpentis Aetae dedisse: Pherec. frg. 44; Apoll. III, 1177 seqq.; Apollod. I, 9, 23, 4, schol. Pind. Isthm. VII, 13; Philarg. ad Verg. georg. II, 142. Valerius neglexit indicare, quomodo factum sit, ut Aetes dentes serpentis Cadmeae possideret.

Ad orationem Aetae cfr. Apoll. III, 401 seqq.

82. Paulo minus fortiter se gerit Iason apud Apollon. III, 422 seqq.

arce pharon, pressus subito nusquam Ostia, nusquam 85
 Ausoniam videt, at saevas accedere Syrtes.
 tum tamen, infando quae det responsa tyranno,
 colligit et tandem obtutu consurgit ab alto.
 'non' ait 'hos reditus, non hanc, Aeeta, dedisti
 spei Minyis, cum prima tuis pro moenibus arma 90
 induimus. quo versa fides? quos vestra volutant
 iussa dolos? alium hic Pelian, alia aequora cerno.
 quin agite hoc omnes odiisque urguete tyranni
 imperiisque caput; nunquam mihi dextera nec spes
 defuerit; mos iussa pati nec cedere duris. 95
 unum oro, seu me illa suis seges obruet hastis,
 hauriet adverso seu crastinus ignis hiatu,

85. *serena arce* i. e. caelo sereno; quamquam recte dicit Baehrens, arcem nulla addita notione apud alios non poni pro caelo, tamen apud Valerium etiam alibi talia et singulariter et obscure et breviter dicta reperimus, ut nihil sit mutandum.

praeceps Vat., *pressus* Baehrens coll. Hor. c. II, 16, 2; saepius *depressus* dicitur, de quo disputantes Baehrens affert Bentl. et Peerkamp. ad Hor. c. I, 14, 10.

pharus, de qua cogitat Valerius, erat prope portum Ostiensem; cfr. Iuv. sat. XII, 76; Suet. Claud. 20; Cass. Dion. LX, 11.

86. *et* Vat., *at* Maserius.

88. *colligit* i. e. deliberat, ut Hor. sat. II, 1, 51; ep. II, 1, 119.

obtutu consurgit ab alto fere idem valet atque *altum rumpit silentium*. *obtutus* hoc loco valet deliberationem, considerationem, ut Ov. trist. IV, 1, 39 *semper in obtutu mentem vetat esse malorum*; *altus* autem *obtutus* dicitur ut *altus somnus silentium quies otium tranquillitas*; hoc obtutu factum est, ut Iason aliquantum temporis taceret, cfr. Verg. Aen. VII, 249 seq.; XII, 666 *obtutu tacito stetit*; denique *consurgendi* verbum non raro adhibetur ad significandum initium actionis maioris momenti, ut I. 499; 673; Ov. ex Pont. III, 3, 31; trist. IV, 3, 71.

90. Ov. am. II, 18, 2.

91. *vestra* — *iussa* i. e. Peliae et Aeetae, ut apparet ex eis, quae sequuntur.

94. *quamquam* Vat., *nunquam* Columbus.

spes defuerit, cfr. ad V, 207.

nuntius hinc saevas Peliae mittatur ad aures,
hic periisse viros et me, si vestra fuisset
ulla fides, reducem patriae potuisse referri'. 100

Talibus attonitos dictis natamque patremque
linquit et infida praiceps prorumpit ab aula.
at trepida et medios inter deserta parentes
virgo silet, nec fixa solo servare parumper
lumina nec potuit maestos non flectere vultus; 105
respexitque fores et adhuc invenit euntem;
visus et heu miseræ tunc pulchrior hospes amanti
discedens; tales umeros, ea terga relinquit.
illa domum atque ipsos paulum procedere postes

---

99. Permirus esset, si serio Iason a rege peteret, ut nuntios perfidiae suae ipse ad Peliam mitteret, quare irrisio potius acerba putanda est.

101. *attonitus* est Aeetes et propter perfidiae crimen aperte in se coniectum et propter audaciam, qua Iason se ad omnia pericula subeunda paratum ostendit.

103. *deserta* Medea sibi videtur, quia ei Iason iam est instar omnium.

104. Cfr. Apoll. III, 444 seqq.

Medea, quae ante sollicita oculos in Iasonem coniecerat, postea solo eos defixit, sed cum heros ab aula prorumperet, pudore virginali abiecto facere non poterat, quin oculos flecteret eisque abeuntem quasi prosequeretur; de industria autem dixit poeta virginem oculos solo defixos non *servasse*, pro eo quod est tenuisse: re vera enim oculos non servavit amor cedens.

108. *umeri validi* sunt inter signa roboris et pulchritudinis virorum; cfr. II, 492; Verg. Aen. I, 589.

109. Burmann hunc versum ita explicavit, ut diceret optare Medeam, ut domus et ianua procedat, ne ex conspectu amittat Iasonem, cum ipsa eum extra ianuam prosequi non audeat. Quod votum ineptum esse ratus Wagner *domum* et *postes* accusativos pro ablativis scriptos putat Medeamque cupivisse ex domo extraque postes procedere. Sed obstat huic interpretationi sine dubio ratio grammatica, quod ipse sensit Wagner, quare Burmanni explicatio

optat, at ardentes tenet intra linina gressus.	110
qualis ubi extremas Io vaga sentit harenas	
fertque refertque pedem, tumido quam cogit Erinys	
ire mari Phariaeque vocant trans aequora matres:	
circuit haut aliter foribusque impendet apertis,	
an melior Minyas revocet pater; oraue quaerens	115
hospitis aut solo maeret defecta cubili,	
aut venit in carae gremium refugitque sororis	
atque loqui conata silet; rursusque recedens	
quaerit, ut Aeaëis hospes consederit oris	
Phrixus, ut aligeri Circen rapuere dracones.	120

probanda est, quamquam sententia a poeta expressa non laudanda videtur.

110. *et Vat., at Burm., i. e. at tamen ipsa non audet procedere.*

112. De sententia cfr. IV, 403 *paulum cunctata* (Io) *profundo incidit*, et de forma verborum ad I, 725.

114 seqq. pulchre et dilucide Medae animus amore sollicitus describitur, quo vexata sine quiete huc illucque errat diversaue molitur; cfr. Apoll. III, 649 seqq.

foribus — *impendet* i. e. versatur in ipsis foribus; singulariter quidem dictum, sed nec obscure nec ineleganter.

115. *melior*; cfr. ad VI, 676.

oraue quaerens i. e. desiderans, ut Plant. Trin. 1031 *vetera quaerit*; Ov. ex Pont. III, 4, 41 *ecquid* — *quaeror*? ipse de se hoc Ovidius interrogat, qui ubi esset, omnes Romae sciebant; Tib. II, 3, 26 seq. *quisquis inornatumque caput crinesque solutos Adspiceret, Phoebi quaereret ille comam.*

117. *sororis*; Chalciopes, cuius formam antea Iuno induerat, VI, 479.

118. *rursusque recedens* sc. ad sororem, postquam refugit; cfr. Apollon. III, 646 seqq.; *recedendi* verbum pro *redeundi* ponitur ut Hor. c. II, 19, 31.

119. *ut* — *consederit* — *ut* — *rapuere*; de modo variato cfr. ad I, 281.

Admodum feliciter Valerius inducit puellam virginali pudore plenam non rogantem de Iasone, propter quem re vera sollicita est, sed de eius atque suis cognatis.

120. De fuga Circes cfr. ad v. 219.

tum comitum visu fruitur miseranda suarum
 implerique nequit; subitoque parentibus haeret
 blandior et patriae circumfert oscula dextrae.
 sic adsueta toris et mensae dulcis erili
 aegra nova iam peste canis rabieque futura, 125
 ante fugam totos lustrat queribunda penates.
 tandem etiam molli semet sic increpat ira:
 'pergis', ait 'demens, teque illius angit imago
 curaque, qui profuga forsitan tenet alta carina,
 quique meum patrias referet nec nomen ad urbes? 130
 quid me autem sic ille movet, superetne labores,
 an cadat et tanto turbetur Graecia luctu?

122. *implerique nequit*: Verg. Aen. I, 713; VIII, 618.

parentibus haeret; cfr. I, 316.

123. *circumfert oscula dextrae* i. e. oscula fert in omnes dextrae partes; de ipso ferendi verbo vid. ad II, 282.

124. Verg. Aen. VII, 490.

Etiam dativus *mensae erili* pendet a participio *adsueta dulcisque* adiectivum ad utrumque membrum pertinet etsi altero loco positum, cfr. ad I, 18 et 844.

125. Hanc consuetudinem canum, qua rabie correpti domo relicta vagari solent, Valerius poetice exornavit.

127. *semels* Vat., *semet sic* Baehrens coll. VI, 646; VIII, 177. *molli* — *ira* i. e. leni, ut *molli* — *lapsu* legitur I, 686, et *mollior ira* Stat. Theb. V, 732.

128 seqq. cfr. Apollon. III, 464 seqq.

130. *nec nomen* i. e. ne nomen quidem; cfr. IV, 200.

131. *autem* coniunctionis is usus in interrogationibus, ut ponatur pro *tandem* vel *nam*, imprimis ex Plauto et Terentio notus; vid. etiam Verg. Aen. II, 101 *sed quid ego haec autem nequidquam ingrata revolveo?*

132. Sensim rursus in amorem relabitur Medea, quod poeta summa arte expressit: postquam primo virgo indicavit sua prorsus non interesse, utrum Iason in Colchide occidat an in patriam redeat, iam cupit eum in alienam terram missum esse, tum cognationis reminiscitur Phrixi quasi ad semet excusandam iamque eam miseret viri ad expeditionem faciendam coacti, quare optat, ut redeat; sed pudore ducta etiam id optat, ne amor suus Iasoni notus fiat, simulque

saltem, fata virum si iam suprema ferebant,
 iussus ad ignotos potius foret ire tyrannos!
 o utinam et tandem non hac moreretur in urbe! 135
 namque et sidereo nostri de sanguine Phrxi
 dicitur, et caram vidi indoluisse sororem;
 seque ait has iussis actum miser ire per undas.
 at redeat quocumque modo, meque ista precari
 nesciat, atque meum non oderit ille parentem'. 140
 dixerat haec stratoque graves proiecerat artus,
 si veniat miserata quies, cum saevior ipse
 turbat agitque sopor; supplex hinc sternitur hospes,

insignem in patrem pietatem ostendit. Neque Burmann neque Wagner neque Loebbach sententiam poetae perspexerunt.

135. *o utinam et tandem* e. q. s.; *et* alteri sententiae vocabulo postponitur, vid. ad I. 89; *o utinam* particulae adduntur ad commotiorem Medae animum indicandum, quo ducta, ne moreretur Iason, etiam vehementius optat, quam ut in alienam terram missus esset; eodem pertinet particula *tandem*, quae ad vehementiorem animi commotionem exprimendam quamquam plerumque in interrogationibus poni solet, interdum tamen in aliis enuntiatis reperitur, cfr. symb. mea Plant. p. 89 seq.; denique *non* particula scribitur pro usitatore *ne* ut I, 810; II, 142 et paullo infra v. 140.

136. *sidereo* — *de sanguine* i. e. divino, ut *sidereae animae* Sil. II, 696; *sid. natus* (i. e. inter deos receptus) III. 629; *sid. manus* (Christi) Sedul. pasch. c. IV, 103; Coripp. Ioh. I, 260 *siderea peplo*.

139. *aut* Vat., *at* ed. Bon.; *redeat*: Apoll. III, 468 οὐκ ἔστι νουσι-
 σσει φυχῶν μόρον; *quocumque modo* i. e. sive superatis laboribus sive non susceptis; *meque ista precari nesciat*: contrarium fere optat Medea apud Apoll. l. l.: εἰ δέ μιν αἴσα δμῶν ὑπὸ βουλή, τότε προπα-
 ροῖδε δαείη, σὺνενεν οὗ αἱ ἔγωγε κακῶς ἐπυχάσσομαι ἄτρ. Sine causa ne-
 cessaria consentientes fecit Baehrens poetas in ann. Burs. VI, 154
 scribendo *resciat*.

141. *graves* — *artus*; cfr. *graves oculos* IV, 18.

142. Cum Medea somniis vexata cfr. Didonem apud Verg. Aen. IV, 465 et Medeam ipsam apud Apoll. III, 616 seqq.

143. *supplex hinc sternitur hospes, hinc pater*; in somniis videre sibi visa est Medea Iasonem implorantem auxilium, contra patrem

hinc pater. illa nova rumpit formidine somnos
 erigiturque toro; famulas carosque penates 145
 agnoscit, modo Thessalicas raptata per urbes:
 turbidus ut Poenis caecisque pavoribus ensem
 corripit et saevae ferit agmina matris Orestes;
 ipsum angues, ipsum horrisoni quatit ira flagelli;
 atque iterum incestae se fervere caede Lacaenae 150
 credit agens, falsaue redit de strage dearum
 fessus et in miserae conlabitur ore sororis.

His ubi nequiquam nutantem Colchida curis

precantem, ne Iasoni auxilium ferat; etiam aliud per somnum eam
 vidisse apparet ex v. 146.

147. Ex somno excitata Medea eodem modo rerum veritatem
 agnoscit atque Orestes, cum Furiis agitari desiit; de *Poenis* cfr. ad
 I, 797; comitantur matrem, quam conspiceri sibi videtur Orestes,
 vid. Verg. Aen. IV, 471; de substantivo *agmina* cfr. ad II, 227 dicta.

149. *ira* a deis ad flagella, quibus utuntur, transfertur; similia
 sunt exempla ad I, 109 collata.

150. *infestae* Vat., *incestae* Dom. Marins.

fervere caede: Verg. Aen. IX, 693.

151. De participio *agens* cfr. ad IV, 111; attractione, quae dicitur,
 hoc loco nominativus positus est pro accusativo *agentem*, etiam apertius
 id fit infra v. 309 *videt externo se prodere patrem dura viro*.

152. *ora* Vat., *ore* Koestlin Philol. 39 p. 45: in conspectu sororis
 collabitur Orestes.

153 seqq. poeta omnia fecit, ut virgo culpa videatur prorsus
 vacare, cum iam victrix Iunoni resistat tandemque coniunctis
 demum Iunonis et Veneris viribus succumbat quidem, sed vix suc-
 cumbat atque post satis acrem Veneris contentionem, cfr. 292 seqq.,
 306 seqq., quamquam vim Veneris summam esse indicatur v. 193,
 cfr. etiam 182 seqq. Multo brevius simpliciusque, sed etiam imbe-
 cillitati hominum accommodatius hanc rem tractavit Apollonius, apud
 quem sagitta Cupidinis Medea vulneratur, deinde per sororem Chal-
 ciopen a filio Argo submissam rogatur, ut Iasoni opem ferat; Chal-
 ciope autem facile hoc munus in se recipit, cum suis filiis metuat
 ne Aeetes exitium paret III, 609 seqq.; 681 seqq. Contra apud
 Valerium verae Chalciopes sunt partes nullae.

159. *nequiquam nutantem* i. e. ita, ut id, quod vult Iuno, nondum
 efficiatur.

Inno videt necdum extremo parere furori,
 non iam mentitae vultum vocemque resumit 155
 Chalciopes. quando ardor habet propiorque pudori
 mensque obnixa malo, tenues sublimis in auras
 tollitur et fulvo Venerem vestigat Olympo.
 'Sum memor, ut sis hunc mecum partita laborem;
 illa nimis sed dura manet conversa in iram 160
 et furias (dolet ah!) me non decepta reliquit.
 i, precor, atque istum, quo me frustratur, amorem
 vince, procax patriis ut tandem evadere tectis
 audeat atque meum casu defendere ab omni

155. *mentitae* — *Chalciopes*, ut *mentita tela* Verg. Aen. II, 422; et activa significatione Sil. II, 637 *Eurymedon fratrem et fratrem mentite Lycorma*.

156. *leviorque* Vat., *propiorque* scripsi.

157. *mensque obnixa malo*; que particula traicitur, cum dicendum fuerit 'propior pudori obnixaque malo mens est'; cfr. ad I, 844.

158. *fulvus* Olympus dicitur propter splendorem siderum, sicut *sidera ipsa fulva* apud Tibull. II, 1, 88.

159. *tecum* Vat., *mecum sis hunc* Phil. Wagner.

161. *dolet ac me nunc decepta reliquit* Vat., sed quomodo quis in iram et furias conversus satis recte dolere dici possit, non video, neque decepta est Medea ab Iunone; scripsi igitur Schenkelium secutus *non decepta*, praeterea *dolet ah!* sc. mihi, Iunoni.

163. *vince precor* Vat., *vince procax* Sandstroem emend. p. 39; non solum propter repetitionem *precor* ferri non potest, sed omnino ad imperativum, qualis est *vince*, addere non licet: potest aliquis rogari ut pugnet, non potest, ut vincat: at prorsus falso illud *procax* auctor coniecturae ad Venerem rettulit, cum referre deberet ad Medeam.

amorem vince i. e. vincendo in Medea excita, effice amorem sc. Iasonis; in prosa dicitur *iudicium vincere* Cic. in Verr. act. II, 1, 139; amor quasi pretium est, quod vincenti datur; cfr. Suet. Aug. 71 — *vicissem vel quinquaginta millia* 'ich hätte gewonnen', et ad I, 248; hoc autem Iasonis amore *frustratur* Medea Iunonem, i. e. ei negat, non dat.

evadere tectis audeat; audeat clam domo exire, quamquam periculum est, ne pater eam exeuntemprehendat.

Aesoniden. quin inmo sacro, quo freta, veneno 165
illum etiam totis adstantem noctibus anguem,
qui nemus omne suum, quique aurea (respice porro)
vellera tot spiris circum, tot ductibus implet,
fallat et in somnos ingenti solvat ab orno.
haec tibi: nam Furiis atque ipsi cetera mando'. 170
Tum Venus aligerum mater sic fatur Amorum:
'nec tibi, cum primos adgressa es flectere sensus
virginis ignotaque animum contingere cura,
defuimus, data continuo sed cingula soli
nostra tibi, quis mota loco labefactaque cessit. 175
haut satis est, sed me ipsa opus, et cunctantia poscunt
pectora me dubiusque pudor: iam foedera faxo
Aesonii petat ipsa viri metuatque morari.

165. *sacrum* venenum dicitur propter vim, quam habet, ortam artibus magicis ope divina Hecates; cfr. etiam infra 358; Ov. met. II, 122; Nemes. Cyneg. 42 *Colchidos iratae sacris imbuta venenis Munera*.

quin illa Vat., *quin inmo* scripsi.

167. *respice porro* i. e. procul, ut Plaut. Rud. 1034; Verg. Aen. VI, 711.

169. *solvat* Vat., *fallat* Loebbach stud. p. 13 coll. VIII, 75 seqq. *in somnos* — *solvat*: Ov. met. VII, 253 *in plenos resolutum carmine somnos*.

170. *cetera mando*: intellegenda sunt, quae raptum velleris sequebantur, imprimis fuga Medae et caedes Absyrti; de verbis cfr. Ov. met. II, 140 *fortunae cetera mando*.

171. *aligerum mater* — *Amorum*, vid. VI, 457. Ceterum iam Ovidius Venerem matrem Amorum nominavit am. III, 15, 1; fast. IV, 1 (*geminorum* — *Amorum*).

172. Ita incipit poeta, quasi sequeretur in versu 176 'neque nunc tibi deero'.

174. *sed* om. Vat., add. cod. Carr.

176. *poscunt pectora me* i. e. meam operam; sic saepius poetae, ut infra v. 316; Verg. Aen. VIII, 533; Hor. c. I, 32, 1; Ov. met. II, 144; IV, 274; V, 333; XV, 609; fast. IV, 722; Stat. Ach. I, 474.

178. *Aesonii* — *viri* i. e. Thessalici, vid. ad III, 284.

tu face luciferae citus ad delubra Dianae
 deveniat, sacras solita est ubi fundere taedas 180
 Colchis et aequali dominae lustrare caterva.
 nec te nunc Hecates subeat metus, aut mea forte
 impediat ne coepta time. quin audeat opto:
 continuo transibit amor, cantuque trilingui
 ipsam flammiferos cogam compescere tauros 185
 amplexumque pati'. . . . .
 . . . . .
 . . . . . volucrem tunc advocat Irin

metuatque morari fere idem ac 'nolit morari'; cfr. Verg. georg. I, 246 *arctos Oceani metuentis aequore tingui*; Hor. c. II, 2, 7 *penna metuente solvi*; IV, 5, 20 *culpari metuit fides*.

179. *lucifera Diana* est dea lunae, quae eadem Hecate, vid. ad v. 395.

180. *fundere taedas* dubitanter, sed, ut videtur, recte Burm. explicavit 'lumen taedarum fundere', i. e. sacra deae facere nocturna taedis adhibitis, cfr. ad V, 348.

181. *aequali* — *caterva*: Verg. Aen. X, 194; Val. VI, 497; de ablative cfr. III, 432.

dominam lustrare Vat., sed lustrandi verbum cum prorsus incredibile sit Valerium posuisse pro placandi, *dominae* scripsi, cfr. Verg. Aen. III, 279 *lustraturque Iovi*; Gratt. cyneg. 491 seq. *tota iuventus lustraturque deae* e. q. s.

182. *nec* — *subeat*; vid. ad I, 175.

184. *continuo transibit amor*. sc. a Medea ad Hecaten, ut dea ipsa Iasoni auxilio veniat eiusque amplexum patiat.

Minime apte *cantum* Hecates *trilinguem* nominavit poeta: dea enim ipsa sane triformis est, de qua re vid. ad 395. Sed uniuscuiusque formae vis est propria atque carmine magico non utuntur tres deae formae, sed una Hecates tantum.

185. *volucrem tunc aspicit Irin* Vat. Non solum deest subiectum ad verbum *aspicit*, quare Burmannum secuti recentiores *Iuno* ediderunt pro particula *tunc*, sed omnino desideratur responsum Iunonis, quod iam is intellexit, qui versus interpolavit a Pio allatos. Signavi lacunam inter *pati* et *volucrem*; neque *aspicit* ferri potest: scripsi *advocat*.

festinamque iubet monitis parere Diones
 et iuvenem Aesonium praedicto sistere luco.
 protinus hinc Iris Minyas, Cytherea petivit
 Colchida; Caucasais speculatrix Iuno resedit 190
 rupibus, attonitos Aeaea in moenia vultus
 speque metuque tenens et adhuc ignara futuri.

Vix primas occulta Venus prospexerat arces,
 virginis ecce novus mentem perstringere fervor
 incipit; ingeminant commotis questibus aestus. 195
 ergo iterum sensus varios super hospite volvens
 maeret et absenti nequiquam talia fatur:
 'o tibi Thessalicis nunc si tua forte venenis
 mater et heu, siqua est, posset succurrere coniunx!
 quidne tuos virgo possim nisi flere labores? 200
 ei mihi! vel casus etiam spectare supremos

187. *festinansque* Vat., *festinamque* cod. Carr. *Dione* saepius apud poetas ipsa Venus vocatur, velut Ov. fast. II, 461; V, 309 al.

188. *praedicto luco*; i. e. quem antea Iridi significaverat.

Apud Ovid. met. VII, 74 seqq. forte Medea Iasonem in luco convenit.

189. *Iris Minyas* — *petivit*, qui responso ab Aeeta dato in navem reverterant cum Iasone, cfr. 102.

192. *ignara futuri*: Verg. Aen. IV, 508.

194. *languor* Vat., sed notio prorsus contraria desideratur; dum aliquid melius reperietur, interim scripsi *fervor*.

195. *ingeminant* — *aestus* i. e. duplicantur; cfr. Verg. georg. I, 333; Aen. III, 199; IV, 531; V, 227; Lucil. Aetnae 323.

198. *si* Vat., o Schenkl.

200. *quidne* Vat., *quidne* Baehrens. Nonnullis locis ad pronomen interrogativum *ne* particula addita reperitur: Hor. sat. II, 2, 107 *uterne fides?*; II, 3, 295 *quone malo mentem concussa?*; 317 *quantane?*; Luc. VII, 301 *quone poli motu* e. q. s.? X, 99 *quantosne tumores mente gerit!*

201. Pro hoc versu in Vat. hi duo reperiuntur:

hoc satis ipse etiam spectare supremos.

ei mihi necasus etiam spectare supraemos, quorum prior addito *casus* substantivo ab editoribus receptus est, altero eiecto; equidem hunc servavi mutato *necasus* in *vel casus*; cfr. Koestlin Philol. 48, 648.

atque iterum durae cogar comes ire sorori?
 et nunc ille sua non quemquam sorte moveri,
 non ullum meminisse putat, cumque omnibus odit
 me quoque. siquando fuerit tamen ulla potestas, 205
 illum ego, qui diris cinis ultimus haeserit arvis,
 ossaque, quis tauri saevusque pepercerit ignis,
 componam sedemque dabo. fas tunc mihi manes
 dilexisse viri tumuloque has reddere curas'.

Dixerat. ecce toro Venus improvisa resedit, 210
 sicut erat mutata deam mentitaque pictis
 vestibus et magica Circen Titanida virga.
 illa velut lenti fallatur imagine somni,
 hic oculos incerta tenet magnique sororem
 paulatim putat esse patris; tum flebile gaudens 215
 prosiluit saevaeque ultro tulit oscula divae,
 ac prior: 'o tandem, vix tandem reddita Circe
 dura tuis, quae te biugis serpentibus egit
 hinc fuga? quaeve fuit patriis mora gratior oris?

202. *iterum* — *comes ire*; vid. VI, 482 seqq.

209. *reddere curas*, tanquam debitas impendere.

211. *sicut erat* i. e. eā formā qua intrabat; *mutata deam*, vid. praef. cap. III.

mentita, eadem significatione, sed passive supra v. 155.

212. *Titanis* Circe nominatur ut filia Solis, de qua re fere omnes scriptores inde ab Homero consentiunt, ut Od. X, 136 seqq.; Hes. theog. 956; Hyg. fab. p. 12 et fab. 199; Apoll. IV, 589; Mart. VIII, 36, 10 al. Mirum igitur, quod apud Diod. IV, 45 eam legimus esse filiam Aeetae et Hecates, cuius narrationis auctorem affert Dionysium Milesium schol. Apoll. III, 200; 242.

214. *oculos* — *tenet*, vide ad v. 30.

215. *paulatim putat*: quod fere fit, cum ex gravi somno expergiscimur, ut non statim omnia, quae circum nos sunt, plane cognoscamus.

flebile gaudens: Hom. Il. VI, 484 *δακρυόεν γελάσασα*; Stat. Theb. XII, 426 *flebile gavisae*.

219. Apoll. III, 309 Circam curru Solis patris in Tyrrheniam avectam esse commemoravit; huius fabulae auctorem schol. l. l. Hesiodum nominat; cfr. Diod. IV, 45.

ante et Thessalicae Phasin petiere carinae
perque tot infelix frustra vada venit Iason, 220
quam patriae te movit amor'. tum cetera rumpit
occurritque Venus: 'tu nunc mihi causa viarum
sola: tuae venio iam pridem gnara iuventae;
cetera parce queri, neu me meliora secutam 225
argue; quippe (ut iam reputentur munera divum)
omnibus hunc potius communem animantibus orbem
communes et crede deos. patriam inde vocato,
qua redit itque dies. nec nos, o nata, malignus
cluserit hoc uno semper sub frigore Pontus. 230
fas mihi non habiles, fas et tibi linquere Colchos.
et nunc Ausonii coniunx ego regia Pici,
nec mihi flammiferis horrent ibi pascua tauris,
meque vides Tusci dominam maris. at tibi quinam
Sauromatae, miseranda, proci? cui vadis Hiberno 235
(ei mihi!) vel saevo coniunx non una Gelono?'

224. *ignava* Vat., *gnara* Burmann.

226. *quippe etiam repetentur munera divum* Vat., prorsus inepta sententia; *quippe ut iam reputentur m. d.* Heinsius, qua coniectura sanam restituit sententiam, sed sermo prosaicus valde displicet.

227. *potius — crede* sc. quam ut credas, certas cuique genti terrae partes habitationi datas esse.

229. *qua redit itque dies*: saepius invenitur *itque reditque*, cfr. ad I, 725. *dies* i. e. sol, cfr. ad I, 505.

natam Circe Medeam appellat, ut haec illam *matrem* v. 242.

230. *mensis* Vat., *Pontus* Thilo in annotatione; Summers proposuit *maligna — cluseris — mente*.

231. *habiles — Colchos* i. e. quibus facile utaris; sic de hominibus dicitur etiam Hor. c. III, 19, 24; Ov. am. I, 8, 40.

232. *coniunx ego regia Pici*; Circe uxor Pici dicitur, mater Fauni, avia Latini, cfr. Verg. Aen. XII, 164 coll. VII, 47 et 189; in avem propter spretum amorem Picum a Circa mutatum esse saepius narratur; cfr. Verg. Aen. VII, 189, et Serv. ad hunc locum; Ov. met. XIV, 320 seqq.; myth. Vat. I, 182; II, 213; Sil. VIII, 439 seqq.; Plut. quaest. Rom. 21.

233. Sine dubio Valerio obversatus est locus Verg. georg. II, 140 seq. *haec loca (Italia) non tauri spirantes naribus ignem Invertere satis immanis dentibus hydri.*

Illa deae contra iamdudum spernere voces;
 'non ita me immemorem magnae Perseidos' inquit
 'cernis, ut infelix thalamos ego cogar in illos.
 i, precor, atque illum pro me dimitte timorem. 240
 sed magis his miseram, quando potes, eripe curis,
 unde metus aestusque mihi, quaeque aspera, mater,
 perpetior dubiae iamdudum incendia mentis.
 nulla quies animo, nullus sopor alligat artus.
 quaere malis nostris requiem mentemque repone, 245
 redde diem noctemque mihi, da prendere vestes
 somniferas istaque oculos componere virga.
 tu quoque nil, mater, prodes mihi; fortior ante

237. *iamdudum* i. e. statim, cfr. ad III, 235; *deae* — *spernere voces* i. e. improbare.

238. *Perseis* quae sit, admodum inter se dissentiunt interpretes, alius putat matrem, alius aviam Medae, Wagner Circen, cuius mater Perse est apud Apoll. IV, 589; Hom. Od. X, 139; Hyg. fab. p. 12; vel Perseis Hes. Theog. 957; Hyg. fab. 156; Apollod. I, 9, 1, 6. Longe autem probabilissimum est, Hecaten intellegi, cum Medea dicere velit, se non frustra ab Hecate artes magicas didicisse; de Hecate Perseide cfr. ad VI, 495.

240. *i precor atque — dimitte* fere idem quod 'age precor dimitte'; cfr. Hor. ep. I, 6, 17; II, 2, 76; nisi quod cum ironia quadam dicitur apud hunc poetam.

unum Vat., *illum* Loebbach stud. p. 13.

241. *magis* pro eo quod est *potius*, cfr. ad V, 563.

242. *mater*, vid. ad V, 353.

243. *durae* Vat., *dubiae* Burm.; *incendia mentis*: Catull. 64, 226.

244. *sopor arida* Vat. versu mutilato; varia ad lacunam explendam temptata sunt, sed optimam sententiam habet coniectura Kochii coniect. p. 22, qui confert I, 48; quare eam recepi.

246. Fingit poeta *vestes somniferas*, quas petit Medea, Circae proprias esse; virga eius nota ex Homero, sed qua virorum formas mutet, non eos soporet.

247. *ipsaque* Vat., *istaque* Phil. Wagner, i. e. virga, quam in manibus habes.

248. Iam sentit Medea vim Veneris.

fortior ante sola fui: Ov. met. VII, 76 *et iam fortis erat* (Medea).

sola fui. tristes thalamos infestaque cerno
omnia, vipereos ipsi tibi surgere crines'. 250
talìa verba dabat conlapsaque flebat iniquae
in Veneris Medea sinus pestemque latentem
ossibus atque imi monstrabat pectoris ignem.
Occupat amplexu Venus et furialia figit
oscula pernixtumque odiis inspirat amorem. 255
dumque illam variis maerentem vocibus ambit
inque alio sermone tenet, 'quin hoc' ait 'audi
atque attolle genas', lacrimisque haec infit obortis:
'cum levis Hesperiiis ad te modo laberer oris,
forte ratem primo fugientem litore cerno, 260
qualem nostra suo numquam dimittere portu

252. *pestis* de exitioso amore legitur etiam apud Verg. Aen. I, 712; Catull. 76, 20.

254. *furialia* — *oscula*; de adiectivo vid. ad VI, 670 et de sententia tota Verg. Aen. I, 687.

255. *permixtumque odiis* sc. in omnia, quae adhuc amaverat, et patriam et parentem et sponsum.

256. *vocibus ambit*: Verg. Aen. IV, 283.

258. *attolle genas*; genae hoc loco pro toto capite ponuntur; aliter se res habet VIII, 164; cfr. Ov. met. IV, 144 *vultusque attolle iacentes*.

haec infit; fere semper *infit* sine accusativo ponitur; *talibus infit* I, 666; II, 611; VIII, 414; Verg. Aen. X, 860; Sil. XVI, 139; cfr. etiam Sil. I, 477; XII, 67; accusativo coniunctum legitur hoc loco excepto apud solos posteriores poetas: Prud. apoth. 585; Claud. Mar. Vict. Aleth. III, 246; Iuvenc. I, 57; Coripp. laud. Iust. II, 51.

259. *asperis* Vat., *Hesperiiis* Koestlin. Phil. 39, 60; *auris* Vat., *oris* ego.

260. *fugientem* i. e. quae fugiebat, de conatu dictum: sic enim fingit Circe simulata; cfr. ad VI, 409.

261 seq. gravi dubitationi obnoxii sunt. Non dicam Argonem omnino primam navem fuisse, id quod Valerius nullo alio loco oblitus est, neque alios tum nautas fuisse nisi ipsos Argonautas, quomodo quaeso inter se conciliari possunt, quae dicit Circe, velle insulam, quae omnes nautas detineat.

vellet adhuc omnes quae detinet insula nautas.
 unus ibi ante alios qui tum mihi pulchrior omnis
 visus erat (longeque ducem mirabar) ad ipsam
 advolat, atque unam comitum ratus esse tuarum 265
 'per tibi siquis' ait 'morituri protinus horror,
 et quem non meritis videas occurrere monstris,
 haec precor, haec dominae referas ad virginis aurem;
 tu fletus ostende meos; illi has ego voces,
 qua datur, hasque manus, ut possum, a litore tendo. 270
 ipsae, quas mecum per mille pericula traxi,
 defecere deae; spes et via sola salutis,
 quam dederit, si forte dabit. ne vota repellat,
 ne mea; totque animas, qualis nec viderit ultra,
 dic, precor, auxilio iuvet atque haec nomina servet. 275
 ei mihi, quod nullas hic possum exsolvere grates!
 ut tamen hoc saeva corpus de morte receptum,
 hanc animam sciat esse suam. miserebitur ergo?
 dic', ait, 'an potius?' — strictumque ruebat in ensem.

talem nautam non dimittere? Nonne potius dicendum erat,
 omnes ceteros nautas dimissos esse, hunc nunquam dimissuram
 insulam? At haec sententia pugnat cum fabula tradita. Re vera enim
 naves detinebantur, cum nautae in bestias mutati essent. Neque
 licet uti loco Apoll. III, 340 ad verba Valerii explicanda. Sed
 cum locus nondum probabili coniectura sanatus sit, eum intactum
 reliqui.

264. *et ipsa* Vat., *ad ipsam* ego; adderem *me* ad *advolat*. nisi
 inusitata esset Valerio talis synaloephe.

266. *per tibi siquis* — *horror*; cfr. de hac obsecrationis
 formula Verg. Aen. II, 142; VI, 459; X, 597; 903; XII, 56; Ov. met.
 VII, 854.

268. Verg. Aen. VI, 621.

273. Verg. Aen. II, 136.

274. *qualis nec viderit ultra* i. e. ne viderit quidem, nedum socii
 facti sint vel amici; de *nec* particula cfr. ad IV, 200.

276—283 in codicibus leguntur post 291, quos huc transponendos
 esse vidit Thilo.

277. *ut* — *sciat* fere idem atque *scito*; cfr. Plaut. Capt. 115;
 Stich. 106; Ter. Adelph. 280.

promisi; ne falle, precor. cumque ipsa moverer 280
 adloquio casuque viri, te passa rogari
 sum potius; tu laude nova, tu supplice digno
 dignior es; sat fama meis iam parta venenis.
 si Pelopis duros prior Hippodamia labores
 expedit totque ora simul vulgata procorum 285
 respiciens tandem patrios exhorruit axes,
 si dedit ipsa neci fratrem Minoia virgo,
 cur non hospitibus fas sit succurrere dignis
 te quoque et Aeaëos iubeas mitescere campos?
 occidat aeterna tandem Cadmeia morte 290
 iam seges et viso fumantes hospite tauri'.
 Torserat illa gravi iamdudum lumina vultu
 vix animos dextramque tenens, quin ipsa loquentis
 iret in ora deae; tanta pudor aestuat ira.
 iamque toro trepidas infelix obruit aures, 295
 verba cavens, horror molles invaserat annos.
 nec quo ferre fugam, nec quo se vertere posset

283. *et Vat., sat Heinsius; famame istam Vat., fama meis iam*
 cod. Carr.

284. Fraude Hippodamiae Pelopem amantis pater Oenomaus
 in curruum certamine victus est, cfr. Prelleri gr. mythol. II³, 385
 annot. 2.

285. *ora* — *vulgata* i. e. vulgo, in publico proposita; de re cfr.
 Prell. l. l.

287. *dedit* — *neci* i. e. obtulit neci (Minotaurum). Eodem
 exemplo utitur apud Apoll. III. 998 Iason in colloquio cum Medea
 habito.

294. *iret in ora deae*; vitavit poeta in re foeda vulgatum ser-
 monem, nam dicitur *involare* in ora, in oculos, in capillum; eodem
 verbo usus est VIII. 151 seq.; cfr. etiam Ov. am. I, 7, 64;
 II, 5, 46.

295 et 296 inverso ordine in libris traduntur; correxit Meyncke.

295. *toro obruit aures* i. e. quasi mergit.

296. *molles* — *annos* i. e. teneros, de prima iuventute dictum,
 cfr. Ov. artis I, 10; her. I, 111; trist. III, 4, 43.

297. *ferre fugam*; cfr. ad II. 282.

prensa videt; rupta condi tellure premique
iamdudum cupit ac diras evadere voces.

Ille sequi iubet et portis expectat in ipsis. 300
saevus Echionia ceu Penthea Bacchus in aula
deserit infectis per roscida cornua vittis,
cum tenet ille deum pudibundaque tegmina matris
tympanaque et mollem subito miser accipit hastam;
haud aliter deserta pavet perque omnia circum 305
fert oculos tectisque negat procedere virgo.
contra saevus amor, contra periturus Iason
urguet et auditae crescunt in pectore voces.
heu quid agat? videt externo se prodere patrem
dura viro, famam scelerum iamque ipsa suorum 310

301 seqq. De re cfr. Eurip. Bacch. 472 seqq.; 821 seqq.; 912 seqq.;
apud Euripidem Bacchus Pentheum in aula non deserit.

302. *infectis per roscida cornua vittis*; verba obscurissima neque-
dum satis explicata. Antiquiores scribunt *iniectis* — *vinclis* coll.
Eurip. Bacch. 505, quae rupit vi divina Bacchus Bacch. 604 seqq.,
642 seqq.; sed ad hanc explicationem non quadrant, quae Valerius
dicit v. 303 seq.; Koestlinus Phil. 48, 669 cornua ipsius Penthei
intellegit coll. III, 264; sed prorsus aliud est, Pentheum ornari tanquam
Baccham, aliud eum apparere matri indutum figura tauri; Schenkl
studiorum p. 367 haec habet 'Valerius erhöht das Wunder dadurch,
dass er aus den Hörnern des Bacchus Wein über die Stirnbinde
herabthauen lässt'. Quamquam haec explicatio non pugnat cum
ceteris, quae apud poetam leguntur, tamen non satis intellegitur,
cur haec potissimum addita sint narrationi, qua Bacchus Pentheum
descriuisse dicitur. Neque haec dubitatio prorsus tollitur coniectura
Buri Hermathen. VIII, 415 *innexis per rosc. c. v.*

303. *tenet ille deum* i. e. plenus est deo; *patris* Vat., *matris*
Heinsius.

304. *mollis hasta* est thyrsus.

306. *negat procedere* sc. se, vid. ad II, 10.

308. *implet ore* Vat., *in pectore* ed. Bon. et Ald.

310 seqq. aptissimis ad miserationem coloribus Valerius summam
Medeae desperationem depingit.

De collocatione *que* particulae cfr. ad I, 49; et de *dura* nomi-
nativo ad VII, 151.

prospicit, et questu superos questuque fatigat
 Tartara; pulsat humum, manibusque immurmurat uncis
 noctis eram Ditemque ciens, succurrere tandem
 morte velint ipsumque simul demittere leto,
 quem propter furit; absentem saevissima poscit 315
 nunc Pelian, tanta iuvenem qui perderet ira,
 saepe suas misero promittere destinat artes,
 dein negat et cruda potius desaevit in ira;
 ac neque tam turpi cessuram semper amori
 proclamat neque opem ignoto viresque daturam; 320
 atque toro proiecta manet, cum visa vocari
 rursus et impulso sonuerunt cardine postes.

Ergo ubi nescio quo penitus se numine vinci
 sentit et abscisum, quidquid pudor ante monebat,
 tum thalami penetrare petit, quae maxima norat 325

312. *pulsat humum*, cum invocet deos inferos; cfr. Hom. II. IX, 568 seq.

314. *demittere* Vat., *demittere* ed. Bon. et. Ald.; recte Wagner 'est' inquit 'amoris significatio, uti Horatii illud carm. III, 9, 24 *tecum vivere amem, tecum obeam libens*'; *demittere leto* ex Verg. expressum est Aen. II, 85; V, 692; X, 664; etiam Sil. hoc habet a Vergilio XII, 468; tunc Stat. Theb. I, 659; VI, 736; cfr. Ov. met. VII, 606; culicis 188.

316. *nunc Pelian*; sequi debebat *nunc suas misero* e. q. s., pro quo *saepe* scripsit poeta.

poscit Pelian, *exposcit*, *deposcit* sc. ad poenam, ultionem; cfr. Sil. I, 677 *poscendum poenae iuvenem*; II, 44 *poscimur, o socii*; IV, 32 *nec poscitur auctor*.

318. *denegat* Vat., *dein negat* Dorvillius, ut haec existat oratio: 'nunc poscit, nunc destinat, nunc negat'.

atque una Vat., *et cruda* ego; *decernit* Vat., *desaevit* ego: in ira potius desaevit, quam ut Iasoni auxilium ferre velit.

319. *ac nequeat* Vat., *ac neque tam* cod. Carr.; immerito pronomen *se* desideravit Loebach; vid. supra 306.

322—359 desunt in Vaticano.

De Medae angoribus et dubitationibus cfr. Apoll. III, 765 seqq.; 802 seqq.

325. *thalami penetrare* id est, quod thalami *secretam partem* nominat Stat. Theb. VIII, 608.

auxilia Haemoniae quaerens pro rege carinae.
 utque procul magicis spirantia tecta venenis
 et saevae patnere fores, oblataque contra
 omnia, quae Ponto, quae manibus eruit imis
 et quae sanguineo lunae destrinxit ab ore, 330
 'tunc sequeris' ait 'quidquam aut patiere pudendum,
 cum tibi tot mortes scelerisque brevissima tanti
 effugia?' haec dicens, qua non velocior ulla
 pestis erat toto nequiquam lumine lustrat,
 cunctaturque super morituraque colligit iras: 335

329 *quae Ponto, quae manibus eruit imis*; Verg. ecl. VIII, 95
haec Ponto mihi lecta venena Ipse dedit Moeris. nascuntur plurima
Ponto. manibus imis i. e. sepulcris.

330. *sanguinea lunam destrinxit ab ira* codd.; *sanguineo — ab ore*
 Heins.; *destrinxit* Burm.; *lunae* ed. Ald. et Bon.; de re cfr. ad
 VI, 447.

331. Rursus Medea haeret incerta, quid faciat.

333. *velocius* codd., *velocior* Dorvillius.

334. *pestiferam* codd., *pestis erat* Dorvillius; *pestis* de acri veneno
 legitur etiam Sen. Med. 720.

toto — lumine i. e. mit der ganzen Kraft der Augen; cfr. Sen.
 Phoen. 155 *nunc toto impetu, toto dolore, viribus totis veni*; Cat. 64, 69
toto ex te pectore, Theseu, Toto animo, tota pendebat perdita mente;
 Ov. fast. VI, 464 *nec populum toto pectore festa iuvant*.

nequidquam lustrat: vi divina Medea prohibetur, quominus
 venena letifera, quae ad mortem sibi consciscendam quaerit, invenire
 possit.

335. Iam ipsa quoque cunctatur sententia rursus mutata.

colligit iras ambigue dictum. Si interpretamur secundum usi-
 tatam notionem, quae multis poetarum locis confirmatur, velut Lucr.
 I, 723.; Lucan. I, 207; II, 93; Val. II, 354; Hor. artis p. 160; Verg.
 Aen. IX, 63; Ov. met. I, 234; III, 258; IX, 212, ut significetur
 iram augeri, Medeam statuendum est sibi ipsam irasci. quod mori
 voluerit 'sese mirata furentem est'; sed propter haec ipsa verba et
 vocem cunctandi et v. 336 sententiae multo accommodatius videtur.
 ut dicamus Medae iram morte propinqua iam evanescere amorem-
 que vitae redire: itaque *iram colligere* idem valet atque *cohibere*, cfr.
 Sil. IX, 477 *ni desistis — nec colligis iram, Aegida praecellant quantum*

(o nimium iucunda dies, quam cara sub ipsa
 morte magis!) stetit et sese mirata furentem est.
 'occidis hen! primo potes hoc durare sub aevo?'
 'nec tu lucis' ait, 'nec videris ulla inventae
 gaudia, nec dulces fratris pubescere malas? 340
 hunc quoque, quicumque est, crudelis, Iasona nescis
 morte perire tua, qui te nunc invocat unam,
 qui rogat, te nostro qui primam in litore vidit?
 cur tibi fallaces placuit coniungere dextras
 tunc, pater, atque istis iuvenem non perdere monstribus 345
 protinus? ipsa etiam, fateor, tunc ipsa volebam.
 testor cara tuas, Circe Titania, voces,
 te ducente sequor, tua me grandaeva fatigant
 consilia et monitis cedo minor'. haec ubi fata,
 rursus ad Haemonii iuvenis curamque metumque 350
 vertitur; hunc solum propter seu vivere gaudens,
 sive mori, quodcumque velit, maiora precatur

---

horrida fulmina, nosces; similiter dicuntur *gradum, hastam, gressum, equos colligere*.

336. Hic versus cum parte insequentis per parenthesin ex sententia poetae ipsius dictus est; de collocatione *magis* particulæ cfr. ad III, 271.

337. *et om.* Monac., add. Vat. saeculi XV.

338. *hoc durare*; cfr. *laborem durare* Verg. Aen. VIII, 577; *aequor d.* Hor. c. I, 14, 7; *vias* Stat. silv. V, 2, 153.

339. *videris* sc. antequam morieris.

341. *qui nunc est* codd., *quicumque est* Koch coniect. p. 22.

Ex amore vitae Medea in amorem Iasonis relabitur.

343. *et nostro quem primum in litore vidi* codd., *Te nostro qui primam in litore vidit* ego; quod Medea Iasonem in litore primum viderit, omnino nihil refert, sed illud, quod Medea prima fuit, quam Iason conspexerit et rogaverit. Neque prima persona verbi *vidi* probari potest in ea sententia, qua se ipsa alloquatur Medea.

344. *coniungere dextras*: Verg. Aen. I. 514.

352. *maiora precatur carmina*, quae maiorem vim habeant, cfr. VIII, 74; *fulmen maius* Ov. am. II, 1. 20; *maior Apollo* Stat. Ach. VIII, 374; *ista canat maiore deo* Colum. X, 217.

carmina, maiores Hecaten immittere vires
 nunc sibi, nec notis stabat contenta venenis.
 cingitur inde sinus, et qua sibi fida magis vis 355
 nulla, Prometheae florem de sanguine fibrae
 Caucaseum promit nutritaque gramina ventis,
 quae sacer ille nives inter tristesque pruinas
 durat alitque cruor, cum viscere vultur adeso
 tollitur e scopulis et rostro inrorat aperto. 360
 idem nec longi languescit finibus aevi
 immortale virens, idem stat fulmina contra
 salvus et in mediis florescunt ignibus herbae.
 prima Hecate Stygiis duratum fontibus harpen
 intulit et validas scopulis effodit aristas; 365
 mox famulae monstrata seges, quae lampade Phoebes
 sub decima iuga feta metit saevitque per omnes
 reliquias saniemque dei; gemit irritus ille

353. Precandi verbum raro cum infinitivo coniungitur, ut rogandi v. 379; orandi III, 446; cfr. Catull. 35, 10; Ov. her. V, 158; VI, 144; artis I, 433; ex Pont. I, 7, 6; Tibull. II, 5, 3.

354. *notis stabat contenta venenis* dictum videtur ut *stare opinione dictis promissis foedere* al.

355. *cingitur — sinus*: Apoll. III, 866 seq. τὸ ρ' ἦγ' ἐξανελοῦσα θυώδεϊ χάρτετο μίτρῃ, ἦτε οἱ ἀμβροσίῳσι περὶ στήθεσσιν ἔεργε.

356 seqq. herba floribus ornata significatur efficacissima, nutrita ventis Caucasi et sanguine Promethei; cfr. Apoll. III, 844 et 850 seqq.; Sen. Med. 709; Plut. de fluv. 5, 4.

357. *ponti* Monac.. *ventis* Haupt Hermae IV, 153.

359. *edique* Monac., *alitque* Bulaeus.

361. *idem* sc. flos. qui nunquam deflorescat quippe duratus sanguine Promethei; *nec longi* i. e. ne longi quidem, cfr. ad IV, 200.

363. *sangus* Vat.. *salvus* Baehrens.

366. *lampade Phoebes*: de sole dicit Verg. Aen. III, 637 *Phoebae lampadis instar*; vid. etiam IV, 6. *lampade sub decima*: sub decima nocte mensis, ut Lucr. VI, 1196 *nona lampas* nonum diem significat; omnino ad lunam tales herbae meti dicuntur Verg. Aen. IV, 513; aliae 'dum parat Phoebus diem', aliae alta nocte Sen. Med. 728 seq.

368. Ipse Prometheus tum nondum solutus gravi dolore vexatur, cum herbae eius sanguine duratae demetuntur, cfr. Apollon. III,

Colchidos ora tuens; totos tunc contrahit artus
forte dolor cunctaeque tremunt sub falce catenae. 370

Talibus infelix contra sua regna venenis
induitur noctique tremens infertur opacae.
dat dextram vocemque Venus blandisque paventem
adloquiis iunctoque trahit per moenia passu.
qualis adhuc teneros supremum callida fetus 375

865. Conferre licet etiam notum illum locum Vergilii de Polydori caede et arboribus eius sanguine nutritis Aen. III, 22 seqq.

370. *monte* Vat., quod vix ferri posse puto, sed nihilo melior sententia evadit, cum scribimus aut *toto monte* aut *tota mente*; scripsi *forte* i. e. fortiter, cfr. Ov. rem. 397 *attrahe loca fortius*; 435 *attrahet ille puer contentos fortius arcus*; de neutro adiectivi tertiae declinationis pro adverbio posito cfr. ad II, 453 et IV, 507.

sub falce i. e. sub ictu falcis, cfr. *densas hastas* VI, 583.

371. *contra sua regna*, proprie patris regna.

372. *noctique* — *infertur opacae*; minus bene apud Apoll. orta luce Medea Iasoni auxilium ferre parat VI, 827 neque id satis aptum, quod poeta Graecus Medeam curru per urbem vectam narrat cum ancillis Iasoni venena daturam, Argus autem filius Phrix, qui scit Medeam ad Hecates templum ituram, Iasonem eodem perducit; cfr. Volkman *über die Argonautica des Apoll. Rhodius* p. 7. Iasonis cum Medea congressum in pictura Pompeiana anno 1874 inventa descriptum esse putat Rossbach ann. instit. archaeol. Rom. VIII, p. 53 seq., cfr. etiam ad v. 395.

373. *blandique parens vocem Venus qua* (superscripto quos) Vat., *vocemque Venus blandisque paventem* cod. Carr.; *dat dextram vocemque* figura zeugmatis dicitur, cfr. II, 169; VII, 293.

374. *moenia* hoc loco sunt ipsa urbis aedificia, ut infra 380; 538; Verg. Aen. II, 234; VI, 549; IX, 196; etiam in prosa oratione.

375. Comparatio ducta de ave, quae pullos volare docet, expressa ex Ovid. met. VIII, 213 seq., sed a Valerio pluribus verbis exornata; solita sibi superlatione *supremum in aera* dicit; de collo-catione horum verborum vid. ad I. 284; *supremus aer* autem idem est atque summus, ut dicuntur *supremi montes* Lucr. I, 274; Verg. georg. IV, 460; Hor. epod. 17, 68; *arx* Claud. de tert. cons. Hon. 167; *cibi* (qui in piscando hamum abundit) Ov. rem. 210.

pallida Vat., *callida* Iortinus apud Wagnerum; cur mater *pallida* nominetur, nulla est causa; *callida* (perita) est ad pullos docendos;

mater ab excelso produxit in aera nido
 hortaturque sequi brevibusque insurgere pinnis,
 illos caerulei primus ferit horror Olympi,
 iamque redire rogant adsnetaque quaeritur arbor;
 hand aliter caecae per moenia deficit urbis 380
 incedens horretque domos Medea silentes.
 hic iterum extremae nequiquam in limine portae
 substitit atque iterum fletus animique soluti,
 respexitque deam paulumque his vocibus haesit:
 'ipse rogat certe meque ipse implorat Iason. 385
 nullane culpa subest? labes non ulla pudoris,
 nullus amor? nec turpe viro servire precanti?'
 illa nihil contra vocesque abrumpit inanes.
 et iam iam magico per opaca silentia Colchis
 coeperat ire sono montanaque condere vultus 390
 numina cumque suis averti collibus amnes;
 iam stabulis gregibusque pavor strepitusque sepulcris
 inciderat; stupet ipsa gravi nox tardior umbra.

cfr. Hor. c. III, 11, 4 *testudo resonare septem callida nervis*; sat. II, 3, 23; ep. I, 10, 26; Lucr. VI, 93.

376. *produxit*; de perfecto vide ad III, 738.

377. *hortaturque sequi*: Ov. met. VIII, 215.

378. *primus ferit horror*; *primus* scribitur pro adverbio primo, vid. ad III, 436.

382. *iterum* — *substitit*: primum substitit in limine domus v. 306.

382. *extremae* — *in limine portae* i. e. portae, quae extrema pars urbis est.

383. *fletus animique soluti*; cfr. Stat. Ach. II, 256 *lacrimas iam solvit*.

389. *magico* — *sono*, i. e. carmine magico, quod Medea murmurans dicit.

390. *monstrataque* Vat., *montanaque* Dorvillius.

391. Rursus nimia superlacione Valerius peccat, dum summam Medae vim magicam nobis ante oculos proponere vult; cfr. VI, 443 et Apoll. III, 532.

393. *gravi nox tardior umbra*; noctem spissiore caligine quasi obvolutam tardius procedere poeta fingit.

iamque tremens longe sequitur Venus; utque sub altas
 pervenere trabes divaeque triformis in umbram, 395
 hic subito ante oculos nondum speratus Iason
 emicuit, viditque prior conterrita virgo.
 atque hic se profugam volucris Thaumantias ala
 sustulit; inde Venus dextrae dilapsa tenenti.
 obvius ut sera cum se sub nocte magistris 400
 impingit pecorique pavor, qualesve profundum
 per chaos occurrunt caecae sine vocibus umbrae:
 haut secus in mediis noctis nemorisque tenebris

394. Ne eis quidem, quae antea de vi magica Medae dixerat poeta. contentus vel Venerem ipsam trementem fingit eamque longe sequi; sane v. 399 rursus eam manu tenuisse Medeam docemur. Ali- ter nunc se gerit Venus, aliter locuta est supra 182 seqq.

395. Medea et Iason conveniunt in lucum Hecates; cfr. Ov. her. XII, 67 seqq., quem Dianae esse dicit Val. supra 179. De hoc Iasonis cum Medea congressu artis operibus efficto vid. Heydem. 'Iason in Kolchis' p. 3.

divaeque triformis; in monumentis Hecate triformis plerumque ita fingitur, ut habeat tria integra corpora expressa, rarius unum est corpus triplici capite et sex brachiis praeditum vel hermae sunt cum solo triplici capite: Mueller-Wiesel. monum. II tab. 72; Gerhard ges. Abhandl. I. tab. XXXII, 1; 2; 3; archaeol.-epig. Mittheil. aus Oesterr. IV, 140 seqq.; V, 1 seqq.; Prelleri mythol. graec. I⁴, 324; cfr. praeterea myth. Vat. I, 112; II, 15; 25; Serv. ad Verg. Aen. IV, 511; Hor. c. III, 22, 4; Ov. her. XII, 79; met. VII, 94; 177; 194; fast. I, 141; Sil. I, 119; Sen. Med. 7; Phaedr. 412; Stat. Theb. X, 366; Claud. de rapt. Pros. I, 15; Auson. idyll. XI, 18; Prud. c. Symm. I, 365.

387. *emicuit*; cfr. Apollon. III, 955 seq.

398. *Thaumantias* est Iris, filia Thaumantis et Electrae Oceani filiae: Hesiod. Theog. 265; Apollod. I, 2, 6; sic eam nominant etiam Verg. Aen. IX, 5 et Ov. met. IV, 479; *Thaumantis* est apud Ov. met. XI, 647 et Claud. de rapt. Pros. III, 1.

ala volucris reperitur etiam Stat. Theb. V, 691.

401. *pavor* ille est, qui a Pane oriri dicebatur, cfr. III, 48; de *magistris* vid. ad VI, 536.

402. *chaos* est Tartarus vel sedes inferorum, vid. ad I, 831.

inciderant ambo attoniti iuxtaque subibant,
 abietibus tacitis aut immotis cyparissis 405
 adsimiles, rapidus nondum quas miscuit auster.

Ergo ut erat vultu defixus uterque silenti
 noxque suum peragebat iter, iam iam ora levare
 Aesoniden farique cupit Medea priorem.
 quam simul effusis pavitantem fletibus heros 410
 flagrantisque genas vidit miserumque pudorem,
 has tandem voces dedit et solatus amantem est.
 'Fersne aliquam spem lucis?' ait, 'miserata laborem
 nempe venis? an et ipsa mea laetabere morte?
 ne, precor, infando similem tē, virgo, parenti 415
 gesseris, haut tales decet inclementia vultus.
 hascine nunc grates, haec expectata laborum
 dona dari decuit? sic te sub teste remitti
 fas me, virgo? tuas iustis da vocibus aures.

404. *inciderant* sc. sibi; cfr. Mart. VII, 76, 3; *iuxtaque subibant* i. e. sensim sensimque propius accedebant.

405. Cfr. Apoll. III, 966 seqq. τὼ δ' ἀνεψ καὶ ἀναυδοὶ ἐφέστασαν ἀλλήλοισιν, ἡ δρυσὶν ἢ μακρῇσιν ἐσιδόμενοι ἐλάτῃσιν, ἅτε παράσσον ἔκχηλοι ἐν οὖρεσιν ἐρρίζωνται Νηνεμίη. μετὰ δ' αὖτις ὑπὸ βίπῃς ἀνέμοιο Κινόμεναι ὁμάδῃσαν ἀπειρίτων ὥς ἄρα τῷγε Μέλλον ἄλκις φθέγγασθαι ὑπὸ πνοίῃσιν Ἑρωτος. Vides Apollonium imaginem non invenuste longius esse persecutum.

409. Medea Iasonem prior alloqui veretur, aliter agit apud Prop. IV, 5, 41 seq. *nec te Medae delectent improbra sequacis; Nempe tulit fastus, ausa rogare prior.*

411. *flagrantisque genas*: Verg. Aen. XII, 65; Claud. in Eutrop. I, 253 *aut quid in hoc poterit vultu flagrare pudoris.*

miserumque pudorem: Ov. met. X, 411.

412. *solatus amantem est*: Wagner desiderat in eis quae sequuntur verba consolatoria; at vel eo, quod Iason Medeam prior alloquitur, solatium continetur.

413. Verba Iasonis Medeam alloquentis, quae apud Apollonium leguntur III, 974—1006, multo minus virilem ostendunt animum ad extrema pericula subeunda paratum; cfr. Ov. her. XII, 73 seqq.

416. De sententia cfr. Apoll. III, 1006.

419. *tuum? iustas* Vat., *tuas iustis* ego signo interrogationis post vocem *virginis* posito.

cur pater ille tuus tantis me opponere monstris, 420
 (quid meritum?) aut tales voluit me pendere poenas?
 an iacet externa quod nunc mihi cuspide Canthus?
 quodque meus vestris cecidit pro moenibus Iphis?
 aut Scythiae tanta inde manus . . . . .
 . . . . . iussisset abire
 perfidus atque suis extemplo cedere regnis. 425
 spem mihi promissam per quae discrimina rursus
 et reddat qua lege, vides. occumbere tandem
 possumus, idque sedet, quam non quaecumque subire
 patris iussa tui; nunquam sine vellere abibo
 hinc ego, degenerem nec me tu prima videbis'. 430
 Haec ait. illa tremens, ut supplicis aspicit ora
 conticuisse viri iamque et sua verba reposci,
 nec quibus incipiat demens videt, ordine nec quo,
 quove tenus, prima cupiens effundere voce
 omnia, sed nec prima pudor dat verba timenti. 435

420. *nec* Vat., *cur* Baehrens.

421. *pendere* Vat., *me pendere* cod. Carr.

422. De morte *Canthi* vid. VI, 317 seqq. *Iphis* autem mentio non fit in pugna contra Persen gesta, at I, 441 ei praedicatur mors in Scytharum terra futura.

424. *inde* explicatur 'ab altera parte', ita ut audiatur *cecidit*, quod probari posse nego; mihi quidem inter verba quae sunt *manus iussisset* duo hemistichia videntur excidisse huiusmodi sententiae: 'fugisset, nisi nos in ipso discrimine auxilio venissemus'.

iussisset 'er hätte mich heissen sollen'.

426. *spes* est res sperata. ut IV, 300; Ov. her. XVII, 182; XIX, 144; met. II, 719; IV, 794; IX, 10; XI, 427; XIII, 94; XV, 113; 217; Verg. georg. IV, 162; itaque licebat poetae dicere *spem promissam* et *spem reddere*, quod non recte negavit Baehrens.

427. *reddere* sc. quod quis debet, ut saepe, cfr. Verg. Aen. V, 386; Hor. c. II, 17, 30.

428. *idque sedet*; cfr. ad I, 555; audiendum est ad ea, quae sequuntur, particula *potius*, ut VIII, 191 seqq. *sint auge tanti, Aesomide, quaecumque morae, quam saeva subire saxa iterum*.

434. De sententia cfr. Apoll. III, 1011.

435. *nec* i. q. ne — quidem, cfr. ad IV, 200.

haeret et attollens vix tandem lumina fatur:
 'quid, precor, in nostras venisti, Thessale, terras?
 unde mei spes ulla tibi? tantosque petisti
 cur non ipse tua fretus virtute labores?
 nempe, ego si patriis timuissem excedere tectis, 440
 occideras, nempe hanc animam pars saeva manebat
 funeris. en ubi Iuno, ubi nunc Tritonia virgo?
 sola tibi quod iam tantis in casibus adsum
 externae regina domus, miraris et ipse,
 credo, nec agnoscunt hae nunc Aetida silvae. 445
 sed fatis sum victa tuis; cape munera supplex
 nunc mea; teque iterum Pelias si perdere quaeret,
 inque alios casus, alias si mittet ad urbes,
 heu formae ne crede tuae'. Titania iamque
 gramina Perseasque sinu depromere vires 450
 coeperat, hisque iterum compellat Iasona dictis:
 'si tamen aut superis aliquam spem ponis in istis
 aut tua praesenti virtus educere leto

436. Apud Apollonium Medea tacite Iasoni post eius sermonem medicamenta statim tradit III, 1012 seq.

439. *cur* postponitur, ut saepius pronomen interrogativum.

441. *hanc animam pars saeva manebat funeris* i. e. me manebat adspectus funeris tui; haec est pars saeva, quod Medea sepulturam adspectura esset. Non recte locum intellexerunt Burmann, qui *hanc animam* Iasonis esse putat, neque Wagner, qui Medeam de sua ipsius morte cogitare explicat, neque Koestlin Phil. 50, 326. qui Iasonis corpus Medae ipsi sepeliendum fuisse interpretatur.

442. *Iuno ubi nunc* Vat., *en ubi Iuno* cod. Carr.

443. *quoniam* Vat., *quod iam* ego.

444. *ipsa* Vat., *ipse* ed. Bon. et Ald.

447. *non* Vat., *nunc* ed. Bon. et Ald.

448. *si* om. Vat., add. Heinsius.

449. *Titania* sunt gramina, quia cruore Promethei aucta creverant; vid. supra v. 356.

450. *Perseae* vires sunt Perseidis Hecates, cfr. ad VI, 495.

451. *his* Vat. asyndeto vix ferendo, quare *hisque* scripsi.

452. *in istis* om. Vat., add. Thilo.

si te forte potest, etiam nunc deprecor, hospes,
 me sine et insontem misero dimitte parenti'. 455
 dixerat. extemploque (etenim matura ruebant
 sidera et extremus se flexerat axe Bootes)
 cum gemitu et multo iuveni medicamina fletu
 non secus ac patriam pariter famamque decusque
 obicit. ille manu subit et vim corripit omnem. 460

Inde ubi facta nocens et non revocabilis umquam
 cessit ab ore pudor propiorque implevit Erinys,
 carmina nunc totos volvit figitque per artus

---

454. De collocatione *si* coniunctionis vid. ad II, 485. Vel in hoc tempore Medea pudorem servat, multo minus cunctatur apud Apollon. l. 1.

456. *neque enim matura ruebant sidera* Vat. Medea, ut tempus nocturnum sufficeret ad ea, quae volebat, perpetranda, cursum siderum putatur retardasse coll. v. 499; sed refellitur haec explicatio adverbio *extemplo*, quo, quoniam sidera cadebant diesque appropinquabat, Medeam rem celeriter absolvisse indicatur. Scribendum igitur est auctore Heinsio *nam iam*, aut quod propius ad verba tradita accedit *extemploque etenim*, quae est coniectura Baehrentis. Eadem de causa in versu qui sequitur, *sufflexerat* improbandum: Vat. habet *extremum suffecerat axe boontem*; *extremus* ego scripsi; *se flexerat axe Bootes* Heinsius; *extremus* autem Bootes nominatur, quia extremus in mare occidit, cfr. Hom. Od. V, 292 ἐπὶ δόοντα Βοώτην; *piger* vocatur Ov. fast. III, 405; *tardus* met. II, 177; Catull. LXVI, 67; Sen. Med. 315.

axis est caelum, in quo apparent sidera, ut Verg. Aen. IV, 482; Ov. met. I, 255.

460. *manu subit* sc. medicamina quasi magnum onus, quod umeris subire solemus, vid. Verg. Aen. II, 708; IV, 599 al.; cfr. infra v. 554 *subeunt immania dentis semina*; II, 605 *celeri extemplo subiere ruentem Cymothoe Glaucusque manu*; Ov. met. III, 167 *depositae subiecit brachia pallae*; Pers. sat. III, 106 *illum hesterni capite induto subiere Quirites* de corpore mortui a libertis elato.

vim corripit omnem; Wagner: 'totam medicaminum copiam; sed fortasse *vim* scripsit poeta pro rebus vim continentibus, cuius metonymiae alterum sane exemplum non novi.

463. *solvit* Vat., *volvit* Vossius, sed non recte comparavit verba,

Aesonidae et totum septeno murmure fertur
 per clipeum atque viro graviolem reddidit hastam; 465
 iamque sui tauris languent absentibus ignes.
 'nunc age et has' inquit 'cristas galeamque resume,
 quam modo funerea tenuit Discordia dextra.
 hanc iace per medias, cum verteris aequora, messes;
 protinus in sese conversa furoribus ibit 470
 cuncta phalanx, atque ipse fremens mirabitur et me
 respiciet fortasse pater'. sic deinde locuta
 iam magis atque magis mentem super alta ferebat
 aequora, pandentes Minyas iam vela videbat
 se sine. tum vero extremo percussa dolore 475
 arripit Aesoniden dextra ac summissa profatur:
 'sis memor, oro, mei, contra memor ipsa manebo,
 crede, tui. quando hinc aberis, dic quaeso, profundi

quae sunt III, 408, ubi volvendi verbum simplicem recitandi notionem habeat, cum hoc loco addatur *per totos artus* Medeam carmina fixisse i. e. vim carminum infudit Medea Iasoni per omnes artus recitans verba et manibus eius artus palpans: eodem pertinet, quod infra dicitur: *septeno murmure fertur per clipeum*.

466. *sui* — *ignes*, proprii, ab ipsis exeuntes, cfr. II, 505.

467. *resume*, inquit Medea, *galeam*, ex quo concludendum eam antea galeam ab Iasone accepisse, ut incantaret, sed quamquam sane postea ab hac galea discordia exoritur inter viros e terra editos, tamen satis ineleganter poeta ipsam Discordiam manu tenuisse galeam dixit.

469. Sine dubio Valerius a tradita fabula, qua lapidem Iason inter viros 'terrigenas' coniecisse dicitur, ideo discessit, ut aptius explicaret, quomodo factum esset, ut discordia et pugna inter viros oreretur, nam lapis ille in campo iacens, quem ceteri omnes, quantum scio, scriptores commemorant, a Medea incantatus non erat neque satis bene esse poterat; cfr. Apoll. III, 1056; 1364; Hyg. fab. 22; Apollod. I, 9, 23, 7; Ov. met. VII, 139; non aperte rem narrant Sen. Med. 469 et Lucan. IV, 553.

472. *sic deinde locuta*: Verg. Aen. V, 14.

477 seq. expressi ex Apoll. III, 1068 seq.

478. Tecte Medea Iasonem interrogat, quo profecturus sit, apertius interrogat apud Apollon. III, 1070 seqq.

quod caeli spectabo latus? sed te quoque tangat
 cura mei quocumque loco, quoscumque per annos; 480
 atque hunc te meminisse velis et nostra fateri
 munera, servatum pudeat nec virginis arte.
 ei mihi, cur nullos spargunt tua lumina fletus?
 an me mox merita morituram patris ab ira
 dissimulas? te regna tuae felicia gentis, 485
 te coniunx natique manent; ego prodita obibo.
 nec queror et pro te lucem quoque laeta relinquam'.
 protinus hospes ad haec (tacitis nam cantibus illum
 flexerat et simili iamdudum adflarat amore)
 'tunc' ait 'Aesoniden quicquam te velle relicta 490
 credis et ulla pati sine te loca? redde tyranno

480. *quocumque loco*; saepius ita pronomen hoc ponit Valerius verbo non addito, ut VIII, 4; 34; 51; 169 al.

481. *hunc te meminisse velis* i. e. te in hac condicione fuisse; cfr. Ov. met. VII, 293 (Aeson) *olim ante quater denos hunc se remiscitur annos*; Verg. Aen. IX, 481 *hunc ego te, Euryale, aspicio?* cfr. Stat. Theb. XII, 322.

482. *pudeat nec*: cfr. ad I, 175 et 261.

483. *stringunt* Vat., *spargunt* Burm. sec.; simili sententia quamquam alia constructione Horatius scripsit c. II, 6, 22 *calentem debita sparges lacrima favillam*.

484. *morituram — ab ira*: vid. ad III, 36.

485 seq. Nondum regem esse Iasonem noverat Medea ex eo, quod Iason dixerat, se iussu Peliae ad vellus recipiendum expeditio- nem fecisse V, 483 seqq.; cfr. VII, 92 seqq., 447. Verbis igitur *te regna tuae felicia gentis — manent* Medea significat, Iasoni postero tempore regnum esse futurum; itaque cogimur etiam verba quae sequuntur *te coniunx natique manent* simili modo explicare, ut Medea dicere velit, Iasonem postea domi uxorem ducturum ex eaque liberos procreaturum, cum ipsa moritura sit.

486. *nataeque* Vat., *natique* Schenkl; *abibo* Vat., *obibo* cod. Carr.

487. *lucem — relinquam*: Verg. Aen. XII, 62.

489. *adflebat* Vat., *adflarat* Pius.

491. *peti* Vat., *pati* Gronovius.

me potius, recipe ingratos atque exue cantus.
 quis mihi lucis amor? patriam cur amplius optem,
 si non et genitor te primam amplectitur Aeson,
 teque tuo longe fulgentem vellere gaudens 495
 spectat et ad primos procurrit Graecia fluctus?
 respice ad has voces et iam, precor, adnue, coniunx.
 per te, quae superis divisque potentior imis,
 perque haec, virgo, tuo redeuntia sidera nutu
 atque per has nostri iuro discriminis horas, 500
 umquam ego si meriti, si noctis sim immemor huius,
 si te sceptrā, domum, si te liquisse parentes
 senseris et me iam non haec promissa tuentem,
 tum me non tauros iuvet evasisse ferosque
 terrigenas, tum me tectis tua turbet in ipsis 505
 flamma tuaeque artes; nullus succurrere contra
 ingrato queat et, siquid tu saevius, istis
 adicias meque in medio terrore relinquas'.

492. *exue cantus* contrarium est ei, quod supra dictum v. 463 *carmina figit per artus*.

496. *procurrit* Vat., *procurrit* Heinsius; cfr. II, 638.

Graecia pro incolis dicta, cfr. ad I, 552; auget rem Iason Graecos pro Minyis nominando.

499. *tuo redeuntia sidera nutu* non interpretor 'quae nunc redeunt tuo nutu', quia talis Medae actionis hoc loco ne vestigium quidem reperitur, cfr. quae ad v. 456 dicta sunt, sed Medea in longe alia re tota est occupata; verum in universum dicit Iason solere sidera nutu Medae redire neque redeundi verbum ad cursum refero, sed ad splendorem, cfr. quae de luna dicuntur VI, 447.

ergo Vat., *virgo* Maserius.

501. *si meritis noctis immemor* Vat., *si meriti si noctis* Baehrens; *sim immemor* ego.

502. *si te — liquisse parentes* sc. *sim immemor*.

503. *mea — videntem* Vat., *me — tuentem* Heinsius; *tum* Vat., *iam* ego.

505. Inscius Iason ipse diram fortunam sibi vaticinatur: apparet tangi Creusae mortem eadem puerorum fugam Medae.

507. *si quid tu saevius* sc. habeas, cfr. ad I, 489.

ipsis Vat. *istis* ed. Bon.

audii atque simul meritis periuria poenis
despondet questus semper Furor ultus amantis. 510

Haec ubi dicta, tamen perstant defixus uterque,
et nunc ora levant audaci laeta iuventa,
ora simul totiens dulcis rapientia visus,
nunc deicit vultus aeger pudor et mora dictis
redditur; ac rursus conterret Iasona virgo. 515
'nondum cuncta tibi, fateor, promissa peregi:
accipe, perdomitis quae deinde pericula tauris
et quis in Aeolio maneat te vellere custos;
saevior ingenti Mavortis in arbore restat,
crede, labor; temptanti utinam fiducia nostri 520
sit tibi nocturnaeque Hecates nostrique vigoris.'

509. *meritis periuria poenis despondet*; casus inter se mutati sunt, quoniam expectamus, ut dicantur poenae periuriis desponderi, cfr. ad I, 499.

510. *Furor* id quod Furia, Erinys, cfr. Hor. epod. V, 92 *nocturnus occurram furor* et vide ad II, 80.

511. *tamen perstant* i. e. quamquam quae Iason dixit, vehementem erga Medeam amorem ostendunt, tamen nihil ad ea verba respondetur neque ultra Iason, quid Medea sentiat, perscrutatur.

512 seqq. expressi ex Apoll. III, 1022 seqq.

514. *mora dictis redditur* sc. eis, quibus amor ostendatur.

516. Hic versus in libris post 518 invenitur. ego transposui, cum appareat ab his verbis Medae orationem incipere debere.

520. *quem tanta utinam fiducia nostri sit mihi* Vat., quae solent explicari aposiopesis figura adhibita, ita ut sermo post *quem* pronomen interruptus putetur; sed cum ea figura hoc loco vix satis bene admitti posse videatur (cfr. Madv. adv. crit. II, 150), recepi Baehrentis coniecturam *temptanti utinam*. At ne ea quidem, quae sequuntur, incorrupta putanda sunt: etenim credi non potest, poetam scripsisse *utinam fiducia nostri sit mihi* inaudita pronominis mutatione. Accedit quod Medae inest tanta suae artis magicae fiducia, ut nullo modo eam tale quid sibi optare verisimile sit, vide quaeso quid statim moliat. Quare non dubitavi scribere *sit tibi*. Non leve accedit adiumentum meae sententiae ex verbis, quae sequuntur: *nostrique vigoris* i. e. mei et Hecates. Pro hac scriptura libris tradita scribi solet *vestrique vigoris*, pessime id quidem, cum solius Iasonis, non ceterorum Argonautarum sint partes in futuris laboribus.

dixerat, utque virum doceat, quae monstra supersint,
 protinus immensis recubantem anfractibus anguem
 turbat et Haemonii subito ducis obicit umbram.
 ille, quod haud alias, stetit et trepidantia torsit 525
 sibila, seque metu postquam sua vellera circum
 sustulit atque omnis spiris exhorruit arbor,
 incipit inde sequi et vacuo furit ore per auras.
 'quis fragor hic? quae nam tantae, dic virgo, ruinae?'
 exclamat stricto Aesonides stans frigidus ense. 530
 illa trahit ridens tandemque ait angue represso:
 'hunc tibi postremum nostri parat ira parentis,
 heu miser, heu tantis iterum carpente periclis.

523. Ex hoc loco concludendum est, draconem fuisse in luco Hecates, quo convenerant Iason et Medea, vide supra v. 395; at vellus aureum in luco Martis fuisse cum ceteris consentit poeta V, 228; 632. An poeta delubrum Martis cum sacra arbore in ipso luco Hecates fuisse cogitavit?

525. *trepidantia torsit sibila*: torquere *sibila* dixit Valerius, ut *hastam*; cfr. Prop. IV, 8, 8 (serpens) *ex ima sibila torquet humo*; Venant. Fort. VIII, 3, 195 *aspis* — *faucibus horrificis sibila torsit iners*; simili translatione dicuntur *sibila mittere* Ov. met. III, 38; XV, 670; *vibrare* Sil. III, 185; *fundere* Luc. IX, 631; *effundere* IX, 724.

trepidantia sibila sunt linguae trepidantis, vibrantis.

526. *sua vellera*; cfr. VIII, 89.

528. *vacuo* — *ore*; Burm.: 'nihil apprehendebat, licet hostem peteret'. Recte, nam umbram Iasonis persequabatur; cfr. *morsum inanem* apud Verg. Aen. XII, 755, et *vacuos dentes* apud Val. ipsum III, 589.

529. Ruinis fragorem a se auditum oriri Iason putat.

530. *frigidus* i. e. formidine correptus, ut Ov. her. X, 49; ep. Sapph. 173; met. VII, 136; Stat. Theb. IX, 403; Sil. I, 470; II, 339; IX, 49; Iuven. I, 166; similiter *frigus* saepius pro formidine scribitur, ut Ov. her. XII, 142; XVIII, 192 al.

531. *trahit* i. e. Iasonem retrahit; vellem apertius hoc scripsisset poeta.

533. *mihi care* Vat. teste Schenkelio, *carpente* cod. Carr., i. e. vexande, agitande; sane saepius a poetis de animo agitando eiusque

o utinam nullo te sim visura labore
 ipsum caeruleis squalentem nexibus ornum 535
 ipsaque pervigilis calcare volumina monstri,
 contingat mihi deinde mori! sic fata profugit
 seque sub extremis in moenia rettulit umbris.

Et iam puniceo regem spes vana sub ortu
 extulerat, quantis nox una diremerit undis 540
 Aesoniden, liberne freto iam vultus aperto
 utque prius totum sileat mare. dumque ea longe
 explorare parat, contra venit Arcas Echion

sollicitudinibus dicitur, velut III. 393, sed interdum etiam de corporis viribus, ut Verg. georg. III. 215 *carpit enim vires — femina*; Ov. artis II, 114 (forma) *spatio carpitur ipsa suo*; ex Pont. I. 4, 21 seq. *otia corpus alunt; animus quoque pascitur illis*; *Immodicus contra carpit utrumque labor*; vid. etiam Sil. II, 458 *carpebatque dies urbem*; Ov. fast. IV, 925.

534. *ut nullo* Vat., *nullo* ego.

535. *ipsam* Vat., *ipsum* ego. i. e. sine alieno auxilio; si *ipsam* servamus, gradatio, quae inesse debet in v. 536 *ipsaque*, evanescit.

536. *calcantem lumina* Vat., *calcare volumina* Meyncke mus. Rhen. XXII, 374.

537. *vix* Vat., *mihi* Maserius. Medea postremum pudore correpta nihil respondet ad verba, quibus Iason eam in matrimonium petivit. sed fugit; felicissime hoc ad veritatem expressit poeta. Apud Apollonium Medea multo apertius amorem indicat.

538. Apud Apollonium sub noctem Medea in urbem redit III, 1142 seqq., cfr. ad v. 372.

539. *ortus* substantivo *solis* non addito solet significare regionem mundi, rarius tempus indicat, ut Ov. artis III, 724; trist. I, 2, 27 (*purpureo ab ortu*).

541. *liberne* (sic cod. Carr., Vat. habet *tiberine*) *freto iam vultus aperto*; vultus interdum transfertur ab hominibus ad res, ut earum visus facies forma significetur, cfr. *salis placidi vultum* Verg. Aen. V, 848; *pulcher adhuc belli vultus* Stat. Theb. VIII, 402; *liber* intellegitur vultus maris ab Argonautis.

542. *utque prius totum sileat mare* i. e. 'atque totumne sileat mare ut prius'; *longe*, i. e. ex longinquo, cfr. ad I, 288.

543. *quaeat* Vat., *parat* Pius.

dicta ferens, iam Circaeis Mavortis in agris
 stare virum, daret aeripedes in proelia tauros. 545
 'en vocor en ultro', dixit 'spes concidit illa'.
 'vos mihi nunc primum in glebas invertite, tauri,
 aequora, nunc totas aperite et volvite flammas.
 exeat Haemonio messis memoranda colono,
 tuque tuum patri in Graium da, nata, draconem. 550
 ipsius aspectu pereat, ne quercus et ipsa
 terga mihi diros servant infecta cruores'.
 fatur et effusis pandi iubet aequora tauris.
 pars et Echionii subeunt immania dentis
 semina, pars diri portant grave robur aratri. 555
 at sua magnanimum contra Pagasaea iuventus
 prosequitur stipatque ducem; tum maxima quisque

544. De campo Circaeio cfr. ad V, 328.

546. *et vocor* Vat., *en vocor* Monac.; *spesque addidit aula* Vat.; *spes concidit illa* Koch coniect. p. 23, quod recepi, non quod putarem sic scripsisse Valerium, sed quia sola hac coniectura sententia ea, quam exspectamus, exprimitur.

547. *flammas* Vat., *glebas* ed. Ald.

550. *partim* Vat., *patri in* Heinsius; *tuum draconem* i. e. qui tuae curae traditus est, cfr. I, 61 seqq.; VIII, 92 seqq.

551. *pereant* Vat., *pereat* Schenkl.; *in* Vat., *ne* edit. Ald.; *vellera* Vat., *quercus* Schenkl, qui '*vellera ad terga*' inquit 'quod sequitur, explicandum adscriptum erat'. Vellus aureum cruores Iasonis servaret, si draco eum laceravisset, quare Aeetes optat, ut Iason moriatur, antequam draco eum morsu vulneret.

554. *in* Vat., *et* ed. Bon. et Ald.; *pars* sc. famulorum Aeetae; *subeunt*, cfr. ad v. 460.

De seminibus *Echionii dentis* vide quae ad VII. 76 dicta sunt; *immania* nominantur, quia immanes homines ex eis oriuntur. Ceterum ipsi dentes sunt semina, est igitur *dentis* genetivus, qui a grammaticis appositivus dicitur: cfr. Kuehneri gramm. lat. II, § 83, 4.

555. *grave robur aratri*: Verg. georg. I, 162.

557. *spatioque ducentum* Vat., *stipatque ducem tum* cod. Carr.

maxima quisque dicta dedit i. e. verba iactationis plena, quibus virtus Iasonis praedicetur; dictum est ut *magnum sonantes duces* I,

dicta dedit saevisque procul discessit ab agris.
 fixerat ille gradus totoque ex agmine solus
 stabat, ut extremis desertus ab oribus axis,
 quem iam lassa dies austrique ardentis harenae, 560
 aut quem Rhipaeas extantem rursus ad arces
 nix et caerulei Boreae ferus abstulit horror;

262; *magna* — *dicta* V, 599 et Verg. Aen. XI, 381; *dixerat ille aliquid magnum* Aen. X, 547. Non sine ironia hoc scripsit Valerius, cum socios Iasonis mox discessisse narraret.

558. *in* Vat., *ab* edit. Bon.

560 seqq. Locus obscurissimus, quo quid dicere voluerit Valerius, nunquam opinor ad liquidum perducī poterit. Servavi scripturas in Vaticano traditas. Ante omnia, quid significet *axis* in v. 560, incertum est, at ex eius substantivi notione tota pendet explicatio. Sunt qui intellegant caeli polum, alii explicant esse sidus septentrionis, alii currum, Baehrens *arbos* scripsit pro *axis*, Bussen 'de Valerii Flacci in adhibendis comparisonibus usu' p. 26 *ales*. Mihi quidem aut de agmine curruum videtur poeta cogitasse, ex quibus ultimus ablatus vel separatus a ceteris relinquatur impeditus sive in calida regione sub noctem arenae turbine sive in septentrionibus vi nivium vehementiaque aquilonis aut ex sententia Busseni de alite, qui eodem fato obruatur. Illam explicationem si probare velimus, in versu 560 scribendum *extremus* — *ab orbibus* i. e. rotis, curribus, in v. 562 *redeuntem rursus*; sin autem hanc praeferamus, recipiendum *extremis* — *in orbibus* i. e. regionibus coll. VI, 33; VIII, 91 (nam *orbes* intellegere turbas avium orbem formantium minus probabile) itemque *redeuntem* vel potius *revolantem*.

561. *lassa dies* i. e. quasi post longum iter ad vesperum inclinans.

562. *Rhipaeas* — *ad arces*; sunt montes Rhipaei in extrema Sarmatia ad septentriones versus, ubi Tanais oritur: Plin. nat. hist. IV, 78; 88; *arces nominantur* etiam a Vergilio georg. I, 240; sic scribitur *Pangaea arx* Val. I, 575; *Rhodopeiae arces* Verg. georg. IV, 461; *Parnasi arx* Ov. met. I, 467 al.

563. *caeruleus* Boreas vocatur propter nubes ab eo collectas, ex quibus nives prouunt, cfr. *nigerrimus Auster* Verg. georg. III, 278; *niger Euris* Hor. epod. X, 5; ut contra *albus* Notus est, qui nubes dissipat apud Hor. c. I, 7, 15; *Iapyx* III, 27, 19; *clarus* Aquilo Verg. georg. I, 460.

cum subito attoniti longissima Phasidis unda
 Caucaseaeque trabes omnisque Aetia tellus 565
 fulsit et ardentes stabula effudere tenebras.
 ac velut ex una siquando nube corusci
 ira Iovis torsit geminos mortalibus ignes,
 aut duo cum pariter ruperunt vincula venti
 dantque fugam: sic tunc claustris evasit uterque 570
 taurus et immani proflavit turbine flammās
 arduus atque atro volvens incendia fluctu.
 horruit Argoae legio ratis, horruit audax
 qui modo virgineis servari cantibus Idas

564. *longissima* — *unda* — *fulsit*; adiectivum scriptum pro adverbio *longissime*, ut III, 115 *subitus* pro eo quod est *subito*, ubi quae dicta sunt, vidē.

attoniti — *Phasidis* i. e. dei fluminis, cfr. V, 425 seq.

566. *ardentes* — *tenebras*: oxymoron, quod facilem explicatum habeat; sunt flammae fumo intermixtae; cfr. descriptionem Caci apud Verg. Aen. VIII, 252 seqq.

567. Satis audacter poeta Iovem, qui fulmen coruscum iacit ipsum *coruscum* nominat; non tam longe progressus scripsit Prud. perist. IV, 9 seq. *cum deus dextram quatiens coruscā Nube subnixus veniet rubente*. Aliter se habent loci apud Verg. Aen. II, 470; IX, 163; Stat. Theb. IV, 9. Imitatus est taurorum velocitatis cum geminis fulminibus comparisonem Stat. Theb. VII, 582 seqq. ad depingendam celeritatem equorum Amphiarai.

572. A poeta ad marginem adscriptus videtur locusque imperfectus relictus; retractatione deleturus erat Valerius aut 571 aut 572.

574. *Idas* saepius inter promptissimos fortissimosque Argonautarum commemoratur: I, 166; III, 471; IV, 224; VI, 342; Apollon. I, 462 seqq.; III, 556 seqq.; 1251. Id ipsum, quod hic tangit Valerius, poeta Graecus suo loco narravit III, 1169: Iasonem a Medea redeuntem a sociis magna cum laetitia receptum et de singulis interrogatum esse, ὃ δ' αἰδῶν ὄϊος ἑταίρων Ἰδᾶς ἤστ' ἀπ' ἀνδρῶν δακῶν χόλον.

servari — *Idas flebat* sc. se, cfr. ad II, 10; de accusativo cum infinit., qui pendet a flendi verbo, cfr. ad I, 633.

flebat et invito prospexit Colchida vultu. 575
 non tulit ipse moras seseque immisit Iason,
 diversos postquam ire videt, galeamque minantem
 quassat et errantem dextra ciet obvius ignem.

cunctatus paulum subito furit. aequora non sic 581
 in scopulos irata ruunt eademque recedunt
 fracta retro. bis fulmineis se flatibus infert
 obnubitque virum, sed non incendia Colchis
 adspirare sinit, clipeoque inluditur ignis 585
 frigidus et viso pallescit flamma veneno.

575. *invito* — *vultu* 'unwillkürlich'.

577. *galeamque minantem*, cfr. VI, 519; *quassat*, cfr. Iuv. II, 130; Claud. in Eutrop. II, 109.

578. *errantem dextra ciet obvius ignem*; quoniam cum tauris etiam ignis quodam modo errabat, hunc scribere ausus est Valerius pro tauris ignivomis ipsis, quos Iason gestu manuum provocat. Similiter *murmura* scripsit V, 121 pro undis, a quibus murmura oriuntur, et *murmur* infra v. 606 pro equo.

Post hunc versum lacuna est in Vat., in codd. Carr. et Monacensi sic expleta: *ut tandem stetit et torco (torto cod. Carr.) se lumine flexit Qui prior adversi respexit Iasonis arma Cunctatus* e. q. s.

582. Ut apud Valerium impetus taurorum cum irrudentibus maris undis comparatur, sic apud Apollonium III, 1293 seq. Iason, qui intrepidus impetum exspectat, cum scopulo frustra fluctibus et procellis impugnato. Cfr. etiam Stat. Theb. VI, 776 seqq.

recedunt — *retro*; non insolita est scriptoribus Latinis haec tauologia, qua *retro* additur ad verba cum *re* praepositione composita, velut *retro reverti repellere referre* vel *reprimere pedem regredi respicere remittere residere remetiri remanare*, cfr. Lucr. I, 785; II, 283; 516; V, 270; Verg. georg. I, 200; Aen. II, 169; al.

583. *facta* Vat., *fracta* Pius.

586. *viso pallescit flamma veneno*. Non satis aperte Valerius sententiam expressit: venenum enim ipsum, quo clipeus illitus cogitatur, si omnino conspici posset, etiam Aeetes conspexisset, id quod statuere nobis non licet. Itaque *viso veneno* aut significat: 'postquam venenum, vim veneni sensit', cfr. Verg. Aen. IV, 491 *mugire videbis sub pedibus terram*; Prop. II, 16, 49 *vidistis toto sonitus percurrere caelo*;

inicit Aesonides dextram atque ardentia prendit
 cornua, dein totis propendens viribus haeret.
 ille virum atque ipsam tunc te, Medea, recusans
 concutit et tota nitentem cornibus ira 590
 portat iners; tandem gravius mugire recedens
 incipit et fesso victus descendere cornu.
 respicit hinc socios, immania vincula poscens,
 Aesonides, iamque ora premit trahiturque trahitque
 obnixusque genu superat cogitque trementes 595
 sub iuga aena toros. alium dehinc turbida Colchis
 exarmat lentumque offert timideque minantem,

neque aliter Graeci. velut Aeschyl. Sept. 102 κτόνον δέδρακα; cfr. Soph. Oed. Col. 138; aut *venenum* dictum pro re venenata: viso clipeo, qui incantatus et veneno illitus erat. cuius vim taurus quidem sentiebat, homines sentire non poterant.

587. *mittit* Vat., *prendit* Thilo in annotatione, quod recepi, quia melius adhuc non repertum est; *ardentia* autem *cornua* recte se habere puto: etenim cum tauri flammās expirent, capita tota igni involuta sunt itaque cornua quasi ardere videntur.

590. *carminis* Vat., *cornibus* cod. Carr.

591. *iners* i. e. nihil agens, efficiens, frustra; sic rarissime: Prop. II, 32, 19 seq. *nil agis, insidias in me componis inanes, Tendis iners docto retia nota mihi*: Venant. Fort. VIII, 3, 195 *aspis faucibus horripicis sibilu torsit iners*; nam Ov. met. XII, 361 aliter comparatum est.

recedens i. e. a luctando desistens, cfr. Plin. epist. IV, 11, 12 *recessit Licinianus* 'L. hat auf die Vertheidigung verzichtet'. Quod scribi solet auctore Gronovio *residens*, ideo mihi non probatur, quia plus iam significat, quam quae sequuntur *incipit descendere*, i. e. prolabi. ut VI, 244. De hac re artis operibus efficta vid. Heydem. 'Iason in Kolchis' p. 6 seqq.

596. De *toris* taurorum vid. ad I, 253; totam rem multo brevius narraverunt Apollon. III. 1305 seqq. et Ov. met. VII, 110 seqq.
alium, alterum; cfr. ad I, 140.

597. *turbida Colchis*: ad periculum Iasonis augendum poeta Medeam caro viro quamquam medicaminibus munito metuere indicat; *exarmat* i. e. innoxium reddit, Sil. I, 411.

ianque propinquant noctem implicat; ille fatiscens
 in caput inque umeros ipsa vi molis et irae
 proruit; invadit totusque incumbit Iason 600
 desuper atque suis defectum flatibus urguet.
 utque dedit vinclis validoque obstrinxit aratro,
 suscitavit ipse genu saevaue agit insuper hasta,
 non secus a medio quam qui telluris hiatu
 terga recentis equi primumque invasit habenis 605
 murmur et in summa Lapithes apparuit Ossa.

Ille velut campos Libyes ac pingua Nili
 fertilis arva secet, plena sic semina dextra

598. *propinquant noctem implicat*: caligine obruit, ne Iasonem conspiciere possit. De constructione verbi implicandi cfr. ad III, 271.

599. *inque umeros* — *proruit*; *umeros bouum* vel Cic. dixit de nat. deor. II, 159.

601. *defixum* Vat., *defectum* Burm.: suis ipsius flatibus se defatigavit taurus.

604. *ac* Vat., *a* Thilo; *si* Vat., *qui* Koestlin. Philol. 39, p. 38; non aliena ab audacia Valeriana sunt verba *a medio* — *telluris hiatu terga recentis equi* i. e. equi, qui recens ex hiatu terrae ortus erat, cfr. 621 *primas a matre manus* i. e. a matre tellure orientes: omnino de ellipsi verbi oriendi vide ad I, 489 et de collocatione verborum ad I, 284.

Comparat poeta Iasonem, qui tauros sub iugum coegit, cum Lapitha, qui primus equum a Neptuno creatum et ex hiatu telluris exsurgentem frenis domuit.

605. *murmur* dixit poeta satis audacter pro equo murmurante, fremente, quem nominat Verg. georg. I, 13; cfr. ad v. 578, vel potius pro ore equi frementis. Sequitur Valerius eam fabulam, qua equus a Neptuno in Thessalia creatus dicebatur, vide ad I, 424; *invasit* praedicatum etiam ad obiectum *terga* referendum est.

608. *Nili fertilis*; hoc adiectivum saepius significatione activa praeditum legitur, ut Hor. c. II, 6, 19; Ov. met. V, 642; fast. V, 127; Prop. IV, 6, 76; Luc. III, 260; Boeth. de consol. phil. I, 2, 20.

Benignos agros largius ac spissius seri quam improbos recte animadvertit Caussin.

spargere gaudet agris oneratque novalia bello.
 Martius hic primum ter vomere fusus ab ipso 610
 clangor et ex omni sonuerunt cornua sulco;
 bellatrix tunc gleba quati pariterque creari
 armarique phalanx totisque insurgere campis.
 cessit et ad socios paulum se rettulit heros
 opperiens, ubi prima sibi daret agmina tellus. 615
 at vero ut summis iam rura recedere cristis
 vidit et infesta vibrantes casside terras,
 advolat atque imo tellus qua proxima collo
 (necdum umeri videre diem) prior ense sequaci
 aequat humo truncos; rutilum thoraca sequenti 620

609. *acri* Vat., *agris* Maserius.

610. *fusus* — *clangor*; fundendi verbum de sono dictum imprimis apud Silium reperitur: IV, 173; VI, 408; XII, 597; XIII, 313; XVI, 437; sed etiam apud Cic. progn. fr. V. Baehr.; Ov. met. XII, 469; Stat. Theb. I, 656; V, 275; X, 516; cfr. Tac. ann. XIV, 30 *preces diras fundentes* et Val. ipsum VIII, 69.

613. *insurgere campis*: Verg. Aen. IX, 34.

Ex eis, quae sequuntur, apparet viros armatos nondum ipsos ex terra exsurrexisse, cum v. 616 demum legamus summis cristis glebas disrumpi versuque 619 capita virorum umeris nondum exsertis detruncata esse ab Iasone: verba igitur *creari armarique phalanx* ita intellegenda sunt, ut hoc sub terra, non in conspectu hominum fieri dicamus similiterque verba *totis insurgere campis*: insurgunt per totum campum, qui aratus est, sed ex imo nondum ad superficiem venerunt. Sane non laudandus Valerius propter hanc obscuritatem, cum eius sententiam versibus demum 616 seqq. lectis perspicimus.

618. *tellus qua proxima collo* i. e. supra ipsam terram 'dicht über der Erde'.

619. *ensis sequax* non facile diiudicari potest utrum sit *ensis*, qui persequitur, translata ut saepe fit notione ab homine ad id quod gestat, an *ensis* qui facile manum motusque Iasonis sequatur, id quod putant Burmann et Wagner.

620. *truncos* per prolepsin dictum apparet.

rutilum thoraca sequenti corrupte tradita videntur; *rutilus* nominatur thorax a splendore, cfr. Val. V, 250; Verg. Aen. XI, 487;

aut primas a matre manus metit obvius ante.
 nec magis aut illis aut illis milibus ultra
 sufficit, ad dirae quam cum Tirynthius hydrae
 agmina Palladios defessus respicit ignes.
 ergo iterum ad socias convertere Colchidos artes, 625
 et galeae nexus ac vincula dissipat imae;
 cunetaturque tamen totique occurrere bello
 ipse cupit; spes nulla datur, sic undique densant
 terrigenae iam signa duces, clamorque tubaeque.

Sil. I, 477; Drac. X, 35; Claud. in Ruf. I, 197; de laud. Stil. II, 450; Prud. psych. 526; in Symm. II, 28; Arat. act. ap. I, 405; Sid. II, 418; V, 21; VIII, 8; XVII, 9; Coripp. in laud. Iust. II, 119; IV, 242; Paul. vit. Mart. V, 859.

621. *premit* Vat.; *metit* ego.

primas a matre manus sc. surgentes, cfr. supra v. 604.

ante sc. quam hostis impetum in Iasonem facere possit.

622. *illis milibus* — *sufficit*; cfr. VI, 381.

623. *ad dirae* — *hydrae agmina* — *defessus*; cfr. Ov. am. III 7, 41 *illius ad tactum Pylius iuvenescere possit* et quae ad III, 264 dicta sunt; de eo, quod praepositio divellitur a substantivo suo, vid. ad III, 7.

624. *Palladios* — *respicit ignes*; nota est fabula de Iolao Herculi contra hydram Lernaean auxilium ferente; *Palladios* ignes dici putat Caussin, quod eos adhibuerit suadente Minerva; vid. Hesiod. Theog. 318; Hyg. fab. XXX; et rem fusius narrantem Iolao non commemorato Dracontium c. IV, 41 seqq.; cfr. Gerhard auserles. Vasenb. II tab. 95 et 148.

625. Iason heros fortissimus ad Medae auxilium non prius confugit, quam summa necessitate adductus esset pugna frustra temptata, cfr. imprimis 627 seqq.; at apud Apollon. III, 1363 (cfr. Apollod. I, 9, 23, 9) statim lapide coniecto terrigenas ad mutuam caedem convertit atque eos ita turbatos adoritur. A vera virtute hoc alienum putavit poeta Romanus, qui non sine causa Iasonem Medae auxilio utentem comparat cum Hercule a Minerva adiuto.

626. *vincula dissipat* insolenter dixit poeta pro eo quod est *celeriter solvit*; non prorsus simile est VI, 380 et Sil. I, 402 *crepitantia dissipat ossa*.

629. *clamorque tubaeque*; de verbi ellipsi cfr. ad I, 489.

iamque omnes adiere virum, iamque omnia contra 630
tela volant. tum vero amens discrimine tanto,
quam modo Tartareo galeam Medea veneno
. . . . .
in medios torsit; conversae protinus hastae.
qualis ubi attonitos maestae Phrygas annua Matris 635
ira vel exsectos lacerat Bellona comatos:
haud secus accensas subito Medea cohortes
implicat et miseros agit in sua proelia fratres.
omnis ibi Aesoniden sterni putat, omnibus ira
talis erat. stupet Aeetes ultroque furentes 640
ipse viros revocare cupit, sed cuncta iacebant
agmina, nec quisquam primus fugit aut super ullus
linquitur, atque hausit subito sua funera tellus.

630. *videre* Vat., *adiere* Schenkl.

633 deest in Vat., in cod. Carr. hic versus legitur *infectam dederat ususque armarat in illos*, qui certe neque a sententia neque a forma suspicionem movet, sed tamen non ausus sum inter verba poetae eum recipere.

635. *attonitos* — *Phrygas* i. e. in furorem conversos; sic legitur Verg. Aen. VII, 580 *attonitae Baccho nemora avia matres Insultant*; has *attonitam catervam* nominat Stat. silv. V, 1, 116; Ov. Ibidiis 453 seq. *attonitusque secus, ut quos Cybeleia mater Incitat ad Phrygios vilia membra modos*.

maestae — *Matris* sc. propter amissum Attidem; cfr. VIII, 239; Suet. Othonis c. 8; Arnob. V, 7; 16; Prelleri mythol. rom. II^s, 388.

636. De *exsectis* Bellonae *comatis*, qui Bellonarii dicebantur. cfr. Iuv. IV, 123; VI, 511; Tibull. I, 6, 43 seqq.; Lucan. I, 565; Prelleri mythol. Rom. II^s 386.

638. *sua proelia*; pronomen ponitur pro genetivo qui dicitur obiectivus vel potius hoc loco pro praepositione: sunt proelia contra se ipsos gesta, ut Ovid. amor. II, 6, 27; cfr. *suos sones* Val. III, 389.

640. *ultroque* i. e. non auxilio vocatus.

642. *ruit* Vat., *fugit* ego. Neque in pugna quisquam superfuit neque fuga salutem petivit.

643. *sua funera* i. e. cadavera; sic saepius apud poetas, ut Verg.

Protinus in fluvium fumantibus evolat armis
 Aesonides, qualis Getico de pulvere Mavors 645
 intrat equis uritque gravem sudoribus Hebrum,
 aut niger ex antris rutilique a fulminis aestu
 cum ruit et Siculo respirat in aequore Cyclops.
 redditus hic tandem sociosque amplexus ovantes
 haud iam mendacem promissa reposcere regem 650
 dignatur; nec, si ipse sibi terga ingerat ultro
 qui pepigit, velit in pacem dextramque reverti
 amplius; ambo truces, ambo abscessere minantes.

Aen. IX, 491; Prop. I, 17, 8; Sil. II. 647; Stat. Theb. II, 461; 571; III, 134; IV, 571; VIII, 106; XII, 46; 94; 159; 212; Coripp. Ioh. IV, 1010.

644. *fumantibus* — *armis* sc. sanguine.

646. *uritque gravem sudoribus Hebrum*; solita sibi superlatione poeta ad magnum ardorem pugnae a Marte commissae indicandum *ustum* esse flumen a deo dicit.

gravis i. e. gravatus sudoribus Hebrus per prolepsin nominatur.

648. De collocatione *cum* coniunctionis vid. ad I, 623.

furit Vat., *ruit* Heinsius; de Cyclopibus fulmina fabricantibus cfr. ad I, 583.

649. *redditus hic tandem* sc. sociis; Koestlin. Phil. 39, 452 confert Verg. Aen. IX, 122 *reddunt se totidem facies* i. e. emergunt ex mari, in quod se praecipitaverant.

650. *promissa reposcere*: Verg. Aen. XII, 2.

652. *in pacem dextramque reverti* i. e. in societatem, amicitiam dextra data confirmandam, cfr. inter alia Tac. ann. II, 58 *miserat* (Artabanus) *amicitiam et foedus memoraturos et cupere novari dextras*.

C. VALERI FLACCI
ARGONAVTICON
LIBER OCTAVUS.

At trepidam in thalamis et iam sua facta paventem
Colchida circa omnes pariter furiaeque minaeque
patris habent; nec caerulei timor aequoris ultra,
nec miserae terra ulla procul; quascumque per undas
ferre fugam, quaecumque cupit iam scandere puppem. 5
ultima virgineis tunc flens dedit oscula vittis,
quosque fugit complexa toros, crinemque genasque
ungue per antiqui carpsit vestigia somni,

---

2. *Colchida circa omnes — furiaeque minaeque — habent* i. e. eam quasi circumdantes vexant; de habendi verbi notione vid. ad V, 283.

5. *ferre fugam*; cfr. ad II, 282.

6. De sententia cfr. Apoll. IV, 26 seqq.; virgineas vittas ferebat Medea ut sacerdos Hecatae.

8. *ante* Vat., *ungue* Burm.; *anti carsit* Vat., *antiqui carpsit* Monac. *per antiqui vestigia somni*: haec verba obscura et certe insolenter dicta explicantur sic: 'per memoriam, memor antiqui somni', quod narratum est V, 333 seqq. Nimis artificiose excogitata est explicatio Koestlini Phil. 38 p. 39, vestigia Somni esse simulacrum dei, quod fuerit ante lectum Medae.

genas — carpsit; cfr. leg. XII tabul. apud Serv. Aen. XII, 606 *mulier faciem ne carpito* (quamquam Cicero haec verba aliter tradidit de leg. II. 59; 64); Stat. silv. II, 6, 78 *carpsitque immitis adunca Ora verenda manu*; III, 4, 65 *ne prima genas lanugo nitentes*

atque haec impresso gemuit miseranda cubili:
 'o mihi si profugae genitor nunc mite supremos 10
 amplexus, Aeeta, dares fletusque videres
 ecce meos! ne crede, pater, non carior ille est,
 quem sequimur; tumidis utinam simul obruar undis!
 tu, precor, haec longa placidus mox sceptrā senecta
 tuta geras meliorque tibi sit cetera proles'. 15
 dixit et Haemonio numquam spernenda marito
 condita letiferis prodit medicamina cistis,
 virgineosque sinus ipsumque monile venenis
 implicat ac saevum super omnibus addidit ensem.
 inde, velut torto Furiarum erecta flagello, 20
 prosilit: attonito qualis pede prosilit Ino
 in freta, nec parvi meminit conterrita nati,
 quem tenet; extremum coniunx ferit irritus Isthmon.

Carperet. antiquus somnus est pristinus; cfr. II, 394; Luc. VI, 722; Ov. trist. III, 12, 2; Plaut. Amph. 475 al.

9. De sententia cfr. Verg. Aen. IV, 659; *impresso cubili* dictum pro presso cubili, ut Prop. I, 3, 12 *impresso* — *toro*; Avieni orae 519 *stagnum imprimebat*, quod servare debuit Holder; Coripp. Ioh. II, 226 *nimius tamen imprimit hostis*; in laud. Iust. I, 309 *imprimit, instat*; cfr. Ioh. IV, 1071; VI (V) 541.

10. *ille* Vat.; *mite* ego, i. e. placide, animo non concitato; de neutro adiectivi cfr. ad II, 453.

12. *fletusque videres ecce meos*: ecce interiectio saepius sententiae interponitur, imprimis apud Ovidium, ut her. XII, 101; XIV, 110; amor. I, 4, 46 al.

16. *nunquam spernenda* — *medicamina*: quae Iason nunquam spernere debuit.

17. *prodit medicamina cistis*; fere idem ac *promit*, cfr. Ov. met. IV, 656 *ipse retro versus squalentia prodidit ora*; Vopisc. vitae Aureliani c. 20 *inspecti libri, proditi versus*; quibus locis quamquam non plane similes sunt, tamen demonstrari puto, nihil apud Valerium esse mutandum.

18. *monile*, nempe id, quod postea Creusae datum est; item *saevus ensis* is est, quo pueros necavit.

21. *prosilit* sc. e domo.

attonito — *pede*, cfr. ad I, 109.

23. Athamas uxorem gladio percussurus saxum ferit, cum Ino celeri fuga se in mare praecipitasset: sic recte Wagner verba ex-

Iam prior in lucos curis urgentibus heros
 venerat et nemoris sacra se nocte tegebat, 25
 tum quoque siderea clarus procul ora iuventa.
 qualis adhuc sparsis comitum per lustra catervis
 Latmius aestiva residet venator in umbra,
 dignus amore deae, velatis cornibus et iam
 Luna venit: roseo talis per nubila ductor 30
 implet honore nemus talemque expectat amantem.
 ecce autem pavidae virgo de more columbae,
 quae super ingenti circumdata praepetis umbra
 in quemcumque tremens hominem cadit — haut secus illa
 acta timore gravi mediam se misit; at ille 35

plicat; minus bene Burmann putat Athamantem furore inani, quod uxor evasisset, pedibus terram pulsasse; Wagneri enim sententiam si probamus, multo clarius et periculum et celeritas fugae nobis ante oculos ponuntur.

25. *nemoris sacra se nocte tegebat*, sc. Marti sacer erat lucus.

28. *Latmius* — *venator*: Endymion.

29. *velatis cornibus* sc. pudore, ne conspiciatur; de collocatione et coniunctionis vid. ad I, 89.

31. Utraque translatio, et *rosei* adiectivi et *honoris* substantivi ad pulchritudinem et splendidam speciem significandam poetis usitata est, cfr. infra v. 237.

talemque expectat amantem: ut Iason cum Endymione, sic Medea cum Luna comparatur.

33. *super ingenti circumdata praepetis umbra*: praeterquam quod columba ultro pavidam est, insuper terretur magna ave rapaci, quae, iam proxima, in eo est, ut columbam corripit. Expressit poeta comparisonem ex Ov. ex Pont. II, 2, 37 seq.; similem, non prorsus eandem comparisonem legimus apud Verg. Aen. XI, 721, qui imitatus est Hom. Od. XV, 525; cfr. etiam Il. XXII, 139 seqq.; Valerium autem aliquomodo imitatus est Stat. Theb. VIII, 675 seqq.

Verbis quae sunt *ingenti circumdata praepetis umbra* poeta indicat, avem illam iam proxime ad columbam advolasse; ad aliam rem significandam usus est *ingenti alitis umbra* V, 175.

35. *mediam se misit* i. e. ruit toto corpore in amplexum Iasonis, quae est explicatio Wagneri. Sed mira est locutio: videtur Valerius usu, quo dicitur velut *mediam mulierem complectitur* Ter. Andr. 133

excepit blandoque prior sic ore locutus:
 'o decus in nostros magnum ventura penates,
 solaque tantarum virgo haut indigna viarum
 causa reperta mihi, iam iam non ulla requiro
 vellera teque meae satis est quaesisse carinae. 40
 verum age et hoc etiam, quando potes, adice tantis
 muneribus meritisque tuis; namque aurea iussi
 terga referre sumus; socios ea gloria tangit.'
 sic ait et primis supplex dedit oscula palmis.

Contra virgo novis iterum singultibus orsa est: 45
 'linquo domos patrias te propter opesque meorum;
 nec iam nunc regina loquor, sceptrisque relictis
 vota sequor: serva hanc profugae, prior ipse dedisti
 quam (scis nempe) fidem. di nostris vocibus adsunt,
 sidera et haec te meque vident; tecum aequora, tecum 50
 experiar quascumque vias, modo nequis abactam
 huc referat me forte dies oculisque parentis
 ingerar; hoc superos, hoc te quoque deprecor, hospes.'

Haec ait atque furens rapido per devia passu
 tollitur. ille haeret comes et miseratur euntem, 55
 cum subito ingentem media inter nubila flammam
 conspicit et saeva vibrantes luce tenebras.

vel *sublimem medium arriperem* Adolph. 316. quodam modo abusus esse, ut indicaret pectore Medeam in amplexum Iasonis ruisse non satis habentem ei³ manus dare. De verbis *se misit* cfr. Verg. Aen. IV, 253; Prop. II, 26, 19.

37. *prior sic ore locutus*: Ov. her. XII, 72.

39. *iam* Vat., *iam iam* Monacensis.

41. De initio versus cfr. Verg. Aen. XII, 832.

44. Pulchre poeta pudorem modestiamque Iasonis significat.

51 seq. Inscia Medea id deprecatur, quod postea revera accidit.

53. *hospitem* Medea appellat Iasonem ut VII. 437 *Thessalum*, nondum ausa eum proprio nomine vel amoris significatione appellare, quod ne faceret etiam tum pudore prohibebatur. Non perspexerunt interpretes sententiam poetae.

55. *tollitur* i. currit, properat; cfr. Ov. met. VII, 780, ubi sane accedit notio movendi in altiore locum; *collis apex medii subiectis imminet arvis*: *Tollor eo capioque novi spectacula cursus*.

'quis rubor iste poli? quod tam lugubre refulsit
sidus?' ait. reddit trepido cui talia virgo:
'ipsius en oculos et lumina torva draconis
aspicis; ille suis haec vibrat fulgura cristis,
meque pavens contra solam videt ac vocat ultro,
ceu solet, et blanda poscit me pabula lingua.
dic age nunc, utrum vigilanti hostemque videnti
exuvias auferre velis, an lumina somno
mergimus et domitum potius tibi tradimus anguem?'
ille silet; tantus subiit vi virginis horror.

60

65

Iamque manus Colchis vimenque intenderat astris,
carmina barbarico fundens pede, teque ciebat,

miserat urentem Vat., *miseratur euntem* Monac.; cfr. Verg. Aen. VI, 476; *miserandi* autem verbum explicationem habet ex eis, quae antea Medea dixerat.

haeret comes: Stat. Theb. XI, 357; Ach. I, 345.

60. *oculos et lumina* gravi cum tautologia dictum, sed cfr. v. 453 *querellis questuque*; Verg. Aen. IV, 460 *exaudiri voces et verba*; Luc. I, 452 *nosse deos et caeli lumina*; V, 212 *torquet adhuc oculos totoque vagantia caelo Lumina*.

62. *meque pavens contra solam videt* 'mir allein sieht er furchtsam in die Augen'; cfr. Verg. Aen. XI, 374 *si patrii quid Martis habes, illum aspice contra*; saepius sic *contra* adverbium scriptum invenitur apud antiquiores, ut Plant. Cas. 939 seq. *nec (scio) meam ut uxorem aspiciam contra oculis*; cfr. Pers. 208; Acc. trag. 538 R.; similiter Hom. Il. XIX, 14 seq. οὐδέ τις ἔτιλιν ἀντρὶν εἰσδέειν. Verba Valerii a nullo fere recte intellecta sunt.

advocat Vat., *ac vocat* cod. Carr.

63. *ceu solet*: etiam tum draco Medaeae blandiebatur.

66. *mergitur* Vat., *mergimus* cod. reg.; *vino somnoque mersos* dixit Liv. XLI, 3 extr.; de indicativis *mergimus* et *tradimus* vid. ad V, 285.

67. *tantos* Vat., *tantus* cod. Monac. a man. sec.; *ut* Vat., *vi* Barthius.

68. *crinemque* Vat., *vimenque* Koestlin. Phil. 48, 672 coll. v. 84 et Stat. Theb. II, 30 seq. *ni deus horrentem Lethaeo vimine mulcens Ferrea tergemino domuisset lumina somno*.

69. *barbarico pede* i. e. rhythmo, modulatione.
carmina fundens; vid. ad VII, 610.

Somne pater. 'Somne omnipotens, te Colchis ab omni 70
 orbe voco inque unum iubeo nunc ire draconem,
 quae freta saepe tuo domui, quae nubila cornu
 fulminaque et toto quicquid micat aethere; sed nunc,
 nunc age maior ades fratrique simillime Leto.
 teque o Phrixeae pecudis fidissime custos, 75
 tempus ab hac oculos tandem deflectere cura.
 quem metuis me hic stante dolum? servabo parumper
 ipsa nemus; longum interea tu pone laborem.'
 ille haut Aeolio discedere fessus ab auro,
 nec dare permissae (quamvis iuvet) ora quieti 80
 sustinet; ac primi percussus nube soporis
 horruit et dulces excussit corpore somnos.
 contra Tartareis Colchis spumare venenis
 cunctaque Lethaei quassare silentia rami

70. Ex silentio Iasonis Medea concludit eum optare, ut draco sopiatur.

Somne pater, vid. ad III, 727.

Somne omnipotens: Hom. II. XIV, 233 ὤπνε, ἄναξ πάντων τε θεῶν πάντων τ' ἀνθρώπων; Apoll. IV, 146 ὤπνον ἀσσοτηῖρα, θεῶν ὕπατον, καλέουσα e. q. s.

72. *cornu* tribuitur Somno, ex quo papavera soporifera fundit, vid. Sil. X, 352; Stat. Theb. II, 144; V, 199; VI, 27; X, 111.

74. *maior ades*: cfr. ad VII, 352.

75. *te quoque* Vat., *teque* o Meyncke quaest. Val. p. 53.

fidissime custos: Ov. fast. V, 45; de sententia cfr. similem Somni ad Palinurum compellationem apud Verg. Aen. V, 844 seqq.

77. *meis tande* Vat., *me hic stante* cod. reg.

81. *percussus nube soporis*; cfr. Stat. Theb. X, 281; Ach. I, 646; Claud. de laud. Stil. I, 309; de rapt. Pros. I, 81; percutiendi verbum etiam ad mollem tactum pertinere docent loci, quales sunt Plaut. Amph. 526; Cas. 640.

82. *ab arbore* Vat., *corpore* Heinsius.

83. *venenis* om. Vat., add. Monac. Si sic Valerius scripsit, audacter dixit Medeam spumare venenis pro eo quod dicendum erat, Medeam spumantia venena spargere; proprie Cephissus veneno spumare dicitur apud Claud. in Ruf. praef. I, 9.

84. *Lethaei — rami*: cfr. Verg. Aen. V, 854 *ramum Lethaeo rore*

perstat, et adverso luctantia lumina cantu
 obruit atque omnem linguaque manuque fatigat 85
 vim Stygiam, ardentem donec sopor occupet iras.
 iamque altae cecidere iubae, nutatque coactum
 iam caput atque ingens extra sua vellera cervix,
 ceu refluens Padus aut septem proiectus in amnes 90
 Nilus et Hesperium veniens Alpheos in orbem.
 ipsa caput cari postquam Medea draconis

madentem; Sil. X, 356 *tangens Lethaea tempora virga*; vide etiam Apoll. IV, 156 seqq.

84. Audacter quidem sed non obscure Valerius silentia tribuit ramo i. e. vim silentii faciendi.

85. *luctantia lumina*: Sil. VII, 205.

86. *fatigat vim Stygiam* i. e. utitur ea usque ad fatigationem, cfr. V, 141; Sil. I, 675 *curasque fatigant*; VII, 492 *qui tertia bella fatiget*; Stat. Ach. I, 104 *coepta fatigat pectore consilia*; Iuv. VI, 442 *nemo tubas, nemo aera fatiget*. Cfr. ad III, 21.

88—125. desunt in Vaticano.

89. *extra sua vellera cervix*: recte verba explicat Burmann coll. VII, 525; draco spiris arborem, ex qua vellera pendent, amplecti solet: tum cervix iam somno victa et languida ab arbore simulque a velleribus in terram demittitur.

90. Comparatio satis obscura et varia ratione explicata. Sine dubio a vero aberravit Wagner ratus magnitudinem fluviorum cum magnitudine ingentis cervicis comparari; neque probanda videtur Peerlkampi et Koestlini sententia, qua putant Valerium de inundatione fluviorum dicere, quod in Alpheum non cadit; proxime ad veritatem videtur Burmann accessisse, quamquam diversa miscens. Mea sententia comparatur ardor draconis iam languens cum fluviis antea rapacibus, qui in mare exeuntes iam 'leni fluunt agmine', quin etiam Padi undae interdum refluunt fluctu maris repulsae, cfr. Claud. laudis Seren. 79 seq. *quaeque relabentes undas aestumque secutae In refluos venire palam Nereides amnes*; Nili aquae tardantur distributae in septem amnes, quod poetae etiam de Pado licebat dicere. cfr. Plin. nat. hist. III, 119; Alpheus denique post celerem illam Arethusae persecutionem postquam suas aquas Arethusae miscuit, leniter iam profluit.

septem proiectus in amnes Nilus; cfr. Avien. orb. 525 *hinc iacet in patulos proiecta Calabria campos*.

vidit humi, fuis circum proiecta lacertis
 seque suumque simul flevit crudelis alumnum.
 'non ego te sera talem sub nocte videbam 95
 sacra ferens epulasque tibi, nec talis hianti
 mella dabam ac nostris nutribam fida venenis.
 quam gravida nunc mole iaces! quam segnis inertem
 flatus habet! nec te saltem, miserande, peremi!
 heu saevum passure diem! iam nulla videbis 100
 vellera, nulla tua fulgentia dona sub umbra.
 cede adeo inque aliis senium nunc digere lucis
 immemor, oro, mei; nec me tua sibila toto
 exagitent infesta mari. sed tu quoque cunctas,
 Aesonide, dimitte moras, atque effuge raptis 105
 velleribus. patrios extinxi noxia tauros;
 terrigenas in fata dedi; fustum ecce draconis
 corpus habes, iamque omne nefas, iam, spero, peregi.'
 quaerenti tunc deinde viam, qua se arduus heros
 ferret ad aurigerae caput arboris, 'eia, per ipsum 110

98. *quam segnis inertem flatus habet*; cfr. ad V, 283.

99. *miserande, peremi*: Ov. met. IV, 110.

101. *tuam umbram* utrum poeta intellexerit draconis ipsius, quod putavit Wagner, an arboris ab eo custoditae, quod voluit Burmann, non satis liquet: illud simplicius, quamquam ut Valerius dixit *sua vellera* v. 89, quae a dracone custodiebantur, sic *tuam* arborem vel *umbram* quoque dicere ei licebat.

102. *cede adeo*: *adeo* particula imperativo addita legitur etiam apud Ter. Andr. 759.

senium nunc digere pro eo quod est *senium dege* exemplo carere videtur; certe aliter se habet Stat. silv. II, 3, 69 *qui digeris ordine vitam*.

Sedem ut mutet draco, Medea optat, ne loco ipso rapinae semper commoneatur.

103. *nec — exagitent*, cfr. ad I, 175.

107. *infesta* Monac.; *in fata* Vatic. saeculi XV; cfr. VII, 545; Ter. Andr. 830; Man. V, 652.

108. Medea Iasonem adhortatur, ut, quae facienda restent, celerime effectis protinus fugiat, metu ducta ne, si nova et inexpectata impedimenta obiciantur, novis etiam fraudibus utendum sit; simul indicat poeta futuram Absyrti caedem.

scande age et adverso gressus' ait 'imprime dorso.'
 nec mora fit. dictis fidens Cretheia proles
 calcat et, aeriam quamvis, perfertur ad ornum,
 cuius adhuc rutilam servabant bracchia pellem,
 nubibus accensis similem aut cum veste recincta
 labitur ardenti Thaumantias obvia Phoebo.
 corripit optatum decus extremumque laborem
 Aesonides, longosque sibi gestata per annos
 Phrixeae monumenta fugae vix reddidit arbor
 cum gemitu tristesque super coiere tenebrae.
 egressi relegunt campos et fluminis ora
 summa petunt. micat omnis ager, villisque comantem
 sidereis totos pellem nunc fundit in artus,
 nunc in colla refert, nunc implicat ille sinistrae.

115

120

113. *aeriam* — *ad ornum*; cfr. *aeria ab ulmo* Verg. ecl. I, 58; *aeriae quercus* Aen. III, 680. Quod arborem *ornum* esse dicit poeta, ut etiam VII, 535, cum V, 230 *quercum* nominet, leve est: sic Apollonius quoque modo *fagum*, modo *quercum* commemorat.

114. *bracchia*, rami: cfr. Verg. Aen. XII, 209.

115. *nubibus accensis similem*: Apoll. IV, 126 (κῆας) νεφέλῃ ἐναλίγκιον, ἥτι' ἀνόντος ἡλίου φλογερῆσιν ἐρεῖσθεται ἀκτίνεσσιν.

116. *Thaumantias*; vid. ad VII, 398.

117. *corripere laborem* cum nusquam legatur, hoc loco figura zeugmatis id dictum esse statuendum est.

120. Consentit Valerius cum Apollonio et Antimacho (schol. Apoll. IV, 156), quod draconem a Medea sopitum, non occisum narrat, cfr. Colum. de cultu hort. X, 368; contra Herodorus et Pherecydes draconem ab Iasone interfectum esse tradiderant teste schol. Apoll. IV, 87 et 156, et cum eis consentiunt Pind. Pyth. IV, 442; myth. Vat. I, 23; 25; schol. Stat. Theb. V, 475; a Medea occisum esse dicunt Eurip. Med. 480 seqq. et Diod. IV, 48. Etiam in nonnullis picturis vasorum Iason describitur draconem occidens, contra in aliis Medea eum consopiens, vid. Pyl. de Medae fabula p. 35 seqq.; Flasch, angebl. Argonautenbilder p. 32 seqq.; Heydemann, Iason in Kolchis p. 14 seqq.; ephemer. archaeol. 1860 tab. 139; 1866 p. 238.

122. *villis* — *sidereis* i. e. splendidis pellem auream *comantem* dixit Val., ut Accius agnum *aurea clarum coma* dixit frg. trag. 211.

123. De sententia cfr. Apoll. IV, 179 seqq.

talis ab Inachiis Nemeae Tirynthus antris 125
 ibat, adhuc aptans umeris capitique leonem.
 ut vero sociis, qui tunc praedicta tenebant
 ostia, per longas apparuit aureus umbras,
 clamor ab Haemonio surgit grege; se quoque gaudens
 promovet ad primas iuveni ratis obvia ripas. 130
 praecipites agit ille gradus atque aurea misit
 terga prius; mox attonita cum virgine puppem
 insilit ac rapta victor consistit in hasta.
 Interea patrias saevus venit horror ad aures
 fata domus luctumque ferens fraudemque fugamque 135
 virginis. hinc subitis infelix frater in armis,
 urbs etiam mox tota coit, volat ipse senectae
 immemor Aeetes, complentur litora bello

126. *adhuc* 'immer noch', ut saepius etiam in prosa oratione; de substantivi *leonis* significatione cfr. ad VI, 704.

127. *praedicta* — *ostia*; ex his verbis apparet, Iasonem sociis, antequam discederet, mandavisse, ut navem in ostiis Phasidis paratam haberent.

131. *agit* — *gradus* eadem ratione dicitur, ut saepius *se agere*. Aliam de Medae fuga narrationem vide apud schol. Apoll. IV, 59 et 86.

133. *rapta consistit in hasta*; cfr. ad I, 255 et 641.

136—153 desunt in Vat.; item 366—385; 154—185 autem collocantur post 365; in Monacensi et Vaticano saec. XV 136—185 leguntur post 385.

134 seqq. nimis breviter descripsit Valerius ea, quae post fugam Medae in Colchorum urbe facta sunt neque locus absolutus videtur; cfr. Petersi de Val. Flacci vita et carmine p. 22.

136. *inflexit* cdd.; *infelix* Schenkl.

138. *complentur litora bello*; Weichert et Wagner intellegunt viros armatos, sed plus mihi videtur significari: totus apparatus bellicus; cfr. Val. I, 551 et anthol. lat. 71, 4 B.: *perque latus misit* (Athos) *maxima bella suum* i. e. exercitum Persarum totumque belli apparatus. Consentit Valerius cum Apollonio, quod Aeetes re infecta domum redire coactus est, Dionysius autem pugnam factam esse inter Argonautas et Colchos narraverat teste schol. Apoll. IV, 223 et 228 in eaque Iphim cecidisse; cfr. Diod. IV, 48.

nequiquam; fugit immissis nam puppis habenis.

Mater adhuc ambas tendebat in aequora palmas 140
 et soror atque omnes aliae matresque nurusque
 Colchides aequalesque tibi, Medea, puellae.
 extat sola parens impletque ululatibus auras:
 'siste fugam, medio refer huc ex aequore puppem;
 nata, potes. quo' clamat 'abis? hic turba tuorum 145
 omnis et iratus nondum pater; haec tua tellus
 sceptraque. quid terris solam te credis Achaeis?
 quis locus Inachias inter tibi, barbara, natas?
 istane vota domus expectatique hymenaei?
 hunc petii grandaeva diem? vellem unguibus uncis, 150
 ut volucris, possem praedonis in ipsius ora
 ire ratemque supra, claroque reposcere cantu
 quam genui. Albano fuit haec promissa tyranno,
 non tibi; nil tecum miseri pepigere parentes,
 Aesonide; non hoc Pelias evadere furto 155
 te iubet aut ullas Colchis abducere natas.

139 et 140 non satis apto vinculo inter se cohaerent, quare nonnulla excidisse putant Weichert et Thilo praef. p. XXXI; Schenkl contra existimat, poetam partes tantum huius libri exaravisse, cfr. etiam Petersi l. s. l. Res non facilis est ad diiudicandum. Meieri certe argumentum quaest. Argon. p. 29 contra Thilonis sententiam prolatum mihi non probatur; ab altera autem parte ne id quidem negandum, non solum ante verba matris Medae, sed etiam post ea v. 175 orationem hiare. Apollonius in fuga Medae narranda matris omnino mentionem non facit. Matris nomen, quod apud Valerium non legitur, *Idyia* erat: Apoll. III, 243; schol. Ap. IV, 223; Hesiod. Theog. 960; Apollod. I, 9, 23, 5; Ov. her. XVI, 232; Hyg. fab. 25; Cic. de nat. deor. III, § 48. Sed alii aliter tradiderunt, cfr. schol. Apoll. III, 242; IV, 59; myth. Vat. I, 204; Diod. IV, 45.

141. *matresque nurusque*; cfr. ad II, 111.

143. *extat sola parens* i. e. eius vox auditur tantopere, ut ceterarum mulierum lamentationes fere evanescere videantur.

151. *in ipsius ora ire*, cfr. ad VII, 294.

152. *ratemque supra*: ad haec verba simplex volandi notio audienda est.

vellus habe et nostris siquid super, accipe, templis.
 sed quid ego quemquam immeritis incuso querellis?
 ipsa fugit tantoque (nefas) ipsa ardet amore.
 hoc erat, infelix, (redeunt nam singula menti) 160
 ex quo Thessalici subierunt . . . . .
 quod nullae te, nata, dapes, non ulla iuvabant
 tempora. non ullus tibi tum color, aegraque verba
 errantesque genae atque aliena ah! gaudia vultu
 semper erant. cur tanta mihi non prodita pestis, 165
 ut gener Aesonides nostra consideret aula
 nec talem paterere fugam? commune fuisset
 aut certe nunc omne nefas, iremus et ambae
 in quascumque vias; pariter petiisse iuvaret

159. *ipsa fugit* i. e. sua sponte.

160. *hoc erat* — quod: Verg. Aen. II, 664.

161. Post *subierunt* falso ex versu proximo repetuntur *nam singula* in Vat.; inter alia proposuit Heinsius *litora remi*.

163. *tempora vix sanum*, sed nondum repertum, quod probari possit.

164. *errantesque genae*; genae hoc loco non possunt non significare oculos, atque etiam interdum apud alios poetas haec huius substantivi notio reperitur: Ov. her. XIX, 206 *restiterim fixis in tua membra genis*; ex Pont. II, 8, 66 *et patiar fossis lumen abire genis*; Prop. III, 12, 26 *exustaeque tuae mox*, Polypheme, *genae*; IV, 5, 16 *cornicum immeritas eruit ungue genas*; Sen. Phaedr. 992 *rigatque maestis lugubrem vultum genis*.

alieno gaudia vultu Vat., quod frustra temptarunt explicare coll. Hor. sat. II, 3, 72 et Hom. Od. XX, 347, quare scripsi *aliena ah! gaudia*.

167. *paterere fugam*: Claud. de bello Poll. 525 *te patiar suadente fugam. commune fuisset* — *nunc omne nefas* i. e. hoc tempore, quo fugis; causam mutandi equidem non video.

De collocatione aut particulae cfr. ad II, 181.

Nimis auget maternum amorem Valerius, cum dicentem facit matrem se una cum filia fugituram fuisse, sed non magis hoc loco offendendum quam non paucis aliis, ubi superlaciones non laudabiles reperiuntur; dico propter Wagnerum et Thilonem, qui de hoc loco dixit praef. p. XXXI.

Thessaliam et saevi, quaecumque est, hospitis urbem'. 170
 sic genetrix, similique implet soror omnia questu
 exululans; famulae pariter clamore supremo
 in vacuos dant verba notos dominamque reclamant
 nomine; te venti procul et tua fata ferebant.

Inde diem noctemque volant. redeuntibus aura 175
 gratior, et notae Minyis transcurrere terrae,
 cum subito Erginus puppi sic fatur ab alta:
 'vos' ait 'Aesonide, contenti vellere capto,
 nec via quae superet nec quae fortuna, videtis.
 crastina namque dies trucidis ad confinia ponti 180
 Cyaneasque vocat, meminique, o Tiphys, tuorum
 saxa per illa, pater, memini, venerande, laborum.
 mutandum, o socii, nobis iter; altera ponti
 eluctanda via et cursu, quem fabor, eundum est.
 haut procul hinc ingens Scythici ruit exitus Histri, 185
 fundere non uno tantum quem flumina cornu
 accipimus; septem exit aquis, septem ostia pandit.
 illius adversi nunc ora petamus et undam,

172. *clamore supremo*: vid. ad I, 752.

173. *in vacuos dant verba notos*: cfr. V, 21; Verg. Aen. IX, 312; Tib. III, 4, 96.

175. Cfr. ad v. 140.

178. Omnes socios Erginus alloquitur, nominat solum virum primarium; cfr. Verg. Aen. I, 140; IX, 525; Tib. I, 3, 1; Sil. III, 222.

185. *exitus Histri*: cfr. Lucr. VI, 727.

186. Non liquet, unde Erginus accipere potuerit septem ostiis Histrum in mare exire atque Argonautas posse per hunc fluvium in aliud mare transire. Rectius rem gessit Apollonius, apud quem Argus vaticinatione doctus socios monet, ut alia via redeant IV, 256 seqq.

non uno — cornu, i. e. ore, ut Ov. met. IX, 773.

187. De septem Histri oribus vide ad IV, 718.

188. *petamus — undam, quae latus in laevum ponti cadit*; suadet Erginus, ut subvehantur in id ostium, quod navigantibus laevum est i. e. maxime ad meridiem versus in mare exit. Non recte intellexerunt locum Wagner et Burmann.

quae latus in laevum ponti cadit; inde sequemur
 ipsius amnis iter, donec nos flumine certo 190
 perferat inque aliud reddat mare. sint age tanti,
 Aesonide, quaecumque morae, quam saevâ subire
 saxa iterum, quam Cyaneos perrumpere montes.
 sat mihi: non totis Argo redit ecce corymbis'.
 haec ait ignarus fixas iam numine rupes 195
 stare neque adversis ultra concurrere saxis.
 reddidit Aesonides: 'et te, fidissime rector,
 haud vani tetigere metus, nec me ire recuso
 longius et cunctis redeuntem ostendere terris'.
 protinus inde alios flexu regesque locosque 200

190. De hoc flumine, quod ex Histro in mare Adriaticum influere dicebatur, vid. Plin. nat. hist. III, 127; Apoll. IV, 282 seqq., et schol. ad v. 284, qui docet, solum Timagenem eumque secutum Apollonium narrasse ea via Argonautas in mare Mediterraneum pervenisse. Sunt, inter quos Peters, qui putent Valerium in numero eorum fuisse, quos Plinius diligentiores nominat quosque navem umeris Argonautarum Alpes travectam tradidisse dicit; sed verbis poetae haec sententia minime commendatur.

191. *proferat* Vat., *perferat* edit. Bon. et Ald.

sint — tanti — quaecumque morae quam saeva subire saxa iterum i. e. sint tanti potius quam subire, cfr. Plaut. Men. 726 *vidua vivam, quam tuos mores perferam*; Bacch. 618; Rud. 684; Kuehneri gramm. lat. II, § 225, 3, annot. 6. Locutio autem *tanti esse* valde amata est poetis Latinis, velut his locis apud Ovidium legitur: her. I, 4; VII, 43; 69; IX, 10; XVI, 225; XVIII, 97; amor. I, 10, 49; II, 5, 1; III, 6, 38; artis III, 505; 610; remed. 750; met. II, 424; 659; VI, 386; X, 310; 613; XI, 779; fast VI, 701; trist. II, 209; ex Pont. III, 9, 45; IV, 6, 12; praeterea reperitur apud Horatium Tibullum Propertium Senecam Lucanum Statium Martialem Calpurnium Claudianum aliosque.

194. *sat mihi* sc. semel Cyaneos montes perrupisse.

195. De sententia cfr. ad IV, 381.

199. *et cunctis redeuntem ostendere terris*: Iason non solum metu Cyaneorum, sed etiam gloriae cupiditate ductus longius iter praefert.

200. Non omnes scriptores consentiunt alio itinere Argonautas

adsuetumque petunt plaustis migrantibus aequor.

Puppe procul summa vigilis post terga magistri
haeserat auratae genibus Medea Minervae;
atque ibi delecta residens in lumina palla
flebat adhuc, quamquam Haemoniis cum regibus iret, 205
sola tamen nec coniugii secura futuri.
illam Sarmatici miserantur litora ponti,
illa Thoanteae transit defleta Dianae.
nulla palus, nullus Scythiae non maeret euntem
amnis; Hyperboreas movit conspecta pruinas, 210
tot modo regna tenens; ipsi quoque murmura ponunt
iam Minyae, iam ferre volunt. vix allevat ora

---

rediisse, sed fuerunt, qui traderent eadem via eos qua profecti erant domum revertisse, cfr. Ov. am. II, 11, 4; Sen. Med. 456; Herodor. apud schol. Apoll. IV, 259; Muellieri Min. p. 295; Groegeri de Argonauticarum fabularum hist. quaest. p. 41 seqq.

flectunt Vat., *flexu* Phil. Wagner Philol. 20, 647; *flectunt reges* non dici posse puto pro eo quod est *ad reges flectunt*.

201. Se vertunt ad septentrionales Ponti partes, quae ex sententia poetae hieme gelu constrictae esse solent.

202—216 non suo loco nunc leguntur. Ut taceam, non aptum esse tum demum, quali animo sit Medea fugiens, commemorari, quod statim in initio fugae descriptae fieri debebat, prorsus a ratione poetae aliena est mentio Carambis nubiferae et regnorum Lyci v. 214 et 215, cum paullo supra ad alios reges locosque i. e. oram septentrionalem Ponti Argonautas se vertisse dixerit; has autem regiones viri etiam in priore itinere praetervecti erant, vid. IV, 599; V, 107; IV, 589, 733 seqq. Itaque sic statuendum puto: poeta versus supra indicatos post 174 collocaturus cum nondum conexum, qui satis placeret, repperisset, in exemplari suo non certo loco assignavit, unde falso huc translati sunt.

203. *auratae* — *Minervae*: cfr. ad I, 301.

204. Vid. I, 132.

207. Litoribus sensus miserandi tribuitur; cfr. Verg. Aen. VII, 759.

208. *deflexo* Vat., *defleta* cod. reg.; cfr. VI, 495.

211. Argonautas non laetos Medeam navi accepisse ex hoc demum loco discimus, vid. praef. cap. I.

ad seras, siquando, dapes, quas carus Iason
ipse dabat, iam nubiferam transire Carambin
significans, iam regna Lyci, totiensque gementem
fallit ad Haemonios hortatus surgere montes. 215

Insula Sarmaticae Peuce stat nomine nymphae,
torvus ubi et ripa semper metuendus utraque
in freta per saevos Hister descendit alumnos;
solvere in hoc tandem resides dux litore curas, 220
ac primum socios ausus sua pacta docere
promissamque fidem thalami foedusque iugale.
ultra omnes laeti instigant meritamque fatentur.
ipse autem invitae iam Pallados erigit aras,

---

214. *dabam* Vat., *dabat iam* ed. Bon. et Ald.

216. Consolari temptat Iason Medeam eo, quod mentitus dicit
iam apparere Thessaliae montes, ad quos videndos ut surgat eam
hortatur.

217. *insula* — *Peuce stat nomine*: cfr. Verg. Aen. III, 210.

218. *torvus* — *Hister*; torvum eum nominari dicunt praeter
alios Burmann et Wagner, quia fluvii taurino capite et cornigeri a
poetis fingantur, de qua re conferri poterat Verg. georg. IV, 371;
Hor. c. IV, 14, 25 al.; at cum sequantur verba *ripa* — *metuendus*
utraque, mihi videtur aliquid intellegendum, quod non commune sit
omnium fluviorum, sed proprium Histri, quare magis probo expli-
cationem Pii propter torvitatem accolarum sic Histrum nominari, ut
Indus *niger* apud Claud. in Prob. et Olybr. consul. I, 170; de laud.
Stil. I, 158. Ipsi accolae versu qui sequitur *saevi alumni* vocantur;
de *alumni* substantivo cfr. Claud. de laud. Stil. I, 159 *hic Rhodani*
procera cohors, hic miles alumnus Oceani.

220. *solvere* — *resides dux* — *curas* i. e. curas, quae etiam tum
remanserant; hac simplici remanendi notione reperitur adiectivum
praeditum etiam apud Livium lib. II, 32, 5 *timere patres residem in*
urbe plebem; simpliciter opponit hanc Livius ei parti, quae ex urbe
secesserat; etenim neque illam neque hanc quidquam egisse tradit.

224. *invitae* — *Pallados erigit aras*; invita erat Pallas variis ex
causis: non placet ei, quod Iason non virtute sua, sed a Medea amore
incensa adiutus mandata exsecutus est, tum innupta Pallas nihil
cum Venere habet commune, denique metuit Iasoni propter mala
futura.

incipit Idaliae numen nec spernere divae. 225
 praecipueque sui, siquando, in tempore pulcher
 coniugii Minyas numquam magis eminet inter,
 qualis sanguineo victor Gradivus ab Hebro
 Idalium furto subit aut dilecta Cythera.
 suscitāt adfixam maestis Aetida curis, 226
 ceu cum caelestes Alcidae invisere mensas 227
 iam vacat et fessum Iunonia sustinet Hebe.
 adsunt unanimis Venus hortatorque Cupido,
 ipsa suas illi croceo subtegmīne vestes 228

225. *incipit Idaliae numen nec spernere divae*; cfr. ad VI. 25 et III, 5.

226 seq. in unum coniunxit Valerius duas diversas sententias has: 'praecipue — si quando, in tempore — coniugii inter Minyas eminet' et 'numquam magis eminet quam tempore coniugii', cfr. Hor. sat. I, 4, 101 seqq. *quod vitium procul a fore chartis — ut si quid promittere de me possum aliud vere, promitto*, quae coniuncta sunt ex his sententiis: 'ut quid aliud promittere possum' et 'si quid promittere possum'.

227. De collocatione *inter* praepositionis cfr. ad I, 151; de tota sententia cfr. Verg. Aen. IV, 141 seqq.

228. *victor* om. Vat., add. Mon.

223. Hic versus in libris post 232 legitur, sed praeterquam quod constructionem verborum eo loco turbat, apparet comparisonem Herculis fessi atque ab Hebe sustentati non aptam esse ad describendum Iasonem inter socios eminentem, sed pertinere ad Medeam ab Iasone sustentatam: itaque versum 233 posui post 229 et in versu 230 *ceu* scripsi pro eo quod traditur *seu*. Koestlin Phil. 39, 452 v. 233 collocandum putat ante 232.

maestis — curis; sic saepius maestae dicuntur res per se iam tristes, quae maestitiam afferunt, cfr. ad IV, 184. *adfixam — curis*; cfr. Tib. I, 3, 87 *gravibus pensis adfixa puella*.

231. *invisere — iam vacat* proprie: otium datur, ut liceat sed latiore significatione hic ponitur omnino pro eo, quod est *habet*: sic legitur etiam Verg. Aen. X, 625; Ov. trist. V, 2, 6; Luc. II, 377; IV, 40; Sil. XVII, 373.

232. *unanimis* Vat., *unanimis* Meyncke mus. Rhen. 22, 375.

induit, ipsa suam duplicem Cytherea coronam 235
donat et arsuras alia cum virgine gemmas.
tum novus implevit vultus honor, ac sua flavis
reddita cura comis, graditurque oblita malorum.
sic ubi Mygdonios planctus sacer abluit Almo,
laetaque iam Cybele festaeque per oppida taedae, 240
quis modo iam saevos adytis fluxisse cruores
cogitet? aut ipsi qui iam meminere ministri?
inde, ubi sacrificas cum coniuge venit ad aras
Aesonides, unaque adeunt pariterque precari
incipiunt, ignem Pollux undamque iugalem 245
praetulit, et dextrum pariter vertuntur in orbem.
sed neque se pingues tum candida flamma per auras
explicuit, nec tura videt concordia Mopsus,
promissam nec stare fidem, breve tempus amorum.
odit utrumque simul, simul et miseratur utrumque, 250
et tibi iam nullos optavit, barbara, natos.
mox epulas et sacra parant; silvestria laetis
praemia venatu facili quaesita supersunt;

235. *duplicem coronam* sumpsit Valerius ex Verg. Aen. I, 655, ubi legimus *duplicem gemmis auroque coronam*; hinc demum perspicere possumus, quam duplicem coronam Valerius intellexerit, sc. ex duplici materia factam; verbis quae sequuntur *arsuras alia cum virgine gemmas* sententiam suam magis obscuravit quam explicavit.

De re cfr. etiam ad V, 447.

239. De diebus festis in honorem Magnae Matris celebratis cfr. Ov. fast. IV, 337 seqq. et quae allata sunt ad VII, 635, et de hoc ipso loco imitationem Stat. silv. V, 1, 223 seq.

245. De hoc ritu nuptiarum more Romano celebratarum cfr. Plut. qu. Rom. I; Dion. antiqu. Rom. II, 30; Marquardt antiqu. Rom. VII, 54.

246. *dextrum pariter vertuntur in orbem*, ut solebat fieri apud Romanos prece in sacrificiis faciendis peracta, vide Marquardt l. l. VI, 174.

247. *pingues* — *per auras*; *aura pinguis* est aer repletus fumo ex pinguibus victimae partibus exorto; ipse hic fumus dicitur *pinguis* apud Lucan. VIII, 730 et Sil. IV, 307; flamma Ov. trist. V, 5, 11; Tac. Germ. c. 45. De tota sententia cfr. Sen. Oed. 309 seqq.

253. *Capta venatio* nonnumquam *praemia* dicuntur a poetis, ut Hor. epod. II, 36; Prop. III, 12, 46.

pars veribus, pars undanti despumat aeno.
 gramineis ast inde toris discumbitur, olim 255
 Hister anhelantem Peucen quo presserat antro.
 ipsi inter medios rosea radiante iuventa
 altius inque sui sternuntur velleris auro.
 Quis novus inceptos timor impediit hymenaeos
 turbavitque toros et sacra calentia rupit? 260
 Absyrtus subita praeceps cum classe parentis
 advehitur profugis infestam lampada Grais

254. Hic versus a novissimis editoribus corruptus putatur aut aliquid intercidisse, sed fortasse ab audacia Valerii non abhorret zeugma, ut ex *despumandi* verbo, cuius obiectum est *praemia* i. e. capta venatio, notio *figendi* vel *assandi* audiatur: certe non multum dissimilis est locus IV, 66 *gat tibi furtum ignis* (sc. punitum) *et aetheriae defensa silentia mensae*. De sententia vide Verg. Aen. I, 212 seq.; georg. I, 296.

256. Hanc de Peuce nympa et Histro fluvio fabulam Valerius ipse videtur finxisse, ab eo sumpsit Stat. silv. V, 2, 137.

257. *radiante iuventa* est prorsus nostrum 'in strahlender Jugend', sed multo rarius in latino sermone de hominibus dictum reperitur et apud posteriores poetas fere solos: Claud. in Prob. cons. 118; de IV cons. Hon. 518; Apoll. Sid. VII, 199; Venant. Fort. V, 5, 125; VII, 6, 20; VIII, 2, 3; IX, 1, 102; Claud. Vict. Aleth. III, 312; Sedul. pasch. c. II, 52.

258. *inque sui sternuntur velleris auro*; cfr. Apoll. IV, 1139 seqq. Ceterum prorsus alia de nuptiis Iasonis et Medae tradidit Apollonius, eis in animo fuisse tum demum nuptias celebrare, cum in Graeciam venissent. sed necessitate coactos id fecisse iam apud Alcinoum in insula Phaeacum, ne Medea Colchis persequentibus traderetur, vid. Apoll. l. l. et schol. IV, 1153; 1217 diversas narrationes commemorantem. Cum autem Valerius tradat, nuptias non rite perfectas esse, fortasse sollemnia instaurata esse in insula Phaeacum narraturus erat.

261. *subita* — *cum classe*; cfr. ad v. 287.

262. *infestam lampada Grais concutiens*: non sine consilio hanc lampadem commemorat poeta contrariam ei, quam paullo ante Pollux praetulerat, cfr. etiam v. 278.

concutiens diramque premens clamore sororem,
 atque 'hanc, o siquis vobis dolor iraque, Colchi,
 accelerate viam; neque enim fugit aequore raptor 265
 Iuppiter aut falsi sequimur vestigia tauri.
 puppe (nefas) una praedo Phrixia reportat
 vellera; qua libuit, remeat cum virgine; nobis
 (o pudor!) et muros et stantia tecta reliquit.
 quid mihi deinde satis? nec quaero vellera, nec te 270
 accipio, germana, datam; nec foederis ulla
 spes erit aut irae quisquam modus. inde reverti
 patris ad ora mei tam parvo in tempore fas sit?
 quinquaginta animae me scilicet unaque mersa
 sufficiet placare ratis? te, Graecia fallax, 275
 persequor atque tuis hunc quasso moenibus ignem;
 nec tibi digna, soror, desum ad conubia frater,
 primus et ecce fero quatioque hanc lampada vestro

263. *premens clamore*: Verg. georg. III, 413; Aen. I, 324.

diroque Baehrens scripsit, fortasse recte.

264. o — *Colchi*; interiectio a substantivo separata est ut II, 274; 404.

265. *neque enim fugit aequore raptor Iuppiter*: is, qui aequore fugit, non Iuppiter est; se sororem persequentem comparat cum Cadmo et ipso sororem quaerente.

266. *falsi* — *tauri*; cfr. VI, 491.

267. *nefas* sermoni interiectum, velut Verg. Aen. VII, 73; VIII, 688; X, 673.

268. *qua libuit, remeat cum virgine* i. e. cum ea virgine, quae ei placuit; dico propter Wagnerum; de omissa ante pronomen *qua* praepositione cfr. Kuehn. gramm. lat. II. § 112, 2, b.

269. o *pudor*! Ov. her. IX, 111; Hor. carm. III, 5, 38.

nobis — *et muros et stantia tecta reliquit* i. e. pudendum est, quod pugna non facta Argonautae vellus et virginem rapuerunt; id eis contingere non debuit, nisi prius urbem delevisset.

270 seqq. Neque foedus ullum, inquit Absyrtus, me placabit neque adeo perniciēs omnium Argonautarum.

272. *inde* i. e. deinde, si perniciem hostibus paraverim, nondum fas sit reverti. Particulam *inde* mihi non satis placere profiteor, sed aliam explicationem non admitti posse puto.

coniugio, primus celebros dotalia sacra,
 qui potui; patriae veniam da, quaeso, senectae. 280
 quin omnes alii, pariter populusque patresque,
 mecum adsunt. magni virgo ne regia Solis
 Haemonii thalamos adeas despecta mariti,
 tot decuit coiisse rates, tot fulgere taedas'.

Dixerat atque orans iterum ventosque virosque 285
 perque ratis iit et remos vox alta magistri.
 illi autem intorquent truncis frondentibus undam,
 quaeque die fuerat raptim formata sub uno
 et tantum deiecta suis a montibus arbor
 (quid dolor et veterum potuit non ira virorum?) 290
 haud longis iam distat aquis, sequiturque volentem
 barbara Palladium puppem ratis, ostia donec

279 seqq. acerbissima cum ironia Absyrtus loquitur.

dotalia sacra ea sunt, quae ad matrimonium pertinent; sic *dotale nomen lacus* apud Sil. V, 22 nomen est, quod lacus ex coniugio nymphae Agyllae cum iuvene Trasimeno accepit, et *dotalia arma* XVII, 75, quae Syphax propter matrimonium cum muliere Punica initum ad Poenos transtulit; cfr. etiam Claud. magn. 30 *thalamum dotalis purpura velat*.

281. *alti* Vat., *alii* cod. Monac.; *populique* Vat., *populusque* Bentley; de populo patribusque cfr. ad I, 72.

286. Verba hoc modo corrupta in Vat. traduntur: *perque ratis supplex et remigis vexilla magistris*; innumerabiles fere coniecturae factae sunt, quas omnes enumerare longum est; quae ego scripsi, propius quam ceterae coniecturae, quae quidem sanam habeant sententiam, ad verba tradita accedere videntur atque etiam id effeci, ut in versu 285 nihil sit mutandum.

287. *intorquent truncis frondentibus undam*; eo consilio Valerius remos truncos frondentes nominat, ut imperfectam navium conditionem significet utcumque ornatarum, nam uno die totam classem aedificatam dicit v. 288 seqq., quod quam non esset credibile, ipse sensit, vide v. 290. Similis descriptio classis properanter aedificatae legitur apud Verg. Aen. IV, 399 seqq.; cfr. etiam Luc. III, 512.

intorquent: cfr. ad I, 263.

289. *arbor* pro arboribus ponitur, ut infra 292 *ratis* pro ratibus.

292. Hoc quoque loco, cum poeta vocabulis *puppis* et *ratis*

Danubii viridemque vident ante ostia Peucen,
 ultimaque adgnoscent Argoi cornua mali.
 tum vero clamorem omnes inimicaque tollunt 295
 gaudia, tum gravior remis fragor, ut procul Argo
 visa viris, unamque petunt rostra omnia puppem.
 princeps navalem nodosi roboris uncum
 arripit et longa Styrys prospectat ab unda,
 coniugio atque iterum sponsae flammatus amore. 300
 iamque alii clipeos et tela trabalia dextris
 expediunt, armant alii picis unguine flammās,
 impatiens tremuit hasta morae, nec longius inter,
 quam quod tela vetet, superest mare. vocibus urgent
 interea et pedibus pulsant tabulata frementes. 305
 Cum subitas videre rates vibrataque flammis
 aequora, non una Minyae formidine surgunt,
 primus et in puppem deserta virgine ductor

utitur, discrimen indicat inter navem Argonautarum et navem (vel naves) Absyrti.

295. *clamorem omnes inimicaque tollunt gaudia* figura ἐν δὲ δυνάμει dicitur pro eo quod est 'laetum clamorem tollunt'.

Tota quae sequitur descriptione magna cum veritate et pulcherrima imagine nobis ardor Colchorum et effrenata ulciscendi cupiditas ante oculos ponuntur.

302. *armant — picis unguine flammās* i. e. faces; cfr. Verg. Aen. VI, 518 *flamman media ipsa tenebat ingentem*; de armandi autem verbo cfr. Aen. IX, 773 *ferrumque armare veneno*; X, 140 *calamos armare veneno*; XII, 858 (*sagittam*) *armatam — felle veneni*.

303. De adverbio *inter* cfr. ad V, 336.

306. *vibrataque flammis aequora* i. e. in splendorem redacta, splendentia; cfr. Sil. XIV, 566 *tremula vibratur imagine pontus*; Stat. Theb. VI, 579 *vibraturque fretis caeli stellantis imago*; Claud. in Ruf. II, 356 (alii) *tremulos umeris gaudent vibrare colores*; Boeth. de cons. phil. I, 3, 9 *subito vibratus lumine Phoebus*; Mart. Cap. I, c. 4, 24 *supernis astra quem (numerus) vibrant polis* (i. e. in Glanz erscheinen lassen); c. 5, 27 *hic vibrata potest noscere sidera*.

307. *non una Minyae formidine surgunt*: certe Iason non solum metuit, ne rapiant hostes vellus aureum, sed etiam, ne Medeam secum abducere velint, qui metus sane ad ceteros socios non pertinebat.

prosilit et summa galeam rapit altus ab hasta,
 ense simul clipeoque micat; nec cetera pubes 310
 segnius adreptis in litore constitit armis.

at tibi quae scelerum facies, Medea, tuorum?
 quisve pudor Colchos iterum fratremque videnti
 quidquid et abscisum vasto iam tuta profundo
 credideras? ergo infausto sese occulit antro, 315
 non aliud quam certa mori, seu carus Iason,
 seu frater Graia victus cecidisset ab hasta.

Haud ita sed summo segnis sedet aethere Iuno
 aut sinit extrema Minyas decernere pugna,
 nec numero quoniam Colchis, nec puppibus aequos. 320
 ergo ubi diva rates hostemque accedere cernit,
 ipsa subit terras tempestatumque refringit

---

312. *tibi quae scelerum facies* i. e. qualia tibi tum videbantur scelera.

315. *infausto* — *antro*; in quo nuptiae infausto omine interruptae erant.

316. *non aliud quam certa mori* ellipsi etiam in prosa usitata dicitur, velut Liv. II, 63, 4 *hostes quidem nihil aliud quam perfusis vano timore Romanis citato agmine abeunt*.

317. *cecidisset ab hasta*: cfr. Ov. met. V, 192 *a tanto cecidisse viro*; XIII, 597 *occidit a forti* — *Achille*. Etiam de rebus ita dictum invenitur, ut Ov. met. I, 417 *umor ab igne percaluit solis*; II, 602 *tumida fervebat ab ira*, quasi proficiscitur vel exoritur mors ab hasta, umor ab igne cet.

318 seqq. quae Valerius narravit de auxilio Iunonis, de tempestate exorta, de interitu Stiri, non leguntur apud Apollonium.

haud ita sed summo segnis sedet — *Iuno* i. e. *sed* haud ita segnis, ut Medea, sedet Iuno; de collocatione *sed* particulae cfr. ad II, 150; audacius autem *ita* ab adiectivo suo divellitur, cfr. ad I, 284.

320. *quoniam* postponitur, ut multae aliae coniunctiones, sed prorsus praeter consuetudinem verbum non additur; comparare licet usum particulae *quippe*.

322. Wagner: '*ipsa*. Aeolo neglecto, erat enim periculum in mora'. *subit terras*; non, ut solet, subeundi verbum hoc loco motum significat, qui fit in superiorem partem, sed in inferiorem, cfr. Stat. Ach. I, 198 *subit rapido* — *saltu flumina*; Theb. IV, 143 *ingenti donec*

ventorumque domos. volucrum gens turbida fratrum
erumpit, classem dextra Saturnia monstrat.
videre, inque unum pariter mare protinus omnes 325
infesto clamore ruunt inimicaque Colchis
aequora et adversos statuunt a litore fluctus.

Tollitur atque inter Colchos Argoaque vela
Styrus abit; vasto rursus desidit hiatu
abrupta revolutus aqua. iamque omnis in astra 330
itque reditque ratis, lapsoque reciproca fluctu
descendit. vorat hos vertex, hos agmine toto

Peneia saltu stagna subit, quae exempla sane non prorsus similia sunt; cfr. imprimis Ov. met. XI, 61 *umbra subit terras* i. e. sub terras it. Habet igitur locus Valerianus singulare aliquid, cum Iuno non sub terras eat.

328. *intra minias* Vat., *inter Colchos* ego.

329. *habet* Vat., *abit* ed. Bon. et Ald.; locus admodum difficilis. Sine dubio corruptum est, quod in Vat. traditur *habet*, sed ne id quidem, quod editur, aut *abit* aut *obit* aut *adest*, ferri posse puto scriptura Vaticani *intra Minyas (minias)* in versu 328 servata; quid enim significat Stirum abiisse obiisse adesse intra Minyas et navem Argonautarum? Accedit quod non ad terram fluctu fertur, cum fluctum adversum Colchis a litore statui v. 327 poeta dixerit. Quod ego scripsi, non pro certa coniectura venditare velim, sed leniore mutatione sanam sententiam restituere non potui. Stiri navis fluctu separatur a sociis et inter Argonautarum navem et Colchorum classem summa unda in altum tollitur: de notione abeundi verbi cfr. ipsius Val. IV, 203 quaeque ibi allata sunt exempla; eis adde Pomp. Melae II, 2, 11; III, 1, 6.

Stirus dictus pro navi, quae fluctibus tollitur, cfr. ad II, 581.

330. Inter abruptam aquam hiatus existit: idem est ac Vergilianum *his unda dehiscens terram inter fluctus aperit* Aen. I, 106.

omnis in astra — itque reditque ratis i. e. omnes rates, tota classis; ceterum usitata poetis hyperbole dictum, ut Verg. Aen. I, 103; III, 564; 567 al. *itque reditque*: hac locutione solemni, de qua vid. ad I, 725, non satis bene hoc loco utitur poeta, cum navem redire tanquam novum verbis quae sequuntur narretur.

332. Sententia aperta: pars navium in altum tollitur eodem

gurgēs agit. simul in vultus micat undique terror,
 crebra ruina poli caelestia limina laxat.
 non tamen ardentis Styri violentia cedit. 333
 hortatur socios media inter proelia divum:
 'transferet ergo meas in quae volet oppida dotes
 Colchis? et Haemonius nobis succedet adulter?
 nec mihi tot magnos inter regesque procosque
 profuerit prona haud dubii sententia patris? 340
 an virtus praelata viri est et fortior ille,
 quem sequitur? iungam igniferos sine carmine tauros,
 saevaue Echionii ferro sata persequar hydri.
 hoc adeo interea spectata de litore pugnas
 amborum, victoris eris; iam digna videbis 345
 proelia, iamque illud carum caput ire cruenta
 sub freta, semiviri nec murra corpus Achivi,
 sed pice, sed flammis et olentis sulphure crines.
 vos modo vel solum hoc fluctus expellite corpus,
 non te, Aeeta pater, generi, aut, Sol magne, pudebit. 350
 fallor? an hos nobis magico nunc carmine ventos

tempore, quo altera in undarum hiatum descendit. Sed *agmine toto* quid sit, non satis liquet: videtur esse agmen undarum.

333. *in vultus micat undique terror*: ne hoc quidem satis aperte dictum: de fulminibus Pius recte videtur explicasse.

334. *ruina poli* sunt vehementes imbres de caelo ruentes, cfr. Verg. georg. I, 324; Aen. I, 129; Sil. I, 251; VI, 322; XII, 636; Mart. III, 100, 3 *imbribus immodicis caelum nam forte ruebat*.

lumina Vat., *limina* cod. Burmanni: 'es öffneten sich die Schleusen des Himmels'.

335. *Stiri violentiam* scripsit Valerius fortasse memor violentiae Turni Verg. Aen. XI, 376 et XII, 45.

336. *proelia divum* sc. Iunonis et ventorum.

337. *meas — dotes*; Styris Medeam cum donis a se desponsae virgini datis aufugisse putat.

347. *semiviri — Achivi*; semivir turpiter et cum convicio dicitur quasi vir effeminatus, ut Verg. Aen. IV, 215; XII, 99. *nec murra corpus Achivi* sc. olens.

349. Vel solus sine sociis ut fluctibus ad terram eiciatur, optat Stirus.

ipsa movet, diraque levat maria ardua lingua?
 atque iterum Aesonides, iterum defenditur arte,
 qua solet? haut illi cantus et futile murmur
 proderit. ite, rates, et frangite virginis undam'. 355
 dixit et intortis socio cum milite remis
 prosilit; at fluctu puppis labefacta reverso
 solvitur effunditque viros ipsumque minantem
 tunc quoque et elata quaerentem litora dextra.
 ibat et arma ferens et strictum naufragus ensem; 360
 incipit et remos et quaerere transtra solutae
 sparsa ratis, maestas altis intendere voces
 puppibus; ast inter tantos succurrere fluctus
 nulla potest, aut ulla velit; quotiensque propinquat,
 tunc aliud rursus dirimit mare. iam tamen extat, 365

355. Wagner 'in eo tamen' inquit 'peccasse videtur poeta, quod in ipsa tempestate ita verbosum inducat Stirum, ut prope viginti versiculis animi sensa expromat'. Sane ita se res habet, sed certe hoc non magis mirum, quam illa Gesandri oratio. quae legitur VI, 323—339. Iure etiam eo offendas, quod Stirus tam feroci virtute praeditus hoc loco describitur, cum VI, 265 seqq. non tam fortem se praestiterit, nisi putamus illo loco Stirum amore Medae incensum se fuga amoris quasi servare voluisse ex proelio, hic autem eodem amore iraque sponsae ereptae inflammatum esse ad acerrime pugnandum.

356. *intortis remis*; cfr. Claud. de cons. Stil. III, 363 *intorquet clavum Silenus*.

357. *prosilit* 'er macht einen Vorstoss'; puppis autem tumultuaria scilicet opera aedificata facile solvitur.

360. *ibat* sc. per fluctum, i. e. nabat; sic de puppibus dicitur Ov. her. III, 66; de Leandro per Hellespontum natante XVII, 92; 158; 194; XVIII, 32, 161; de quovis natatore rem. am. 122.

362. Quod hoc loco puppes Colchorum altae dicuntur, recentioribus offensioni fuit; sed recte se habet, cum apte poeta hoc vocabulo nobis ante oculos ponat Stirum ex aqua vocem tollentem ad eos, qui superiores in puppibus stabant.

364. *ille* Vat., *ulla* edit. Bonon.; *velit* fere idem atque *audet* hoc loco.

365. *errat* Vat., *extat* edit, Ald. Quotiens per undas terrae ap-

iamque abiit, fundoque iterum violentus ab imo
erigitur; sed fluctus adest, magnoque sub altis
turbine figit aquis, et tandem virgine cessit.

Absyrtus visu maeret defixus acerbo.

nunc quid agat? qua vi portus et prima capessat 370
ostia? qua possit Minyas invadere? clausos
quos videt agnoscitque fremens; maria obvia contra
saevaue pugnat hiemps, totusque in vertice pontus.
abscessit tandem vanaque recedit ab ira
et tanta de clade ratis. latus inde sinistrum 375

propinquat Stirus, aliis fluctibus repellitur, sed tamen ex eis exstat;
rursus mergitur profundo (*abit*, undis evanescit) iterumque erigitur,
tum autem mergitur nunquam rediturus.

366. *violentus* — *erigitur* i. e. totis viribus nitens; sic Prud.
apotheos, 11 seq. (pater) *quem nulla acies violenta tuendo Eminus ar-*
dentis penetravit acumine visus.

368. *virgine cessit* non sine leni irrisione huic loco sane non
apta dicitur 'er leistete Verzicht auf die Jungfrau', pro eo quod
est *occidit*.

370. *nec* Vat., *nunc* Schenkl.

371. *clausos quos videt*: non satis liquet, qua ratione clausos
esse Argonautas poeta cogitaverit; neque enim ex portu exire volunt,
ut falso putavit Wagner, sed adverso flumine navigationem instituere,
cfr. 189 seqq., hoc autem Colchi tempestate maris interclusi pro-
hibere non poterant; neque magis aperta est sententia versuum 375 seqq.

372. *tremens* codd., *fremens* Sabellicus.

373. *totusque in vertice pontus*: 'das ganze Meer ist ein Wirbel';
cfr. Luc. V, 644 *omnisque in fluctibus unda est*; Stat. Theb. V, 598
totumque in vulnere corpus.

375. *ratis* i. e. navis Absyrti cumque ea etiam reliquae; an *ratis*
genetivus est significans deletam Stiri ratem?

latus inde sinistrum — *deferatur*: ab altera parte insulae in sta-
tionem vehitur Absyrtus, ab altera tendebant Minyae: itaque cum
Absyrtus in latus sinistrum deferatur, Argonautae dextra parte con-
sedisse putandi sunt. Sane hoc non convenit cum eo, quod dixit
Erginus supra v. 188 seq. *illius adversi nunc ora petamus et undam,*
quae latus in laevum ponti cadit. Sed, ut iam dictum est, poeta non
imaginem satis claram huius obsidionis a Colchis factae animo videtur
informasse.

adversamque procul Peuces defertur in oram
 cum sociis; gemino nam scinditur insula flexu
 Danubii. hac dudum Minyae Pagasaeaeque puppis
 in statione manent; illinc Aetius heros
 obsidet adversa tentoria Thessala classe 380
 impatiens, pugnaeque datur non ulla potestas.
 noctes atque dies vastis mare fluctibus inter
 perfurit, expediant donec Iunonia sese
 consilia atque aliquem bello ferat anxia finem.

At Minyae tanti reputantes ultima belli 385
 urgunt et precibus cuncti fremituque fatigant
 Aesoniden. quid se externa pro virgine clausos
 obiciat, quidve illa pati discrimina cogat?
 respiceret pluresque animas maioraque fata
 tot comitum, qui non furiis nec amore nefando 390
 per freta, sed sola sese virtute sequantur.
 an vero, ut thalamis raptisque indulgeat unus
 coniugiis? id tempus enim. sat vellera Graiis,

376. *procul* sc. ab ea parte, ubi Argonautae tendebant.

377. *scinditur insula* i. e. a continente separatur, cfr. Tac. Germ. c. 43 *dirimit enim scinditque Sueviam continuum montium iugum, ultra quod plurimae gentes agunt.*

382. *inter* pro adverbio est, cfr. ad V, 336.

383. Ipsum mare sensu praeditum cogitatur furens, donec Iuno consilia expediat, quod ipsum quoque poetice expressum est, cum dicuntur consilia sese expedire.

385. *reputantes ultima belli* i. e. qualis tandem eventus belli futurus sit.

388. *obiciat* hoc loco ponitur sine dativo prorsus ut nostrum 'Preis geben'; sic etiam Auson. epigr. in Solonem v. 26.

389. *maiora fata* sunt heroum, quibus destinatum est, magna facinora facere, opponitur fatum Medae minus, ut virginis.

390. *non furiis nec amore nefando* (more Vat., amore ed. Bon. et Ald.) sc. ducti, cfr. ad I, 802.

392. Apte ad iram sociorum exprimendam poeta plurali numero *thalamis coniugiis* utitur. Ad sententiam supplendam mente addendum 'se eo consilio secutos esse'.

393. *id tempus enim*: cum ironia dictum pro eo quod est, huius

et posse oblata componere virgine bellum.
 quemque suas sinat ire domos, nec Marte cruento 395
 Europam atque Asiam prima haec committat Erinys.
 namque datum hoc fati, trepidus supplexque canebat
 Mopsus, ut in seros irent magis ista nepotes
 atque alius lueret tam dira incendia raptor.
 Ille trahens gemitum tantis ac vocibus impar, 400
 quamquam iura deum et sacri sibi conscia pacti
 religio dulcisque movent primordia taedae,
 cunctatur, Martemque cupit, sociamque pericli
 cogitat: . . . . .
 . . . . . haut ultra sociis obsistere pergit. 405
 haec ubi fixa viris, tempus fluctusque quietos
 expectant: ipsam interea, quid restet, amantem

rei minime nunc esse occasionem; multi sententiam poetae non intellexerunt, inter quos est Thilo, vid. praef. ed. p. XIX.

394. *componere* sc. eum. Sed unde hoc Argonautae didicerunt oblata virgine, at vellere retento bellum componi posse? Melius rem gessit Apollonius IV, 338 seqq., ubi sane talia inter se paciscuntur Colchi et Argonautae etiam ratione addita.

396. Valerius ratione habita loci Vergiliani Aen. II, 573, ubi Helena Troiae et patriae communis Erinys vocatur, Medeam hoc loco primam Erinyem nominat. Quae sequuntur, apparet de Helena et Paride dicta esse.

398. *ipsa* Vat. *ista* ed. Bon.; *in seros irent magis* — *nepotes* dictum est pro eo quod est *potius irent*, cfr. ad V, 563.

400. *trahens gemitum*; cfr. ad IV, 135; *ac* primo sententiae vocabulo postponitur, ut persaepe *et*.

402. *primordia taedae*: usitatissimo poetis tropo *taeda* pro nuptiis dicitur, velut Ov. her. VI, 134; VIII, 33; amor. III, 6, 75; met. I, 763; IV, 60; 326; IX, 722; 769; XIV, 677; XV, 826; fast. V, 487; VI, 221 aliisque locis non paucis.

403. *mortemque* Vat., *Martemque* Schenkl stud. p. 283.

404. Schenkl: 'post *cogitat* fortasse lacuna statuenda est, qua interciderint et ceteri huius versus pedes et primus insequentis'; sententiam recte supplevit stud. l. l. 'doch da die Minyer ihn unablässig bestürmten'.

ignorare sinunt decretaque tristia servant.

Sed miser ut vanos, veros ita saepe timores
versat amor, fallique sinit nec virginis annos.
ac prior ipsa dolos et quamlibet intima sensit 410
non fidi iam signa viri nimiumque silentes
una omnes. haut illa sui tamen immemor umquam
nec subitis turbata minis, prior occupat unum
Aesoniden longeque trahit, mox talibus infit:
'me quoque, quid tecum Minyae, fortissima pubes, 415
nocte dieque movent, liceat cognoscere tandem,

407. *decretaque* — *servant* ne violentur sc. enuntiando; sane plerumque decreta servari dicuntur, cum non violentur agendo.

408. *timores versat amor*: cfr. *versare dolos* Verg. Aen. II, 62; IV, 563; XI, 704; Sen. Agam. 632; *curas* Verg. Aen. V, 701; *consilia* I, 657; *vertere questus* legitur Val. VII, 6.

409. *fallique sinit nec virginis annos*; i. e. ne simplicis quidem et juvenilis puellae; de sententia cfr. Verg. Aen. IV, 296 *quis fallere possit amantem*! nec scribitur pro ne — quidem, vid. ad IV, 200.

410. *prior ipsa dolos* — *sensit* sc. nullo auctore, prius quam alius enuntiaret; cfr. Verg. georg. II, 10; 459; ecl. IV, 21; Aen. II, 174; Lucr. IV, 129; Ov. artis II, 479; Mart. IX, 31, 5.

411. *non fidi iam signa viri*: futura perfidia Iasonis leviter iam tangitur.

413. *nec subitis turbata minis*: Wagner *minas* interpretatur pericula, quod non facile admitti posse puto, sed minae videntur significare eas res, ex quibus aliquid terroris vel periculi imminere concludi possit: haec sunt hoc loco tristia Iasonis et sociorum silentia, vultus minantes, similia; cfr. V, 341, ubi somnia formidolosa *minae* nominantur.

414. *longe* — *trahit* sc. a sociis; cfr. III, 372. De re ipsa cfr. Apollon. IV, 350 seqq., ubi tamen Medea multo vehementius Iasoni perfidiam exprobat.

415. *vittae cum* Vat., *quid tecum* Heinsius; *quid tecum* — *movent* i. e. moliantur, cfr. Liv. XXIII, 39, 4 *sed prius se aestas circumegit, quam movere ac moliri quidquam rex posset*; de indicativo *movent* in interrogatione quae dicitur indirecta posito cfr. ad I, 281. Sententia expressa est ex Apoll. IV, 355 Αἰσονίδη, τίνα τήνδε συναρπύνασθε μενοιήν ἀμφ' ἐμοί.

si modo Peliacae non sum captiva carinae
 nec dominos. decepta sequor, consultaque vestra
 fas audire mihi. vereor, fidissime coniunx,
 nil equidem; miserere tamen promissaque serva 420
 usque ad Thessalicos saltem conubia portus
 inque tua me sperne. domo. scis te mihi certe,
 non socios iurasse tuos. hi reddere forsā
 fas habeant, tibi non eadem permissa potestas.
 teque simul mecum ipsa traham; non sola reposcor 425
 virgo nocens, atque hac pariter rate fugimus omnes.
 at fratris te bella mei patriaeque biremes
 terrificant magnoque impar urgueris ab hoste:
 finge rates alias et adhuc maiora coire
 agmina; nulla fides? nullis ego digna periclis? 430
 non vetui mortemque tuam comitumque tuorum?
 vellem equidem nostri tetigissent litora patris
 te sine duxque illis alius quicumque fuisset.
 nunc remeant, meque ecce (nefas) te reddere poscunt,
 nec spes ulla super. quin tu mea respice saltem 435
 consilia et nimio comitum ne cede timori.
 credidit ardentes quis te tunc iungere tauros
 posse? quis ad saevi venturum templa draconis?

424. *tibi non eadem permissa potestas*: Verg. Aen. IX, 97.

426. *fugimus omnes*; *ambo* scripserunt Burmann Schenkl Baehrens, sed de industria dicit Medea *omnes*, ut indicet ne socios quidem communi sua et Iasonis culpa prorsus vacare.

427. *an* Vat., *at* ed. Ald.

fratris — *bella*; de hoc plurali cfr. Kuehn. gramm. lat. II, § 23, 1 et 6.

429. *adhuc maiora* ponitur pro *etiam m.*, ut interdum apud scriptores argenteae quae dicitur aetatis.

431. *merui* Vat., *vetui* ego, i. e. arcui. prohibui: cfr. Sen. Herc. Oet. 150 *solem vetuit Delia tardior*; 1624 *stat vasta late quercus et Phoebum vetat* i. e. solem arcet; Luc. IX, 301 *iter mediis natura vetabat Syrtibus*; Ov. her. XIII, 129 *ventos audite vetantes*.

434. *et* Vat., *te* Schenkl; *poscunt* Vat., *poscunt* Maserius.

437. *quise* Vat., *quis te* Heinsius.

o utinam ergo meus pro te non omnia posset
 atque aliquid dubitaret amor! quin nunc quoque quaere, 440
 quid iubeas. heu, dure, siles! magnumque minatur 463
 nescio quid tuus iste pudor: mene, optime quondam 441
 Aesonide, me ferre preces et supplicis ora
 fas erat — haud hoc nunc genitor putat — aut dare poenas
 iam sceleris dominumque pati? sic fata parantem
 reddere dicta virum furiata mente refugit 445
 vociferans. qualem Ogygias contollit in arces
 Bacchus et Aoniis instigat Thyiada truncis,
 talis erat talemque iugis se virgo ferebat,
 cuncta pavens: fugit infestos vibrantibus hastis
 terrigenas, fugit ardentes exterrita tauros: 450
 si Pagasas vel Peliacas hinc denique nubes

440. Versus, qui 440 sequitur, in Vat. aperte falso loco traditur post 459 atque plerumque post 462 ponitur; Lemairius huc transposuit. 'Omnia' inquit Medea 'pro te facere parata sum, itaque quaere, quid me facere iubeas, ego exsequar'. Cum autem Iason ad haec verba nihil respondeat, Medea eum pudore raptae virginis commotum ipsam Colchis redditurum esse putat.

442. *ferre preces*; vid. ad II, 282.

445. Non satis liquet, cur Medeam poeta, cum Iason respondens esset, tantopere irritatam fugientemque faciat, nisi eam non iam mentis satis compotem describere voluit, quod comprobari videtur v. 449 et 450. Aliter rem egit Apoll. IV, 391 seqq.

furiata mente; Verg. Aen. II, 407.

446. *cum tollit* Vat. constructione prorsus turbata; *contollit* ego. Immerito tradita verba Weichert defendere conatus est locis, qualis legitur velut Verg. georg. III, 196 *qualis Hyperboreis aquilo cum densus ab oris incubuit* vel Aen. III, 679 seq. *quales cum vertice celso Aeriae quercus aut coniferae cyparissi Constiterunt*, ubi verbum est vel sunt audiendum, vide Aen. II, 223; de comparatione ipsa cfr. Aen. IV, 300 seqq.

447. *inludit* Vat., *instigat* Burmann; *tyana* Vat., *Thyiada* Heinsius *Aoniis truncis* i. e. thyrsis.

448. *iugis* sc. montium, per quos virginem insanam vagatam esse poeta finxit non respiciens, montes omnino non esse in Peuce insula.

449 seq. Furore correpta Medea *tauros* et *terrigenas* videre sibi videtur, cfr. ad 445.

cerneret et Tempe tenui lucentia fumo,
 hoc visu contenta mori. tunc tota querellis
 egeritur questuque dies, eademque sub astris
 sola movet, maestis veluti nox illa sonaret 455
 plena lupis quaterentque truces ieiuna leones
 ora vel orbatae traherent suspiria vaccae.
 procedit non gentis honos, non . . . . .
 Solis avi, non barbaricae decor ille iuventae,
 qualis erat, cum Chaonio radiantia trunco 460
 vellera vexit ovans, interque ingentia Graium
 nomina Palladia virgo stetit altera prora.

452. *tenui* om. Vat., add. Baehrens coll. Ov. met. I, 571; Bury Hermathen. VIII, 419 *iam pellucentia* proposuit; quid poeta scripserit. incertum.

fumus est nebula, ut apud Ov. l. l. et *fumeus* nebulosus Val. IV, 596; similiter *fumandi* verbo utuntur Lucr. VI, 460; 523 et Sil. XIV, 590; *fumifer* Aponus Luc. VII, 193. In mentem venit loci illius Hom. Od. I, 58, ubi Ulixes in insula Calypsonis retentus vel fumum a patria orientem conspiciere cupit.

454. *querellis egeritur* — *dies*; cfr. V, 298. *eademque sub astris* — *movet* i. e. noctu eosdem questus movet.

455. *veluti nox illa sonaret plena lupis*: *nox* dicitur pro locis nocturnis, quae ululatu luporum aliorumque animalium resonant, sic apud poetas interdum substantivum noctis legitur pro Tartaro caliginoso, velut Claud. rapt. Pros. I, 55 Dis pater appellatur *maxime noctis arbiter*.

457. *traherent suspiria*: cfr. ad IV, 135.

458. *procedit non gentis honos*: non satis liquet, quid procedendi verbum hoc loco significet, itaque factum, ut alii aliter explicarent; ad sententiam ea interpretatio aptissima, quam Maserius proposuit: 'non conspicitur' (i. e. evanescit) 'in Medea gentis honor'; sed haec notio exemplis non probatur.

In extremo versu lacuna est in Vaticano.

460. *Chaonius truncus* nominatur Argo a quercu Dodonaea navi inserta, cfr. I, 302.

462. *virgo altera* est Medea, *altera* Minerva, cfr. supra v. 203 et ad I, 301. Sed num poeta oblitus est eorum, quae scripsit supra 202 seqq.?

. . . . .
 . . . . .

haeret, et hinc praesens pudor, hinc decreta suorum
 dura premunt. utcumque tamen mulcere gementem 465
 temptat et ipse gemens et dictis temperat iras.
 'mene aliquid meruisse putas? me talia velle?'

Quattuor ultimi versus non cohaerent cum eis, qui praecedunt, verum ad marginem eos adscripsisse videtur poeta postea inserturus cum aliis aliquo loco supra, ubi Medea Iasonem querelis fatigat inde a versu 415.

466. *tempera dictis* Vat., *temperat iras* cod. Monac. a manu sec.

467. *meruisse* Vat.; scribi solet *metuisse*, sed in versu sedis prorsus incertae nolui quidquam mutare.

INDEX NOMINUM.

- Abaris** *Cyzicenus* 3, 152
Abas pater Canthi Argonautae 1, 453.
Abayrtus Aetiae filius 5, 457; 6, 171. 517; 8, 261. 369
Abydus urbs 1, 285
Acamans Cyclops 1, 583
Acastus Peliae filius, Argonauta 1, 153. 164. 485. 695. 709; 6, 720
Acesina agmina 6, 69
Achaeae terrae 3, 697; 8, 147; **urbes** 6, 46; **Nymphae** 3, 542
Achaemenia pugna 6, 65
Acheron 4, 73. 595. **Acherusidos orae** 5, 73
Achilles 1, 133. 256. 408
Achivus (Achivi) 3, 86; 4, 737; 5, 434. 552; 6, 10. 544. 734; 8, 347. **Achivus dux** 6, 450. **Achiva iuba** 6, 606
Actaea soror 4, 465. **Actaeae orae** 1, 394. **Actaeus Bootes** 2, 68. **Actaeus Phalerus** 6, 217
Actor Lapitha 1, 146
Actorides Menoetius 1, 407
Admetus Argonauta 1, 445
Admon (?) Cyzicenus 3, 167
Aea nympha a Phaside amata 5, 425
Aea 1, 742; 5, 51; 6, 96. **Aeaeus** 1, 451; 5, 277. 547. 620; 6, 189; 7, 119, 191. 281
Aeacides a) *Peleus* 1, 139. 405; 2, 427. b) *Telamon* 2, 511; 3, 693. 715. 722; 6, 348. **Aeacidae** 4, 223; 5, 573
Aeetes 1, 43; 2, 379; 3, 495; 4, 14; 5, 285. 289. 317. 393. 401. 553. 586. 596. 685; 6, 13. 22. 438; 7, 89. 640; 8, 11. 138. 350.
Aeetis 6, 481; 7, 445; 8, 233.
Aeetius 6, 267. 542. 691; 7, 505. 565; 8, 379
Aegaeum 2, 366. **Aegaeum profundum** 1, 160; 2, 383. **Aegaea caerula** 1, 561
Aegon mare Aegaeum 1, 629; 4, 715
Aemathia 2, 641
Aeneadum genus 2, 574
Aenidae Cyziceni 3, 4
Aeolus ventorum rex 1, 417. 587. 598. **Aeolia insula** 1, 576; 6, 354. **Aeolia porta** 1, 654
Aeolus Hellenis filius, Phrxi avus 5, 477. **Aeolius** 1, 770; 2, 595; 6, 542. 548; 7. 54. 517; 8, 79.
Aeolides Phrixus 1, 286. **Aeolidae** 5, 461
Aesepia flumina 3, 420

- Aeson 1, 72. 144. 149. 152. 296.
 335. 734. 756. 767. 825; 4, 549;
 5, 48; 7, 494. Aesonius 1, 32.
 241. 660; 3, 240. 285; 4, 8; 5,
 294; 6, 579. 653. 687; 7, 17.
 178. 188. Aesonides 1, 98. 161.
 194. 226. 474. 488; 2, 334. 346.
 380. 385. 660; 3, 8. 339. 369;
 4, 675. 788. 755; 5, 4. 35. 302.
 543. 571. 577. 584. 636; 6, 173.
 429. 592. 655. 684. 736; 7, 165.
 409. 464. 476. 490. 530. 541.
 587. 594. 639. 645; 8, 105. 118.
 155. 166. 178. 192. 197. 244.
 353. 387. 414. 442
 Aethalides *Argonauta* 1, 437
 Aetna 2, 29. 95; 4, 287. Aetnaeus
 2, 420; 4, 104
 Africus 2, 506
 Agenor *pater Phineï* 4, 444. Age-
 norea tecta 4, 522. Agenorides
 4, 582
 Alani 6, 42. 656
 Alazon *fluvius* 6, 101
 Alba 2, 304
 Albana porta 3, 497. Albanus
 (tyrannus) *Styrus* 5, 258; 6, 44.
 271; 8, 153. Albanae orae 5,
 459. Albanus Cremedon 6, 194
 Alcides 1, 35. 354; 2, 451. 462.
 521. 533. 543; 3, 65. 475. 550.
 580. 586. 644. 662. 701. 724; 4,
 62. 78. 247. 701; 5, 90. 156.
 172. 488. 574; 8, 230
 Alcmède 1, 297. 317. 335. 731
 Almo *fluvius* 8, 239
 Aloidae 5, 651
 Alpes 8, 393.
 Alpheos *fluvius* 8, 91
 Amarus *mons* 1, 493
 Amastris *Scythes* 6, 554
 Amastrus *Cyziconus* 3, 145
 Amazon 5, 89. Amazonidum gens
 4, 602
 Ambenus *mons* 6, 85. Ambenus
Scythes 6, 251
 Ambrosius *Cyziconus* 3, 138
 Amnes 1, 106; 2, 537; 7, 391
 Amores 6, 457; 7, 171
 Amphidamas *Argonauta* 1, 376
 Amphion *Argonauta* 1, 367; 3, 479
 Amphitryoniades 1, 375. 635;
 3, 733
 Ampycoides *Mopsus* 3, 420. 460;
 5, 366
 Amyclae 4, 312; 6, 219. Amy-
 claea herba 1, 426
 Amycus 4, 101. 148. 160. 165.
 232. 243. 276. 296. 317. 651.
 745; 6, 626
 Amymone *fons Argolidis* 4, 374
 Amyros *fluvius* 2, 11
 Amythaon *Lemnius* 2, 162
 Anausis *Scythes* 6, 43. 266. 272
 Ancaeus *Argonauta* 1, 191. 413;
 3, 138; 5, 64
 Ancaeus alter *Argonauta* 1, 377
 Ancon *fluvius* 4, 600
 Anxur *Scythes* 6, 68
 Aoniae arae 1, 379. Aonii trunci
 8, 447
 Apidanus *fluvius* 1, 357
 Apollo 1, 234. 567; 2, 492; 4, 61.
 445; 5, 17. 112. 693
 Apres *Colchus* 6, 638
 Aquilo 4, 432
 Aquilonia proles 4, 462; 501
 Aquites *Phasidis sacerdos* 6, 295
 Arabes 6, 139
 Arcadius 1, 108. 481; 4, 384

- Arcas 1, 36; 5, 205; 7, 543. *Arcas stella* 5, 370
 Arctos *sidus* 1, 419; 4, 210; 5, 46. 155. 272. 317; 6, 40. 140. 147. Arctous 3, 499; 5, 619; 6, 295. 330
 Arene *mater Lyncei et Idae* 1, 463
 Ares *Cyzicenus* 3, 203
 Argi *urbs* 1, 107. 239; 3, 666; 4, 360; 5, 487. Argivus 4, 352; 6, 202. 324
 Argo *navis* 1, 273. 441. 648; 6, 317; 8, 194. 296. Argous 3, 3. 430. 691; 5, 435; 6, 116. 731; 7, 573; 8, 294. 328
 Argolicus 1, 96; 6, 286, 334. 462. 676
 Argos 1, 359
 Argus *Argonauta, fabricator navis* 1, 93. 314. 477; 2, 390
 Argus *Phrici filius* 5, 460; 6, 553
 Argus *custos Ius* 4, 366. 367. 370. 383. 388
 Ariasmenus *Scythes* 6, 103. 387. 394. 423
 Aricia *urbs* 2, 305
 Arimaspi *gens Scythica* 6, 131
 Arines *Colchus* 6, 638
 Armenia 5, 166
 Armes *Scythes* 6, 530
 Aron *socius Colchorum* 5, 587; 6, 524. 536
 Arsinoe *urbs* 5, 422
 Asia 1, 542, 554; 2, 615; 4, 211, 728; 6, 334; 7, 43; 8, 396
 Assyrii *sinus* 5, 109
 Asterion *Argonauta* 1, 355
 Astraea *dea* 2, 363
 Athamas 1, 280
 Athos 1, 664; 2, 76. 201; 5, 322
 Atlans 1, 842; 2, 621; 5, 410
 Atlantis *sidus* 2, 72
 Atracia *virgo* 1, 141. *Atracium venenum* 6, 447
 Auchatae *gens Scythica* 6, 132
 Auchus *Cimmerius* 6, 60. 619
 Avernus 2, 603; 4, 493. 700; 5, 348. Averno *palus* 6, 158
 Aulon *oppidum Elidis* 1, 389
 Aurora 1, 283; 2, 261; 4, 423; 5, 559
 Ausonia 7, 86. Ausonius 7, 232
 Autolycus *Herculis comes, postea Argonauta* 5, 114
 Bacchus 1, 260; 2, 70. 254. 272. 275. 348. 624; 3, 5. 538; 4, 237. 533; 5, 75. 192. 215. 497; 6, 137; 7, 301; 8, 447
 Balloniti *gens Scythica* 6, 161
 Barisas *Scythes* 6, 557
 Batarnae *gens Scythica* 6, 96
 Bebryx 2, 649; 4, 157. 261. 290. 315. Bebrycia 4, 743. 762; 5, 502. Bebrycius 4, 99. 220. 442. 590. 739; 6, 344
 Bellona 1, 546; 2, 228; 3, 60; 7, 636
 Bessi *gens Thraciae* 2, 231
 Bienor *Cyzicenus* 3, 112
 Bisaltae *gens Scythica* 6, 48
 Bistones 1, 726; 3, 83. Bistonias 3, 160
 Bithynus *palmes* 3, 6
 Boebeis *lacus* 1, 449. Boebeia *proles* 3, 543
 Boeotia *Thyas* 5, 80
 Bootes *sidus* 2, 68; 7, 457
 Boreas 1, 575. 597. 604; 2, 515; 4, 630. 722; 6, 164; 7, 563

- Bosporos 4, 345. 419
 Brotas *Cyzicenus* 3, 152
 Butes *Argonauta* 1, 394
 Byzeres *gens Pontica* 5, 152
 Byzes lacus 6, 68

 Cadmus 6, 137. Cadmeus 6, 437;
     7, 76. Cadmeia seges 7, 290
 Caicus *Colchus* 6, 688
 Calabrum arvum 1, 683; 3, 729.
     Calabra saepta 3, 582
 Calais *Argonauta* 3, 692; 4, 465;
     6, 557
 Caledonius Oceanus 1, 8
 Callichorus *fluvius* 5, 75
 Calpe mons 1, 598
 Calydon 3, 646. 658; 4, 223;
     5, 573
 Camposus *socius Colchorum* 5, 590;
     6, 243
 Canthus *Argonauta* 1, 166. 451;
     3, 192; 6, 317. 346. 350. 364.
     368; 7, 422
 Caphereus *promunturium* 1, 371
 Carambis *promunturium* 4, 599;
     5, 107; 8, 214
 Caresus *Scythes* 6, 192
 Carmeus *socius Colchorum* 5, 582
 Caspius *Scythes* 6, 189
 Caspia claustra 5, 124
 Caspiadae *gens Scythica* 6, 107
 Castor *Argonauta* 1, 425; 2, 427;
     3, 187. 189. 330. 668. 723; 4,
     226. 333; 5, 546. 549; 6, 204.
     239
 Caucasus mons 5, 155. 161. 518;
     6, 612; 7, 55. Caucaseus 4,
     63. 72; 5, 253. 381; 7, 190.
     357. 565
 Caucasus *Colchus* 6, 641

 Cecrops 5, 646. Cecropia Orithyia
     1, 468
 Celaeneus 3, 406
 Celaeno *Harpyia* 4, 453. 499
 Centores *gens Scythica* 6, 151
 Cepheus *Argonauta* 1, 375
 Ceramnus *Scythes* 6, 550
 Ceraunia 3, 465
 Ceres 1, 69. 254. 578; 2, 69; 3,
     5; 4, 532; 5, 216
 Chalcidicae harenae 1, 454
 Chalciope *soror Medae* 6, 479;
     7, 156
 Chalybes 4, 611; 5, 141
 Chaonius 1, 303; 8, 460
 Chaos 3, 831
 Chiron 1, 139. 255. 267. 407
 Choaspes *socius Colchorum* 5, 602
 Choatrae *gens Scythica* 6, 151
 Cimmerii *gens Scythica* 3, 399.
     Cimmeriae opes 6, 61
 Circe 6, 445; 7, 120. 212. 217.
     347. Circaeus 5, 327; 6, 426;
     7, 544
 Cithaeron mons 5, 81
 Clanis *Centaurus* 1, 146
 Clarius deus 3, 299
 Cleonaeus hiatus 1, 34
 Cleopatra *coniunx Phinei* 4, 464
 Clio 3, 15
 Clite 3, 11. 314
 Clymenus *Argonauta* 1, 369
 Coastes *Scythes* 6, 155
 Cocytia nubes 4, 495
 Codrus *Lemnius* 2, 136
 Coelaletae *gens Scythica* 6, 81
 Coeus 2, 224
 Colaxes *dux Bisaltarum* 6, 48.
     621. 646
 Colchi 1, 66. 201. 391. 743; 3, 82.

681. 698; 4, 618. 706; 5, 50.
 178. 283. 421. 440. 451; 6, 30.
 190. 242. 389. 417. 530. 691.
 742; 7, 231; 8, 156. 313. 320.
 326
Colchis Medea 5, 349; 6, 46; 7,
 153. 181. 190. 369. 389. 575.
 584. 596. 625; 8, 2, 68. 70.
 83. 338
Colchis terra 1, 52; 2, 423; 5, 505.
 ora 5, 202. gens 5, 418. *Colchi-*
des matres 8, 142
Cometes pater Asterionis Argo-
nautae 1, 356
Coralli gens Scythica 6, 89
Corythus Cyzicenus 3, 99
Cossaei gens Scythica 6, 130
Cotys Cyzicenus 3, 112
Cremedon Albanus 6, 194
Crenaeus Cyzicenus 3, 178
Cretheus pater Aesonis 1, 42. 740;
 5, 477. *Cretheia uirgo* 3, 612;
 proles 8, 112. *Crethides* 6, 609
Crobialus urbs 5, 102
Cromna urbs 5, 105
Cupido Veneris filius 8, 232
Cyaneae 4, 562. 658. 681; 5, 85.
 167; 8, 181. *Cyanei fragores* 5,
 482. *Cyanei montes* 2, 382; 8,
 193. *Cyaneae cautes* 1, 60. 630;
 7, 42; *rupes* 4, 683
Cybele 8, 240
Cyclops 1, 136; 4, 287; 7, 648.
Cyclopes 4, 104
Cydrus Cyzicenus 3, 192
Cyllaros equus Castoris 1, 426
Cyllenius 4, 385. *Cyllenia proles*
 1, 436
Cymaea vates 1, 5
Cymothoe 2, 606
Cynosura 1, 17
Cynthia 2, 56; 3, 558
Cyris Scythes 6, 80
Cyrnus Colchus 6, 297. 300
Cytaei Colchi 5, 466; 6, 427. 595.
Cytaea uirgo 6, 156. *Cytaeae*
terrae 6, 693. *Cytaea agmina*
 6, 543
Cythera 8, 229. *Cytherea* 2, 328;
 7, 189; 8, 235
Cytisorus filius Phrixii 5, 462
Cyturus mons 5, 105
Cyzicus rex 2, 637. 657; 3, 9. 22.
 60. 220. 313. 326; 4, 441
Daedalus 1, 704
Dahae 2, 157
Danai 1, 371. 555; 6, 173
Danubius 8, 293. 378
Daraps Scythes 6, 66. 572
Dardanius 2, 445. 582
Datis Scythes 6, 65
Deileon Herculis comes postea Ar-
gonauta 5, 114
Delius 1, 146; *D. sacerdos* 3, 432
Deucalion Argonauta 1, 366
Diana 2, 7. 301; 4, 60; 5, 238.
 345. 379; 6, 73; 7, 179; 8, 208
Didymaon 3, 707
Dindyma mons 3, 20. 232
Dione Venus 7, 187
Dipsas Colchus 6, 192
Dirae 4, 586; 5, 445
Dis 1, 780; 3, 520; 4, 411; 6,
 112; 7, 313
Discordia 2, 204; 7, 468
Dodonis quercus 1, 302
Dolionius rex Cyzicus 5, 7
Dolopeia busta 2, 10
Dolus 2, 206

- Dorceus *Cyzicenus* 3, 159
 Dorica nox 2, 573
 Doryclous *Lemnius* 2, 149
 Doto 1, 134
 Drancaea phalanx 6, 106, legio 6, 507
 Dryope *Lemnius* 2, 174, *nympha* 3, 529
 Dymas 4, 187

Echeclus *Cyzicenus* 3, 138
 Echion *Argonauta* 1, 440; 4, 134. 734; 7, 543
 Echionius *Thebanus* 7, 301. 554; 8, 343
 Edoni venti 6, 340
 Egeriae nemus 2, 304
 Electria tellus 2, 431
 Eleus parens 4, 227
 Elis 1, 389. 665
 Elysium 1, 650
 Emeda regio *Scythica* 6, 143
 Enipeus *fluvius* 1, 83. 357; 5, 208
 Ensis *sidus* 2, 68
 Enyo 4, 604
 Eous 2, 72; 3, 539
 Erebus 2, 120; 3, 410; 4, 407; 6, 292
 Erginus *Argonauta* 1, 415; 5, 65; 8, 177
 Eribotes *Argonauta* 1, 402; 3, 478
 Eridanus *fluvius* 5, 430
 Erinyes 2, 281; 3, 19; 4, 74. 617; 5, 146; 7, 112. 462; 8, 396
 Erymanthus 2, 495. *Erymantheus* 1, 374
 Erymus *Cyzicenus* 3, 194
 Erythia *urbs* 5, 106
 Eryx *mons* 2, 523; 4, 322
 Evarchus *fluvius* 6, 102

 Euboicae undae 1, 378.
 Euboici montes 6, 321
 Eumenides 2, 228; 3, 54. 217. 228
 Euphemus *Argonauta* 1, 365
 Euripus 1, 454
 Europa 2, 616; 4, 727; 8, 396
 Eurotas *fluvius* 1, 430
 Eurys 1, 538. 594. 613. 639; 2, 58. 365
 Euryale *Amazonis* 5, 612; 6, 370
 Eurymenae *urbs* 2, 14
 Eurynome *Lemnius* 2, 136
 Eurystheus 1, 114
 Eurytion *Argonauta* 1, 378
 Eurytus *Argonauta* 1, 439; 3, 99. 471; 6, 569
 Exomatae gens *Scythica* 6, 144. 146. 569

Fama dea 2, 116 sqq.
 Fas 1, 796
 Fauni 1, 105
 Fortuna 1, 326; 2, 176. 474. 594; 3, 293; 5, 113. 530
 Fuga 6, 181
 Furiae 1, 817; 3, 520; 4, 13; 5, 42; 7, 170; 8, 20
 Furor 7, 510

Galatea 1, 135
 Gangaridae gens *Scythica* 6, 67
 Gargara *mons* 2, 360. 584
 Gaudia mala leti 6, 179
 Gelas *Scythes* 6, 208
 Geloni *Scythae* 6, 512; 7, 236
 Genetaeus Iuppiter 5, 147
 Genysus *Cyzicenus* 3, 114
 Geraestus *promunturium* 1, 457
 Gerus *fluvius* 6, 67
 Gesander rex *Iazygum* 6, 280. 303. 365

- Gessithous *Colchus* 6, 637
 Getae 5, 419. 600; 6, 507. Geticus 2, 204. 232; 5, 618; 6, 619; 7, 645
 Glaucus *deus marinus* 1, 190; 2, 286. 606
 Glaucus *Cyzicenus* 3, 153
 Gorgo 3, 54. Gorgoneus 4, 605; 6, 176
 Gortyn *urbs* 1, 708
 Gradivus 3, 498; 4, 281. 602; 5, 122. 142. 251. 618. 650; 6, 1; 8, 228
 Graecia 1, 19; 7, 41. 132. 496; 8, 275
 Graingena 2, 557; 6, 389
 Graius (*adi.*) 1, 18. 33. 56. 113. 507. 519. 523. 599; 2, 656; 3, 452; 4, 402; 5, 116. 255. 293. 687; 6, 5. 351. 498; 8, 317
 Graius (Graii) 1, 498. 543. 550. 604; 4, 740; 5, 362. 386. 523; 6, 190. 758; 7, 39. 550; 8, 262. 393. 461
Haemonia 1, 22; 4, 736. Haemonidae 4, 506; 5, 127; 6, 371. Haemonius 1, 120; 2, 353. 425. 593. 637; 3, 27. 536; 5, 262; 6, 18. 448. 7, 56. 326. 350. 524. 549; 8, 16. 129. 205. 216. 283. 338
 Haemus *mons* 1, 24. 727
 Hages *Cyzicenus* 3, 191
 Hagnidae *Tiphys* 1, 482; 2, 48
 Halys *fluvius* 5, 120. *numen fluvii* 5, 112
 Halys *Cyzicenus* 3, 157
 Hammon 2, 482
 Harpe *Amazonis* 6, 375
 Harpyiae 4, 428. 450. 525
 Hebe 8, 231
 Hebrus *fluvius* 2, 515; 4, 463; 6, 139; 7, 646; 8, 228
 Hebrus *Cyzicenus* 3, 149
 Hebrus *Scythes* 6, 618
 Hecate 5, 335; 6, 113. 495; 7, 182. 353. 364. 521
 Helice *stella* 1, 18; 6, 71
 Helix *Scythes* 6, 570
 Helle 1, 50. 167. 282. 425. 537; 2, 589. 630; 3, 7; 7, 57
 Henioche *nutrix Medae* 5, 357
 Heniochi *gens Scythica* 6, 43
 Hercules 3, 169. 532. 641. 649. 673. 704; 4, 84; 5, 115. 130. Herculeus 1, 118. 263. 387. 393. 435. 562; 2, 571; 3, 529. 600. 713; 5, 136
 Hesiona 4, 164
 Hesperia 4, 508. Hesperius orbis 8, 91
 Hiber *fluvius* 5, 166
 Hiberi *populus* 5, 559; 6, 507. 750; 7, 235
 Hiberia *regio Scythica* 5, 601; 6, 120. Hiberiae domus 3, 730. Hiberum mare 2, 34
 Hippasus *Centaurus* 1, 148
 Hippodamia 7, 284
 Hippotades *Aeolus* 1, 610
 Hister 4, 718; 6, 329; 8, 185. 219. 256
 Hora *nympha* 6, 58
 Horae 4, 92
 Hyades 2, 67
 Hylaei *gens Scythica* 6, 74
 Hylas 1, 110. 219; 3, 183. 184. 486. 537. 549. 569. 571. 596. 599. 725; 4, 18

- Hymettus *mons* 1, 397; 5, 343
 Hypanis *fluvius* 4, 719; 6, 147
 Hypanis *Colchus* 6, 252
 Hyperboreae *pruinae* 8, 210
 Hyperia *fons* 4, 375
 Hyperionius *currus* 2, 34. Hyperionides *Aeetes* 5, 471
 Hypetaon *Colchus* 6, 637
 Hypsipyle 2, 244. 352. 400; 3, 342
 Hypso *mater Deucalionis et Amphionis* 1, 367
 Hyrcani *luci* 6, 114, *fratres* 6, 203. *Hyrcana antra* 6, 79, *signa* 3, 494

 Iacchus 1, 140
 Ianus 2, 620
 Iapetus 1, 564; 4, 74
 Iapyx *ventus* 3, 611
 Iasia *uirgo Io* 4, 353
 Iason 1, 298; 2, 1. 402. 424. 592; 3, 269. 615; 4, 222. 537. 626. 648; 5, 62. 465. 469; 6, 546. 586. 645. 759; 7, 28. 221. 307. 341. 385. 396. 451. 515. 576. 600; 8, 213. 316
 Iaxartes *socius Colchorum* 5, 593
 Iazyges *gens Scythica* 6, 122. 281
 Ida *mons* 1, 549; 2, 414. 519. 583. *Idaea buxus* 1, 319, *mater* 2, 536, *nemora* 2, 477
 Idalium 8, 229
 Idalia *diva* 8, 225
 Idas *Argonauta* 1, 166. 461; 3, 471; 4, 224; 6, 342. 382; 7, 574
 Idasmenus *Scythes* 6, 196
 Idmon *Argonauta* 1, 228. 360; 3, 175. 440; 4, 546; 5, 2. 5. 9. 27. 42; *cfr.* Admon.
 Idume 1, 12
 Ilus 2, 473. 581. *Iliaci lares* 2 246; *Iliacus tyrannus* 4, 59
 Imbros *insula* 2, 443
 Inachus *numen fluvii* 5, 209. *Inachius* 1, 107; 3, 666; 4, 357. 397. 8, 125. 148. *Inachis Io* 4, 350
 Inarime *insula* 3, 208
 Indi 6, 117
 Ino 8, 21. *Inous* 1, 280. 521; 2, 608
 Inopus *fluvius* 5, 104
 Io 4, 346. 392. 416; 7, 111
 Iolcos 1, 171
 Ionius *magister* 7, 83
 Ionium *mare* 1, 24; 4, 512.
 Iphiclus *Argonauta* 1, 370
 Iphiclus *alter Argonauta* 1, 473
 Iphinoe *Lemnias* 2, 162. 327
 Iphis *Argonauta* 1, 441; 7, 423
 Iphitus *Argonauta* 1, 363; 3, 480
 Ira 5, 137
 Irae 2, 205
 Iris *dea* 4, 77; 7, 186. 189
 Iris *fluvius* 4, 600; 5, 120
 Iron *Cyzicenus* 3, 111
 Iron *Scythes* 6, 201
 Issedoniae *phalanges* 6, 750
 Isthmos 8, 23
 Itys *Cyzicenus* 3, 189
 Iuli 1, 8
 Iuno 1, 73. 96. 215; 2, 3. 85; 3, 184. 487. 509. 534. 611. 665; 4, 3. 7. 27. 55. 359. 392. 416. 682; 5, 183. 280. 286. 363. 401; 6, 429. 450. 578. 590. 650. 680; 7, 154. 190. 442; 8, 318. *Iunonia Hebe* 8, 231. *Iunonia consilia* 8, 383
 Iuppiter 1, 82. 133. 156. 247.

303. 344. 372. 466. 663. 690.
 788. 795; 2, 52. 84. 305. 358.
 363. 416. 434. 560; 3, 19. 89.
 91. 131. 225. 385. 401. 465.
 578. 620. 667. 697; 4, 28. 61.
 70. 75. 122. 127. 219. 256. 313.
 327. 352. 360. 365. 391. 414.
 479. 520. 542. 551. 560. 580.
 684. 708. 757; 5, 110. 147. 163.
 204. 280. 304. 478. 550. 572.
 623. 653; 6, 49. 53. 91. 137.
 170. 391. 463. 608. 621. 636.
 653. 730; 7, 568; 8, 266
Iuppiter stella 5, 371
- L**
Lacaena Clytaemestra 7, 150
Lacon Pollux 1, 421; 4, 254. 340;
 6, 255
Lagea novalia 6, 118
Lampsacus urbs 2, 624
Laomedon 2, 552. *Laomedonte*
penates 2, 474
Lapithes 5, 515; 7, 606. *Lapi-*
thae 4, 280; 5, 652
Latagus (Latacus) socius Colcho-
rum 5, 602; 6, 572
Latiae urbes 1, 21. *Latii fasti*
 2, 245
Latmius venator Endymion 8, 28
Latona 4, 60; *Latonia* 3, 415; 6,
 159
Latris Scythes 6, 121
Laurentes terrae 6, 410
Learchus 1, 280; 3, 68
Ledae genus 1, 562
Leleges 3, 204
Lemnos insula 1, 392; 2, 79. 90.
 95. 101. 108. 164. 198. 311.
 323. 401. 431; 4, 440
Leodocus Argonauta 1, 358
- Lerna* 1, 35; 2, 496; 3, 511
Lesbos insula 3, 7
Lethe 2, 483. *Lethaeus* 8, 84
Letum 2, 206; 8, 74
Lexanor Scythes 6, 686
Liber 1, 567
Libya 1, 588; 7, 607. *Libycum*
latus 2, 620, *litus* 6, 411. *Li-*
bys 1, 512
Lipare insula 2, 96
Lucifer 6, 527
Luna 1, 284; 3, 196; 7, 330; 8, 30
Lyaeus 1, 411; 2, 365; 5, 74
Lycaeus deus Pan 6, 533
Lyce Amazonis 6, 374
Lycormas fluvius 3, 544
Lyctius 3, 729
Lycurgus 1, 729
Lycus rex Mariandynorum 4, 173.
 589. 737; 5, 8. 62; 8, 215
Lycus fluvius 4, 719
Lyda nurus 4, 369
Lynceus Argonauta 1, 462. 467
Lyrceia tellus 4, 355
- M**
Macetum pro Macedonum 1, 96
Macrones gens Pontica 5, 151
Maetia aequora 4, 720, *pubes* 6,
 38. *Maeotis nympa mater Peu-*
conis 6, 565. *Maeotis lacus*
 6, 154
Magnes campus 2, 9
Malea promunturium 4, 261
Mariandyni 4, 171. 733
Mars 1, 223. 810; 2, 100; 3, 90.
 151; 5, 130. 228. 276. 598; 6,
 28. 39. 156. 336. 436. 602. 751;
 8, 395. *Martius* 1, 319; 2,
 388; 3, 53. 83. 635; 5, 640; 6,
 66; 7, 62. 610

- Massagetæ 5, 125
 Massylus 3, 728
 Mater *Cybele* 7, 635
 Mavors 5, 667. 671; 6, 178. 280.
 694; 7, 519. 544. 645. *Ma-*
vortia 2, 208; 5, 89. 612
 Maurus 3, 587
 Medea 5, 239. 257. 330; 6, 44.
 157. 276. 439. 575. 667. 757;
 7, 252. 409. 589. 632. 637; 8,
 92. 142. 203. 312
 Medi 5, 125. 601.
 Medon *Cyzicenus* 3, 118
 Medores *Scythes* 6, 211
 Medusa 6, 396
 Melanthus *Cyzicenus* 3, 203
 Melas *Phrixii filius* 5, 461; 6,
 196 sqq.
 Meleager *Argonauta* 1, 435; 6, 719
 Melie *nympha* 4, 119
 Memphis 3, 361; 4, 407
 Menippe *Amazonis* 6, 377
 Menoetius *Argonauta* 6, 343
 Messeides undæ 4, 374
 Methone *urbs* 1, 388
 Minerva 5, 504; 8, 203
 Minoia manus 1. 706, uirgo 7, 287
 Minyæ 1, 184. 274. 310. 439.
 519. 621; 2, 15. 324. 370. 437;
 3, 74. 219. 256. 272. 284. 347.
 363; 4, 6. 82. 98. 246. 298.
 423. 433. 529. 693; 5, 28. 47.
 167. 290. 298. 455. 507. 620.
 634. 679; 6, 4. 16. 116. 427.
 436. 482. 595; 7, 26. 90.
 115. 189. 474; 8, 175. 212.
 227. 307. 319. 328. 371. 378.
 385. 415
 Moesi *gens Scythica* 6, 162. *luci*
 2, 360
 Moneses *Colchus* 6, 189
 Monesus *Colchus* 6, 651
 Monychus *Centaurus* 1, 146
 Mopsus *Argonauta* 1, 207. 234.
 384; 3, 98. 372. 378; 4, 546;
 5, 9. 95; 8, 248. 398
 Mossyni *gens Pontica* 5, 151
 Mulciber 2, 315; 5, 433
 Musa 3, 213; 6, 34. 516. *Musa-*
rum chorus 5, 693
 Mycaei (?) *gens Scythica* 6, 129
 Mycenæ 1, 552; 3, 655; 5, 645.
Mycenaea uela 1, 481
 Mygdon *rex Phrygius* 3, 320
 Mygdonia mater 3, 47. *Mygdonii*
planctus 8, 239
 Myrace *fluvius* 5, 50
 Myraces *Parthus* 6, 690. 717
 Mysia 3, 484
 Naubolides *Iphitus Argonauta* 1,
 362
 Nauplius *Argonauta* 1, 372; 5, 65
 Neaera *Lemnias* 2, 141
 Nealces *Cyzicenus* 3, 191
 Nelides *Periclymenus Argonauta*
 1, 388; 4, 224
 Nemea 2, 495; 3, 511; 8, 125
 Nephelæum *pecus* 1, 56
 Neptunus 1, 212. 456. 641; 2,
 26. 491. 497; 4, 109. 114. 150.
 209; 5, 478. *Neptunius* 1, 363,
 415; 2, 618; 4, 209. 256; 5, 164
 Nereus 1, 450. 658
 Nessus *Centaurus* 1, 147
 Nestor *Argonauta* 1, 145, 380; 3,
 143; 6, 569
 Neuri *gens Scythica* 6, 122
 Nilus 1, 20; 3, 361; 4, 346. 409;
 7, 607; 8, 91

- Nisaeus *Cyzicenus* 3, 198
 Nonacria proles *Echion* 4, 141
 Notus 1, 612. 640; 2, 506
 Novas *fluvius* 4, 719; 6, 100
 Nox 3, 211. 252; 5, 398; 6, 752
 Nyctelius *Bacchus* 6, 755
 Nympha 3, 181. 522. 536. 542.
 561; 4, 23. 27; 5, 110. 381.
 478; 8, 217

Oceanus 1, 589; 3, 404; 4, 91;
 5, 411. 565
 Ocheus *Scythes* 6, 200
 Ochus *Cyzicenus* 3, 148
 Ocreus *Colchus* 6, 251
 Odrussa socius *Colchorum* 5, 591
 Odrysius Orpheus 1, 470, dux 5,
 99. Odrysium carmen 5, 439.
 Odrysia ora 4, 467
 Oeagrus 4, 348
 Oebalides *Pollux* 4, 294. Oeba-
 lius 1, 422; 4, 228. 272; 6, 220
 Oebasus *Colchus* 6, 245
 Oenides *Meleager* 3, 690; 4, 33;
 6, 343
 Oenotria 1, 589
 Ogygius Bacchus 2, 624. Ogy-
 giae arces 8, 446
 Oileus *Argonauta* 1, 372
 Olbus *Colchus* 6, 638
 Olenius *Lemnius* 2, 163
 Olenius *Tydeus* 3, 106. Olenides
 Phoeus *Cyzicenus* 3, 204
 Olympus 1, 4, 199; 2, 38. 66. 85;
 3, 380; 5, 1. 378. 691; 7, 158.
 378. mons 1, 25
 Oncheus *Colchus* 6, 256
 Opheltus *Cyzicenus* 3, 198
 Ophiusa *urbs* 6, 85
 Orcus 1, 784

 Orestes 7, 148
 Orion 1, 647; 2, 62. 508; 4, 123
 Orithyia 1, 468
 Ornytus *Cyzicenus* 3, 173
 Orpheus 1, 187. 470; 2, 426
 Ossa mons 2, 16; 5, 496; 7, 606.
 Ossaea quercus 1, 448
 Ostia *portus Romae* 7, 85
 Otaces *Scythes* 6, 121
 Otaxes *Scythes* 6, 529
 Othrys mons 1, 24; 6, 392
 Otreus *Mariandynus* 4, 162

Padus *fluvius* 1, 527; 8, 90
 Paeones 4, 280
 Pagasae 5, 191; 8, 451. Pagaseia
 puppis 1, 422. Pagasaeaiuventus
 7, 556, puppis 8, 378, pinus 5, 435
 Pallas 1, 73. 87. 126. 215. 530.
 642; 2, 53; 3, 489; 4, 238.
 555; 5, 183. 293. 345. 626. 649.
 652; 6, 173. 740; 8, 224. Pal-
 ladius 1, 457. 478; 5, 206; 6,
 408; 7, 624; 8, 292. 462
 Pallene *paeninsula* 2, 17
 Pan 3, 47. 48; 6, 538
 Panchaia regio *Arabiae* 6, 119
 Pangaea *promunturium* 2, 359
 Pangaea arx 1, 575. 598; iuga 4, 631
 Panope *nympha* 1, 134; 2, 590
 Parcae 1, 502; 5, 531; 6, 693
 Parium *urbs* 2, 622
 Parium lapis 2, 466. Parium mar-
 mor 5, 187
 Parnasus mons 6, 392. Parnasia
 vox 3, 618
 Parrhasius galerus 4, 138
 Parthenius *amnis* 5, 103
 Parthi 6, 691
 Pavor 2, 204; 3, 89

- Pelasgi 2, 658. 660; 3, 45. 126.
 221; 4, 352; 5, 474. *Pelasmus*
dux 5, 682. *Pelasma* *puppis*
 5, 116
Peleus Argonauta 1, 131. 144.
 264. 266. 403; 3, 138
Pelias 1, 22. 154. 162. 200. 700.
 849; 2, 4; 4, 555; 5, 483. 493;
 7, 40. 92. 98. 316. 447; 8, 155
Pelion mons 2, 6. *Peliacus* 1, 95.
 406; 3, 335; 8, 417. 451
Pella urbs 1, 365
Pelops 1, 512; 7, 284
Pelorus promunturium 1, 579
Peneia laurus 1, 386
Pentheus 3, 264. *Penthea aula*
 7, 301
Percosia coniunx 3, 10
Percote urbs 2, 622
Pergama 2, 489. 571; 3, 513
Periclymenus Argonauta 1, 388
Perseis Hecate 7, 238. *Perseia*
Hecate 6, 495. *Perseia proles*
 5, 581. *Perseae vires* 7, 450
Perses frater Aetiae 3, 493. 502;
 5, 266. 271. 284. 529. 634. 678;
 6, 15. 26. 30. 34. 75. 605. 725.
 741
Perseus 1, 68; 5, 497; *sidus*
 2, 63
Peuce insula 8, 217. 293. 376;
Peuce nympa 8, 256
Peucon Scythes 6, 564
Phaethon 5, 429; *nomen Solis*
 3, 213
Phalces Scythes 6, 88. 245. 554
Phalerus Argonauta 1, 398; 4,
 654; 6, 217
Pharus 4, 417; 5, 423. *Phariae*
carinae 1, 644. *Pharia terra*
 4, 408. *Phariae matres* 7, 113.
Pharia antra 2, 318
Phasiades Thydrus 6, 640
Phasis 1, 2. 43. 78. 87. 518; 2,
 379. 589; 3, 306. 501. 662;
 4, 545. 616. 706; 5, 51. 179.
 299. 342. 421. 440; 6, 319. 641;
 7, 220. 564
Phasis numen fluminis 5, 205. 208.
 427; 6, 295. 643
Pheraei campi 1, 444
Philyra nympa 5, 152
Phineus 4, 425. 433. 444. 467.
 473. 500. 629; 5, 5. 127. *Phi-*
neia tecta 4, 504
Phlegethon 1, 735
Phlegra 1, 564; 6, 169. *Phle-*
graeae pugnae 5, 692
Phlegyas pater Coronidis 2, 193
Phlegyas Cyzicenus 3, 125
Phlias Argonauta 1, 412; 3, 149
Phlogius comes Herculis, postea
Argonauta 5, 114
Phoceus Cyzicenus 3, 204
Phoebe 4, 361; 7, 366
Phoebus 1, 5. 230. 311. 383;
 2, 76. 316; 3, 437. 481. 541;
 559; 4, 76. 98. 468; 5, 331.
 403. 483; 6, 468; 8, 116.
Phoebeus 1, 228. *Phoebeus*
 3, 37
Pholoe mons 1, 140; 3, 66
Pholus Centaurus 1, 338
Phoreys 3, 727
Phrixus 1, 41. 272. 279. 291. 328.
 377. 520; 2, 600; 4, 556; 5,
 186. 194. 197. 225. 229. 256.
 263. 461. 474. 476. 499. 509.
 510. 525; 6, 11. 70. 446. 542.
 593. 598; 7, 14. 38. 120. 136.

- Phrixenus 1, 391; 2, 586; 5, 632; 6, 150; 8, 75. 119. 267
 Phrontis, *filius Phrixii* 5, 460
 Phryges 2, 485. 551. 579; 4, 78; 7, 635. Phrygia 2, 634. Phrygius 1, 9. 549; 2, 417. 625; 3, 6. 23. 512; 4, 164; 5, 501. 694
 Phylace *urbs* 1, 474
 Picus *Circes maritus* 7, 232
 Pindus *mons* 5, 496
 Piresius 1, 356
 Pisa 1, 664
 Pitya *urbs* 2, 623
 Pleiades 2, 67; 5, 46
 Pleione 1, 738
 Plias 1, 647; 2, 357. 406; 4, 269; 5, 305. 415
 Poeantius *Philoctetes* 1, 391; *Poeantia corda* 3, 722
 Poena 1, 797; *Poenae Furiae* 7, 147
 Pollux 1, 220; 3, 149. 330. 667. 723; 4, 190. 225. 271. 299. 303. 312. 331. 757; 8, 245
 Polyphemus *Argonauta* 1, 457
 Polyphemus *Cyclops* 4, 107
 Polyxo *vates* 2, 316
 Pontus 1, 716; 2, 630; 4, 318. 561. 590. 712. 723; 5, 165.
 Ponticus 1, 800
 Porthaonides *Meleager* 3, 705
 Priamus 2, 572
 Prion *Geticus* 6, 619
 Procnos *insula* 3, 34
 Prometheus 5, 154. *Promethea fibra* 7, 356
 Proponitis 2, 646
 Proserpina 5, 345
 Proteus 2, 318
 Protis (?) *Cyzicenus* 3, 158
 Psamathe *oppidum* 1, 364
 Pylia hasta 6, 202
 Pyragmon *Cyclops* 1, 583
 Pyrnus *Cyzicenus* 3, 112
 Pyrois 5, 432
 Pyrrhae genus 6, 390
 Rabies 2, 206
 Rambelus *Scythes* 6, 529
 Rhadalus *Scythes* 6,
 Rhebas *fluvius* 4, 698
 Rhoads *fluvius* 4, 719
 Rhodope 1, 664. 728
 Rhoetus *Centaurus* 1, 141; 3, 65
 Rhundacus *fluvius* 3, 35
 Rhyndacus *Scythes* 6, 220
 Riphaeus 2, 516; 5, 558. 599; 6, 33. 119; 7, 562
 Ripheus *Scytha* 6, 558
 Romanus miles 6, 55; *Romanae legiones* 6, 402
 Sabaei 6, 138. *Sabaeus flos* 6, 709
 Sages *Cyzicenus* 3, 182
 Salmoneus 1, 662
 Salmonis *nympha* 5, 478
 Samothrace 2, 439
 Sarmatae *gens Scythica* 6, 162.
Sarmaticus 2, 176; 5, 424; 6, 232; 8, 207. 217
 Satarchae *gens Scythica* 6, 144 sq.
 Saturnus 3, 226; 5, 153. *Saturnia Iuno* 1, 112. 305. 530; 2, 364; 4, 543; 6, 458. 477; 8, 324. *Saturnia sidera* 2, 364
 Sauramatae *proci* 7, 235
 Sciathos *insula* 2, 8
 Scylaceon *oppidum* 3, 36

- Scythia 1, 43. 745; 4, 617; 5, 525; 6, 7. 34. 115. 350. 647. 728; 7, 424; 8, 209. Scythicus 1, 2. 59. 345. 442. 503. 716; 2, 379. 575. 596. 649; 3, 307. 496. 617; 4, 9. 728; 5, 224. 325. 516; 6, 49. 319; 7, 42; 8, 185; Scythides 5, 342
 Sepias *promunturium* 2, 9
 Sesostris 5, 418
 Sestos *urbs* 1, 285; 5, 201
 Sibotes *Colchus* 6, 249
 Siculus 1, 136. 589; 2, 24. 620; 5, 344; 7, 648. Sicanium *fretum* 2, 29
 Sidones *gens Scythica*: Sidoniae *habenae* 6, 95
 Sidon *urbs* 1, 20
 Sidon *Scythes* 6, 69
 Sigeus 2, 446. 498. 557
 Sindi *gens Scythica* 6, 86
 Sinope *urbs* 5, 108. 109
 Sirius *stella* 1, 683; 5, 369
 Sol 1, 44. 504; 3, 401. 730; 4, 92; 5, 224. 263. 456. 567. 581; 6, 442. 518; 8, 282. 350. 459.
 Soligena *Aectes* 5, 223. 317
 Somnus *deus* 8, 70
 Strophades *insulae* 4, 513
 Strymon *Colchus* 6, 193
 Styrys *sponsus Medae* 3, 497; 5, 459; 6, 266. 275; 8, 299. 329. 335
 Styx 1, 464; 4, 401. Stygius 1, 730. 781; 2, 106. 173. 602; 3, 398. 446. 450; 6, 155; 7, 364; 8, 87
 Suetes *Scythes* 6, 550
 Syenes *Scythes* 6, 74. 703
 Symplegas 4, 221; 5, 299
 Syrtes 4, 716; 7, 86
 Taenaros *promunturium* 1, 365.
 Taenarius 1, 427; 5, 512
 Tages *Scythes* 6, 223
 Talauus *Argonauta* 1, 358; 3, 471. 478; 5, 366; 6, 720
 Tanais *fluvius* 1, 538; 4, 719
 Taras *fluvius* 6, 102
 Tartarus 4, 258; 7, 312. Tartareus 1, 730. 828; 3, 212. 665; 4, 393. 579; 6, 435; 7, 632; 8, 83
 Taulas *Scythes* 6, 221
 Taurorum *loci* 2, 301
 Taurus 1, 647; 2, 620
 Taxes *Scythes* 6, 252
 Taygetos *mons* 1, 429; 4, 229.
 Taygeta 4, 329
 Tegeaeum *limen* 1, 375
 Telamon *Argonauta* 1, 166. 353; 2, 384. 451. 540; 3, 198. 637; 6, 345. 364
 Telecoon *Cyzicenus* 3, 140
 Tempe 8, 452
 Terror 3, 89
 Tethys 2, 36; 5, 431
 Teucer 1, 511
 Teucris 4, 58
 Teutagonus *Scythes* 6, 97
 Thamyris *dux Pelasgorum* 3, 128
 Thapsus *Cyzicenus* 3, 191
 Thaumantias *Iris* 7, 398; 8, 116
 Thebae *urbs Boeotiae* 3, 69
 Thebae *urbs Aegypti* 5, 420.
 Thebe 6, 118
 Thermodon *fluvius* 4, 601; 5, 121
 Theseus 2, 193; 3, 65; 4, 701
 Thespia *moenia* 1, 478. Thespiaca *moenia* 1, 93. Thespiades

- Argus* 1, 124. *Thespiades* 590; 4, 5; 6, 462; 7, 623; 8, 125
Tiphys 2, 368; 5, 44
Thessalia 5, 474; 6, 598; 8, 170
Thessalus 7, 40. 437. *Thessalus* (adi.) 1, 607; 2, 445; 3, 13; 5, 277; 8, 380. *Thessalis* 1, 737. 780. *Thessalicus* 1, 244. 380. 424; 3, 173; 5, 218. 480. 530. 622. 683; 7, 1. 146. 198. 220; 8, 161. 421
Thetis 1, 131. 190. 658; 2, 286. 590
Thoas rex Lemni 2, 418. *Thoe* 2, 208
Thoe Amazonis 6, 375
Thracia Thracia 2, 202
Thracas 2, 107. 251. 406. *Thracas equi* 1, 611. *Thracia proles* 3, 705. *Thracius vates* (sacerdos) 1, 277; 4, 85. *Threicia sacra* 2, 432. *Thressae* 2, 132. 165. *Thressa manus* 2, 239. *Threissa* 2, 147
Thybris 6, 406
Thydrus Colchus 6, 639
Thyias 3, 265; 5, 81; 8, 447. *Thyiades* 6, 757
Thynea litora 4, 424
Thyoneus 1, 726
Thyotes sacerdos 2, 438
Thyrsagetæ gens Scythica 6, 135. 140.
Tibareni populus 5, 147
Tiberinus 7, 84
Tibisena ostia 6, 50
Tiphys Argonauta 1, 419. 481. 649. 689; 2, 390; 3, 2. 37. 259. 483. 614; 4, 695; 5, 15. 25. 42. 102; 8, 181
Tirynthius 1, 107. 253; 2, 373. 575; 3, 133. 161. 485. 565.
Tisaea Diana 2, 7
Tisiphone 2, 194; 3, 214; 4, 394. 410; 6, 403
Titan Sol 2, 37. 57. *Titanius* 4, 91; 5, 463; 6, 79; 7, 347. *Circe Titanis* 7, 212
Titan Bromeus 4, 79; 5, 169. *Titanus* 5, 156; 7, 449
Tithonia 1, 311; 3, 1
Tityus 3, 226
Tonans 2, 560; 4, 119. 428. 474. 529
Toryni gens Scythica 6, 144 sq.
Trinacria 2, 32. *Trinacrium aequor* 1, 579
Triton 1, 679
Tritonia Pallas 1, 93; 2, 49; 7, 442
Trivia 3, 68. 321; 5, 103
Troia 1, 552; 2, 558. 574. 579; 4, 58
Tuscum mare 7, 234
Tydeus Argonauta 1, 387; 3, 103
Tyndareus puer 1, 167. *Tyndarei fratres* 1, 571. *Tyndarides* 3, 187; 4, 247. 290; 5, 367; 6, 207. 212
Typhoeus 2, 24; 4, 236
Typhon 3, 130; 4, 516; 6, 170. *Harpyiae Typhonides* 4, 428
Tyra fluvius 6, 84
Tyres Scythes 6, 201
Tyriae carinae 1, 17. 644. *Tyrium ostrum* 2, 342
Tyrrhenus 4, 715. *Tyrrhenus piscis* 1, 130. *magister* 7, 83. *Tyrrhena antra* 1, 576
Tyrus 4, 632

- V**anus *Scythes*, *vates* 6, 115
Venus 2, 68. 98. 126. 175. 187.
196. 209. 315. 324. 331. 355.
626; 4, 13; 6, 455. 528; 7, 158.
171. 193. 210. 223. 252. 254.
373. 394. 399; 8, 232
Vesvius 3, 209. Vesevus 4, 507
Vmber edax 6, 420
Voraptus *Scythes* 6, 288
- Vulcanus 2, 88. 336; 6, 433. Vul-
canus 2, 78; 4, 440. 686
- Z**acorus *Scythes* 6, 554
Zelys *Cyzicenus* 3, 152
Zephyrus 1, 190. 350. 611. 640
Zetes *Argonauta* 1, 469; 4, 465.
466
Zetes *Colchus* 6, 572
-

ADDENDA.

Praef. p. 13. Exemplis medii graeci Valerianis adicienda verba I, 34 seq. *Cleonaco iam tempora clusus hiatu Alcides*: sua tempora clauserat; II, 249 *illa pias armata manus*.

I, 39. Versus Leoninos hos addidit Hosius: Prop. I, 17, 5 *quin etiam absenti prosunt tibi, Cynthia, venti*; Ov. artis I, 59 *quot caelum stellas, tot habet tua Roma puellas*.

I, 211. Multa neque levia, quae postea narravit Valerius, hoc loco Mopsus non commemorat, velut commorationem Lemniam, bellum inter Argonautas et Cyzicenos atque inter Aetam et Persen gestum, qua ex re concludit Pignataro Politini, C. Valerio Flacco e Apollonio Rodio, saggio critico p. 192, non ab initio poetam in mente iam absolutum narrationis argumentum informatum habuisse.

I, 335. Sane cum totam discessus Argonautarum descriptionem consideramus, palmam sine dubio in hac quidem parte carmini Apolloniano tribuere debemus propter vehementiam sensus et vere epicam narandi rationem; cfr. Pign. Pol. p. 64.

I, 351. De signo, quod militibus ter tuba datur, cfr. Polyb. VI, 40.

I, 355. Cfr. Stat. silv. I, 2, 109 *tellure cadentem* (i. e. nascentem) *Excepi*.

I, 611. Euro equos tribuit Verg. Aen. II, 417.

I, 671. Bury the classical review X, p. 35 proposuit *sic stare et opus tollique ricissim pontus habet* i. e. etiam pontus opus habet stare, ubi collocatio et particulae valde displicet.

I, 675. *fuert* pro eo, quod est *erit*, invenitur etiam Verg. Aen. II, 77; Prop. I, 19, 15; Cic. Tusc. V, 4, 10; Liv. XXX, 30, 4.

I. 782. Ad verba *retro carmen agens* Seyffertus cum Koestlini explicatione consentiens haec adnotavit: „noch heute herrscht der

Aberglaube, dass die rückwärts gelesene Beschwörungsformel den Beschworenen entfernt“:

II, 136. *Traditam scripturam tuetur* Hosius coll. Luc. VIII, 343.

II, 431. *crescitque Electria tellus* scribendum suspicatur Hosius.

II, 488. *castra levat* legitur Luc. IV, 18; locum monstravit Hosius. Sed ibi idem esse puto atque castra movere, quod accuratius explicare hic non est locus.

tracto saxo defendit Seyffert explicando 'der Stein wird hin und her gezogen'.

II, 451 seqq. Cfr. quae de hac Hesione liberatae narratione eiusque elegantia poetica exposuit Pign. Polit. p. 84 seqq.

II, 481. De collocatione praepositionis, non pronominis videndus locus VI, 595.

II, 515. Confer accuratam omnium comparisonum, quae apud Valerium reperiuntur, enumerationem institutam a Pign. Polit. p. 145 seqq.

II, 516. Ex auctoritate cod. Vat. scribendum videtur, ut Baehrens scripsit, *Riphaea per ardua*; similiter V, 558; 599; VI, 33; 119; VII, 562.

II, 528. De sententia confert Hosius Verg. Aen. XII, 684 seqq.

III, 354. Similem locum Verg. Aen. X, 177 monstravit Hosius.

III, 487 seqq. Immerito mea quidem sententia Pign. Polit. p. 89 Valerium vituperat, quod Iunonem auctorem rapinae Hylae induxerit, neque rectius iudicavit p. 87 de ratione, qua auctore Cybele pugnam inter Argonautas et Cyzicum ortam esse poeta narravit: III, 20 seqq.

IV, 61. De notione plusquamperfecti *steterat* vide v. 225 *steterat iam* — *Pollux*: 'P. hatte sich bereits hingestellt' et v. 282 *rix steterant*: 'kaum hatten sie sich hingestellt'.

IV, 326. Cfr. nunc etiam Bury the classical review X, p. 37.

IV, 633. Seyffert verba tradita servat interpungendo hac ratione *exactae — verumne? — abiere volucres?*

V, 37. *talia — gemit*; cfr. etiam VIII, 9 *haec gemit*.

V, 48. Seyffert poetam culpa, quam ego in eum contuli, liberat suspicando pro accusativo *Aesona* scribendum *Aesone* et post 48 versum excidissee, qui inciperet a vocabulo *natum*.

V, 207. *defuerit* pro eo quod est *deerit* legitur etiam Verg. Aen. IX, 298.

V, 232. Perfectum *petimus* legitur Luc. IX, 430; locum monstravit Hosius.

V, 306. Fortasse praestat, versus Homerici II. X, 7 ratione habita Burmanni explicationem in adnotatione mihi non probatam sequi.

VI, 223. Eadem ratione atque ego verba explicavit Summers.

VI, 457. Infra VII, 171 Venus mater nominatur *aligerum Amorum*.

VI, 558. Pro *Rhipaea* ex auctoritate cod. Vat. nunc scribere malim *Rhiphea*.

VI, 573 seq. Verba satis obscura recte videtur Hosius interpretatus esse.

VI, 730. *omina* cum editione Aldina videtur scribendum pro eo quod in Vat. traditur *omnia*.

VI, 751. Locum Lucani attulit Hosius.

VII, 55 seq. Hosius defendit, cum interpretatur, quod est *descendet*, idem valere atque *decrescet* coll. Luc. V, 338 *non magis ablatis umquam descenderit aequor, Quam nunc crescit, aquis*.

VII, 169. Bury the classical review X, p. 39 scripsit *insomnem in somnos ingenti* e. q. s. ratus prius *solvat* interpolatum esse ad verum mancum supplendum.

VII, 343. Pro tradita in codicibus scriptura haec proposuit Hosius: *qui rogat te, quam primam in litore vidit*.

VIII, 371. *clausos* intellegit Seyffert Minyas, quod Absyrto aditus ad eos non pateat; sed ne sic quidem perspicitur, cur Argonautae adverso flumine non fugerint atque cfr. etiam v. 387.

Libenter hac occasione utor ad gratum animum testificandum Oscari Seyfferto et Carolo Hosio viris doctissimis, qui non solum in plagulis corrigendis ultro me adiuverunt, sed etiam de locis difficilibus quid sentirent, amice mecum communicaverunt, atque hanc operam multo latius patuisse, quam appareat ex eis, quae supra nominibus eorum appositis prolata sunt, libere profiteor.

CORRIGENDA.

Ad postremum peto, ut corrigantur non ita pauci operarum errores, quos primo paene innumerabiles radicitus extirpare non contigit. Legendum est in verbis scriptoris ipsius

p. 103 v. 4 **640**

171, 4 Tir**yn**thius

438 in titulo **FLACCI**

in adnotationibus

p. 27, v. 26 mittitur **e**

32, 12 lapsu

36, 21 sub

44, 11 Bury

46, 3 Bury

58, 15 complexibus

71, 24 Actoridæ

89, 12 Sandstroemi

95, 10 **565**

104, 24 ¹ **654**

134, 10 **656**

183, 2 Apollod.

231, 1 lumine

235, 4 futurum

243, 21 Stygiae noctis.

278, 1 questus

281 extr. **339** (pro 393)

311, 13 am. II, **13, 13**

360 extr. quam

373, 5 receptus

375, 8 penetralibus

412, 20 Vani

413, 13 Otaces

441 extr. hoc

464, 10 pha-

11 tapetis.

Typis expressit Maximilianus Schmersow (Zahn et Baendel) Kirchhainii in Lusatia.

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 03054 2586

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 03054 2586